

Teatre clàssic alemany

Gotthold Ephraim Lessing

Johann Wolfgang Goethe

Friedrich Schiller

Heinrich von Kleist

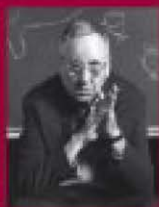
Georg Büchner

Traducció i edició de Feliu Formosa

Diputació
Barcelona

Institut del Teatre

Feliu Formosa (Sabadell, 1934), poeta, traductor, dramaturg, assagista, actor i director escènic, ha desplegat una intensa tasca com a mestre de professionals del teatre i de traductors.

Com a traductor, bàsicament de l'alemany, ha enriquit el panorama líric del país amb antologies imprescindibles: *Poesia alemanya* (1984) i *Poesia alemanya contemporània* (1990). En la prosa narrativa i assaig també ha aportat sòlides versions. Però és, sens dubte, en la traducció teatral on la conjunció d'oficis i la preocupació per les solucions prudentes i precises han donat resultats més abundosos i duradors tant en el teatre en prosa com en vers. La llengua alemanya li ha permès de traslladar autors cabdals del teatre escandinau i rus (Ibsen, Strindberg, Tsjekhov) i reflectir les edats d'aurades del teatre alemany, des de Lessing fins a Büchner i des de Hauptmann fins a Heiner Müller, incloent-hi el refundador del teatre occidental, B. Brecht.

Ha rebut, entre d'altres, els premis següents:

Premi Nacional de les Arts Escèniques de la Generalitat de Catalunya (1989)

Premi Nacional de Traducció, del Ministeri de Cultura (1994)

Premi d'Honor Institut del Teatre, atorgat per la Diputació de Barcelona (1999)

Premi Nacional de Cultura, de teatre (2002); *Per una dedicació fidel, rica i completa al teatre català*

Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (2005)

Premi Friedrich-Gundolf-Preis für die Vermittlung deutscher Kultur im Ausland [Premi F.G. per la difusió de la cultura alemanya a l'estranger, concedit per l'Acadèmia de la llengua i la literatura alemanyes] (2011)

L'Institut del Teatre acordà la publicació d'aquest volum de **TEATRE CLÀSSIC ALEMANY** com a homenatge a la immensa i impagable tasca feta per aquest home de teatre.

Teatre clàssic alemany

Teatre clàssic alemany

GOTTHOLD EPHRAIM LESSING
MINNA VON BARNHELM O LA FORTUNA DEL SOLDAT

JOHANN WOLFGANG GOETHE
CLAVIJO

FRIEDRICH SCHILLER
**ELS BANDITS
MARIA ESTUARD**

HEINRICH VON KLEIST
**EL CANTIR TRENCAT
PENTESILEA**

GEORG BÜCHNER
WOYZECK

Traducció i edició de Feliu Formosa

Diputació
Barcelona

| Institut del Teatre

**Institut del Teatre
de la Diputació de Barcelona**

Director: Jordi Font

© de les traduccions: Feliu Formosa, 2011

Imatges de Goethe i Schiller: © Arxiu fotogràfic. Centre de Documentació i Museu de les Arts Escèniques. Institut del Teatre.

Imatge de Kleist: © Interfoto/Interfoto Scans/Age Fotostock

Imatge de Büchner: © IFPA/Interfoto/Age Fotostock

Propietat d'aquesta edició: Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona

Plaça Margarida Xirgu, s/n. 08004 Barcelona

Tel. 932 273 900

i.teatre@diba.cat

www.institutdelteatre.cat

Novembre 2011

Disseny gràfic i maquetació: Artefacto

Producció: Direcció de Comunicació de la Diputació de Barcelona

Impressió: RGM, SA

Dipòsit legal: BI-2680-2011

ISBN: 978-84-9803-429-5

TEATRE CLÀSSIC ALEMANY

SUMARI

7

Nota del traductor

11

Feliu Formosa, traductor de teatre alemany

Javier Orduña

37

Gotthold Ephraim Lessing

39 Minna von Barnhelm o La fortuna del soldat

153

Johann Wolfgang Goethe

155 Clavijo

219

Friedrich Schiller

221 Els bandits

379 Maria Estuard

559

Heinrich von Kleist

561 El càntir trencat

661 Pentesilea

805

Georg Büchner

807 Woyzeck

Nota del traductor

La meva col·laboració com a traductor de teatre alemany per a les col·leccions de l'Institut del Teatre ha estat freqüent i abundant, tant per a la Col·lecció Popular de Teatre Clàssic Universal com per a la Biblioteca Teatral, que inclou autors contemporanis. Aquesta tasca ha transcorregut en paral·lel amb la meua feina com a professor de l'Institut, que va concloure l'any 2000. És per això que, amb la direcció de l'Institut i amb els responsables de les seves publicacions, vam acordar la publicació d'aquest volum, que conté set peces del teatre clàssic alemany que cobreixen un període que va del 1763 (*Minna von Barnhelm*, de Lessing) al 1837 (data de la mort de Büchner als 23 anys).

Aquesta publicació ens ha semblat oportuna, en primer lloc, per oferir a la gent de teatre i als lectors en general unes peces representatives del teatre europeu i universal reunides en un sol volum. En segon lloc, es tracta d'autors que no plantegen cap problema pel que fa a l'adquisició dels drets de publicació. Vam escollir, doncs, quatre peces publicades dins l'esmentada col·lecció de Teatre Clàssic. Es tracta de dues obres de Schiller: *Els bandits* (estrenada pel Teatre Lliure el 1995 i publicada el 1996) i *Maria Estuard* (estrenada també pel Teatre Lliure el

1990 i publicada el 1995); dues obres de Kleist: *El càntir trencat* (estrenada pel Centre Dramàtic del Vallès el 1986 i publicada el 1988) i *Pentesilea* (publicada el 2000), i finalment el *Woyzeck*, de Büchner (estrenada al Teatre Romea el 2001). A aquests tres autors calia, sens dubte, afegir-n'hi dos més, imprescindibles per cobrir tot l'àmbit de la gran dramaturgia alemanya clàssica: Lessing i Goethe. Ens vam plantejar, doncs, quins textos podien ser els més apropiats per completar el volum i enriquir-lo amb traduccions inèdites. Pel que fa a Lessing, ens vam decidir per *Minna von Barnhelm*, una comèdia popular constantment representada als teatres de llengua alemanya. Vam renunciar a l'altra gran obra de Lessing, *Nathan el savi*, escrita en vers blanc shakespearà, pel fet que dins el recull ja hi ha tres peces en vers i en canvi hi figura només una comèdia, *El càntir trencat*. El text de Lessing semblava, doncs, prou representatiu d'aquest moment inicial d'una gran època del teatre alemany. I pel que fa a Goethe, vam tenir en compte que tant Joan Maragall (*Ifigènia*) com Josep Lleonart (*Torquato Tasso*) ens n'havien fornint dues traduccions vàlides. En el cas del *Tasso* de Lleonart, he iniciat una revisió del text versificat per ajustar-lo al català posterior a la normativa fabriana. Ens vam fixar, doncs, en les obres del Goethe jove, més o menys ineludables dins el moviment preromàntic de l'*Sturm und Drang*, prescindint de la molt llarga i complexa *Goetz von Berlichingen*, que és d'aquesta mateixa època i de la qual existeix també una traducció catalana, de Manuel Raventós. Hi havia dos textos relativament breus, escrits en una època de gran eferescència creativa pel jove Goethe, que els enllestia en pocs dies, com explica ell mateix: *Clavijo* i *Stella*. Ens vam decidir pel primer, que es basa en un episodi de les memòries de Beaumarchais, la germana del qual va tenir amb l'il·lustrat espanyol José de Clavijo i Fajardo l'afer que Goethe recrea lliurement en el seu drama. Deixant de banda el patetisme del final, que avui podem trobar excés-

siu malgrat que l'obra no s'ha deixat de representar als països de llengua alemanya, creiem que el conflicte entre amor i poder (Thomas Mann l'amplia al conflicte entre art i vida) resulta de força interès. Goethe va escriure l'obra després de deixar enre-re una situació personal força equivalent i aquest drama té, en el seu cas, una funció que podríem qualificar de «catàrtica».

Sens dubte, la revisió d'aquesta època del teatre alemany podria incloure moltes més coses. En aquest cas es tractava d'aprofitar un treball anterior i afegir-hi el material inèdit que ens ha semblat adient per oferir un primer tast del que va ser un gran moment del teatre europeu i universal.

Finalment, em cal agrair al traductor i professor de la UAB Jorge Seca la seva col·laboració en la revisió dels textos publicats i/o estrenats, tot confrontant-los de nou amb els originals alemanys per tal de detectar errors i omissions i introduir-los en l'arxiu informàtic que ha servit per a la present edició.

TEATRE CLÀSSIC ALEMANY

**FELIU FORMOSA,
TRADUCTOR DE TEATRE ALEMANY**

Javier Orduña

Feliu Formosa (Sabadell, 1934) ha desplegat una intensa tasca com a professor –de professionals del teatre i de traductors–, com a traductor –de teatre, poesia, narrativa i assaig, bàsicament de l'alemany, tant al català com al castellà– i com a professional mateix del teatre, en tant que director i actor.¹ És un home alhora de la reflexió i de la pràctica. Però ho és no solament en el terreny professional, sinó en el més inconfusible de la identitat personal.

Durant molts anys va dur a terme una arriscada tasca en la resistència antifranquista, vivint de prop no sols l'arbitrarietat i la violència de la dictadura, sinó també les inèrcies dels qui volien canviar les circumstàncies. Del nervi creador que hi regnava no ens quedarien, però, gaires evidències si Formosa no hi hagués preservat el seu vessant reflexiu i poètic; és a dir, la mirada i la voluntat d'anomenar allò que veu. En donen viu testimoni les seves recopilacions líriques i els seus dietaris:

El poema clava
fíbules a la polpa.

1. Laura Fernández Jubrias. *Feliu Formosa. Teatre i paraula*. Barcelona: Institut del Teatre, 2003. (Premis d'Honor; 5)

Compartimenta
 la boira.
 Entreobre una mica
 els serrells del teló.
 Veu caure tot allò
 que no té forma [...]

F. Formosa, *Al llarg de tota una impaciència*

12

Un resultat feliç d'aquesta doble predisposició ha estat la seva tasca de traductor, vastíssima. Formosa ha sabut con-
 jugar-hi prioritats estètiques i circumstància professional. D'aquesta manera ha fornit la literatura catalana i l'espanyola d'un seguit de textos, l'enumeració dels quals constitueix un autèntic programa d'humanisme desassossegat; de debat sobre les paradoxes que mouen els individus ara cap al diàleg amb si mateixos i amb el seu entorn, ara cap a la resignació i la submissió.

Paga la pena recordar les fites que marquen la seva trajectòria com a traductor. Feliu Formosa ha enriquit el panorama líric del país amb dues antologies que constitueixen sengles finestres privilegiades cap a la lírica centreeuropea, tant pel que fa a la selecció com a les versions al català: *Poesia alemanya* (1984) i *Poesia alemanya contemporània* (1990), publicades en l'emblemàtica col·lecció MOLU, Les Millors Obres de la Literatura Universal. Totes dues tenien alhora un precedent d'urgència sota la dictadura. El 1966 l'editorial Proa, dirigida per Joan Oliver, havia publicat l'antologia *A la paret escrit amb guix*. (*Poesia alemanya de combat*), antologia de la militància alemanya contra l'obscurantisme, que Feliu Formosa havia confegit en col·laboració amb Artur Quintana.

El seu compromís d'urgència es desplegaria més endavant en traduccions d'altres recopilacions, de Georg Trakl, Bertolt

Brecht o Rose Ausländer. També al castellà va traduir Formosa poesia alemanya; així, del gran sarcàstic Heinrich Heine (1976), en una etapa d'intens diàleg amb Manuel Sacristán. En la prosa narrativa i assaig també ha aportat sòlides versions de G.E. Lessing, Heinrich von Kleist, Thomas Mann, Klaus Mann, Brecht, Peter Handke i Christoph Hein. Al castellà, aquestes traduccions comprenen títols de Lessing, Rainer M. Rilke, Robert Musil, Franz Kafka, Ernst Weiss, Joseph Roth, Peter Weiss, Heinrich Böll i Peter Handke.

Però és sens dubte en la traducció teatral on la conjunció de prioritats i la preocupació de Formosa per la solvència tècnica han donat resultats més abundosos. Això val tant pel teatre en prosa com pel subgènere més minoritari del teatre en vers, terreny en el qual Formosa sobresurt amb llum pròpia.

La llengua alemanya li ha permès de traslladar autors cabdals dels teatres escandinau i rus (Ibsen, Strindberg, Txèkhov). Sobretot, però, ha estat el punt d'arrencada d'una tasca intensa de renovació teatral. Fent seu el vell programa noucentista de posar al dia la literatura catalana tot recorrent a traduccions rigoreses, Formosa ha aportat acurades versions de Brecht –n'és l'editor del seu *Teatre complet*²–, tot maldant alhora entre imperatiu estètic i imperatiu professional per reflectir les edats daurades que ha viscut el teatre alemany des de Lessing fins a Büchner (segles XVIII-XIX) i des de Hauptmann fins a Heiner Müller (segles XIX-XX).

2. Bertolt Brecht. *Teatre complet I, Teatre complet II, Teatre complet III, Teatre complet IV*, Barcelona: Institut del Teatre, 1988, 2001, 2002, 2005, (Clàssics; 5, 6, 7, i 9).

Alemanya, país de teatre

14

La present recopilació posa de manifest el seu interès per la primera d'aquestes dues etapes. Tanmateix, la nòmina conjunta de dramaturgs alemanys que ha traduït Formosa constitueix un manifest en si mateixa: Lessing, J.W. Goethe, Friedrich Schiller, Kleist, Georg Büchner, Richard Wagner, Gerhart Hauptmann, Frank Wedekind, Arthur Schnitzler, Karl Valentin, Ernst Toller, Brecht, Peter Weiss, Friedrich Dürrenmatt, Tankred Dorst, Paul Barz, Heiner Müller, Peter Hacks, Thomas Bernhard o bé Botho Strauss. El fet que el teatre d'Alemanya hagi ocupat Formosa de manera tan notable probablement no s'explica només pels seus vincles amb la professió teatral.

Juntament amb llegats feridors, fruits del racisme i la submissió de la tècnica a aquesta perversió execrable, la cultura d'expressió alemanya ens ha deixat línies de pensament i formes d'organització clau en l'alliberament col·lectiu. Recordem l'apologia protestant de la responsabilitat personal, íntimament vinculada a l'exercici de la llengua nacional i al cultiu de gèneres com la música. O pensem en les escoles alemanyes del Dret civil i constitucional, en el vast espectre de la filosofia alemanya, des del vitalisme fins al materialisme; o en fi, en la construcció de les identitats nacionals a partir de cada llengua nacional.

Un cop ensorrada la legitimitat teològica sobre la qual se sustentava l'antic règim, va ser en l'escenari fragmentat de l'Europa d'expressió alemanya en què les universitats van generar instruments fiables, no sols per impulsar el progrés tècnic, sinó per identificar els orígens de cada comunitat. Les filologies històriques nacionals arrenquen totes de la tasca dels incipients germanistes alemanys, encapçalats pels germans Grimm. Naturalment, aquest llegat cultural no hauria arribat a materialitzar-se si a Europa Central no haguessin existit estructures amb

un marge d'actuació impensable en estats centralitzats. Hi sobresurten especialment les universitats i els teatres, expressions paradoxals de la fortalesa del feble.

En efecte, la fragmentació estatal, durament criticada pels lliberals alemanys –recordem el *Leonce i Lena* de Büchner–, va trobar en la convivència federalista un instrument prou dúctil per articular una cultura nacional sense un estat unificat. En una mostra d'adaptació darwiniana al medi ambient, les universitats alemanyes, en concret, van desenvolupar una marcada tendència cap a una formació metodològica i plural, no pas repetitiva i canònica. Per tal de garantir el futur professional dels seus graduats en qualsevol dels dos-cents estats alemanys que hi havia abans de 1792, o dels quaranta a què es van reduir després de 1815, les universitats no podien limitar-se a preparar candidats a fer oposicions dins de cap burocràcia estatal determinada.

Les universitats es van especialitzar a formar professionals, generalment en dues àrees de vegades ben allunyades, que més endavant poguessin desenvolupar la seva vida laboral en un o altre principat o comtat de la fragmentada nació, en un o altre dels àmbits on s'haguessin format, i que ho fessin no tant aplicant uns coneixements memorístics, sinó un instrumental metodològic assolit al llarg dels cèlebres *seminaris* de les universitats alemanyes. Peça clau n'era una forma acadèmica precisa: l'avaluació era una mena de revàlida conjunta al final de la carrera; les assignatures no tenien cap qualificació. Es tractava d'un concepte formatiu hereu de l'aprenentatge itinerant dels gremis. Tanmateix, si com a formació universitària va reeixir va ser possible gràcies al fet que cap burocràcia centralitzada no va imposar cap altre criteri. Per fortuna, aquesta cultura de l'autonomia i la ductilitat va perviure després que el 1871 s'unifiquessin la major part d'estats d'expressió alemanya sota la fórmula de la «petita Alemanya»; és a dir, sense l'Àustria encara imperial.

El teatre alemany dels segles XVII al XX reflecteix també aquesta cultura federalista. Fins i tot caldria atribuir gran part de la seva tolerància envers l'experiment formal, literari i dramàtic a l'absència d'una capitalitat estatal. Al llarg del segle XIX hi van poder conviure formes oposades, com la *pièce bien faite* de tall conversacional i el teatre narratiu shakespearà, amb les exigències que pel públic representaven els canvis de lloc i d'espai dintre de l'acció dramàtica.

16 A Hamburg, Berlín, Dresden, Leipzig, Meissen, Munic, Mannheim..., les diverses capitals teatrals alemanyes, a més de Viena o Zuric, els dramaturgs i *Intendanten* –directors de sales teatrals, sovint amb més d'una secció (drama, dansa, òpera, teatre per a infants...)- gaudien d'un marge remarcable de maniobra a l'hora de provar formes i expressar-hi inquietuds noves. També ells feien una carrera itinerant i no havien de patir la dictadura inexorable del públic més homogeni característic d'altres capitals europees. Certament, no és aquesta ductilitat la raó última, però sí un factor que ajuda a explicar l'experimentalisme del teatre alemany, des de Richard Wagner fins a Bertolt Brecht o Heiner Müller. Tampoc en aquest terreny la unificació estatal de 1871 no va suposar la fi de la diversitat.

Independentment dels circuits de l'òpera, la gran projecció internacional del teatre alemany va tenir lloc al segle XX, quan es discutiren arreu les propostes del teatre èpic de Brecht, Piscator, Dürrenmatt, Peter Weiss o Müller. Però la capacitat d'exploació de l'espai escènic i l'acció dramàtica, desencadenants d'aquesta recepció internacional, havia començat a gestar-se molt abans, al segle XVIII.

Clàssics del teatre alemany

Aquesta recopilació de TEATRE CLÀSSIC ALEMANY, d'obres del teatre alemany traduïdes per Feliu Formosa, n'és un gran testimoni. Els seus set títols són reflexos eloqüents de les direccions que van poder ser assajades en aquella primera edat daurada. Totes han perdurat aquests dos segles, malgrat que en el cas de Kleist i de Büchner el reconeixement no ha arribat fins més tard. N'hi ha que són clàssics de repertori (*Minna von Barnhelm*, *Clavijo*, *El càntir trencat*), d'altres han assolit a més la categoria de clàssics de l'experimentació (*Els bandits*, *Maria Estuard*) i les dues restants (*Pentesilea*, *Woyzeck*), fins i tot la de clàssics de la modernitat.

17

Lequilibri inestable entre hieratisme, teatre de la Crueltat i citació clàssica de *Pentesilea* de Kleist constitueix una proposta perfectament diferenciada respecte de l'àcida crítica a la Il·lustració representada pels fragments de *Woyzeck* de Büchner. Totes dues plantegen tanmateix un repte comparable: mostrar la paraula no sols com a mitjà d'expressió sinó com a gest de la prostració de l'individu; en el cas de *Pentesilea*, la impotència tràgica davant lleis atàviques, i en el de *Woyzeck*, la fatalitat de la misèria material i cultural. La capacitat de l'obra de Büchner per desfermar la creativitat en altres artistes es demostra si hom observa la seva recepció al llarg del segle XX, començant per l'òpera d'Alban Berg (*Wozzeck*). També l'obra de Kleist, però, ha acreditat des dels anys vuitanta del segle XX una considerable capacitat de suggeriment. Després de ser objecte d'una intensa recepció a França, a Catalunya es va convertir en motiu central d'una composició de cambra d'Enric Ferrer, de la mà precisament del seu traductor, Feliu Formosa.³ Ja abans Hugo Wolf i altres compositors havien homenatjat l'heroïna de Kleist.

3. Enric Ferrer. *Pentesilea, fragments d'una tragèdia*. Sabadell: Picap 1999.

Des d'un punt de vista historiogràfic, aquest recull de traduccions de Feliu Formosa comprèn tres etapes del teatre alemany: Il·lustració, Període clàssic i Liberalisme radical. La primera representa, en efecte, un ample espectre de la Il·lustració alemanya, des de la comèdia *Minna von Barnhelm* de Lessing (1729-1781) fins al melodrama furiosament antiestamental d'*Els bandits*, del jove Friedrich Schiller (1759-1805), passant per *Clavijo* de Goethe (1749-1832), una mostra interessant de tragèdia civil, el gènere impulsat pels il·lustrats alemanys com a alternativa a la tragèdia classicista francesa.

18 En conjunt, fins i tot en el cas de l'exaltació jacobina d'*Els bandits*, les tres obres ofereixen una visió diferenciada de la Il·lustració alemanya. Contràriament a l'etiqueta de racionalisme barroer i oportunista amb què aquest corrent emancipador ha estat estigmatitzat durant molt de temps, el cert és que seguint les passes d'Anglaterra, la Il·lustració alemanya es va oposar al principi estamental de la dignitat de la sang reivindicant les dues facultats que equiparen tots els individus: la raó, en tant que 'sentit comú', i el sentiment. Defensant el dret de la persona a expressar el seus afectes la Il·lustració alemanya s'oposava a l'estoïcisme i l'alienació de l'ideal cortesà.

Minna von Barnhelm (1763) constitueix un clàssic de la comèdia de costums, on es veuen desemmascarats els prejudicis de casta dels quals és víctima el capità. Serà Minna, la seva promesa, qui li doni una lliçó de sentit comú. Per la seva banda, el jove Goethe va assajar la via de la *tragèdia civil*, gènere nou a l'època, per enaltir a *Clavijo* (*Clavigo* en alemany, 1774) l'individu comú, no pertanyent a la noblesa. Portant a l'escenari la ruptura del compromís matrimonial del periodista espanyol Clavijo y Fajardo amb la germana de l'escriptor Beaumarchais, Goethe va mostrar l'escissió entre afecte i deures que també els individus de la societat civil podien patir, no solament els nobles.

A *Els bandits* (1781) la protesta contra l'alienació de la vida cortesana palesa la ira i la frustració que la generació més jove dels il·lustrats alemanys havia arribat a covar envers l'arbitrarietat i l'immobilisme de l'Antic Règim. L'autor recorre a tradicions barroques, contraposades a la versemblança reivindicada per Lessing per commoure el públic, per tal d'expressar la violència fratricida i parricida que amagava en el seu si l'ordre feudal.

La segona secció representa el període clàssic –no pas clasicista– de la literatura i el teatre alemanys. Són tres textos en vers que el nostre traductor ha bolcat amb una fidelitat exquisida. Per una banda, *Maria Estuard* (1800), obra d'un Friedrich Schiller ja madur, compromès amb un programa de regeneració impulsat per ell mateix, per Goethe i per qui més tard fou el mentor de la reforma universitària alemanya, des de la Prússia napoleònica, Wilhelm von Humboldt. Per altra, *Pentesilea* (1808) i *El càntir trencat* (1803-1808), obres del *junker* Heinrich von Kleist (1777-1811), el noble prussià que en la seva curta vida experimentà consecutivament els anhels i els desencisos de les tres generacions del Segle de les Llums, segons Hans Mayer: des de la fe en la ciència, primer, i la il·lusió rousseauiana envers la tornada de l'home a la natura, més tard, fins a la crisi del coneixement representada pel filòsof Kant. «Si crec que allò és verd, ¿ho és de veritat o potser porto posades unes ulleres de color verd?», es demanaria Kleist.

El programa de regeneració estètica, moral i política que Goethe i Schiller enceten el 1795 des del ducat de Weimar, conegut per la posteritat com a Període Clàssic de Weimar, volia ser una resposta decidida a les convulsions de la Revolució Francesa (1789-1794) i als extremismes col·laterals a la Il·lustració. Calia reformar l'Antic Règim –proposaven–, però de manera evolutiva i des de principis humanistes sòlids: l'equilibri, la mesura i l'educació. Missió de l'art era furnir-lo de formes depurades que permetessin copsar la dimensió genèricament

humana dels conflictes, alliberant-los alhora de la tergiversació i l'impacte d'incidents violents i circumstàncies fortuïtes.

Un tret característic del teatre clàssic alemany serà el retorn al vers, en essència a l'anomenat erròniament pentàmetre iàmbic, que en realitat és un pentàmetre trocaic amb anacrusi. Certament, la depuració formal assolida amb la construcció dramàtica dels personatges i pel vers portarà el teatre cap a una estilització innegable. No menys important, però, és la diferència que el separa del teatre classicista: el teatre clàssic alemany s'obre al diàleg amb la història, assumint el risc de veure's relativitzat. La citació històrica comprèn un doble risc. Per una banda ha de donar a entendre que la recreació dramàtica abasta tots els aspectes decisius d'aquell moment històric determinat. Per l'altra, es veu exposada a una relativització fulminant, pel fet que l'espectador la compari amb els episodis històrics autèntics. Però el teatre clàssic assumeix aquests riscos per tal de contribuir a cimentar una educació estètica cap a l'equilibri i l'harmonia. D'aquesta manera, el teatre històric de Schiller proposa una reflexió emotiva sobre la dialèctica entre individu i circumstància històrica. A *Maria Estuard* l'autèntica tragèdia vindrà donada no tant per la sort de la protagonista com pel paper alhora actiu i passiu que ha de jugar la reina Isabel. La construcció artística garanteix la catarsi i una mirada tant més ampla que la lectura discursiva.

Sense arribar a la minuciositat històrica de Schiller, el teatre en vers de Kleist segueix l'estel de l'autor de *Maria Estuard*, després que aquest morís l'any 1805. El vers permet a Kleist imprimir ritmes expositius diferenciats, que reforcen el decurs del conflicte fins a constituir un marc de referències –lúdic i desinteressat– on coincidències i discrepàncies parlen per si mateixes, obligant alhora a prescindir d'allò superflu. En *El càntir trencat* el vers estiliza el conflicte tot anant més enllà de l'anècdota holandesa, convertint el jutge Adam en autèn-

tic arquetip de la comèdia. Per la seva banda, l'estilització que a *Pentesilea* suposa el mite de les Amazones es veu enfortida gràcies a la solemnitat del vers. El ritme mètric proporciona gravetat i mesura en una peça en què la violència de la passió, potser tal com la reina viu la seva inclinació per Aquil·les, veta un tractament més immediat.

La tercera secció reflecteix el corrent liberal radical que rau sota *Woyzeck* (1836) de Georg Büchner (1813-1836), geni literari i militant de l'oposició constitucionalista a Hesse, mort prematurament. Com les altres obres que va llegir, aquesta no va ser estrenada fins decennis després de la seva mort (el 1913). Però l'impacte va ser aclaparador. Així ho palesen l'òpera d'Alban Berg i, més tard, el fet que esdevingués peça del repertori experimental. Coetani i correligionari extrem de Heinrich Heine en el seu escepticisme materialista, Büchner fueteja els mites de la Il·lustració liberal tot anticipant un corrent materialista que culminarà primer en el teatre naturalista de finals del segle XIX i definitivament en el teatre èpic de Brecht.

21

criteris per a la pràctica d'una traducció prudent

Traduir *Woyzeck* comporta unes dificultats suplementàries prou dissuasòries. D'una banda es tracta d'un text fragmentari, que com a tal admet diverses solucions constructives; des de les més versemblants fins a les més desconcertants. De l'altra constitueix una trama extremament matisada d'idiòlectes i sociolectes, en què la variant lingüística reflecteix instantàniament o bé la discapacitat i el caràcter visionari del protagonista, o bé l'aïllament i els prejudicis d'aquells que l'envolten. Els fragments de *Woyzeck* constitueixen un exemple aclaparador del llenguatge gestual que Brecht demanaria un segle més tard.

Tot i que no es tracta de cap original en vers, Feliu Formosa resol el repte de traduir *Woyzeck* amb la prudència i la llibertat característiques de les seves traduccions mètriques. Referint-se als riscos que havien d'afrontar els traductors de novel·la policíaca, Formosa va assenyalar un repte que reconeixem en les seves pròpies traduccions, de manera admirable a *Woyzeck*: «Crec que, per tal d'evitar el ridícul, el punt de partida ha de ser molt neutre, fins i tot a costa de sacrificar el pintoresquisme de l'original, però sacrificant també solucions 'massa sàvies'. Això em sembla útil si el gir o el mot pintoresc que hem de fer servir no pot quedar prou natural. Penso, així mateix, que cal concedir al traductor una gran capacitat de maniobra».⁴

El *Woyzeck* de Formosa acusa, en efecte, aquest imperatiu de la discreció. Simplificant extraordinàriament l'expressió aconsegueix reproduir un llenguatge alhora rudimentari i de supervivència que es correspon amb gran fidelitat a l'idiòlecte de l'original. Formosa defuig la temptació de bolcar en dialectes catalans les varietats lingüístiques de l'original. Així assoleix una estilització que encara fa més aclaparadora la soledat del personatge i el soroll de tot allò que l'envolta.

Les seves reserves envers el «pintoresquisme» constitueixen així mateix un manual de bones pràctiques. Crida l'atenció com Formosa controla el problema gràcies al fet de no entrar en una dinàmica de compensacions en la traducció; és a dir, de no incórrer en el consol d'imaginar-se que carregant les tintes tres línies més avall pot compensar la pèrdua de registre indefectible de tres línies més amunt. Respectant l'original, Formosa dona a la vegada una lliçó de respecte envers el públic. Paradoxalment, gràcies al fet de no oblidar que el públic sabrà que

4. Feliu Formosa. *El present vulnerable. Diaris I (1973-1978)*, p. 25. Barcelona: Laia, 1979.

es troba davant una traducció, el traductor acaba obsequiant-lo amb una versió sense entrebancs; una traducció que no dona gaire ocasions a recordar que es tracta d'una traducció.

Esment especial mereix el grau de naturalització que assolixen les seves versions mètriques. Acredita un altíssim grau d'intuïció poètica en un doble sentit: davant la percepció dels ritmes bàsics, tant de la llengua de partida com de la llengua d'arribada, i davant una identificació d'uns principis mètrics certament opacs, accessibles només als poetes, durant llarg temps. Com a resultat, sembla que ens trobem davant un petit miracle: tot s'escau al seu lloc com a conseqüència del fet que el traductor-poeta s'ha preocupat de trobar abans la correspondència de ritmes que no pas la correspondència d'enunciats. Les traduccions mètriques de Formosa confirmarien així la preeminència de la prosòdia en el sistema de cada llengua. A la preeminència del ritme se subordinen fenòmens més evidents, com la morfologia, la sintaxi i el lèxic, per via dels quals, però, no s'accedeix d'igual manera a cap principi organitzador.

Ans al contrari, si el traductor es conforma a traduir els mots, no sols hi sortiran problemes de correspondència semàntica, sinó que també es rebel·larà la sintaxi. És llavors quan el lector o l'espectador s'astoren davant una solució poc escaient, perden el fil i finalment s'adonen que són davant d'una traducció. En les traduccions de Formosa i molt particularment en les traduccions rítmiques, això és una cosa insòlita. Sens dubte, insistim, el secret està en la subordinació de l'enunciat al ritme. Com a poeta, Formosa mateix percep materialment fins a quin punt la clau està en la forma, però confessa no tenir-ne cap explicació. Així, arran de la seva recopilació *Llibre de les meditacions*, observa: «Això sí que és un fet que no puc explicar: ¿per què els versos de quinze síl·labes? Així, de cop i volta? Aquest fenomen és apassionant i potser determinant en tota la creació poemàtica. La idea troba la forma que li correspon. I de

vegades la idea és prou fructífera com per originar un seguit de poemes formalment afins».⁵

Val a dir que els traductors del vers alemany cap a altres llengües no han rebut gaire ajuda per part dels estudiosos de la mètrica alemanya en el moment d'albirar quina era la unitat rítmica que servia de referència en el moment de determinar l'esquema rítmic. Si ritme és repetició, què es repetia exactament?

24 Els estudiosos de parla alemanya –encara que no els poetes– han practicat tradicionalment un atansament historicista que menava al desconcert més absolut, aclaparats pels models antics i desorientats pel fet de confondre les unitats que suporten la repetició característica del ritme mètric. En les llengües de ritme anomenat sil·làbic, com ara la major part de les actuals llengües romàniques, aquesta unitat és el nombre de síl·labes, reforçat per la rima.

En llengües de ritme accentual com ara l'alemany o l'anglès la unitat no són les síl·labes, atès el fet que poden registrar una tendència molt marcada a afeblir-se, sinó els pics d'entonació que es donen cada tantes síl·labes. A la mètrica de creació els parlants privilegiats d'una llengua que són els poetes copsen i ordenen aquest principi, organitzant-lo sota la forma d'un ritme basat en compassos o peus, no pas en síl·labes. Com cada poeta en la seva llengua respectiva, no fan sinó extraure espontàniament una possibilitat covada al llarg de centenars d'anys, mil·lennis fins i tot.

En constituir-se com a dialectes diferenciats a partir del tronc indoeuropeu, les llengües germàniques es distingiren per un tret característic: fixar l'accent de paraula en la primera síl·

5. Feliu Formosa. *El present vulnerable. Diaris I (1973-1978)*, p. 21. Barcelona: Laia, 1979.

laba. Amb el temps aquesta fixació provocà l'afebliment de les síl·labes àtones i un reforçament de la síl·laba nuclear. És a dir, va afeblir el sistema de desinències, fent desaparèixer les síl·labes àtones fins a l'extrem que avui ens mostra l'anglès; i a la vegada va enfortir la síl·laba nuclear, per a la qual –diguem-ho així– va caldre que els parlants desenvolupessin un sistema de vocals extraordinàriament ric. Avui dia el suec té 20 vocals i l'alemany 18, mentre que el català en té 8 i el castellà, 5. Una tercera conseqüència fou que en les llengües germàniques l'accent esdevingués un recurs gramatical de la frase, no pas de la paraula, com és el cas en llengües romàniques com ara el català (cf. *neda/nedà*; o el castellà *ánimo/animó/animó*). Mentre que en les llengües romàniques les síl·labes altres que la primera podien, doncs, arribar a suportar l'accent, possibilitant així un sistema morfològic força sintètic –com es veu amb els verbs–, en les llengües germàniques es desfermava una prosòdia extraordinàriament dinàmica, amb repercussions immediates en la morfologia, la sintaxi, el lèxic i, per descomptat, la mètrica de cada llengua.

Traduir mètrica alemanya

En aquesta divergència rau la diferència entre llengües de ritme síl·làbic i llengües de ritme accentual i, en última instància, la discrepància que hi ha entre la mètrica germànica i la romànica. En les llengües germàniques la fita que dóna la unitat de temps no seran les síl·labes en sí mateixes, sinó l'ictus al voltant del qual s'agrupen fins a formar un *peu* o *compàs*, com es denominen les seqüències fent servir termes presos de contextos, clàssics per analogia.

Els peus mètrics de l'alemany tenen a veure només en aparença amb els peus clàssics, perquè no es basen en l'oposició

entre magnituds absolutes, sinó sempre relatives, i perquè tot i que es pugui parlar de peu trocaic o iàmbic, aquests peus no es contraposen al ric sistema de peus de la mètrica antiga. Parlar de peu trocaic en alemany és una metàfora. Es fa només perquè la seqüència ictus-arsis recorda la seqüència llarga-breu. Els peus mètrics de l'alemany tenen a veure, doncs, de manera només molt superficial amb els peus clàssics. Per una part, cal insistir-hi, no es basen en una oposició absoluta entre síl·laba breu i síl·laba llarga, sinó en una oposició relativa entre síl·laba (més) pesant i síl·laba (més) lleugera. De l'altra, expressions com «peu trocaic» o «peu dactílic» no designen elements d'un sistema on simultàniament hi hagi tríbracs, espondeus, anapests, etc.

En alemany, el compàs o peu bàsic consta de dues síl·labes, encara que presenta dues variants; una primera variant de tres i una segona variant de només una síl·laba. Amb les convencions assenyalades, els podem identificar com a troqueu [— ◡], com a dàctil [— ◡◡] i com a cadència incompleta o cadència masculina (— [◡]). Tanmateix, la diferència entre la síl·laba *pesant* de l'ictus i la síl·laba o les síl·labes *lleugeres* de les arsis no és objectiva ni absoluta, en el sentit que ho era en el grec la contraposició entre síl·laba llarga i síl·laba breu o bé la contraposició entre síl·laba tònica i síl·laba àtona en llengües de ritme sil·làbic. Es tracta d'una diferència relativa, sensible i efectiva, que amortitza de manera diríem que prodigiosa les virtualitats prosòdiques de la llengua de ritme accentual.

En la mètrica alemanya l'ictus de la síl·laba pesant no ha de venir donat per una síl·laba absolutament tònica, com tampoc l'arsi de la síl·laba lleugera ha de ser necessàriament una síl·laba absolutament àtona. Aquí ha ragut la confusió al voltant de la naturalesa fonètica de la mètrica. Durant molt de temps es va creure que ictus volia dir «síl·laba accentuada» i arsis «síl·laba àtona». Malgrat que sovint sigui així, cal no oblidar

que la mètrica no és pas un sistema de transcripció de valors suprasegmentals, sinó un joc d'explotació de virtualitats. I de virtualitats al voltant de l'accent alemany n'hi ha moltes.

Tal com han demostrat Jean Fourquet, la mètrica alemanya moderna parteix de la volatilitat de l'accent de paraula en aquesta llengua i la seva subordinació a l'accent de frase. L'organització de vers permetrà preparar el terreny per tal que, si el lector hi vol participar, aprofiti el marge de maniobra característic de la prosòdia de la seva llengua i exerciti formes rítmiques. El marge de maniobra és molt considerable. El llegat atàvic ha deixat una prosòdia realment oberta. Una conseqüència molt amant de la preeminència de l'accent de frase és que qualsevol síl·laba pot ser candidata a ictus –ocupant el lloc de les síl·labes *pesants*– o candidat a arsis, ocupant el de les síl·labes *lleugeres*. Hi ha, però, una restricció que cal complir; senzilla, però sovint no gens fàcil.

D'ictus i arsis, no se'n pot parlar fora de context. Una primera condició és que es doni un entorn de possibles seqüències. Per poder parlar de reiteració i ritme cal la presència de prou seqüències per constatar aquest ritme i considerar que ens trobem davant de peus o compassos. La segona condició és que a l'interior de cada seqüència la volatilitat accentual permeti atribuir a la síl·laba que ocupa la posició pesant la possibilitat d'actuar efectivament d'ictus i la síl·laba o síl·labes que ocupen la posició lleugera puguin fer d'arsis. La restricció és enganyosament senzilla: la síl·laba o síl·labes que ocupin la posició *lleugera* no han de ser pronunciades necessàriament amb intensitat més gran que aquella que ocupi la posició *pesant*.

El parlant de llengües sil·làbiques pot trobar que una restricció així és opaca i arbitrària. De la mateixa manera, però, que la fonologia d'un tipus de llengua i de l'altra registra diferències en el nombre de vocals, en les llengües germàniques es dona la circumstància que l'accent és bàsicament una magnitud de

frase, no de paraula. Trobem un reflex d'aquesta diferència en la morfologia gramatical de cada llengua. En alemany no trobarem cap paraula on pel fet de desplaçar l'accent s'experimenti un canvi gramatical, mentre que, com s'ha vist, en català és un recurs comú de la conjugació, p. ex.: *canta/cantà*, *cantar* o bé *cantes/cantés*. Però sí que trobarem en alemany multitud d'ocasions en què l'accent de frase sigui determinant per a l'enunciat, fins a provocar un canvi de categoria de paraula.⁶

28

El peu o compàs trocaic explota, doncs, la possibilitat d'enfortir la primera síl·laba i d'afeblir la segona, sempre que això no vagi contra la pronunciació natural de cap de les dues en la seva funció bàsica de transmetre informació. Al vers [1] de l'exemple següent totes les síl·labes en posició lleugera, llevat de la primera arsi («ohn»), són síl·labes clarament àtones. Serà difícil, però no pas impossible, que cap d'aquestes quatre síl·labes amb la vocal reduïda («e») pugui ser utilitzada com a ictus en un altre vers. Per contra, en el vers [2] la tercera [«ich»] i la quarta [«und»] arsis estan ocupades per síl·labes que fàcilment podrien emplenar la síl·laba pesant de l'ictus en un altre vers.

Els últims versos en són una prova: la tercera arsi de [3] està ocupada pel mateix pronom [«mich»] que el primer ictus del vers [4]. La qüestió no és com s'ha de pronunciar el pronom «mich» fora de context, sinó que en el context del vers [3] es troba a continuació d'un mot que convé accentuar bé per tal de copsar l'enunciat, mentre que al vers [4] la mateixa paraula ha de rebre un accent ben perceptible. Això s'aconsegueix fent servir a continuació una preposició que

6. El canvi d'accentuació entre «Ich habe dir das Buch geKAUFT» / «Ich habe DIR das Buch gekauft» i «Ich habe dir DAS Buch gekauft» suposa traduccions prou diferents: «T'he comprat el llibre» o bé «El llibre, te l'he comprat» / «El llibre, l'he comprat per a tu» / «T'he comprat aquest llibre».

generalment (tampoc sempre!) no cal que sigui accentuada. Altrament es produiria un conflicte que repercutiria en la comprensió, si el pronom «mich» del vers [4] fos seguit d'un substantiu l'accent del qual no es pot reduir. El vers de la mètrica alemanya no és pas, doncs, una manera de transcriure valors suprasegmentals d'accentuació, sinó un recurs flexible per amortitzar el potencial expressiu contingut en la inestabilitat de l'accent de paraula.

- [1] Fahr hin, ohnmächt'ger Stolz der edeln Seele!
A | — ∪ | — ∪ | — ∪ | — ∪ | — ∪
- [2] Ich will vergessen, wer ich bin, und was
A | — ∪ | — ∪ | — ∪ | — ∪ | — [∪] |
- [3] Ich litt; ich will vor ihr mich niederwerfen,
A | — ∪ | — ∪ | — ∪ | — ∪ | — ∪ |
- [4] Die mich in diese Schmach herunterstieß.⁷
A | — ∪ | — ∪ | — ∪ | — ∪ | — [∪] |

29

A més de la variant en forma de dàctil, possible a l'interior del vers, el compàs alemany en coneix una altra, que només es dóna a final de vers. Consisteix en la reducció del peu o compàs en la primera part, l'ictus, tal com es veu als versos [2] i [4] de l'exemple. Així es produeix el que s'anomena *cadència masculina*, si fem servir directament el galogermanisme «Kadenz». Contràriament, es parlarà de cadència femenina si l'últim compàs és sencer; és a dir, consta d'ictus i arsis. La mètrica catalana coneix també un ús d'aquests termes.⁸ Constitueixen una altra

7. Friedrich Schiller. *Maria Stuart*, acte III, escena IV. En la traducció de F. Formosa: «Fora, orgull impotent d'un noble cor! / Vull oblidar qui sóc, com he sofert, / i caure als peus de la qui m'ha enfonsat / en aquesta vergonya».

8. Josep Bargalló. *Manual de mètrica i versificació catalanes*. Barcelona: Empúries, 2007.

analogia, que arrenca de la diferència existent entre la forma masculina (breu) i la femenina (allargada) a l'adjectiu del francès (cf.: *sain/saine, hereux/hereuse*).

La identificació com a troqueu del compàs bàsic permet a la vegada identificar el fenomen de l'anacrusi o síl·laba d'atac ([A] a l'exemple; *Auftakt*). Constitueix un mitjà molt útil en el moment d'identificar l'esquema rítmic. Si es registra anacrusi en els primers versos d'una composició, el lector podrà confiar que n'hi ha també a la resta. I viceversa. Amb la particularitat que l'absència d'anacrusi suposa un gran repte per al poeta. Cada vers ha de començar en ictus. L'absència d'anacrusi confereix a l'expressió un dinamisme molt marcat.

30

L'anacrusi serveix per facilitar l'atac del vers, però no genera cap mena de relació de compàs amb la síl·laba següent. És una síl·laba de transició que es troba fora de l'esquema. Tot i que habitualment s'ocupa amb una síl·laba que fora de l'ús mètric podrà considerar-se àtona, a l'exemple veiem que no sempre és així. Si es trobés a l'interior d'un compàs, la síl·laba «*fahr*» que omple l'anacrusi del vers [1] ocuparia més que probablement l'ictus; es tracta d'un verb l'accent del qual no es pot reduir gaire, per molt contextual que sigui.

Una lliçó de traducció integradora

Identificar el peu alemany com a troqueu en comptes de iambe no respon a una opció gratuïta. La lectura com a troqueu de l'alternança [*lleuger*]- *pesant* - *lleuger* -[*pesant*] facilita definitivament la identificació dels esquemes mètrics en alemany. Compleix la missió fonamental d'una eina: servir d'alguna cosa. Al contrari, continuar identificant aquesta alternança com a iambe per tal de mantenir un costum terminològic suposa un entrebanc considerable. Servint-nos d'aquesta interpretació no

sols trobem una explicació solvent a fenòmens que l'alternativa no considerava adequadament, com la cadència o l'anacrusi. Sobretot forneix d'una referència –la seqüència que anomenem *peu o compàs*– congruent amb la resta del sistema fonològic i, alhora, útil per explicar dinàmiques internes d'autonomia lingüística, on el parlant trenca ambigüitats d'una manera potser no voluntària, però sí intencionada.

Tenir mínimament present quina és la distància que separa l'alemany del català tant en la mètrica com en general en els principis d'organització del sistema lingüístic –i per tant, dels espais que hi ha per establir tensions expressives– ajuda a valorar la qualitat de la tasca duta a terme per Feliu Formosa en els diversos nivells practicats: traduir des de l'alemany, traduir textos literaris i traduir vers. Formosa ha estat un bon executor d'aquella recomanació seva de traduir alhora amb prudència i amb llibertat.

Hom diria que és impossible valorar la prudència. Si el traductor ha sabut evitar els riscos, qui pot estar segur d'encertar-la imaginant-ne solucions temeràries? Però la mera comparació de l'original i la traducció ens posa en la pista dels riscos que comportaria una traducció massa directa –o bé massa compensatòria–; és a dir, d'una traducció captiva i poc lliure, subordinada a la recreació d'impactes menors. Alhora ens posa en la pista de la sensibilitat del traductor no sols envers els enunciats, sinó envers el suport material, lingüístic, d'aquests enunciats. En les traduccions de Formosa això s'aprecia immediatament en la pròpia traducció en prosa. Són innombrables els petits detalls en què la intuïció poètica el mena cap a la solució més conforme amb el continuïum de la prosòdia, la morfologia, la sintaxi i el lèxic de la llengua d'arribada respecte a la trama equivalent de la llengua de partida.

Del seu gust per trobar solucions lliures i prudents en tenim constància, per exemple, quan el català imposa una traducció

expansiva: quan la llengua romànica demana conjuncions que la germànica no necessita, perquè opera amb la topologia oracional; quan activa sense complexos un recurs característic de l'atribució en llengües romàniques, com és l'oració de relatiu; quan sorteja aposicions i desenvolupa frases senceres sacrificant el conceptisme; o bé quan es complau en la morfologia gramatical del nom i del predicat de la llengua romànica, desenvolupant solucions imprevisibles des d'una llengua de morfologia gramatical reduïda.

32

Una conseqüència remarcable i no gaire estudiada encara de la prosòdia sintàctica de l'alemany és el recurs al parèntesi oracional, la *Klammer* («pinça»). El cas paradigmàtic es dona al predicat verbal d'un temps compost, en què la forma conjugada ocupa el lloc característic del verb, el segon, i la forma infinita al verb passa al final. Aquesta expansió es repeteix en multitud d'ocasions: verb amb prefix, oracions subordinades, expressió de l'objecte sintàctic, anteposició de l'atribut al sintagma nominal, etc. Es tracta d'una expansió que recordaria la tensió d'un arc: els elements més importants del predicat es troben en segona i... en última posició. Com més important és la informació, més cap al final se situarà. És un recurs conegut en altres llengües de vocalisme ric i morfologia relativament pobra: a la topologia o posició oracional li pertoca un paper que en llengües de vocalisme pobre i morfologia rica correspon a la morfologia. Qualsevol traductor experimentat, com Formosa, sap que ha de prendre distància de la topologia oracional alemanya i explotar la morfologia nominal i verbal de la llengua romànica. El nostre traductor ho fa constantment, però sense escarafalls ni forçar l'anostrament de l'expressió. També en aquest terreny s'aprecia la finor d'una tasca d'apropiació i de re-expressió discreta, pacient i elegant.

Un exemple especialment polifacètic, el trobem a la cèlebre escena de les dues reines a *Maria Estuard*. Isabel sembla diri-

gir-se a Leicester per tractar Maria de meuca, fent servir una punyent dilogia: «allgemeine» / «gemeine für alle»:

Es kostet nichts, die allgemeine Schönheit
Zu sein, als die gemeine sein für alle!

Formosa resol els dos sintagmes parentètics [«die... Schönheit» / «als... sein»] sense entrar en la topologia sintàctica, sempre possible també en català, però feixuga. Recorre directament a la morfologia del verb i a una frase impersonal en segona persona, solució perfectament versemblant en una morfologia diversificada com la catalana:

[...] a un preu ben baix. Ser bella per a tots
no costa gaire, si et *dónes a tots*.

Entre els mèrits innegables que adornen de manera especial les seves traduccions en vers, sobresurt la tasca de localització sense *pintoresquismes* que suposà la seva versió del *Càntir trencat* de Heinrich von Kleist. D'entrada, cal fixar-se en l'interès que Formosa professa per aquest autor, classificat pels manuals de literatura repetidament «entre la Classicitat i el Romanticisme». No en va Kleist, el gran clàssic de la novel·la curta, era la lectura preferida de Franz Kafka. El magisteri sobre Kafka i l'atractiu per a tota la posteritat es pot atribuir en gran mesura al seu virtuosisme en la sintaxi narrativa, ben coneguda per Formosa després d'haver traduït diverses narracions.

Al teatre, però, la minuciositat narrativa de Kleist esdevé una dinàmica seqüència d'intervencions en què les connotacions culturals són imprescindibles. En *El càntir trencat* són les referències a la Bíblia, als valors de la Il·lustració i al món judicial de l'Europa del nord. El traductor trobava, per una banda, que havia de mantenir la tensió aportant vectors que apuntes-

sin cap a la raó del silenci sobre el qual s'alça l'obstinació del jutge Adam. Per altra, però, no podia allargar de cap manera el vers. La solució de Formosa passa per una localització funcional –per necessitats del guió, diríem–, en cap moment per un atansament a paràmetres pintorescos de la Mediterrània. Manté, doncs, la ubicació a Holanda, però alhora adapta àmbits delimitats.

34

Així, tradueix els noms, recrea l'espontaneïtat col·loquial popular encomanant-li les ambigüitats que l'original deixa en mans de la paròdia del llenguatge judicial i, com a apartat dins d'aquest sobrevingut registre popular, recrea la paremiologia de manera summament eficient. Molt feliç és la variació d'un conegut refrany: «Qui té comes ensopega». L'estranyesa que pot sentir l'espectador català davant una variació així de la dita popular és ben bé comparable a la que sent l'espectador alemany quan veu com el jutge s'inventa les expressions judicials més opaques per tal d'escapolir-se dels seus actes. A Catalunya, però, la familiaritat amb un llenguatge judicial propi no estava a l'abast de ningú, perquè no existia.

La mateixa factura formal de les versions mètriques és un dels àmbits en que el llegat de Feliu Formosa serà sens dubte més perdurable. Són lliçons magistrals de traducció. El dinamisme com ha bolcat aquell ric sistema de virtualitats que s'amaga sota el metre alemany, fent servir amb rigor i llibertat l'hendecasíl·lab, no és solament un obsequi formal als espectadors i als actors que l'hagin de dir. Posant en pràctica la depuració i la transparència que Schiller esperava de l'ús del vers en el període clàssic, Formosa ens mostra que els imperatius formals potencien i concentren l'enunciat fins a deixar l'essència de les ambigüitats i els buits que literatura i teatre fan servir per dialogar amb el seu públic. L'ús d'esquemes mètrics permet ressaltar –o viceversa: restar-ne importància– aspectes de l'enunciat amb eficàcia impensable en altres mit-

jans, gràfics o sintàctics, del llenguatge. Feliu Formosa ho ha copsat i ens ha deixat diverses lliçons sobre les quals caldrà tornar.

A portrait of Gotthold Ephraim Lessing, a German philosopher, writer, and dramatist. The image is a close-up, monochromatic portrait in shades of red and pink. The subject is a man with light-colored, powdered hair, looking directly at the viewer with a neutral expression. He is wearing a dark coat over a white cravat. The text "Gotthold Ephraim Lessing" is overlaid in white serif font across the center of the portrait.

Gotthold Ephraim Lessing

Gotthold Ephraim Lessing
MINNA VON BARNHELM
o LA FORTUNA DEL SOLDAT

Comèdia en cinc actes
Escrita l'any 1763

Personatges

COMANDANT VON TELLHEIM, llicenciat de l'exèrcit

MINNA VON BARNHELM, la SENYORETA

COMTE DE BRUCHSALL, el seu oncle

FRANZISKA, minyona de Minna

JUST, criat del comandant

PAUL WERNER, exsergent del comandant

L'HOSTALER

UNA DAMA ENDOLADA

UN CORREU MILITAR

RICCAUT DE LA MARLINIÈRE

41

L'acció té lloc alternativament a la sala d'un hostal i en una cambra veïna.

ACTE PRIMER

Escena primera

43

JUST, *assegut en un racó, endormiscat i parlant com en somnis:*
Quin brètol, aquest hostaler! Tu, a nosaltres? Au, vinga, germà!... Pica, germà!... (*Fa el gest de clavar un revés i això el desperta.*) Ei, què? Altra vegada? Així que acluco un ull, ja m'hi faig a garrotades. Només que hagués rebut la meitat de tots els cops!... Però mira, ja és de dia! Aviat hauré d'anar a buscar el meu pobre senyor. Si depèn de mi, no tornarà a posar els peus en aquesta casa maleïda. On deu haver passat la nit?

Escena segona

L'HOSTALER, JUST.

L'HOSTALER: Bon dia, senyor Just, bon dia! Tan d'hora us lleveu? O potser hauria de dir: tan tard i encara llevat?

JUST: Digueu el que vulgueu.

L'HOSTALER: No he dit res més que «bon dia», i això no mereix potser que el senyor Just em respongui «moltes gràcies»?

JUST: Moltes gràcies!

L'HOSTALER: Un no està gaire d'humor, quan no pot tenir el repòs que necessita. Vols-t'hi jugar que el comandant no ha tornat a casa i que vós l'heu estat esperant aquí?

JUST: Què no fóra capaç d'endevinar un home com vós!

L'HOSTALER: Jo suposo, suposo...

JUST, *es gira amb la intenció d'anar-se'n*: Servidor!

L'HOSTALER, *retenint-lo*: Ei, no, senyor Just!

JUST: Bé doncs, res de servidor!

L'HOSTALER: Però senyor Just! Goso d'esperar, senyor Just, que no estiguen enfadat des d'ahir. Qui pot mantenir d'un dia per l'altre un atac de còlera?

44

JUST: Jo. I tots els dies que vinguin!

L'HOSTALER: És cristià, això?

JUST: Tan cristià com treure de casa un home honrat que no pot pagar de seguida i deixar-lo tirat al carrer.

L'HOSTALER: Uix... qui podria ser tan malànima?

JUST: Un hostaler cristià... Tractar així el meu senyor! Un home com ell! Tot un oficial!

L'HOSTALER: Que jo l'he tret de casa? Que l'he deixat al carrer? Em fa massa respecte un oficial i massa llàstima un retirat per fer-li una cosa així! M'he vist en la necessitat de preparar-li una altra cambra... No hi penseu més, senyor Just. (*Cridant cap a l'interior*.) Ei, aquí!... Ho compensaré d'una altra manera. (*Entra un mosso*.) Porta una copeta; el senyor Just prendrà una copeta... Cosa bona!

JUST: No us hi escarrasseu, senyor hostaler. Que se'm torni metzina la gota que... Però no vull renegar, encaraestic dejú!

L'HOSTALER, *al mosso, que porta una ampolla de licor i una copa*: Dóna'm; vés-te'n!... Vinga, senyor Just; això és exquisit: fort, saludable i de bon paladar. (*Omple una copa i l'allar-*

ga a JUST.) Això pot posar a to un estómac destarotat per una nit en vetlla.

JUST: No ho hauria d'acceptar... Però, i per què haig de fer pagar a la meva salut la vostra grolleria?... *(Pren la copa i beu.)*

L'HOSTALER: Que us aprofiti, senyor Just!

JUST, *retornant la copa*: No està malament!... Però vós sou un desconsiderat, senyor hostaler!

L'HOSTALER: Que no, home, que no!... Au, vinga, preneu-ne una altra. No perdeu passada.

JUST, *després de beure*: És bo, molt bo, no ho puc pas negar!... El feu vós mateix, senyor hostaler?

L'HOSTALER: Déu me'n guard! És de Danzig autèntic, comprat a can Lachs.

JUST: Mireu, senyor hostaler: si jo fos capaç de fingir, fingiria per una cosa com aquesta; però no en sóc capaç i ho haig de proclamar:... sou un desconsiderat, senyor hostaler!

L'HOSTALER: Mai no m'ho havia dit ningú en tota la meva vida... Una altra, senyor Just: les coses bones sempre són tres!

JUST: No diré que no! *(Beu.)* Cosa bona! Bona de debò!... Però també la veritat és una bona cosa... Senyor hostaler, sou un desconsiderat!

L'HOSTALER: Si ho fos, us escoltaria com us escolto?

JUST: Oh, sí, perquè la grolleria rares vegades va acompanyada del coratge.

L'HOSTALER: No us en prendríeu una altra, senyor Just? A la quarta va la vençuda.

JUST: No, ja en tinc prou i massa! I de què us serviria, senyor hostaler? Fins a l'última gota de l'ampolla mantindria el que us dic. Quin fàstic, senyor hostaler: tenir un licor de Danzig tan bo i tan males maneres!... A un home com el meu senyor, que ha viscut aquí dies i dies, a qui heu tret ja una bona pila de tàlers, que mai no us ha quedat a deure ni un cèntim..., ara, perquè no us ha pagat dos

mesos bitllo-bitllo, perquè ja no deixa anar tants calés com abans... el desallotgeu de la cambra aprofitant que no hi és!

L'HOSTALER: És que necessitava aquesta cambra amb urgència i preveia que el comandant s'hauria avingut ell mateix a desallotjar-la si ens calia esperar durant un temps el seu retorn. Havia de tancar les portes a una senyora forastera com la que s'ha presentat? Havia de llançar voluntàriament a les urpes d'un altre hostaler un guany com aquest? I tampoc no crec que hagués trobat cap altre allotjament. Ara, totes les fondes són plenes a vessar. Havia de deixar al carrer una dama tan jove, tan bonica i amable? El vostre senyor és massa cortès per tolerar-ho! I ell, què hi perd? Que potser no li he cedit una altra cambra?

46

JUST: Sí, a la banda del darrere, prop del colomar, amb vistes a la paret mitgera del veí...

L'HOSTALER: La vista era d'allò més bona fins que aquest desgraciat del veí la va tapar. Però es tracta d'una cambra decorada amb prou de gust, i està ben empaperada.

JUST: Ho estava!

L'HOSTALER: Que no! Una paret encara ho està. I la saleta del costat, senyor Just, què li falta, a aquesta saleta, eh? Té una llar de foc, que potser sí que a l'hivern fumeja una mica...

JUST: Però que a l'estiu fa molt bonic... Senyor meu, em fa l'efecte que, a sobre, ens voleu prendre el pèl...

L'HOSTALER: Home, senyor Just... Senyor Just...

JUST: No li escalfeu el cap al senyor Just, que si no...

L'HOSTALER: Que jo l'hi escalfó? Deu ser el licor de Danzig!...

JUST: Un oficial com el meu senyor! O potser us penseu que un oficial retirat ja no és un oficial que us pot trencar la cara? Per què éreu tan condescendent durant la guerra, senyor hostaler? Per què aleshores qualsevol oficial era

un home digne i qualsevol soldat un tipus valent i com cal? Aquesta miqueta de pau ja us fa tan insolent?

L'HOSTALER: Per què us acaloreu així, senyor Just?

JUST: Perquè vull acalorar-me...

Escena tercera

VON TELLHEIM, l'HOSTALER, JUST.

V. TELLHEIM, *entrant*: Just!

JUST, *creient que és l'HOSTALER qui se li adreça*: Just? Tan amics som?

V. TELLHEIM: Just!

JUST: Em pensava que per vós jo era el senyor Just!

L'HOSTALER, *que s'ha adonat de la presència del comandant*: Psst! Psst! Senyor, senyor, senyor Just... gireu-vos si us plau; el vostre senyor...

V. TELLHEIM: Just, em sembla que t'estàs barallant! Què t'he ordenat?

L'HOSTALER: Oh, senyor! Barallar-nos? Déu nos en guard! Jo, el vostre servent més humil, gosaria de barallar-me amb algú que té l'honor de pertànyer a la Vostra Senyoria?

JUST: Si pogués clavar-li un calbot a aquest llogoter...

L'HOSTALER: És cert que el senyor Just parla a favor del seu senyor i ho fa una mica acaloradament. Però és el que ha de fer; això me'l fa apreciar encara més, i per això l'estimo...

JUST: I que no pugui fer-li saltar les dents!

L'HOSTALER: Llàstima que s'acalori inútilment. Perquè estic ben segur que la Vostra Senyoria no em podrà pas recriminar que... per necessitat... em vegi forçat...

V. TELLHEIM: Prou, prou, senyor meu! Estic en deute amb vós.

En absència meva, em desallotgeu de la meva cambra; heu de cobrar, haig d'allotjar-me en qualsevol altre lloc. Molt natural!

L'HOSTALER: Qualsevol altre lloc? Us voleu mudar, estimat senyor? Infeliç de mi! Estic aclaparat! No, això mai! Abans haurà de mudar-se la senyora. Si el senyor comandant no pot..., no li vol cedir la cambra, la cambra és seva. Ella se n'ha d'anar; jo no puc ajudar-la... Senyor, vaig a...

V. TELLHEIM: Amic, no feu dues bestieses en lloc d'una! Que la senyora es quedi la cambra...

48 L'HOSTALER: La Vostra Senyoria pot creure que jo, per desconfiança, per por de no cobrar...? Com si no sabés que em podeu pagar tan aviat com vulgueu... La bosseta segellada –al damunt hi diu cinc-cents tàlers– que la Vostra senyoria tenia dins l'escriptori està ben resguardada...

V. TELLHEIM: Així ho espero, com la resta de les meves coses. Just se'n farà càrrec quan us haurà pagat el compte...

L'HOSTALER: La veritat és que em vaig espantar força quan vaig trobar la bosseta. Jo, Senyoria, sempre us he tingut per un home formal i previngut, que mai no estira més el braç que la màniga... Però malgrat tot..., si jo hagués suposat que hi havia diners en efectiu a l'escriptori...

V. TELLHEIM: M'hauríeu tractat amb més cortesia. Us entenc... Ara, aneu-vos-en, senyor, deixeu-me. Haig de parlar amb el meu criat.

L'HOSTALER: Però senyor...

V. TELLHEIM: Vine, Just, el senyor no vol permetre que, a casa seva, et digui el que has de fer...

L'HOSTALER: Ja me'n vaig jo, senyor! Podeu disposar de tota la casa.

Escena quarta

VON TELLHEIM, JUST.

JUST, *que dóna un cop de peu i llança una escopinada en direcció a l'HOSTALER: Pfuah!*

V. TELLHEIM: Què et passa?

JUST: M'ofego de la malícia que em fa.

V. TELLHEIM: Això és que et pugen les sangs al cap.

JUST: I vós... Ja no us us reconec, senyor. Que em mori aquí mateix si no sou l'àngel protector d'aquest bergant maliciós i despietat! Ni la forca, ni l'espasa, ni la roda... jo l'hauria... l'hauria escanyat amb aquestes mans, l'hauria destrossat amb aquestes dents...

V. TELLHEIM: Bèstia!

JUST: Millor una bèstia que un tipus com aquest!

V. TELLHEIM: Però tu, què vols?

JUST: Vull que us adoneu de com us han ofès.

V. TELLHEIM: I després, què?

JUST: Que us en vengeu... O no, que aquest subjecte és massa poca cosa per a vós...

V. TELLHEIM: Doncs que t'encarregui a tu que em vengis? Aquesta era la meva idea des del començament. No m'hauria vist més i hauria hagut de rebre la seva paga de les teves mans. Sé que pots llençar un grapat de diners amb un gest força despectiu.

JUST: Això! Una venjança perfecta!

V. TELLHEIM: Però que encara ens caldrà ajornar. No tinc ni un cèntim en efectiu ni sé d'on el puc treure.

JUST: Ni un cèntim en efectiu? I què hi ha de la bossa amb cincents tàlers que l'hostaler ha trobat al vostre escriptori?

V. TELLHEIM: Són uns diners que m'han donat perquè els guardés.

JUST: No deuen ser pas els cent doblons d'or¹ que us va dur el vostre antic sergent fa quatre o cinc setmanes?

V. TELLHEIM: Els mateixos. Me'ls va dur Paul Werner. Per què no?

JUST: Aquests diners, encara no els heu gastat? En podeu fer el que vulgueu, senyor. Sota la meua responsabilitat.

V. TELLHEIM: De debò?

JUST: A Werner li vaig explicar com es rifen de vós amb les vostres peticions a la caixa general de l'exèrcit. Li vaig dir...

V. TELLHEIM: Que segurament em convertiria en un captaire, si ja no ho fos... T'estic molt agraït, Just... I aquesta notícia va induir Werner a compartir la seva mica de pobresa amb mi... Em plau haver-ho endevinat... Escolta, Just, passa'm també el teu compte immediatament; cal que ens separem...

JUST: Què? Com?

V. TELLHEIM: Ni una paraula més; ve algú.

50

Escena cinquena

Una DAMA ENDOLADA, VON TELLHEIM, JUST.

LA DAMA: Senyor, us demano que em perdoneu!

V. TELLHEIM: Qui busqueu, senyora?

LA DAMA: Justament l'home digne amb qui tinc l'honor de parlar. Ja no em reconeixeu? Sóc la viuda del vostre antic capità de la plana major...

V. TELLHEIM: Per Déu, senyora! Com heu canviat!

1. En alemany, *Pistolen*, antiga moneda d'or espanyola, equivalent a un *louisdor*, és a dir, a cinc tàlers. Serien, doncs, els cinc-cents tàlers a què s'ha fet referència anteriorment. (N. del t.)

LA DAMA: Tot just acabo de deixar el llit on em va postrar el dolor per la pèrdua del meu marit. I no tinc més remei que molestar-vos, comandant. Me'n vaig al camp, on de moment m'ha ofert refugi una amiga de bon cor però tampoc no gens feliç.

V. TELLHEIM, a JUST: Vés-te'n, deixa'ns sols.

Escena sisena

La DAMA, VON TELLHEIM.

51

V. TELLHEIM: Parleu amb tota llibertat, senyora! Davant meu no us heu d'avergonyar del vostre infortuni. Us puc servir en alguna cosa?

LA DAMA: Comandant...

V. TELLHEIM: Us compadeixo, senyora! En què us puc servir? Sabeu que el vostre marit va ser amic meu; el meu amic, puc afirmar-ho; sempre he estat molt avar d'aquest títol.

LA DAMA: Qui por saber millor que jo fins a quin punt éreu digne de la seva amistat i ell de la vostra? Hauríeu estat el seu últim pensament, el vostre nom hauria estat l'últim so que hauria sortit dels seus llavis moribunds, si la natura, més forta, no hagués reclamat aquest trist privilegi per al seu malaurat fill, per a la seva infortunada esposa...

V. TELLHEIM: Prou, *madame!* Voldria plorar amb vós, però avui no em queden llàgrimes. Disculpeu-m'ho! Em trobeu en un moment en què fàcilment m'inclinaria a rebel·lar-me contra la Providència... Oh, el meu honorat Marloff! Ràpid, senyora, què m'heu de demanar? Si estic en condicions de servir-vos, si sóc jo qui...

LA DAMA: No puc marxar sense complir la seva darrera voluntat. Poc abans de la seva fi, va recordar que tenia un deute

amb vós i em va comminar a liquidar-lo com més aviat millor. He venut tot el seu equip militar i vinc a complir allò que va deixar escrit.

V. TELLHEIM: Com, senyora? Per això sou aquí?

LA DAMA: Per això. Permeteu-me que compti els diners.

V. TELLHEIM: No, no, de cap manera, *madame!* Marloff deutor meu? Ho veig difícil. Deixeu-me veure. (*Es treu l'agenda i busca.*) No trobo res.

LA DAMA: Deveu haver extraviat el seu pagaré, però tant se val el pagaré... Permeteu-me...

52 V. TELLHEIM: No, *madame!* No acostumo a perdre aquests documents. El fet que no el tingui demostra que mai no l'he tingut, o que el deute ha estat cancel·lat i ja he retornat el paper.

LA DAMA: Comandant!

V. TELLHEIM: Segur que sí, senyora. Marloff no em va quedar a deure res. I tampoc no recordo que m'hagi degut mai res. No pot ser d'altra manera, *madame*; més aviat sóc jo qui ha quedat en deute amb ell. Mai no he pogut fer res per demostrar la meva gratitud a un home que ha compartit amb mi sis anys de ventures i desventures, d'honors i perills. No oblidaré que ha deixat un fill. Serà fill meu tan aviat com pugui considerar-me el seu pare. La situació confusa en què jo mateix em trobo actualment...

LA DAMA: Home generós! Però no em tingueu per tan poca cosa i accepteu els diners, comandant. Així, almenys, quedaré tranquil·la.

V. TELLHEIM: Per quedar tranquil·la, necessiteu res més que la meva confirmació que aquests diners no em pertanyen? O voleu que els robi a l'orfe menor d'edat del meu amic? Perquè això, *madame*, seria un robatori amb totes les lletres. Això li pertany a ell. Guardeu-ho per a ell...

LA DAMA: Us entenc. M'heu de perdonar si encara no sé ben bé

com cal acceptar els favors. Però vós, com sabeu que una mare fa pel seu fill tot el que no faria per la seva pròpia vida? Me'n vaig...

V. TELLHEIM: Aneu-vos-en, *madame*, aneu-vos-en! Felici viatge! No us demano que em doneu notícies vostres, perquè m'arribarien en una època en què no les podria prendre en consideració. Ah, una altra cosa, senyora, gairebé oblidava el més important. Marloff ha de reclamar encara alguna cosa a la caixa del nostre antic regiment. Les seves reclamacions són tan justes com les meves. Si m'han de pagar les meves, també hauran de pagar les seves. Jo en responc...

53

LA DAMA: Oh, senyor!... Però més valdrà que calli... Preparar així els futurs favors vol dir haver-los ja concedit, als ulls del cel. Rebeu la seva recompensa i les meves llàgrimes!

Escena setena

VON TELLHEIM.

V. TELLHEIM: Pobra dona! Tan honrada i coratjosa! Que no m'oblidi de destruir aquesta fotesa. (*Treu de la seva agenda un plec de papers i els estripa.*) Qui em garanteix que la meva pròpia penúria no pugui induir-me algun dia a fer-ne ús?

Escena vuitena

JUST, VON TELLHEIM.

V. TELLHEIM: Ets aquí?

JUST, *eixugant-se els ulls*: Sí.

V. TELLHEIM: Has plorat?

JUST: A la cuina, he estat fent el compte del que em deveu, i la cuina era plena de fum. Aquí el teniu, senyor!

V. TELLHEIM: Dóna'm.

JUST: Tingueu compassió de mi, senyor. Ja sé que de vós no en té ningú, però...

V. TELLHEIM: Què vols?

JUST: Abans hauria pensat en la meva mort que en el meu acomiadament.

54 V. TELLHEIM: No et puc donar feina per més temps; hauré d'aprendre a sortir-me'n sense criats. (*Obre el full del compte i llegeix*:) «Allò que em deu el senyor comandant: tres mesos i mig de salari, a 6 tàlers per mes, sumen 21 tàlers. Des del primer d'aquest mes, desemborsats en petites despeses: 1 tàler, 7 *groschen* i 9 *pfennig*. *Summa Summarum*: 22 tàlers, 7 *groschen* i 9 *pfennig*». Bé, i és just que aquest mes te'l pagui tot sencer.

JUST: L'altra plana, senyor comandant...

V. TELLHEIM: Hi ha més coses? (*Llegeix*:) «Allò que jo dec al senyor comandant: 25 tàlers que va pagar per mi al cirurgià militar. Per la cura i la manutenció durant la meva cura: 39 tàlers. A petició meua, pagats al meu pare per l'incendi i el robatori de casa seva, sense comptar els dos cavalls provinents d'un botí que li va regalar: 50 tàlers. *Summa Summarum*: 114 tàlers. Deduïts els precedents 22 tàlers, 7 *groschen* i 9 *pfennig*, quedo a deure al senyor comandant 91 tàlers, 16 *groschen* i 3 *pfennig*».

JUST: I jo diria que us he costat molt més. Però prendre'n nota seria malgastar tinta. No us ho puc pagar, ni que em prenguéssiu la lliurea que encara no m'he guanyat... Hauria preferit que m'haguéssiu deixat fer l'últim badall a l'hospital.

V. TELLHEIM: Per qui m'has pres? Tu no em deus res, i et recomanaré a un dels meus coneguts. Amb ell estaràs millor que amb mi.

JUST: No us dec res i, malgrat tot, em voleu despatxar?

V. TELLHEIM: Perquè sóc jo qui no et vol deure res.

JUST: Per això? Només per això? És tan segur que estic en deute amb vós, tan segur que no em deveu res, com ho és que no m'heu de fer fora... Feu el que vulgueu, senyor comandant. Em quedo amb vós, m'haig de quedar amb vós.

V. TELLHEIM: I la teva caparrudesa, la teva obstinació, el teu caràcter ferotge i violent contra tots aquells de qui penses que no tenen res a recriminar-te; la teva pèrfida malícia, el teu desig de venjança...

JUST: Malparleu tant de mi com us plagui; no per això pensaré que sóc pitjor que el meu gos. L'hivern passat, caminava un capvespre vora del canal i vaig sentir un gemec. Vaig baixar i vaig allargar la mà cap al lloc d'on venia la veu. Em creia salvar una criatura i va ser un gos d'aigua el que vaig treure del canal. Ah, vaja, vaig pensar. El gosset em va seguir, però a mi no m'agraden gens els gossos d'aigua. Me'l vaig treure de sobre a cops, però va ser inútil. A la nit, no el vaig deixar entrar a la meva cambra; es va quedar fora, al llindar. Quan se m'acostava massa, li clavava puntades de peu; ell xisclava, em mirava i remenava la cua. Encara no ha rebut ni un bocí de pa de la meua mà, i en canvi sóc l'únic de qui fa cas i l'únic que el pot tocar. Va saltant davant meu i fa les seves gràcies sense que jo li mani res. És un gos d'aigua lleig, però d'allò més bo. Si continua fent el que fa, acabaré per deixar de tenir mania als gossos d'aigua.

V. TELLHEIM, *a part*: Com jo a ell! No, no hi ha ningú que sigui del tot inhumà!... Just, continuem junts.

JUST: I és clar que sí! Com us en voleu sortir sense criats? Oblideu les vostres ferides i que només us podeu servir d'un braç. Sou incapaç de vestir-vos tot sol. No podeu prescindir de mi, i jo... sense cap falsa modèstia, comandant... jo sóc un criat que –en el pitjor dels casos– pot arribar a mendicar i robar pel seu senyor.

V. TELLHEIM: Just, no continuem junts.

JUST: Molt bé!

56

Escena novena

Un CRIAT, VON TELLHEIM, JUST.

EL CRIAT: Ei, tu, company!

JUST: Què hi ha?

EL CRIAT: No podries dir-me com trobar l'oficial que ahir encara ocupava aquesta cambra? (*Indicant el lloc d'on ha vingut.*)

JUST: Res de més fàcil. Què li portes?

EL CRIAT: Allò que portem sempre que no portem res: un compliment. La meva senyora ha sabut que l'han tret de la cambra per culpa d'ella. La meva senyora sap com viure i per això m'ha manat que li demani perdó.

JUST: Doncs bé, demana-li perdó; allà el tens.

EL CRIAT: Què és? Com l'haig de tractar?

V. TELLHEIM: Amic meu, ja he sentit el teu encàrrec. És una cortesia innecessària de la teva senyora que li agraeixo com es mereix. Saluda-la de part meva... Com se diu la teva senyora?

EL CRIAT: Vol que li diguin senyoreta.

V. TELLHEIM: I el seu cognom?

EL CRIAT: Encara no l'he sentit mai, i preguntar-ho no és as-

sumpte meu. Jo, la majoria de vegades, procuro arreglar-m'ho per canviar de senyor cada sis setmanes. Que el diable en recordi tots els noms!

JUST: Bravo, company!

EL CRIAT: Al servei d'aquesta senyora tot just hi he entrat fa pocs dies, a Dresden. Em sembla que aquí hi està buscant el seu promès.

V. TELLHEIM: Prou, amic meu. Jo volia saber el nom de la teva senyora, no les teves intimitats. Te'n pots anar!

EL CRIAT: Company, no voldria pas un senyor com aquest!

57

Escena desena

VON TELLHEIM, JUST.

V. TELLHEIM: Just, fes el que puguis perquè sortim d'aquesta casa! L'amabilitat de la dama forastera em resulta més ofensiva que la grolleria de l'hostaler. Té, pren aquest anell, l'únic objecte de valor que em queda; mai no hauria cregut que en faria un ús semblant!... Empenyora'! Que te'n donin vuitanta *friedrichsdor*;² el compte de l'hostaler no pot passar de trenta. Paga'l i recull les meves coses... Sí, on anirem?... Allà on tu vulguis. A la fonda més barata que trobis. Vindràs a buscar-me al cafè d'aquí al costat. Me'n vaig... i que tot et surti bé.

JUST: No hi patiu, comandant!

V. TELLHEIM, *tornant enrere*: Sobretot, no t'oblidis de les meves pistoles, que són penjades darrere el llit.

JUST: No oblidaré res.

2. Moneda equivalent al *louisdor*. Vegeu la nota 1, p. 50. (N. del t.)

V. TELLHEIM, *fent-se enrere altra vegada*: Una altra cosa: emporta't també el teu gos d'aigua, em sents, Just?

Escena onzena

JUST.

58 JUST: El gos no es quedarà pas. Prou que em seguirà... Hum! Veig que el senyor tenia encara aquest anell tan valuós. I el duïa a la butxaca i no al dit?... Bon hostaler, encara no estem tan escurats com sembla. A ell, a ell mateix t'empenyoraré, anellet preciós! Sé que li sabrà greu que no ens gastem a casa seva els diners que vals! Ahà!

Escena dotzena

PAUL WERNER, JUST.

JUST: Mira, en Werner! Bon dia, Werner! Benvingut a la ciutat!

WERNER: Aquest poble de mala mort! Em serà impossible tornar-m'hi a acostumar. Alegreu-vos, fills meus, alegreu-vos! Porto diners frescos! On és el comandant?

JUST: Es deu haver creuat amb tu, acaba de baixar l'escala.

WERNER: He pujat per l'escala del darrere. I a tu, com et va? Hauria vingut a trobar-vos la setmana passada, però...

JUST: I doncs? Què et va retenir?

WERNER: Just... has sentit parlar del príncep Heracli?³

3. Heracli II, príncep de Cacheti, que va alliberar el país del domini persa. Tsar de Cacheti i Cartli (regions de l'actual Georgia) des del 1762. Va lluitar contra els perses i els turcs per defensar la independència dels seus dominis. (N. del t.)

JUST: Heracli? No, que jo recordi.

WERNER: No coneixes el gran heroi de l'Orient?

JUST: Conec els nens orfes cantaires de l'Orient, que fan la ronda amb l'estrella quan comença un nou any.

WERNER: Noi, em sembla que llegeixes tan poc els diaris com la Bíblia!... No coneixes el príncep Heracli, l'home coratjós que ha conquistat Pèrsia i que un dia d'aquests farà saltar la Porta Otomana?⁴ Gràcies a Déu, encara hi ha guerra en algun lloc del món! He esperat prou que aquí esclatés altra vegada. Però aquí tothom jeu i es cura les ferides. No, jo he estat un soldat i haig de tornar a ser un soldat! En una paraula... (*Mirant amb cautela al voltant per si algú el sent:*) En confiança, Just, me'n vaig cap a Pèrsia a fer un parell de campanyes contra els turcs a les ordres de Sa Altesa el príncep Heracli.

JUST: Tu?

WERNER: Jo, aquí on em veus! Els nostres avantpassats van enfrontar-se als turcs amb empenta, i nosaltres hauríem de fer el mateix, si fóssim gent com cal i bons cristians. Ja ho sé, ja, que una campanya contra els turcs no pot ser ni la meitat de divertida que una campanya contra els francesos, però en canvi ens portarà molts més guanys, en aquesta vida i en l'altra. Els turcs tenen tots els sabres amb diamants incrustats.

JUST: Per fer-me partir la closca amb un d'aquests sabres no faré ni un pas. I tu, seràs tan boig com per deixar el teu corregiment?

WERNER: Oh no, me l'emporto! Saps? M'he venut la petita hisenda.

4. Es refereix al gran portal del serrall del palau del soldà de Constantinopla. (N. del t.)

JUST: Te l'has venuda?

WERNER: Pst!... Aquí tinc els cent ducats que ahir vaig treure de la venda; els porto al comandant.

JUST: I què n'ha de fer, ell?

WERNER: Què n'ha de fer? Gastar-se'ls; se'ls pot jugar, se'ls pot beure, se'ls pot... com li vingui de gust. Cal que tingui diners, i ja és prou dolent que li facin guiar els seus d'una manera tan penosa. Però jo sé el que faria si estigués al seu lloc. Pensaria: que se us endugui a tots el dimoni! I me n'aniria amb Paul Werner a Pèrsia!... Ràpid... Segur que el príncep Heracli ha sentit parlar del comandant Tellheim, si no és que també coneix el seu antic sergent Paul Werner. El nostre afer de Katzenhäuser...⁵

JUST: T'ho puc explicar?

WERNER: Tu a mi? Sé prou bé que una bonica disposició de les tropes és una cosa que està per damunt de la teva intel·ligència. No vull llençar les meves margarides als porcs... Au, pren els cent ducats i dóna'ls al comandant. Digue-li que també me'ls guardi. Ara haig d'anar al mercat. Hi he enviat dues roves de sègol; del que me'n paguin, també en pot disposar.

JUST: Werner, tens bones intencions, però no volem els teus diners. Guarda't els teus ducats, i els teus cent doblons d'or també els pots cobrar íntegres tan aviat com vulguis.

WERNER: Ah, sí? Encara té diners el comandant?

JUST: No.

WERNER: Ha demanat a algú que n'hi deixés?

JUST: No.

5. El novembre de 1759, les tropes de Frederic el Gran van atacar a Katzenhäusern (poblet al costat de Katzenberg, vora Meissen) les tropes del mariscal austríac Daun, i també posteriorment hi va haver lluites en aquest mateix indret. (N. del t.)

WERNER: Doncs de què viviu?

JUST: Ens fien, i quan ja no ens volen fiar i ens envien a casa, empenyorem allò que encara tenim i anem tirant. Escolta'm, Paul; a l'hostaler li hauríem de fer una bona jugada.

WERNER: Li ha posat algun obstacle al comandant? Compta amb mi!

JUST: Què et semblaria si, un vespre, quan surti de la taverna, l'esperem amagats i li clavem una bona panadera?

WERNER: Al vespre?... L'esperem?... Dos contra un?... Ni parlar-ne...

JUST: O si li calem foc a la casa amb ell a dintre?

WERNER: Calar foc? Provocar un incendi?... Home, ja es veu que has estat mosso de mules i no soldat... Quin fàstic!

JUST: I si convertim la seva filla en una puta?... De fet, és més lletja que un pecat.

WERNER: Ja fa temps que ho deu ser. I en tot cas, per fer això no necessites ajuda. Però, què et passa? Què hi ha?

JUST: Tu vine, que et quedaràs de pedra.

WERNER: Que potser hi ha el dimoni desfermat?

JUST: I tant! Vine i ho veuràs!

WERNER: Doncs millor! Marxem cap a Pèrsia! A Pèrsia!

Fi de l'acte primer.

ACTE SEGON

Escena primera

63

MINNA VON BARNHELM, FRANZISKA.

L'escena transcorre a la cambra de la SENYORETA.

LA SENYORETA, *vestida amb un negligé, mirant el seu rellotge:*
Franziska, ens hem llevat molt d'hora. El temps se'ns farà llarg.

FRANZISKA: Qui pot dormir en una d'aquestes ciutats tan grans i atabaladores? Els carruatges, els vigilants, els timbalers, els gats, els caporals... No paren de fer fressa, de cridar, de redoblar, d'engegar renecs, com si la nit no s'hagués fet justament per reposar... Una tassa de te, senyoreta?

LA SENYORETA: No m'agrada el te.

FRANZISKA: Vaig a dir que ens facin la nostra xocolata.

LA SENYORETA: Que te la facin a tu!

FRANZISKA: A mi? Em fa tan poca gràcia parlar sola com beure sola... Així sí que el temps se'ns farà llarg... Per combatre l'avorriment ens hauríem d'empolainar i emprovar-nos el vestit amb què haurem de lluir per al primer assalt.

LA SENYORETA: Què dius d'un assalt? Jo només vinc a exigir el compliment d'un pacte.

FRANZISKA: I el senyor oficial que hem fet fora de la cambra i a qui hem fet arribar les nostres excuses, tampoc no deu gastar gaires bones maneres; si en gastés, ens hauria fet arribar la petició de rebre'l per tenir l'honor de complimentar-nos.

LA SENYORETA: No tots els oficials són com Tellheim. La veritat és que vaig fer arribar les nostres excuses a aquest oficial únicament per tenir l'oportunitat de preguntar-li si sabia alguna cosa de Tellheim. Franziska, el cor em diu que el meu viatge tindrà un final feliç, que el trobaré...

64

FRANZISKA: El cor, senyoreta? No us en refieu gaire, del cor. El cor no sempre parla per la boca. Si la boca s'inclinés a dir sempre allò que el cor li dicta, ja faria temps que s'hauria imposat la moda de dur les boques tancades a pany i clau.

LA SENYORETA: Ha! Ha! Les boques a pany i clau! Una moda que em semblaria perfecta!

FRANZISKA: Més val no ensenyar mai la més bonica dentadura que deixar que el cor salti per damunt a cada moment!

LA SENYORETA: Què dius? Tan reservada ets?

FRANZISKA: No, senyoreta; però m'agradaria ser-ho més. Poques vegades es parla de la virtut que tenim; és molt més freqüent parlar de la que ens falta.

LA SENYORETA: Ho veus, Franziska? Has fet una observació molt bona.

FRANZISKA: Fet? Fem tot allò que ens passa pel cap sense més ni més?

LA SENYORETA: I saps per què m'ha semblat realment tan bona aquesta observació? Perquè té molta relació amb el meu Tellheim.

FRANZISKA: Què hi ha que no relacioneu amb ell?

LA SENYORETA: Amics i enemics diuen que és l'home més valent

del món. Però qui li ha sentit parlar mai de valentia? No hi ha cor més honrat, però honradesa i magnanimitat són paraules que no surten mai de la seva boca.

FRANZISKA: Doncs de quines virtuts parla?

LA SENYORETA: No parla de cap, perquè no n'hi falta cap ni una.

FRANZISKA: Només em faltava sentir això.

LA SENYORETA: Espera, Franziska, deixa-m'ho pensar. Molt sovint parla de la virtut de l'estalvi. Però en confiança, Franziska; crec que és un malgastador.

FRANZISKA: Una altra cosa, senyoreta. També li he sentit esmentar molt sovint la constància i la fidelitat que us guarda. Però vejam si també resultarà que el senyor és un inconstant.

LA SENYORETA: Què dius, desgraciada? Ho penses seriosament, Franziska?

FRANZISKA: Quant fa que no us ha escrit?

LA SENYORETA: Ah! D'ençà que hi ha pau només m'ha escrit una vegada.

FRANZISKA: Ara us queixeu de la pau? Em sorprèn! La pau havia de reparar tots els mals provocats per la guerra, i ara resulta que ens destrossa les bondats que la guerra, la seva antagonista, ens ha reportat. La pau no hauria de ser tan porfídiosa!... I quant fa que tenim pau? El temps se'n fa immensament llarg quan hi ha tan poques novetats... Tant se val que els correus tornin anar a l'hora; ningú no escriu, perquè ningú no té res a dir.

LA SENYORETA: Hi ha pau, m'ha escrit i m'acosto a la realització del meu desig. Però que només m'ho hagi escrit una vegada, una sola vegada...

FRANZISKA: Que ens forci a ser nosaltres mateixes qui perseguim la realització d'aquest desig! Així que el trobem, ens ho haurà de pagar! I si mentrestant ja hagués satisfet els seus desitjos i ara sabéssim que...

LA SENYORETA, *amb angoixa i acalorada*: ... que és mort?

FRANZISKA: Mort per a vós, senyoreta. Als braços d'una altra dona.

LA SENYORETA: Que n'ets, d'inoportuna! Ja t'ho farà pagar, ell!... Però tu vés xerrant; així no ens tornarem a adormir. El seu regiment va ser dissolt quan van firmar la pau. Qui sap en quin desgavell de comptes i justificants es deu haver embrancat? Qui sap a quin altre regiment, a quina província llunyana el deuen haver traslladat? Qui sap quines circumstàncies...? Algú truca.

66 FRANZISKA: Endavant!

Escena segona

Les mateixes, l'HOSTALER.

L'HOSTALER, *traient el cap*: Em permeteu, senyoreta?

FRANZISKA: El nostre senyor hostaler?... Ja podeu acabar d'entrar.

L'HOSTALER, *amb una ploma rere l'orella, un full de paper i estris d'escriure a la mà*: Vinc, senyoreta, a desitjar-vos humilment un bon dia. (A FRANZISKA:) I també a vós, bonica...

FRANZISKA: Un home educat!

LA SENYORETA: Molt agraïdes.

FRANZISKA: També nosaltres us desitgem un bon dia.

L'HOSTALER: Em puc permetre de preguntar com ha descansat la Vostra Gràcia aquesta primera nit sota el meu misèrrim sostre?

FRANZISKA: El sostre no és tan misèrrim, senyor hostaler, però els llits podrien ser millors.

L'HOSTALER: Què sento? No heu descansat bé? Potser l'excessiu cansament del viatge...

LA SENYORETA: Podria ser.

L'HOSTALER: Segur! Segur! Doncs què si no?... Amb tot, si alguna cosa no satisfà del tot les necessitats de la Vostra Gràcia, només heu de fer que donar ordres.

FRANZISKA: Molt bé, senyor hostaler, molt bé! Tampoc no badem, nosaltres, i on menys cal badar és als hostals. Ja li direm el que creguem oportú.

L'HOSTALER: Jo, d'altra banda, venia a... (*Traient-se la ploma de darrere l'orella.*)

FRANZISKA: A què?

L'HOSTALER: Sens dubte la Vostra Gràcia ja coneix les prudents disposicions de la nostra policia.

LA SENYORETA: No en sé res, senyor hostaler.

L'HOSTALER: Els hostalers tenim ordres de no hostatjar durant vint-i-quatre hores cap foraster, de l'estat o del sexe que sigui, sense presentar-ne per escrit a la instància pertinent el nom, la procedència, la professió, els afers que l'han dut aquí, la probable duració de l'estada i qualsevol altra informació.

LA SENYORETA: Molt bé.

L'HOSTALER: Així doncs, la Vostra Gràcia haurà d'accedir a... (*Mentre s'acosta a una taula i es disposa a escriure.*)

LA SENYORETA: Amb molt de gust. El meu nom és...

L'HOSTALER: Sisplau, un momentet de paciència! (*Es posa a escriure.*) «Data: 22 d'agost de l'any en curs. Entrades a l'Hostal del Rei d'Espanya». I ara el vostre nom, senyoreta.

LA SENYORETA: Senyoreta von Barnhelm.

L'HOSTALER, *escrivint*: «von Barnhelm»... D'on veniu, senyoreta?

LA SENYORETA: De les meves propietats de Saxònia.

L'HOSTALER, *escrivint*: «Propietats de Saxònia»... De Saxònia! Vaja, vaja! De Saxònia, senyoreta? De Saxònia?

LA SENYORETA: Bé, per què no? Suposo que en aquest país no és cap pecat venir de Saxònia.⁶

L'HOSTALER: Pecat? No, Déu me'n guard! En tot cas seria un pecat inventat de nou!... O sigui que de Saxònia? Vaja, vaja, de Saxònia! La nostra estimada Saxònia! Però, si em permeteu, senyoreta, Saxònia no és petita i té diversos... com ho diria?... districtes, províncies... La nostra policia és molt estricta, senyoreta.

LA SENYORETA: Ho entenc. Doncs de les meves propietats de Turíngia.

68 L'HOSTALER: De Turíngia! Això està molt millor, senyoreta, és més exacte. (*Escriu i llegeix.*) «La senyoreta von Barnhelm, procedent de les seves propietats de Turíngia, acompanyada d'una dama de companyia i dos criats».

FRANZISKA: Una dama de companyia? Que potser sóc jo, aquesta?

L'HOSTALER: Sí, bonica.

FRANZISKA: Doncs bé, senyor hostaler, en lloc de dama de companyia poseu donzella... Heu dit que la policia és molt estricta; hi podria haver un malentès que provoqués raons quan es publiquessin les meves amonestacions. Perquè la veritat és que sóc donzella, i em dic Franziska; Willig de cognom; Franziska Willig. Sóc de Turíngia. El meu pare era moliner a Klein Rammsdorf, que és com li diuen a una de les propietats de la senyoreta. Ara, el molí el porta el meu germà. Vaig entrar a la cort molt jove i vaig ser educada amb la senyoreta. Tenim la mateixa edat; vint-i-un anys el proper dia de la Candelera. He après tot el que ha après la senyoreta. Em plauria que la policia em conegués tal com sóc.

6. Al·lusió a la situació política que es vivia durant la guerra dels Set Anys (1756-1763). Saxònia i Prússia eren territori enemic. (N. del t.)

L'HOSTALER: Molt bé, bonica, en prendré nota per si em demanen més informacions... Però ara, senyoreta... quines activitats hi heu de fer, aquí?

LA SENYORETA: Les meves activitats?

L'HOSTALER: Heu de requerir alguna cosa de Sa Majestat el Rei?

LA SENYORETA: Oh, no!

L'HOSTALER: O de les nostres autoritats judicials?

LA SENYORETA: Tampoc.

L'HOSTALER: O bé...

LA SENYORETA: No, no. Vinc només per assumptes personals.

L'HOSTALER. Perfectament, senyoreta, però de quins assumptes personals parlem?

LA SENYORETA: Parlem de... Franziska, em sembla que ens sotmeten a un interrogatori.

FRANZISKA: Senyor hostaler, no crec que la policia exigeixi saber els secrets d'una dama.

L'HOSTALER: Us dic que sí, bonica. La policia ho vol saber tot, tot, i molt especialment els secrets.

FRANZISKA: I ara què hem de fer, senyoreta? Bé doncs, escolteu, senyor hostaler..., però que quedi entre nosaltres i la policia.

LA SENYORETA: Què li dirà, ara, aquesta ximpleta?

FRANZISKA: Venim a raptar un oficial del rei.

L'HOSTALER: Com? Què? Què dieu, criatura?

FRANZISKA: O a fer-nos raptar per un oficial, que ve a ser el mateix.

LA SENYORETA: Franziska, que t'has tornat boja?... Senyor hostaler, aquesta espavilada us pren el pèl...

L'HOSTALER: Espero que no! Podeu fer tanta broma com vulgueu amb la meva modesta persona, però amb una policia tan respectable...

LA SENYORETA: Sabeu què, senyor hostaler? No hi entenc gai-

re, en aquestes coses. Penso que potser fóra millor que deixéssiu estar tota aquesta paperassa fins a l'arribada del meu oncle. Ahir ja vaig dir-vos per què no ha arribat amb mi. Va tenir un accident amb el seu cotxe a dues milles d'aquí, i no volia que aquesta incidència inesperada em fes perdre una altra nit. Així doncs, em vaig avançar. Arribarà, com a màxim, vint-i-quatre hores després de mi.

L'HOSTALER: Molt bé, senyoreta, l'esperarem.

70 LA SENYORETA: Podrà contestar les vostres preguntes millor que jo. Sabrà en qui i fins a quin punt s'ha de confiar; què ha de declarar sobre els seus afers i què n'ha d'ocultar.

L'HOSTALER: Millor! La veritat és que a una noieta (*mirant FRANZISKA amb un gest significatiu*) no li podem exigir que tracti seriosament una qüestió seriosa amb gent seriosa.

LA SENYORETA: I a ell, ja li teniu les cambres a punt, senyor hostaler?

L'HOSTALER: Del tot, senyoreta, del tot, només n'hi ha una...

FRANZISKA: De la qual potser encara n'heu de fer fora un home honrat?

L'HOSTALER: Les donzelles de Saxònia, senyoreta, són sens dubte molt compassives.

LA SENYORETA: Efectivament, senyor hostaler; crec que no heu actuat correctament. No ens hauríeu d'haver acceptat a nosaltres.

L'HOSTALER: Què dieu, senyoreta, per què?

LA SENYORETA: M'han dit que heu desallotjat l'oficial per culpa nostra.

L'HOSTALER: Bé, només es tracta d'un oficial retirat, senyoreta.

LA SENYORETA: I què?

L'HOSTALER: Un que es troba a l'última pregunta.

LA SENYORETA: Doncs encara pitjor! Deu ser un home de molt de mèrit.

L'HOSTALER: Ja us he dit que està retirat.

LA SENYORETA: El rei no pot conèixer tots els homes de mèrit.

L'HOSTALER: Oh sí, segur que els coneix, els coneix a tots.

LA SENYORETA: Doncs no els pot recompensar a tots.

L'HOSTALER: Tots estarien prou recompensats, si haguessin estat previsors. Però durant la guerra, aquests senyors vivien com si la guerra hagués de durar sempre; com si s'hagués abolit per sempre més el teu i el meu. Ara totes les fondes i tots els hostals en van plens, i un hostaler ha de vigilar molt amb ells. Amb aquest, encara me n'he sortit prou bé. Si se li acabaven els diners, encara li quedaven objectes de valor, i segur que l'hauria pogut tenir tranquil·lament a casa un o dos mesos més. Però un ha d'anar sobre segur... A propòsit, senyoreta, hi enteneu, en joies?

LA SENYORETA: No gaire.

L'HOSTALER: De què no ha d'entendre la Vostra Gràcia?... Us haig d'ensenyar un anell, un anell de gran valor. La veritat, senyoreta, és que vós també en porteu al dit un de preciós, i com més me'l miro, més em sorprèn que s'assembli tant al meu... Sí, sí! Mireu-lo vós mateixa! (*Traient l'anell de l'estoig i allargant-lo a la SENYORETA.*) Quin foc! Només el brillant del centre pesa més de cinc quirats.

LA SENYORETA, *observant-lo*: On sóc? Què veig? Aquest anell...

L'HOSTALER: Ben cert que no baixaria dels mil cinc-cents tàlers.

LA SENYORETA: Franziska! Mira!

L'HOSTALER: Poc he dubtat d'acceptar-lo com a penyora a canvi de vuitanta doblons d'or.

LA SENYORETA: No el reconeixes, Franziska?

FRANZISKA: El mateix!... Senyor hostaler, d'on l'heu tret, aquest anell?

L'HOSTALER: Però vós, filla meva, no hi teniu pas cap dret?

FRANZISKA: Que no tenim cap dret a aquest anell? A la part de dins de la muntura hi ha de dur gravades les inicials de la senyoreta... Ensenyeu-l'hi, senyoreta.

LA SENYORETA: Ho és, ho és! Com heu aconseguit aquest anell, senyor hostaler?

L'HOSTALER: Jo? De la manera més honrada del món... Senyoreta, senyoreta, no voldreu pas perjudicar-me i causar la meva desgràcia? Què sé jo d'on ha sortit l'anell? Durant la guerra, moltes coses han canviat de mans, amb o sense el coneixement previ del propietari. I la guerra és la guerra. Segur que altres anells han passat les fronteres de Saxònia... Torneu-me'l, senyoreta, torneu-me'l!

FRANZISKA: Abans, contesteu-nos: qui us l'ha donat?

L'HOSTALER: Un home de qui no em puc fiar del tot, però que, d'altra banda, és un bon home.

LA SENYORETA: El millor home sota la capa del sol, si l'heu rebut de mans del seu propietari... De pressa, feu venir aquest home! O serà ell mateix o almenys serà algú que l'ha de conèixer.

L'HOSTALER: Qui voleu dir? A qui us referiu, senyoreta?

FRANZISKA: Que no ho sentiu? Al nostre comandant.

L'HOSTALER: Comandant? Doncs sí, és comandant el qui ha ocupat abans aquesta cambra, i ha estat ell qui me l'ha donat.

LA SENYORETA: El comandant von Tellheim?

L'HOSTALER: Von Tellheim, sí! El coneixeu?

LA SENYORETA: Que sí el conec? És aquí? Tellheim és aquí? Ha viscut en aquesta cambra? Ell, ell ha empenyorat aquest anell? Com s'ha trobat en aquest mal pas? On és? Us deu diners?... Franziska, dóna'm l'arqueta! Obre-la! (*Mentre FRANZISKA la col·loca damunt la taula i l'obre:*) Què us deu? Amb qui més té deutes? Porteu-me tots els seus creditors. Aquí hi ha diners. Aquí hi ha lletres de canvi. Tot és seu!

L'HOSTALER: Què sento?

LA SENYORETA: On és? On és?

L'HOSTALER: Fa una hora encara era aquí.

LA SENYORETA: Home horrible! Com heu pogut ser tan desconsiderat, tan dur i tan cruel amb ell?

L'HOSTALER: Perdoneu-me...

LA SENYORETA: De pressa, porteu-lo a la meva presència ara mateix.

L'HOSTALER: Potser el seu criat encara és aquí. Voleu que ell el vagi a buscar?

LA SENYORETA: Que si ho vull? Correu, afanyeu-vos; només per aquest servei, oblidaré que l'heu tractat tan malament...

FRANZISKA: Au, vinga, senyor hostaler, correu, correu! (*Lempeny cap a fora.*)

73

Escena tercera

La SENYORETA, FRANZISKA.

LA SENYORETA: Ja el torno a tenir, Franziska! Ho veus? Ja el torno a tenir! Estic tan contenta que no sé ni on sóc! Alegra't tu també, estimada Franziska! Però tu, per què t'has d'alegrar? Però sí, ho has de fer, t'has d'alegrar amb mi. Vine, estimada, et vull regalar alguna cosa perquè estiguis tan contenta com jo. Dignes, Franziska, què vols que et doni? Quina de les meves coses t'agrada? Què et faria gràcia? Pren el que vulguis; però cal que estiguis contenta. Ja veig que no vols res. Espera! (*Pren l'arqueta.*) Té, estimada Franziska (*li dona diners*), compra't el que més t'agradi. Te'n donaré més, si no en tens prou. Però has de compartir la meva alegria. És tan trist alegrar-se tota sola. Té doncs, agafa-ho...

FRANZISKA: Això seria com robar-vos, senyoreta; ara esteu exultant, l'alegria us embriaga.

LA SENYORETA: Sí, amb una embriaguesa combativa, pren aquests diners o... (*Li fica els diners a la mà.*) I que no me'n donis les gràcies!... Espera't; sort que me'n recordo. (*Torna a treure diners de l'arqueta.*) Això, estimada Franziska, deixa-ho a part; per al primer soldat pobre i ferit que se'ns acosti.

74

Escena quarta

L'HOSTALER, *la* SENYORETA, FRANZISKA.

LA SENYORETA: Què? Vindrà?

L'HOSTALER: Quin tipus més odiós i malcarat!

LA SENYORETA: Qui?

L'HOSTALER: El seu criat. Es nega a anar-lo a buscar.

FRANZISKA: Doncs porteu-nos aquest bergant... Diria que els conec tots, els criats del comandant. Aquest, quin és?

LA SENYORETA: Feu-lo venir immediatament. Quan ens vegi, l'anirà a buscar.

L'HOSTALER *se'n va.*

Escena cinquena

La SENYORETA, FRANZISKA.

LA SENYORETA: No tinc espera. Però tu, Franziska, encara tan freda? No vols compartir la meva alegria?

FRANZISKA: Ho faria de tot cor, si no...

LA SENYORETA: Si no... què?

FRANZISKA: L'hem trobat, és cert! Però com l'hem trobat?
Per tot el que ens han dit, les coses li deuen anar malament. No deu ser feliç. I això em turmenta.

LA SENYORETA: Et turmenta?... Deixa'm que t'abraci, companya estimadíssima! No oblidaré mai les teves paraules. Jo només estic enamorada, però tu ets bona.

Escena sisena

75

Les mateixes, l'HOSTALER, JUST.

L'HOSTALER: M'ha costat Déu i ajuda fer-lo venir.

FRANZISKA: Una cara nova! No el conec.

LA SENYORETA: Amic, vós esteu amb el comandant von Tellheim?

JUST: Sí.

LA SENYORETA: On és el vostre senyor?

JUST: Aquí no.

LA SENYORETA: Però sabeu on trobar-lo?

JUST: Sí.

LA SENYORETA: No volem anar-lo a buscar ara mateix?

JUST: No.

LA SENYORETA: Em faríeu un gran favor.

JUST: Ah!

LA SENYORETA: I faríeu un servei al vostre senyor.

JUST: O potser no.

LA SENYORETA: Què us ho fa suposar?

JUST: Vós deveu ser la senyora forastera que li ha fet arribar les seves excuses aquest matí.

LA SENYORETA: Sí.

JUST: Així, no anava errat.

LA SENYORETA: Sap el meu nom el vostre senyor?

JUST: No, però suporta tan poc les dames massa obsequioses com els hostalers massa grollers.

L'HOSTALER: Va per mi, això?

JUST: Sí.

L'HOSTALER: Doncs ara no ho feu pagar a la senyoreta i aneu a buscar-lo de seguida.

LA SENYORETA, a FRANZISKA: Franziska, dóna-li alguna cosa.

FRANZISKA, *que prova de ficar uns diners a la mà de* JUST: No us demanem que ens serviu de franc.

76 JUST: Ni jo els vostres diners sense fer-vos cap servei.

FRANZISKA: Una cosa per l'altra.

JUST: No ho puc fer. El meu senyor m'ha manat desallotjar la cambra. És el que vaig a fer i us prego que no continueu impedint que ho faci. Quan hauré acabat, ja aniré a dir-li que pot venir. És aquí al costat, al cafè, i si no troba res millor que fer, segur que vindrà. (*Va a sortir.*)

FRANZISKA: Eí, espereu... La senyoreta és... la germana... del senyor comandant.

LA SENYORETA: Sí, sí, la seva germana.

JUST: Sé prou bé que el comandant no té cap germana. En sis mesos, m'ha enviat dues vegades a Curlàndia, on té la família... És clar que hi ha una certa mena de germanes...

FRANZISKA: Desvergonyit!

JUST: No cal ser-ho perquè la gent et deixi marxar? (*Se'n va.*)

FRANZISKA: Quin poca-pena!

L'HOSTALER: Ja ho deia, jo. Però deixeu-lo! Ara ja sé on és el seu senyor. Aniré a buscar-lo jo mateix. Ara, senyoreta, només us suplico ben humilment que tingueu la bondat de disculpar-me amb el comandant per haver tractat d'una manera tan desafortunada, contra la meva voluntat, un home dels seus mereixements...

LA SENYORETA: Aneu-hi de seguida, senyor hostaler. Jo ho ar-

reglaré tot. (*Se'n va l'HOSTALER, i tot seguit:*) Franziska, corre, atrapa'l: que no li digui el meu nom! (*FRANZISKA surt corrents darrere l'HOSTALER.*)

Escena setena

La SENYORETA, i després FRANZISKA.

LA SENYORETA: Ja el torno a tenir!... Estic sola?... No vull desaprofitar-ho. (*Ajunta les mans.*) Tampoc no estic sola! (*I mira enlaire.*) Un únic pensament de gratitud al cel és la pregària més perfecta!... El tinc! El tinc! (*Estenent els braços.*) Sóc feliç! I estic contenta! Què pot complaure més al Creador que una criatura feliç? (*Entra FRANZISKA.*) Ja tornes a ser aquí, Franziska? Et preocupa, ell? A mi no. La desgràcia també pot ser bona. Potser el cel l'hi ha pres tot per retornar-l'hi tot gràcies a mi!

FRANZISKA: Pot presentar-se en qualsevol moment. Encara aneu amb negligé, senyoreta. Per què no us vestiu de seguida?

LA SENYORETA: Au, vés, què dius? A partir d'ara em veurà més així que no pas ben arreglada.

FRANZISKA: Oh, vós sabeu el que us feu, senyoreta.

LA SENYORETA, *després d'una breu reflexió*: Sí, noia, tornes a encertar-la.

FRANZISKA: Si som boniques, encara ho som més sense empolainar-nos.

LA SENYORETA: Hem de ser boniques? Potser sí que calia que ens ho creguéssim. No, perquè si jo, per a ell, si jo per a ell sóc només una noia bonica... Franziska, si totes les noies són com jo ara em sento, puc dir que som... una cosa fantàstica. Tendres i orgulloses, virtuoses i frívoles,

apassionades i devotes. Potser no m'entens. No m'entenc ni jo mateixa. La joia em traspalsava, em fa rodar el cap...

FRANZISKA: Domineu-vos, senyoreta. Sento que ve algú.

LA SENYORETA: Dominar-me? Vols que el rebí tranquil·la?

Escena vuitena

Les mateixes, VON TELLHEIM, l'HOSTALER.

78 V. TELLHEIM, *en entrar i veure-la, corre cap a ella*: Ah! La meua Minna!

LA SENYORETA, *corrent al seuencontre*: Ah! El meu Tellheim!

V. TELLHEIM, *titubejant de sobte i fent-se enrere*: Perdoneu, senyoreta... Trobar-me aquí amb la senyoreta von Barnhelm...

LA SENYORETA: No pot pas semblar-vos tan inesperat... (*Acostant-se a ell, que retrocedeix.*) Haig de perdonar-vos pel fet de ser encara la vostra Minna? Que us perdoni el cel el fet que jo sigui encara una senyoreta, la senyoreta von Barnhelm!

V. TELLHEIM: Senyoreta... (*Mira fixament l'HOSTALER i s'arronsa d'espatlles.*)

LA SENYORETA, *adonant-se de la presència de l'HOSTALER i fent un senyal a FRANZISKA*: Senyor...

V. TELLHEIM: Si no anem errats...

FRANZISKA: Però, senyor hostaler, qui és aquest que ens heu portat? Veniu, de pressa, anem a buscar l'autèntic.

L'HOSTALER: Que no és l'autèntic, aquest? És clar que ho és!

FRANZISKA: No que no ho és! Au, veniu, que encara no he donat el bon dia a la vostra filla.

L'HOSTALER: Oh, quin honor! (*Sense moure's, però, del seu lloc.*)

FRANZISKA, *agafant-lo*: Veniu, que farem el menú a la cuina...
Deixeu-me veure el que tenim.

L'HOSTALER: Doncs de primer hi haurà...

FRANZISKA: Calleu, home, calleu! Si la senyoreta ja sap el que hi ha d'haver per dinar, li passa la gana. Veniu, m'ho heu de dir a mi sola. (*Se l'endú amb violència.*)

Escena novena

VON TELLHEIM, *la SENYORETA.*

LA SENYORETA: Què? Encara anem errats?

V. TELLHEIM: Tant de bo! Però només hi ha Una dona, i sou vós.

LA SENYORETA: Quants compliments! Allò que ens hem de dir, ho pot sentir qualsevol.

V. TELLHEIM: Vós aquí? Què hi busqueu, senyoreta?

LA SENYORETA: Ja no hi busco res. (*Anant cap a ell amb els braços oberts.*) Tot el que buscava ho he trobat.

V. TELLHEIM, *fent-se enrere*: Buscàveu un home feliç, digne del vostre amor, i trobeu un home miserable.

LA SENYORETA: Voleu dir que ja no m'estimeu? Que n'estimeu una altra?

V. TELLHEIM: Ah! No us ha estimat mai, senyoreta, qui després de vós en pot estimar una altra.

LA SENYORETA: M'arrenqueu tan sols una espina de l'ànima. Si he perdut el vostre cor, què hi fa si és a causa de la indiferència o d'uns atractius més poderosos? Vós no m'estimeu i tampoc no n'estimeu cap altra? Infeliç qui ja no estima ningú!

V. TELLHEIM: Teniu raó, senyoreta; l'home infeliç no ha d'estimar ningú. Mereix la seva desgràcia si no sap mantenir aquesta victòria sobre ell mateix; si tolera que aquells a qui estima hagin de participar de la seva desgràcia. Que difícil és aquesta victòria! D'ençà que la raó i la necessitat em manen

d'oblidar Minna von Barnhelm, quants esforços he hagut de fer! Justament ara que començava a esperar que aquests esforços no fossin eternament en va... us presenteu vós!

LA SENYORETA: Ho he comprès bé? No seguiu, senyor; feu-me veure on ens trobem abans de continuar-nos equivocant! Voleu contestar-me una sola pregunta?

V. TELLHEIM: Totes les que vulgueu, senyoreta.

LA SENYORETA: Voleu contestar-me sense evasives ni subterfugis? Només amb un sí o amb un no?

V. TELLHEIM: Així ho faré... si puc.

80 LA SENYORETA: Podeu. Molt bé: deixant de banda els esforços que heu fet per oblidar-me... encara m'estimeu, Tellheim?

V. TELLHEIM: Senyoreta, aquesta pregunta...

LA SENYORETA: M'heu promès contestar amb un sí o un no.

V. TELLHEIM: I he afegit: si puc.

LA SENYORETA: Podeu; heu de saber allò que passa dins el vostre cor. Encara m'estimeu, Tellheim? Sí o no.

V. TELLHEIM: Si el meu cor...

LA SENYORETA. Sí o no?

V. TELLHEIM: Doncs bé: sí.

LA SENYORETA: Sí?

V. TELLHEIM: Sí, sí! Però el cas és que...

LA SENYORETA: Pacència! Encara m'estimeu; amb això en tinc prou... Amb quin to he gosat adreçar-me a vós! Un to enutjós, malencònic, contagiós... Torno a parlar-vos en el meu to habitual... Vós, el meu infeliç benivolgut, encara m'estimeu, encara teniu la vostra Minna, i sou infeliç? Escolteu fins a quin punt la vostra Minna ha estat... és una criatura presumptuosa i ingènua. Somiava... somia que tota la vostra felicitat és ella. Ara, no us estiguen d'explicar-li les vostres desgràcies. Ella provarà de rescabalar-vos tant com pugui. Què hi dieu?

V. TELLHEIM: Senyoreta, no tinc el costum de queixar-me.

LA SENYORETA: Molt bé. Jo tampoc no sabia dir allò que menys m'agrada d'un soldat, que s'envaneixi o que es queixi. Però hi ha una certa manera, freda i distesa, de parlar del propi coratge i de les pròpies desgràcies...

V. TELLHEIM: Que en el fons serà sempre envanir-se o queixar-se.

LA SENYORETA: Oh, si sempre heu de tenir raó, no calia parlar-me de les vostres desgràcies. O callar del tot o deixar-ho anar tot! Hi ha alguna raó, alguna necessitat que us mani d'oblidar-me? Sóc una gran partidària de la raó, tinc un enorme respecte per la necessitat. Però tingueu la bondat de dir-me fins a quin punt és raonable aquesta raó i necessària aquesta necessitat.

V. TELLHEIM: Bé doncs, escolteu-me, senyoreta. M'anomeneu Tellheim, que és efectivament el meu nom. Però vós creieu que sóc el Tellheim que vau conèixer al vostre país, l'home pletòric, ple d'ambicions, d'afany de glòria; amo i senyor de tot el seu cos i tota la seva ànima, davant el qual s'obrien les portes de l'honor i la felicitat; l'home que, tot i no ser encara prou digne del vostre cor i de la vostra mà, podia esperar cada dia ser-ne més digne. Ara puc dir que sóc tan poc aquest Tellheim... com que sóc el meu pare. Tots dos han passat... Jo sóc Tellheim, el llicenciat, el deshonorat, el mutilat, el captaire... Vós us vau prometre al d'abans; voleu mantenir-li al d'ara la vostra paraula?

LA SENYORETA: Això em sona molt tràgic! Sí, senyor, fins que torni a trobar el d'abans... joestic boja pels dos Tellheim... El d'ara haurà d'ajudar-me a sortir d'aquest mal pas... La teva mà, estimat captaire! (*Mentre li agafa la mà.*)

V. TELLHEIM, *tapant-se la cara amb el barret que du a l'altra mà i apartant-se d'ella*: Això és excessiu!... On sóc?... Deixeu-me anar, senyoreta!... La vostra bondat em tortura!... Deixeu-me!

LA SENYORETA: Què us passa? On voleu anar?

V. TELLHEIM: Lluny de vós!

LA SENYORETA: De mi? (*Acostant-se la mà d'ell al pit.*) Somia-
dor!

V. TELLHEIM: La desesperació em llançarà mort als vostres
peus.

LA SENYORETA: Lluny de mi?

V. TELLHEIM: De vós... No veure-us, no veure-us mai més... O
bé prou decidit, ben fermament decidit... a no cometre
cap baixesa..., a no permetre que cometeu cap impru-
dència... Deixeu-me, Minna! (*Se'n desprèn i se'n va.*)

82

LA SENYORETA, *seguint-lo*: Que la vostra Minna us deixi? Tell-
heim! Tellheim!

Fi de l'acte segon.

ACTE TERCER

Escena primera

83

La sala de l'hostal

JUST, *amb una carta a la mà*: Altra vegada haig de posar els peus en aquesta casa maleïda!... Una carteta del meu senyor per a la senyoreta que diu que és la seva germana. Mentre no tramin res! Si no és així, no s'acabarà mai aquest traçar cartes. Tinc ganes de desfer-me'n; però no tinc gens de ganes d'entrar a la cambra. Les dones fan tantes preguntes, i m'agrada tan poc de contestar-les!... Ah, s'obre la porta. Com fet a posta! La gateta de companyia!

Escena segona

FRANZISKA, JUST.

FRANZISKA, *parlant en direcció a la porta per on ha entrat*: No us preocupeu; ja aniré amb compte... Mira! (*Adonant-se de la presència de JUST.*) Quina una me n'ha passat pel cap! Però amb aquest animalot no hi ha res a fer.

JUST: Servidor.

FRANZISKA: No el voldria pas, un servidor com vós.

JUST: Bé, bé, perdoneu-me l'expressió. Porto una carteta del meu senyor per a la vostra mestressa, la senyoreta... germana. Oi que era això? Germana.

FRANZISKA: Doneu-me-la! (*Li arrenca la carta de la mà.*)

JUST: El meu senyor us prega que tingueu la bondat de lliurar-la. I a més, el meu senyor us demana que tingueu la bondat... que no us penseu pas que demano res!

FRANZISKA: Doncs què?

JUST: El meu senyor sap quin és el joc. Sap que el camí per arribar a la senyoreta passa per la seva donzella –jo ho veig així. El meu senyor demana doncs a la donzella que li digui si ell, el meu senyor, podria tenir el plaer de parlar amb la donzella durant un quartet d'hora.

FRANZISKA: Amb mi?

JUST: Perdoneu-me si us he donat un títol equivocat... Sí, amb vós! Només un quart d'hora, però sols, completament sols, en secret, de persona a persona. Sembla que us ha de dir una cosa molt important.

FRANZISKA: Bé, jo també tinc moltes coses a dir-li. Que vingui, estaré a la seves ordres.

JUST: Però quan pot venir? Quan us aniria millor? Cap al vespre?

FRANZISKA: Què voleu dir? El vostre senyor pot venir quan vulgui, i au, ja podeu tocar el dos!

JUST: Amb molt de gust. (*Va a sortir.*)

FRANZISKA: Ei, escolteu; una paraula. On són els altres servidors del comandant?

JUST: Els altres? Per aquí, per allà, per tot arreu.

FRANZISKA: On és el Wilhelm?

JUST: L'assistent? El comandant el té de viatge.

FRANZISKA: Ah, sí? I el Philipp, on és?

JUST: El caçador? El senyor l'ha cedit en custòdia.

FRANZISKA: Perquè ara no hi ha res a caçar, sens dubte... Però, i el Martin?

JUST: El cotxer? Va marxant al galop.

FRANZISKA: I el Fritz?

JUST: El correu? Va avançant en la seva carrera.

FRANZISKA: I vós, on éreu quan el comandant s'estava entre nosaltres, als quaters d'hivern de Turíngia? Encara no estàveu al seu servei?

JUST: Oh, sí! Era el seu palafrener, pero estava a l'hospital.

FRANZISKA: Palafrener? I ara, què sou?

JUST: Faig de tot; ajuda de cambra i caçador, correu i palafrener.

FRANZISKA: Doncs què voleu que us digui! Prescindir d'una gent tan bona i eficient i quedar-se justament amb el pitjor! M'agradaria saber què veu en vós el vostre senyor!

JUST: Potser troba que sóc un tipus honrat.

FRANZISKA: Oh, és ben poca cosa això de no ser res més que honrat. El Wilhelm era una altra mena d'home! I el senyor el té de viatge?

JUST: Sí, l'hi té... perquè no ho pot impedir.

FRANZISKA: Com?

JUST: El Wilhelm es pot guanyar tota mena d'honors amb els seus viatges. Porta tot el guarda-roba del senyor.

FRANZISKA: Què? No em direu que s'ha fet fonedís amb ell!

JUST: No es pot dir que sigui ben bé així, però quan vam sortir de Nuremberg, ell no ens va seguir amb el guarda-roba.

FRANZISKA: Oh, el lladregot!

JUST: Era tot un home! Sabia afaitar i arrissar i xerrar i llagotegar. No és cert?

FRANZISKA: Doncs si jo hagués estat el comandant, no hauria deixat marxar el caçador. Si no el podia fer servir com a caçador, no deixava de ser un xicot molt espavilat... A qui l'ha cedit?

JUST: A l'alcaid de Spandau.

FRANZISKA: La fortalesa? Ben poca caça hi pot haver dins aquells murs.

JUST: Oh, el Philipp no hi caça pas, allà dins.

FRANZISKA: Doncs què hi fa?

JUST: Ha de tragar terra amb un carretó.

FRANZISKA: Amb un carretó?

JUST: Sí, però només per tres anys. Va organitzar un petit complot a la companyia del senyor i volia fer colar sis homes pels llocs avançats de vigilància.

FRANZISKA: Gairebé no ho puc creure. Quin poca-vergonya!

86 JUST: Oh, és un xicot molt hàbil! Un caçador que, en cinc lleugües al voltant, coneix totes les senderes i dreces per boscos i aigüamolls. I com dispara!

FRANZISKA: Sort que el comandant té encara el seu bon cotxer!

JUST: Encara el té?

FRANZISKA: Em sembla que sí. Heu dit que el Martín va marxant al galop... Això vol dir sens dubte que ha de tornar, no?

JUST: Vós ho creieu?

FRANZISKA: Bé, on se n'ha anat?

JUST: Ja fa deu setmanes que es va endur l'únic i últim cavall del senyor... per rentar-lo i abeurar-lo.

FRANZISKA: I encara no ha tornat?

JUST: Potser l'abeurador s'ha begut el cavall i el bon cotxer. De fet, era un cotxer com calia! A Viena, havia portat cotxes durant deu anys. El senyor no en tornarà a tenir cap com ell. Quan els cavalls corrien al galop, només li calia cridar: booo!, i tot de cop se li plantaven com estàtues. A més, era un expert en les malalties dels cavalls.

FRANZISKA: Ara també començo a tenir por per la carrera del correu.

JUST: No, no, això no fóra correcte. Ara fa de timbaler en un regiment de guarnició.

FRANZISKA: M'ho imaginava.

JUST: El Fritz es va ajuntar amb un cràpula i a les nits no tornava mai a casa, s'endutava per tot arreu servint-se del nom del senyor i feia milers de malifetes. En una paraula, el comandant va veure que feia tot el que podia per enlairar-se (*fa el gest d'algú a qui pengen de la forca*) i va haver de tornar-lo al bon camí.

FRANZISKA: Oh, quina bona peça!

JUST: Però com a correu és perfecte, això segur. Si el senyor el feia avançar cinquanta passos, ni amb el millor dels seus cavalls el podia atrapar. El Fritz, en canvi, pot donar a la forca mil passos d'avantatge i a fe meva que l'arribarà a atrapar. I tots aquests, estimada donzella, eren els vostres bons amics? El Wilhelm i el Philipp, el Martin i el Fritz? Doncs molt bé, ara el Just us presenta els seus respectes! (*Se'n va.*)

87

Escena tercera

FRANZISKA *i després l'HOSTALER.*

FRANZISKA, *seguint-lo amb la mirada, en actitud seriosa*: Em mereixo aquest miquel... T'ho agraeixo, Just. Havia menystingut massa l'honradesa. No oblidaré la lliçó... Ah! Quin home més infortunat! (*Es gira i vol anar-se'n cap a la cambra de la SENYORETA, quan apareix l'HOSTALER.*)

L'HOSTALER: Espereu-vos, bonica.

FRANZISKA: Ara no tinc temps, senyor hostaler.

L'HOSTALER: Només serà un momentet! No hi ha més notícies del comandant? Allò no podia ser pas el seu comiat!

FRANZISKA: A què us referiu?

L'HOSTALER: No us ho ha explicat la senyoreta? Quan us vaig

deixar allà a la cuina, bonica, vaig tornar casualment aquí, a la sala...

FRANZISKA. Casualment, amb la intenció d'escoltar una mica.

L'HOSTALER: Ei, ei, bonica, com podeu pensar això de mi? Per a un hostaler, no hi ha res pitjor que la tafaneria. No feia gaire que era aquí quan, de cop i volta, es va obrir amb violència la porta de la cambra de la senyoreta. En va sortir disparat el comandant, amb la senyoreta, al darrere; tots dos molt agitats, amb unes mirades, unes actituds... Era digne de veure. Ella es va aferrar a ell; ell se'n va desprendre; ella va tornar a aferrar-lo. Tellheim!... Senyoreta! Deixeu-me anar!... On? I així la va anar arrossegant fins a l'escala. Jo ja em temia que l'arrosseguésses escales avall. Però ell encara va aconseguir desfer-se'n. La senyoreta es va quedar al replà de dalt; el seguia amb la vista, el cridava; es retorçava les mans. De sobte es va girar, va córrer cap a la finestra, de la finestra va tornar altra vegada a l'escala, de l'escala es va fer enrere i es passejava d'una banda a l'altra per la sala. Jo era allà i ella em va passar tres vegades a tocar sense veure'm. Finalment, va semblar que em veia, però –Déu ens ajudi!– crec que la senyoreta em va confondre amb vós. «Franziska», va cridar amb els ulls adreçats cap a mi, «¿no és cert que ara sóc feliç?». Després es va eixugar les llàgrimes dels ulls, i va somriure, i em va tornar a preguntar: «Franziska, no sóc feliç, ara?». La veritat és que jo no sabia pas el que em passava. Fins que va córrer cap a la seva porta; es va tornar a girar cap a mi: «Ja pots venir, Franziska, qui et preocupa?». I es fa ficar a la cambra.

FRANZISKA: Oh, senyor hostaler, això ho heu somiat.

L'HOSTALER: Somiat? No, bonica, un no somia amb tants detalls... Sí, no sé què donaria... No sóc curiós..., però no sé què donaria per tenir la clau.

FRANZISKA: La clau? De la nostra porta? Senyor hostaler, la tenim posada a la banda de dins; a la nit la vam deixar posada perquè som porugues.

L'HOSTALER: No vull dir pas aquesta clau, bonica; em refereixo a la clau, és a dir a l'entrellat, al fonament real de tot el que he vist.

FRANZISKA: Ah, bé!... Però ara adéu, senyor hostaler. Menjarem aviat, senyor hostaler?

L'HOSTALER: Espera't, que no se m'oblidi allò que, de fet, et volia dir.

FRANZISKA: D'acord, però sigueu breu.

L'HOSTALER: La senyoreta encara té el meu anell; puc ben dir que és meu...

FRANZISKA: No us el perdrà.

L'HOSTALER: No, si això no em preocupa, només us ho volia recordar. Mireu, ni tan sols vull tornar-lo a tenir. Però ara he deduït molt clarament de què coneixia aquest anell, i per què era tan semblant al que té ella. A les seves mans és on estarà millor. Jo ja no el vull i passaré al compte de la senyoreta els cent doblons d'or que vaig donar per ell. No us sembla bé, bonica?

Escena quarta

PAUL WERNER, L'HOSTALER, FRANZISKA.

WERNER: Ah, és aquí!

FRANZISKA: Cent doblons d'or? Em pensava que només eren vuitanta.

L'HOSTALER: Sí, és veritat, noranta, només noranta. És això el que faré, bonica, és això el que faré.

FRANZISKA: Ja veureu com tot s'arreglarà, senyor hostaler.

WERNER, *que es va acostant a FRANZISKA per darrere i li dóna de sobte un copet a l'espatlla*: Ei, noieta!

FRANZISKA, *amb un ensurt*: Ai!

WERNER: No us espanteu! Pel que veig, noieta, sou bonica i potser forastera. I a la gent bonica i forastera cal advertir-la. Sí, noieta, guardeu-vos d'aquest home (*assenyalant l'HOSTALER*).

L'HOSTALER: Vaja, quin plaer tan inesperat, senyor Paul Werner! Benvingut a casa nostra, benvingut!... Ah, aquest Werner, sempre tan alegre, tan bromista i tan directe! Diu que us heu de guardar de mi, bonica! Ha, ha, ha!

90

WERNER: Mantingueu-lo sempre a distància!

L'HOSTALER: A mi? A mi?... Tan perillós sóc?... Ha, ha, ha! Ho heu sentit, bonica? Què us sembla la broma?

WERNER: Que hi ha gent com ara vós, que parlen de bromes quan algú els diu la veritat.

L'HOSTALER: La veritat! Ha, ha, ha! Ja ho veieu, bonica, cada vegada millor! Si en sap, de fer broma! Jo, perillós? Jo? Potser sí que fa vint anys hi havia algun motiu. Sí, sí, bonica, aleshores era perillós; més d'una us ho sabria dir, però ara...

WERNER: Oh, aquest vell sonat!

L'HOSTALER: És això, justament! Quan ens fem vells, s'ha acabat la perillositat. A vós no us anirà pas millor, senyor Werner!

WERNER: Redéu, a veure si ens entenem! Suposo, noieta, que admetreu que tinc prou coneixement per no referir-me a aquesta mena de perillositat. Si l'ha abandonat un dimoni és perquè se n'hi han ficat uns altres set a dintre.

L'HOSTALER: Oh, escolteu, escolteu! Com sap capgirar-ho tot!... Bromes i més bromes, i sempre alguna cosa de nou! És un home excel·lent, aquest senyor Paul Werner! (*A FRANZISKA, com si li parlés a cau d'orella*.) Un home benestant, i en-

cara solter. A tres milles d'aquí té un bonic corregiment. Ha fet un bon botí a la guerra! I ha estat sergent primer del nostre comandant. Oh sí, és un gran amic del nostre comandant! Un gran amic! Es deixaria matar per ell!

WERNER: Sí, i aquest és un amic del meu comandant! Un gran amic! A qui el comandant hauria d'afusellar.

L'HOSTALER: Què? Com?... No, senyor Werner, aquesta broma no té cap gràcia... No sóc potser un bon amic del comandant? No, no l'entenc, aquesta broma.

WERNER: El Just me n'ha explicat alguna de bona...

L'HOSTALER: El Just? Ja m'ho pensava que parlàveu per boca del Just. El Just és una mala persona, gens de fiar. Però aquí tenim aquesta mossa que pot parlar, que pot dir si sóc o no sóc amic del senyor comandant, si no li he fet més d'un servei. I per què no hauria de ser amic seu? No és un home de mèrit? És cert que ha tingut la mala sort que el retiessin de l'exèrcit, però què hi fa? El rei no pot conèixer tots els homes de mèrit, i encara que els conegués, no els pot recompensar pas tots.

WERNER: Santa paraula!... Però el Just... segur que no és cap gran cosa, el Just, però de mentider no ho és, i si fos cert el que m'ha dit...

L'HOSTALER: No en vull saber res, del Just! Jo us ho he dit: que parli aquesta noia! (*A ella, parlant-li a cau d'orella:*) Ja ho sabeu, bonica, l'anell! Expliqueu-l'hi al senyor Werner. Així em conixerà millor. I perquè no sembli que ho dieu per fer-me un favor, no vull ser-hi present. No vull ser-hi present, me'n vaig; però ja m'ho sabreu dir, senyor Werner, ja em sabreu dir si el Just no és un calumniador indigne.

Escena cinquena

PAUL WERNER, FRANZISKA.

WERNER: Vós el coneixeu, el meu comandant, criatura?

FRANZISKA: El comandant von Tellheim? És clar que el conec, i és un home de bé.

WERNER: Oi que sí, que és un home de bé? I vós l'aprecieu?

FRANZISKA: De tot cor.

WERNER: De debò? Ho veieu, criatura, ara em torneu a semblar d'allò més bonica... Però quins són els serveis que l'hostaler diu que ha fet al nostre comandant?

FRANZISKA: No us ho sabria dir, si no és que es vol atribuir allò que de bo hagi resultat de la seva indigna conducta.

WERNER: És cert, doncs, el que m'ha dit, el Just? (*Va cap al lloc per on ha sortit l'HOSTALER.*) Quina sort que hagi marxat! Realment, l'ha desallotjat de la seva cambra? Fer-li aquesta mala jugada a un home com ell, perquè aquest ase s'imaginava que el comandant ja no tenia diners! El comandant sense diners!

FRANZISKA: Bé, però, té diners, el comandant?

WERNER: A cabassos! No sap quants en té ni qui n'hi deu. Jo mateix n'hi dec, i vinc a pagar-li un petit compte pendent. Mireu, criatura, en aquesta bosseta (*se la treu d'una butxaca*) hi ha cent *louisdor*, i en aquest cartutxet (*traient-lo d'una altra butxaca*) cent ducats. Tot és d'ell!

FRANZISKA: De debò? Doncs per què el comandant s'ha hagut d'empenyorar? Ha empenyorat un anell!

WERNER: Empenyorat! No us cregueu pas una cosa així! Potser es volia desprendre d'una bagatel·la.

FRANZISKA: No és una bagatel·la! És un anell molt valuós i que, a més, ha rebut de mans d'algú que se l'estima.

WERNER: Potser sí. D'algú que se l'estima! Ha, ha! De vegades

són coses que ens recorden allò que no ens agrada recordar. Per això les volem perdre de vista.

FRANZISKA: Com?

WERNER: Els soldats s'ho passen d'allò més bé als quarters d'hivern. No tenen res a fer, es cuiden i, per avorriment, fan amistats destinades a durar només aquell hivern, però les fan tan sincerament, que es pensen que duraran tota la vida. De cop i volta, un es pot trobar al dit un anellet que ni un mateix sap d'on li ve. I sovint donaria ben de gust el dit sencer per poder-se'n deslliurar.

FRANZISKA: Ah, i creieu que al comandant li ha passat una cosa així...

93

WERNER: Ben segur. I especialment a Saxònia, si hagués tingut deu dits a cada mà, s'hauria trobat amb els vint dits plens d'anells.

FRANZISKA, *a part*: Això em sona ben estrany i caldria investigar-ho... Senyor corregidor... o senyor sergent...

WERNER: Si no us fa res, criatura, prefereixo que em diguin sergent.

FRANZISKA: Molt bé, sergent, aquí tinc una carteta del comandant per a la meva senyora. Corro a donar-l'hi i torno de seguida. Tindríeu la bondat d'esperar-me aquí mateix? M'agradaria continuar xerrant amb vós.

WERNER: Us agrada xerrar, noieta? Doncs per mi, que no quedi; ja us en podeu anar; a mi també m'agrada xerrar, us espero.

FRANZISKA: Sí, sí, espereu-me! (*Se'n va.*)

Escena sisena

PAUL WERNER.

94 WERNER: No té res d'esquerpa, aquesta mossa! Però no li havia de prometre que l'espero. Perquè ara el que hauria de fer és buscar el comandant. No vol els meus diners i prefe-reix empenyorar-se? Prou sé com és... Però se m'acut un petit estratagema. Fa un parell de setmanes, quan vaig ser a la ciutat, vaig visitar la viuda del capità Marloff. La po-bra dona estava malalta i lamentava que el seu marit ha-gués quedat a deure al comandant quatre-cents tàlers que ella no sabia com pagar-li. Avui la volia tornar a veure per dir-li que quan em paguessin els diners per la venda de la meva petita hisenda, li podria deixar cinc-cents tàlers. De fet, me n'haig de reservar uns quants per si les coses no em van bé a Pèrsia... Però ella havia volat. I ben segur que no li ha pogut pagar res al comandant... Doncs sí, és això el que vull fer, i com més aviat millor. Espero que aquesta mosseta no es prendrà malament que no l'hagi esperat. *(Se'n va tot capficat i es topa amb el COMANDANT, que li ve a l'encontre.)*

Escena setena

VON TELLHEIM, PAUL WERNER.

V. TELLHEIM: Et veig capficat, Werner.

WERNER: Ah, sou vós; justament ara us volia visitar al vostre nou allotjament, comandant.

V. TELLHEIM: Per deixar com un drap brut l'hostaler de l'ante-rior. No m'hi facis pensar.

WERNER: No hauria pas deixat de fer-ho. Però, de fet, només us volia agrair que hàgiu tingut la bondat de guardar-me els cent *louisdor*. El Just me'ls ha tornat. La veritat és que m'aniria molt bé que me'ls poguéssiu guardar una temporada més. Però us heu mudat a un altre allotjament que ni vós ni jo no coneixem. Qui sap com us hi anirà. Podria ser que us els robessin, i me'ls hauríeu de restituir; no us quedaria altre remei. O sigui que no us ho puc pas exigir.

V. TELLHEIM, *somrient*: Des de quan ets tan previsor, Werner?

WERNER: En vaig aprenent. Avui dia, un no és mai prou previsor amb els seus diners. A més, encara us haig de demanar una altra cosa, comandant, de part de la viuda del capità Marloff; justament vinc de casa seva. El seu marit us va quedar a deure quatre-cents tàlers, i aquí us envia cent ducats a compte. Els altres, us els farà arribar les properes setmanes. Em sembla que jo mateix sóc la causa que no us enviï la totalitat de la suma, perquè a mi també em devia uns cent vuitanta tàlers, i es pensava que els hi havia anat a reclamar –cosa que efectivament també era certa–; així doncs, me'ls va donar i els va treure precisament de la cartera que ja tenia a punt per a vós. Vós, sens dubte, podeu prescindir més fàcilment dels vostres cent tàlers durant vuit dies que no pas jo dels meu quatre sous... Teniu... (*Li allarga el plec de ducats.*)

V. TELLHEIM: Werner!

WERNER: Què passa? Per què em mireu tan fixament?... Preneu aquests diners, comandant!

V. TELLHEIM: Werner!

WERNER: Què us passa? Què us incomoda?

V. TELLHEIM, *amb amargor, tot donant-se un cop al front i picant de peus*: Que... els quatre-cents tàlers no hi són tots!

WERNER: Bé, bé, comandant! Que potser no m'heu entès?

V. TELLHEIM: Justament perquè t'he entès! Que avui siguin les millors persones les qui més m'han de turmentar!

WERNER: Què dieu?

V. TELLHEIM: A tu, això t'incumbeix només a mitges! Vés-te'n, Werner! (*Apartant la mà amb la qual WERNER li allarga els ducats.*)

WERNER: Primer m'haig de desprendre d'això!

V. TELLHEIM: Werner, i si ara et digués que la senyora Marloff m'ha vingut a veure aquest matí a primera hora?

WERNER: Ah, sí?

V. TELLHEIM: Que ja no em deu res?

WERNER: De debò?

V. TELLHEIM: Que m'ho ha pagat tot, fins a l'últim cèntim? Què diries?

WERNER, *que s'ho rumia uns instants*: Diria que he mentit i que això de mentir és una porcada, perquè et poden atrapar.

V. TELLHEIM: I no te'n dones vergonya?

WERNER: I el qui m'obliga a mentir d'aquesta manera, què ha de fer? No se n'ha d'averkonyir, també? Mireu, comandant, si jo us digués que la vostra manera de procedir no em fastigueja, us tornaria a mentir, i no vull mentir més.

V. TELLHEIM: No et fastiguegis, Werner! El teu bon cor i l'amor que em tens mereixen el meu reconeixement. Però no necessito els teus diners.

WERNER: Que no els necessiteu? I preferiu vendre i empenyorrar, preferiu que la gent malparli de vós?

V. TELLHEIM: Què hi fa que la gent sàpiga que no tinc res? No hem de voler semblar més rics del que som.

WERNER: Però, per què hem de semblar més pobres? Alguna cosa tenim, si el nostre amic la té.

V. TELLHEIM: No és convenient que tingui cap deute amb tu.

WERNER: No és convenient? Quan un dia de molta calor, que encara feien més calent el sol i l'enemic, el vostre lacai

s'havia perdut amb les vitualles i vós us acostaveu a mi i em dèieu: Werner, no tens res per beure?, i jo us allargava la meva cantimplora, no és cert que vós la prenieu i beviéu? Era convenient, això? Que em condemni si un glop d'aigua podrida no tenia aleshores més valor que tota aquesta quincalla! (*Traient la bossa amb els louisdor i allargant-li juntament amb els ducats.*) Preneu-ho, comandant, imagineu-vos que és aigua. També això ho ha creat Déu per a tots.

V. TELLHEIM: Em martiritzes; ja t'he dit que no et volia deure res.

WERNER: Abans no era convenient i ara no ho voleu? Ah, això és una altra cosa. (*Una mica molest:*) No voleu ser el meu deutor? I si ja ho fóssiu, comandant? O és que no deveu res a l'home que un dia va parar el cop que us hauria esberlat el cap, i una altra vegada va arrabassar d'un cos el braç que estava a punt de disparar amb la intenció d'engegar-vos una bala al pit? Què més li podeu deure a aquest home? O potser el meu coll té menys valor que la meva bossa? Si ho heu pensat amb noblesa, per la meva ànima que també resulta de molt mal gust.

V. TELLHEIM: Amb qui parles així, Werner? Estem sols; ara t'ho puc dir, si ens sentís un tercer, seria una petulància. Em plau de reconèixer que et dec la vida un parell de vegades. Però, amic meu, què és el que m'ha faltat perquè, en una ocasió semblant, no hagués fet per tu exactament el mateix? Eh?

WERNER: Només l'ocasió! Qui ho ha posat en dubte, comandant? No us he vist arriscar cent vegades la vida pel més baix dels vostres soldats, si es trobava en una situació crítica?

V. TELLHEIM: I doncs?

WERNER: Però...

V. TELLHEIM: Per què no em vols entendre? Et dic que no és convenient que jo et degui res; no et vull deure res. Sobretot en la situació en què em trobo.

WERNER: Bé, bé! Voleu esperar que vinguin temps millors; voleu demanar-me diners un altre moment, quan vós no els necessiteu, quan en tingueu prou i jo potser no en tingui cap.

V. TELLHEIM: No hem de demanar diners en préstec, si no sabem que els podrem tornar.

WERNER: A un home com vós, no us en poden faltar sempre.

98 V. TELLHEIM: Saps com van les coses d'aquest món! Així doncs, a qui necessita els diners ell mateix és a qui menys n'hem de demanar.

WERNER: Ah, és clar, i jo em trobo en aquest cas! I per què els necessito, jo? Qui té necessitat d'un sergent, bé l'ha de poder mantenir.

V. TELLHEIM: Tu els necessites per arribar a ser més que sergent, per obrir-te camí, un camí on, sense diners, el més digne es pot quedar enrere.

WERNER: Ser més que sergent? No hi penso pas. Sóc un bon sergent; no em costaria gaire ser un mal capità, i segurament encara menys ser un mal general. Un té prou experiència.

V. TELLHEIM: No m'obliguis a pensar malament de tu, Werner! No m'ha agradat gens el que m'ha explicat el Just. Has venut la teva hisenda i vols tornar a guerrear. No em facis creure que allò que et plau no és tant l'ofici com la vida crapulosa i salvatge que, per desgràcia, porta aparellada. Un ha de ser soldat per la pàtria o per amor a la causa per la qual es combat. Servir avui en un lloc i demà en un altre no és altra cosa que viatjar com un mosso de carnisseria.

WERNER: Bé, sí, sens dubte, comandant; seguiré el vostre con-

sell. Vós sabeu millor el que convé fer. Em quedaré amb vós. Però mentrestant, benivolgut comandant, preneu els meus diners. Avui o demà, el vostre afer quedarà resolt. Rebreu una bona pila de diners. I aleshores me'ls podreu tornar amb interessos i tot. Ho faig, doncs, pels meus interessos.

V. TELLHEIM: No me'n parlis més!

WERNER: A fe de Déu que només ho faig pels interessos! Si algun cop he pensat: què serà de tu quan siguis vell, quan hakis rebut per tots cantons, quan t'hakis quedat sense res, quan hakis d'anar a captar? I vet aquí que pensava: no, no hauràs d'anar a captar, tornaràs amb el comandant Tellheim, que compartirà amb tu el seu últim cèntim, que t'alimentarà fins que et moris. Amb ell podràs morir com un home de bé.

99

V. TELLHEIM, *agafant la mà de* WERNER: I ara, company, no ho penses encara?

WERNER: No, ja no ho penso. Qui no vol acceptar res de mi quan ho necessita i jo ho tinc, tampoc no em voldrà donar res quan ell ho tingui i jo ho necessiti... Bé, doncs... (*Se'n vol anar.*)

V. TELLHEIM: Home, no em facis enrabiari! On vols anar, ara? (*El reté.*) Si t'asseguro pel meu honor que encara tinc diners, si et prometo pel meu honor que t'ho faré saber quan no en tingui, que tu seràs el primer i l'únic a qui en demanaré..., quedaràs satisfet?

WERNER: No hi he de quedar? Tanquem-ho amb una encaixada, comandant.

V. TELLHEIM: La meva mà, Paul! I ara, prou. Jo venia per parlar amb una certa noieta...

Escena vuitena

FRANZISKA, *sortint de la cambra de la senyoreta*. VON TELLHEIM, PAUL WERNER.

FRANZISKA, *apareixent*: Encara sou aquí, sergent? (*En adonar-se de la presència de TELLHEIM*;) I vós també, comandant? De seguida em poso al vostre servei. (*Torna a ficar-se ràpidament a la cambra.*)

100

Escena novena

VON TELLHEIM, PAUL WERNER.

V. TELLHEIM: Era ella! Però, pel que veig, tu també la coneixes, Werner...

WERNER: Sí, conec aquesta mossà.

V. TELLHEIM: Tot i així, si no ho recordo malament, quan érem als quaters d'hivern de Turíngia, tu no hi eres, oi?

WERNER: No, era a Leipzig a buscar provisions.

V. TELLHEIM: Doncs de què la coneixes?

WERNER: La nostra coneixença és força recent. D'avui mateix. Però una jove amiatat té la seva calidesa.

V. TELLHEIM: Doncs així també deus haver vist la seva senyoreta?

WERNER: És una senyoreta la persona a qui serveix? M'ha dit que vostè coneixia aquesta persona.

V. TELLHEIM: Ja t'ho he dit. De Turíngia.

WERNER: I aquesta senyoreta, és jove?

V. TELLHEIM: Sí.

WERNER: Bonica?

V. TELLHEIM: Molt bonica.

WERNER: Rica?

V. TELLHEIM: Molt rica.

WERNER: I la senyoreta us aprecia tant com la minyona? Això seria perfecte!

V. TELLHEIM: Què vols dir?

Escena desena

FRANZISKA, *reapareixent amb una carta a la mà*. VON TELLHEIM, PAUL WERNER.

101

FRANZISKA: Comandant...

V. TELLHEIM: Benvolguda Franziska, encara no t'havia pogut donar la benvinguda.

FRANZISKA: De pensament, ja ho deveu haver fet. Sé que m'aprecieu força. I jo a vós també. Però no és gens correcte que inquieteu així unes persones que us estimen.

WERNER, *per a ell mateix*: Ah, ara hi caic! És exacte!

V. TELLHEIM: És el meu destí, Franziska! Li has donat la carta?

FRANZISKA: Sí, i aquí us la torno. (*Li allarga la carta.*)

V. TELLHEIM: Una resposta?

FRANZISKA: No, és la carta vostra.

V. TELLHEIM: Què? No la vol llegir?

FRANZISKA: Sí que ho volia, però no sabem llegir gaire bé un escrit.

V. TELLHEIM: Farsant!

FRANZISKA: I pensem que escriure cartes no s'ha inventat per als qui poden parlar directament així que ho vulguin.

V. TELLHEIM: Quin pretext! L'ha de llegir. Conté la meva justificació... tots els motius i les causes...

FRANZISKA: La senyoreta vol que vós mateix l'hi digueu de paraula, no llegir-ho.

V. TELLHEIM: Dir-l'hi jo mateix? Perquè cada paraula, cada gest seu em confongui; perquè cadascuna de les seves mirades em faci sentir la magnitud de la meva pèrdua?

FRANZISKA: Sense compassió! Teniu! (*Li dóna la carta.*) Us espera a les tres. Vol sortir en cotxe a visitar la ciutat. I vós l'heu d'acompanyar.

V. TELLHEIM: Jo, acompanyar-la?

FRANZISKA: I què em donareu si us deixo viatjar tots dos sols? Jo em quedaria a casa.

V. TELLHEIM: Completament sols?

102 FRANZISKA: En un bonic cotxe tancat.

V. TELLHEIM: Impossible!

FRANZISKA: Sí, sí; dins el cotxe, el senyor comandant haurà d'aguantar el que es presenti; no se'n podrà pas escapar. Justament per això es fa aquest viatge. Resumint: vós, comandant, hi acudireu..., i a les tres en punt! Què més? Crec que volíeu parlar-me a soles... Què m'heu de dir? Bé, ara no estem sols... (*Mirant cap a WERNER.*)

V. TELLHEIM: Com si hi estiguéssim, Franziska. Però si la senyoreta no ha llegit la carta, no tinc res a dir-te.

FRANZISKA: Ah! Com si estiguéssim sols? No teniu secrets per al sergent?

V. TELLHEIM: No, cap ni un.

FRANZISKA: Doncs a mi em sembla que n'hauríeu de tenir algun.

V. TELLHEIM: Què vols dir?

WERNER: Per què ho diueu, bonica?

FRANZISKA: Em refereixo a certa mena de secrets. En tots vint dits, sergent? (*Alçant les dues mans amb els dits separats.*)

WERNER: Ei, ei, compte, noieta!

V. TELLHEIM: Què significa, això?

FRANZISKA: Una cosa que es posa al dit, sergent... (*Com si es posés ràpidament un anell al dit.*)

V. TELLHEIM: Què us passa?

WERNER: Ei, ei, bonica, que jo parlava en broma.

V. TELLHEIM: Werner, no deus pas haver oblidat el que t'he dit més d'una vegada: que amb les dones mai no es pot fer broma a partir d'un cert punt.

WERNER: A fe meva, potser sí que ho he oblidat! Bonica, et demano per favor...

FRANZISKA: Bé, bé, si es tractava d'una broma, aquesta vegada us ho perdono.

V. TELLHEIM: Si haig de venir tant sí com no, Franziska, procura almenys que la senyoreta llegeixi abans la meva carta. Això m'estalviarà la tortura de tornar a pensar, de tornar a dir coses que m'agradaria oblidar. Té, dóna-l'hi (*En girar la carta per donar-la a FRANZISKA, s'adona que és oberta.*) Però, què veig, Franziska? La carta és oberta.

FRANZISKA: Pot molt ben ser. (*Se la mira.*) Sí, ha estat oberta. Qui la deu haver obert? Però la veritat és que no l'hem llegida, comandant, de debò que no. I tampoc no la volem llegir, ja que l'autor en persona ens acompanya. Veniu, veniu, comandant. Sabeu què? No vingueu tal com aneu, amb botes i mal pentinat. Se us ha de perdonar perquè no pensàveu que ens trobaríeu aquí. Poseu-vos sabates i feu-vos arreglar els cabells... Així teniu un aspecte massa bel·licós, massa prussià.

V. TELLHEIM: T'ho agraeixo, Franziska.

FRANZISKA: Teniu una pinta com si haguéssiu passat la nit acampant.

V. TELLHEIM: Potser ho endevines.

FRANZISKA: Nosaltres també ens volem arreglar tot seguit, i després menjar. Ens hauria agradat convidar-vos a dinar, però la vostra presència potser ens impediria menjar de gust, i mireu... tampoc no estem tan enamorades com per perdre la gana.

V. TELLHEIM: Me'n vaig, Franziska, i tu, mentrestant, prepara-la una mica perquè no resulti menyspreable als seus ulls ni als meus. Vine, Werner, dinaràs amb mi.

WERNER: Al menjador d'aquesta casa? No podria tastar ni un mos.

V. TELLHEIM: Amb mi, a la cambra.

WERNER: Ara mateix us segueixo. Només dues paraules amb aquesta mossa.

V. TELLHEIM: No em sembla malament. (*Se'n va.*)

104

Escena onzena

PAUL WERNER, FRANZISKA.

FRANZISKA: Molt bé, sergent...

WERNER: Què, bonica? Si torno, també m'haig d'empolainar?

FRANZISKA: Veniu com us plagui, sergent. Els meus ulls no tindran res contra vós. Però les orelles sí que les hauré de posar en guàrdia... Vint dits, tots plens d'anells! Au, vinga, sergent!

WERNER: No, no, bonica. Justament és el que encara us havia de dir: la broma em va sortir d'aquesta manera. Res no és veritat. Amb un sol anell n'hi ha ben bé prou. I al comandant l'hi he sentit dir centenars de vegades que ha de ser un canalla el soldat capaç d'enganyar una noia! I jo penso el mateix, bonica. Us en podeu refiar! I ara me n'haig d'anar amb ell... Bon profit, bonica! (*Se'n va.*)

FRANZISKA: Igualment, sergent! Em sembla que m'agrada, aquest home! (*En disposar-se a entrar, li surt a l'encontre la SENYORETA.*)

Escena dotzena

La SENYORETA, FRANZISKA.

LA SENYORETA: Ja és fora, el comandant? Franziska, em sembla que ara ja torno a estar prou tranquil·la i que l'hauria pogut retenir aquí.

FRANZISKA: I encara us tranquil·litzaré més.

LA SENYORETA: Millor! La seva carta, oh, la seva carta! Cada línia revelava l'home sincer i noble que és. Cada renúncia a posseir-me em confirmava el seu amor... Sens dubte s'ha adonat que hem llegit la carta... Tant se val mentre vingui. Segur que vindrà? Potser en la seva conducta, Franziska, hi veig una miqueta massa d'orgull. Perquè el fet de no voler agrair a la seva estimada la felicitat també és orgull, un orgull imperdonable! I si me'l fa notar amb massa força, Franziska?

FRANZISKA: Així, voleu renunciar a ell?

LA SENYORETA: Què dius? No et torna a fer llàstima? No, ximpleta, per un únic error no es pot renunciar a un home. No; se m'ha acudit un estratagema per mortificar-lo per aquest orgull amb un orgull semblant.

FRANZISKA: Doncs ja cal que estiguen ben calmada, senyoreta, si ara se us acudeixen nous estratagemes.

LA SENYORETA: Sí, ho estic; vine. Tu també hi hauràs de fer el teu paper. *(Es fiquen a la cambra.)*

Fi de l'acte tercer.

ACTE QUART

Escena primera

107

L'escena representa la cambra de la SENYORETA.

La SENYORETA (vestida per sortir, amb riquesa però no sense bon gust), FRANZISKA.

S'alcen de la taula que un criat està desparant.

FRANZISKA: No pot ser que ja estiguen tipa, senyoreta.

LA SENYORETA: Vols dir, Franziska? Potser m'he assegut a taula sense gana.

FRANZISKA: Havíem quedat que no parlaríeu d'ell mentre dinàvem. Però també calia que ens proposéssim no pensar-hi.

LA SENYORETA: La veritat és que no he fet altra cosa que pensar-hi.

FRANZISKA: Prou que ho he vist. He encetat cent converses i vós sempre m'heu sortit amb algun estirabot. (*Un altre criat els serveix cafè.*) Vet aquí un aliment que ens pot omplir el cap de pardals. Aquest apreciat i malencònic cafè.⁷

7. Al segle XVIII se suposava que el cafè produïa estats d'ànim malencònics, afeblia els nervis i podia fer emmalaltir qui en consumia. (N. del t.)

LA SENYORETA: Pardals? D'això, res. Només penso en la lliçó que li vull donar. M'has entès bé, Franziska?

FRANZISKA: Oh, sí; però potser fóra millor que ell ens estalviés de donar-li.

LA SENYORETA: T'adonaràs que el conec a fons. L'home que ara em refusa amb totes les meves riqueses, serà capaç de plantar cara al món sencer així que senti que em trobo afligida i deseparada.

FRANZISKA, *molt seriosa*: I això ha d'afalagar infinitament el més delicat amor propi.

108 LA SENYORETA: Com moralitzes! Ja ho veieu: fa un moment m'acusava de vanitat i ara d'amor propi. Tu deixa'm fer, estimada Franziska. I amb el teu sergent, també pots fer el que vulguis.

FRANZISKA: Amb el meu sergent?

LA SENYORETA: Sí, si ho vols negar rotundament és que no vaig errada. Encara no l'he vist, però per cada paraula que me n'has dit, profetitzo que pot ser el teu home.

Escena segona

RICCAUT DE LA MARLINIÈRE, *la SENYORETA*, FRANZISKA.

RICCAUT, *encara fora de l'escena*: Est-il permis, Monsieur le Major?⁸

FRANZISKA: Què és això? Algú que ve per nosaltres? (*Anant cap a la porta.*)

RICCAUT: Parbleu! M'he equivocat... Mais non... No m'he pas equivocat... C'est sa chambre...

8. Personatge que parla francès i un alemany molt incorrecte durant aquesta escena, l'única de la comèdia en què apareix. (N. del t.)

FRANZISKA: Segur, senyoreta, que aquest cavaller es pensa que el comandant von Tellheim encara és aquí.

RICCAUT: C'est això! Le major von Tellheim; juste, ma belle enfant, c'est lui que je cherche. Où est-il?

FRANZISKA: Ja no s'està aquí.

RICCAUT: Comment? Encara no fa vint-i-quatre hores que ell estar aquí? I ja no està aquí? Doncs on és allotjat?

LA SENYORETA, *anant cap a ell*: Senyor...

RICCAUT: Ah Madame... Mademoiselle... Que la Vostra gràcia perdoni que...

LA SENYORETA: Senyor, el vostre error és força disculpable i ben natural la vostra estranyesa. Sóc una forastera que no tenia on hostatjar-se i el comandant ha tingut la bondat de cedir-me la seva cambra.

109

RICCAUT: Ah voilà de ses politesses! C'est un tres-galant-homme que ce Major!

LA SENYORETA: I on s'ha mudat... la veritat és que em fa vergonya dir-vos que no ho sé.

RICCAUT: No ho sabeu? C'est dommage, j'en suis fâché.

LA SENYORETA: En qualsevol cas, me n'hauria d'haver informat. Segur que els seus amics encara el buscaran aquí.

RICCAUT: Jo d'ell sóc molt amic, senyoreta...

LA SENYORETA: Tu no ho saps, Franziska?

FRANZISKA: No, senyoreta.

RICCAUT: Jo tinc molta necessitat a parlar a ell. Jo porto a ell una nouvelle que farà estar molt content.

LA SENYORETA: Doncs encara em sap més greu. Però espero que potser aviat podré parlar amb ell. Si tant se val de qui rebí aquesta bona notícia, em permeto demanar-vos, senyor...

RICCAUT: Comprens... Mademoiselle parle français? Mais sans doute; telle que je la vois! La demande étoit bien impolie; vous me pardonnerés mademoiselle...

LA SENYORETA: Senyor...

RICCAUT: No pas? No parleu francès, vós?

LA SENYORETA: Senyor, a França provaria de parlar-lo. Però aquí, per què? Veig que m'enteneu, senyor. I jo, senyor, segur que també us entendre; parleu com us vagi millor.

RICCAUT. Boo, boo! En alemany també sé me fer comprendre... Sachés donc, Mademoiselle... La Vostra Gràcia deu saber que vinc de dinar amb el ministre... ministre de... ministre de... Com és que es diu el ministre d'aquí de...? Al carrer llarg...? A la plaça ampla?

110 LA SENYORETA: Aquí encara sóc completament desconeguda.

RICCAUT: Sí, sí, el ministre del departament de la guerra... Sóc dinat amb ell... A l'ordinaire dino amb ell, i en menjant, s'ha vingut a parlar del comandant Tellheim; et le Ministre m'a dit en confidence, car Son Excellence est de mes amis, et il n'y a point de mystères entre nous... Sa Excel·lència, vull jo dir, m'ha fet la confiança que la qüestió de nostre comandant està a punt d'acabar, de finir bé. Diu d'haver enviat un raport al rei i el rei ha resolut tout-à-fait en faveur du Major. Monsieur, m'a dit Son Excellence, vous comprenés bien, que tout depend de la manière, dont on fait envisager les choses au Roi, et vous me connoissés. Cela fait un très-joli garçon que ce Tellheim et ne sais-je pas que vous l'aimez? Les amis de mes amis sont aussi les miens. Il coute un peu cher au Roi ce Tellheim, mais est-ce que l'on sert les Rois pour rien? Il faut s'entr'aider en ce monde; et quand il s'agit de pertes, que ce soit le Roi, qui en fasse, et non pas un honnêt-homme de nous autres. Voilà le principe, dont je ne me depars jamais... Què és que en diu Vostra Senyoria? No és pas cert que ell és un bon home? Ah que son Excellence a le coeur bien placé! Au reste m'ha donat a saber que si el comandant no ha rebut una lettre

de la main, una cèdula real, la deurà rebre avui infal·liblement.

LA SENYORETA: Ben segur, senyor, que aquesta notícia serà d'allò més agradable per al comandant von Tellheim. Només desitjaria poder-li dir alhora el nom de l'amic que tant s'interessa per la seva felicitat.

RICCAUT: Vós desítgeu saber el meu nom? Vous voyez en moi... Vós veieu en mi le Chevalier Riccaut de la Marlinière, Seigneur de Pret-au-vol, de la Branche de Prens-d'or. Vostre Senyoria és sorpresa de sentir que jo sóc de tan gran, gran família, qui est veritablement du sang Royal... Il faut le dire: je suis sans doute le Cadet le plus aventureux, que la maison a jamais eu... Jo serveixo des que jo tenia onze anys. Un Affaire d'honneur em va fer fugir. Després he servit Sa Santedat el Papa, la República de San Marino, la corona de Polònia i el govern dels Països Baixos, fins que a la fi sóc traslladat aquí. Ah, Mademoiselle, que je voudrais n'avoir jamais vû ce pais-la! Que em deixessin a mi als Països Baixos i ara seria almenys un coronel. Però aquí per sempre capità i ara un capità retirat...

111

LA SENYORETA: Ja és prou desgràcia.

RICCAUT: Oui, Mademoiselle, me voilà reformé, et par-là mis sur le pavé!

LA SENYORETA: Ho sento molt.

RICCAUT: Vous êtes bien bonne, Mademoiselle. No, aquí els mèrits no valen pas res. Un home com jo, retirar-lo! Un home que, de tant més, s'ha arruïnat per fer un servei com això! I he perdut més de vint mil lliures.⁹ Ara, què tinc? Tranchons le mot; je n'ai pas le sou, et me voilà exactement vis-à-vis du rien...

9. Moneda francesa que, en aquell temps, equivalia al franc. (N. del t.)

LA SENYORETA: Ho sento moltíssim.

RICCAUT: Vous êtes bien bonne, Mademoiselle. Però com s'acostuma de dir: que una desgràcia no ve mai sola; qu'un malheur no vient jamais seul. I això és el que a mi m'ha arribat. I un Honnêt-homme de la meva extracció, quin altre recurs té sinó el joc? Sempre havia jugat amb bona sort quan de la sort no en tenia pas necessitat. I ara que en tinc necessitat, Mademoiselle, je joue avec un guignon, qui surpasse toute croyance. En quinze dies, no ha passat ni un sol sense que no em deixessin escurat. Ahir, per tres vegades. Je sais bien, qu'il y avoit quelque chose de plus que le jeu. Car parmi mes pontes se trouvoient certaines Dames... No vull seguir a parlar. S'ha de ser galant amb les dames. Avui també sóc convidat per resquitar-me; mais... Vous m'entendés, Mademoiselle... Hem de saber de què viure, abans de tenir per jugar...

LA SENYORETA: Senyor, espero que no...

RICCAUT: Vous êtes bien bonne, Mademoiselle...

LA SENYORETA, *duent* FRANZISKA *a part*: Franziska, aquest home em fa pena de debò. Creus que s'ho prendrà malament si li ofereixo alguna cosa?

FRANZISKA: No em fa pas aquesta impressió.

LA SENYORETA: Bé!... Em diu que juga... Que li toca portar la banca, sens dubte en llocs on pot guanyar alguna cosa. Li haig de confessar que... a mi també m'agrada molt el joc...

RICCAUT: Tant mieux, Mademoiselle, tant mieux! Tous les gents d'esprit aiment le jeu à la fureur.

LA SENYORETA: I que m'agrada molt guanyar; aposto amb molt de gust els meus diners amb un home que... sàpiga jugar. Estaríeu disposat, senyor, a associar-vos amb mi? A concedir-me una participació en la vostra banca?

RICCAUT: Comment, Mademoiselle, vous voulés être de moitié avec moi? De tout mon coeur.

LA SENYORETA: De moment, només una petita quantitat. (*Va a treure diners de la seva arqueta.*)

RICCAUT: Ah, mademoiselle, que vous êtes charmante!

LA SENYORETA: Aquí tinc el que he guanyat no fa gaire, només deu doblons d'or. M'hauria de fer vergonya col·laborar amb tan poca cosa...

RICCAUT: Donnés toujours, Mademoiselle, donnés. (*Ho pren.*)

LA SENYORETA: Sens dubte, senyor, la vostra banca deu ser de tota confiança.

113

RICCAUT: Sí, sí, molta. Deu doblons? De la meva banca, la Vostra Senyoria tindrà una tercera part, pour le tiers. En fet, per a una tercera part... hi hauria de jugar una mica més. Però amb una dama bonica jo no dec ser pas tan estricte. Jo em congratulo d'haver entrat en una liaison amb la Vostra Senyoria, et de ce moment je recommence à bien augurer de ma fortune.

LA SENYORETA: Però jo, senyor, no podré ser amb vós, quan jugueu.

RICCAUT: No cal pas que hi sigueu. Els jugadors som gent honorada entre nosaltres...

LA SENYORETA: Si tenim sort, senyor, ja em portareu la meva part. I si no estem de sort...

RICCAUT: Vinc a buscar reforços, no, Senyoria?

LA SENYORETA: Potser no n'hi haurà, de reforços. El que heu de fer és defensar els nostres diners, senyor.

RICCAUT: Per qui m'ha pres la Vostra Senyoria? Per un passerell? Per un atordit?

LA SENYORETA: Perdoneu...

RICCAUT: Je suis des bons, Medemoiselle. Savés-vous ce que celà veut dire? Jo sóc dels entesos.

LA SENYORETA: Però senyor, jo us volia...

RICCAUT: Je sais monter un coup...

LA SENYORETA, *sorpresa*: En serieu capaç?

RICCAUT: Je file la carte avec une adresse...

LA SENYORETA: Això mai!

RICCAUT: Je fais sauter la coupe avec une dextérité...

LA SENYORETA: Això, senyor, no ho deveu pas...

RICCAUT: Que no? Que no, Senyoria? Donnés-moi un pigeon-neau à plumer, et...

LA SENYORETA: Jugar brut? Fer trampes?

114 RICCAUT: Comment, Mademoiselle? Vous appellés cela fer trampes? Corriger la fortune, l'enchaîner sous les doigts, etre sûr de son fait, d'això en diuen els alemanys fer trampes? Oh, com la llengua alemanya és una pobra llengua! Una llengua barroera!

LA SENYORETA: No, senyor, meu, si és això el que pensa...

RICCAUT: Laissés-moi faire, Mademoiselle, i estiguen tranquil·la! Què us fa com jo jugui? Prou, o em veureu demà que torno amb cent doblons o no em veureu ja més... Votre très-humble, Mademoiselle, votre très-humble... (*Se'n va de pressa.*)

LA SENYORETA, *seguint-lo amb la vista, amb expressió de sorpresa i disgust*: Això darrer és el que desitjo, senyor, sí, això darrer!

Escena tercera

La SENYORETA, FRANZISKA.

FRANZISKA, *amb irritació*: Puc dir encara alguna cosa? Oh bé!
Molt bé!

LA SENYORETA: Ja te'n pots riure, ja; m'ho mereixo. (*Després d'una breu reflexió i més calmada:*) No, no te'n riguis, Franziska, no m'ho mereixo.

FRANZISKA: Perfecte! Acabeu de fer una cosa deliciosa; ajudar un bergant a treure el ventre de pena.

LA SENYORETA: M'ha semblat que era un desgraciat.

FRANZISKA: I el millor del cas és que aquest individu us considera igual a ell... Oh, haig d'empaitar-lo i que em torni els diners. (*Va a sortir.*)

LA SENYORETA: Franziska, no deixis refredar el cafè; serveix-lo.

FRANZISKA: Us els ha de tornar; us hi heu repensat; ja no velleu fer societat amb ell. Deu doblons! Prou que heu vist, senyoreta, que es tractava d'un pidolaire. (*La SENYORETA serveix mentrestant el cafè.*) A qui se li acut donar tants diners a un pidolaire? I a sobre, provar d'estalviar-li la humiliació d'haver-los de pidolar... A la persona compassiva que, per generositat, vol ignorar que es tracta d'un pidolaire, el pidolaire també l'ignorarà a ella. Ja us ho trobareu, senyoreta, si es queda el vostre donatiu per fer qui sap què. (*La SENYORETA li allarga una tassa.*) Encara velleu que em bulli més la sang? No me'l prendré. (*La SENYORETA li aparta la tassa.*) «Parbleu, senyoreta, aquí no es tenen en compte els mèrits de ningú» (*en el to del francès*). Per descomptat que no, si es deixa que els pocavergonyes rondin per tot arreu.

LA SENYORETA, *freda i pensarosa, mentre va bevent*: Tu, noia, et saps entendre molt bé amb les bones persones, però quan aprendràs a suportar les dolentes?... I no hi ha dubte que també són persones. I sovint no són, ni de lluny, tan males persones com semblen... Només cal buscar-los el costat bo. M'imagino que aquest francès no és res més que un fatxenda. Per pura fatxenderia es presenta com un jugador trampós. No vol sentir-se obligat a deure'm res, es vol estalviar donar-me les gràcies. Potser ara correrà a pagar els seus petits deutes; amb la resta, si li arriba, viurà tranquil·lament i estalviant, sense pensar en el joc. Si és

així, Franziska, deixa'l que vingui a buscar reforços quan vulgui... (*Li dóna la tassa.*) Té, retira-la... Però digue'm, no creus que en Tellheim ja hauria de ser aquí?

FRANZISKA: Jo, senyoreta, no puc fer cap d'aquestes dues coses: ni buscar la part bona en una persona dolenta, ni la part dolenta en una persona bona.

LA SENYORETA: És ben segur que vindrà?

FRANZISKA: Més valdria que no ho fes! Vós veieu en ell, en ell, el millor dels homes, i només perquè té una mica d'orgull li volem gastar una broma tan pesada?

116 LA SENYORETA: Ja em surts amb el mateix de sempre? Calla, ho vull fer així. I si m'ho espatlles, si no ho dius i no ho fas tot tal com hem convíngut...! Ara et deixaré sola, i després... Però em sembla que ja arriba.

Escena quarta

PAUL WERNER, *que entra en una actitud molt rígida, com si estigués de servei*, la SENYORETA, FRANZISKA.

FRANZISKA: No, és només el seu estimat sergent.

LA SENYORETA: Estimat sergent? A què treu cap aquest «estimat»?

FRANZISKA: Senyoreta, no me l'atabaleu... Servidora, senyor sergent. Què ens porteu de bo?

WERNER, *va de dret cap a la SENYORETA sense fer cas de FRANZISKA*: El comandant von Tellheim gosa de presentar els seus respectes a la distingida senyoreta von Barnhelm a través meu, el sergent Werner, i d'anunciar-li que no trigarà a ser aquí.

LA SENYORETA: I ara, on és?

WERNER: Perdoneu-me, senyoreta; abans que toquessin les tres,

hem sortit de la caserna; però pel camí ens hem topat amb el brigada de la tresoreria, i com que amb aquests senyors un no acaba mai de parlar, el comandant m'ha fet un senyal perquè m'avancés a informar la senyoreta de la incidència.

LA SENYORETA: Molt bé, sergent. Només desitjo que el brigada tingué a dir alguna cosa agradable al comandant.

WERNER: Aquests senyors poques vegades han de dir res agradable als oficials. La senyoreta mana res més? (*Amb la idea d'anar-se'n.*)

FRANZISKA: Vaja, ja voleu tornar a marxar, sergent? No hauríem de parlar d'alguna altra cosa?

117

WERNER, *amb cautela i seriosament* a FRANZISKA: Aquí no, mi-nyona. Va contra el respecte, contra la subordinació... Senyoreta...

LA SENYORETA: Us agraeixo la vostra diligència, sergent. Celebro haver-vos conegut. Franziska m'ha parlat molt bé de vos. (*WERNER s'inclina marcialment i se'n va.*)

Escena cinquena

La SENYORETA, FRANZISKA.

LA SENYORETA: Aquest és el teu sergent, Franziska?

FRANZISKA: No tinc temps de recriminar-vos el to burleta amb què pronuncieu aquest «teu»... Sí, senyoreta, és el meu sergent. Sens dubte el trobeu una mica eixut i encarcerat. A mí, ara, també m'ho ha semblat una mica. Però ja m'he adonat que, davant vostre, creia que havia d'actuar com en una desfilada. I quan els soldats desfilen... és cert que semblen més marionetes de fusta que homes. En canvi, l'hauríeu de veure i sentir quan es deixa anar.

LA SENYORETA: Ja m'agradaria!

FRANZISKA: Encara deu ser a la sala. No podria anar a xerrar una estona amb ell?

LA SENYORETA: Em sap greu negar-te aquest gust. T'has de quedar aquí, Franziska. Has d'estar present durant la nostra conversa... Encara se m'acut una altra cosa. (*Traient-se l'anell del dit.*) Té, pren el meu anell, guarda'l i dóna'm el del comandant.

FRANZISKA: Per què?

LA SENYORETA, *mentre* FRANZISKA *va a buscar l'altre anell*: Ni jo mateixa ho sé ben bé; però em sembla que preveig en quin moment me'n podré servir... Truquen... De pressa, dóna-me'l! (*Se'l posa.*) És ell!

118

Escena sisena

VON TELLHEIM, *amb la mateixa indumentària, però, per altra banda, tal com* FRANZISKA *li havia demanat de vestir-se, la* SENYORETA, FRANZISKA.

V. TELLHEIM: Senyoreta, perdoneu el meu retard.

LA SENYORETA: Oh, comandant, no ens ho agafem com si estiguéssim entre militars. Ja sou aquí! I esperar una satisfacció també és una satisfacció... I bé? (*Tot mirant-lo amb un somriure.*) Benvolgut Tellheim, no hem obrat com unes criatures fa una estona?

V. TELLHEIM: Sí, senyoreta, talment unes criatures; unes criatures que es retenen quan allò que haurien de fer és seguir el seu camí amb tota tranquil·litat.

LA SENYORETA: Voleu que sortim a fer una passejada, comandant? A veure una mica la ciutat, i després a trobar el meu oncle?

V. TELLHEIM: Com?

LA SENYORETA: Ho veieu? Ni tan sols ens hem pogut dir encara les coses més importants. Sí, arriba avui mateix. Per un atzar, jo he arribat un dia abans que ell.

V. TELLHEIM: El comte von Bruchsal? Ha tornat?

LA SENYORETA: Les convulsions de la guerra el van fer fugir cap a Itàlia; la pau l'ha fet tornar. No us hi capfiqueu, Tellheim. Ja abans havíem superat l'obstacle més fort que s'oposava a la nostra relació per part seva.

V. TELLHEIM: A la nostra relació?

LA SENYORETA: És amic vostre. Li han dit masses coses bones de vós per no ser-ho. Frisa per conèixer personalment l'home que ha triat la seva única hereva. Ve com a oncle, com a tutor, com a pare, per lliurar-me a vós.

119

V. TELLHEIM: Ah, senyoreta, per què no heu llegit la meva carta? Per què no l'heu volgut llegir?

LA SENYORETA: La vostra carta? Sí, ja recordo que me n'heu enviat una. Què se n'ha fet d'aquesta carta, Franziska? L'hem llegida o no l'hem llegida? Què era el que m'hi escrivíeu, estimat Tellheim?

V. TELLHEIM: Res que no em fos dictat per l'honor.

LA SENYORETA: Això vol dir no deixar plantada una noia honrada que us estima. Deu ser això el que dicta l'honor. Sens dubte havia d'haver llegit la carta. Però allò que no he llegit, ja ho sento.

V. TELLHEIM: Sí, ho heu de sentir.

LA SENYORETA: No, ni tan sols em cal sentir-ho. Ho dono per entès. Seríeu capaç de fer-me la mala jugada de no voler-me? Sabeu que seria bescantada la resta dels meus dies? Les meves paisanes m'assenyalarien amb el dit. «Aquesta», dirien, «és la senyoreta von Barnhelm, que, pel fet de ser rica, s'imaginava que pescaria el coratjós Tellheim, com si els homes coratjosos es poguessin tenir amb diners!».

Vet aquí el que dirien. Perquè totes les meves paisanes em tenen enveja. Que sóc rica no ho poden negar, però no volen saber res del fet que també sóc prou bona noia per tenir el marit que em mereixo. No és així, Tellheim?

V. TELLHEIM: Sí, sí, senyoreta, en això reconec les vostres paisanes. Prou ho encertarien si us enveguessin un oficial retirat i ferit en el seu honor, un mutilat, un captaire.

LA SENYORETA: I tot això és el que creieu ser? Si no m'erro, aquest matí ja he sentit una cosa semblant. Hi ha una barreja de coses bones i dolentes. Caldrà examinar-les totes més de prop. Us han retirat de l'exèrcit? Així m'ho han dit. Jo em creia que el vostre regiment havia estat simplement redistribuït. Com és que no hi han mantingut un home dels vostres mèrits?

V. TELLHEIM: Ha passat el que havia de passar. Els superiors han cregut que un soldat fa ben poca cosa per vocació i no gaire cosa més per obligació, però que ho fa tot pel seu propi honor. Què poden creure, doncs, que li deuen? La pau els ha fet prescindir de molts com jo, i per a ells, al cap i a la fi, no hi ha ningú imprescindible.

LA SENYORETA: Parleu com ha de parlar un home que també pot considerar del tot prescindibles els seus superiors. I mai no ho han estat tant com ara. Agraïxo moltíssim als superiors que hagin renunciat a les seves prerrogatives sobre un home que jo hauria compartit amb ells ben a contracor. Jo sóc la vostra mestressa, Tellheim; no necessiteu cap altre senyor. Trobar-vos retirat és un goig que no podia ni somiar! Però no sou simplement un militar retirat, sou alguna cosa més. Què més sou? Un mutilat, heu dit? Vejam (*tot mirant-se'l de dalt a baix*). Un mutilat encara força sencer i ben plantat; sembleu prou sa i fort. Benvolgut Tellheim, si teniu la intenció d'anar a captar per la pèrdua dels vostres membres sans, us profetitzo

que ben poques portes s'obriran per donar-vos res, llevat de les portes de les noies generoses, com jo.

V. TELLHEIM: Ara sento parlar tan sols la noia presumptuosa, estimada Minna.

LA SENYORETA: De la vostra reprensió, em quedo només amb l'«estimada Minna». Vull deixar de ser presumptuosa. Perquè ara recordo que efectivament sou un petit mutilat. Un tret us ha paralitzat una mica el braç dret. Però ben pensat, tampoc no n'hi ha per tant. Aixíestic més segura que no em pegareu.

V. TELLHEIM: Senyoreta!

121

LA SENYORETA: Voleu dir que no esteu tan segur que no sigui jo qui us pegui. Bé, bé, estimat Tellheim, espero que no deixareu que les coses arribin tan lluny.

V. TELLHEIM: Veig que teniu ganes de riure, senyoreta. Només em sap greu no poder riure amb vós.

LA SENYORETA: Per què no? Què teniu contra el riure? No es pot ser també força seriós tot rient? Estimat comandant, el riure ens manté més raonables que el mal humor. Aquí mateix en tenim la prova. La vostra somrient amiga judica la vostra situació més encertadament que vós mateix. Pel fet que us han retirat, dieu que us han ferit en el vostre honor; pel fet d'haver rebut un tret al braç, us considereu un mutilat. Creieu que això és just? No és una exageració? I és culpa el fet que tota exageració condueixi al ridícul? Faria una juguesca que si ara em dediquéis a examinar el que teniu de captaire, tampoc no passaríeu l'examen. Podeu haver perdut el vostre equip d'oficial una, dues, tres vegades; també aquest o aquell altre banquer poden veure com s'efumen els seus capitals; potser no teniu cap esperança de rebre un avançament o altre pels serveis que heu fet. Sou per això un captaire? Encara que no us quedés res més que el que us porta el meu oncle...

V. TELLHEIM: El vostre oncle, senyoreta, no em portarà res.

LA SENYORETA: Res més que els dos mil doblons que vós vau avançar tan generosament als nostres Estats.¹⁰

V. TELLHEIM: Si haguéssiu llegit la meva carta, senyoreta!

LA SENYORETA: Doncs sí, l'he llegida. Però el que hi he llegit sobre aquest punt és per a mi un autèntic enigma. És impossible que converteixin aquesta noble acció vostra en un delicte... Expliqueu-m'ho, si us plau, estimat comandant.

V. TELLHEIM: Recordareu, senyoreta, que jo tenia ordres de recaptar en efectiu i amb la màxima rigorositat els tributs a les circumscripcions de la vostra regió. Vaig voler estalviar-me aquesta rigorositat i vaig avançar la suma que faltava.

LA SENYORETA: Ho recordo perfectament... Us estimava per aquesta acció fins i tot abans d'haver-vos vist.

V. TELLHEIM: Els Estats em van lliurar un pagaré que, en firmar-se la pau, jo volia que fos registrat dins la llista dels deutes de guerra. El pagaré em va ser reconegut com a vàlid, però es va posar en dubte que fos de la meva propietat. Van arrufar el nas quan els vaig assegurar que jo havia avançat en efectiu aquells diners. Van declarar que es tractava d'un suborn, com una gratificació dels Estats, perquè m'havia posat tan aviat d'acord amb ells per reduir els tributs al mínim que m'era permès, però només en cas de necessitat. Així se'm va escapar el pagaré de les mans, i si és pagat, segurament no me'l pagaran pas a mi. Per això, senyoreta, considero ferit el meu honor; no pas per la llicència, que jo hauria exigit si no me l'haguessin

10. Noblesa, clergat i ciutats formaven una corporació (en aquest cas la representació dels Estats de Turíngia) que tenia certs drets davant els terratinents. (N. del t.)

donada. Us veig molt seriosa. Per què no rieu? Ha, ha, ha! Jo sí que ric.

LA SENYORETA: Oh, ofegueu aquest riure, Tellheim! Us ho prego! És el riure espantós de la misantropia! No, vós no sou l'home que es pot penedir d'una bona acció per les males conseqüències que li ha reportat. No, no pot ser que aquestes conseqüències durin gaire! La veritat ha de sortir a la llum del dia. El testimoni del meu oncle, de tots els nostres Estats...

V. TELLHEIM: Del vostre oncle! Dels vostres Estats! Ha, ha, ha!

LA SENYORETA: El vostre riure em mata, Tellheim! Si creieu en la virtut i en la Providència, Tellheim, no rieu així! Mai no havia sentit uns renecs tan terribles com aquest riure vostre... I suposem que passí el pitjor! Si aquí no hi ha manera que us reconeguín, us reconeixeran a casa nostra. No, no podem, no us hem de deixar de banda, Tellheim. I si els nostres Estats tenen el més mínim sentit de l'honor, sé el que han de fer. Però no, no ho encerto: això, de què serviria? Imagineu-vos, Tellheim, que heu perdut els dos mil doblons en una nit de disbauxa. Si el rei no ha estat la carta que us ha portat sort, la dama (*assenyalant-se ella mateixa*) us serà tant més favorable. La Providència, creieu-me, manté sempre indemne l'home honrat, i molt sovint s'hi anticipa. L'acció que un dia us va fer perdre dos mil doblons, em va guanyar per a vós. Sense aquesta acció, mai no hauria tingut un desig tan gran de conèixer-vos. Sabeu que, sense haver estat convidada, vaig anar a la primera festa de societat on creia que us trobaria. Només hi vaig anar per vós. Hi vaig anar amb el ferm propòsit d'estimar-vos –ja us estimava!–, amb el ferm propòsit de posseir-vos, encara que us trobés tan negre i tan lleig com el moro de Venècia. No sou negre ni lleig, ni tampoc heu de ser tan

gelós com ell. Però Tellheim, Tellheim, és cert que encara teniu moltes coses en comú! Oh, aquests homes durs i inflexibles, sempre amb l'esguard clavat en el fantasma de l'honor, que s'endureixen contra qualsevol altre sentiment! Mireu-me, Tellheim! (*A ell, que durant aquesta estona, s'ha mantingut abstret i immòbil, amb la vista sempre clavada en un punt:*) En què penseu? No m'escolteu?

V. TELLHEIM, *distret*: Oh, sí! Però digueu-me, senyoreta, com va entrar el moro al servei de Venècia? És que potser no tenia pàtria? Per què va llogar el seu braç i la seva sang a un Estat estranger?

LA SENYORETA, *espantada*: On sou, Tellheim? Ja és hora d'acabar amb tot això... Veniu! (*Agafant-li la mà.*) Franziska, fes venir el cotxe.

V. TELLHEIM, *deixant-se anar de la mà de la SENYORETA i seguint*
FRANZISKA: No, Franziska, no puc tenir l'honor d'acompanyar la senyoreta... Permeteu-me, senyoreta, que avui encara conservi l'enteniment i acomiadeu-vos de mi. Esteu a un pas de fer-me'l perdre. M'hi resisteixo tant com puc. Però com que el seny encara el conservo, escolteu, senyoreta, el que he decidit amb tota fermesa, sense que res del món me'n pugui fer desdir. Si no m'espera encara un cop de sort, si no girem full d'una vegada, si...

LA SENYORETA: Us haig d'interrompre, comandant. Li hauríem hagut de dir de seguida, Franziska. Mai no em fas memòria de res... La nostra conversa hauria estat completament diferent, Tellheim, si jo hagués començat amb la bona notícia que us acaba de dur el Chevalier de la Marlinière.

V. TELLHEIM: El Chevalier de la Marlinière? De qui em parleu?

FRANZISKA: Sembla que és un bon home, comandant, sinó que...

LA SENYORETA: Calla, Franziska! És un oficial retirat com vós.
Estava al servei d'Holanda...

V. TELLHEIM: Ah, el tinent Riccaut!

LA SENYORETA: Ha assegurat que era amic vostre.

V. TELLHEIM: I jo asseguro que no ho sóc d'ell.

LA SENYORETA: I que no sé quin ministre li ha confiat que el vostre afer està a punt de resoldre's de la manera més favorable. Ja deu estar en camí una cèdula reial destinada a vós.

V. TELLHEIM: I com s'han trobat Riccaut i un ministre? Alguna cosa deu haver passat amb el meu afer. Perquè justament el brigada m'acaba de fer saber que el rei ha suspès tot el que s'havia tramitat contra mi i que jo podia retirar la paraula d'honor que havia donat per escrit afirmant que no me n'aniria d'aquí fins que no hagués quedat exculpat totalment. I això serà tot el que passarà. Em voldran deixar marxar d'aquí. Però van errats; no me n'aniré. Abans m'haig de consumir en la misèria més extrema als ulls dels meus calumniadors...

LA SENYORETA: Quin home més obstinat!

V. TELLHEIM: No necessito clemència; vull justícia. El meu honor...

LA SENYORETA: L'honor d'un home com vós...

V. TELLHEIM, *amb vehemència*: No, senyoreta, vós podeu jutjar amb encert sobre qualsevol cosa, però no sobre aquesta. L'honor no és la veu de la nostra consciència, ni el testimoni de quatre homes íntegres...

LA SENYORETA: No, no, prou que ho sé... L'honor és... l'honor.

V. TELLHEIM: Resumint, senyoreta... No m'heu deixat acabar. Volia dir que si em retenen tan ignominiosament allò que és meu, si el meu honor no rep la més total satisfacció, mai no podré ser vostre, senyoreta, perquè als ulls del món no m'ho mereixo. La senyoreta von Barnhelm me-

reix un home irreprotxable. És indigne un amor que no tem exposar el seu objecte al menyspreu general. És indigne l'home que no s'avergonyeix de deure tota la seva felicitat a una dona, la cega tendresa de la qual...

LA SENYORETA: Parleu seriosament, comandant? (*Girant-se-li sobtadament d'esquena.*) Franziska!

V. TELLHEIM: No us enutgeu, senyoreta.

LA SENYORETA, *a part, a* FRANZISKA: Ara és l'hora! Què m'aconselles, Franziska?

FRANZISKA: Jo no aconsello res. Però la veritat és que el comandant potser en fa un gra massa.

126

V. TELLHEIM, *interrompent-les*: Us heu enutjat, senyoreta...

LA SENYORETA, *en to de burla*: Jo? De cap manera!

V. TELLHEIM: Si no us estimés tant, senyoreta...

LA SENYORETA, *encara en el mateix to*: Oh, ben segur que això seria la meva desgràcia!... I mireu, comandant, jo tampoc no vull la vostra desgràcia... Hem d'estimar desinteressadament. I he fet bé de no haver estat més sincera! Potser la vostra compassió m'hauria concedit allò que el vostre amor em nega... (*mentre es treu lentament l'anell del dit*).

V. TELLHEIM: Què voleu dir, senyoreta?

LA SENYORETA: No, cap del dos no ha de fer la felicitat ni la infelicitat de l'altre. Així ho vol el veritable amor! Us crec, comandant, i vós teniu massa honor com per no entendre l'amor.

V. TELLHEIM: Us burleu de mi, senyoreta?

LA SENYORETA: Teniu, us torno l'anell amb què em vau prometre la vostra fidelitat. (*Li lliura l'anell.*) Sigui, doncs! Fem com si no ens haguéssim conegut mai!

V. TELLHEIM: Què sento?

LA SENYORETA: I això us estranya? Preneu-lo, senyor... Segur que no heu simulat gens en tot el que heu dit...

V. TELLHEIM, *prenent l'anell de les mans d'ella*: Déu meu! Que la meva Minna parli així!

LA SENYORETA: Vós no podeu ser meu en un cas; jo no puc ser vostra en cap cas. La vostra desgràcia és probable, la meva és segura. Adéu-siau! (*Es disposa a sortir.*)

V. TELLHEIM: On voleu anar, estimada Minna?

LA SENYORETA: Senyor, ara m'insulteu amb aquest tractament tan íntim.

V. TELLHEIM: Què us passa, senyoreta? On voleu anar?

LA SENYORETA: Deixeu-me! A amagar-vos les meves llàgrimes, traïdor! (*Se'n va.*)

127

Escena setena

VON TELLHEIM, FRANZISKA.

V. TELLHEIM: Les seves llàgrimes? No la puc abandonar! (*Vol seguir-la.*)

FRANZISKA, *retenint-lo*: No, no, comandant! No la voleu pas seguir fins al seu dormitori?

V. TELLHEIM: La seva desgràcia? No ha parlat de desgràcia?

FRANZISKA: Sí, sens dubte, la desgràcia de perdre-us, després...

V. TELLHEIM: Després... després de què? Aquí hi ha més coses amagades. Què hi ha, Franziska? Parla..., digue-m'ho...

FRANZISKA: Després que ella... –volia dir– us ha sacrificat tant coses.

V. TELLHEIM: M'ha sacrificat...?

FRANZISKA: Escolteu-me un moment. A vós us ha anat d'allò més bé, comandant, haver-vos desfet d'ella tal com ho heu fet... Per què no us ho haig de dir? Això no podia mantenir-se més temps en secret... Ens hem escapat! El comte de Bruchsal ha desheretat la senyoreta perquè no

volia acceptar cap dels homes proposats per ell. Arran d'això, tothom l'ha abandonada, tothom l'ha menyspreada. Què havíem de fer? Hem decidit anar a la cerca d'aquell que...

V. TELLHEIM: En tinc prou!... Vine, haig d'agenollar-me als seus peus.

FRANZISKA: Què dieu? Més val que marxeu i doneu gràcies a la vostra bona sort.

V. TELLHEIM: Miserable! Per qui m'has pres? No, estimada Franziska, aquest consell no et surt del cor. Perdona la meva irritació!

128

FRANZISKA: No m'entretingueu més. Haig d'anar a veure què fa. Que no li hagi passat res. Aneu-vos-en! Més valdrà que torni quan li sembli que pot tornar. (*Va a buscar la SENYORETA.*)

Escena vuitena

VON TELLHEIM.

V. TELLHEIM: Però, Franziska!... Oh, us espero aquí! No, això és més urgent!... Si ella ha parlat seriosament..., no ha de faltar-me el seu perdó... Ara et necessito a tu, bon Werner! No, Minna, no sóc un traïdor! (*Se'n va de pressa.*)

Fi de l'acte quart.

ACTE CINQUÈ

Escena primera

129

L'escena representa la sala. VON TELLHEIM entra per un costat i WERNER per l'altra.

V. TELLHEIM: Ah, Werner! T'he buscat per tot arreu. On t'amagues?

WERNER: I jo us buscava a vós, comandant; són coses que passen quan busques algú... Us porto una bona notícia.

V. TELLHEIM: Ah, ara no em calen notícies teves; necessito els teus diners. De pressa, Werner, dóna'm tot el que tinguis i procura fer-te amb el que puguis.

WERNER: Què dieu, comandant?...: No ho havia dit, jo? Em demanarà diners quan ell mateix en pugui donar en presenc.

V. TELLHEIM: No deus pas buscar excuses?

WERNER: Perquè no li pugui retreure res, prendrà el que li dono amb la mà dreta i m'ho retornarà amb l'esquerra.

V. TELLHEIM: No m'entretinguis, Werner! Tinc la bona intenció de retornar-t'ho, però, quan i com?... Déu ho sap!

WERNER: O sigui que encara no sabeu que la tresoreria té ordre de pagar-vos els vostres diners? Ho acabo de saber a...

V. TELLHEIM: Què xerres? Què t'han fet creure? No comprens

que si això fos cert, jo seria el primer que hauria de saber-ho?... Au, vinga, Werner, diners, diners!

WERNER: Bé, molt bé, amb molt de gust! Aquí tinc alguna cosa! Són els cent *louisdor* i els cent ducats. (*Li lliura totes dues coses.*)

V. TELLHEIM: Els cent *louisdor*, Werner, vés a donar-los al Just. Que despenyori immediatament l'anell que ha empenyorat aquest matí... Però, on en pots aconseguir més, Werner? En necessito molts més.

130 WERNER: Deixeu-me fer a mi. L'home que ha comprat el meu terreny viu a la ciutat. El termini de pagament no venç fins d'aquí a un parell de setmanes, però els diners ja els té disponibles i si li fem una miqueta de descompte...

V. TELLHEIM: Sí, sí, estimat Werner! Ja veus que tu ets l'únic a qui puc recórrer... I també t'ho haig de confiar tot. Aquesta senyoreta –ja l'has vista– és desgraciada.

WERNER: Quina llàstima!

V. TELLHEIM: Però demà serà la meva esposa.

WERNER: Quina sort!

V. TELLHEIM: I demà passat me'n vaig amb ella. Puc marxar i ho vull fer. Millor deixar-ho tot penjat! Qui sap on m'espera la felicitat? Si vols, Werner, vine amb mi. Tornarem al servei.

WERNER: De debò? I tornarem allà on hi hagi guerra, comandant?

V. TELLHEIM: On si no? Au, vés, Werner, ja en tornarem a parlar.

WERNER: Oh, estimat comandant!... Demà passat? Per què no demà?... Vaig a deixa-ho tot a punt... A Pèrsia, comandant, hi ha una guerra fantàstica, què us en sembla?

V. TELLHEIM: Ja ens ho pensarem, ara vés-te'n, Werner.

WERNER: Hurra! Visca el príncep Heracli! (*Se'n va.*)

Escena segona

VON TELLHEIM.

V. TELLHEIM: Tota la meva ànima se sent amb nous impulsos. La meva pròpia desgràcia em va deixar abatut, em va fer irritable, curt de mires, tímid, indolent; la desgràcia d'ella m'énardeix, torno a mirar el meu entorn amb llibertat i sento que tinc les forces i la voluntat d'emprendre-ho tot per ella. Què estic esperant? (*Va cap a la cambra de la SENYORETA, i es topa amb FRANZISKA, que en surt.*)

131

Escena tercera

FRANZISKA, VON TELLHEIM.

FRANZISKA: Ah, sou vós? M'ha semblat sentir la vostra veu...
Què voleu, comandant?

V. TELLHEIM: Què vull? Què fa la teva senyoreta?... Vine!...

FRANZISKA: Vol marxar immediatament.

V. TELLHEIM: Tota sola? Sense mi? On vol anar?

FRANZISKA: Ho heu oblidat, comandant?

V. TELLHEIM: No ho has entès, Franziska?... L'he irritada i s'havia tornat molt sensible: li demanaré perdó i em perdonarà.

FRANZISKA: Com? Després que us ha tornat l'anell, comandant?

V. TELLHEIM: Ah, això ha passat perquè estava atordit... Fins ara no havia tornat a pensar en l'anell... On l'he ficat? (*El busca.*) Aquí el tinc.

FRANZISKA: És aquest? (*Mentre ell se'l torna a guardar, a part.*) Si se l'hagués mirat més atentament!

V. TELLHEIM: Em va obligar a acceptar-lo amb un despit tan gran... Ja l'he oblidat, aquest despit. Un cor ple d'amor no pot sospesar les paraules. Però ella no es resistirà ni un instant a tornar a acceptar l'anell... I no tinc jo encara el seu?

FRANZISKA: Ella també espera que li torneu. On el teniu, comandant? Ensenyeu-me'l.

V. TELLHEIM, *una mica confús*: M'he... m'he descuidat de posar-me'l... Just... Just me'l portarà de seguida.

FRANZISKA: L'un i l'altre s'assemblen molt; deixeu-me veure aquest vostre; m'agrada tant veure aquestes coses...

V. TELLHEIM: Més endavant, Franziska. Ara, anem...

FRANZISKA, *a part*: No hi ha manera de fer-lo sortir del seu error.

V. TELLHEIM: Què dius? Error?

FRANZISKA: Dic que cometeu un error si creieu que la senyoreta és encara un bon partit. La seva fortuna personal no té res de considerable; per poc que facin uns càlculs una mica interessats, els seus tutors poden fer que es redueixi a una misèria. Ella ho esperava tot del seu oncle, però aquest oncle despietat...

V. TELLHEIM: Oblida-te'n! No sóc prou home per rescabalar-la de tot plegat?

FRANZISKA: Sentiu? Em crida; hi haig d'entrar.

V. TELLHEIM: Vinc amb tu.

FRANZISKA: No, no, per l'amor de Déu! M'ha prohibit explícitament parlar amb vós. En tot cas, veniu darrere meu.
(*Entra.*)

Escena quarta

VON TELLHEIM.

V. TELLHEIM, *cridant, a FRANZISKA*: Anuncia'm! Parla en favor meu! Et segueixo immediatament!... Què li diré? Quan és el cor qui ha de parlar, no calen preparatius. L'única cosa que requeriria sospesar els meus mots seria la seva reserva, la seva resistència a llançar-se als meus braços a causa de la seva desgràcia, els seus esforços per simular una felicitat que ha perdut per mi. Disculpar davant ella mateixa aquesta desconfiança en el meu honor, en la seva pròpia vàlua..., sí, davant ella mateixa, perquè davant meu ja està disculpada! Ah, ja ve...

133

Escena cinquena

La SENYORETA, FRANZISKA, VON TELLHEIM.

LA SENYORETA, *tot sortint, com si no veiés el comandant*: Ja tenim el cotxe a la porta, Franziska?... El meu vano!

V. TELLHEIM, *adreçant-se a ella*: On voleu anar, senyoreta?

LA SENYORETA, *amb una fredor afectada*: Me'n vaig, comandant. Endevino el motiu que us ha fet tornar. Voleu retornar-me el meu anell... Molt bé, comandant, tingueu la bondat de lliurar-lo a Franziska... Franziska, agafa aquest anell de mans del comandant. No tinc temps per perdre. *(Va a sortir.)*

V. TELLHEIM, *barrant-li el pas*: Senyoreta! Ah, de què he tingut notícia, senyoreta? Jo no mereixia tant d'amor.

LA SENYORETA: Franziska! Al comandant li has...

FRANZISKA: L'hi he explicat tot.

V. TELLHEIM: No us enutgeu amb mi, senyoreta. No sóc cap traïdor. Per causa meva, vós heu perdut molt als ulls del món, però no pas als meus ulls. Als meus ulls, aquesta pèrdua us ha fet guanyar infinitament. Però per vós la cosa era encara massa recent; temíeu que poguéis causar-me una impressió desfavorable i, d'entrada, m'ho volíeu ocultar. No em queixo d'aquesta desconfiança. Naixia de la necessitat de conservar-me. Aquesta necessitat és el meu orgull! Vau veure que jo mateix era desgraciat, i no vau voler acumular desgràcia sobre desgràcia. No podíeu suposar fins a quin punt la vostra desgràcia em podia fer oblidar la meva.

LA SENYORETA: Tot això em sembla molt bé, comandant! Però és així com han anat les coses. Us he alliberat del vostre compromís. I amb la devolució de l'anell, vós...

V. TELLHEIM: Jo no he acceptat res! Ara, per contra, em considero més compromès que mai... Sou meva, Minna, meva per sempre. (*Treu l'anell.*) Teniu, rebeu-lo per segona vegada com a penyora de la meva fidelitat...

LA SENYORETA: Haig d'acceptar de nou aquest anell? Aquest anell?

V. TELLHEIM: Sí, estimadíssima Minna, sí!

LA SENYORETA: Me'n creieu capaç? Aquest anell?

V. TELLHEIM: Aquest anell el vau rebre per primer cop de les meves mans quan les circumstàncies que vivíem tots dos eren iguals i felices. Ara jo no són felices, però tornen a ser iguals. La igualtat és sempre el vincle més fort de l'amor. Permeteu-me, estimada Minna! (*Li pren la mà per posar-li l'anell.*)

LA SENYORETA: Com? Per força, comandant?... No, al món no hi ha força capaç de fer-me acceptar de nou aquest anell! Creieu potser que em fa cap falta, un anell? Oh, ja veieu (*mostrant-li el seu anell*) que encara en tinc un que no és gens inferior al vostre.

FRANZISKA: Si ell encara no se n'adona!

V. TELLHEIM, *deixant anar la mà de la SENYORETA*: Què és això?...
Veig la senyoreta von Barnhelm, però no la reconec... Esteu fingint, senyoreta... Perdoneu que em serveixi de la mateixa paraula que vós.

LA SENYORETA, *en el seu to sincer*: Us ha ofès aquesta paraula, comandant?

V. TELLHEIM: M'ha dolgut.

LA SENYORETA, *commosa*: No us volia ofendre, Tellheim. Perdoneu-me, Tellheim.

V. TELLHEIM: Ah, aquest to confidencial em diu que torneu a ser la mateixa, senyoreta; que encara m'estimeu, Minna...

FRANZISKA, *esclatant*: La broma ha estat a punt d'anar massa lluny.

LA SENYORETA: No et fiquis en el nostre joc, Franziska, fes-me aquest favor...

FRANZISKA, *a part, picada*: No n'hi ha prou?

LA SENYORETA: Sí, senyor meu; seria vanitat femenina mostrar-me freda i sarcàstica. S'ha acabat! Mereixeu que sigui tan sincera com ho sou vós mateix... Encara us estimo, Tellheim, encara us estimo; malgrat tot...

V. TELLHEIM: No continueu, estimada Minna, no continueu!
(*Li torna a agafar la mà per posar-li l'anell.*)

LA SENYORETA, *enretirant la mà*: Malgrat tot... no permetré de cap manera que això torni a passar mai més, mai més! En què penseu, comandant? Creia que en tindríeu prou amb la vostra pròpia desgràcia. Us heu de quedar aquí; heu de resistir fins que obtingueu la reparació més absoluta i total. Així, de sobte, no se m'acut cap altra paraula: resistir! Ni que us consumeixi la misèria més extrema davant els ulls dels vostres calumniadors!

V. TELLHEIM: Així parlava, així pensava jo quan no sabia ni el que pensava ni el que em deia. Les contrarietats i la rà-

bia continguda m'havien entenebrít l'ànima. Ni tan sols l'amor, en el seu màxim esclat de joia, podia fer-hi llum. Però ell hi envia la seva filla, la compassió, que, familiaritzada amb el dolor més ombrívol, dissipa la boira i obre de nou tots els accessos de la meva ànima a les impressions de la tendresa. L'instint de conservació es desvetlla, perquè cal conservar una cosa més valuosa que jo mateix, i sóc jo mateix qui l'ha de conservar. Que no us ofengui, senyoreta, el mot compassió. La causa innocent de la nostra desgràcia ens permet sentir-la sense rebaixar-nos. Jo sóc aquesta causa; per mi, Minna, perdeu amics i parents, fortuna i pàtria. Per mi, en mí, ho heu de recuperar tot; sí no és així, pesarà damunt la meva ànima la ruïna de la més amable de les dones. No em feu imaginar un futur on hagi d'odiar-me jo mateix... No, res no pot retenir-me més temps aquí. Des d'aquest moment, a la injustícia que se m'infligeix no hi vull respondre sinó amb el menyspreu. Que potser aquest país és el món? Només aquí surt el sol? A quin lloc no puc anar? Quins serveis em seran negats? Ni que els hagués de buscar a la mateixa fi del món: seguïu-me sense por, estimada Minna, que no ens faltará res. Tinc un amic que m'ajudarà de molt bon grat.

Escena sisena

Un CORREU MILITAR, VON TELLHEIM, *la* SENYORETA, FRANZISKA.

FRANZISKA, *adonant-se de la presència del* CORREU MILITAR: Ssst!
Comandant!

V. TELLHEIM, *al* CORREU: Qui busqueu?

EL CORREU: Busco el comandant von Tellheim... Ah, sou vós

mateix. Comandant, tinc ordre de lliurar-vos aquesta carta reial (*Traient-se-la de la cartera.*)

V. TELLHEIM: A mi?

EL CORREU: És adreçada a vós.

LA SENYORETA: Ho sents, Franziska? Era cert el que ens ha dit el Chevalier!

EL CORREU, *lliurant la carta a V. TELLHEIM*: Us demano disculpes, comandant; l'havíeu de rebre ahir, però em va ser impossible de trobar-vos. Tot just avui, a la parada, el tinent Riccaut m'ha donat la vostra adreça.

FRANZISKA: Ho sentiu, senyoreta? Aquest és el ministre del Chevalier. «¿Qui és aquest ministre, que hi ha a la plaça gran?».

137

V. TELLHEIM: Molt agraït per la molèstia.

EL CORREU: És el meu deure, comandant. (*Se'n va.*)

Escena setena

VON TELLHEIM, *la SENYORETA*, FRANZISKA.

V. TELLHEIM: Ah, senyoreta! Què tinc aquí? Què conté aquest escrit?

LA SENYORETA: No em sento autoritzada a dur tan lluny la meva curiositat.

V. TELLHEIM: Com? Encara separeu el meu destí del vostre?... Però què espero per obrir-lo? No pot fer-me més desgraciat del que sóc. No, estimada Minna, no pot fer-nos més desgraciats... però potser ens farà més feliços! Permeteu-me, senyoreta. (*Obre la carta i la llegeix mentre l'HOSTALER s'esquitlla silenciosament dins l'estança.*)

Escena vuitena

L'HOSTALER, *els mateixos*.

L'HOSTALER, *a* FRANZISKA: Ei, bonica! Una paraula!

FRANZISKA, *apropant-se a ell*: Senyor hostaler? Li asseguro que ni nosaltres mateixes no sabem encara el que diu la carta.

L'HOSTALER: Qui els diu res de la carta? Vinc per l'assumpte de l'anell. La senyoreta me l'ha de tornar de seguida. Just és aquí i el vol desempenyorar.

138

LA SENYORETA, *que també s'ha acostat a l'HOSTALER*: Digueu-li al Just que ja ha estat desempenyorat, i digueu-li qui ho ha fet; he estat jo.

L'HOSTALER: Però...

LA SENYORETA: Jo em responsabilitzo de tot: Aneu-vos-en!
(L'HOSTALER *se'n va*.)

Escena novena

VON TELLHEIM, *la* SENYORETA, FRANZISKA.

FRANZISKA: I ara, senyoreta, ja cal que tracteu bé el pobre comandant.

LA SENYORETA: Mireu la intercessora! Com si el nus no s'hagués de desfer ben aviat per si sol.

V. TELLHEIM, *en acabar de llegir la carta del CORREU MILITAR*: Ah, veig que ell, en això, tampoc no s'ha contradit! Oh, senyoreta, quina justícia!... Quina indulgència! Això és més del que jo esperava! Més del que mereixo!... La meua felicitat, el meu honor, tot s'ha restablert! No somio? (*Tornant a repassar la carta, com si se'n volgués convèncer*.) No,

no és cap fantasia producte del meu desig! Llegiu-ho vós mateixa, senyoreta, llegiu-ho vós mateixa!

LA SENYORETA: No sóc tan indiscreta, comandant.

V. TELLHEIM: Indiscreta? La carta no és adreçada a mi, al vostre Tellheim, Minna. Conté... allò que el vostre oncle no us pot prendre. Cal que la llegiu; llegiu-la!

LA SENYORETA: Si això us ha de complaure, comandant... (*Pren la carta i la llegeix.*) «Benvolgut comandant von Tellheim:

»Us faig saber que el plet que em feia témer pel vostre honor s'ha aclarit en favor vostre. El meu germà¹¹ se n'ha informat a fons i el seu testimoni us ha declarat més que innocent. La tresoreria de la cort té l'ordre de restituir-vos la lletra de canvi en qüestió i de pagar-vos els avançaments que vau fer; així mateix, he ordenat que us sigui sobresegit tot allò que l'administració de la tropa havia tramitat contra els vostres comptes. Comuniqueu-me si la vostra salut us permet reprendre el servei. Em desplauria haver de prescindir d'un home del vostre coratge i la vostra mentalitat. Rebeu l'afectuosa salutació del vostre rei, etc.».

V. TELLHEIM: Bé, què hi dieu, senyoreta?

LA SENYORETA, *plegant de nou la carta i retornant-la-li*: Jo? Res!

V. TELLHEIM: Res?

LA SENYORETA: Bé, sí; que el vostre rei, que és un gran home, també pot ser un bon home... Però a mi, què se me'n dóna? No és el meu rei.

V. TELLHEIM: I res més? Res, pel que fa a nosaltres mateixos?

LA SENYORETA: Vós entrareu de nou al seu servei; el comandant serà tinent coronel, o potser coronel. Us felicito de tot cor.

11. Es refereix al príncep Enric de Prússia, germà de Frederic el Gran. Des de 1758 era general als escenaris de guerra de Saxònia. (N. del t.)

V. TELLHEIM: Que potser no em coneixeu prou? No, ja que la sort em retorna tot el que cal per satisfer els desitjos d'un home raonable, dependrà tan sols de la meva Minna que jo torni a dependre d'algú que no sigui ella. Només al seu servei haig de dedicar tota la meva vida. Servir els grans és perillós i no val els esforços, els sacrificis ni les humiliacions que costa. La meva Minna no és una d'aquelles pretensioses que dels seus marits no estimen altra cosa que els títols i els càrrecs honorífics. M'estimarà per mi mateix i jo, per ella, m'oblidaré de tot el món. Em vaig fer soldat perquè era partidari de no sé quins principis polítics i per la mania que a tot home d'honor li convé provar una temporada aquesta forma de vida, per tal de familiaritzar-se amb tot el que significa perill i aprendre a ser fred i decidit. Tan sols la més extrema necessitat hauria pogut obligar-me a convertir aquesta provatura en una vocació, a fer d'aquesta ocupació ocasional un ofici. Però ara, com que res més no m'hi obliga, tota la meva ambició és tornar a ser únicament i per sempre un home tranquil i pacífic. I amb vós, estimada Minna, ho seré sense cap mena de dubte. En companyia vostra, mai no deixaré de ser-ho. Que demà mateix ens uneixi el vincle sagrat del matrimoni, i tot seguit buscarem i provarem de trobar el racó més tranquil, més alegre i delitós dins l'ample món habitat, on no falti res més que una parella afortunada per ser el paradís. Allà viurem, allà cadascun dels nostres dies ha de ser... Què us passa, senyoreta? (*Veu que ella es gira inquieta d'una banda a l'altra, provant d'amagar la seva emoció.*)

LA SENYORETA, *dominant-se*: Sou molt cruel, Tellheim, presentant-me d'una manera tan encisadora una felicitat a la qual haig de renunciar. La meva pèrdua...

V. TELLHEIM: La vostra pèrdua? De què en dieu la vostra pèrdua? Tot allò que Minna podia perdre no era Minna. Sou

encara la criatura més dolça, més amable, més encisadora i millor sota la capa del sol; tota bondat i generositat, tota innocència i alegria!... De tant en tant un petit rampell; aquí i allà una mica de tossuderia. Doncs millor! Millor així! Altrament, Minna seria un àngel a qui hauria d'adorar amb temor, a qui no podria estimar. (*Li pren la mà per besar-la.*)

LA SENYORETA, *enretirant la mà*: No, així no, senyor! Com heu pogut canviar tan ràpidament? Aquest galant impetuós i afalagador és el fred Tellheim? N'ha tingut prou amb el seu canvi de fortuna per encendre's així? M'haurà de permetre que, davant aquest ardor sobtat, sigui jo qui conservi la calma per tots dos... Quan ell mateix era capaç de reflexionar, li vaig sentir dir que era un amor indigne aquell que no vacil·lava a exposar el seu objecte al menyspreu... Molt bé; però jo aspiro a un amor tan pur i noble com el seu... I ara, quan l'honor el crida, quan un gran monarca el sol·licita, haig d'admetre que s'abandoni a un somni d'enamorament amb mi; que el famós guerrer degeneri en un pastor enamoratís? No, comandant, deixeu-vos guiar per un destí més alt.

V. TELLHEIM: Bé doncs! Si us sembla més atractiu el gran món, Minna..., molt bé! Que el gran món ens aculli! Que petit, que miserable és aquest gran món! Vós en coneixeu només l'aspecte més vistós. Però segur que vós, Minna... Bé, sigui. D'acord! No faltaran admiradors de les vostres perfeccions ni escassejaran els envejosos de la meva sort.

LA SENYORETA: No, Tellheim, no és això el que volia dir! Jo us dic que torneu al gran món, al camí de l'honor, però sense que jo us hi hagi de seguir... Allà, Tellheim necessitarà una esposa irreprotxable. Una senyoreta saxona que ha fugit de casa i se li ha llançat al coll...

V. TELLHEIM, *exaltant-se i mirant amb fúria al seu voltant*: Qui pot parlar així? Ah, Minna, m'espanta pensar que algú altre pugui parlar d'aquesta manera. La meva ràbia contra ell no tindria límits.

LA SENYORETA: Justament és això el que em temo. Vós no toleràrieu la més mínima ironia sobre mi, i en canvi n'hauríeu d'encaixar cada dia les més punyents... En resum, Tellheim, escolteu el que he decidit amb tota fermesa. Res al món no me'n farà desdir.

142

V. TELLHEIM: Abans que acabeu de parlar, senyoreta... Us ho suplico, Minna! Penseu per un moment que em dicteu una sentència de vida o mort.

LA SENYORETA: No vull pensar-hi més! Tan cert com que us he retornat l'anell amb què una vegada em vau prometre fidelitat, tan cert com que vós n'heu acceptat el retorn, mai la infortunada Barnhelm no serà l'esposa de l'afortunat Tellheim.

V. TELLHEIM: I així voleu trencar del tot amb mi, senyoreta?

LA SENYORETA: La igualtat és l'única garantia duradora de l'amor. L'afortunada Barnhelm volia viure només per a l'afortunat Tellheim. També la infortunada Barnhelm s'hauria deixat convèncer finalment per compartir l'infortuni del seu amic, tant per augmentar-lo com per alleujar-lo... Abans que arribés la carta que havia de suprimir un cop més tota igualtat entre nosaltres, segur que ell ja s'adonava que la meva resistència era tan sols aparent.

V. TELLHEIM: És cert això que dieu? Us agraeixo, Minna, que encara no hàgiu trencat del tot amb mi... Vós voleu només l'infortunat Tellheim? El podeu tenir. (*Amb fredor:*) Tinc la sensació que fóra indecorós per part meva acceptar aquesta justícia tardana; que valdrà més que no torni a exigir allò que ha estat deshonorat per una sospita tan ultratjant... Sí, faré veure que no he rebut aquesta carta.

Això és tot el que responc i el que faig. (*Fa el gest d'esquinçar-la.*)

LA SENYORETA, *agafant-li les mans*: Què voleu, Tellheim?

V. TELLHEIM: Posseir-vos.

LA SENYORETA: Espereu-vos!

V. TELLHEIM: Senyoreta, l'esquinçaré irremissiblement si no em parreu ben aviat d'una altra manera. Després ja veurem què més em podeu objectar!

LA SENYORETA: Com? Amb aquest to? M'haig de tornar digna de menyspreu als meus propis ulls? Això mai! És una criatura indigna la que no s'avergonyeix de deure tota la seva felicitat a la cega tendresa d'un home!

V. TELLHEIM: Fals, absolutament fals!

LA SENYORETA: Gosareu de blasmar el vostre propi discurs posat en boca meva?

V. TELLHEIM: Sofista! Que potser deshonora el sexe dèbil tot allò que per al fort és inadequat? A l'home, li ha d'estar permès tot allò que a la dona li escau? Quin dels dos va ser destinat per la naturalesa a ser el suport de l'altre?

LA SENYORETA: Calmeu-vos, Tellheim! No em trobaré del tot desprotegida si haig de rebutjar l'honor del vostre suport. Sempre podré comptar amb la protecció que necessiti. M'he fet anunciar al nostre ambaixador. Avui mateix em rebrà. Espero que es farà càrrec de mi. El temps va passant. Permeteu-me, comandant...

V. TELLHEIM: Us acompanyaré, senyoreta.

LA SENYORETA: No, no, comandant; deixeu-me...

V. TELLHEIM: Abans us deixarà la vostra ombra! Anem, senyoreta, anem allà on vulgueu, a veure qui vulgueu. A tot arreu, a coneguts i desconeguts, vull explicar, cent vegades al dia en presència vostra, quins són els llaços que us uneixen a mí i per quina cruel obstinació voleu trencar aquests llaços...

Escena desena

JUST, *els mateixos*.

JUST, *amb impetuositat*: Comandant! Comandant!

V. TELLHEIM: Què hi ha?

JUST: Veniu, de pressa, de pressa!

V. TELLHEIM: Què haig de fer? Vine aquí! Parla, què passa?

JUST: Escolteu-me! (*Parlant-li a cau d'orella.*)

LA SENYORETA, *a part*, a FRANZISKA: Ho has vist, Franziska?

144 FRANZISKA: Oh, que cruel heu estat! I jo aquí dreta, consumint-me d'angúnia!

V. TELLHEIM, *a* JUST: Què dius? Això no és possible! Ella? (*Mirant amb fúria la SENYORETA:*) Digue-ho en veu alta! Digue-li a la cara! Escolteu, senyoreta!

JUST: L'hostaler diu que la senyoreta von Barnhelm s'ha quedat l'anell que jo li havia empenyorat a ell, que ella l'ha reconegut com a seu i no el vol tornar.

V. TELLHEIM: És cert, això, senyoreta? No, no pot ser cert!

LA SENYORETA, *somrient*: I per què no, Tellheim? Per què no pot ser cert?

V. TELLHEIM, *amb vehemència*: Així doncs, és cert? Amb quina tremenda claredat ara ho veig tot! Ara la reconec tal com és! Falsa! Infidel!

LA SENYORETA, *espantada*: Qui? Qui és aquesta infidel?

V. TELLHEIM: Vós, de qui mai més voldré dir el nom!

LA SENYORETA: Tellheim!

V. TELLHEIM: Oblideu el meu nom! Heu vingut fins aquí per trencar amb mi. És ben clar! I que l'atzar es complagui a ajudar fins a aquest punt el deslleial! Ell ha posat l'anell a les vostres mans. La vostra astúcia ha procurat que jo rebés el meu.

LA SENYORETA: Quins fantasmes veieu, Tellheim! Calmeu-vos i escolteu-me!

FRANZISKA, *per a ella mateixa*: Ella s'ho ha buscat!

Escena onzena

WERNER, *amb una bossa plena de monedes d'or*, VON TELLHEIM, la SENYORETA, FRANZISKA, JUST.

WERNER: Ja sóc aquí, comandant!

V. TELLHEIM, *sense mirar-lo*: Qui t'ha cridat?

WERNER: Aquí hi ha diners! Mil doblons d'or!

145

V. TELLHEIM: No els vull!

WERNER: Demà, comandant, podreu disposar d'una quantitat semblant.

V. TELLHEIM: Guarda't els teus diners!

WERNER: És que són els vostres diners, comandant... Em sembla que no sabeu amb qui parleu.

V. TELLHEIM: Et dic que te'ls emportis!

WERNER: Però, què us passa? Sóc en Werner.

V. TELLHEIM: Tota bondat és fingiment; tota sol·licitud és mentida.

WERNER: Va per mi, això?

V. TELLHEIM: Com vulguis.

WERNER: No he fet res més que complir les vostres ordres.

V. TELLHEIM: Doncs ara compleix aquesta i desapareix!

WERNER: Comandant! (*Ofès*): Sóc una persona...

V. TELLHEIM: Doncs ja ets alguna cosa!

WERNER: ...que també té el seu geni.

V. TELLHEIM: Molt bé! El geni és el millor que tenim.

WERNER: Feu-me el favor, comandant...

V. TELLHEIM: Quantes vegades t'ho haig de dir? No necessito diners!

WERNER, *irritat*: Doncs que se'ls quedi qui vulgui! (*Llançant-li la bossa als peus i apartant-se.*)

LA SENYORETA, a FRANZISKA: Ah, estimada Franziska, hauria hagut de fer-te cas. He dut la broma massa lluny. Però ara cal que m'escolti... (*Anant cap a ell.*)

FRANZISKA, *que sense respondre a la SENYORETA, s'acosta a WERNER*: Sergent!

WERNER, *malhumorat*: Aneu-vos-en!

FRANZISKA: Uf, quins homes!

LA SENYORETA. Tellheim!... Tellheim! (*TELLHEIM es mossega les ungles de ràbia, gira la cara i no escolta.*) No, això és massa dur! Cal que m'escolteu! Us enganyeu! Un simple malentès! Tellheim! No voleu escoltar la vostra Minna? Podeu concebre una sospita semblant? Jo, voler trencar amb vós? Jo, venir per això?... Tellheim!

146

Escena dotzena

Dos CRIATS, l'un darrere l'altre, travessen la sala venint de direccions diferents.

CRIAT PRIMER: Senyoreta, Sa Excel·lència, el comte!

CRIAT SEGON: Ja arriba, senyoreta!

FRANZISKA, *que ha corregut a la finestra*: És ell! És ell!

LA SENYORETA: És ell? Oh, de pressa, Tellheim...

V. TELLHEIM, *recuperant sobtadament la serenitat*: Qui? Qui ve? El vostre oncle, senyoreta? Aquest oncle cruel? Doncs deixeu que vingui, que vingui, si vol! No temeu res! No us ha d'ofendre ni amb una sola mirada! Se les haurà de veure amb mi. Encara que no sé si us ho mereixeu...

LA SENYORETA: Ràpid, abraceu-me, Tellheim, i oblideu-vos de tot...

V. TELLHEIM: Ah, si sabés que us en podeu penedir...

LA SENYORETA: No, no em puc penedir d'haver conegut a fons el vostre cor. Ah, sou tot un home! Abraceu la vostra Minna, la vostra feliç Minna, a qui no fa feliç res més que vós! (*Es llança als seus braços.*) I ara, anem al seuencontre!

V. TELLHEIM: A l'encontre de qui?

LA SENYORETA: Del millor dels vostres amics desconeguts.

V. TELLHEIM: Com?

LA SENYORETA: El comte, el meu oncle, el meu pare, el vostre pare... La meva fugida, la seva indignació, la idea de ser desheretada... no us adoneu que tot és una ficció? Sou un cavaller ben crèdul!

V. TELLHEIM: Una ficció? Però, i l'anell? L'anell?

LA SENYORETA: On teniu l'anell que us vaig tornar?

V. TELLHEIM: Torneu a acceptar-lo? Oh, que feliç em feu! Aquí el teniu, Minna! (*Traient-lo.*)

LA SENYORETA: Però abans mireu-lo bé! Oh, aquests cecs que no hi volen veure! Quin anell és, aquest? El que jo vaig rebre de vós o el que vós vau rebre de mi? No és justament el que jo no volia deixar en mans de l'hostaler?

V. TELLHEIM: Déu meu, què veig? Què sento?

LA SENYORETA: Sóc jo qui l'ha de tornar a acceptar? Jo? Doneu-me'l, doneu-me'l! (*Li arrenca de les mans i ella mateixa li posa al dit.*) I ara, ha quedat tot al seu lloc?

V. TELLHEIM: On sóc? (*Besant-li la mà:*) Oh, àngel maligne! Torturar-me així!

LA SENYORETA: Això, estimat espòs meu, demostra que mai no em jugareu cap mala passada sense que jo us en jugui una altra de semblant. No creieu que a mi també m'heu turmentat?

V. TELLHEIM: Oh, quines comediantes! Us hauria hagut de conèixer!

FRANZISKA: No, ben cert que jo sóc una pèssima comedianta.

He tremolat i m'he estremit, i m'he hagut de tapar la boca amb la mà.

LA SENYORETA: El meu paper tampoc no ha estat gens fàcil. Però ara, anem-nos-en.

V. TELLHEIM: Encara no em puc refer del tot... Que bé que em sento, i ahora quina angoixa! És així com un es desperta sobtadament d'un somni terrible!

LA SENYORETA: Ens estem entretenint... Ja el sento.

Escena tretzena

El COMTE VON BRUCHSALL, acompanyat d'uns quants criats i de l'HOSTALER, els mateixos.

EL COMTE, *entrant*: Veig que heu arribat bé.

LA SENYORETA, *corrent al seuencontre*: Ah, pare meu!

EL COMTE: Aquí em tens, estimada Minna! (*Abraçant-la.*) Però criatura! (*En adonar-se de la presència de V. TELLHEIM.*) Només fa vint-i-quatre hores que ets aquí i ja has fet coneixences, ja tens companyia?

LA SENYORETA: Endevineu qui és?

EL COMTE: No deu ser pas el teu Tellheim?

LA SENYORETA: Doncs qui, sinó ell?... Veniu, Tellheim. (*Conduint-lo davant el COMTE.*)

EL COMTE: Senyor, no ens havíem vist mai, però al primer cop d'ull m'ha semblat que us reconeixia. He desitjat que fós-siu el que sou. Abraceu-me! Gaudiu de tot el meu respecte. Us sol·licito la vostra amistat... La meva neboda, la meva filla us estima...

LA SENYORETA: Ho sabeu prou, pare meu!... I és cec, el meu amor?

EL COMTE: No, Minna, el teu amor no és cec; però el teu amant... és mut.

V. TELLHEIM, *llançant-se als seus braços*: Deixeu que em recobri, pare meu!

EL COMTE: Molt bé, fill meu! Ho entenc: si la teva boca no pot dir res, el teu cor sí que pot parlar. No és que em caiguin gaire bé els oficials prussians¹² (*assenyalant l'uniforme de V. TELLHEIM.*) Però vós sou un home honrat, Tellheim. I un home honrat cal estimar-lo, sigui quin sigui l'uniforme que vesteix.

LA SENYORETA: Ah, si ho sabéssiu tot!

EL COMTE: Què m'impedeix saber-ho tot?... On són les meves cambres, hostaler?

L'HOSTALER: Excel·lència, tingueu la bondat d'entrar amb mi.

EL COMTE: Vine, Minna! Veniu, comandant! (*Se'n va amb l'HOSTALER i els criats.*)

LA SENYORETA: Veniu, Tellheim!

V. TELLHEIM: Us segueixo immediatament, senyoreta. Només unes paraules amb aquest home! (*adreçant-se a WERNER.*)

LA SENYORETA: I que siguin bones paraules; em sembla que ho necessiteu... no és així, Franziska?

Escena catorzena

V. TELLHEIM, WERNER, JUST, FRANZISKA.

V. TELLHEIM, *assenyalant la bossa que WERNER havia llençat a terra*: Aquí, Just! Cull aquesta bossa i porta-la a casa. Au, vés! (*JUST se l'endú.*)

12. En alemany «els oficials d'aquest color», referint-se a l'uniforme de l'exèrcit prussià. (N. del t.)

WERNER, *que fins a aquest moment s'ha estat malhumorat al racó i no sembla haver paticipat en res, en sentir els mots de*

V. TELLHEIM: Ah, vaja, ja era hora!

V. TELLHEIM, *anant cap a ell, en to de confidència:* Werner, quan em podràs dur els altres mil doblons d'or?

WERNER, *recuperant de sobte el bon humor:* Demà, comandant, demà.

V. TELLHEIM: No em cal ser el teu deutor, però vull ser qui administri els teus béns. A la bona gent com tu caldria posar-vos un tutor. Sou una mena de malgastadors... Abans t'he fet enfadar, Werner...

150

WERNER: A fe meva que sí! Però jo tampoc no havia de ser tan ruc. Ara me n'adono. Mereixia cent cops de sabre.¹³ Maneu que me'ls donin, però prou de rancúnies, estimat comandant!

V. TELLHEIM: Rancúnies? (*Estrenyent-li la mà:*) Llegeix en els meus ulls tot el que no et sé dir. Ah, voldria veure qui té una dona millor i un amic més fidel! No ho creus així, Franziska? (*Se'n va.*)

Escena quinzena

WERNER, FRANZISKA.

FRANZISKA, *per a ella mateixa:* Sí, certament, és un home fins i tot massa bo! No en tornaré a trobar cap com ell... Endavant, doncs! (*Acostant-se a WERNER, tímida i amb vergonya:*) Sergent!

13. En alemany *Fuchtel*, cops donats amb la fulla plana del sabre, com a càstig per a soldats i suboficials. (N. del t.)

WERNER, *eixugant-se els ulls*: Què hi ha?

FRANZISKA: Sergent...

WERNER: Què voleu, bonica?

FRANZISKA: Mireu-me, sisplau, sergent.

WERNER: Encara no puc; no sé què se m'ha ficat als ulls.

FRANZISKA: Us dic que em mireu!

WERNER: Em temo que ja us he mirat massa, bonica!... Bé, bé,
ja us veig! Què hi ha de nou?

FRANZISKA: Sergent... No necessiteu una sargenta?

WERNER: Parleu seriosament, bonica?

FRANZISKA: Del tot!

151

WERNER: Seríeu capaç d'acompanyar-me a Pèrsia?

FRANZISKA: Allà on vulgueu!

WERNER: Segur? Ei, comandant! No exageràveu pas! Ara, almenys tinc una dona tan bona i un amic tan fidel com vós! Noieteta, doneu-me la mà! Tracte fet! D'aquí a deu anys sereu generala o viuda!

*Fi de Minna von Barnhelm
o La fortuna del soldat.*

Johann Wolfgang Goethe

Johann Wolfgang Goethe
CLAVIJO

Tragèdia en cinc actes
1774

Personatges

CLAVIJO, arxiver del rei

CARLOS, amic de Clavijo

BEAUMARCHAIS

MARIE BEAUMARCHAIS

SOPHIE GUILBERT, de soltera Beaumarchais

GUILBERT, el seu marit

BUENCO

SAINTE GEORGE

L'acció transcorre a Madrid.

ACTE PRIMER

Casa de Clavijo

159

CLAVIJO, *alçant-se del seu escriptori*: Aquest paper farà un gran efecte, encantarà a totes les dones. Digue'm, Carlos, no creus que, avui, el meu setmanari és un dels primers d'Europa?

CARLOS: Almenys aquí, a Espanya, no hi cap autor nou capaç de conjuntar amb un estil tan brillant i lleuger unes idees tan potents, una imaginació tan exuberant.

CLAVIJO: Tu deixa'm fer! Arribaré a ser el creador del bon gust en aquest país. La gent està en disposició de rebre tota mena d'impressions. Tinc bona fama, tinc la confiança dels meus conciutadans i, dit sigui entre nosaltres, els meus coneixements s'eixamplen cada dia més; la meua sensibilitat augmenta i el meu estil es va fent cada vegada més autèntic i consistent.

CARLOS: Molt bé, Clavijo! Però, si no t'ho has de prendre malament, et diré que els teus textos em semblaven millors quan encara els escrivies als peus de Marie, quan aquesta criatura amable i joiosa encara t'inspirava. No ho sé, però tot plegat tenia un aire més juvenil, més pletòric.

CLAVIJO: Sí, eren bons temps, Carlos, però ara ja han passat. No em sap cap greu de confessar-te que aleshores escrivia

amb el cor més obert, i és cert que ella tenia molta part en la bona acollida que el públic va dispensar-me en els meus inicis. Però a la llarga, Carlos, un acaba cansant-se de les dones, i no vas ser tu el primer a celebrar la meua decisió, quan em vaig proposar d'abandonar-la?

CARLOS: Hauries acabat per amargar-te. Les dones són massa monòtones. Però em sembla que torna a ser hora de traçar un nou pla. Tampoc no serveix de res quedar-se estancat com ho estàs ara.

CLAVIJO: El meu pla és la cort, i allí no val a badar. Per a un estranger que ha arribat sense posició, sense nom, sense fortuna, no he fet prou progressos?, en una cort com aquesta, enmig de tanta gentada, i on tan difícil resulta fer-se notar? Em sento tan bé quan contemplo el camí que he deixat enrere! Estimat pels primers del regne, honorat pels meus coneixements i el meu rang, arxiver del rei! Carlos, tot això m'esperona; no seria res si continués com ara! Amunt! Amunt! I això costa esforços i intrigues! Cal posar-hi tot el cervell, i les dones, les dones! Et fan perdre massa temps.

CARLOS: Ets un insensat, aquest és el teu defecte. Jo, sense les dones, no puc viure, i per a mi no són cap impediment. Tampoc els dic tantes coses boniques ni m'esplaio mesos sencers parlant amb elles de sentiments i coses semblants; i les que menys m'agrada de tractar són les noies honestes. Amb elles, aviat els ho has dit tot; després, ho vas allargant durant un temps i, així que se t'engresquen una miqueta, el diable ja els inspira intencions matrimonials i et surten amb propostes de casament, que a mi em fan més por que la pesta. Et veig molt pensatiu, Clavijo!

CLAVIJO: No puc deixar de recordar que vaig abandonar Marie..., o que la vaig enganyar... Digue-l'hi com vulguis.

CARLOS: Ets tot un cas! El que jo penso és que, en aquest món,

només hi vivim una vegada, només una vegada tens aquestes energies, aquestes perspectives, i qui no les sap aprofitar, qui no en treu tot el que pot, és un estúpid. I casar-se! Casar-se justament a una edat en què la vida ha de prendre el seu principal impuls! Acomodar-se a la vida domèstica, limitar-se quan encara no s'ha deixat enrere la meitat de la pròpia trajectòria ni s'ha fet encara la meitat de les conquestes que un pot fer! Que l'estimes-sis era natural; que li prometessis el matrimoni era una bestiesa, i si haguessis mantingut la paraula hauria estat un pur deliri.

161

CLAVIJO: Saps? A mi em costa d'entendre les persones. Jo l'estimava de debò, m'atreia, em retenia vora seu, i quan m'asseia als seus peus, li jurava, i em jurava a mi mateix, que allò havia de durar sempre, que li volia pertànyer tan bon punt tingués un càrrec, una posició... I ara, Carlos...

CARLOS: Quan siguis un home fet, quan hakis assolit l'objectiu desitjat, aleshores, per tal de coronar i consolidar la teva benaurança, podràs buscar de lligar-te a una casa rica i de prestigi amb un matrimoni intel·ligent.

CLAVIJO: Se m'ha esborrat! S'ha esborrat completament del meu cor! I si el seu infortuni no me la dugués de tant en tant a la memòria... Com podem ser tan inconstants!

CARLOS: Que siguem constants és el que em pot sorprendre. Mira al teu voltant. No canvia tot en aquest món? Per què les nostres passions haurien de durar? Estigues tranquil, no és la primera noia abandonada, ni serà la primera a consolar-se'n. Si vols un bon consell, hi ha en perspectiva una viuda jove...

CLAVIJO: Saps que no faig gaire cas d'aquesta mena de proposicions. Una novel·la que no evolucioni per si sola, difícilment em pot interessar.

CARLOS: Quina delicadesa!

CLAVIJO: Bé, deixem-ho estar i no oblidis que, en aquest moment, la feina més important que tenim és fer-nos necessaris al nou ministre. El fet que Whal hagi renunciat al govern de les Índies no deixa de ser un perjudici per a nosaltres. Això, d'altra banda, no m'inquieta gaire, perquè sempre tindrà influència... Grimaldi i ell són amics, i nosaltres sabem xerrar i reverenciar qui sigui...

CARLOS: I pensar i fer el que volem.

CLAVIJO: No hi ha res més important en aquest món. (*Fa sonar la campaneta i entra un criat.*) Porteu aquest full a la impremta.

162

CARLOS: Ens veurem aquest vespre?

CLAVIJO: No ho crec. Però pots passar per casa.

CARLOS: Aquest vespre m'agradaria molt fer alguna cosa per distreure'm; altra vegada m'haig de passar tota la tarda escrivint. Això no s'acaba mai.

CLAVIJO: Què hi vols fer? Si no treballéssim per a tanta gent, no podríem estar per sobre de tanta gent. (*Se'n va.*)

Casa de Guilbert

SOPHIE GUILBERT, MARIE BEAUMARCHAIS, BUENCO.

BUENCO: Heu passat mala nit?

SOPHIE: Ja l'hi vaig dir ahir al vespre. Estava tan contenta i juganera. Va xerrar tant fins a les onze, que es va acalorar, no va poder dormir i ara torna a estar sense alè i no fa més que plorar tot el matí.

MARIE: Per què no arriba el meu germà? Fa dos dies que hauria de ser aquí.

SOPHIE: Paciència! Ja arribarà.

MARIE, *alçant-se*: Quines ganes tinc de veure'l, aquest germà

meu, el meu jutge i el meu salvador. Amb prou feines el recordo.

SOPHIE: Oh, sí! Jo encara sembla que el vegi. Quan el nostre pare ens va enviar aquí, era un xicot de tretze anys, impetuós, obert i de bon caràcter.

MARIE: Una ànima gran i noble. Heu llegit la carta que em va escriure quan va saber la meva desgràcia. Cada lletra d'aquesta carta la tinc gravada al cor. «Si ets culpable», escriu, «no esperis perdó; la teva dissort es veurà encara agreujada perquè et caurà al damunt el menyspreu d'un germà i la maledicció d'un pare. Si ets innocent, oh!, aleshores tota la venjança, tota, tota la terrible venjança sobre el traïdor!»... Tremolo! Vindrà. No tremolo pas per mi. Déu és testimoni de la meva innocència... Amics, cal que vosaltres... No ho sé, el que vull! Oh, Clavijo!

SOPHIE: No ens escoltes! Et mataràs.

MARIE: Vull estar tranquil·la! Sí, no vull plorar. I ja no crec que em quedin llàgrimes! I per què plorar? Només em sap greu amargar-vos la vida a vosaltres. Perquè, en el fons, de què em queixo? He estat d'allò més feliç mentre encara era viu el nostre vell amic. L'amor de Clavijo m'ha donat molts moments de goig, potser més dels que jo li he donat a ell. I ara... ara què en queda, de tot plegat? I quina importància té la meva sort? Què importa que el cor d'una noia estigui destrossat, que el dolor la consumeixi i que la seva pobra joventut es fongui entre llàgrimes?

BUENCO: Per l'amor de Déu, senyoreta!

MARIE: Potser a ell li és indiferent... el fet de no estimar-me? Ah, per què ja no sóc digna de ser estimada?... Però compadir-me, sí que ho hauria de fer! Compadir aquesta pobra noia a qui s'havia fet tan necessari que, sense ell, ha d'arrossegar una vida trista i deplorable... Compassió! No, no vull que aquest home em compadeixi.

SOPHIE: Si pogués ensenyar-te a menyprear-lo, aquest indigne!
Aquest ésser odiós!

MARIE: No, germana! No és indigne, i haig de menysprear aquell que odio?... Odiar! Sí, de vegades el puc odiar, quan l'esperit espanyol em posseeix. No fa gaire, oh sí, no fa gaire, quan ens el vam trobar, el fet de veure'l em va inspirar l'amor més ardent. Però quan vaig tornar a casa i vaig recordar la seva conducta i l'esguard indiferent i glacial que va deixar caure damunt meu, mentre caminava al costat d'una dona esplèndida, aleshores, des del fons del meu cor, em vaig sentir espanyola, i vaig empunyar la meva daga i vaig preparar el verí i em vaig disfressar. Això us sorprèn, Buenco? Només ho vaig fer de pensament, com podeu suposar.

SOPHIE: Desvarieges.

MARIE: La meva imaginació em conduïa allà on ell era. Veia com, als peus de la seva nova amant, gastava tota l'afabilitat, tota la submissió amb què va emmetzinar-me a mi... i jo apuntava al cor del traïdor. Ah, Buenco!... Tot d'una va reaparèixer la noia francesa, dolça i de bon cor, que no sap res de filtres amorosos ni de punyals per venjar-se de res. Som ben de plànyer! Cançons per entretenir els nostres amants, cops de ventall per castigar-los, i quan són infidels?... Digue'm, germana, què fan les franceses quan els amants són infidels?

SOPHIE: Els maleeixen.

MARIE: I...?

SOPHIE: Els deixen.

MARIE: Els deixen! Molt bé, doncs per què no haig de deixar Clavijo? Si aquesta és la moda de França, per què no ha de ser-ho d'Espanya? Per què una francesa, a Espanya, no ha d'actuar com una francesa? Deixem-lo i prenem-ne un altre; pel que veig, és així com es fa a casa nostra.

BUENCO: Ell ha violat una promesa solemne, perquè no es tractava d'una novel·la frívola ni d'un galanteig mundà. Vostè, senyoreta, ha estat ultratjada, ferida fins al fons del seu cor. Oh, el fet de ser un ciutadà pacífic i insignificant de Madrid no m'havia resultat mai tan penós ni tan angoixant com ara que em sento tan feble, tan mancat de recursos per fer-vos obtenir justícia contra aquest vil cortesà!

MARIE: Quan no era res més que Clavijo, quan no era encara arxiver del rei, quan era el foraster, el nouvingut, acabat d'introduir a casa nostra, quanta amabilitat, quanta bondat hi havia en ell! Fins a quin punt tota la seva ambició, totes les seves aspiracions semblaven filles del seu amor! Per mi volia guanyar-se un nom, una posició, una fortuna. Ara ja ho té, i jo!...

165

Arriba GUILBERT.

GUILBERT, *baix, a la seva muller*: El germà ja és aquí.

MARIE: El meu germà!... (*Tremola, l'acompanyen a un seient.*)
On? On? Porteu-me'l! Porteu-me al seu costat!

Entra BEAUMARCHAIS.

BEAUMARCHAIS: Germana meva! (*Després d'adreçar-se a la gran, es llança cap a la germana petita.*) Germana estimada!
Amics! Oh germana meva!

MARIE: Ets tu! Gràcies a Déu que ets aquí!

BEAUMARCHAIS: Deixa que em refaci una mica.

MARIE: El meu cor, el meu pobre cor!

SOPHIE: Calmeu-vos! Germà estimat, esperava veure't més serè.

BEAUMARCHAIS: Més serè! Vosaltres ho esteu, de serens? És que

potser no veig en les faccions alterades d'aquest ésser estimat, en els teus ulls cansats de tant plorar, en el teu rostre empal·lidit pel dolor, en el silenci desolat dels vostres amics, que sou tan malaurats com m'ho havia imaginat durant el llarg viatge que acabo de fer? I més malaurats... pel fet de veure-us, perquè us estrenyo entre els meus braços, perquè la vostra presència duplica allò que sento, oh germana meva!

SOPHIE: I el nostre pare?

BEAUMARCHAIS: Us beneïx a vosaltres i a mi, si us puc salvar.

166

BUENCO: Permeteu, senyor, que un desconegut que, al primer cop d'ull, reconeix en vós l'home noble i honrat, us manifesti el vivíssim interès que li desperta tot aquest afer. Senyor, heu fet aquest viatge tan dur per salvar, per venjar la vostra germana. Benvingut! Sigueu benvingut com un àngel, encara que a tots nosaltres ens feu avergonyir!

BEAUMARCHAIS: Esperava, senyor, trobar a Espanya cors com el vostre; és això el que m'ha induït a donar aquest pas. No hi ha cap lloc, cap lloc del món on no existeixin ànimes compassives i solidàries; només cal que sorgeixi algú a qui les circumstàncies permetin actuar amb una llibertat total per dur a terme les seves resolucions. Oh, amics meus, sento dintre meu una gran esperança: a tot arreu, entre els poderosos i els grans, hi ha persones excel·lents, i poques vegades és sorda l'oïda dels monarques; únicament la nostra veu és sovint massa feble per arribar tan amunt.

SOPHIE: Vine, germana! Vine! Estira't una estona. Estàs completament trasbalsada.

Se l'emporten.

MARIE: Germà meu!

BEAUMARCHAIS: Déu vulgui que siguis innocent, i llavors, tota, tota la venjança sobre el traïdor. (*Se'n van MARIE i SOPHIE.*) Germà, amics! Veig en els vostres ulls que ho sou. Deixeu que em refaci. I després! Us demanaré una relació veraç i imparcial de tota la història. Això condicionarà les meves accions. El sentiment d'una bona causa ha de refermar la meva decisió i, creieu-me, si tenim raó, trobarem justícia.

ACTE SEGON

Casa de Clavijo

169

CLAVIJO: Qui deuen ser aquests francesos que s'han fet anunciar a casa meva?... Francesos! Sempre he rebut bé la gent d'aquesta nació. I per què no ara? És sorprenent que un home com jo, sempre per damunt de tantes coses, ara se senti com penjat d'un fil i acorralat en un racó... Prou!... Que potser dec més coses a Marie que a mi mateix? I tinc el deure de provocar la meva dissort perquè una noia m'estima?

Entra un CRIAT.

CRIAT: Senyor, els estrangers.

CLAVIJO: Fes-los passar. Has dit al seu criat que els esperava a esmorzar?

CRIAT: Com vós ho heu manat.

CLAVIJO: Torno de seguida. (*Se'n va.*)

BEAUMARCHAIS, SAINT GEORGE. *El CRIAT els ofereix cadires i se'n va.*

BEAUMARCHAIS: Em sento tan alleujat, amic meu! Tan satisfet de

ser aquí finalment, de tenir-lo a les meves mans i que no se'm pugui escapar. I vós, conserveu la calma; mostreu-li, almenys, una aparença de serenitat. Germana! Germana! Qui creuria que ets tan innocent com malaurada? La veritat ha de sortir a la llum, has de ser venjada de la manera més cruel. I tu, bon Déu, conserva'm la tranquil·litat d'esperit que em concedeixes en aquest moment, perquè, malgrat el terrible dolor, actüi amb tota la moderació i la prudència possibles.

170

SAINT GEORGE: Sí, amic meu, aquesta prudència i la capacitat de reflexió de què sempre heu donat proves és el que ara us reclamo. Assegureu-me, amic meu, que tindreu present el lloc on sou: en una cort estrangera, on cap dels vostres protectors ni tots els vostres diners no us podrien preservar de les maniobres secretes d'uns enemics indignes.

BEAUMARCHAIS: Estigueu tranquil. Feu bé el paper que us toca. Que ell no sàpiga amb qui de nosaltres dos s'haurà d'enfrontar. Vull martiritzar-lo. Oh, tinc prou bon humor per rostir aquest individu a foc lent.

Torna **CLAVIJO.**

CLAVIJO: Senyors, estic encantat de veure a casa meva persones d'una nació que sempre he apreciat.

BEAUMARCHAIS: Senyor, desitjo que també nosaltres siguem dignes de l'honor amb què us plau de tractar els nostres compatriotes.

SAINT GEORGE: El plaer de conèixer-vos ens ha fet passar per alt el fet que potser podríem importunar-vos.

CLAVIJO: Unes persones tan recomanables a primer cop d'ull no haurien de pecar per un excés de modèstia.

BEAUMARCHAIS: A vós, sens dubte, no us pot estranyar rebre la visita de gent desconeguda, ja que l'excel·lència dels vos-

tres escrits us ha fet tan conegut en reialmes estrangers com distingit dins la vostra pàtria pels càrrecs de prestigi que us ha confiat Sa Majestat.

CLAVIJO: El rei ha acceptat amb molta generositat els meus petits serveis, i el públic amb gran indulgència les insignificants temptatives de la meva ploma; voldria tan sols poder contribuir d'alguna manera al millorament del bon gust dins la meva pàtria, a la propagació de les ciències. Perquè són elles les que ens uneixen a altres nacions, són elles les que ens fan amics amb les intel·ligències més allunyades i mantenen la més agradable aliança fins i tot entre aquells que, per desgràcia, són dividits freqüentment per interessos polítics.

BEAUMARCHAIS: És un goig sentir parlar així un home que té una influència semblant a l'Estat i la república de les lletres. I haig de confessar que m'heu tret la paraula de la boca i m'heu portat directament a exposar-vos el motiu de la meva presència. Una societat de dignes homes de lletres m'ha donat l'encàrrec d'establir, a totes les localitats per on passés i on es presentés l'ocasió, una correspondència entre ells i els millors cervells del reialme. Com que cap espanyol no escriu millor que l'autor dels fulls que tanta fama han adquirit sota el nom d'«El pensador», un home amb qui tinc l'honor de parlar... (CLAVIJO *s'inclina amb deferència*)... i que honora especialment la gent docta, perquè ha sabut unir als seus talents una gran habilitat per als afers, un home que no pot deixar d'ascendir als llocs més brillants de què el fan digne el seu caràcter i els seus coneixements, crec que no puc fer un servei més agradós als meus amics que posar-los en contacte amb un home així.

CLAVIJO: Senyors, cap proposició no em podia ser més desitjada en aquest món: hi veig realitzades les esperances més

afalagadores que m'ocupaven el cor, sovint sense perspectives d'arribar a un resultat feliç. No és que amb la meva correspondència esperi satisfer del tot els desitjos dels vostres doctes amics; la meva vanitat no arriba a tant. Però com que tinc la sort d'estar relacionat amb els millors intel·lectes d'Espanya, i com que, dins el nostre vast imperi, res no se'm pot ocultar del que fan alguns homes, sovint ignorats, per les ciències i les arts, he pogut considerar-me fins ara un divulgador que té el mèrit escàs de fer útils per a la comunitat les invencions dels altres. Ara, però, gràcies a la vostra intervenció, seré el comerciant que tindrà la sort d'estendre la glòria de la seva pàtria fent intercanvi amb productes autòctons i enriquint-la, a més, amb tresors estrangers. Així doncs, senyor, permeteu-me que no tracti com un estranger un home que, amb tanta franquesa, em porta una notícia tan agradable; permeteu-me que us pregunti quin negoci, quin propòsit us ha fet emprendre un viatge tan llarg? No és pas que, amb aquesta pregunta indiscreta, vulgui satisfer una vana curiositat, no; creieu més aviat que ho faig amb la intenció més sincera d'utilitzar a favor vostre totes les energies, tota la influència de què pugui disposar. Perquè us anticipo que us trobeu en un país on els estrangers topen amb innombrables dificultats, sobretot a la cort, per resoldre els seus afers.

BEAUMARCHAIS: Accepto amb gratitud un oferiment tan amistós. No tinc secrets per a vós, senyor, i la presència d'aquest amic no ens ha de destorbar; està perfectament informat del que us haig de dir. (CLAVIJO *observa* SAINT GEORGE *amb atenció*.) Un negociant francès de poca fortuna i carregat de fills tenia molts corresponsals a Espanya. Un dels més rics va anar fa quinze anys a París i li va fer la proposta següent: «Doneu-me dues de les vostres filles, me

les enduré a Madrid i me n'ocuparé. Sóc solter, ja tinc uns quants anys i no tinc parents. Elles faran la felicitat dels meus últims dies, i quan mori, els deixaré un dels negocis més considerables de tot Espanya». Li van ser confiades la més gran i la més jove de les germanes. El pare es va encarregar de proveir-los la casa amb totes les mercaderies de França que li demanessin, i així tot tenia un magnífic aspecte, fins que el corresponsal va morir sense tenir gens en compte les dues franceses, que es van veure en la difícil situació de posar-se totes soles al davant d'un nou negoci. Durant aquest temps, la més gran havia contret matrimoni i, a desgrat de la situació precària de la seva hisenda, gràcies a una bona conducta i a un caràcter afaible, es van guanyar una sèrie d'amics que, ara l'un ara l'altre, rivalitzaven per augmentar el crèdit i els negocis de les dues germanes. (CLAVIJO *es mostra cada vegada més interessat.*) Més o menys per aquesta època, un jove natural de les Illes Canàries es va fer presentar a la casa. (*El bon humor de CLAVIJO se li esborra del rostre i l'aire seriós se li va convertint progressivament en una torbació cada vegada més visible.*) Malgrat la modèstia de la seva posició i la seva escassa fortuna, el van acollir amb afecte. Les dues dames, en adonar-se del seu gran desig d'aprendre la llengua francesa, li van facilitar tots els mitjans per adquirir-ne uns bons coneixements en poc de temps. Ansiós de fer-se un nom, se li acut la idea de proporcionar a la ciutat de Madrid el plaer, desconegut encara dins la seva nació, de posseir una publicació periòdica a la manera de l'*Espectador* anglès. Les seves amigues no s'estan pas de donar-li tot el suport que necessita; ningú no dubta que una empresa semblant pot obtenir un gran èxit. Encoratjat, doncs, per l'esperança de poder ser ben aviat un home d'una certa significació, s'atreveix a fer una proposta ma-

trimonial a la més jove de les germanes. Li donen esperances. «Procureu situar-vos», li diu la germana gran, «i quan algun càrrec, el favor de la Cort o qualsevol altre recurs us hagi donat el dret de pensar en la meva germana, si aleshores ella us prefereix a qualsevol altre pretendent, no us podré negar la meva aprovació». (*En plena confusió, CLAVIJO es remou al seu seient.*) La germana petita rebutja uns quants partits avantatjosos; la seva inclinació pel jove va en augment i l'ajuda a suportar el neguit d'una espera incerta; s'interessa tant per la sort d'ell com per la pròpia, i l'ànima a publicar el primer número de la seva revista, que apareix amb un títol d'allò més prometedor. (*CLAVIJO es mostra terriblement consternat. BEAUMARCHAIS continua parlant amb fredor.*) L'obra va tenir un èxit esclatant; el rei en persona, entusiasmat per aquesta encantadora producció, va donar a l'autor mostres públiques del seu favor. Li van prometre el primer càrrec de prestigi que quedés vacant. Des d'aquest moment, va allunyar de la seva estimada tots els rivals per fer-li la cort d'una manera ostensible. El matrimoni va ser ajornat únicament en espera del càrrec promès. Finalment, després de sis anys de dilació, d'amistat ininterrompuda, de suport i amor per part de la noia; després de sis anys de submissió, d'agraïment, d'esforços, de promeses solemnes per part de l'home, li concedeixen el càrrec... i desapareix. (*CLAVIJO deixa escapar un sospir profund, que prova d'ocultar, i està del tot fora de si.*) L'assumpte havia fet massa soroll perquè fos possible veure'n el desenllaç amb indiferència. S'havia llogat una casa per a dues famílies. Tota la ciutat en parlava. Tots els amics estaven d'allò més indignats i reclamaven venjança. Es va recórrer a l'ajut de protectors amb poder, però el miserable, que ja estava iniciat en les intrigues de la Cort, aconsegueix que tots els esforços siguin infructuosos i

porta tan lluny la seva insolència que gosa d'amenaçar les dues infortunades, i quan els amics d'elles se li adrecen, gosa dir-los a la cara: que les franceses vagin amb compte, que es guardin prou de perjudicar-lo i que si es proposen emprendre res contra ell, li serà ben fàcil de perdre-les en un país estranger on es troben sense cap protecció ni ajuda. En rebre aquestes noves, la pobra noia va caure en unes convulsions que feien témer per la seva vida. I en aquell moment de profunda aflicció, la germana gran escriví a França i explica al seu germà el públic ultratge de què han estat objecte. La notícia provoca en el germà una tremenda commoció; immediatament demana llicència per posar en clar personalment un afer tan confús, viatja immediatament de París a Madrid, i aquest germà... sóc jo, que ho he deixat tot, pàtria, deures, família, estat, plaers, per venir a Espanya amb la intenció de venjar una germana innocent i desgraciada. Vinc armat amb una causa justa i amb el ferm propòsit de desemascarar un traïdor, de pintar amb trets de sang la seva ànima en el seu rostre, i aquest traïdor... ets tu!

175

CLAVIJO: Escolteu-me, senyor... Jo sóc... Tinc... No dubto que...

BEAUMARCHAIS: No m'interrompeu. A mi no m'heu de dir res, i encara us queda molt per escoltar. Ara, per començar, davant d'aquest cavaller que m'ha acompanyat expressament des de França, tingueu la bondat de declarar si, per alguna infidelitat, lleugeresa, debilitat, inconveniència o qualsevol altra falta, la meva germana ha merescut de vós aquest ultratge públic.

CLAVIJO: No, no senyor. La vostra germana, donya Maria, és una dona plena de seny, d'afabilitat i de virtut.

BEAUMARCHAIS: D'ençà que la tracteu, us ha donat mai cap motiu per retreure-li res o menystenir-la?

CLAVIJO: No! Mai!

BEAUMARCHAIS, *alçant-se*: I per què, monstre, has tingut la crueltat de torturar-la mortalment? Només perquè el seu cor t'ha preferit a deu pretendents més honorats i més rics que tu...

CLAVIJO: Oh, senyor! Si sabéssiu com he estat instigat, com alguns consellers i certes circumstàncies...

BEAUMARCHAIS: Prou! (*A SAINT GEORGE*): Vós heu sentit la justificació de la meva germana; ara sortiu i feu-la pública. Allò que em queda per dir a aquest senyor no necessita testimonis. (*CLAVIJO s'alça. SAINT GEORGE se'n va. A CLAVIJO*): Vós, quedeu-vos! Quedeu-vos! (*Tots dos tornen a seure.*) Ja que hem arribat fins aquí, us vull fer una proposta i espero que l'acceptareu. Ni a vós ni a mi ens convé que us caseu amb Marie. Sens dubte sou conscient que no he vingut a fer el paper d'un germà de comèdia que vol dur l'argument al desenllaç i procurar un home a la seva germana. Heu injuriat a sang freda una noia honorada perquè, en un país estranger, suposàveu que es trobava sense suport ni venjadors. Així obra un ínfame, un ésser indigne. I per tant, el primer que us demano és que, de la vostra pròpia mà i voluntàriament, amb les portes obertes i en presència dels vostres servents, declareu que sou un home abominable, que heu enganyat i traït la meva germana, que l'heu rebaixada sense cap motiu; i amb aquesta declaració aniré a Aranjuez, on resideix el nostre ambaixador, l'hi ensenyaré, la faré imprimir, i demà passat la Cort i la ciutat n'aniran plenes. Aquí tinc amics poderosos, tinc temps i diners, i tot això ho destinaré a perseguir-vos de totes les maneres possibles, implacablement, fins que es calmi la indignació de la meva germana i, ja satisfeta, em digui ella mateixa que ho aturi.

CLAVIJO: No faré aquesta declaració.

BEAUMARCHAIS: Ho puc creure, perquè potser jo, al vostre lloc, tampoc no ho faria. Però l'alternativa és aquesta: si no l'escriviu, des d'ara mateix em quedaré al costat vostre, no us deixaré de petja, us seguiré a tot arreu fins que, tip de la meva companyia, procureu deslliurar-vos de mi darrere el Buen Retiro. Si tinc més sort que vós, sense veure l'ambaixador, sense haver parlat amb ningú d'aquí, prendré la meva germana agonitzant en els meus braços, la pujaré en un cotxe i tornaré amb ella a França. I si la sort us afavoreix a vós, jo hauré acomplert el meu deure, i sereu vós qui us podreu riure de nosaltres. Mentrestant, l'esmorzar! (*Fa sonar la campaneta. Un criat porta la xocolata.* BEAUMARCHAIS *pren la seva tassa, va a passejar per la galeria contigua i va mirant els quadres.*)

177

CLAVIJO: Aire! Aire!... T'han agafat per sorpresa, s'han rifat de tu com d'un jovenet inexpert... On ets, Clavijo? Com te'n sortiràs?... Una situació horrorosa, dins la qual t'ha fet caure la teva turpitud, la teva traïdoria! (*Es llança a agafar l'espasa que té damunt la taula.*) Ah! Acabem d'una vegada! (*Torna a deixar l'espasa.*) I no hi hauria altre camí, cap altre mitjà sinó la mort... o l'assassinat? Un assassinat abominable!... Robar-li a la noia malaurada el seu últim consol, el seu únic suport, el seu germà! Veure la sang d'un home noble, generós!... I carregar així damunt teu la doble, la insuportable maledicció d'una família destrosada!... Oh, no eren aquestes les teves perspectives quan, a les poques hores d'haver-la coneguda, aquesta amable criatura et va atreure amb tants encisos! I quan la vas abandonar, no vas preveure les horribles conseqüències de la teva infàmia!... Quina felicitat hauries trobat en els seus braços! I en l'amistat d'un germà com el seu!... Marie! Marie! Oh, si em poguessis perdonar! Sí, als teus peus, pogués esborrar-ho tot amb les meves llàgrimes! I

per què no? El cor se'm desborda; la meva ànima s'eleva cap a l'esperança!... Senyor!

BEAUMARCHAIS: Què heu decidit?

CLAVIJO: Escolteu-me! La meva conducta amb la vostra germana no té excusa. La vanitat em va encegar. Amb aquest matrimoni, vaig tenir por d'arruinar els meus plans, les perspectives d'una vida gloriosa que se m'oferia. Si hagués sabut que ella tenia un germà com vós, no l'hauria vist com una estrangera sense importància; hauria esperat els avantatges més considerables d'aquesta unió. Vós, senyor, m'inspireu el més gran respecte, i en fer-me sentir tan vivament com ho heu fet la meva injustícia, feu néixer dintre meu la força, l'anhel de reparar-ho tot. Em poso als vostres peus! Ajudeu-me! Ajudeu-me, si és possible, a esborrar la meva culpa i a acabar amb aquesta malaurada situació. Torneu-me la vostra germana, senyor, torneu-me-la! Que felïç em faria rebre de la vostra mà una esposa i el perdó de totes les meves faltes!

BEAUMARCHAIS: Massa tard! La meva germana ja no us estima i jo us detesto. Escriviu la declaració exigida, això és tot el que us reclamo. I deixeu que m'ocupi de triar la venjança que em sembli.

CLAVIJO: La vostra contumàcia no és justa ni assenyada. Us admeto que, en aquest cas, poca cosa puc fer per reparar un afer tan enverinat... Puc reparar-lo? Tot dependrà del fet que el cor de la vostra germana es digni acollir de nou un miserable que no mereix veure la llum del dia. El vostre deure, senyor, és comprovar-ho i actuar en conseqüència, si no voleu que el pas que aneu a fer s'assembli a l'enardiment d'un jove irreflexiu. Si donya Maria es mostra inflexible... Oh, conec el seu cor! Tinc presents molt vivament la seva bondat, la seva ànima celestial! Si es mostra implacable, llavors serà el moment, senyor...

BEAUMARCHAIS: Insisteixo a demanar-vos la declaració.

CLAVIJO, *acostant-se a la taula*: I si agafó l'espasa?

BEAUMARCHAIS, *seguint-lo*: Molt bé, senyor! D'acord, senyor!

CLAVIJO, *retenint-lo*: Una paraula més. Vós defenseu la bona causa. Permeteu que jo tingui la prudència que us falta. Penseu bé el que feu. Tant si guanya l'un com l'altre, estarem perduts irremissiblement. No sucumbiria jo al dolor i a l'angoixa si veïés la meua espasa tenyida de la vostra sang; si després de totes les desgràcies que ha patit, també li prengué a Marie el seu germà? I pel que fa a vós... l'assassí de Clavijo no tornaria a travessar els Pirineus.

179

BEAUMARCHAIS: La declaració, senyor meu, la declaració!

CLAVIJO: Bé, sigui. Ho accepto tot per tal de persuadir-vos de l'afecte sincer que m'inspira la vostra presència. Escriuré la declaració, i la vull escriure tal com vós me la dictareu. Però prometeu-me no fer-ne ús fins que no em trobi en condicions de convèncer donya Maria que hi ha hagut un canvi en el meu cor ple de penediment; fins que no hagi parlat amb la seva germana gran perquè tingui la bondat d'intercedir en favor meu davant la meua estimada. Concediu-m'ho, senyor.

BEAUMARCHAIS: Me'n vaig cap a Aranjuez.

CLAVIJO: Molt bé, però que la declaració no surti del vostre portafolis fins que torneu a ser aquí. Si no obtinc el perdó, podeu donar lliure curs a la vostra venjança. Aquesta proposta és justa, oportuna i prudent, i si no l'accepteu, caldrà que, entre vós i jo, ens ho juguem tot a vida o mort. I les víctimes d'aquesta precipitació sereu sempre vós i la vostra pobra germana.

BEAUMARCHAIS: És propi de vós això de compadir una dona a qui heu fet desgraciada.

CLAVIJO, *asseient-se*: Ho accepteu o no?

BEAUMARCHAIS: Bé, sí, cedeixo! Però no esperaré ni un moment

més. Arribo d'Aranjuez, pregunto, escolto! I si no us han perdonat, com així ho espero i desitjo, agafo el full i cap a la impremta.

CLAVIJO, *prenent un full de paper*: Com la voleu?

BEAUMARCHAIS: Senyor! En presència dels vostres servents.

CLAVIJO: I això, per què?

BEAUMARCHAIS: Maneu-los tan sols que s'estiguin a la galeria veïna. Que no es digui que us hi he forçat.

CLAVIJO: Quines prevencions!

BEAUMARCHAIS: Sóc a Espanya i me les tinc amb vós.

180 CLAVIJO: Bé doncs, sigui! (*Toca la campaneta. Apareix un criat.*)
Crideu la meva gent i reuniu-vos tots a la galeria.

El criat surt, torna amb tots els altres i ocupen la galeria.

CLAVIJO: Em permeteu que redacti jo mateix la declaració?

BEAUMARCHAIS: No, no, senyor meu! Escriviu, si us plau, escriviu el que us dictaré. (*CLAVIJO escriu.*) «Jo, el sotasignat, José Clavijo, arxiver del rei...»

CLAVIJO: «...del rei...»

BEAUMARCHAIS: «...reconec que, després d'haver estat acollit amistosament a casa de Madame Guilbert...»

CLAVIJO: «...Guilbert...»

BEAUMARCHAIS: «...he enganyat Mademoiselle de Beaumarchais, la seva germana, amb promeses de matrimoni cent vegades reiterades...» Ho teniu?

CLAVIJO: Senyor!

BEAUMARCHAIS: Podeu expressar-ho en altres termes?

CLAVIJO: Jo pensava...

BEAUMARCHAIS: «...He enganyat.» Allò que heu fet, bé ho podeu escriure... «L'he abandonada sense que cap falta ni cap feblesa per part d'ella hagués servit de pretext o excusa per a la meva deslleialtat.»

CLAVIJO: I què més?

BEAUMARCHAIS: «Ans al contrari, la conducta de la dama ha estat sempre pura, impecable i digna del màxim respecte.»

CLAVIJO: «...del màxim respecte.»

BEAUMARCHAIS: «Reconec que amb el meu comportament, amb la frivolitat de les meves paraules i la interpretació a què han estat sotmeses, he envilit públicament aquesta virtuosa dama; per això li demano perdó, malgrat que em considero del tot indigne d'obtenir-lo.» (CLAVIJO *s'atura.*)
Escriviu! Escriviu!... «Així ho certifico lliurement i per pròpia voluntat, amb la promesa que, si això no sembla suficient a la persona ofesa, estic disposat a qualsevol altra reparació que em sigui exigida. Madrid.»

181

CLAVIJO, *s'alça, indica als criats que es retirin i lliura a BEAUMARCHAIS la declaració*: Tinc davant meu un home ofès, però noble. Mantingueu la vostra paraula i diferiu la venjança. Amb aquesta única consideració, amb aquesta esperança he redactat aquest full ignominiós. Res més m'hauria induït a fer-ho. Però abans que gosi de comparèixer davant donya Maria, he decidit d'encarregar a algú que parli en nom meu i defensi la meva causa... i aquest home sou vós.

BEAUMARCHAIS: Ni pensar-ho.

CLAVIJO: Almenys transmeteu-li l'amarg i sincer penediment que heu vist en mi. Això és tot, tot el que us demano. No m'ho refuseu; hauria de triar un altre intercessor menys eloqüent, però vós li deveu una relació que sigui del tot fidel. Expliqueu-li en quin estat m'heu trobat!

BEAUMARCHAIS: Bé, ho puc fer, ho vull. I ara, adéu!

CLAVIJO: Adéu-siau! (*Vol estrènyer la mà de BEAUMARCHAIS, però aquest li refusa.*)

CLAVIJO, *sol*: Passar tan inesperadament d'un estat a un altre. És un vertigen, un somni!... Aquesta declaració no l'havia

d'haver lliurada... Tot ha estat tan ràpid, tan inesperat com un tro dins la tempesta!

Entra CARLOS.

CARLOS: Quina visita acabes de rebre? Tota la casa està trasbalsada; què passa?

CLAVIJO: El germà de Marie.

CARLOS: Ja ho suposava. Un vell criat, un gos que havia estat al servei dels Guilbert i que ara em fa de perdiguer, sap des d'ahir que l'esperaven, i justament ara m'ha vingut a trobar. Era aquí, amb tu?

CLAVIJO: Un jove excel·lent.

CARLOS: Ens en desfarem ben aviat. Ja tinc pensada la manera d'aconseguir-ho!... Però què ha passat? T'ha desafiat? Vol una reparació? Anava molt llançat, el jovenet?

CLAVIJO: M'ha exigit una declaració on fes constar que la seva germana no m'havia donat cap motiu per al meu canvi d'actitud.

CARLOS: I tu hi has accedit?

CLAVIJO: M'ha semblat que era el millor que podia fer.

CARLOS: Bé, molt bé! I no ha passat res més?

CLAVIJO: M'ha forçat a triar entre un duel o la declaració.

CARLOS: Això últim era sens dubte el més assenyat. Qui arriscaria la vida contra un pallasso fantasiós com aquest. I t'ha exigit aquest paper amb violència?

CLAVIJO: Me l'ha dictat, i he hagut de reunir tots els criats a la galeria.

CARLOS: Ho entenc! Ah! Ja et tinc, senyoret! Això el farà caure. Tracta'm de carallot si en un parell de dies no tenim aquest tipus ficat a la presó i embarcat cap a les Índies amb el primer transport.

CLAVIJO: No, Carlos. Les coses han pres un gir diferent del que et penses.

CARLOS: Com?

CLAVIJO: Gràcies a la intercessió del seu germà, i amb la meva disposició més fervent, espero que la malaurada em concedeixi el perdó.

CARLOS: Clavijo!

CLAVIJO: Espero esborrar tot el passat, restablir el que he mal·lès, i així tornar a ser davant els meus ulls i davant els ulls del món un home honest.

CARLOS: Per tots els diables! Que t'has tornat ximple? Sempre s'ha de notar que ets un intel·lectual... Deixar-te entabanar d'aquesta manera! No veus que això és un pla d'allò més pueril per fer-te caure en el parany?

CLAVIJO: No, Carlos, no volen que m'hi casi, hi estan en contra, i ella no vol saber res de mi.

CARLOS: Això ja passa de mida! No, amic meu, no t'ho prenguis malament, però és que jo, a les comèdies, he vist prendre el pèl d'aquesta manera a més d'un pagès.

CLAVIJO: M'ofens. Et prego que et guardis l'humor per al dia de les noces. Estic decidit a casar-me amb Marie. Voluntàriament i guiat per un íntim impuls. Tota la meva esperança, tota la meva felicitat descansa en la idea de rebre el seu perdó. I després, adéu orgull! Al costat de l'estimada, em trobaré de nou al cel, com abans; tota la glòria que adquirixi, tota la grandesa a la qual pugui enlairar-me, m'ompliran d'un doble goig; perquè les compartiré amb aquesta noia, que em farà doblement humà. Adéu! Hi haig d'anar! Em cal parlar, almenys, amb la seva germana.

CARLOS: Espera. Vés-hi havent menjat.

CLAVIJO: Ni un moment més. (*Se'n va.*)

CARLOS, *veient-lo sortir i després d'un silenci*: Vet aquí un altre que farà una bestiesa. (*Se'n va.*)

ACTE TERCER

Casa dels Guilbert

185

SOPHIE GUILBERT, MARIE BEAUMARCHAIS.

MARIE: L'has vist? Tota jo tremolo! L'has vist? He estat a punt de desmaiar-me quan he sentit que venia. I tu, l'has vist? No, no puc, no el..., no, no el puc tornar a veure mai més.

SOPHIE: Estava fora de mi quan l'he vist entrar; perquè, ai!..., no me l'estimava tant com tu, amb l'amor més desinteressat, més pur i fraternal? No m'ha ofès, no m'ha mortificat el seu distanciament?... I ara el veig retornar penedit i llançar-se als meus peus!... Germana!, hi ha alguna cosa d'encisador en el seu esguard, en el to de la seva veu. Ell...

MARIE: No, mai més, mai de la vida!

SOPHIE: Torna a ser el d'abans, el cor benigne, dolç i sensible, amb tota la vehemència de la seva passió. Hi veig el mateix desig de ser estimat i el sentiment angoixant i torturador si se li nega l'afecte que demana. Tot! Tot! I parla de tu, Marie, com en aquells dies venturosos de la passió més encesa; és com si el teu bon esperit hagués propiciat expressament aquest interval d'infidelitat i allunyament

per tal d'interrompre la monòtona rutina d'una llarga co-neixença, i hagués donat al sentiment una nova vitalitat.

MARIE: Parles per boca d'ell?

SOPHIE: No, germana, i tampoc no li he promès res. Però jo, estimada, veig les coses tal com són. Tu i el teu germà les veieu sota una llum excessivament novel·lesca. Tens en comú amb més d'una bona noia el fet que el teu amant t'hagi estat infidel i t'hagi abandonat! I també el fet que ara torni, penedit i disposat a reparar els seus errors, a renovar les velles esperances... És una sort que qualsevol altra no rebutjaria tan fàcilment.

186

MARIE: Se m'esquinçaria el cor!

SOPHIE: Et crec. Veure'l de nou t'ha de causar una impressió dolorosa... Però ara, estimada, t'ho prego: no consideris aquesta angoixa, aquesta confusió que sembla dominar els teus sentits com un efecte de l'odi, com un sentiment de rebuig. El teu cor parla més a favor seu del que et penses, i si ara no goses tornar-lo a veure és justament perquè desitges amb tanta impaciència el seu retorn.

MARIE: Tingues pietat de mi.

SOPHIE: Has de ser feliç. Si jo tingués el convenciment que el menysprees, que t'és indiferent, no diria ni una paraula més ni deixaria que em tornés a veure la cara; però no, estimada... tu m'agrairàs haver-te ajudat a superar aquest temor, aquestes aprensions, que són la prova de l'amor més intens.

Entren GUILBERT i BUENCO.

SOPHIE: Entreu, Buenco, i vós Guilbert! Ajudeu-me a encoratjar aquesta criatura perquè prengui la decisió que ara cal prendre.

BUENCO: M'agradaria poder dir: no el torneu a acceptar.

SOPHIE: Buenco!

BUENCO: Dintre meu, el cor se'm regira davant la idea que ell tornarà a posseir aquest àngel a qui ha ofès d'una manera tan ignominiosa i a qui ha estat a punt d'arrossegar a la tomba. Posseir-la!... Per què? Per quin motiu vol reparar tot allò que ha malmès?... Vet aquí que torna, que tot d'una li passa pel cap de tornar i dir: «Ara m'agrada, ara la vull». Com si aquesta ànima nobilíssima fos ni més ni menys que una mercaderia suspecta que acaba rebutjant i retornant al venedor després que aquest us ha turmentat amb rebaixes de preu i amb un regateig propi de jueus. No, aquest home no tindrà el meu vot, ni que Marie parli amb tot el cor a favor seu. Tornar? I per què ara, precisament?... Ara? Havia d'esperar que es presentés un germà coratjós, la venjança del qual ha de témer, per venir a demanar perdó com un col·legial?... Ah! És tan covard com indigne!

187

GUILBERT: Parleu com un espanyol, i com si no coneguéssiu els espanyols. En aquests moments, ens amenaça un perill més gran que no us penseu.

MARIE: Estimat Guilbert!

GUILBERT: Honoro l'esperit emprenedor del nostre germà, he observat en silenci la seva heroica conducta i voldria que tot sortís bé; voldria que Marie pogués decidir-se a concedir la seva mà a Clavijo, perquè... (*somrient*) el seu cor encara li pertany...

MARIE: Sou cruel.

SOPHIE: Escolta'l, t'ho demano, escolta'l!

GUILBERT: El teu germà l'ha forçat a fer una declaració que et justificarà davant els ulls de tot el món, i que a nosaltres ens perdrà.

BUENCO: Com?

MARIE: Déu meu!

GUILBERT: L'ha redactat amb l'esperança de commoure't. Si no ho aconsegueixes, haurà de fer tot el que pugui per destruir el paper; ho pot fer, i ho farà. El teu germà el vol fer imprimir i escampar així que torni d'Aranjuez. Em temo que, si persisteixes en la teva resistència, no tornarà.

SOPHIE: Benvolgut Guilbert!

MARIE: Defalleixo!

GUILBERT: Clavijo no pot permetre que el paper surti a la llum. Si rebutges la seva proposició i és home d'honor, anirà a l'encontre del teu germà i un dels dos sobreviurà; però el teu germà, tant si mor com si resulta guanyador, estarà perdut. Un estranger a Espanya! Assassí d'aquest cortesà tan apreciat!... Germana, està molt bé que pensis i sentis tan noblement, però perdre's un mateix i arrossegar a l'abisme tots els seus...

MARIE: Aconsella'm, Sophie, ajuda'm!

GUILBERT: Contradiu-me, Buenco, si no tinc raó.

BUENCO: No gosarà, té por per la seva vida; si no, no hauria escrit ni hauria ofert la seva mà a Marie.

GUILBERT: Doncs pitjor encara. Trobarà cent homes que li oferiran el seu braç, que poden sorprendre amb traïdoria el nostre germà i acabar amb la seva vida. Ah, Buenco, tan jove ets? Un home de la cort, no trobarà uns assassins a sou?

BUENCO: El rei és gran i just.

GUILBERT: Bé doncs! Penetreu a través de tots els murs que l'envolten, a través dels guardians, del cerimonial i de tot allò amb què els servils cortesans l'han separat del seu poble, i salveu-nos!... Qui arriba?

Entra CLAVIJO.

CLAVIJO: L'haig de veure! Cal que la vegi!

MARIE *llança un crit i cau als braços de SOPHIE.*

SOPHIE: Cruel! En quin estat ens has deixat!

GUILBERT *i BUENCO s'apropen a ella.*

CLAVIJO: Sí, és ella! És ella! I jo sóc Clavijo... Escolteu-me, estimada, si no us digneu mirar-me. A l'època en què Guilbert em va acollir amistosament a casa seva, quan jo era un jove pobre i insignificant, quan dins el meu cor vaig sentir una passió irrefrenable per vós, va ser mèrit meu o més aviat hi havia una harmonia de caràcters, una inclinació secreta que feia que vós tampoc no restéssiu indiferent i que, al cap de poc, va fer que em poguéssiu vanagloriar de posseir enterament el vostre cor? I ara... no sóc el mateix? I vós, no sou la mateixa? Per què no haig de tenir esperances? Per què no suplicar? No acolliríeu de nou un amic, un estimat que crèieu perdut durant molt temps, si després d'un malaurat i perillós viatge per mar, retornés inesperadament i posés als vostres peus la seva vida salvada? I jo, m'he trobat potser menys atrapat dins el mar tempestuós del nostre temps? Les passions amb les quals vivim en etern conflicte, no són més terribles, més indomables que aquelles onades que expulsen l'infeliç navegant lluny de la pàtria? Marie! Marie! Com em podeu odiar si jo no he deixat mai d'estimar-vos? Enmig de tot el vertigen, de tots els cants seductors de la vanitat i de l'orgull, he recordat sempre aquells dies venturosos i nets de tot neguit que vaig passar als vostres peus, en una felicitat íntimitat, quan vèiem estendre's davant nostre una sèrie d'expectatives favorables... I ara, per què no hauríeu de realitzar amb mi tot allò que esperàvem? Voleu renunciar a gaudir de la vida perquè un fosc inter-

val s'ha interposat en les nostres esperances? No, estimada, creieu-me, les grans alegries d'aquest món no són mai totalment pures; la joia suprema es veu també alterada per les nostres passions, pel nostre destí. Ens queixarem perquè les coses ens han anat com a tots els altres? Ens farem culpables d'haver refusat aquesta ocasió de restablir el passat, de revitalitzar una família desfeta, de recompensar l'acció heroica d'un noble germà i de refermar per sempre més la nostra benaurança?... Amics meus, de qui no sóc mereixedor, amics meus, que ho heu de ser perquè sou amics de la virtut a la qual retorno, uniu les vostres súpliques a les meves. Marie! (*Caient de genolls:*) Ja no coneixes la meva veu? No sents com et parla el meu cor? Marie! Marie!

MARIE: Oh, Clavijo!

CLAVIJO, *alçant-se i besant enfervorit la mà de* MARIE: Em perdona, m'estima! (*Abraçant* GUILBERT *i* BUENCO:) Encara m'estima! Oh, Marie, el cor m'ho deia! Només calia que em llancés als teus peus, que manifestés amb les meves llàgrimes tot el meu penediment; tu m'hauries entès sense paraules, com també rebo sense paraules el meu perdó. No, no s'ha extingit aquesta íntima compenetració de les nostres ànimes; no, encara ens entenem com abans, quan no calia ni un so, ni un gest per comunicar-nos les efusions més íntimes. Marie... Marie... Marie...

Entra BEAUMARCHAIS.

BEAUMARCHAIS: Ah!

CLAVIJO, *corrent al seu encontre*: Germà meu!

BEAUMARCHAIS: El perdones?

MARIE: Deixeu-me, deixeu-me! Sento que m'abandonen els sentits.

SOPHIE *se l'emporta.*

BEAUMARCHAIS: L'ha perdonat?

BUENCO: Així ho sembla.

BEAUMARCHAIS: No mereixes la teva sort.

CLAVIJO: Prou que me n'adono.

SOPHIE, *tornant*: El perdona. Un torrent de llàgrimes ha brollat dels seus ulls. «Que s'allunyi», ha exclamat entre sanglots, «fins que em retorni! El perdono... Ah, germana», ha cridat tot llançant-se al meu coll, «com pot saber que l'estimo tant?».

CLAVIJO, *besant-li la mà*: No hi ha home més feliç sota la capa del sol. Germà!

BEAUMARCHAIS, *abraçant-lo*: De tot cor! Us haig de dir, però, que encara no puc ser el vostre amic, encara no us puc estimar. Amb tot, sigueu un dels nostres, i que tot sigui oblidat! Aquí tinc el paper que em vau donar. (*El treu del portafolis, l'esquinça i el dóna a CLAVIJO.*)

CLAVIJO: Sóc dels vostres, sempre dels vostres.

SOPHIE: Us suplico que us allunyeu, que no senti la vostra veu, que recuperi la calma.

CLAVIJO, *abraçant-los a tots*: Adéu! Adéu!... I mil petons al meu àngel. (*Se'n va.*)

BEAUMARCHAIS: Potser està bé que acabi així, encara que jo hauria desitjat un altre final. (*Somrient.*) Quin bon cor, aquesta criatura... I a vosaltres, amics meus, us haig de dir que l'opinió, el desig del nostre ambaixador era també que Marie el perdonés i que un matrimoni feliç posés fi a aquest enutjós afer.

GUILBERT: A mi també em sembla molt bé!

BUENCO: És el vostre cunyat, i ara jo us deixo! No em tornareu a veure a casa vostra.

BEAUMARCHAIS: Senyor!

GUILBERT: Buenco!

BUENCO: No deixaré d'odiar-lo fins al dia del Judici. I tingueu ben en compte la mena d'home amb qui us la jugueu.
(*Se'n va.*)

GUILBERT: És un ocell de mal averany, un pessimista. I amb el temps, segur que el tornarem a convèncer, quan vegi que tot va bé.

BEAUMARCHAIS: El cas és que m'he precipitat tornant-li la declaració.

GUILBERT: Au, va, prou cabòries! (*Se'n va.*)

ACTE QUART

Casa de Clavijo

193

CARLOS, *sol*: És digne de lloança que els qui governen posin tutors a l'home que, per la seva prodigalitat o altres nícieses, ha perdut el seny. I si així ho fa l'autoritat, que normalment tampoc no es preocupa pas gaire de nosaltres, per què no hem de fer-ho amb un amic? Clavijo, la teva situació és nefasta! Però encara tinc esperances! I per poc que siguis la meitat de manejable del que ho has estat sempre, encara serem a temps d'estalviar-te una bogeria que, pel teu caràcter apassionat i sensible, t'arruïnaria la vida i et portaria abans d'hora a la tomba. Veig que ara arriba.

Entra CLAVIJO, capficat.

CLAVIJO: Bon dia, Carlos.

CARLOS: Un «bon dia» d'allò més compungit i aclapat! Et ve de la teva promesa, aquest humor?

CLAVIJO: Ella és un àngel! Són unes persones excel·lents!

CARLOS: Suposo que el casament no serà tan precipitat que ni ens doni temps de fer-nos brodar un vestit!

CLAVIJO: Tant si t'ho prens en broma com seriosament, a la nostra boda no hi desfilaran vestits brodats.

CARLOS: Ho puc ben creure.

CLAVIJO: El goig de posseir-nos, la més amable harmonia seran tot l'ornament de la nostra cerimònia.

CARLOS: Fareu una boda humil i en la intimitat?

CLAVIJO: Com dos éssers que senten que la seva felicitat radica del tot en ells mateixos.

CARLOS: En aquestes circumstàncies, ho trobo bé.

CLAVIJO: Circumstàncies? Què vols dir amb això? Quines circumstàncies?

CARLOS: Tal com van i com es presenten les coses...

194 CLAVIJO: Escolta, Carlos, no puc sofrir aquest to de reserva en un amic. Sé que no estàs d'acord amb aquest matrimoni; amb tot, si tens res en contra, si ho vols dir, digue-m'ho francament. Com estan les coses? Com es presenten?

CARLOS: A la vida ens passen coses inesperades i extraordinàries, i seria dolent que tot estigués massa encarrilat. No tindríem res de què sorprendre'ns, res a comentar d'amagat, res a criticar en societat.

CLAVIJO: Sí, serà una sensació.

CARLOS: La boda de Clavijo! És ben lògic. Tantes noies de Madrid que et pretenien, que s'havien creat esperances sobre tu, i ara els fas aquesta jugada!

CLAVIJO: No pot ser d'altra manera.

CARLOS: És ben estrany. He conegut pocs homes que hagin causat una impressió tan forta i tan general en les dones. En tots els estaments trobaràs criatures amables que no deixen de fer plans amb l'esperança de conquerir-te. Una es refia de la seva bellesa, d'altres de la seva riquesa, del seu rang, del seu enginy, dels seus parents. No saps quants compliments he rebut per causa teva! Perquè, sens dubte, no els puc pas atribuir al meu nas xato ni als meus cabells encrespats, ni al menyspreu, ben conegut, que sento per les dones.

CLAVIJO: Estàs de broma.

CARLOS: Com si no hagués tingut a les meves mans unes quantes propostes, sol·licitacions gargotejades per unes manetes ben fines i inexpertes, amb totes les faltes d'ortografia que hi pot haver a la primera carta d'amor d'una noieta. I quantes «dueñas» de bon veure han aprofitat la primera ocasió per topar amb mi!

CLAVIJO: I no me'n deies res, de tot això?

CARLOS: Perquè no et volia destorbar amb aquestes nicieses ni podia aconsellar-te que et prenguessis les coses seriosament amb una sola dona. Oh, Clavijo, el teu destí m'era tan inestimable com el meu! No tinc altre amic que tu; tots els homes em resulten insuportables, i tu també comences a tornar-te insuportable.

195

CLAVIJO: Calma't, t'ho prego.

CARLOS: Cremeu-li la casa a qui ha trigat deu anys a construir-la i envieu-li un confessor que li recomani prendre-s'ho amb paciència cristiana... Només ens hauríem d'interessar per nosaltres mateixos i per ningú més... Els homes no mereixen que...

CLAVIJO: Altra vegada amb les teves manies de misantrop?

CARLOS: Si m'hi torno a veure enfonsat del tot, qui en té la culpa sinó tu? Jo em deia: de què li serviria ara el més avantatjós dels matrimonis? A ell, que per ser un home comú, ha arribat prou lluny... Però amb la seva intel·ligència, amb el seu talent, és irresponsable..., és impossible que no vagi més enllà... Havia fet els meus projectes. Hi ha pocs homes que siguin alhora tan emprenedors i tan dúctils, tan capaços i tan actius. En qualsevol activitat, l'encerta. Com a arxiver, pot adquirir en poc temps els coneixements més importants; es farà necessari, i per poc que hi hagi algun canvi, arribarà a ministre.

CLAVIJO: Et confesso que aquests també eren sovint els meus somnis.

CARLOS: Somnis! Tan cert com que puc enfilar-me a una torre i arribar al capdamunt si m'hi llanço amb la ferma resolució de no abandonar fins a aconseguir-ho, també estic segur que tu hauries vençut totes les dificultats. Després, ja no m'hauria preocupat gens de la resta. És cert que no véns d'una família rica..., però això encara és millor! T'hauria donat més ambició per adquirir i més prudència per conservar. I qui exerceix un càrrec i no es fa ric, és que és un talòs. I a més, no veig per què el poble no deu al ministre tants impostos com al rei. Aquest aporta el seu nom i aquell les seves energies. Quan vaig tenir clares totes aquestes coses, vaig pensar que calia buscar-te un bon partit per casar-te. Vaig veure més d'una família noble que hauria passat per alt el teu origen, i alguna de les més riques que haurien contribuït a les despeses pròpies de la teva posició, només per poder tenir part en la grandesa i la magnificència del segon monarca... I ara...

CLAVIJO: Ets injust; rebaixes massa el meu estat actual. Potser creus que no continuaré progressant, que no podré avançar encara amb passos fermes i segurs?

CARLOS: Amic meu, si treus el cor d'una planta, després pot conservar prou força perquè li creixin innumbrables rebrotos i potser n'arribarà a sortir un arbrissó robust, però s'haurà perdut per sempre la puïxança alterosa i reial de la primera crescuda. I no et pensis pas que la cort es mirarà amb indiferència aquest matrimoni. Has oblidat qui són els homes que t'han desaconsellat la relació, l'enllaç amb Marie? Has oblidat qui et va donar el savi consell d'abandonar-la? Caldrà que te'n faci la llista?

CLAVIJO: També a mi m'ha torturat la idea que aquest pas l'hagin aprovat tan pocs.

CARLOS: Ningú! I els teus nobles amics, no s'enutjaren pel fet que, sense consultar-los, sense el seu consell, t'hagis sa-

crificat tan irreflexivament, com un infant eixelebrat que llença els seus diners al mercat a canvi de quatre nous podrides?

CLAVIJO: Això és inconvenient, Carlos, i exagerat.

CARLOS: Gens ni mica. Puc tolerar que algú, endut per la passió, cometi l'extravagància de casar-se amb una cambreteta perquè és bonica com un àngel! Molt bé! Serà criticat, però la gent no deixarà d'envejar-lo.

CLAVIJO: La gent, sempre la gent.

CARLOS: Saps prou que no busco amb desfici l'aprovació dels altres, però hi ha una cosa que sempre serà certa: qui no fa res per als altres, no fa res per a ell mateix; i si la gent no t'admira o t'enveja, tampoc no ets feliç.

CLAVIJO: El món jutja per les aparences. Oh! Qui posseeix el cor de Marie sí que és digne d'enveja!

CARLOS: Les coses són també allò que semblen. I realment he pensat que deuen ser unes qualitats ocultes les que fan enveiable la teva sort; perquè allò que un veu amb els propis ulls, allò que pot copsar el sentit comú...

CLAVIJO: Em vols enfonsar en la desesperació.

CARLOS: «Com ha pogut passar?», es preguntaran a la ciutat. «Com ha pogut passar?», es pregunten a la cort. «Per l'amor de Déu, com ha pogut passar? Ella és pobra, sense posició. Si Clavijo no hagués tingut amb ella una aventura, ni tan sols sabríem que viu en aquest món. Deu ser una bona noia, agradable, sensible!... Però qui pren una dona només per això? Són coses que s'efumen als primers temps del matrimoni.»... «Ah», diu algú, «deu ser bonica, encantadora, d'una bellesa extraordinària.»... «Així, ho podem entendre», afegeix algú altre...

CLAVIJO, *confús, se li escapa un sospir*: Ah!

CARLOS: «Bonica?», diu una dona, «potser sí! Fa sis anys que no l'he vista.»... «Doncs pot haver canviat una mica»,

diu una altra. «Ja la veurem», diu una tercera, «ens la presentarà ben aviat.» La gent es fa preguntes, mira, s'informa, espera, s'impacienta, no deixa de recordar l'orgullós Clavijo, que mai no es deixava veure en públic sense portar, com en triomf, una espanyola esplèndida i arrogant, la sina opulenta, les galtes lluent i els ulls ardents de la qual semblaven preguntar a tothom: No sóc digna del meu acompanyant?, una dona que, amb tot el seu orgull, deixava flotar al vent tant com podia la cua del seu vestit de seda, per tal de fer més digna i més vistosa la seva aparició... I ara es presenta el cavaller... i tothom es queda amb la paraula a la boca... Arriba tot cofoi amb la seva franceseta que avança saltironant, amb els seus ulls enfonsats, tota ella decandida, per molt que s'hagi esmerçat a maquillar de blanc i vermell el color cadavèric del seu cutis. Oh, germà! Estic furiós, hauré de fugir escapat quan la gent m'aturi, m'interrogui, em faci tota mena de preguntes i no acabi d'entendre...

CLAVIJO, *agafant-li la mà*: Amic, germà meu! Em trobo en una terrible situació. T'ho dic, t'ho confesso: he quedat horroritzat quan he tornat a veure Marie! Està tan desmillo-rada... tan pàl·lida, tan consumida! Oh, és culpa meva, culpa de la meva traïdoria!

CARLOS: Manies! Cabòries! Ja era tísica quan tot just s'iniciava la vostra aventura. T'ho he dit mil vegades, i... Però vosaltres, els enamorats, no veieu res, no us adoneu de res. Clavijo, és una vergonya! Oblidar-ho tot, oblidar que es tracta d'una dona malalta que escamparà la pesta entre la teva descendència, que farà que els teus fills i els teus néts, amb pocs anys de vida, s'apaguin com la llàntia d'un captaire... Un home que podria ser el fundador d'una família que tal vegada en un futur... Acabaré boig, perdo el cap.

CLAVIJO: Carlos, què vols que et digui! Quan l'he tornada a veure, en el primer moment d'ofuscació, el meu cor ha volat cap a ella i... ai!... un cop passat aquest moment... Compassió... un profund sentiment de pietat és el que m'ha envaït... però amor... Saps? Ha estat com si, en la càlida plenitud del meu goig, sentís la mà freda de la mort damunt la meva nuca. He fet esforços per estar animat, per tornar a simular que era feliç davant les persones que m'envoltaven, però tot s'havia esfumat, tot era tan incòmode, tan angoixant. Si tots plegats no haguessin estat tan fora de sí, segur que se n'haurien adonat.

199

CARLOS: Per tots els diables!... I tu t'hi vols casar?... (CLAVIJO *se submergeix en les seves cavil·lacions, sense respondre.*) Estàs llest, perdut per sempre. Adéu, germà, i deixa que m'oblidi de tot, deixa'm passar la resta de la meva vida solitària maleint la teva ceguesa. Ah! Quin desastre! Fer-se menyspreable als ulls del món i ni tan sols satisfer així una passió, un desig! Contreure de bon grat una malaltia que, tot minant les teves forces, et farà alhora repulsiu als ulls de la gent.

CLAVIJO: Carlos! Carlos!

CARLOS: Tant de bo no haguessis pujat mai tan amunt, per no haver de caure com ara! Amb quins ulls ho veurà tot-hom? «Aquest germà», diran, «deu ser un tipus prou valent. Ha intimidat Clavijo, que no ha gosat plantar-li cara.»... «Vaja», diran els nostres cortesans amics de buscar brega, «es veu ben clar que no és un cavaller.»... «Bah!», exclamarà algú altre tot calant-se el barret, «si aquest francès s'hagués topat amb mi...», i es donarà copets a la panxa, un individu que potser no és digne de ser el teu palafrener.

CLAVIJO, *amb un accés de la més tremenda angoixa, es llança entre llàgrimes al coll de* CARLOS: Salva'm, amic! Salva'm,

t'ho prego! Salva'm del doble perjuri, d'aquesta vergonya immensa, de mi mateix... Defalleixo!

CARLOS: Pobre desgraciat! Jo esperava que aquests abranda-ments de joventut, aquestes llàgrimes delirants, aquestes tribulacions aclaparadores s'havien acabat per sempre; jo esperava que, com a home, mai més no et veuria trasbalsat, mai més en aquest estat d'aflicció paralitzant que tan sovint et feia vessar llàgrimes sobre el meu pit en altre temps. Refes-te, Clavijo, i sigues un home!

CLAVIJO: Deixa'm plorar! (*Es deixa caure en un seient.*)

200

CARLOS: Ai de tu, que no duràs fins a la fi la carrera que has emprès! Amb un cor com el teu, amb uns sentiments que haurien fet feliç un ciutadà tranquil i pacífic, hi havies de barrejar aquest funest desig de grandesa? I què és la grandesa, Clavijo? Alçar-se damunt els altres pel rang i el prestigi? No ho creguis! Si el teu cor no és més gran que el cor dels altres, si no estàs en condicions de passar tranquil·lament per alt unes circumstàncies que espantarien un home vulgar, aleshores, amb tots els teus galons i condecoracions, fins i tot amb la corona reial, no seràs res més que un home vulgar. Domina't, tranquil·litza't. (*CLAVIJO s'alça, mira CARLOS i li allarga la mà, que CARLOS estreny amb vehemència.*) Amunt, endavant, amic meu! I decideix-te! Mira, descarto qualsevol altra consideració i et dic: tens dues alternatives als plats de la balança. O et cases amb Marie i trobes la felicitat en la quietud d'una vida burgesa, en les plàcides alegries domèstiques, o continues una carrera que, entre honors, et durà a la fita que ja tens ben a prop. Descarto qualsevol altra consideració i et dic: l'agulla de la balança encara no s'ha mogut; la teva decisió farà decantar un dels dos plats! Bé! Decideix-te d'un cop!... En aquest món, no hi ha res més deplorable que un home irresolut, que flota entre dos sentiments,

els voldria conciliar tots dos i no s'adona que res no els pot conciliar més que el dubte, la inquietud que el tortura. Endavant, dóna la teva mà a Marie, actua com un tipus honrat, que sacrifica a la seva paraula la felicitat de la seva vida, que considera el seu deure reparar el mal que ha causat, que tampoc no ha continuat eixamplant el cercle de les seves afeccions i les seves activitats per poder estar en condicions de reparar el mal que ha causat, i gaudeix així de la benaurança d'una tranquil·la limitació, de l'aprovació d'una consciència primmirada i de tota la beatitud que es concedeixen als homes capaços de crear la pròpia felicitat i la joia dels seus... Decideix-te, i així et podré dir que ets tot un home...

201

CLAVIJO: Ah, Carlos, voldria tan sols una espurna de la teva força, del teu coratge.

CARLOS: Aquesta espurna dorm dintre teu, i vull bufar fins que en surti la flama. Mira a l'altre cantó la joia i la grandesa que t'esperen. No et pintaré aquestes perspectives amb els colors fastuosos de la poesia; imagina'ls tu mateix amb la vivesa, amb tota la claredat amb què s'alçaven davant la teva ànima abans que aquest francès enredaire et confongués els sentits. Però també en aquest terreny, Clavijo, has de ser tot un home i fer amb tenacitat la teva via sense mirar ni a dreta ni a esquerra. Que tant de bo s'eixampli la teva ànima i t'arribis a convèncer de la certesa d'aquest gran sentiment, el sentiment que els homes extraordinaris són justament extraordinaris perquè els seus deures s'aparten dels deures de l'home vulgar; que qui s'imposa la tasca d'abastar un gran tot, de governar-lo i conservar-lo, no necessita fer-se cap retret per haver negligit unes relacions mesquines, per haver sacrificat unes menudències en benefici del tot. Si així actua el Creador dins la seva naturalesa i el rei dins el seu Estat...

per què no ho hauríem de fer nosaltres, per tal de ser com ells?

CLAVIJO: Carlos, em sento tan petit!

CARLOS: No som petits quan les circumstàncies ens van en contra; només ho som quan deixem que ens dominin. Un últim esforç i tornaràs a ser qui eres. Expulsa't del damunt les restes d'una passió lamentable que, en els dies que vivim, t'escau tan poc com la jaqueteta grisa i l'aire modest amb què vas arribar a Madrid. Tot el que aquesta noia ha fet per tu, fa temps que l'hi has pagat, i si ella va ser la primera que et va rebre amistosament... Oh!, una altra hauria fet el mateix, i més i tot, només pel gust de tractar-te, i sense tantes pretensions... Se t'acudiria mai de donar al teu mestre d'escola la meitat de la teva fortuna perquè et va ensenyar a llegir i escriure fa trenta anys? Què hi dius, Clavijo?

CLAVIJO: Tot això està molt bé; en el fons pot ser que tinguis raó i que les coses siguin com tu dius, però com sortir de la confusió en què ens trobem? Aconsella'm, ajuda'm i després parla.

CARLOS: Molt bé! Ho vols?

CLAVIJO: Fes que me'n senti capaç, i ho voldré. No puc reflexionar; fes-ho tu per mi.

CARLOS: Bé, doncs. Primer que res, vés a veure aquest cavaller i cita'l en un lloc neutral. Després, amb la punta de l'espasa, li exigiràs que et torni la declaració que vas redactar contra la teva voluntat.

CLAVIJO: Ja la tinc. La va esquinçar i me la va donar.

CARLOS: Perfecte! Perfecte! El primer pas ja està fet... i m'has deixat parlar tanta estona?... Doncs abreugem! Escriu-li amb tota tranquil·litat que no et sembla bé casar-te amb la seva germana; la causa la sabrà si aquesta nit, en companyia d'un amic i proveït de les armes que li

semblin, vol presentar-se en tal o qual lloc. I després firma... Vinga, Clavijo, escriu aquesta carta... Jo et faré de padrí... i si el diable no s'hi fica... (CLAVIJO *s'acosta al seu escriptori.*) Espera't! Una paraula! Ben pensat, aquesta proposta potser és massa pueril i irreflexiva. Qui som nosaltres per enfrontar-nos a un aventurer forassenyat? Ni la conducta d'aquest home ni el seu estat mereixen que el considerem el nostre igual. Així doncs, escolta'm! Si amb una querella criminal, l'acuso d'haver vingut d'incògnit a Madrid, d'haver-se fet anunciar a casa teva amb un nom fals i acompanyat d'un còmplice, d'haver-se guanyat inicialment la teva confiança amb paraules amistoses per atacar-te després sobtadament, arrencar-te per la força una declaració i sortir després a escampar-la per tot arreu... això acabarà amb ell: sabrà què significa alterar la pau domèstica d'un ciutadà espanyol.

CLAVIJO: Tens raó.

CARLOS: Però si mentrestant, abans que el procés sigui incoat, aquest senyor gosés de jugar-nos alguna mala passada, hauríem d'anar sobre segur i treure'l del mig sense més preàmbuls.

CLAVIJO: Et conec i sé que ets capaç de fer-ho.

CARLOS: Endavant, doncs! Què seria jo si no fos capaç de dur a terme una jugada semblant, jo que ja fa vint-i-cinc anys que corro pel món i he vist rajar les gotes de suor al front del primer dels homes? I ara, deixa'm les mans lliures; a tu no et cal fer res ni escriure res. Qui fa tancar el germà, dóna a entendre prou clarament amb aquest gest que no vol saber res de la germana.

CLAVIJO: No, Carlos: passí el que passí, no puc, no ho vull consentir. Beaumarchais és un home digne, i no ha de consumir-se en cap presó ignominiosa pel fet de defen-

sar una causa justa. Una altra proposta, Carlos, una altra proposta!

CARLOS: Bah, bah! Criaturades! No ens el menjarem pas; estarà ben guardat i ben cuidat, i això tampoc no pot durar gaire. Perquè quan s'adoni que la cosa va de debò, estigues ben segur que el seu zel teatral s'apagarà, se'n tornarà capcot a França i encara t'agrairà molt educadament que vulguis assignar una pensió anual a la seva germana, que potser era l'única cosa que pretenia.

CLAVIJO: D'acord! Però tracta'l bé.

204

CARLOS: No hi pateixis... Encara ens cal prendre una altra precaució! No podem saber si tot plegat s'esbomba. En el cas que ell s'ho olori i et vingui a sorprendre, ho tindrem tot perdut. Per això caldrà que te'n vagis de casa i que cap criat no sàpiga on ets. Emporta't el mínim que necessitis. T'enviaré un criat que t'acompanyarà i et durà a un lloc on no et pugui trobar ni la Santa Hermandad. Tinc uns quants amagatalls sempre disponibles. Adéu!

CLAVIJO: A reveure!

CARLOS: Au, vinga, coratge! Quan tot haurà passat, ho celebrarem. (*Se'n va.*)

Casa dels GUILBERT

SOPHIE GUILBERT, MARIE BEAUMARCHAIS, *fent labors d'agulla*

MARIE: Com és que Buenco se n'ha anat tan bruscament?

SOPHIE: Era natural. T'estima. Com podria suportar la visió d'un home a qui ha d'odiar per un doble motiu?

MARIE: Ell és el millor ciutadà, el més virtuós que mai he conegut. (*Ensenyant-li la seva labor.*) Em sembla que és així

com ho haig de fer. Ho entraré per aquí i aquest extrem el tiraré cap amunt. Quedarà bé.

SOPHIE: Molt bé. I jo posaré una cinta de color de palla a la còfia! És el que millor m'escau. Te'n rius?

MARIE: Em ric de mi mateixa. Som ben rares, les noies! Així que tornem a aixecar una mica el cap, ja ens tens ocupades amb cintes i ornaments.

SOPHIE: No te'n facis cap retret. Des del moment que Clavijo et va abandonar, no hi havia res capaç de donar-te una mica d'alegria. (MARIE té un ensurt i mira a la porta.) Què et passa?

MARIE, *inquieta*: M'ha semblat que hi havia algú! El meu pobre cor! Oh, encara em matarà. Toca, no sents com el fa bategar un esglai sense motiu?

SOPHIE: Estigues tranquil·la. Et veig molt pàl·lida! T'ho prego, estimada!

MARIE, *assenyalant-se el pit*: Hi noto una opressió... I unes punxades... Acabarà per matar-me.

SOPHIE: No et turmentis.

MARIE: Sóc una noia folla, desgraciada. El dolor i la joia han minat amb tota la seva força la meva pobra vida. T'haig de dir que, per a mi, és una joia a mitges el fet d'haver-lo recuperat. Gaudiré ben poc del goig que m'espera entre els seus braços; potser gens.

SOPHIE: Germana meva, la meva única amiga! Tu mateixa t'estàs turmentant amb aquestes manies.

MARIE: Per què m'hauria d'enganyar?

SOPHIE: Ets jove i feliç, i ho pots esperar tot.

MARIE: Esperança! Oh, sovint aquest dolç i únic bàlsam de la vida encisa la meva ànima. Somnis de coratge i jovenut floten davant meu i acompanyen la figura estimada de l'incomparable que ara em tornarà a pertànyer. Oh, Sophie, que n'és de seductor! D'ençà que he deixat de

veure'l, ell ha... –no sé com expressar-ho– ..ha desenvolupat totes les grans qualitats que abans, en la seva modestia, restaven ocultes. S'ha fet un home, i amb aquest pur sentiment de ser qui és amb què es presenta, un sentiment tan sense orgull ni vanitat, ha d'arrossegar tots els cors... I aquest home ha de ser meu?... No, germana, no era digna d'ell... I ara encara ho sóc molt menys!

SOPHIE: Pren-lo simplement i sigues feliç... Sento el teu germà!

Entra BEAUMARCHAIS.

206

BEAUMARCHAIS: On és Guilbert?

SOPHIE: Ja fa estona que ha sortit; no pot trigar a tornar.

MARIE: Germà, què tens?... (*Alçant-se i llançant-se als seus braços.*) Què tens, germà estimat?

BEAUMARCHAIS: Res, Marie! Deixa'm!

MARIE: Si sóc la teva Marie, digue'm què tens al cor!

SOPHIE: Deixa'l. Els homes sovint fan mala cara sense necessitat de tenir cap pes al cor.

MARIE: No, no. No fa pas gaire que veig el teu rostre; però ja m'expressa tots els teus sentiments, lleigeixo en el teu front cada emoció d'aquesta ànima pura, incapaç de fingir. Et passa alguna cosa que et fa desconfiar. Digue'm què és.

BEAUMARCHAIS: No és res, estimada. Espero que, en el fons, no sigui res. Clavijo...

MARIE: Com?

BEAUMARCHAIS: He anat a veure Clavijo. No era a casa.

SOPHIE: I això et desconcerta?

BEAUMARCHAIS: El seu porter m'ha dit que ha sortit de viatge, no sap on, i diu que ningú no sap per quant de temps. Ha ordenat de dir que no hi és? Realment és de viatge? Per què tot això? A què treu cap?

MARIE: Haurem d'esperar.

BEAUMARCHAIS: Els teus llavis menteixen. Ah! La pal·lidesa de les teves galtes, la tremolor dels teus membres, tot diu i testimonia que no pots esperar. Germana estimada! (*Prement-la entre els seus braços.*) Ho juro per aquest cor bategant, que tremola d'angoixa. Escolta'm, Déu de justícia! Escolteu-me, tots els sants! Seràs venjada si ell –els sentits m'abandonen només de pensar-hi– si ell reinci-deix, si es fa culpable d'un doble i abominable perjuri i es burla de la nostra misèria... No, no és..., no és possible, no és possible... Seràs venjada.

207

SOPHIE: Tot és massa prematur, massa precipitat. Evita que ella pateixi, germà meu, t'ho suplico. (*MARIE s'asseu.*) Què tens? Defalleixes.

MARIE: No, no. T'inquietes per no res.

SOPHIE, *allargant-li un vas d'aigua*: Té, beu.

MARIE: Oh, deixa-ho, no cal... Bé, sí, dona-me'l.

BEAUMARCHAIS: On és Guilbert? On és Buenco? Fes que els vagin a buscar, t'ho prego. (*SOPHIE se'n va.*) Com et trobes, Marie?

MARIE: Bé, molt bé! Germà, tu creus que...?

BEAUMARCHAIS: Què, estimada?

MARIE: Ah!

BEAUMARCHAIS: Et costa respirar?

MARIE: No puc dominar els batecs del meu cor i em falta l'aire.

BEAUMARCHAIS: No teniu cap remei? No et cal alguna cosa per calmar-te?

MARIE: Només en conec un, de remei, i fa temps que l'hi demano a Déu.

BEAUMARCHAIS: El tindràs, i de la meva mà, així ho espero.

MARIE: Està bé.

Entra SOPHIE.

SOPHIE: Un correu acaba de dur aquesta carta. Ve d'Aranjuez.

BEAUMARCHAIS: És el segell i la lletra del nostre ambaixador.

SOPHIE: Volia fer-lo entrar i que prengués algun refresc. S'hi ha negat, perquè encara tenia alguns despatxos per lliurar.

MARIE: Germana, et faria res d'enviar la minyona a buscar el metge?

SOPHIE: Que et passa alguna cosa? Déu meu, què et passa?

MARIE: Em faràs estar amb angúnia fins que ni gosi demanar un vas d'aigua... Sophie!... Germà!... Què diu aquesta carta? Mira com tremola! Com perd el coratge!

SOPHIE: Germà, germà meu! (BEAUMARCHAIS *es deixa caure sense dir res en un seient. Deixa anar la carta, que cau a terra.*) Germà! (Agafa la carta i llegeix.)

MARIE: Deixa-me-la veure! Cal que la... (Es vol alçar.) Ah, ho sento. És el final. Germana, per pietat, dóna'm un últim cop mortal que acabi amb mi! Ens traeix!

BEAUMARCHAIS, *alçant-se sobtadament*: Ens traeix! (Colpejant-se el front i el pit:) Aquí! Aquí! Tot és tan apagat, tan mort davant la meva ànima, com si un tro m'hagués paralytitzat els sentits. Marie! Marie! T'han traït!... I jo no em moc d'aquí! On puc anar? Què puc fer?... No veig res, res! Cap sortida, cap salvació! (Es deixa caure al seient.)

Entra GUILBERT.

SOPHIE: Guilbert! Aconsella'ns! Ajuda'ns! Estem perduts!

GUILBERT: Dona!

SOPHIE: Llegeix! Llegeix! L'ambaixador comunica al nostre germà que Clavijo ha presentat contra ell una querella criminal. Diu que se li ha ficat a casa amb un nom fals, que l'ha amenaçat amb una pistola quan encara era al

llit, que l'ha obligat a signar una declaració ignominiosa i que si no s'allunya immediatament del regne, el tancaran en una presó d'on potser ni el mateix ambaixador podrà alliberar-lo.

BEAUMARCHAIS, *alçant-se d'un bot*: Sí, que ho facin! Que ho facin! Que em portin a la presó. Però arrossegant-me lluny del seu cadàver, del lloc on m'hauré rabejat en la seva sang... Ah! Una set tremenda i ferotge de la seva sang m'omple del tot. Gràcies, Déu meu, perquè, enmig del dolor més ardent i insuportable, ens envies als homes un bàlsam, un alleujament. Com sento dins el pit aquesta set de venjança! Com aquest sentiment magnífic, aquest desig de la seva sang m'arrenca de la meva apàtica indecisió, m'enlaira damunt de mi mateix! Venjança! Com em sento alleujat! Com tot dintre meu m'empeny a buscar-lo, a atrapar-lo, a acabar amb ell!

209

SOPHIE: Germà, m'espantes!

BEAUMARCHAIS: Millor... Ah! Ni una daga, ni una arma de foc! Amb aquestes mans l'escanyaré, perquè sigui meva tota la joia, meva la sensació d'haver-lo destruït!

MARIE: El meu cor! El meu cor!

BEAUMARCHAIS: Si no t'he pogut salvar, almenys seràs venjada. Ensumo el seu rastre, les meves dents són àvides de la seva carn; el meu paladar, de la seva sang. M'he tornat una bèstia salvatge! Em crema dins totes les venes, batega dins tots els meus nervis el desig d'enfrontar-m'hi!... Odiaria eternament qui me'n deslliurés amb algun verí, qui l'apartés del meu camí amb un assassinat. Oh, Guilbert, ajuda'm a buscar-lo! On és Buenco? Ajudeu-me a trobar-lo!

GUILBERT: Salva't! Salva't! Desvarieges.

MARIE: Fuig, germà meu!

SOPHIE: Allunyeu-lo d'aquí; matarà la seva germana.

Entra BUENCO.

BUENCO: Anem, senyor! Marxem! Jo ja ho havia previst. Estava al corrent de tot. I ara us busquen. Esteu perdut si no abandoneu la ciutat immediatament.

BEAUMARCHAIS: No, mai! On és Clavijo?

BUENCO: No ho sé.

BEAUMARCHAIS: Sí que ho saps. T'ho haig de demanar de genolls? Digue-m'ho!

SOPHIE: Per l'amor de Déu, Buenco!

210 MARIE: Ah! Aire! Aire! (*Cau cap enrere.*) Clavijo!

SOPHIE: Ajudeu-me! Se'ns mor!

MARIE: Oh Déu del cel, no ens abandonis!... Vés-te'n, germà meu, fuig!

BEAUMARCHAIS, *caient als peus de MARIE, que, malgrat les atencions, no torna en si*: Abandonar-te! Abandonar-te!

SOPHIE: Si et quedes, ens perdràs a tots, com has mort la teva germana. Oh, germana meva, t'ha perdut la irreflexió del teu germà.

BEAUMARCHAIS: Prou, germana!

SOPHIE, *amb sarcasme*: Salvador!... Venjador!... Ajuda't tu mateix!

BEAUMARCHAIS: Ho he merescut, això?

SOPHIE: Torna-me-la!! I després vés a la presó, puja al patíbul, vessa la teva sang, i torna'm la meva germana.

BEAUMARCHAIS: Sophie!

SOPHIE: Ah! Si l'hem perdut a ella, si és morta... almenys conserva la teva vida per nosaltres! (*Llançant-se-li al coll.*) Germà, conserva't per nosaltres, pel nostre pare! Apanya't! Apanya't! Era el seu destí! I ja l'ha acomplert. I dalt del cel hi ha un Déu. Deixa la venjança a les seves mans.

BUENCO: Fugim! Fugim! Veniu amb mi, us amagaré fins que trobem els mitjans per fer-vos sortir del regne.

BEAUMARCHAIS *que cau sobre el cos de MARIE i la besa*: Germana!

Se l'emporten. Abraça SOPHIE, que se'n desfà. S'emporten també MARIE, i BUENCO surt amb BEAUMARCHAIS. Entra GUILBERT, acompanyat d'un metge.

SOPHIE, *tornant de la cambra on ha deixat MARIE*: Massa tard!
L'hem perdut! És morta!

GUILBERT: Veniu, senyor! Vós mateix ho podeu veure! No és possible! (*Surten.*)

ACTE CINQUÈ

Carrer davant la casa de Guilbert
És de nit

213

La casa és oberta. Davant la porta hi ha tres homes embolcallats en capes negres. Duen torxes. Apareix CLAVIJO, també amb capa i amb la daga sota el braç. El precedeix un CRIAT amb una torxa.

CLAVIJO: T'havia dit que evitessis aquest carrer...

CRIAT: Hauríem hagut de fer marrada, i vós teniu molta pressa.
No és gaire lluny el lloc on s'espera Don Carlos.

CLAVIJO: I aquelles torxes?

CRIAT: Hi ha un cadàver. Veniu per aquí.

CLAVIJO: La casa de Marie! Un cadàver! Un calfred mortal em recorre tots els membres. Vés a preguntar qui enterren.

CRIAT, *adreçant-se als homes*: Qui enterreu?

ELS HOMES: Marie Beaumarchais.

CLAVIJO *s'asseu damunt una pedra i es cobreix amb la capa.*

CRIAT, *tornant*: Enterren Marie Beaumarchais.

CLAVIJO, *alçant-se d'un bot*: Repeteix això que dius, traïdor!
Repeteix aquestes paraules tremendes que em glacen la sang dins les venes!

CRIAT: Calma, senyor, veniu. Penseu en el perill a què us exposeu.

CLAVIJO: Vés-te'n a l'infern! Em quedo.

CRIAT: Oh, Carlos! Tant de bo que et trobi, Carlos! Ha perdut el seny! (*Se'n va.*)

Es veuen al lluny els homes que esperen el cadàver.

CLAVIJO: Morta! Marie és morta! Aquelles torxes! El seu fúnebre seguici! És una al·lucinació, un malson que m'espanta, que posa davant meu el mirall on haig de reconèixer, tal com pressentia, el desenllaç de les meves traïcions!... Encara hi ha temps! Encara!... Tremolo, el cor se'm glaça d'horror! No! No! No moriràs. Ja vinc! Ja vinc!... Desapareixeu, espectres de la nit, que em sortiu al pas amb aquestes imatges espantoses... (*Es llança cap a ells.*) Desapareixeu! No es mouen! Ah! Es giren a mirar-me! Ai! Ai de mi! Són homes com jo... És cert... Cert?... Ho pots arribar a entendre? Ella és morta... Aquest sentiment m'engrapa amb tot l'esglai de la nit: és morta! Vet aquí la flor, tirada als teus peus... i tu... tingues pietat de mi, Déu del cel, jo no l'he morta!... Amagueu-vos, estrelles, no mireu aquí baix, vosaltres, que tan sovint heu vist el malfactor traspasar aquest llindar amb el sentiment de la més intensa joia, recórrer amunt i avall aquest mateix carrer amb les més daurades fantasies, entre cants i sons de guitarra, i encendre amb les més delicioses expectatives la seva estimada, a l'aguait rere la seva reixa!... I sóc jo qui ara omple aquesta casa de planys i dolor, i de cants fúnebres aquest escenari de la meva felicitat!... Marie! Marie! Vull seguir-te! Vull que te m'emportis amb tu! (*De l'interior arriben algunes notes d'una música trista.*) Ja emprenen el camí cap a la tomba!... Atureu-vos, atureu-

vos! Deixeu-me-la veure una vegada més! (*Es llança cap a la casa.*) Ah! A qui gosaré mirar la cara? A qui m'enfrontaré dins el seu dolor immens?... Als seus amics? Al seu germà, el cor del qual vessa d'un sofriment rabiós! (*La música recomença.*) Ella em crida! Em crida! Ja vinc!... Quina por m'atenalla! Quin tremolor em reté!

La música s'inicia per tercera vegada i continua sonant. Les torxes es posen en moviment davant la porta. Se n'hi ajunten tres més, que es col·loquen en ordre per escortar el seguici fúnebre, que surt de la casa. Sis homes porten el baiard damunt el qual hi ha el fèretre cobert. Apareixen GUILBERT i BUENCO, abatuts per un profund sentiment de dol.

215

CLAVIJO, *avançant-se*: Atureu-vos!

GUILBERT: Aquesta veu!

CLAVIJO: Atureu-vos! (*El seguici s'atura.*)

BUENCO: Qui té la gosadia de detenir aquest respectable seguici?

CLAVIJO: Baixeu el fèretre.

GUILBERT: Ah!

BUENCO: Miserable! No tindran fi les teves infàmies? Ni dins el taüt no està segura la teva víctima?

CLAVIJO: Deixeu-me! No exciteu la meva fúria! Els malaurats són perillosos! L'haig de veure! (*Aparta el cobertor. MARIE jeu dins el taüt vestida de blanc i amb les mans creuades sobre el pit. CLAVIJO retrocedeix i es cobreix la cara.*)

BUENCO: La vols despertar per matar-la altra vegada?

CLAVIJO: Miserable bufó!... Marie! (*Cau de genolls davant el baiard.*)

Apareix BEAUMARCHAIS.

BEAUMARCHAIS: Buenco m'ha deixat sol. No és morta, em diuen. L'haig de veure, sí, ni que el diable s'hi oposi, l'haig de veure. Torxes! Un taüt! (*Corre cap a ella, veu el taüt i s'hi llança al damunt; està com inconscient. GUILBERT el sosté.*)

CLAVIJO, *alçant el cap a l'altra banda del taüt*: Marie! Marie!

BEAUMARCHAIS, *amb un fort sobresalt*: És la seva veu! Qui crida Marie? Qui, amb el so de la seva veu, ha vessat dins les meves venes una ràbia abrusadora?

CLAVIJO: Sóc jo. (BEAUMARCHAIS *li adreça una mirada furiosa i es du la mà a l'espasa.*) No em fa cap por el teu esguard enfurit ni la punta de la teva espasa! Mira aquí dins, aquests ulls tancats, aquestes mans plegades!

BEAUMARCHAIS: Ets tu qui m'ho ensenya? (*Es desprèn amb violència de GUILBERT i avança furiós damunt CLAVIJO, que desembeina; es baten. BEAUMARCHAIS enfonsa l'espasa al pit de CLAVIJO.*)

CLAVIJO, *caient*: Gràcies, germà! Tu ens uneixes. (*Cau damunt el taüt.*)

BEAUMARCHAIS: Lluny d'aquesta santa, maleït!

CLAVIJO: Ah! (*Els portadors del baiard el sostenen.*)

BEAUMARCHAIS: Sang! Mira aquesta sang, Marie, mira les teves gales de núvia i després tanca els ulls per sempre. Mira com he consagrat el lloc del teu repòs amb la sang del teu assassí! És un final magnífic!

Apareix SOPHIE.

SOPHIE: Germà! Déu meu, què passa?

BEAUMARCHAIS: Vine, acosta't, estimada, i mira. Esperava adornar amb roses el seu llit de núvia... Mira les roses amb què la guarneixo en el seu camí cap al cel.

SOPHIE: Estem perduts!

CLAVIJO: Salva't, insensat! Salva't abans que apunti el dia. Que

t'acompanyi el Déu que t'ha enviat per accomplir la teva venjança!... Sophie... perdona'm... Germà... amics, perdoneu-me.

BEAUMARCHAIS: Com la seva sang que vessa apaga el foc de tota venjança dins el meu cor! Com, amb la seva vida que fuig, desapareix la meva còlera! (*Avançant cap a ell:*) Mor, et perdono.

CLAVIJO: La teva mà! I la teva, Sophie! I la vostra! (BUENCO *vacil·la.*)

SOPHIE: Doneu-li la mà, Buenco.

CLAVIJO: T'ho agraeixo! Ets la de sempre. Us ho agraeixo! I tu, ànima de la meva estimada, si encara planes damunt aquests llocs, mira'ns des de dalt, contempla aquesta divina generositat, beneeix-la i perdona'm també!... Vinc amb tu! Vinc amb tu!... Salva't, germà! Digueu-me si m'ha perdonat. Com ha mort?

217

SOPHIE: La seva darrera paraula va ser el teu nom malaurat. Se n'ha anat sense un mot de comiat per a nosaltres.

CLAVIJO: Jo la segueixo i li faré arribar els vostres.

Entren CARLOS i un CRIAT.

CARLOS: Clavijo! Assassins!

CLAVIJO: Escolta'm, Carlos! Aquí tens les víctimes de la teva sagacitat... I ara, per la sang que s'escapa incontenible amb la meva vida, salva el meu germà...

CARLOS: Amic meu! Què feu aquí aturats? Correu a buscar un metge!

Se'n va el CRIAT.

CLAVIJO: És inútil. Salva'l! Salva aquest germà infortunat!... Dóna'm la mà i promet que ho faràs! Ells m'han perdo-

nat i jo et perdono a tu. L'acompanyaràs fins a la frontera
i... ah!

CARLOS, *amb un cop de peu*: Clavijo! Clavijo!

CLAVIJO, *acostant-se al taüt, damunt el qual el dipositen*: Marie!
La teva mà! (*Li desplega les mans i agafa la mà dreta.*)

SOPHIE, *a* BEAUMARCHAIS: Fuig, malaurat, fuig!

CLAVIJO: Tinc la seva mà! La seva mà glaçada! Ets meva... Ah!
Un bes encara, el meu bes de nuvi. Ah!

SOPHIE: És mort. Salva't, germà! (*BEAUMARCHAIS es llança al coll
de SOPHIE, que l'abraça tot fent alhora un moviment per
allunyar-lo.*)

A portrait of Friedrich Schiller, a German philosopher, poet, and playwright. He is shown from the chest up, wearing a white cravat and a dark coat. His hair is long and wavy, and he has a serious expression. The background is dark and indistinct.

Friedrich Schiller

Friedrich Schiller
ELS BANDITS

Tragèdia en cinc actes
1782

Personatges

MAXIMILIAN, comte de Moor

KARL,
FRANZ,
els seus fills

AMALIA VON EDELREICH, neboda del comte

SPIEGELBERG,
SCHWEIZER,
GRIMM,
RAZMANN,
SCHUFTERLE,
ROLLER,
KOSINSKY,
SCHWARZ,
llibertins, després bandits

HERMANN, bastard d'un noble
DANIEL, vell criat de la casa Moor
PASTOR MOSER
UN SACERDOT

BANDITS
PERSONATGES SECUNDARIS

*Lloc de l'acció: Alemanya a mitjan segle XVIII.
L'acció transcorre durant dos anys.*

ACTE PRIMER

Escena primera

227

Francònia

Sala al castell dels Moor

FRANZ, *el VELL MOOR.*

FRANZ: De debò que us trobeu bé, pare? Us veig tan pàl·lid!

EL VELL MOOR: Molt bé, fill meu... Què m'havies de dir?

FRANZ: Ha arribat el correu... una carta del nostre correspon-
sal de Leipzig.

EL VELL MOOR, *amb avidesa*: Notícies del meu fill Karl?

FRANZ: Hm!... Efectivament. Però em temo... No sé... si jo...
La vostra salut... Realment, us trobeu ben bé, pare?

EL VELL MOOR: Com el peix a l'aigua! M'escrui alguna cosa
del meu fill?... De què ve aquesta preocupació per mi?
M'has preguntat dues vegades...

FRANZ: Si esteu malalt... Si teniu el més lleu indici que pugueu
estar-ho... Deixeu-me..., us parlaré en un moment més
oportú. (*Parlant a mitges per a ell mateix:*) No són notícies
per a un cos feble.

EL VELL MOOR: Oh Déu! Déu meu! Què m'has de dir?

FRANZ: Primer, deixeu que m'aparti a vessar unes llàgrimes de

compassió pel meu germà perdut... Més em valdria callar per sempre, perquè és el vostre fill. Hauria d'amagar per sempre la seva vergonya, perquè és el meu germà. Però obeir-vos és el primer i més trist dels meus deures... Perdoneu-me, doncs...

EL VELL MOOR: Oh Karl, Karl! Si sabessis com la teva conducta mortifica el meu cor de pare! I com una única bona notícia em trauria deu anys de sobre –em rejuveneria– mentre que ara, cada notícia... ai!... m'acosta un pas més a la tomba.

228 FRANZ: Si és així, bon vell, adéu-siau... Perquè avui tots nosaltres ens arrencaríem els cabells sobre el vostre taüt.

EL VELL MOOR: Queda't! Només es tracta d'un petit pas més... Que segueixi el seu curs! (*S'asseu.*) Que els pares paguin els seus pecats fins a la tercera i la quarta generació... Deixa'l arribar a la fi.

FRANZ, *que es treu la carta de la butxaca*: Ja coneixeu el nostre corresponsal! Mireu, donaria la meva mà dreta per poder dir que menteix, que és un infame impostor, ple d'intencions malignes. Procureu contenir-vos i perdoneu-me que no us deixi llegir la carta a vós mateix. Encara no és convenient que ho sentiu tot.

EL VELL MOOR: Tot, tot... Fill meu, m'estalvies les crosses...

FRANZ, *llegint*: «Leipzig, primer de maig... Si no em lligués la promesa inviolable de no amagar-te res del que m'ha arribat sobre les peripècies del teu germà, benvolgut amic, la meva ploma innocent mai no t'hauria tractat amb una duresa tan tirànica. Per cent cartes que he rebut de tu, dedueixo com deuen ferir el teu cor fratern aquesta mena de notícies. És com si ja et veiés vessar per aquest indigne, per aquest indesitjable...». (*El VELL MOOR es tapa la cara amb les dues mans.*) Ja ho veieu, pare! Només us llegeixo els mots més suaus... «per aquest indesitjable milers de

llàgrimes»... Ah, sí, han corregut, s'han desbordat a torrents per aquestes galtes compassives!... «Ja em sembla veure el teu vell i venerable pare, blanc com un mort»... Oh, Jesús! Ja esteu així abans de saber res més?

EL VELL MOOR: Endavant! Endavant!

FRANZ: ...«blanc com un mort, deixar-se caure a la seva cadira i maleir el dia en què per primera vegada se li van acostar balbucejant el nom de "pare". No m'ho han volgut revelar tot i, de les poques coses que sé, te'n diré només el mínim. El teu germà sembla que ha fet vessar la mesura de la seva ignomínia. Almenys jo no sé res que pugui anar més enllà del que ja ha fet, si no és que el seu geni em supera de molt. Ahir a mitjanit, després de contraure deutes per valor de quaranta mil ducats» –una bonica suma de diners, pare– «i d'haver deshonrat abans la filla d'un ric banquer i ferit de mort en un duel el seu galant, un jove noble i honrat, havia pres el determini, amb set companys a qui havia arrossegat a la seva vida de cràpula, d'escapar-se del braç de la justícia»... Pare! En nom de Déu, pare! Què teniu?

EL VELL MOOR: Ja n'hi ha prou. Deixa-ho estar, fill meu!

FRANZ: Voldria estalviar-vos... «Hi ha ordre de recerca i captura contra ell, els perjudicats demanen a crits una reparació, han posat preu al seu cap... el nom de Moor...». No! Mai els meus llavis no assassinaran un pare! (*Esquinça la carta.*) No us ho cregueu, pare! No en cregueu ni una síl·laba!

EL VELL MOOR, *plorant amargament*: El meu nom! El meu nom honorable!

FRANZ, *que se li llança al coll*: Ah, infame Karl, tres vegades infame! Que potser no ho pressentia, jo, quan, de molt menut, ja el veia empaitar les noies, rondar per prades i muntanyes amb trinxeraires i gent de mal viure, defugir la

vista de l'església com un delinqüent la presó, i llençar al barret del primer captaire les monedes que us arrencava a força d'importunar-vos, mentre nosaltres, a casa, edificàvem les nostres ànimes amb pregàries pietoses i sermons devots? No ho vaig pressentir ja, quan veia que preferia les aventures de Juli Cèsar i Alexandre el Gran, i altres nefastos pagans, en lloc de la història del penitent Tobies? Cent vegades us ho havia pronosticat, perquè el meu amor per ell es mantenia sempre dins els límits del deure filial: aquest xicot ens farà caure a tots en la misèria i la vergonya! Oh, si almenys no dugués el nom de Moor! Si el meu cor no bategués per ell amb tanta calidesa! Aquest amor blasfem que no puc extirpar de dintre meu, algun dia m'haurà d'acusar encara davant el tribunal diví.

EL VELL MOOR: Oh... les meves il·lusions! Els meus somnis daurats!

FRANZ: Prou que ho sé. I això és justament el que us deia. El foc que crema dins l'ànima d'aquest noieta, ens deïeu sempre, aquest esperit que el fa tan sensible a tots els encants d'allò que és gran i bell..., aquesta franquesa que reflecteix en els seus ulls allò que pensa..., aquesta tendresa que el fa desfer-se en llàgrimes de simpatia davant un dolor qual·sevol; aquest coratge viril, que el fa grimpar fins al capdamunt dels roures centenaris i el fa saltar tanques i fossats i rius impetuosos..., aquesta avidesa pueril, aquesta tosuderia irreductible i totes aquestes qualitats esplèndides que han germinat en ell, en aquest fillet estimat, en faran algun dia un apassionat amic dels seus amics, un perfecte ciutadà, un heroi, un home gran, molt gran, sí... I ara, ja ho veieu, pare! El seu esperit fogós s'ha desenvolupat, s'ha desplegat i a fe que ha donat uns fruits esplendorosos. Aquella franquesa, amb quina facilitat s'ha convertit en insolència! I la seva tendresa, ja veieu com es desfà

en dolços compliments a les coquetes! Que sensible es mostra als encants d'una Friné! Mireu com, en sis anys, aquell geni ardorós li ha consumit tan a fons el moll de la seva vida, que ara corre pel món com un cadàver vivent, i encara hi ha gent que té la poca vergonya de dir: «C'est l'amour qui a fait ça!». Ah, mireu com aquell cervell audaç i emprenedor maquina i executa uns projectes que fan empal·lidir les heroïcitats d'un Cartouche i d'un Howard! Ah, i si aquesta magnífica sement arriba a la plena maduresa –què es pot esperar d'una perfecció assolida ja en edat tan tendra?– potser, pare, encara tindreu el goig de veure'l al front d'una d'aquestes tropes que s'aquartieren dins el sagrat silenci dels boscos i alleugen el cansat viatger de la meitat del que porta a sobre. Potser també, abans que baixeu a la tomba, podreu fer un pelegrinatge al monument que ell s'erigeix entre el cel i la terra... I potser, oh pare, pare, pare... busqueu-vos un altre nom si no voleu que us assenyalin amb el dit els quincallaires i els brivalls que hauran vist el retrat del vostre senyor fill a la plaça del mercat de Leipzig.

EL VELL MOOR: I tu també, Franz, tu també? Oh fills meus!
Com tots els trets s'adrecen al meu cor!

FRANZ: Ja veieu que jo també puc parlar amb enginy. Però la meva intel·ligència és la de l'escorpí... I vet aquí que aquest individu sec i mediocre, aquest Franz sec i com un tros de llenya –o fossin quins fossin tots els altres títols que podia suggerir-vos el contrast entre ell i jo quan ell seia a la vostra falda i us pessigava les galtes–, doncs aquest Franz morirà un dia entre les quatre pedres del seu poble i es podrà i serà oblidat, mentre que la glòria d'aquell altre geni universal vola d'un pol a l'altre... Oh cel, ajunto les meves mans per agrair-te que aquest Franz, fred, sec, i com un tros de llenya, no sigui com ell!

EL VELL MOOR: Perdonà'm, fill meu; no t'indignis contra un pare que veu com s'ha errat en els seus plans. El Déu que, gràcies a Karl, m'envia aquestes llàgrimes, me les eixugarà dels ulls gràcies a tu, Franz.

FRANZ: Sí, pare, sí que les eixugarà dels vostres ulls. El vostre Franz dedicarà la seva vida a fer més llarga la vostra. Serà la vostra vida l'oracle que em guiarà en tot allò que faci, el mirall a través del qual ho veuré tot... Cap deure no serà prou sagrat que no estigui disposat a trencar-lo, si us hi va la vida. Em creieu?

232 EL VELL MOOR: Encara pesen grans deures damunt teu... oh fill! Que Déu et beneeixi per tot allò que has estat i seràs per a mi!

FRANZ: I ara, digueu-me... Si no haguéssiu d'afirmar que aquest fill és vostre, seríeu un home feliç?

EL VELL MOOR: Oh, calla, calla! Quan la llevadora me'l va dur, el vaig alçar contra el cel i vaig exclamar: no sóc un home feliç?

FRANZ: Sí, ho vau dir. Però, l'heu trobada, la felicitat? Avui envegeu el més baix dels camperols pel fet de no tenir un fill com aquest... I viureu afligit mentre tingueu aquest fill. Aquesta aflicció anirà creixent amb Karl; serà un sofriment que minarà la vostra vida.

EL VELL MOOR: Oh! Ha fet de mi un vell de vuitanta anys.

FRANZ: Bé, doncs... I si us desféssiu per sempre d'aquest fill?

EL VELL MOOR, *saltant*: Franz! Franz! Què dius?

FRANZ: No és aquest amor per ell el que us dóna tot aquest calvari? Sense aquest amor, ell ja no serà res per a vós. Sense aquest amor maleït i blasmable... ell serà mort per a vós, serà com si mai no us hagués nascut. No és la carn i la sang, sinó el cor allò que fa de nosaltres pares i fills. Deixeu-lo d'estimar, i aquest monstre deixarà de ser-vos fill, encara que l'haguessin esculpit amb la vostra mateixa carn. Fins

ara ha estat la nineta dels vostres ulls; però l'Escriptura diu: si el teu ull t'escandalitza, arrenca-te'l! Més val entrar borni al cel que anar a l'infern amb tots dos ulls. Més val anar al cel sense fills que caure tots dos, pare i fill, a les flames de l'infern. És la Divinitat qui parla així!

EL VELL MOOR: Pretens que maleeixi el meu fill?

FRANZ: No, no, això no! No és pas el vostre fill que heu de maleir. Què és per a vós el vostre fill? Aquell a qui heu donat la vida i ell fa tots els esforços imaginables per escurçar la vostra?

EL VELL MOOR: Oh, és ben bé així! És una sentència contra mi que el Senyor executa a través d'ell.

233

FRANZ: Mireu amb quin amor filial actua amb vós el vostre fill més estimat. Amb la vostra estimació de pare, ell us estrangula, us mata amb el vostre amor, ha apunyalat fins i tot el vostre cor patern, per acabar del tot amb vós. Si un dia falteu, ell es farà amo dels vostres béns i rei dels seus instints. S'haurà trencat el dic, i el torrent de les seves apetències podrà bramar i seguir el seu curs més lliurement. Poseu-vos per un moment en el seu lloc! Quantes vegades haurà volgut veure mort i enterrat el seu pare... i el seu germà, que d'una manera tan implacable li han barrat el pas quan es lliurava als seus excessos! Però ell, ha respost a l'amor amb amor? Hi ha gratitud filial per a la indulgència paterna quan sacrifica a la frisança lasciva d'un instant deu anys de la vostra vida? Quan en un sol minut de voluptuositat posa en joc la fama dels seus avantpassats, que s'ha mantingut sense màcula durant set segles? I d'això en dieu el vostre fill? Responeu! D'això en dieu un fill?

EL VELL MOOR: Una criatura sense entranyes! Sí, però és el meu fill! El meu fill!

FRANZ: Una criatura preciosa i adorable, que eternament s'esfor-

ça a no tenir pare. Ah, si ho poguéssiu arribar a entendre! Si us caigués la bena dels ulls! Però la vostra indulgència no farà més que refermar-lo en les seves perversitats; el vostre suport li servirà de justificació. Potser allunyareu de la seva testa la maledicció; però serà damunt vostre, pare, damunt vostre que caurà la maledicció de l'eterna condemna.

EL VELL MOOR: Just! Molt just! Tota la culpa és meva, ben meva!

FRANZ: Quants n'hi ha hagut, milers i milers, que han buidat fins a l'embriaguesa la copa de la luxúria i després han estat regenerats pel sofriment! I el dolor corporal que acompanya tots els excessos, no és un senyal de la voluntat divina? Ha de capgirar l'home aquesta voluntat amb la seva cruel tendresa? Un pare, ha d'arrossegar per sempre a l'abisme la penyora que li ha estat confiada? Penseu-hi, pare: si durant un temps l'abandoneu a la seva misèria, no es veurà obligat a fer un canvi i a corregir-se? O potser també en aquesta gran escola de l'infortuni continuarà obrant com un canalla, i en aquest cas... pobre d'aquell pare que, malcriant el seu fill, invalida les decisions d'una saviesa més alta! Aleshores, pare?

EL VELL MOOR: Li escriuré que li retiro el meu ajut.

FRANZ: Així obrareu amb justícia i prudència.

EL VELL MOOR: Que mai més no comparegui davant meu.

FRANZ: Això tindrà un efecte saludable.

EL VELL MOOR, *dolçament*: Fins que no canviï!

FRANZ: Molt bé, molt bé... Però, i si ara es presentés amb la màscara de l'hipòcrita, si implorés la vostra compassió i obtingués amb afalacs el vostre perdó i l'endemà anés a burlar-se de la vostra feblesa en braços de les seves barjaules?... No, pare, no! Tornarà a vós per propi impuls quan la seva consciència serà neta.

EL VELL MOOR: Li vaig a fer la carta immediatament.

FRANZ: Un moment, pare! Una paraula més! Em temo que la indignació no guïï la vostra ploma i us faci escriure unes paraules massa dures, que podrien destrossar-li el cor!... A més..., no creieu que s'ho prendrà ja com un perdó, si el considereu digne de rebre un escrit signat per vós mateix? Serà millor, doncs, que em confieu a mi la redacció d'aquesta carta.

EL VELL MOOR: Fes-ho, fill meu! Ah, a mi m'hauria trencat el cor! Escriu-li...

FRANZ, *ràpidament*: Quedem així, doncs?

235

EL VELL MOOR: Escriu-li que milers de llàgrimes de sang, milers de nits sense dormir m'han... Però no facis caure el meu fill en la desesperació!

FRANZ: No us voleu ficar al llit, pare? Tot això us ha afectat molt durament.

EL VELL MOOR: Escriu-li que un cor patern... T'ho repeteixo: no facis caure el meu fill en la desesperació! (*Se'n va ple de tristesa.*)

FRANZ, *que el veu marxar, tot rient*: Tranquil, vell! Mai no el tornaràs a estrènyer contra el teu pit! El camí per arribar-hi li serà barrat, com el cel a l'infern... Ha estat arrencat dels teus braços abans que tu mateix sabessis que ho podies voler així... I jo seria un inútil deplorable si ni tan sols fos capaç d'apartar un fill del cor del seu pare, encara que hi estigués afermat amb llaços de bronze... He traçat al teu voltant un cercle màgic de malediccions que ell no traspasarà mai. Bona sort, Franz! S'ha acabat el fill consentit! El bosc es va aclarint. Haig de recollir tots aquests papers, algú hi podria reconèixer fàcilment la meua lletra. (*Recull els trossos de la carta estripada.*) I també la pena s'endurà ben aviat el vell... i a ella, li arrancaré del cor aquest Karl, encara que hi hagi de deixar la meitat de la seva vida.

Tinc tot el dret d'enfrontar-me amb ràbia a la naturalesa, i pel meu honor, faré valer aquest dret! Per què no vaig ser el primer a sortir del ventre de la meva mare? Per què no l'únic? Per què m'ha hagut de carregar amb el pes de la lletjor? Precisament a mi? Com si, en fer-me néixer, hagués posat al món una desferra? Per què precisament a mi aquest nas de lapó, aquesta boca de moro, aquests ulls d'hotentot? Crec realment que, de totes les menes d'homes, ha fet una pila amb allò que hi ha de més abominable i m'ha pastat a mi. Assassinat i mort! Qui li ha donat a la natura la facultat de concedir-ho a un altre i negar-m'ho a mi? Ha pogut mai algú guanyar-se els seus favors abans de néixer? O bé ofendre-la abans d'existir? Per què ha obrat d'una manera tan parcial?

No! No! No li faig justícia. A tots ens ha donat la inventiva, ens ha posat nus i miserables a la vora d'aquest gran oceà que és el món... Que nedi qui sàpiga nedar i qui sigui un inepte, que s'enfonsi! A mi, ella no m'ha donat res; allò que vull fer amb mi és cosa meva. Tothom té el mateix dret a les coses més grans i a les més petites; una pretensió és anul·lada per una altra pretensió; un impuls per un altre impuls; una força per una altra força. La raó és de qui pot més i els límits de la nostra força són les nostres lleis.

Sens dubte hi ha certs pactes socials, que s'han establert per regularitzar la marxa del món. Pura retòrica! De fet, són una moneda valuosa amb la qual pots trafiquejar amb mà mestra si saps com fer-la servir. La consciència... oh, sí! Un bon espantall per fer fugir els pardals dels cirerers! Ella també és una perfecta lletra de canvi per escapar-se de la fallida en cas de necessitat.

En realitat són unes institucions ben lloables per posar a ratlla els imbècils i mantenir el poble sota la bota; perquè

així els més llestos tinguin les coses més fàcils. Unes institucions ben divertides! Per a mi són com aquelles tanques que els meus camperols posen astutament al voltant dels seus camps perquè no hi passi ni una llebre, Déu meu, ni una llebre! I el seu bon amo pica el cavall amb l'esperó i galopa sobre la terra flonja destrossant la collita!

Pobra llebre! Es tracta sens dubte d'un paper lamentable el d'haver de ser una llebre en aquest món... Però el senyor necessita llebres!

Passem-hi, doncs, pel damunt! Qui no tem res no és menys poderós que aquell que és temut de tothom. He sentit xerrar pels descosits sobre allò que se'n diu «amor de la sang», que pot escalfar el cap d'un pare de família com ha de ser... Aquest és el teu germà!... Que traduït, vol dir: ha sortit del mateix forn d'on tu has sortit... Que sigui, doncs, sagrat per a tu! Ja veieu quina conclusió més rebuscada, quina grotesca deducció segons la qual la proximitat dels cossos donaria lloc a l'harmonia dels esperits, el mateix lloc de naixença, a uns idèntics sentiments, i una alimentació semblant, a unes inclinacions úniques. Però anem més enllà: aquest és el teu pare! T'ha donat la vida, ets la seva carn i la seva sang... Que sigui, doncs, sagrat per a tu! Altra vegada una conclusió ben subtil! Però jo preguntaria: per què m'ha fet? No pas per amor a mi, que encara no era jo! Em coneixia abans de fer-me? O va pensar en mi quan em feia? O em va desitjar potser en el moment de fer-me? Sabia ell qui havia de ser jo? No l'hi hauria pas aconsellat, perquè avui l'hauria de castigar per haver-me fet com sóc! Li puc donar les gràcies de ser un home? No, com tampoc no el podria acusar si m'hagués fet dona. Puc reconèixer un amor que no es basi en el respecte a mi mateix? Podia existir aquest respecte per mi mateix si aquest mi mateix encara no existia i no podia

pressuposar-lo? Haig de tractar-lo potser amb més bones paraules pel fet que m'estima? Demostra per part seva una vanitat que és el pecat original de tots els artistes, els quals es recreen amb la seva obra per lletja que sigui... Ja ho veieu, doncs: aquest és l'art de bruixeria que embolcal·leu amb una boira sagrada per abusar de la nostra indecisió. M'hi haig de deixar portar com una criatura? Mans a l'obra, doncs! I amb tot el coratge! Ho arrasaré tot al meu voltant, arrasaré tot allò que em priva de ser l'amo. Haig de ser l'amo per arrabassar amb violència allò que no puc aconseguir amb amabilitat. (*Se'n va.*)

Escena segona

Taverna a la frontera de Saxònia

KARL VON MOOR, *concentrat en la lectura d'un llibre.* SPIEGELBERG, *bevent en una taula.*

MOOR, *deixant el llibre de banda:* Em repugna aquest segle empastifat de tinta, quan llegeixo en el meu Plutarc la vida dels grans homes.

SPIEGELBERG, *que li posa un vas al davant i beu:* Hauries de llegir Flavi Josep.

MOOR: La torxa flamejant de Prometeu és extingida, i ara la flama la traiem de la pólvora amb què fan foc en un teatre, que no serveix ni per encendre una pipa. Avui la gent cabriolegen com rates damunt la maça d'Hèracles i s'espremen el cervell per saber quina mena de cosa tenen dins els testicles. Un mossèn francès ensenya a la universitat que Alexandre era un cagacalces; un catedràtic tísic, a cada paraula que diu, es posa davant el nas un flascó

d'amoníac i dona una lliçó magistral sobre l'energia. Uns subjectes que es desmaïen quan han fet una criatura, critiquen sobre la tàctica d'Anníbal; canalla que acaben de sortir de l'ou deixen anar frases sobre la batalla de Canes i les victòries d'Escipió perquè les han d'explicar.

SPIEGELBERG: Acabes de fer un plany perfectament alexandrí.

MOOR: Bon premi a les vostres suors dins el camp de batalla el fet que ara viviu en institucions d'ensenyament tot arrossegant la vostra immortalitat amb la corretja de lligar llibres. I quina magnífica compensació per la sang malaguanyada això de servir per embolicar els pans d'espècies d'un botiguer de Nuremberg... o si les coses us van bé, ser enlairats damunt un parell de xanques per un escriptent de tragèdies francès i moguts per filferros com marionetes. Hahahà!

SPIEGELBERG, *bevent*: Llegeix Flavi Josep, t'ho suplico.

MOOR: Ecs! Quin fàstic aquest segle poruc de castrats, que no serveix per a res més que per remugar els fets de temps passats i escorxar els herois de l'antiguitat amb comentaris i desvirtuar-los amb tragèdies. Bloquegen la sana naturalesa amb tot de convencions insípides, no tenen el coratge de buidar un vas de vi perquè hi ha salut en la beguda... Llepen el criat que enllustra les sabates de Sa Excel·lència perquè els faci de bo davant d'ell i maltracten el pobre diable que no els fa cap por. Condemnen el saduceu que no freqüenta prou l'església i ells, davant l'altar, compten els seus interessos d'usurer... Es desmaïen quan veuen una oca dessagnar-se i piquen de mans quan el seu competidor s'estira els cabells davant les ruïnes socarrimades de casa seva... I jo els estrenyia la mà tan efusivament... «Un dia més»... Inútil... Al forat amb tots aquests gossos! Precs! Juraments! Llàgrimes! (*Picant a terra amb el peu.*) Infern i diables!

SPIEGELBERG: I això per uns quants milers de miserables ducats...

MOOR: No, no hi vull pensar. Oprimir el meu cos dins una cotilla i encadenar amb lleis la meva voluntat. La llei ha reduït a pas de tortuga tot allò que hauria de volar com una àguila. La llei no ha format mai ni un gran home. La llibertat, en canvi, cria colossos i éssers extraordinaris. Aquests es parapeten al peritoneu d'un tirà, li festegen els humors de l'estómac i es deixen encerclar per les seves ventositats. Ah, si l'esperit de Hermann cremés encara entre les cendres!... Em poso al davant d'una tropa de tipus com jo i faig d'Alemanya una república al costat de la qual Roma i Esparta serien com convents de monges. (*Tira l'espasa damunt la taula i s'alça.*)

240

SPIEGELBERG, *aixecant-se d'un bot*: Bravo! Bravíssim! Amb això, em portes a dir-hi la meva. Vull dir-te a cau d'orella, amic Moor, una cosa que em volta pel cap des de fa temps i tu ets l'home que em cal –entrompa't, germà, entrompa't–, què te'n semblaria, si ens féssim jueus i tornéssim a posar el seu regne sobre la taula?

MOOR, *esclatant en rialles*: Ah, ara ho veig! Ara ho veig! Vols que passi de moda tenir prepuci perquè ja fa temps que el barber es va quedar amb el teu?

SPIEGELBERG: Així et morissis, dropo! Sí, el primer que em van fer va ser circumcidat-me. Però digues, no és un projecte astut i coratjós? Llancem un manifest als quatre vents i citem per trobar-nos a Palestina tots aquells que no mengen carn de porc. I jo mateix demostro amb documents concloents que Herodes el Tetrarca era el meu avantpassat, i així successivament. Saps, xicot? Seria un trumfo tornar a trepitjar terra ferma i poder reconstruir Jerusalem. I fotre els turcs fora d'Àsia, mentre no deixem que el ferro se'ns refredi, i talem cedres del Líban per construir

naus, i tot déu trafiquejant amb galons vells i amb sivelles. I mentrestant...

MOOR, *que somriu i li agafa la mà*: Company! S'han acabat les baconades!

SPIEGELBERG, *sorprès*: Bah! No vols pas fer el paper del fill pròdig! Un element com tu, que has gargotejat les cares a cops d'espasa més que tres secretaris el llibre d'actes durant tot un any de traspàs! Vés, vés! Tu ja no ets en Moor. No recordes que mil vegades, amb l'ampolla a la mà, t'has rifat del vell pagès ronyós tot dient: que vagi esgarrapant i esgratinyant... que tot m'ho empassaré gola avall. Encara no t'has adonat, eh?, no t'has adonat, miserable bocamoll, que allò sí que era parlar com un home, com un home ple de noblesa? Però...

241

MOOR: Maleït sigues per recordar-m'ho! I maleït jo per haver-ho dit! Però tot sortia dels vapors del vi, i el meu cor no sentia les bravates de la meva llengua.

SPIEGELBERG, *sacsejant el cap*: No! No! No! Això no pot ser. És impossible, germà, no pot ser que parlis seriosament. Dígues, germanet, no és la necessitat la que fa parlar així? Vine, que t'explicaré quatre cosetes dels meus anys de criatura. Al costat de casa meva, hi tenia un fossat que feia una amplada de vuit peus ben bons, i la canalla fèiem juguesques de saltar-ho. Però era inútil. Plaf! Ja eres dintre i senties damunt teu les riallades i els xiulets, i vinga tirar-te boles de neu. Vora casa meva hi havia un gos de caça lligat amb una cadena, una bestiota violenta, que es llançava com un llamp a mossegar les faldilles de les noiets per poc que badessin i passessin massa a prop d'ell. Doncs bé, el meu plaer més gran era provocar aquell gos contínuament, sempre que podia, i em rebentava de riure quan veia els ulls enverinats d'aquella carronya i amb quin gust se m'hauria llançat al damunt, si hagués pogut... Però,

què va passar? Un dia m'hi torno a acostar, i amb una pedra li dono un cop tan fort a les costelles, que, furiós, trenca la cadena i es llança darrere meu, i a mi ja em tens corrent amb tots els diables. Mal llamp! I em trobo just davant meu el maleït fossat que em barra el pas. Què fer? El gos, el tenia als talons, ple de ràbia. Calia, doncs, una decisió ràpida. Agafo embranzida... i salto. Aquell salt em va salvar la pell. La bestiota m'hauria fet miques.

MOOR: A què treu cap, tot això?

242

SPIEGELBERG: És perquè vegis que la necessitat fa créixer les forces. Per això no em deixo intimidar quan em trobo en una situació extrema. El valor creix amb el perill; les forces augmenten amb la urgència. El destí deu voler fer de mi un gran home, i per això posa tants obstacles en el meu camí.

MOOR, *enfadat*: No sé en què més hauríem de demostrar el nostre valor ni en què ens ha faltat fins ara.

SPIEGELBERG: Ah, no? I vols que així es malgastin les teves facultats? Enterrar el teu denari? Et penses que les teves bretolades de Leipzig són ja el màxim de l'enginy humà? Caldrà que, ara, ens fiquem al gran món: París, Londres! On et guanyes una plantofada si saludes algú tractant-lo d'home honrat. Allà resulta un goig per a l'esperit practicar l'ofici en gran... Quedaràs parat! Quins ulls faràs! Espera i veuràs com s'imita una firma, com es capgiren els daus, com es forcen els panys i es treuen les entranyes a les maletes... Tot això ho aprendràs de Spiegelberg. Caldria penjar a la primera forca el canalla que es deixa morir de fam perquè no sap fer córrer els dits.

MOOR, *distret*: Què dius? Encara ets capaç d'anar més lluny?

SPIEGELBERG: Em sembla que no em tens prou confiança. Espera't. Deixa que em posi en situació; veuràs meravelles. El teu cervellet se't regirarà dins el crani quan el meu en-

giny inescotable arribi al seu punt culminant. (*S'alça, amb acalorament:*) Com tot s'aclareix dintre meu! Grans idees sorgeixen del fons de la meva ànima. Projectes grandiosos bullen dins el meu cervell creador. Maleït ensopiment! (*Es dóna cops al cap.*) M'havia encadenat les forces fins avui, havia refrenat i bloquejat les meves expectatives! Ara em desperto, sento qui sóc... Qui haig de ser!

MOOR: Ets un guillat. El vi et rebufa el cervell.

SPIEGELBERG, *més acalorat*: Spiegelberg, diran, ets un bruixot, Spiegelberg? Llàstima que no hagis arribat a general, Spiegelberg, dirà el rei: hauries fet passar els austríacs pel forat d'una agulla. És cert que sento els doctors queixar-se: és una irresponsabilitat que aquest home no hagi estudiat medicina; hauria descobert unes pólvores noves contra el goll. Ah! I que no s'hagi especialitzat en ciències polítiques i econòmiques, lamentaran els Sully dins els seus gabinets; hauria tret lluïssor d'or de les pedres com per art de màgia. I el nom de Spiegelberg sonarà de Llevant a Ponent, i a la merda tots vosaltres, covards, gripaus, mentre Spiegelberg, amb les ales esteses, s'enlairarà cap al temple de la fama!

MOOR: Que la sort t'acompanyi! Enfila't per les columnes de la ignomínia fins al cim de la glòria. A mi, un plaer més noble em crida a l'ombra dels meus boscos paterns, als braços de la meva Amàlia. Ja la setmana passada vaig escriure al meu pare demanant-li perdó, sense amagar-li ni el més mínim dels meus actes, i quan hi ha sinceritat, hi ha d'haver compassió i ajuda. Cal que ens diguem adéu, Moritz. Avui ens veiem per última vegada. Ha arribat el correu. El perdó del meu pare ja és dins els murs d'aquesta vila.

Entren SCHWEIZER, GRIMM, ROLLER, SCHUFTERLE i RAZMANN.

ROLLER: Sabeu que ens espien?

GRIMM: Que ni un moment podem estar segurs que no ens en-xampin?

MOOR: No m'estranya. Que passi el que vulgui! Heu vist l'Schwarz? No us ha dit si tenia una carta per a mi?

ROLLER: Ja fa estona que et busca. Suposo que deu ser per això.

MOOR: On és, on, on? (*Vol sortir corrents.*)

ROLLER: Espera't! Li hem dit que vinguéis aquí. Tremoles?

MOOR: No tremolo. Per què hauria de tremolar? Companys!
244 Aquesta carta... Alegreu-vos-en per mi. Sóc l'home més feliç sota la capa del sol! Per què hauria de tremolar?

Entra SCHWARZ.

MOOR, *corrent al seu encontre*: Germà! Germà! La carta! La carta!

SCHWARZ, *donant-li la carta, que MOOR obre precipitadament*:
Què et passa? T'has posat blanc com la paret.

MOOR: La lletra del meu germà!

SCHWARZ: Què fa Spiegelberg?

GRIMM: Aquest està ben tocat de l'ala. Gesticula com si tingués el ball de San Vito.

SCHUFTERLE: Ha perdut l'oremus. Em sembla que fa versos.

RAZMANN: Spiegelberg! Ei, Spiegelberg! No em sent, aquest tros d'animal.

GRIMM, *sacsejant-lo*: Ei, tu, que somnies, o què...?

SPIEGELBERG, *que durant tot aquest temps ha gesticulat com qui fa projectes, en un racó, salta d'una manera salvatge*: La bourse ou la vie! (*Agafa pel coll SCHWEIZER, que el llança com si res contra la paret. MOOR deixa caure la carta i se'n va corrents. Tots s'alcen d'un bot.*)

ROLLER, *seguint-lo*: Moor! On vas, Moor? Què vols fer?

GRIMM: Què té? Què li passa? Està pàl·lid com un cadàver.

SCHWEIZER: Sí que deuen ser bones, les notícies! A veure, mirem-ho!

ROLLER, *que agafa la carta de terra i llegeix*: «Desgraciat germà meu!». És divertit, aquest començament. «En poques paraules t'haig de comunicar que s'han frustrat les teves esperances. El pare et fa saber que te'n vagis allà on et conduïxen les teves vileses. Diu també que no esperis mai obtenir pietat llançant-te ploriquejant als seus peus, si no és que estàs disposat a ser mantingut a pa i aigua dins l'últim calabós del seu castell, fins que et creixin els cabells com plomes d'àguila i les ungles com les urpes dels ocells. Aquests són els seus mots. Em mana que tanqui la carta. Adéu per sempre més! Et compadeixo... Franz von Moor».

SCHWEIZER: A fe que és dolç com la mel, aquest germanet! I es diu Franz, el bergant?

SPIEGELBERG, *apropant-se a poc a poc*: Què dieu de pa i aigua? Una bona vida! Però jo us tinc altres coses a punt. No us deïa que acabaria ocupant-me de vosaltres?

SCHWEIZER: Què diu aquest cap de boc! Un ruc com aquest vol pensar per tots nosaltres?

SPIEGELBERG: Sou una colla de llebres, uns invàlids, uns gossos baldats, si no teniu cor d'emprendre grans accions!

ROLLER: Sí, potser sí que ho som, tens raó. Però creus que ens podria arrencar d'aquesta maleïda situació això que vols emprendre? Ho creus?

SPIEGELBERG, *rient amb menyspreu*: Pobre infeliç! Arrencar-nos d'aquesta situació? Ha, ha, ha! Arrencar-nos d'aquesta situació! I el teu cervellet de canari no arriba més enllà? I després ja podríem plegar? Spiegelberg seria un cagat si amb això es donés per satisfet. Ell farà de vosaltres uns herois, et dic, uns marquesos, uns prínceps, uns déus!

RAZMANN: Tot de cop em sembla massa, realment! Però ha de ser una feina prou dura, que com a mínim et pot costar el cap.

SPIEGELBERG: Només vol coratge, perquè la intel·ligència corre del meu compte. He dit coratge, Schweizer! Coratge, Roller, Grimm, Razmann, Schufterle! Coratge!

SCHWEIZER: Coratge? Si només es tracta d'això... De coratge en tinc prou per caminar descalç pel mig de l'infern.

SCHUFTERLE: Pel que fa a mi, en tinc prou per pledejar amb el diable en carn i ossos per un pobre pecador sota la mateixa forca.

SPIEGELBERG: Així m'agrada! Si teniu coratge, que un de vosaltres s'avanci i digui si té encara alguna cosa a perdre i no ho té tot per guanyar.

SCHWARZ: La veritat és que tindria alguna cosa a perdre si hagués de perdre allò que encara haig de guanyar.

RAZMANN: Sí, diable! I alguna cosa a guanyar, si hagués de guanyar allò que no puc perdre.

SCHUFTERLE: I si jo hagués de perdre allò que duc manllevat sobre el meu cos, ben segur que demà ja no tindria res a perdre.

SPIEGELBERG: Així doncs! (*Es posa al mig de tots, en to comminatori:*) Si encara corre per les vostres venes una gota de sang dels herois alemanys..., veniu! Ens apostarem als boscos de Bohèmia. Hi formarem una tropa de bandits i... per què em mireu amb aquests ulls? Ja s'ha apagat la vostra espurna de coratge?

ROLLER: No ets pas el primer perdulari que ha vist les coses més enllà de la forca... i malgrat tot... quina altra cosa podríem triar?

SPIEGELBERG: Triar? Què? Res, no heu de triar! Voleu que us engarjolin per deutes i renegar fins que sonin les trompetes del judici final? Voleu matar-vos treballant a pic

i pala per un rosegó de pa sec? Voleu arrencar de la gent una miserable almoina cantant-los romanços sota les finestres? O voleu enrolar-vos a l'exèrcit –si és que la vostra fesomia encara inspira confiança– i guanyar-vos abans d'hora el purgatori sota l'humor tirànic d'un caporal biliós? O passejar-vos al so dels timbals mentre us van marcant el pas? O anar arrossegant dins el paradís de les galeres tot el magatzem de ferro de Vulcà? Ja veieu tot el que teniu per triar. Tot això, podeu triar!

ROLLER: No deixa de tenir raó, l'Spiegelberg. Jo, per part meva, també he fet els meus plans, però a la llarga es resumeixen en un de sol. Què us en sembla si ens hi associéssim i engiponéssim un llibret o un almanac i ens dediquéssim a fer recensions per uns quants sous com ara és moda?

247

SCHUFTERLE: Redeu, com us acosteu als projectes que jo tinc. Jo pensava dintre meu: i si et fessis pietista i cada setmana et dediquessis als teus exercicis d'edificació espiritual?

GRIMM: Just! I si no et funciona, ateu! Ens les podem tenir amb els quatre evangelistes, aconseguir que el nostre llibre sigui cremat públicament pel botxí, i ja veureu quin èxit de vendes.

RAZMANN: O fem una campanya contra el mal francès. Conec un doctor que s'ha fet una casa a base de mercuri. Així ho diu el rètol que hi ha posat a la porta.

SCHWEIZER, *que s'alça i allarga la mà a SPIEGELBERG*: Moritz, ets un gran home! Es pot ben dir que un porc cec ha trobat un aglà.

SCHWARZ: Uns projectes magnífics! Uns oficis ben honorats! Com s'entenen els grans genis! Només faltaria fer-nos dones i alcavotes, o vendre la nostra virginitat pels mercats.

SPIEGELBERG: Bestieses, bestieses! I què us impedeix arribar a ser-ho tot en una sola persona? El meu projecte us farà

arribar al cim dels cims, i us guanyareu, a més, la glòria i la immortalitat! No ho veieu, pobres diables? S'ha de tenir aquesta amplitud de mires! Pensar en la glòria pòstuma, en aquest dolç sentiment d'allò que no s'oblidarà mai més!

ROLLER: I encapçalar la llista de les persones honorades! Ets un mestre de l'oratória, Spiegelberg, quan es tracta de convertir un home honorat en un bergant... Però, digueu-me... on s'ha ficat en Moor?

248

SPIEGELBERG: Parles d'honradesa? Penses que després series menys honorat que no ho ets ara? Què entens per honorat? Desempallegar els rics avars d'una tercera part dels nenguits que torben la tranquil·litat daurada del seu son; posar en circulació el diner immobilitzat; restablir l'equilibri dels béns de fortuna; en una paraula, fer reviure altre cop l'edat daurada; descarregar Déu de més d'un paràsit enutjós, estalviar-li guerres, pestes, caresties i metges... i per cada tros de rostit que et menges, tenir els pensaments més afalagadors: això t'ho faran guanyar les teves manyes, el teu coratge de lleó i les teves nits en vetlla... Ser respectat de grans i petits...

ROLLER: I acabar pujant al cel de viu en viu i, contra el vent i la tempesta, contra l'estómac golafre del temps, aquest vell avantpassat, anar-se gronxant sota el sol i la lluna i les estrelles fixes, allà on fins i tot els ocells més insensats del cel reflen el seu concert celestial? No és així?... I quan monarques i potentats seran rosegats pels cucs i les arnes, poder tenir l'honor de rebre les visites de l'ocell reial de Júpiter?... Moritz, Moritz, Moritz! Vés amb compte! Vés amb compte amb la bèstia de tres potes!

SPIEGELBERG: I això t'espanta, cor de llebre? Més d'un geni universal, que hauria pogut reformar el món, s'ha podrut al canyet, i en canvi se'n parla durant segles, durant

mil·lenaris, mentre que més d'un rei i un príncep elector haurien estat silenciat per la història si el seu historiador no hagués tingut por de deixar una llacuna dins l'escala successòria i de no guanyar pel seu llibre un parell més de pàgines en octau que l'editor li pagarà en diners comptants. I a tu, quan la gent que passa vegi com et gronxes al vent remugarà: aquest no devia tenir aigua al cervell, i es queixarà dels mals temps que vivim.

SCHWEIZER, *donant-li un cop a l'espatlla*: Magístral, Spiegelberg! Magístral! Què dimonis feu aquí badant i vacil·lant encara?

SCHWARZ: I encara que en diguin prostitució... Què hi fa? No es poden dur sempre al damunt, per un cas de necessitat, unes píndoles que et facin passar tranquil·lament a l'altra banda de l'Aqueront, on ja no canta ni gall ni gallina? No, germà Moritz, la teva proposta és bona. El meu catecisme diu el mateix.

SCHUFTERLE: Llamps! I el meu no diu pas menys. Spiegelberg, m'has convençut!

RAZMANN: Com un altre Orfeu, els teus cants han adormit la bèstia cridanera de la meva consciència. Pren-me tal com sóc.

GRIMM: Si omnes consentiunt ego non dissentio. Així, tot seguit, sense cap coma. Hi ha un plet dins el meu cervell: alquimista... curandero... jugador... estafador... Qui en doni més, em tindrà. Pren aquesta mà, Moritz.

ROLLER: I tu també, Schweizer? (*Allarga la mà dreta a SPIEGELBERG.*) Empenyoro, doncs, la meva ànima a l'infern.

SPIEGELBERG: I el teu nom als astres! Què se te'n dóna, d'on vagi la teva ànima? Quan estols de missatgers ens precedeixin per anunciar que hi baixem, els dimonis s'empolainaran com per a una festa, s'espolsaran de les pestanyes el sutge mil·lenari i miríades de caps embanyats s'alçaran de

l'embocadura fumejant de la seva xemeneia sulfurosa per veure la nostra entrada. Companys! (*Alçant-se d'un bot.*) Endavant! Hi ha res al món que pesi tant com aquesta embriaguesa de l'entusiasme? Veniu, companys!

ROLLER: Calma, eh? Calma! On anem? La bèstia també cal que tingui el seu cap.

SPIEGELBERG, *enfadat*: Què predica, aquest cagadubtes? El cap, no és al seu lloc abans de fer moure cap membre? Seguiu-me, companys!

ROLLER: A poc a poc, us dic. També la llibertat ha de tenir el seu amo. Sense algú que manés, Roma i Esparta s'haurien ensorrat.

SPIEGELBERG, *condescendent*: Sí—espereu-vos—, Roller té raó. I ha de ser un cap ben clar, ho enteneu? Un cap políticament fi. Quan penso en allò que éreu fa una hora i en això que sou ara... —gràcies a una sola idea afortunada—... Sí, sí, és ben cert que heu de tenir qui us mani... I aquell de qui ha sortit aquesta idea, digueu-me, no ha de ser un cap clar i políticament entès?

ROLLER: Si ho poguéssim esperar... somiar... Però em temo que no voldrà acceptar-ho.

SPIEGELBERG: Per què no? Digue-ho amb tota franquesa i sense por, amic! Encara que és prou difícil menar el vaixell en lluita contra el vent, també és prou feixuc el pes de la corona... Parla sense por, Roller! Potser sí que ho voldrà acceptar.

ROLLER: Tot se'n va a l'aigua, si ell no accepta. Sense en Moor, som com un cos sense ànima.

SPIEGELBERG, *que se n'aparta enutjat*: Babau!

MOOR, *que entra dominat per una agitació salvatge i corre violentament d'una banda a l'altra de l'estança, tot parlant per a ell mateix*: Homes! Homes! Raça de cocodrils, falsa, hipòcrita! Tenen llàgrimes als ulls i el seu cor és de pe-

dra! Besades als llavis! Punyals vora el cor! Els lleons i els lleopards alimenten les seves cries, els corbs serveixen la carronya als seus petits, i ell, ell... He après a suportar amb paciència la maldat, puc no perdre el somriure quan el meu enemic més aferrissat m'ofereix un brindis amb la sang del meu propi cor... Però quan els llaços de sang es fan traïció, quan l'amor patern es torna una fúria maligna... oh, que el foc acabí amb la paciència humana! Que el pacífic anyell es torni un tigre ferotge! I que cada fibra es posi en tensió per la còlera i la desfeta!

ROLLER: Escolta, Moor! Què en penses? Una vida de bandit no és molt millor que ser mantingut a pa i aigua dins l'últim calabós del castell?

251

MOOR: Per què aquest esperit meu no s'ha ficat dins la pell d'un tigre, que clava queixalada amb fúria a la carn humana? És això la fidelitat paterna? Això és pagar l'amor amb amor? Voldria ser un ós i atiar tots els óssos polars contra aquest llinatge criminal... Penedir-se, i no ser perdonat!... Oh, voldria emmetzinar l'oceà perquè tothom es begués la mort de totes les fonts! Confiança, esperança incommovible... i ni una mica de pietat!

ROLLER: Però Moor, escolta això que et dic!

MOOR: És increïble, és un somni... Una súplica tan commovedora, una descripció tan viva de la misèria i el penediment més sincer... Una bèstia salvatge s'hauria desfet en llàgrimes de compassió! Fins una pedra hauria esclatat en plors, i en canvi... diríem que és un pamflet maligne contra la humanitat, si ho volgués explicar... i en canvi, en canvi... oh, si pogués fer sonar per tota la natura el corn de la revolta, llançar l'aire, la terra i el mar contra aquesta cria de hienes!

GRIMM: Escolta, home, escolta! La ràbia no et deixa sentir res.

MOOR: Lluny, lluny de mi! No dus el nom d'home? No t'ha

parit una dona? Fora de la meva vista, tu, amb la teva cara humana! No es pot explicar com l'he estimat! (*Pica de peus enfurismat.*) Ah! Si algú em posés a les mans una espasa per ferir de mort aquesta cria d'escurçons! Si algú em digués com puc encertar-li, triturar-li, destrossar-li el cor i acabar amb la seva vida... seria el meu amic, el meu àngel, el meu déu... L'adoraria!

ROLLER: Justament nosaltres volem ser aquests amics. Deixa que et guiem!

SCHWARZ: Vine amb nosaltres als boscos de Bohèmia. Reunirem una quadrilla de bandits, i tu...

252

MOOR *el mira fixament.*

SCHWEIZER: Tu seràs el nostre capità! Has de ser el nostre capità!

SPIEGELBERG, *deixant-se caure, enfurit, en un seient*: Esclaus i covards!

MOOR: Qui t'ha inspirat aquests mots? Escolta, tu! (*Agafa SCHWARZ amb força.*) No els has tret pas de la teva ànima humana! Qui te'ls ha inspirat? Sí, per la mort de mil braços! Ho farem! Ho hem de fer! Hem de fer un déu d'aquesta idea... Bandits i assassins!... Tan cert com tinc una ànima vivent, jo sóc el vostre capità!

TOTS, *amb gran cridòria*: Visca el capità!

SPIEGELBERG, *fent un salt endavant*: Això serà fins que jo acabi amb ell?

MOOR: És com si ara em caigués la bena dels ulls! Que n'era d'estúpid, de voler tornar a la gàbia! El meu ànim té set d'acció, el meu alè demana llibertat... Assassins! Bandits!... Amb aquestes paraules poso la llei sota els meus peus. Els homes m'han amagat la humanitat quan jo he apel·lat a la humanitat. Lluny de mi, doncs, la simpatia i tota humana

indulgència!... Ja no tinc pare, ja no tinc amor, i la sang i la mort m'ensenyaran a oblidar que mai no he tingut res que em fos estimat! Veniu! Veniu! Oh, vull proporcionar-me una terrible diversió. Hi estic d'acord: sóc el vostre capità! I feliç aquell de vosaltres que, amb mà de mestre, sàpiga incendiar-ho tot de la manera més ferotge, assassinar de la manera més cruel, perquè jo us dic que serà recompensat d'una manera règia... Que cadascun de vosaltres s'avanci i em juri fidelitat i obediència fins a la mort! Jureu-m'ho per aquesta mà viril, per aquesta mà dreta!

TOTS, *donant-li la mà*: Et jurem fidelitat i obediència fins a la mort!

253

MOOR: I ara, per aquesta mà dreta, per aquesta mà viril, jo us juro ser el vostre capità fins a la mort, amb fidelitat i perseverança. I aquest braç convertirà a l'instant en cadàver tot aquell que flaquegi, que dubti o retrocedeixi! I cadascun de vosaltres pot fer el mateix amb mi si trenco el meu jurament! Esteu satisfets?

SPIEGELBERG *passeja enfurit amunt i avall*.

TOTS, *llançant els barrets enlaira*: Estem satisfets.

MOOR: Doncs ara, marxem! No tingueu por de la mort ni del perill, perquè un fat inflexible pesa damunt nostre! A cadascú li arriba la seva hora, sigui en tous coixins de ploma, o en l'aspre tumult del combat, o penjat de la forca o lligat a la roda! Una d'aquestes coses serà el nostre destí final! (*Se'n van.*)

SPIEGELBERG, *veient-los sortir, després d'una pausa*: Falta una cosa a la teva llista. Has oblidat el verí. (*Se'n va.*)

Escena tercera*Castell dels Moor. Cambra d'Amalia*

FRANZ, AMALIA.

FRANZ: Apartes els ulls, Amalia? Mereixo menys que aquell que el pare ha maleït?

AMALIA: Fora! Quin pare més amorós i compassiu, que és capaç d'abandonar el seu fill als llops i als monstres! A casa seva, ell paladeja els vins més dolços i generosos i descansa els seus membres afeblits en coixins de ploma, mentre el seu magnífic fill gran viu en la misèria... Avergonyiu-vos, bàrbars, cors de bèstia salvatge! Sou la vergonya de la humanitat! El seu fill únic!

FRANZ: Jo em pensava que en tenia dos.

AMALIA: Sí, es mereix tenir fills com tu. Al seu llit de mort allargarà inútilment les seves mans flàccides cap al seu Karl i les retirarà amb horror quan tocarà la mà glaçada del seu Franz... Oh, sí, és dolç, és deliciosament dolç rebre la maledicció del teu pare! Digues, Franz, ànima germana, què cal fer perquè ell em maleeixi?

FRANZ: Delíres, estimada, ets digna de llàstima.

AMALIA: Oh, calla... No et fa llàstima el teu germà? No, monstre d'inhumanitat, tu l'odies! I a mi, també m'odies?

FRANZ: T'estimo tant com a mi mateix, Amalia.

AMALIA: Si m'estimes, podràs negar-me una petició?

FRANZ: Cap, cap, si no em demanes més que la meva vida.

AMALIA: Oh, si és així! Una petició que em pots concedir ben fàcilment i de bon grat... (*Amb orgull:*) Odia'm! Em tornaria vermella com el foc de vergonya si pensés en Karl i alhora pogués imaginar que no m'odies. M'ho promets, oi?... Ara vés-te'n i deixa'm estar.

FRANZ: Adorable somiadora! Com admiro la tendresa i l'amabilitat del teu cor! (*Li dóna uns copets al pit.*) Aquí, aquí regnava Karl com un déu dins el seu temple, Karl era al teu davant quan estaves desperta, Karl governava els teus somnis. Tota la Creació semblava concentrar-se per a tu en aquest ésser únic, l'únic que la reflectia, l'únic que per a tu n'era un ressò.

AMALIA, *commosa*: Sí, és cert, ho confesso. A despit vostre, bàrbars, ho vull confessar davant el món sencer... L'estimo!

FRANZ: Inhumà! Cruel! Recompensar així un amor tan gran! Oblidar la que...

AMALIA, *amb un ensurt*: Què dius? Oblidar-me, a mi?

FRANZ: No li havies posat al dit un anell? Un anell de diamants com a penyora de la teva fidelitat? Però és clar... un jove, com pot resistir els encants d'una meuca? Qui li podrà censurar si no tenia altra cosa per donar-li? I no ho ha pagat ella amb escrieix, amb les seves carícies, amb les seves abraçades?

AMALIA, *indignada*: El meu anell a una meuca?

FRANZ: Em sembla una vergonya. I encara si només fos això!... Un anell, per molt valuós que sigui, sempre el pots tornar a comprar a qualsevol jueu... però potser és que no li agradava prou com era treballat, o potser ja se n'ha comprat un altre de més bonic.

AMALIA, *amb vehemència*: Però el meu anell... El meu anell, dic...

FRANZ: Sí, el teu i cap altre, Amalia... ah! Una joia així al meu dit! I donada per Amalia! Ni la mort no me l'hauria pogut arrencar... No és així, Amalia? No és pas la perfecció del diamant, ni l'art amb què és muntat... és l'amor allò que li dóna valor... Plores, estimada criatura? Pobre d'aquell que fa brollar aquestes gotes d'uns ulls tan celes-

tials... Ah! I si ho arribessis a saber tot, si el veiessis a ell mateix, si el veiessis tal com és ara!

AMALIA: Monstre! Com, com és, ara?

FRANZ: Calla, calla, ànima bondadosa, no em facis preguntes! (*Com per a ell mateix, però amb veu prou alta:*) Si almenys hi hagués un vel que pogués ocultar als ulls del món el vici més repugnant! Però no, et llança la mirada terrible dels seus ulls de parpelles esgrogueïdes i grisenques; es traïx pel seu rostre escardalenc, blanc com la mort, per la lletjor dels ossos que li surten; balbujeja amb la veu mig trencada... predica amb horrorosa estridència a través de l'esquelet tremolós i trontollant... S'enfonsa fins al mateix moll dels ossos i malmet la força viril de la joventut; fa saltar l'escuma devoradora i purulenta del front i les galtes, i de la boca i de tota la superfície del cos formant com una lepra repulsiva, i horrorosament fa niu dins els caus de les vergonyes animals... Ah, quin fàstic! Has vist, Amalia, al nostre hospital, aquell desgraciat que va exhalar l'últim sospir; la vergonya semblava apartar d'ell el seu ull tímid... i a tu et va esgarrifar. Torna a evocar, doncs, aquesta imatge dins la teva ànima i tindràs Karl al teu davant. Les seves besades són la pesta, els seus llavis emmetzinaran els teus!

AMALIA, *colpejant-lo*: Infame calumniador!

FRANZ: T'espanta aquest Karl? Et repugna aquesta llòbrega pintura? Doncs vés i contempla tu mateixa el teu bellíssim, el teu angelical, el teu diví Karl! Vés-hi, xucla el seu alè balsàmic i submergeix-te en les aromes d'ambrosia que li surten del fons de la gola. El simple alè de la seva boca et sumirà en aquell negre vertigen que acompanya la fetor d'una carronya rebentada i la visió d'un camp cobert de cadàvers. (*AMALIA gira la cara.*) Quina explosió d'amor! Quina voluptuositat en l'abraçada! Però no és injust con-

demnar un home només pel seu aspecte de malalt? Fins i tot en el cos més miserablement mutilat d'un Isop hi pot brillar una ànima gran i amable, com un robí dins el fang. (*Amb un somriure maligne:*) I en els llavis més pustulosos, l'amor també hi pot...

És cert, però, que quan el vici somou també la fortalesa d'un caràcter, quan amb el pudor se n'escapa també tota la virtut... quan amb el cos es podreix i es mutila l'ànima...

AMALIA, *alçant-se amb alegria:* Ah! Franz! Ara et torno a reconèixer! Ets ben bé tu! Del tot! Del tot! Tot era mentida. No saps, pèrfid, que és impossible que Karl es torni tal com dius? (*FRANZ es queda uns moments entotsolat, després es gira bruscament per anar-se'n.*) On vas tan de pressa? Fuges de la teva pròpia vergonya?

FRANZ, *tapant-se la cara amb les mans:* Deixa'm! Deixa'm!... Deixa'm donar lliure curs a les llàgrimes... Oh pare tirànic! Abandonar així el millor dels teus fills a la misèria... a la ignomínia que l'envolta... Deixa'm, Amalía! Vull caure als seus peus, de genolls davant d'ell vull conjurar-lo perquè la maledicció que ha pronunciat la faci caure damunt meu..., que em deshereti... a mi... la meva sang... la meva vida... tot...

AMALIA, *llançant-se-li al coll:* Germà del meu Karl! Tu ets bo, estimat Franz!

FRANZ: Oh, Amalía! Com t'estimo per aquesta fidelitat incommovible al meu germà! Perdona'm que gosi sotmetre el teu amor a aquesta dura prova! Que bé que has correspost als meus desitjos! Amb aquestes llàgrimes, aquests sospirs, aquesta indignació celestial... també per a mi, per a mi... les nostres ànimes s'han compenetrat tan bé!

AMALIA: Oh, no, mai no ho han fet!

FRANZ: Sí, s'han compenetrat d'una manera tan harmònica, que sempre he pensat que havíem d'haver estat bessons! I si

no fos per aquesta lamentable diferència exterior, que per Karl suposaria un desavantatge, deu vegades ens haurien confós. Tot tu –em deia sovint a mi mateix– tot tu, sí, ets un segon Karl, el seu eco, la seva imatge!

AMALIA, *movent el cap*: No, no, per la casta llum que ve del cel! Ni la més mínima artèria de Karl, ni una guspira dels seus sentiments...

FRANZ: Tan iguals en les nostres inclinacions... la rosa era la seva flor preferida... i quina flor val per a mi més que la rosa? Ell estimava la música amb un amor inexpressable i vosaltres sou testimonis, estrelles, que ben sovint m'heu sorprès, dins el silenci sepulcral de la nit, davant el meu clavecí, quan tot al meu voltant era submergit en la foscor i el son... I com et pot sorprendre encara, Amalia, que el nostre amor coincidís en una sola perfecció? I si l'amor és el mateix, com podien degenerar els seus fills? (AMALIA *el mira amb sorpresa.*) Va ser una tarda dolça i serena, l'última abans que se n'anés cap a Leipzig, quan se'm va endur amb ell a aquella glorieta on sovint us havíeu assegut a compartir els vostres somnis d'amor... Vam callar una bona estona... Finalment, ell em va agafar la mà i em va dir baixet i entre llàgrimes: deixo Amalia, no sé... tinc el pressentiment que serà per sempre... No l'abandonis, germà!... Sigueu amics... sigues el seu Karl... si Karl... no torna... mai més... (*Es deixa caure davant d'ella i li besa la mà amb vehemència.*) Mai més, mai més, mai més no tornarà, i jo li vaig fer aquesta promesa acompanyada d'un jurament sagrat!

AMALIA, *fent-se enrere*: Traïdor, com t'he enxampat! En aquella mateixa glorieta em va conjurar que no acceptés cap altre amor... si ell moria... Ho veus com ets un bàrbar i un miserable... Fora de la meva vista!

FRANZ: No em coneixes, Amalia, no em coneixes gens.

AMALIA: Oh, sí, que et conec, et conec des d'ara... i volies ser igual a ell? I davant teu, ell hauria pogut plorar per mi? Davant teu? Abans hauria escrit el meu nom a la picota! Vés-te'n ara mateix!

FRANZ: M'ofens!

AMALIA: Et dic que te'n vagis. M'has robat una hora preciosa. Tant de bo se't descompti de la teva vida.

FRANZ: M'odies.

AMALIA: Et menyspreo, fora!

FRANZ, *colpejant el terra amb el peu*: Espera't! Encara tremolaràs davant meu! Sacrificar-me per un perdulari? (*Se'n va enfurit.*)

259

AMALIA: Vés-te'n, canalla... Torno a estar amb Karl... Perdulari, diu? Així s'ha capgirat el món: els perdularis són reis, i els reis, perdularis! No canviaria els parracs amb què ell es vesteix per la porpra dels ungits... La mirada amb què pidola ha de ser una mirada gran, una mirada reial, una mirada que redueix al no res la magnificència, la pompa, les victòries dels grans i els rics! A la pols vosaltres, joies que només servíeu per a l'ostentació! (*S'arrenca les perles que du al coll.*) Sigueu maleïts, vosaltres, els grans i els rics, per l'or i la plata i les joies que porteu! Maleïts pels àpats sumptuosos que feu! Maleïts perquè descansau els vostres membres en els tous coixins de la voluptuositat! Karl! Karl! Ara sóc digna de tu! (*Se'n va.*)

ACTE SEGON

Escena primera

261

FRANZ VON MOOR, *pensatiu a la seva cambra.*

FRANZ: Això, per a mi, dura massa... El doctor pretén que ha fet un tomb... La vida d'un vell no s'acaba mai! I jo tindria el camí lliure i planer si aquest odiós pilot de carn seca, com el gos màgic que surt de sota terra en els contes de fantasmes, no em barrés el pas cap als meus tresors. Han de doblegar-se, doncs, els meus projectes sota el jou de ferro d'aquest mecanisme? El meu esperit, que vola enlaire, es deixarà encadenar al pas de tortuga de la matèria?... Apagar un llum que només fa la viu-viu amb les últimes gotes de petroli que li queden: no és més que això. I amb tot, jo no voldria pas fer-ho, a causa del què diran. No voldria pas matar-lo, sinó que se li acabés la vida. Voldria actuar com un bon metge, però a la inversa. No interrompre bruscament la marxa de la natura, sinó ajudar-la a seguir el seu curs. I si som capaços realment d'allargar les possibilitats de vida, per què no les hauríem de poder escurçar?

Els filòsofs i els metges m'ensenyen de quina manera tan perfecta s'ajusten els estats d'ànim als moviments de

la màquina corporal. Les emocions fortes van sempre acompanyades de dissonàncies en les oscil·lacions mecàniques..., les passions malmeten la força vital... L'esperit, massa carregat, fa esclatar el seu habitacle a trossos... I després, què? Si algú fos capaç d'obrir a la mort aquest camí inexplorat cap a la fortalesa de la vida? Corrompre el cos a partir de l'esperit... Ah! Una obra original!... Qui fos capaç de realitzar-la!... Una obra única... Pensa-ho, Moor... Seria un art digne que tu en fossis l'inventor. És cert que l'enverinament s'ha elevat gairebé a la categoria d'una veritable ciència i la naturalesa, a força d'experiments, ha estat obligada a posar de manifest les seves limitacions, fins al punt que ara és possible calcular els batecs del cor amb uns quants anys d'avançada, i dir-li al pols: fins aquí has arribat!¹ Qui no provaria també de moure's lliurement en aquest terreny?

I com m'ho faré, ara, per alterar aquesta dolça i pacífica harmonia que hi ha entre l'ànima i el cos? Quina mena de sentiments hauré de triar? Quins són els que més cruelment atempten contra la flor de la vida? La còlera? Aquest llop famolenc s'afarta massa aviat... La malenconia? Per a mi, aquest corc rosega massa a poc a poc... El neguit? Aquest escurçó s'arrossega amb massa lentitud... La por? L'esperança no la deixa avançar... Doncs què? Són tots aquests els botxins de l'home? Tan aviat s'esgota l'arsenal de la mort? (*Enmig d'una profunda reflexió:*) Com?... I ara... què? No... Ah! (*Esclatant:*) L'espant! Què no pot aconseguir l'espant? Què poden la raó, la

1. A París, una dona, amb experiments perfectament realitzats amb metzines en pols, sembla que ha aconseguit endevinar amb prou exactitud el llunyà dia de la mort. Pobres metges nostres, a qui aquesta dona avergonyeix amb els seus pronòstics! (N. de l'a.)

religió, contra l'abraçada glacial d'aquest gegant? I amb tot... Si també es resistís a aquest assalt?... Si ell... Oh, aleshores veniu a ajudar-me, aflicció, i tu, penediment, Eumènide infernal, serpent devorador que remuga allò que s'ha empassat i torna a engolir els seus propis excrements; eters destructors i eters creadors del vostre propi verí! I tu, autoacusació vociferant, que devastes la teva pròpia casa i fereixes la teva pròpia mare... I veniu també vosaltres en el meu ajut, Gràcies benefactores, el passat que dolçament somriu i tu, el futur esplendent amb el teu corn ple a vessar, mostreu-li en el vostre mirall les delícies del cel mentre us escapeu amb peu lleuger dels seus braços ansiosos... Així, cop rere cop i assalt rere assalt, caure damunt aquesta fràgil vida fins que ho acabin tot la tropa de les fúries... La desesperació! Victòria, victòria! El meu pla ja és a punt... difícil i enginyós com cap altre... precis... segur... (*Amb to de burla:*) Perquè l'escalpel de la dissecció no trobarà ni rastre de ferida ni de verí corrosiu. (*Decidit:*) Endavant doncs! (*Apareix HERMANN.*) Ah! Deus ex machina! Hermann!

HERMANN: Al vostre servei, senyor.

FRANZ, *allargant-li la mà*: No has servit pas un ingrát.

HERMANN: Me n'heu donat proves.

FRANZ: I te'n donaré més molt aviat... molt aviat, Hermann!

T'haig de dir una cosa, Hermann.

HERMANN: Us escolto amb totes les meves orelles, senyor.

FRANZ: Et conec, ets un home decidit... Tens cor de soldat... i un cos fort... El meu pare t'ha ofès greument, Hermann!

HERMANN: Que el diable se m'emporti si me n'oblido.

FRANZ: Així parlen els homes! La venjança escau a un cor viril. M'agrades, Hermann. Pren aquesta bossa, Hermann. Pe-saria més, si jo fos l'amo.

HERMANN: És el que sempre he desitjat, senyor. Us ho agraeixo.

FRANZ: De debò, Hermann? Desitges realment que jo sigui l'amo?... Però el meu pare té les forces d'un lleó i jo sóc el fill petit.

HERMANN: Voldria que fóssiu el fill gran i que el vostre pare tingués les forces d'una noia tísica.

FRANZ: Oh, com et recompensaria aleshores el fill gran! Com t'enlairaria cap a la llum des d'aquesta pols innoble que tan poc s'adiu amb el teu esperit i la teva noblesa. Aleshores, d'acord amb la teva manera de ser, podries anar cobert d'or i llançar-te pels carrers amb quatre cavalls, sí, ho podries fer! Però oblidava allò que et volia dir... Hermann, t'has oblidat ja de la senyoreta d'Edelreich?

HERMANN: Llamp del cel! Per què m'ho recordeu, això?

FRANZ: El meu germà te l'ha pispada.

HERMANN: Aquesta me la pagarà.

FRANZ: Ella et va donar carbassa. I em sembla que ell et va enviar escales avall.

HERMANN: Per això vull enviar-lo a l'infern.

FRANZ: Ell va dir que la gent feia córrer que tu eres fet mig de carn de bou, mig de rave, i que el teu pare mai no et va poder mirar sense donar-se cops al pit i sospirar: que Déu s'apiadi d'aquest pobre pecador!

HERMANN, *ferotge*: Mal llamp em mati! Calleu!

FRANZ: Et va aconsellar vendre't el títol de noblesa a la subhasta per poder-te posar un pedaç a les mitges.

HERMANN: Per tots els diables! Li arrencaré els ulls amb les ungles!

FRANZ: Què? T'indignes? Per què t'has d'indignar amb ell? Quin mal li pots fer, tu? Què pot fer una rata contra un lleó? La teva ràbia no fa res més que endolcir-li el triomf. No pots fer altra cosa que picar de dents i desfogar la teva còlera rosegant un tros de pa sec.

HERMANN, *colpejant el terra amb els peus*: Vull fer-lo pols!

FRANZ, *donant-li copets a l'espatlla*: Va, Hermann, ets un cavaller. No t'has d'empassar aquesta ofensa. No et deixis escapar la noia, no, no ho has de fer per res del món, Hermann! Mal llamp, jo ho provaria tot, arribaria fins a l'últim extrem, si em trobés al teu lloc.

HERMANN: No reposaré fins a tenir-lo a ell i també a ella sota terra.

FRANZ: No siguis tan impetuós, Hermann! Vine, acosta't...
Amalía serà teva!

HERMANN: Sí, la tindrè, per tots els diables! L'haig de tenir!

FRANZ: La tindràs, t'ho dic jo, i de la meva mà. Acosta't, et dic...
Potser no saps que Karl està pràcticament desheretat?

HERMANN, *acostant-se a ell*: Increïble! És la primera paraula que en sento.

FRANZ: Calma't i escolta'm! Ja en sabràs més detalls en un altre moment... doncs sí, tal com t'ho dic: fa onze mesos que està pràcticament desheretat. Però el vell es comença a penedir d'haver donat aquest pas precipitat, que d'altra banda (*somrient*;) puc assegurar que no l'ha donat pas per propi impuls. A més, aquesta Edelreich li està cada dia al damunt amb les seves queixes i els seus retrets. Tard o d'hora el farà anar a buscar pels quatre caps del món, i si el troba, Hermann, bona nit! T'hauràs de quedar humilment al peu de la seva carrossa quan ell condueixi la noia a l'església per casar-s'hi.

HERMANN: L'haig d'escanyar davant mateix del Sant Crist.

FRANZ: El pare no trigarà a cedir-li el govern i a retirar-se als seus castells a viure tranquil. Llavors aquest cap de trons inflat d'orgull tindrà les regnes a les seves mans, es riurà dels qui l'odien i l'envegen... i jo, jo que volia fer de tu un home gran i important, jo mateix, Hermann, m'inclinaré profundament davant el llindar de la seva porta...

HERMANN, *acalorat*: No! Com em dic Hermann! Això no passarà! Mentre hi hagi encara una espurna d'intel·ligència en aquest cervell! No passarà!

FRANZ: Ho pots impedir? També a tu, estimat, et farà sentir la seva tralla, t'escopirà a la cara quan te'l trobis pel carrer, i pobre de tu si t'alces d'espatlles o torces la ganya... Ja ho veus, així estan les coses pel que fa a les teves pretensions sobre la noia, a les teves expectatives, als teus projectes.

HERMANN: Dignes, què haig de fer?

FRANZ: Escolta'm, Hermann! Perquè vegis que em prenc molt a pit el teu destí, com un amic sincer... Vés..., muda't de roba... que semblis ben bé un desconegut, fes-te anunciar al vell, fes veure que vénis directament de Bohèmia, que has estat amb el meu germà al combat de Praga i que l'has vist expirar al camp de batalla.

HERMANN: Em creuran?

FRANZ: Oh, d'això, ja me'n cuidaré jo! Agafa aquest paquet. Hi trobaràs explicada amb tot detall la teva missió. També hi ha documents capaços de fer creïble el mateix dubte... Au, ja te'n pots anar, i que no et vegi ningú! Surt al pati per la porta del darrere i salta després el mur del jardí, i deixa a les meves mans el desenllaç d'aquesta tragicomèdia.

HERMANN: Que serà: visca el nou senyor Franziskus von Moor!

FRANZ, *tocant-li la galta*: Que n'ets, de perspicaç!... Ja ho veus, d'aquesta manera aconseguirem d'un cop i ben aviat tots els nostres objectius. Amàlia perdrà les esperances que havia posat en ell. El vell s'acusarà de la mort del seu fill... i com que malalteja..., a un edifici ruïnós no li cal un terratrèmol per ensorrar-se..., no sobreviurà a aquesta notícia... Llavors jo seré el seu fill únic... Amàlia haurà perdut el seu suport i serà una joguina a les seves mans...

i ja t'ho pots imaginar... En un mot, tot anirà com ho haurem previst... però tu has de mantenir la teva paraula i no fer-te enrere.

HERMANN: Què dieu? (*Amb un esclat d'alegria:*) Abans la bala detindrà el seu curs i tornarà enrere per ficar-se a les entranyes dels qui l'han disparada. Compteu amb mi... Déixeu-me fer... Adéu-siau!

FRANZ, *cridant mentre el veu marxar:* La collita és teva, estimat Hermann! (*Sol:*) Quan el bou ha dut el carro de blat al graner, s'ha d'accontentar amb la palla que li donen. Tu tindràs una mossa d'estable, i no Amalia!

267

Escena segona

Dormitori del vell Moor

El VELL MOOR, adormit en una poltrona. AMALIA.

AMALIA, *avançant amb passos lleus:* A poc a poc! A poc a poc! Dorm. (*Es posa davant d'ell.*) Quanta bellesa i quanta dignitat! La dignitat amb què pinten els sants... no, no et puc recriminar res! No puc fer cap retret a aquests cabells blancs. Dorm en pau, desperta't amb alegria. Jo sola me n'aniré i patiré.

EL VELL MOOR, *somiant:* Fill meu! Fill meu! Fill meu!

AMALIA, *agafant-li la mà:* Què sento! Què sento! Veu el seu fill en somnis.

EL VELL MOOR: Ets aquí? Ets aquí realment? Oh, que desgraciat em sembles! No em miris amb aquest esguard tan afligit! Prou pena tinc!

AMALIA, *despertant-lo:* Desperteu-vos, bon vell! Només era un somni. Assossegueu-vos!

EL VELL MOOR, *mig despert*: No era ell? No estrenyia les seves mans entre les meves? Odiós Franz! També dels meus somnis el vols arrencar?

AMALIA: Ho veus, Amalía?

EL VELL MOOR, *deixondint-se*: On és, on? On sóc? Tu aquí, Amalía?

AMALIA: Com us trobeu? Fèieu una bona dormida.

EL VELL MOOR: Somiava amb el meu fill. Per què no hi he somiat encara més? Potser hauria obtingut el perdó de la seva boca.

268 AMALIA: Els àngels no guarden rancúnia... Ell us perdona. (*Li agafa la mà, amb tristesa.*) Pare del meu Karl! Jo us perdono.

EL VELL MOOR: No, filla meva! La teva mortal pal·lidesa em condemna. Pobra filla! T'he pres les alegries de la joventut... Oh, no em maleeixis!

AMALIA, *besant-li la mà amb tendresa*: A vós?

EL VELL MOOR: Coneixes aquest retrat, filla meva?

AMALIA: És el de Karl!

EL VELL MOOR: Així era quan va fer els setze anys! Ara ja no és el mateix... Oh, com la ràbia es regira dintre meu... Aquesta dolcesa s'ha tornat despit; aquest somriure, desesperació... No és així, Amalía? No era el dia del seu aniversari, a la glorieta dels gessamins, quan tu el vas pintar? Oh filla meva! El vostre amor em feia tan feliç!

AMALIA, *sempre amb els ulls fets al retrat*: No, no, no és ell! Déu meu, aquest no és Karl... Aquí, aquí (*es toca el cor i el front*) hi és tot, tot ell, i tan diferent. Aquests colors esmortèits no poden reflectir l'esperit celestial que brillava en els seus ulls de foc. Lluny de mi aquesta imatge! És massa humana. És un treball barroer.

EL VELL MOOR: Aquest esguard benigne i càlid... si ara l'ha-

gués vist davant el meu llit, m'hauria fet viure enmig de la mort. Mai no m'hauria mort, mai!

AMALIA: Mai, mai no us hauríeu mort! Hauria estat un petit salt, com quan saltem d'un pensament a un altre de més bell... Aquest esguard us hauria il·luminat més enllà de la tomba. Aquest esguard us hauria portat més enllà dels estels!

EL VELL MOOR: És dur, és trist. Em moro, i el meu fill Karl no és aquí... Em portaran al sepulcre i ell no plorarà sobre el meu sepulcre... Que dolç, en el son de la mort, ser bressolat per la pregària d'un fill!... Com una cançó de bressol.

269

AMALIA, *exaltada*: Sí, és dolç, d'una dolcesa celestial, ser bressolat cap al son de la mort pel cant de l'estimat... Potser dins la tomba hi somiem encara... i aquest somiar en Karl és un somni llarg, etern, infinit, fins que soni la campana de la resurrecció. (*S'alça d'un salt, amb emoció:*) I des d'aquest moment, per sempre en els seus braços.

Pausa. Va cap al clavecí i toca.

Oh, Héctor, vols fugir de mi per sempre,
quan el ferro homicida dels Èacides
du a Patrocle un terrible sacrifici?
Qui ensenyarà en endavant als teus fills
de tirar llances i d'honorar els déus
quan les aigües del Xantos et devorin?

EL VELL MOOR: És una cançó molt bonica, filla meva. Me l'has de cantar abans que no em mori.

AMALIA: És el comiat d'Andròmaca i Hèctor... Karl i jo la cantàvem sovint amb el llaüt. (*Continua tocant i cantant.*)

Vés-me a buscar la mortífera llança,
muller estimada, i deixa que me'n vagi
a la dansa salvatge de la guerra!
Duc Ílion a les meves espatlles.
Que els nostres déus vetllin per Astíanax!
Si cau Hèctor, és per salvar la pàtria.
Ens tornarem a retrobar a l'Elisi.

Entra DANIEL.

270 DANIEL: A fora hi ha un home que us vol veure. Demana ser rebut. Diu que us ha de donar una notícia important.

EL VELL MOOR: Per a mi, només hi ha una cosa important en tot el món. Tu ho saps, Amalia... És potser algun infeliç que necessita la meva ajuda? No vull que se'n vagi d'aquí amb cap motiu de queixa.

AMALIA: Si és un captaire, que pugi de seguida.

Se'n va DANIEL.

EL VELL MOOR: Amalia, Amalia, ocupa't de mi!

AMALIA, *continuant la cançó*:

No sentiré sonar les teves armes,
a la sala jaurà sola l'espasa.
La gran estirp heroica de Príam
es perdrà i tu aniràs on no hi ha llum,
on es plany el Cocit entre deserts
i al riu Leteu morirà el teu amor.

Els meus anhels, tots el meus pensaments
dins el negre Leteu s'ofegaran,
però no pas el meu amor!

Sents? El guerrer ja assalta les muralles.
Cenyeix-me doncs l'espasa i deixa el plany!
L'amor d'Hèctor no morirà al Leteu!

Entren FRANZ, HERMANN disfressat. DANIEL.

FRANZ: Aquest és l'home. Diu que us esperen terribles notícies.
Les podreu escoltar?

EL VELL MOOR: Només en conec una, de mala notícia. Acosta't,
amic, i no m'estalviïs res. Doneu-li un got de vi.

HERMANN, *amb la veu canviada*: Noble senyor! No culpeu un
pobre home si, contra la seva voluntat, us trenca el cor.
Sóc foraster en aquest país, però a vós us conec molt bé.
Sou el pare de Karl von Moor.

EL VELL MOOR: Com ho has sabut?

HERMANN: He conegut el vostre fill...

AMALIA, *saltant excitada*: És viu? És viu? El coneixes? On és?
On, on? (*Vol sortir corrents.*)

EL VELL MOOR: Saps alguna cosa del meu fill?

HERMANN: Estudiava a Leipzig. D'allí se'n va anar a voltar per
tot arreu, fins a qui sap on. Va rondar per tot Alemanya i,
com ell mateix m'ho va explicar, la va recórrer amb el cap
descobert, descalç i mendicant el seu pa de porta a porta.
Cinc mesos més tard va tornar a esclatar la desgraciada
guerra entre Prússia i Àustria, i com que ja no podia es-
perar res més d'aquest món, el so dels timbals victoriosos
de Frederic el va dur a Bohèmia. Permeteu-me –va dir al
gran Schwerin– que mori al camp de l'honor. Ja no tinc
pare!

EL VELL MOOR: No em miris, Amalia!

HERMANN: Li van donar una bandera. Va seguir la marxa victo-
riosa dels prussians. Ell i jo dormíem a la mateixa tenda.
Parlava molt del seu pare, d'uns dies passats, millors que

els actuals, i d'unes esperances frustrades... i ens pujaven les llàgrimes als ulls.

EL VELL MOOR, *amagant-se el cap amb el coixí*: Calla, oh, calla!

HERMANN: Vuit dies després es va produir el duríssim xoc de Praga. Us haig de dir que el vostre fill es va portar com un guerrer coratjós. Va fer veritables prodigis davant els ulls de tot l'exèrcit. Al seu costat, cinc regiments es van anar substituint, i ell aguantava ferm. Queien bombes a dreta i esquerra i el vostre fill continuava aguantant. Una bala li va destrossar la mà dreta. El vostre fill va agafar la bandera amb l'esquerra, i aguantava...

272

AMALIA, *embadalida*: Hèctor, Hèctor! Ho sentiu? Aguantava...

HERMANN: El vaig trobar la nit de la batalla. Sota les bales que xiulaven, havia caigut. Amb la mà esquerra provava de contenir la sang que brollava i la dreta la tenia enterrada a terra. «Germà!», em va cridar. «Per les files de l'exèrcit ha corregut la veu que el general ha caigut fa una hora». «Sí, ha caigut –li dic–, i tu?». «Ara», va cridar tot deixant caure la seva mà esquerra, «qui sigui un soldat valent, que segueixi el seu general, com ho faig jo!». Poc després va expirar i la seva gran ànima va anar a reunir-se amb la de l'heroi.

FRANZ, *llançant-se amb fúria contra HERMANN*: Que la mort et tanqui aquesta boca maleïda! Has vingut per donar el cop mortal al nostre pare? Pare! Amalia! Pare!

HERMANN: Va ser l'última voluntat del meu company moribund. «Pren aquesta espasa», va dir alenant amb dificultat, «i porta-la al meu vell pare; hi ha enganxada la sang del seu fill. Ha estat venjat, es pot donar per satisfet. Digue-li que la seva maledicció m'ha llançat al combat i a la mort, i que he caigut amb desesperació». El seu últim sospir va ser: «Amalia!».

AMALIA, *com sortint d'un son de mort*: El seu últim sospir...:
«Amalia!».

EL VELL MOOR, *crident amb horror i arrencant-se els cabells*: La meva maledicció l'ha llançat a la mort! Ha caigut amb desesperació!

FRANZ, *anant d'una banda a l'altra de l'estança*: Oh! Què heu fet, pare? El meu Karl! El meu germà!

HERMANN: Aquí teniu l'espasa i aquí un retrat que es va treure del pit en aquell mateix moment! Té tots els trets d'aquesta donzella. «Això per al meu germà Franz», va dir. No sé pas què volia dir amb aquestes paraules.

FRANZ, *com astorat*: Per a mi? El retrat d'Amalia? Per a mi, Karl, Amalia? Per a mi?

AMALIA, *llançant-se damunt* HERMANN: Impostor, mercernari indigne! (*El sacseja amb força.*)

HERMANN: No ho sóc, senyoreta. Mireu vós mateixa si no és el vostre retrat... Suposo que l'hi vau donar vós mateixa.

FRANZ: Déu meu, Amalia, és el teu! Realment és el teu!

AMALIA, *tornant-li el retrat*: El meu, sí, el meu! Oh cel i terra!

EL VELL MOOR, *crident i esgarrapant-se la cara*: Ai! Ai! La meva maledicció l'ha llançat a la mort! Ha mort en la desesperació!

FRANZ: I es va recordar de mi en la gravetat dels seus darrers moments..., de mi! Ànima angelical... Quan ja el negre estendard de la mort planava damunt d'ell!... De mi!

EL VELL MOOR, *balbucejant*: La meva maledicció l'ha llançat a la mort! El meu fill ha mort en la desesperació!

HERMANN: No puc suportar un dolor tan gran! Adéu-siau, noble senyor! (*A FRANZ, en veu baixa*) I vós, senyor, per què ho heu fet, això? (*Se'n va de pressa.*)

AMALIA, *corrent-li al darrere*: Queda't! Queda't! Quines van ser les seves últimes paraules?

HERMANN, *que crida tot fugint*: El seu últim sospir va ser: «Amalia». (*Se'n va.*)

AMALIA: El seu últim sospir va ser Amalia!... No, no ets un impostor! Dius la veritat, doncs... la veritat... És mort! Mort! (*Es mou vacil·lant d'una banda a l'altra, fins que cau.*) Mort!... Karl és mort!

FRANZ: Què veig? Què hi ha en aquesta espasa... escrit amb sang? Amalia!

AMALIA: Per ell?

FRANZ: Ho veig de debò o somio? Mira aquestes lletres escrites amb sang: «Franz, no abandonis la meva Amalia». Mira-ho, mira-ho! I a l'altra banda: «Amalia! La mort totpoderosa ha trencat el teu jurament». Ho veus, ho veus, aquí? Ho ha escrit amb la mà ja glaçada i amb la sang calenta del seu cor, ho ha escrit al llindar solemne de l'eternitat! El seu esperit, que ja alçava el vol, es va aturar per unir encara Franz i Amalia.

AMALIA: Déu totpoderós! Ho ha escrit amb la seva pròpia mà... No m'ha estimat mai! (*Se'n va de pressa.*)

FRANZ, *picant de peus a terra*: És desesperant! Tot el meu art fracassa davant aquesta obstinació.

EL VELL MOOR: Ai! Ai! No em deixis, filla meva. Franz, Franz, torna'm el meu fill!

FRANZ: De qui va sortir la maledicció? Qui va impulsar el seu fill a la lluita, a la mort i a la desesperació?... Oh, era un àngel, un tresor del cel. Que la maledicció caigui sobre el seu botxí! Maledicció, maledicció sobre vós mateix!

EL VELL MOOR, *donant-se cops al pit i al front amb els punys tancats*: Era un àngel, un tresor del cel! Maledicció, maledicció i destrucció, maledicció sobre mi mateix! Sóc el pare que ha mort el seu fill gran! Ell em va estimar fins a la mort! Per venjar-me va córrer cap a la guerra i cap a la mort! Monstre! Monstre! (*Es torna a colpir.*)

FRANZ: Ja no existeix. De què serveixen ara aquestes queixes?

(*Riu sardònicament.*) És més fàcil assassinar que tornar a la vida. Mai més no el traureu de la tomba.

EL VELL MOOR: Mai més, mai més, mai més no el traureu de la tomba! Desaparegut, perdut per sempre!... I tu, amb els teus subterfugis, em vas arrencar del cor la maledicció! Tu... tu... Torna'm el meu fill!

FRANZ: No exciteu la meva còlera. Us deixo agonitzant!

EL VELL MOOR: Monstre! Monstre! Torna'm el meu fill! (*S'alça amb fúria del seu seient i vol agafar pel coll FRANZ, que el torna a fer seure d'una empenta.*)

FRANZ: Sou una pila d'ossos sense força, i encara goseu... Moriu-vos! Desespereu-vos! (*Se'n va.*)

275

EL VELL MOOR: Que mil malediccions et persegueixin entre llamps i trons! M'has arrencat el meu fill dels meus braços. (*Es regira dins el seient, ple de desesperació.*) Ai! Ai! Desesperar-se i no morir! Fugen, em deixen morir sol... Els meus bons àngels fugen de mi, tots els sants s'aparten de l'assassí decrepit... Ai, ai! Ningú que sostingui el meu cap, ningú que alliberi la meva ànima en lluita? Cap fill! Cap filla! Cap amic!... Només homes... i cap que vulguí..., sol..., abandonat... Ai, ai! Desesperar-se i no morir!

Entra AMALIA amb els ulls plorosos.

EL VELL MOOR: Amalia! Enviada del cel! Véns a deslliurar-me l'ànima?

AMALIA, *amb dolcesa*: Heu perdut un fill excel·lent.

EL VELL MOOR: Deus voler dir que l'he assassinat. Amb aquest càrrec em presentaré davant el tribunal de Déu.

AMALIA: No, no, pobre ancià! El Pare Celestial l'ha cridat al seu costat. Hauríem estat massa feliços en aquest món... Allà dalt, allà dalt. Més enllà dels astres... el tornarem a veure.

EL VELL MOOR: Tornar-se a veure! Tornar-se a veure! Oh, llavors una espasa em partirà l'ànima. Si sóc admès entre els sants i me'l trobo al davant... enmig del cel sentiré dintre meu tots els horrors de l'infern! En la visió de l'infinit, m'esclafarà el pes d'aquest record. He assassinat el meu fill!

AMALIA: Oh, el seu somriure esborrarà aquest record dolorós de la vostra ànima: sigueu feliç, pare estimat. Jo ho sóc del tot. No ha cantat ja el nom d'Amalia amb l'arpa seràfica davant els oients celestials, i ells l'han murmurat després acompanyant-lo en veu baixa? El seu últim sospir va ser Amalia! No serà també Amalia el seu primer crit de joia?

EL VELL MOOR: Un consol celestial brolla dels teus llavis! Dius que em somriurà? Em perdonarà? Estigues al meu costat, estimada del meu Karl, a l'hora de la meva mort.

AMALIA: Morir és refugiar-se en els seus braços. Sou feliç i us envejo. Per què no se m'han ablanit aquests ossos? Per què aquests cabells no se m'han tornat blancs? Com lamento tenir les forces de la joventut. Sigues benvinguda, vellesa sense vigor, que m'acostarà al cel i al meu Karl.

Entra FRANZ.

EL VELL MOOR: Acosta't, fill meu! Perdona'm si abans he estat massa dur amb tu. T'ho perdono tot. Tinc un desig tan gran de lliurar la meva ànima en pau.

FRANZ: Ja heu plorat prou el vostre fill? Pel que veig, només en teniu un.

EL VELL MOOR: Jacob tenia dotze fills, però pel seu Josep va plorar llàgrimes de sang.

FRANZ: Hum!

EL VELL MOOR: Vés a buscar la Bíblia, filla meva, i llegeix-me la

història de Jacob i Josep! Sempre m'ha emocionat, també abans, quan jo encara no era Jacob.

AMALIA: Què voleu que us llegeixi? (*Pren la Bíblia i la fulleja.*)

EL VELL MOOR: Llegeix-me el dolor del pare abandonat, quan ja no troba Josep entre els seus fills i el busca inútilment enmig dels altres onze... i el seu plany, quan sap que Josep li ha estat arrabassat per sempre.

AMALIA, *llegint*: «I van prendre la túnica de Josep, i van matar un boc, i van xopar la túnica amb la sang, i van dur la túnica ensangonada i la van presentar al seu pare, i li van dir: Hem trobat això, mira si aquesta túnica és o no és la del teu fill...». (*FRANZ se'n va de pressa.*) «I ell la va reconèixer i va dir: És la túnica del meu fill. Alguna mala bèstia l'ha devorat. Una bèstia ferotge ha destrossat Josep».

EL VELL MOOR, *que torna a caure enrere, sobre el coixí*: Una bèstia ferotge ha destrossat Josep!

AMALIA, *que continua llegint*: «I Jacob es va esquinçar el vestit, es va posar un sac als lloms i va plorar el seu fill durant molt temps. I tots els seus fills i les seves filles el van anar a consolar; però ell no volia cap consol, i va dir: baixaré sota terra amb el meu dolor».

EL VELL MOOR: Prou! Prou! Em trobo molt malament.

AMALIA, *alçant-se i deixant caure el llibre*: Oh cel, ajuda'ns! Què és això?

EL VELL MOOR: És la mort!... Negra... S'alça... davant... els meus ulls... T'ho prego... crida el capellà... perquè em combregui... On és... el meu fill Franz?

AMALIA: Ha fugit. Déu tingui pietat de nosaltres.

EL VELL MOOR: Fugit... fugit del llit d'un moribund... I tot això... tot... de dos fills plens d'esperances... Tu me'ls has donat... Tu me'ls has pres... Que el teu Nom sigui...

AMALIA, *amb un crit sobtat*: Mort! Tot és mort! (*Se'n va desesperada.*)

Entra FRANZ, saltironant d'alegria.

FRANZ: Mort! Criden mort! Ara sóc l'amo. En tot el castell ressona el crit de mort!... Però és cert, o potser només dorm?... Ah, sí, sí, certament! Sí que és un son on mai més no tornarà a sonar el «bon dia». El son i la mort són germans bessons. Per una sola vegada, canviem-ne els noms! Oh, son amable i benvingut! Et donarem el nom de mort! (*Li tanca els ulls.*) Ara, qui gosarà venir per fer-me comparèixer davant un tribunal? O dir-me a la cara: ets un malfactor! Fora, doncs, aquesta carregosa màscara de dolcesa i virtut! Ara veureu un Franz tal com és, i això us espantarà! El meu pare endolcia les seves exigències. Feia del seu domini una mena de cercle familiar, s'asseia al portal, amb un somriure benvolent i saludava la seva gent com a fills i germans... Ara les meves celles pesaran damunt vostre com núvols de tempesta; l'autoritat del meu nom planarà sobre aquestes muntanyes com un planeta amenaçador; el meu front serà el vostre baròmetre! Ell acariciava i amanyagava els clatells dels qui es resistien al seu poder. Jo us clavaré els esperons punxeguts a la carn i faré córrer la tralla. Als meus dominis, hem d'arribar a l'extrem que les patates i la cervesa aigualida seran els requisits dels dies de festa, i pobre d'aquell que se'm posi al davant amb les galtes plenes i vermelles! El pàl·lid color de la pobresa i la por de l'esclau seran els meus colors: amb aquesta lliurea us vestiré!

Se'n va.

Escena tercera

Els boscos de Bohèmia

SPIEGELBERG, RAZMANN. BANDITS.

RAZMANN: Ets tu? Ets tu, de debò? Deixa que et desfaci a abraçades, germà Moritz, estimat! Benvingut als boscos de Bohèmia! T'has fet gran, i fort. I quin magnífic batalló! I quina empena per reclutar gent! Ets un perfecte reclutador!

SPIEGELBERG: Oí que sí, germà? I a més, gent com cal! No veus ben clar que m'acompanya la benedicció de Déu? Abans jo era un pobre desgraciat, un mort de gana, no tenia res més que aquesta vara quan vaig passar el Jordà, i ara aquí em tens, amb setanta-vuit homes, la majoria botiguers arruïnats, mestres i escriptors expulsats de les províncies de Suàbia; una patrulla de tipus ferrenys, sí, germà, et dic que són uns elements com no n'hi ha, capaços de robar-se l'un a l'altre els botons de les calces, i al seu costat només et sents segur amb el trabuc ben carregat... No els pots demanar més i la seva fama s'estén més enllà de les quaranta llegües al voltant. No t'ho pots arribar a imaginar. No hi ha diari on no et topis amb un article sobre aquesta fura de Spiegelberg; només per això els guardo tots... M'hi descriuen de cap a peus, que sembla que em tinguis al davant, en persona... No s'obliden ni dels botons de la meva casaca. Però nosaltres els fem anar de bòlit d'una manera terrible. No fa gaire vaig entrar en una impremta, vaig dir que havia vist el famós Spiegelberg i vaig dictar a un pixatinters que hi havia allà assegut la imatge clavada d'un curandero dels encontorns; i la cosa s'escampa, el típus és detingut, me'l sotmeten a interrogatori, i vet

aquí que la por i la falta de pesquis li fan confessar –que el diable se m'emporti– li fan confessar que sí, que ell és Spiegelberg... Llamps i trons! Va anar d'un pèl que no em presentés al magistrat per dir-li que aquell canalla havia jugat amb el meu bon nom... I al cap de tres mesos, tal com ho sents, el penjen. Vaig haver de fregar-me pels nassos una bona dosi de tabac quan, un dia, tot passejant, passo davant de la forca i em veig aquell Spiegelberg de pega encimbellat en tota la seva glòria. I mentre aquell Spiegelberg penja de la forca, Spiegelberg s'escapa com aquell qui res i, d'esquitllentes, fa pam i pipa a aquesta justícia que es passa de llesta.

RAZMANN, *rient*: Ja veig que ets el de sempre.

SPIEGELBERG: Ho sóc, com pots veure, en cos i ànima. Oh, i encara em queda per explicar-te una brometa que vaig fer no fa gaire al convent de Santa Cecília. Caminant caminant, arribo cap al vespre al convent, i com que en tot el dia no havia disparat ni un sol cartutx –saps que odio mortalment el *diem perdidí*– em calia magnificar aquella nit fent-ne una de ben sonada, encara que li costés una orella al dimoni. Ens mantenim en silenci fins ben entrada la nit. No se sentia ni una rata. S'apaguen els llums. Pensem que les monges ja deuen ser al llit. Faig un xiulet i els meus companys comencen a engegar trets i a esvalotar com si fos el dia del Judici Final. I, amb un enorme terrabastall, es fiquen a les cel·les de les monges! Ha, ha, ha! Hauries d'haver vist quina cacera; com les pobres bestioles buscaven a les fosques els seus vestits i com, plenes d'horror i desconcert, s'embolcallaven amb els llençols, o bé corrien com gats a amagar-se sota l'estufa; d'altres, amb el cor ple d'espant, es pixaven tant que inundaven l'estança i hauries pogut aprendre a nedar, i tot eren crits i gemecs, i per acabar-ho de rematar, aquella mòmia de

l'abadessa, vestida com Eva abans del pecat original... Ja saps, germà que, de totes les criatures d'aquest món, cap no em repugna tant com una aranya o una dona vella... I ara imagina't aquell careto ballotejant al meu davant i conjurant-me en nom del seu pudor virginal... Per tots els diables! Jo estava a punt de fer-li empassar d'un revés les poques dents que li quedaven. Ras i curt! O em treien tota la vaixela de plata, els tresors del convent i tots els calés comptants que tinguessin, o bé... Els meus companys em van entendre perfectament... Et dic que, d'aquell convent, en vaig treure un botí que pujava a més de mil tàlers, a més a més de la diversió, i els meus homes van deixar a les monges un record que hauran d'arrossegar durant nou mesos.

RAZMANN, *donant cops de peu a terra*: Rellamps! I jo que no hi era!

SPIEGELBERG: Ho veus? No em diràs que això no sigui la gran vida! I et quedes com nou i amb forces, i el cos se't posa bé i cada dia et vas engreixant com un bisbe... No sé si en mi hi ha alguna cosa de magnètic que atreu tota la púrria d'aquest món de Déu com un imant atreu el ferro i l'acer.

RAZMANN: Ja estàs fet un bon imant! Però m'agradaria saber quin dimoni de bruixeries gastes...

SPIEGELBERG: Bruixeries? No en necessito jo, de bruixeries... S'ha de tenir cap! Un cert sentit pràctic que, ben mirat, et ve de naixença... perquè, saps?, jo sempre dic que, de qualsevol tanoca, en pots fer un home honorat, però per fer-ne un bergant cal tenir cervell... I, en això, també hi juga un geni nacional especial, un cert..., com t'ho diria..., un cert clima que et predisposi a ser un bergant, i per això t'aconsello que viatgis als Grisons, que és l'Atenes dels bergants d'avui en dia.

RAZMANN: Germà! A mi m'han recomanat molt tot Itàlia.

SPIEGELBERG: Sí, sí! No cal privar dels seus drets a ningú. A Itàlia hi ha bona gent, i si Alemanya continua com fins ara i s'acaba traient la Bíblia del damunt, com tot sembla indicar, doncs també d'Alemanya podrem esperar alguna cosa de bo... però t'haig de dir que el clima tampoc no compta tant. El geni s'obre pas a tot arreu, i la resta, germà... Una poma borda, ni en el mateix Paradís terrenal es convertirà en una pinya americana, però ara, el que et volia dir... On érem?

282 RAZMANN: Parlàvem de les teves manyes.

SPIEGELBERG: Ah, sí, de les meves manyes. Doncs la primera cosa que has de fer quan arribes a una ciutat és recollir informació dels bòfies, dels perdiguers que van de ronda i dels vigilants de la cangrí; t'informes de qui els freqüenta amb més assiduïtat i els fa els honors, i llavors vas a veure aquesta parròquia... Et fiques després als cafès, als bordells i als hostals, espies, sondeges aquells que s'exclamen més dels temps de rebaixes que vivim, d'aquesta plaga, cada vegada més estesa, de les millores policíiques, aquells que més reneguin del govern o es fiquin amb els fisonomistes i gent per l'estil. Germà! Tot això és el sùmmum! L'honradesa trontolla com una dent corcada i només has d'aplicar-hi les tenalles... O si vols una via millor i més directa: et poses al mig del carrer i deixes caure una bossa plena, t'amagues en algun lloc i et fixes en la persona que la recull... Al cap d'un moment li vas al darrere, i quan l'has atrapada, li preguntes: Senyor, no deu haver trobat pas una bossa de diners? Si et diu que sí, bona nit i tapa't! Però si ho nega i et diu: perdoni, però ara mateix no crec recordar... Ho sento... (*Amb entusiasme:*) Germà! Victòria! Ja pots apagar la llanterna, Diògenes! Has trobat el teu home!

RAZMANN: Ets tot un expert.

SPIEGELBERG: Redéu! Et penses que n'he dubtat mai? Doncs bé, ara que ja tens l'home enganxat a l'ham, has de tenir prou traça per cobrar-lo i que no se t'escapi. Fixa-t'hi bé, fill meu, és així com actuo: una vegada tinc la pista, m'enganxo al meu candidat com una paparra, bec amb ell per la nostra amistat fraternal i, *nota bene*, no has de deixar-li pagar res! Això et costa algun calé, però no en facis cas... Tu vas fent la teva, l'introdueixes en alguna timba de joc, amb gent viciosa i disbauxada, el fas embolicar en batusses i saraus fins que hi deixi la pell i els ossos, i els diners i la consciència i el bon nom; i et dic així, de passada, que no aconseguiràs res si no li destrosses el cos i l'ànima... Creu-me, germà! Tot això ho he deduït de la meva experiència pràctica: he observat més de cinquanta vegades que quan l'home honrat ha sortit per sempre del seu niu, el diable se'n fa l'amo i senyor. I és tan senzill donar aquest pas! Tan senzill com fer el salt de puta a beguina... Però, ei, escolta! Què era aquest soroll?

RAZMANN: Era un tro. Però tu continua!

SPIEGELBERG: Encara hi ha un camí més curt i millor: al teu individu li saqueges la casa i tot el que té, fins a l'última camisa, i ja veuràs com et ve pel seu propi peu... A mi, què m'has d'ensenyar?... Pregunta-ho a aquest que fa aquesta cara que sembla de coure... Per tots els diables! El tinc ben atrapat... Li vaig dir que li donaria quaranta ducats si em feia un motlle amb cera de les claus del seu amo... I creuràs que el molt bèstia el fa, me'l porta i –que el diable se m'emporti– em demana els diners... Monsieur, li dic, sabeu que ara mateix puc dur aquestes claus al comissari de policia i aconseguir-vos tots els números per anar a parar a la força?... Redéu! Si haguessis vist quins ulls feia i com es posava a tremolar igual que un gos moll... «Per

l'amor de Déu, senyor, tingueu pietat! Jo vull, vull...». «Què voleu? Voleu agafar l'ocasió per la punta dels cabells i seguir-me fins al mateix infern?». «Oh, sí, de tot cor i amb alegria...». «Ha, ha, ha! Pobre desgraciat, hi has ben caigut de quatre potes...». Ja te'n pots ben riure, Razmann! Ha, ha, ha!

RAZMANN: Sí, sí, ho haig d'admetre. Aquesta lliçó me l'hauré de gravar al cervell amb lletres d'or. Satanàs deu conèixer bé els seus, ja que t'ha triat a tu com a intermediari.

SPIEGELBERG: Oi que sí, germà? I em penso que si n'hi porto deu, em deixarà marxar lliurement... No és cert que cada editor dóna al seu representant un exemplar gratuït de cada deu que en ven? Per què el diable hauria d'obrar amb mi com un jueu? Razmann, sento olor de pólvora...

RAZMANN: A fe que jo també fa estona que la sento... Atenció! Aquí a prop en passa alguna. Sí, sí, tal com t'ho dic, Moritz... Tu, amb els teus reclutes, seràs ben rebut pel nostre capità... Ell també ha sabut atreure bona gent.

SPIEGELBERG: Però els meus..., els meus...! ...Bah!

RAZMANN: Bé, sí! Segur que en saben, de fer córrer els dits... Però jo et dic que la fama del nostre capità ha temptat ja uns quants elements que són prou de fiar.

SPIEGELBERG: No n'hi ha per tant.

RAZMANN: No hi facis broma! I no s'avergonyeixen de servir a les seves ordres. Ell no mata per robar, com ho fem nosaltres; sembla que ja no li preocupen els diners, d'ençà que té tots els que vol, i fins i tot la tercera part del botí que de dret li pertoca, la regala als orfes o a joves pobres que prometen perquè es paguin els estudis. Però si es tracta de deixar pelat un d'aquests aristòcrates rurals que escorxen els seus pagesos com si fossin bèsties, o bé de fer passar per l'adreçador un brètol cobert de galons daurats, que falseja les lleis i s'escapa amb suborns de la

justícia, o de qualsevol senyoret d'aquesta mena... Noi! Llavors es troba ben bé dins el seu element i és com si el dimoni se n'apoderés, com si cada fibra del seu cos se li tornés una fúria.

SPIEGELBERG: Hum, hum!

RAZMANN: No fa gaire, en un hostal, vam saber que hi passaria un ric comte de Ratisbona que havia aconseguit guanyar un plet d'un milió gràcies a les trampes del seu advocat. El capità s'havia assegut a taula a jugar a daus... «Quants som?», em va preguntar, alçant-se d'una revolada. Vaig veure que es mossegava el llavi inferior, que és el que sol fer quan està més enfurit. «Només cinc!», li dic... «N'hi ha prou», em respon. Llança a l'hostalera els diners damunt la taula, sense haver tocat el vi que s'havia fet portar... Ens posem en camí. Durant tot el trajecte no va dir ni un mot, anava tot sol, a part; només de tant en tant ens preguntava si encara no sentíem res, i ens ordenava que poséssim l'orella a terra. Finalment es presenta el comte amb el cotxe carregat d'equipatge. L'advocat seia al seu costat dins el cotxe. Al davant, un home a cavall, i a cada costat cavalcaven també dos criats... Havies d'haver vist el capità davant nostre, llançar-se contra el cotxe amb una pistola a cada mà, i la veu amb què va cridar: «Alto!»... El cotxer, que no es volia aturar, va baixar de tomballons des del pescant a terra, el comte va disparar enlaire des del cotxe; els dos genets van fugir... «Els diners, canalla!», va cridar el capità amb una veu de tro. El comte estava com un bou sota la destral, «i tu ets el brètol que ha fet de la justícia una puta?». L'advocat tremolava i li petaven les dents... El punyal se li va clavar a la panxa com un clau a la paret... «Ja he fet el que havia de fer», va cridar el capità, i es va apartar tot orgullós de nosaltres. «El saqueig és cosa vostra». I va desaparèixer dins el bosc.

SPIEGELBERG: Hum, hum! Germà, tot el que abans t'he explicat, que quedí entre nosaltres. Ell no té per què saber-ne res. M'entens?

RAZMANN: Molt bé, molt bé! T'entenc.

SPIEGELBERG: Ja el coneixes. Té els seus rampells. M'entens, oi?

RAZMANN: Sí, t'entenc, t'entenc. (*Arriba SCHWARZ corrents.*) Qui és? Què passa? Hi ha algun viatger pel bosc?

SCHWARZ: De pressa! De pressa! On són els altres?... Ira de Déu! Us esteu aquí xerrant tan tranquils! És que no ho sabeu? No en sabeu res?... I Roller?

286 RAZMANN: Què és? Què passa?

SCHWARZ: Roller penjat, i amb ell quatre més!

RAZMANN: Roller? Maleït siga! Des de quan... Com ho saps?

SCHWARZ: Fa tres setmanes que el van enxampar, i no en sabíem res. Li van fer tres judicis, i no en vam sentir res; el van sotmetre a la tortura per fer-li dir on era el capità... Però ell, valent, no va cantar; ahir el van condemnar i avui l'han enviat a l'infern per correu extraordinari.

RAZMANN: Maleït siga! Ho sap el capità?

SCHWARZ: Fins ahir no en va saber res. Estava que treia foc pels queixals. Tu saps que sempre ha tingut Roller en gran estima, i ara, això de la tortura... Hem dut cordes i una escala a la torre per alliberar-lo, però no ha servit de res. El capità, amb hàbit de caputxí, ha pogut arribar fins a ell i ha volgut ocupar el seu lloc, però Roller s'hi ha negat en rodó. I ara ha fet un jurament que ens ha glaçat la sang a tots; ha dit que li vol encendre una torxa funerària com mai no l'ha tinguda cap rei, una torxa que els deixarà tots socarrimats. Tinc por per la ciutat. Ja fa temps que li té una tírria especial, perquè és tan hipòcrita i carca, i tu ja saps que quan ell diu: ho faré!, és com si un de nosaltres digués «ja està fet».

RAZMANN: És ben cert! Conec el capità. Si hagués donat parau-

la al dimoni de baixar a l'infern, no resaria mai, ni que es pogués salvar amb mig parenostre! Però, ai, el pobre Roller! El pobre Roller!

SPIEGELBERG: *Memento mori!* Però això, a mi, no m'afecta pas gaire. (*Cantusseja:*)

Passo de llarg vora la forca
i jo que penso fent l'ullet:
ja m'està bé que hi pengis sol.
Qui és més imbècil: tu o jo?

287

RAZMANN, *saltant*: Escolta!... Un tret!

Trets i soroll.

SPIEGELBERG: Un altre!

RAZMANN: I encara un altre! El capità!

Se sent cantar rere l'escena.

Els de Nuremberg mai no han penjat
ningú que no hagin enxampat. (*Bis.*)

SCHWEIZER, ROLLER, *rere l'escena*: Ei, hola! Ei!

RAZMANN: Roller, Roller! Que deu diables se m'emportin!

SCHWEIZER, ROLLER, *rere l'escena*: Razmann! Schwarz! Spiegelberg! Razmann!

RAZMANN: Roller! Schweizer! Llamps i trons! (*Corren al seu encontre.*)

El bandit MOOR, a cavall. SCHWEIZER, ROLLER, GRIMM, SCHUF-TERLE, tropa de bandits coberts de fang i brutícia.

EL BANDIT MOOR, *saltant del cavall*: Llibertat! Llibertat!... Ja ets en lloc segur, Roller! Emporteu-vos el meu cavall i renteu-lo amb vi. (*Es deixa caure a terra.*) Ha anat com una seda.

RAZMANN, a ROLLER: Ah, per la fornal de Plutó! Has ressuscitat de la roda?

SCHWARZ: Ets l'esperit de Roller? O jo estic boig? Ets ell, de debò?

ROLLER, *sense alè*: Ho sóc. En carn i ossos. I ben sencer. D'on et penses que vinc?

288 SCHWARZ: No sóc cap bruixa! Però si ja tenies la sentència al damunt!

ROLLER: Sí, és així, i encara més. Vinc de dret de la forca. Ara, deixeu-me reprendre l'alè. Schweizer t'ho explicarà. Doneu-me un got d'aiguardent! I tu, Moritz, ja tornes a ser aquí? Em pensava que et tornaria a veure en un altre lloc... Doneu-me un got d'aiguardent! No m'aguanten els ossos! Capità! On és el meu capità?

SCHWARZ: De seguida! De seguida!... Però ara digues, parla! Com te n'has sortit? Com és que et tornem a tenir aquí? Em roda el cap. De la forca, dius que vénis?

ROLLER, *que s'empassa una ampolla d'aiguardent*: Ah, que és bo! Com crema!... Directament de la forca, us dic. Esteu tots aquí bocabadats, i no podeu ni somiar... Ja estava només a tres passos d'aquella maleïda escala que havia de conduir-me al si d'Abraham –tan a prop, tan a prop. I ja estaven venudes totes les parts de la meva anatomia! La meva vida no valia ni una presa de tabac. Al capità li dec l'aire que respiro, la llibertat i la vida.

SCHWEIZER: Ha estat una acció que val la pena sentir. El dia abans, a través dels nostres espies, vam saber que a Roller l'havien engarjolat, i que si el cel no ens queia a tots al damunt, l'endemà –és a dir avui– seguiria el camí que

tota carn mortal ha de seguir... «Amunt!», diu el capità, «què no faríeu per un bon amic? El salvem o no el salvem, almenys li encendrem una torxa funerària com mai no l'ha tinguda cap rei, una torxa que els deixarà tots socarrimats». Es reuneix tota la banda. Enviem a Roller un emissari que li ho explica tot en un paper que aconseguix tirar-li dins la sopa.

ROLLER: Jo dubtava de l'èxit.

SCHWEIZER: Vam esperar que els carrers fossin buits. Tota la ciutat havia anat a veure l'espectacle, gent a peu i a cavall, un bé de Déu de carruatges; el soroll i els salms al peu de la forca se sentien de lluny. «Ara», diu el capità, «encengueu, encengueu-ho tot». I els companys van córrer com fletxes i van calar foc a la ciutat en trenta-tres punts diferents; van llançar metxes enceses a la vora del polvorí, a les esglésies i als graners... Redéu! En menys d'un quart d'hora, el gregal, que també deu tenir tírria a la ciutat, es gira a favor nostre i ajuda a pujar les flamarades fins a les teulades més altes. I mentrestant nosaltres, d'un carrer a l'altre, com fúries...: «Foc! foc!», per tota la ciutat... Crits... udols... terrabastall... les campanes que comencen a tocar en senyal d'alarma, esclata pels aires el polvorí, com si la terra es partís en dos trossos i el cel explotés i l'infern s'ensorrés deu mil colzes més avall.

ROLLER: I llavors el meu seguici mira cap enrere... La ciutat era allà, com Sodoma i Gomorra... Tot l'horitzó era cobert de foc, sofre i fum. Quaranta muntanyes escampaven l'eco d'aquell brogit infernal tot al voltant... Un enorme pànic els fa anar tots per terra... Jo aprofito aquell instant i... zas..., com el vent! Jo ja anava deslligat, tan a prop estava del final... i els qui m'acompanyaven, petrificats com la muller de Lot, miren enrere... I jo, cames ajudeu-me! Travesso la multitud! Fujo! Seixanta passes més avall em

trec la roba i em tiro al riu, nedo sota l'aigua fins que em sembla que m'han perdut de vista. El meu capità ja m'esperava amb roba i cavalls... Així m'he escapat. Moor, Moor! Tant de bo que aviat et trobis en un entrebanc semblant, per poder-te pagar amb la mateixa moneda!

RAZMANN: Un desig ben bèstia! Només per això mereixeries que et pengessin. Però ha estat un cop ben donat, com per trencar-se de riure.

ROLLER: Va ser l'ajuda en el moment precís, vosaltres no ho podeu apreciar. Us hauríeu d'haver trobat amb la corda al coll. Anar de viu en viu, com jo, camí de la tomba; i tot aquell sacramental de les cerimònies i el botxí, i amb cada pas amb què avança el peu temorós, veus més a prop i més terrible aquella màquina maleïda on m'havien d'allotjar, alçant-se il·luminada per la claror matinal d'un sol horrible..., i els esbirros del botxí que t'agafen i la música horrorosa que encara em ressona a les orelles i el grallar dels corbs famèlics que alçaven el vol de trenta en trenta fugint del meu antecessor ja mig podrit, i tot, tot... i a sobre el pressentiment de l'eterna benaurança que m'esperava... Germà, germà! I tot de cop: la llibertat... Va ser un esclat com si hagués saltat un cercol del barril del cel... Us dic, canalles, que caure de sobte d'un forn ardent dins un mar glaçat no és un canvi tan fort com el que jo vaig sentir quan vaig arribar a l'altra riba del riu.

SPIEGELBERG, *rient*: Pobre infeliç! Però ara ja ha passat el mal tràngol! (*Brindant*:) Pel teu segon naixement!

ROLLER, *llançant el seu vas*: No, per tot l'or del món, no ho voldria pas viure un altre cop. Morir és alguna cosa més que fer un salt d'Arlequí, i la por de la mort és pitjor que la mort.

SPIEGELBERG: I el polvorí que salta!... Te n'adones, Razmann!

Per això l'aire feia pudor de sofre a tantes hores de distància, com si haguessin tret a airejar tot el guardaroba de Moloc... Ha estat un cop mestre, capità! T'envejo.

SCHWEIZER: Si la ciutat s'alegrava de veure el meu company enllestit com un porc a l'escorxador, per què dimonis hem de tenir cap mala consciència d'haver-la destruïda per salvar el nostre company? I, per si no fos prou, els nostres homes han tret el ventre de pena i han saquejat a tort i a dret... Digueu-me, què heu arreplegat?

UN BANDIT: Jo, enmig d'aquell enrenou, m'he ficat a l'església de Sant Esteve i he arrencat els passamans daurats del drap que cobria l'altar. El bon Déu –m'he dit– és un home ric i pot convertir en fils d'or un cordill de no res.

SCHWEIZER: Has fet molt bé... Què hi pinta, en una església, tanta ostentació? Ho ofereixen al Creador, que es riu de tota aquesta quincalla, i deixen morir de fam les seves criatures... I tu, Spangeler, on has tirat la xarxa?

BANDIT SEGON: Jo i Bugel hem saquejat una botiga i portem roba per a cinquanta dels nostres.

BANDIT TERCER: Jo he pescat un parell de rellotges d'or i una dotzena de culleres de plata.

SCHWEIZER: Bé, molt bé. I a més, els hem deixat una foguerada que no l'apagaran ni en dues setmanes. I si es volen defensar del foc, arruïnaran la ciutat amb l'aigua. Tu, Schuf-terle, saps quants morts hi ha hagut?

SCHUFTERLE: Diuen que vuitanta-tres. Només el polvorí n'ha fet miques ben bé seixanta.

EL BANDIT MOOR, *molt seriós*: Roller, has costat car.

SCHUFTERLE: Bah, bah... i què? Si haguessin estat homes... encara... Però eren criatures de bolquers que no fan més que embrutar-se, i mares encotillades que els espantaven els mosquits, i vells xarucs, ressecats, que ja no eren capaços ni de trobar les portes... Malalts que somicaven

demanant el doctor, que amb pas greu i majestuós se n'havia anat a l'execució. Qui era lleuger de cames havia desfilat cap a la comèdia, i només el rebuig de la ciutat s'havia quedat a guardar les cases.

MOOR: Pobres desgraciats! Dius que eren malalts, vells i criatures?

SCHUFTERLE: Sí, per tots els diables! I parteres, i dones embassades que tenien por d'avortar davant la forca; dones joves que temien que la presència del botxí els fos una maledicció i que els fills que duïen a la panxa arrossegessin tota la vida la marca de la forca... Pobres poetes sense sabates per posar-se, perquè l'únic parell que en tenien l'havien dut al pegot; i tota la purrialla d'aquesta mena que ni val la pena de parlar-ne. Jo, quan passava casualment pel costat d'una barraca, sento uns gemecs a dintre, miro què hi ha i a la llum de les flames, què veig? Una criatura, encara forta i sana, ajaguda a terra, sota la taula que ja es començava a encendre... «Pobret!», penso, «et glaçaràs aquí sota», i el vaig llançar a les flames.

MOOR: De debò Schufterle? Doncs que aquestes flames cremin dins el teu pit per tota l'eternitat! Lluny de mi, monstre! No et deixis veure mai més a la meva banda!... Remugueu?... Què us passa pel cap? Què vol dir això de remugar quan jo dono una ordre?... Que se'n vagi, he dit... I entre vosaltres, n'hi ha més que estan madurs per a la meva còlera. Et conec, Spiegelberg. Però no trigaré a posar-vos la mà al damunt i fer-vos una bona repassada.

Se'n van tots, tremolant. MOOR, tot sol, camina amunt i avall amb agitació.

No te'ls escoltis, venjador celestial!... Què hi puc fer? I tu, què hi pots fer, si les teves pestes, les teves caresti-

es, les teves inundacions devoren igualment justos i pecadors? Qui pot ordenar a la flama que no s'enfurismi també contra els sembrats beneïts quan hauria de destruir només els nius de les vespes? Vergonya per a aquests assassins d'infants! Per als qui maten dones! I malalts!... Com m'aclapara aquest fet! Ha enverinat la meua obra més bella... Aquí em teniu com un infant, burlat i avergonyit sota l'ull del cel, un infant que es pensava jugar amb la maça de Júpiter i abatia pigmeus quan havia de destrossar titans... Vés-te'n, vés-te'n! No ets tu l'home que ha de brandar l'espasa venjadora del màxim tribunal, has sucumbit a la primera embranzida... Renuncio aquí al meu audaç projecte, me'n vaig a entaforar-me dins qualsevol forat d'aquest món, on la llum del dia es faci ennere davant la meua vergonya. (*Va a sortir.*)

UN BANDIT, *entra corrents*: Vigila, capità! Aquí hi ha fantasmes! Esquadrons de cavalleria de Bohèmia recorren tot el bosc... Un infernal espia ens deu haver traït.

ALTRES BANDITS: Capità, capità! Ens han seguit el rastre... Uns quants milers d'homes han acordonat tota la part central del bosc.

ALTRES BANDITS: Ai, ai, pobres de nosaltres! Ja ens han atrapat, torturat i esquarterat! Molts milers d'hússars, dragons i caçadors salten damunt tots els cims i ocupen totes les sortides.

MOOR *se'n va*. *Entren* SCHWEIZER, GRIMM, ROLLER, SCHWARZ, SCHUFTERLE, SPIEGELBERG, RAZMANN *i la resta de la banda*.

SCHWEIZER: Els hem fet sortir del cau? Alegre-te'n, Roller! Fa molt de temps que desitjava veure'm les cares amb totes aquestes rates de caserna... On és el capità? S'ha reunit tota la banda? Tenim prou pólvora?

RAZMANN: De pólvora, n'hi ha de sobres. Però nosaltres no passem de vuitanta; amb prou feines un home contra vint.

SCHWEIZER: Doncs millor! Ni que fossin cinquanta contra el meu dit gros. Ja han esperat prou de temps fins que els hem cremat la palla sota el cul... Germans, germans! No passa res. Ells es juguen la vida per set sous, i nosaltres, no lluitem per salvar el coll i per la llibertat?... Els hem de caure al damunt com el diluvi i fer-los volar el cap a trets com llamps i trons! Però, per tots els diables... on és el capità?

SPIEGELBERG: Ens abandona en aquest moment de perill! És que ja no ens podrem escapar?

SCHWEIZER: Escapar?

SPIEGELBERG: Oh, per què no em vaig quedar a Jerusalem?

SCHWEIZER: Així t'ofeguessis en una claveguera, rata immunda! Entre monges despullades et fas el valent, però quan veus un parell de punys... Demostra qui ets o et farem cosir dins una pell de truja i et llançarem als gossos!

RAZMANN: El capità, el capità!

Apareix MOOR, caminant lentament i parlant per a ell mateix.

MOOR: Els he fet encerclar per tot arreu. Ara s'hauran de batre com a desesperats. (*En veu alta:*) Fills meus! Ara és el moment! O estem perduts o haurem de lluitar com senyors ferits!

SCHWEIZER: Ah, amb els meus ullals els foradaré la panxa que els sortiran les tripes fins a arrossegar-les per terra. Guia'ns capità! Et seguirem fins a la gola de la mort.

MOOR: Carregueu totes les armes. No ens faltará pólvora?

SCHWEIZER, *saltant*: Tenim prou pólvora per engegar la terra contra la lluna!

RAZMANN: Cadascú té cinc parells de pistoles carregades i a més tres trabucs.

MOOR: Molt bé, molt bé! Doncs ara, que una part dels homes s'enfilí als arbres o s'amagui entre la malesa i els dispari per darrere.

SCHWEIZER: Això és cosa teva, Spiegelberg.

MOOR: Els altres, com fúries, els atacarem pels flancs.

SCHWEIZER: Jo, jo hi vull ser.

MOOR: Ahora tothom ha de fer sonar el seu xiulet i anar corrent pel bosc, perquè sembli que som una terrible quantitat de gent; també cal deixar anar tots els gossos i atiar-los perquè els separin, els dispersin i us els posin a tret. Nosaltres tres, Roller, Schweizer i jo, ens batrem cos a cos.

SCHWEIZER: Magistral! Perfecte! Rebran pertot arreu. No sabran d'on els vénen les bufetades. Més d'una vegada he encertat d'un tret una cirera entre els llavis. Que s'acostin!

295

SCHUFTERLE *fa un senyal a SCHWEIZER, que s'endú el capità a part i hi parla en veu baixa.*

MOOR: Calla!

SCHWEIZER: T'ho suplico...

MOOR: Fora!, que en doni gràcies a la seva infàmia; ella l'ha salvat. No ha de morir, si no morim jo i els meus Schweizer i Roller. Fes que es tregui tota la roba. Diré que és un viatger a qui he robat... Estigues tranquil, Schweizer! Et juro que encara acabarà penjat.

Entra un CAPELLÀ.

CAPELLÀ, *a part, vacil·lant*: Aquest és el niu del drac?... Amb el vostre permís, senyors! Sóc un servidor de l'Església i

a fora hi ha mil set-cents homes que vigilen cada pèl del meu cap.

SCHWEIZER: Bravo, bravo! Molt ben dit per un que té l'estómac ben calent.

MOOR: Calla, company!... Digueu-me amb dues paraules, mossèn, què hi veniu a fer, aquí?

CAPELLÀ: M'envia la màxima autoritat, la que disposa sobre la vida i la mort... Lladres... incendiàries... brètols... raça verinosa d'escurçons que us arrossegueu en la foscor i piqueu d'amagat... Lepra de la humanitat! Fills de l'infern! Àpat deliciós de corbs i cucs... Candidats a la forca i a la roda...

SCHWEIZER: Gos! Deixa ja d'insultar, o... (*Li posa la culata del trabuc a la cara.*)

MOOR: Ei, Schweizer, que li fas perdre el fil... Tan bé com s'ha via après de memòria el seu sermó... Continueu, senyor... «a la forca i a la roda».

CAPELLÀ: I tu, galdós capità! Duc dels tallabosses! Rei dels bergants! Gran mogul de tots els brètols que hi ha sota la capa del sol! Exactament igual que aquell abominable capitost, el primer que va encendre amb el foc de la revolta mil legions d'àngels innocents, i amb ells es va precipitar al més profund dels abismes de la condemnaió... Els crits de les mares abandonades et trepitgen els talons. Et beus la sang com si fos aigua, i per al teu punyal assassí, els éssers humans pesen menys que una bombolla...

MOOR: És molt cert, molt cert! Continueu!

CAPELLÀ: Què? Molt cert... molt cert?... És això una resposta?

MOOR: Com, senyor meu? No hi estàveu preparat? Vinga, continueu! Què més em volíeu dir?

CAPELLÀ, *exaltat*: Home funest! Fuig del meu davant! La sang del comte imperial que has assassinat, no la dus enganxada als teus dits maleïts? No has assaltat amb les teves

mans de lladre el santuari del Senyor i robat amb una urpada bestial els vasos sagrats de la comunió? Què hi dius? No has incendiat la nostra ciutat temerosa de Déu i fet esfondrar la torre del polvorí damunt els caps dels bons cristians? (*Ajunta les mans.*) Horribles, horribles sacrilegis la pudor dels quals arriba fins al cel, uns crims que provoquen el judici de Déu que caurà damunt teu amb violència ferotge! Uns crims madurs per a la revenja, per a les trompetes del judici final!

MOOR: Fins aquí, ho heu encertat d'una manera magistral! Però anem al gra! Quin missatge m'heu de donar de part dels honorables magistrats?

297

CAPELLÀ: Un que mai no seràs digne de rebre... Mira al teu voltant, assassí incendiari! Arreu on posis els ulls, estàs encerclat pels nostres cavallers... Ni una esclatxa per escapar-te... Abans creixeran cireres d'aquests roures i préssecs d'aquests avets, abans que vosaltres us pugueu allunyar sans i estalvis d'aquests roures i aquests avets.

MOOR: Ho sentiu, Schweizer i Roller?... Però continueu.

CAPELLÀ: Doncs escolta ara amb quina bondat, amb quina magnanimitat procedeix el tribunal amb un malvat com tu: si ara mateix t'arrossegues fins a la creu i demanes gràcia i indulgència, la severitat se't tornarà compassió i la justícia serà per a tu una mare amorosa... tancarà els ulls sobre la meitat dels teus crims i es limitarà a condemnar-te a la roda.

SCHWEIZER: Ho has sentit, capità? Vols que agafi aquest gos ensinistrat pel ganyot i l'escanyí fins que li surti sang per tots els porus?

ROLLER: Capità! Mal llamp em mati! No veus com estreny les dents contra el llavi de sota... Vols que planti aquest individu de cap per avall, com una bala, amb els peus mirant al cel?

SCHWEIZER: No, jo, jo! T'ho prego de genolls. Dóna'm el gust de trossejar-lo com un porc!

El CAPELLÀ crida.

MOOR: Aparteu-vos! Que ningú gosi tocar-li ni un pèl! (*Al CAPELLÀ, tot traient-se l'espasa:*) Mireu, mossèn: aquí som setanta-nou homes i jo en sóc el capità; cap d'ells no es mou a toc de trompeta ni segueix cap ordre, ni balla al so dels canons, i allà fora n'hi ha mil set-cents que tenen els dits pelats d'arrossegar el mosquetó... I ara escolteu allò que us dirà Moor, el capità de tots aquests criminals incendiàris: és veritat que he mort el comte de l'Imperi, que he incendiat i saquejat l'església de Sant Domènec, que he calat foc a la vostra ciutat plena d'hipocresia i que he fet esfondrar la torre del polvorí damunt els caps dels bons cristians... però això encara no és tot. He fet més coses. (*Estén la mà dreta.*) Mireu aquests quatre anells tan preciosos que duc a cada dit... Au, aneu a informar punt per punt aquests senyors del tribunal que jutja sobre la vida i la mort i expliqueu-los tot el que heu vist i sentit... Aquest robí el vaig treure del dit d'un ministre que vaig abatre als peus del seu príncep en una de les meves carceres. Des del baix poble, a força de raspallar a tothom, havia arribat a ser el primer favorit. La ruïna del seu veí era l'escambell de la seva opulència... Les llàgrimes dels orfes l'havien fet pujar. Aquest brillant, el vaig prendre a un conseller de finances que venia honors i càrrecs al millor postor i feia fora de casa seva els patriotes dolguts... Aquesta àgata la porto en honor d'un mossèn de la vostra espècie a qui vaig estrangular amb les meves pròpies mans quan des de la trona es queixava de la fi de la Inquisició... I encara us podria explicar més històries dels

meus anells, si no fos que ja em dolen les quatre paraules que he malgastat amb vós.

CAPELLÀ: Oh, faraó, faraó!

MOOR: L'heu sentit? Heu vist els sospirs que deixa anar? No sembla que vulgui fer caure amb oracions el foc del cel damunt aquesta tropa de Coré, jutjar-nos amb un simple arronsament d'espalles, condemnar-nos amb un «ai» de bon cristià? Com és possible que l'home sigui tan cec? Ell, que té els cent ulls d'Argos per descobrir les faltes dels seus germans, com pot ser tan cec per a ell mateix?... Des dels seus núvols tronen a favor de la paciència i la conformitat i ofereixen al Déu de l'amor sacrificis humans com si fos un Moloc de braços de foc... Prediquen l'amor al proïsme i treuen de casa a puntades de peu el cec de vuitanta anys... Clamen contra l'avarícia i han despoblat el Perú per endur-se'n l'or, i han enganxat els pagans als seus carros com bèsties de tir... Es trenquen el cap per saber com és possible que la natura arribés a criar un Judes Iscariot, i qualsevol d'ells, i no pas el pitjor, seria capaç de vendre la Santíssima Trinitat per deu monedes de plata. Maledicció sobre vosaltres, fariseus, falsificadors de la veritat, mones d'imitació de la divinitat! No us fa vergonya agenollar-vos davant la creu i els altars, us escorxeu l'esquena a cops de corretja i martiritzeu la carn amb dejunis i abstinències; i amb aquestes miserables bufonades voleu fer passar bou per bèstia grossa a Aquell a qui vosaltres, insensats, anomeneu l'Omni-scient, i feu com quan enganyeu els grans de la manera més cruel i els dieu entre adulacions que odieu l'adulació; invoqueu l'honradesa i la conducta exemplar, i el Déu que llegeix el fons del vostre cor, s'irritaria contra el Creador si no fos ell mateix qui ha creat el monstre del Nil... Aparteu-lo de la meua vista!

CAPELLÀ: Que un malvat encara pugui ser tan orgullós!

MOOR: No he acabat. És ara quan et parlaré amb orgull. Vés i digues al molt honorable tribunal que disposa de la vida i la mort a cops de dau... que jo no sóc cap lladre que conspira en la foscor de la mitjanit i fa valer la seva autoritat al capdamunt de l'escala... Tot el que he fet, ho llegiré sens dubte al llibre del cel, on hi haurà apuntades les meves culpes; però no penso perdre ni una paraula amb els seus miserables representants. Digue'ls que el meu ofici és la reparació... La meva professió és la venjança. (*Se li gira d'esquena.*)

300

CAPELLÀ: No vols, doncs, la gràcia i la indulgència?... Molt bé, ja he acabat amb tu. (*S'adreça a la banda:*) Vosaltres, escolteu el que la justícia us fa saber per boca meva. Si ens lliureu de seguida, lligat de peus i mans, aquest malfactor condemnat, us seran perdonats els vostres fets criminals sense que en quedi ni rastre de record... La Santa Església, amb un amor renovat, us estrenyerà contra el seu pit maternal a tots vosaltres, ovelles esgarriades, i qualsevol de vosaltres tindrà via lliure per a qualsevol càrrec honorable. (*Amb un somriure triomfal:*) Què, què hi dieu? Què us sembla això, majestat? Vinga! Lligueu-lo i sou lliures!

MOOR: Ho heu sentit? Ho heu sentit bé? Què feu aquí aturats? Per què esteu tan confusos? Us ofereix la llibertat, i ara sou de fet els seus presoners... Us regala la vida, i no és cap fanfarronada, perquè, de fet, ja esteu jutjats i sentenciats... Us promet honors i càrrecs, i quin altre destí pot esperar-vos, encara que guanyéssiu aquest combat, sinó la ignomínia, la maledicció i la persecució? Us ofereix reconciliar-vos amb el cel, i ara esteu certament condemnats. De tots vosaltres, no hi ha ni un cabell que no estigui destinat a l'infern. I encara us ho penseu? Encara

dubteu? Tan difícil és triar entre el cel i l'infern? Ajudeu-los, mossèn.

CAPELLÀ, *a part*: Que és boig, aquest? (*En veu alta*:) Potser us fa por que això sigui una trampa per caçar-vos vius?... Llegiu vosaltres mateixos, aquí teniu, signat, el perdó general. (*Dóna un paper a SCHWEIZER.*) Ho dubteu encara?

MOOR: Mireu, mireu! Què més podeu demanar?... Firmat de pròpia mà... És el perdó més enllà de qualsevol limitació... O potser teniu por que no trenquin la seva paraula, perquè alguna vegada us han dit que la paraula donada no es compleix amb els traïdors?... Oh, no tingueu cap mena de por! Ni que fos per política, es veurien obligats a complir la seva paraula, encara que l'haguessin donada al mateix Satanàs... Juraria que són sincers. Saben que sóc jo qui us ha excitat i revoltat; a vosaltres us consideren innocents. Als seus ulls, els vostres crims són pecats de joventut, accions irreflexives. Només em volen a mi. Jo sol mereixo expiar-ho tot. No és així, mossèn?

CAPELLÀ: Quin diable parla per la seva boca? Sí, és així, és ben bé així... Aquest individu em fa rodar el cap.

MOOR: Què, no hi ha resposta? Encara us penseu que només amb les armes us en podreu sortir? Però mireu al vostre voltant, mireu-hi, us dic! No us ho penseu pas, seria una confiança pueril... O potser acaricieu la idea de caure com uns herois, perquè heu vist que jo m'alegrava de poder entrar en batalla?... Oh, no ho creieu pas! Vosaltres no sou Moor! Vosaltres sou uns lladres sense remei, uns miserables instruments per als meus projectes de més gran abast; sou com una vil corda en mans del botxí! Uns lladres no poden caure com uns herois. La vida és l'únic guany dels lladres, i el que ve després és una cosa horripilant... Els lladres tenen dret a tremolar davant la mort... Sentiu com sonen els seus corns! Mireu com brillen, amenaçadors, els

seus sabres! Com? Encara indecisos? Sou bojos? Delireu?
És imperdonable! Jo no us agraeixo que em deixeu viure;
m'avergonyeix el vostre sacrifici!

CAPELLÀ, *estupefacte*: Em torno boig! Fujo d'aquí! S'ha vist mai
res de semblant?

MOOR: O potser temeu que jo mateix m'apunyalí i així, amb
un suïcidi, trenqui el contracte, que només és vàlid si sóc
viu? No, fills meus, és un temor inútil. Llenço el meu
punyal, les meves pistoles i aquesta ampolleta de verí que
m'havia de fer encara un bon servei... Sóc tan miserable
que he perdut el poder sobre la meua vida... Doncs què?
Encara indecisos? O creieu potser que em defensaré si
em voleu lligar? Mireu, jo mateix em lligo la mà dreta a
la branca d'aquesta alzina. Ara estic tan indefens que una
criatura em podria tombar... Qui és el primer que aban-
donarà el seu capità en un moment de perill?

ROLLER, *amb un moviment salvatge*: Encara que l'infern ens en-
voltés nou vegades! (*Branda la seva espasa.*) Qui no sigui
un gos, que salvi el capità!

SCHWEIZER, *que estripa el perdó i tira els trossos de paper a la cara
del CAPELLÀ*: El perdó és a les nostres bales! Fora d'aquí,
canalla! Digues al senat que t'ha enviat que a la banda de
Karl Moor no has trobat ni un sol traïdor. Salveu, salveu
el capità!

TOTS, *a grans crits*: Salveu el capità! Salveu-lo! Salveu-lo!

MOOR, *deslligant-se amb alegria*: Ara som lliures... companys!
Sento tot un exèrcit dins el meu puny! Llibertat o mort!
Almenys que no en tinguin cap de viu!

*Toquen a l'atac. Soroll i tumult. Se'n van amb les espases desem-
beinades.*

ACTE TERCER

Escena primera

303

AMALIA, *al jardí, tocant el llaiüt:*

Bell com un àngel, més bell que cap jove,
dels plaers del Walhalla ell era ple.
Dolç com el cel el seu esguard, semblant
al sol de maig que el mar blau reflecteix.

Salvatge encís de la seva abraçada.
Amb quin foc tots dos cors han bategat.
Lligats boca i oïda... la nit davant els ulls...,
l'esperit enfilant-se cel amunt.

Els seus petons, un tast del paradís!
Com dues flames que s'enllacen, com
notes d'arpa que es van sobreposant
i busquen l'harmonia celestial,

s'esbalçaven, volaven units els esperits,
llavis, galtes cremaven, tremolaven...
Corria una ànima vers l'altra... Cel i terra
flotaven com desfets al voltant dels amants.

Ell ja no hi és... debades, aí, debades
els meus sospirs temorosos l'enyoren.
Ell ja no hi és... i els plaers de la vida
se m'esvaeixen en un ai! perdut.

Entra FRANZ.

FRANZ: Altra vegada aquí, entossudida en les teves imaginacions? No sé com t'has escapat de l'alegre convit i has esguerrat la festa als convidats.

304 AMALIA: Llàstima de festa, una festa tan innocent! Encara deu ressonar a les teves orelles el cant funerari que va acompanyar el teu pare a la tomba...

FRANZ: És que vols lamentar-te eternament? Deixa reposar els morts i fes feliços els vius! He vingut a...

AMALIA: I quan te n'aniràs?

FRANZ: Déu meu, Amalía, no em miris d'aquesta manera tan sorruda i orgullosa. Em fas posar trist, Amalía. He vingut a dir-te...

AMALIA: Suposo que hauré de sentir que Franz von Moor s'ha convertit en l'amo i senyor.

FRANZ: Sí, tens raó, era això, i voldria saber què en penses... Maximilian ja dorm a la sepultura dels seus avantpassats. Jo sóc l'amo, sí, però ho voldria ser del tot i de tot, Amalía... tu saps el que sempre has estat per a la nostra família, sempre t'hem tractat com una filla dels Moor. L'amor del meu pare per tu ha sobreviscut més enllà de la mort. Espero que no te n'oblidaràs mai.

AMALIA: Mai, mai. Qui podria ser prou irreflexiu per esborrar-ho de la memòria bevent en un alegre festí?

FRANZ: L'amor del meu pare l'has de recompensar en els seus fills, i Karl és mort... Et sorprèn? Et roda el cap? Sí, certament és una idea tan afalagadora i elevada que pot fer

emmudir fins i tot l'orgull d'una dona. Franz destrossa a cops de peu les esperances de les més nobles donzelles. I ara Franz es presenta a oferir a una pobra òrfena desvalguda el seu cor, la seva mà i amb ella tots els seus tresors, els seus castells i boscos... Franz, envejat i temut de tot-hom, es declara voluntàriament l'esclau d'Amalia...

AMALIA: Per què no baixa un llamp i talla la llengua vil i innoble capaç de pronunciar una blasfèmia semblant? Has mort el meu estimat, i ara Amalia t'ha de donar el nom d'espòs? Tu...

FRANZ: No tanta violència, respectabilíssima princesa! És cert que Franz no es presenta davant teu amb posat amanyagador... És cert que no ha après, com el llangorós pastor de l'Arcàdia, a fer que l'eco de les grutes i les roques li retorni les seves queixes amoroses... Franz parla, i si no li responen... manarà.

305

AMALIA: Tu manar, bèstia immunda? Manar-me a mi? I si contesten les teves ordres amb una riallada sarcàstica?

FRANZ: No ho faràs. Jo tinc encara els mitjans per doblegar l'orgull de la persona més obstinada... El convent i els murs!

AMALIA: Bravo! Magnífic! Així viuré, gràcies al convent i als murs, lliure per sempre de la teva mirada de basilisc, i tindrè prou temps per pensar en Karl, per mantenir-me unida a ell. Benvingut sigui el convent! Que pugin, que creixin els teus murs al meu voltant!

FRANZ: Ah, és això? Doncs vés amb compte. Tu mateixa m'acabes d'ensenyar la manera de turmentar-te... Aquesta dèria constant per Karl te l'arrenca del cap la meva presència com una fúria de cabells de foc; la imatge horripilant de Franz la veuràs sempre a l'aguait rere la imatge del teu amant, com la del gos encantat que jeu sobre els tresors subterranis... T'arrossegare pels cabells a la capella, i, es-

pasa en mà, t'arrençaré de l'ànima el sí conjugal, assaltaré el teu llit de verge i venceré el teu pudor orgullós amb un orgull encara més gran.

AMALIA, *donant-li una bufetada*: Per començar, pren això com a dot!

FRANZ, *colèric*: Ah, m'ho pagaràs deu vegades, i encara deu vegades més! No la meva esposa... no tindràs aquest honor... seràs la meva amant i les dones honrades dels camperols t'assenyalaran amb el dit cada vegada que gosis posar els peus al carrer. Sí, ja pots petar de dents... escopir foc i mort pels ulls... a mi em diverteix la ràbia d'una dona. Et fa encara més bonica i desitjable. Vine..., aquesta resistència farà més bell el meu triomf i les abraçades arrencades per la força assaonaran la meva voluptuositat. Vine a la cambra... Cremo de desig... Ara mateix has d'estar amb mi. (*Se la vol endur.*)

AMALIA, *llançant-se-li al coll*: Perdona'm Franz! (*Quan ell va a abraçar-la, ella li pren l'espasa del costat i fa un salt enrere.*) Ho veus, malvat, el que ara podria fer amb tu?... Sóc una dona, però una dona frenètica... Gosa posar les teves grapes immundes damunt el meu cos!... Aquest acer travessarà el teu pit infame, i l'esperit del meu oncle em guiarà la mà. (*El fa fora.*) Ah, que bé que em sento, ara! Puc respirar lliurement... M'he sentit forta com un cavall espurnejant, com la tigressa que empaïta el lladre que s'ha endut els seus cadells cridant victòria... En un convent, m'ha dit... Gràcies per aquest felíç descobriment!... L'amor contrariat hi trobarà un refugi... El convent... La creu del Redemptor serà el refugi de l'amor contrariat. (*Va a sortir. Entra HERMANN, tímidament.*)

HERMANN: Senyoreta Amalia! Senyoreta Amalia!

AMALIA: Infelíç! Per què em destorbes?

HERMANN: Haig de descarregar aquest pes de la meva ànima,

abans que sigui llançada a l'infern! (*Cau de genolls als seus peus.*) Perdó! Perdó! Us he ofès greument, senyoreta Amalia!

AMALIA: Alça't i vés-te'n! No vull saber res. (*Vol anar-se'n.*)

HERMANN, *retenint-la*: No! Quedeu-vos! Per Déu! Per Déu omnipotent! Cal que ho sapigueu tot!

AMALIA: Ni una síl·laba més!... Et perdono... Vés-te'n en pau. (*Intenta fugir.*)

HERMANN: Escolteu-me! Una sola paraula i la pau tornarà a ser amb vós.

AMALIA, *que retrocedeix i el mira estranyada*: Què dius, amic?... Qui pot, ni al cel ni a la terra, tornar-me la pau?

HERMANN: Una sola paraula dels meus llavis... Escolteu-me!

AMALIA, *agafant-li la mà amb un gest compassiu*: Bon home... Una sola paraula dels teus llavis, pot obrir les portes de l'eternitat?

HERMANN, *aixecant-se*: Karl encara és viu!

AMALIA, *amb un crit*: Infeliç.

HERMANN: És així... I encara una paraula més... El vostre oncle...

AMALIA, *llançant-se damunt d'ell*: Menteixes!

HERMANN: El vostre oncle...

AMALIA: Karl és viu!

HERMANN: I el vostre oncle...

AMALIA: Karl és viu?

HERMANN: I el vostre oncle també... No em traïu. (*Fuig de pressa.*)

AMALIA, *que s'ha estat una estona com petrificada i després, transportada per una emoció delirant, corre darrere d'ell*: Karl és viu!

Escena segona*Conrada vora el Danubi**Els BANDITS acampats en una elevació, sota els arbres. Els cavalls pasturen pels vessants.*

MOOR: M'haig de quedar aquí a reposar. (*Es deixa anar a terra.*)
 Estic desfet i tinc la llengua com si fos d'espart. (*SCHWEI-
 ZER se'n va sense que el vegi ningú.*) Us agrairia que m'anés-
 siu a buscar aigua amb les mans en aquest torrent, però
 tots esteu mortalment cansats.

SCHWARZ: També s'ha acabat el vi dels nostres bots.

MOOR: Mireu que bé que puja el blat! Els arbres gairebé es do-
 bleguen de tanta fruita... I les vinyes també prometen.

GRIMM: Serà un any de bona collita.

MOOR: Ho creus així? I amb això seria recompensada una sola
 suada? Només una? A més, pot caure de sobte una pe-
 dredgada i arrasar-ho tot.

SCHWARZ: És ben possible. Pot quedar tot arrasat poques hores
 abans de la collita.

MOOR: És el que jo deia. Tot perdut. Per què ha de triomfar
 l'home en allò que el fa igual a la formiga, si fracassa en
 allò que el fa igual als déus? O potser és aquesta la fron-
 tera del seu destí?

SCHWARZ: No conec aquesta frontera.

MOOR: Has parlat bé, i encara millor si mai no l'has volgut
 conèixer!... Germà... He vist els homes amb les seves
 preocupacions d'abella i els seus projectes de gegant...
 els seus plans divins i els seus negocis de ratolí, la seva
 estranya i meravellosa cursa cap a la felicitat: l'un es refia
 del galop del seu cavall... l'altre del nas del seu ruc... un

tercer de les seves pròpies cames; aquesta mudable loteria de la vida, on n'hi ha tants que s'hi juguen la innocència... i el seu lloc dins el cel per encertar un número, i al final resulta que no hi ha premi. És un espectacle, germà, que et fa pujar les llàgrimes als ulls i alhora et pessigolleja el diafragma fins a fer-te trencar de riure.

SCHWARZ: Quina magnífica posta de sol.

MOOR, *extasiat en la contemplació*: Així mor un heroi!... És digne d'adoració!

GRIMM: Sembles profundament emocionat.

MOOR, *enfonsant-se el barret sobre els ulls*: Hi va haver un temps... Deixeu-me sol, companys.

309

SCHWARZ: Moor, Moor! Què dimonis et passa? No veieu com muda de color?

GRIMM: Per tots els diables! Què li passa? No es troba bé?

MOOR: Hi va haver un temps que no podia dormir si no havia resat les meves oracions.

GRIMM: T'has tornat boig? Et deixaràs guiar pels anys de la teva infància?

MOOR, *posant el cap sobre el pit de GRIMM*: Germà, germà!

GRIMM: Au, vinga, no siguis criatura!

MOOR: Sí ho fos... si ho pogués tornar a ser!

GRIMM: Bah, bah!

SCHWARZ: Anima't, home! Mira aquest paisatge tan pintoresc! Aquest vespre tan agradable.

MOOR: Sí, companys, el món és tan bonic!

SCHWARZ: Així, així has de parlar.

MOOR: Aquesta terra esplèndida...

GRIMM: Molt bé... molt bé..., així m'agrada sentir-te.

MOOR, *tornant-se a tancar en ell mateix*: I jo tan lleig en aquest món tan ple de bellesa... un monstre en aquesta terra esplèndida.

GRIMM: Déu meu!

MOOR: La meva innocència! La meva innocència! Mireu com tot surt a assolellar-se sota els raigs benèvolts de la primavera... Per què sóc l'únic que respira l'infern de les delícies del cel? Quan tot és tan ple de felicitat, tot tan agermanat per l'esperit de la pau! Tot el món una sola família, i un pare allà dalt... No és el meu pare... Sóc l'únic rebutjat, l'únic expulsat de les files dels purs... No em correspon el dolç nom de fill... ni tindrè mai més el tendre esguard de l'estimada... mai més, mai més l'abraçada d'un amic de l'ànima. (*Es fa enrere amb còlera.*) Voltat d'assassins... de xiulets d'escurçons... encadenat al vici amb cadenes de ferro... trontollant cap a la tomba de la perdició sostenint-me tan sols amb la fràgil canya del vici... Àngel caigut i udolant entre les flors d'aquest món feliç.

SCHWARZ, *als altres*: És inconcebible! Mai no l'havia vist així.

MOOR, *adolorit*: Ah, si pogués tornar al ventre de la meva mare! Si pogués néixer captaire!... No! Ja no vull... Oh cel! Que pogués ser com un d'aquests jornalers! I em mataria a treballar fins que la sang em regalimés pels polsos... Poder comprar el plaer d'una única migdiada... la benaurança d'una sola llàgrima...

GRIMM, *als altres*: Tinguem paciència! El paroxisme comença a baixar.

MOOR: Hí va haver un temps en què les vessava amb tanta facilitat... Oh, aquells dies de pau! Oh tu, castell del meu pare... verdes valls on somiar-hi! Oh escenes paradisiàques de la meva infància! No tornareu mai més? Mai més no refrescareu amb un murmuri ple de delícia el foc que em crema dins el pit? Plora amb mi, naturalesa! Mai més no tornaran, mai més no refrescaran amb un murmuri ple de delícia el foc que em crema dins el pit... Tot ha passat! Passat! No hi ha retorn possible!

SCHWEIZER, *amb aigua al barret.*

SCHWEIZER: Beu, capità... Aquí hi ha prou aigua, i fresca com el glaç.

SCHWARZ: Estàs sagnant! Què has fet?

SCHWEIZER: Calla: una brometa que ha estat a punt de costar-me el coll i les dues cames. Quan baixava pel talús de sorra cap al riu, zas, se'n va tot avall sota meu i jo que baixo de cop deu peus i em quedo allà estès... i quan he tornat als meus cinc sentits, veig a la grava una aigua claríssima. Ara, ja l'he ballat prou, em dic, segur que aquesta aigua agradarà al capità.

311

MOOR, *que li torna el barret i s'eixuga la cara:* D'altra banda ja no se't veuen les cicatrius de les ferides que et van fer al front els cavallers de Bohèmia... La teva aigua era molt bona... Aquestes cicatrius et queden molt bé.

SCHWEIZER: Bah! Encara hi queda lloc ben bé per a trenta més.

MOOR: Bé, xicots... Ha estat una tarda calenta... i només hem perdut un home. El meu Roller ha tingut una mort bonica. Els seus ossos mereixerien un monument de marbre, si no hagués mort per mi. Conformeu-vos amb això. (*S'eixuga els ulls.*) Quants homes ha deixat l'enemic sobre el terreny?

SCHWEIZER: Cent-seixanta húsars..., noranta-tres dragons i uns quaranta caçadors... tres-cents en total.

MOOR: Tres-cents per un! Tots vosaltres teniu drets sobre aquest cap. (*Es descobreix el cap.*) Alço el meu punyal i ho juro per la meva ànima: mai no us abandonaré.

SCHWEIZER: No juris! No saps si encara tornaràs a ser feliç i te'n penediràs.

MOOR: Pels ossos del meu Roller! Mai no us abandonaré!

Arriba KOSISNKY.

KOSISNKY, *per a ell mateix*: Voltant per aquests indrets diuen que els trobaré... ei, hola! Què són aquests? Potser són ells... I si ho fossin... Ho són, ho són... Hi parlaré.

SCHWARZ: Atenció! Qui s'acosta?

KOSISNKY: Senyors, perdoneu-me. No sé si vaig bé o no...

MOOR: I qui seríem nosaltres, si és que aneu bé?

KOSISNKY: Uns homes.

SCHWEIZER: No hem demostrat que ho som, capità?

312 KOSISNKY: Jo, el que busco són uns homes que miren la mort cara a cara i juguen amb el perill com si fos una serp domesticada; uns homes que valoren més la llibertat que l'honor i la vida i el simple nom dels quals és saludat amb joia pels pobres i els oprimits, que fan tornar covards els més valents i fan empal·lidir els tirans.

SCHWEIZER, *al capità*: M'agrada, aquest subjecte... Escolta, amic! Acabes de trobar la teva gent.

KOSISNKY: Així ho crec i així ho espero: sereu aviat els meus germans... Podeu presentar-me, doncs, l'home que necessito, perquè estic buscant el vostre capità, el gran comte de Moor.

SCHWEIZER, *allargant-li la mà amb entusiasme*: Jove, aquí tenim el costum de dir-nos de tu.

MOOR, *acostant-se a ell*: També sabeu qui és el capità?

KOSISNKY: Ets tu... Amb aquest aspecte... Qui en buscaria un altre després de veure't? (*El mira llargament.*) Sempre he desitjat veure l'home d'esguard mortífer assegut sobre les ruïnes de Cartago... Ara ja no ho desitjo.

Segueix un llarg silenci.

SCHWEIZER: És viu com una centella.

MOOR: Què us ha portat fins a mi?

KOSISNKY: Oh capità! El meu destí, que no pot ser més cruel... He naufragat al mar tempestuós d'aquest món, he hagut de veure com les esperances de la meva vida se n'anaven a fons, i no m'ha quedat res més que el record torturador d'aquesta pèrdua, que m'hauria tornat boig, si no hagués provat d'ofegar-lo amb una altra mena d'activitat.

MOOR: Un altre que es queixa de la Divinitat... Continua...

KOSISNKY: Em vaig fer soldat. I també em va perseguir la desgràcia... Vaig viatjar a les Índies Orientals. El meu vaixell es va estavellar contra uns esculls... tots els meus projectes fracassats! I finalment he sentit a parlar de tu pertot arreu, dels teus incendis i assassinats, així els qualifiquen, i he arribat aquí després de fer trenta milles, amb la ferma resolució de servir a les teves ordres, si és que vols acceptar els meus serveis... T'ho suplico, digne capità, no em rebutgis!

SCHWEIZER, *fent un bot*: Visca! Visca! Aquest és el nostre Roller mil vegades restituit! Tot un criminal per a la nostra banda!

MOOR: Com te dius?

KOSISNKY: Kosinsky.

MOOR: I tu no saps, Kosinsky, que ets un jove sense seny i que et llances a donar el pas més gran de la teva vida com si fossis una noieta esbojarrada? Aquí no jugaràs a pilota ni a bitlles, com t'imagines.

KOSISNKY: Sé el que vols dir. Tinc vint-i-quatre anys, però he vist brillar les espases i he sentit xiular les bales al meu voltant.

MOOR: Molt bé, jove cavaller! I només has après a combatre per tombar un pobre caminant i robar-li tots els diners, o per clavar el punyal al ventre d'una dona agafant-la per l'es-

quena? Vés, vés! T'has escapat de la mainadera perquè et volia estovar?

SCHWEIZER: Per tots els diables, capità! Què penses? Vols fer fora aquest Hèrcules? No et sembla que és capaç de fer fugir amb un tros de cullera el mariscal de Saxònia fins més enllà del Ganges?

MOOR: Com que t'han fallat les teves petites trifulgues, ara véns i et vols tornar un bergant, un assassí? L'assassinat... Saps què significa aquesta paraula? Pots dormir tranquil després d'escapçar roselles, però portar una mort a l'ànima...

314

KOSISNKY: Em responsabilitzo de cada assassinat que m'ordenis.

MOOR: Què dius? Tens tanta capacitat? Pretens guanyar-te un home amb adulacions? Com saps que jo no tinc malsons i no empal·lidiré quan em trobi al llit de mort? Quantes coses has fet fins ara pensant que en tenies la responsabilitat?

KOSISNKY: Certament, molt poques. Però aquest viatge per trobar-te n'és una.

MOOR: El teu preceptor et va fer llegir la història de Robin Hood... Aquests canalles imprevisors haurien d'anar a parar a galeres... Segur que aquestes històries van escalfar la teva imaginació infantil i et van encomanar la boja obsessió de ser un gran home... T'esperona la idea de la fama i l'honor? Vols adquirir la immortalitat tornant-te un assassí incendiari? Vés amb compte, jove ambiciós! No hi ha llorers per als assassins incendiaris! No hi ha triomf en els guanys dels bandits... sinó la maledicció, el perill, la mort i la vergonya... Veus les forques que hi ha en aquell turó?

SPIEGELBERG, *passejant-se d'una banda a l'altra, amb disgust*: Ei, ei, quina bestiesa! Tot això és una bestiesa fastigosa i im-

perdonable! No són maneres de parlar! Jo ho he fet tot diferent.

KOSISNKY: Què pot témer qui no tem la mort?

MOOR: Bravo! Incomparable! T'has portat bé a l'escola, t'has après a la perfecció el teu Sèneca de memòria... Però, amic, amb aquesta mena de sentències no enganyaràs la naturalesa que pateix ni mai podràs esmussar les fletxes del dolor... Pensa-t'ho bé, fill meu! (*Li agafa la mà.*) Pensa... t'ho aconsello com un pare... procura conèixer la fondària de l'abisme abans de llançar-t'hi a dintre! Si hi ha en aquest món una sola alegria que encara puguis atrapar... pot arribar el moment que... et despertis... i llavors... potser ja serà massa tard. Aquí, en certa manera, ets fora del cercle de la humanitat... O bé cal que siguis un home superior... o hauràs de ser un diable... Escolta'm, fill meu, una vegada més! Si en un lloc o altre, encara brilla per a tu una espurna d'esperança, abandona aquesta terrible aliança que només condueix a la desesperació, si no és que així ho ha establert una saviesa suprema... Et pots enganyar... creu-me, pots prendre per fortalesa d'esperit allò que, a la llarga, no és més que desesperació... Creu-me, creu-me a mi, i fuig de seguida d'aquest lloc.

KOSISNKY: No, ara sí que ja no fugiré. Si no et commouen els meus precés, escolta la història de la meva desgràcia... i aleshores seràs tu mateix qui em posaràs el punyal a les mans. Seràs tu... Seieu tots aquí terra i escolteu-me atentament!

MOOR: T'escolto.

KOSISNKY: Sapigheu, doncs, que sóc un noble de Bohèmia i que, per la mort prematura del meu pare, vaig entrar en possessió d'una propietat senyorial considerable. La contrada era paradísica... perquè hi vivia un àngel... una noia adornada amb tots els encisos de la joventut florida i tan

pura com la llum del cel. Però, a qui ho conto, tot això? Us entra per una orella i us surt per l'altra... Mai no heu estimat ni us han estimat.

SCHWEIZER: Ei, vés amb compte! El nostre capità ha envermel·lit com el foc.

MOOR: Prou... T'escoltaré un altre dia... demà, aviat, o... quan hauré vist córrer la sang.

KOSINSKY: Sang, sang! Doncs continua escoltant-me! Et dic que la sang omplirà del tot la teva ànima. La noia era burgesa de naixement, alemanya... però només de veure-la es fonien tots els prejudicis de la noblesa. Amb la més candorosa modèstia va acceptar de la meua mà l'anell de casament i al cap de dos dies havia de dur a l'altar la meua Amalia. (MOOR *s'alça d'un bot.*) Enmig del somni de la felicitat que m'esperava i entre els preparatius del casament... em citen urgentment a palau. M'hi presento. M'ensenyen cartes pretesament escrites per mi, plenes de frases que em delataven com a traïdor. Aquella indignitat em fa enrogir. Em prenen l'espasa i em tanquen a la presó. Havia perdut tots els meus sentits.

SCHWEIZER: I mentrestant... Continua! Això fa pudor de cremat!

KOSINSKY: M'hi vaig estar un mes i no sabia com podia haver passat. Tenia por per Amalia que, per culpa del meu destí, havia de viure una angoixa mortal cada minut que passava. Apareix finalment el primer ministre de la cort, em felicita en els termes més melosos pel descobriment de la meua innocència, em llegeix l'ordre de llibertat, em torna l'espasa. Ara, a volar en triomf cap al meu castell i als braços de la meua Amalia... Ella ha desaparegut. Em diuen que a mitjanit se l'havien endut ningú sabia on, i que des d'aleshores no l'havien vist més. Me'n vaig com un llamp, volo a la ciutat, faig indagacions a la cort... tots

els ulls eren clavats en mi... ningú no em sabia dir res... A la fi descobreixo que és a palau. La veig a través d'una reixa amagada... Em tira un paper.

SCHWEIZER: No ho havia dit, jo?

KOSINSKY: Per tots els diables de l'infern! Allà ho tenia escrit amb totes les lletres! L'havien deixat escollir entre veure'm morir o ser l'amant del príncep. En la lluita entre l'honor i l'amor va decidir sacrificar aquest darrer i jo (*rient*) em vaig salvar.

SCHWEIZER: I què vas fer?

KOSINSKY: Vaig saltar com ferit per mil llamps!... Sang!, va ser el meu primer pensament. Sang!, va ser també el darrer. Amb escuma a la boca, corro cap a casa, trio una daga ben esmolada i, ple de fúria, me'n vaig a casa del ministre, perquè ell... només ell va ser l'infern al cavot... Em devien veure al carrer, perquè, quan vaig pujar a dalt, totes les cambres eren tancades amb pany i clau. Busco, pregunto; em diuen que ha anat a veure el príncep. Em poso de dret en camí, però allà pretenien que no sabien res. Torno enrere, faig saltar les portes, el trobo, em dispo a... però em salten al damunt per sorpresa cinc o sis criats i em prenen la daga.

SCHWEIZER, *picant de peus a terra*: I ell no rep ni un cop i tu te'n vas de buit.

KOSINSKY: Vaig ser detingut, acusat, sotmès a un procés infamant... Fixeu-vos-hi bé... Com a gràcia especial, em van posar d'una manera ignominiosa a la frontera; els meus béns van passar a mans del ministre, la meva Amalia continua entre les urpes del tigre, fent una vida plena de tristesa i desolació, mentre que la meva venjança s'ha d'esperar i deixar-se doblegar sota el jou del despotisme.

SCHWEIZER, *que s'alça i esmola la seva espasa*: Ja tenim alguna cosa on calar foc, capità!

MOOR, *que fins ara ha estat passejant amb moviments plens de violenta agitació, adreçant-se de sobte als BANDITS:* La vull veure... Au, amunt. Recolliu-ho tot... tu et quedes, Kossinsky... Au, vinga, de pressa!

BANDITS: On anem? Què hi ha?

MOOR: On anem? Qui pregunta on anem? (*Amb vehemència, a SCHWEIZER:*) Traïdor, em vols retenir? Però, per l'esperança del cel!...

SCHWEIZER: Traïdor, jo? Vés-te'n a l'infern i et seguiré!

MOOR, *abraçant-se-li:* Germà! Tu em seguiràs... Ella plora, la seva vida és plena de desconsol! Vinga! Ràpid! Tots cap a Francònia! Hi hem de ser en vuit dies!

318

Se'n van.

ACTE QUART

Escena primera

319

Zona rural vora el castell de la família MOOR

Al fons, el bandit MOOR i KOSINSKY.

MOOR: Passa endavant i anuncia'm. Ja saps tot el que has de dir?

KOSINSKY: Sou el comte de Brand, veniu de Mecklenburg, jo sóc el vostre escuder... no patiu que sabré interpretar el meu paper, adéu-siau! (*Se'n va.*)

MOOR: Et saludo, terra de la meva pàtria. (*Besa el terra.*) Cel de la meva pàtria! Sol de la meva pàtria!, i camps i turons i rius i boscos! Us saludo de tot cor! Que dolçament bufen els aires de les meves muntanyes! Quin goig balsàmic ve de vosaltres a l'encontre del pobre fugitiu! Elisi! Món de poesia! Atura't, Moor! El teu peu avança per un temple sagrat. (*S'apropa.*) Mira, també hi ha el niu d'orenetes al pati del castell... i la porteta del jardí... i aquest racó de la tanca on tan sovint t'amagaves a espiar... i allà sota, la praderia on feies d'Alexandre el Gran i conduïes els teus macedonis a la batalla d'Arbela, i ben a prop el turonet cobert d'herba on vas fer estimbar el sàtrapa persa... i la

teva bandera victoriosa flamejant al vent! (*Amb alegria:*) Els daurats anys primaverals de la infància reviu en dins l'ànima del miserable... Vas ser tan feliç, amb un goig tan total, tan sense núvols... I ara... aquí tens les ruïnes dels teus projectes! Per aquí havies de caminar algun dia com un home gran, imponent, admirat i ben considerat... Aquí havies de viure per segona vegada la teva vida d'infant en els fills saludables d'Amalia... Aquí! Aquí, idolatrat pel teu poble!... Però l'enemic maligne hi va estar en contra! (*S'exalta.*) Per què hi he vingut, aquí? Perquè em passi com al presoner a qui el soroll de les cadenes fa esvanir els seus somnis de llibertat... No, torno a la meva misèria... el presoner havia oblidat la llum, però el somni de llibertat va passar per ell com un llampec dins la nit, que després va tornar a ser encara més fosca... Adéu, valls de la meva pàtria! Temps enrere va veure Karl infant, i Karl era un infant feliç... Ara veieu l'home i la desesperació se n'ha apoderat. (*Es gira de pressa per allunyar-se, però de sobte s'atura i mira enrere, al castell, amb dolor.*) No veure-la..., ni una sola mirada?... i només hi haurà hagut un mur entre Amalia i jo... No, l'haig de veure... i veure'l a ell... ni que m'esclafi! (*Torna a girar-se.*) Pare, pare! El teu fill s'acosta... Lluny de mi, negra sang fumejant! Lluny, aquesta mirada buida, tremolosa i terrible de la mort! Dóna'm només aquesta hora de llibertat... Amalia, pare! S'acosta el teu Karl! (*Va de pressa cap al castell.*) Turmenta'm quan despunta el dia. No em deixis quan vingui la nit... Turmenta'm amb somnis horribles! Però no m'enverinis aquesta voluptuositat única. (*S'atura davant la porta.*) Què em passa? Què és això, Moor? Sigues un home!... Oh aquest mortal estremiment... Aquest pressentiment terrible... (*Entra al castell.*)

Escena segona*Galeria del castell*

Entren alhora AMALIA i el bandit MOOR.

AMALIA: I vós confieu que podreu reconèixer el seu retrat entre aquestes pintures?

MOOR: Oh, ben segur. La seva imatge sempre ha estat viva dintre meu. (*Va mirant els quadres.*) Aquest no l'és.

AMALIA: Exacte. Aquest va ser el fundador de la dinastia i primer membre de la casa comtal. Va rebre la noblesa de mans de Barba-roja, a qui va servir lluitant contra els pirates.

MOOR, *sempre mirant les pintures*: Aquest tampoc no ho és..., aquest tampoc... ni aquell altre... No és cap d'aquests.

AMALIA: Com? Fixeu-vos-hi millor! Em pensava que el conceíeu...

MOOR: No conec millor el meu propi pare! Li falta aquell tret de dolcesa als llavis, que el feia recognoscible entre mil... No, no l'és.

AMALIA: Em sorprèn. Fa divuit anys que no el veieu, i encara...

MOOR, *ràpidament i ruboritzant-se de sobte*: És aquest! (*Queda com fulminat per un llamp.*)

AMALIA: Un home excel·lent.

MOOR, *perdut en la seva contemplació*: Pare, pare! Perdona'm!... Sí, un home excel·lent!... (*S'eixuga els ulls.*) Un home diví!

AMALIA: Sembla que us interessu molt per ell.

MOOR: Oh, un home excel·lent... i dieu que és mort?

AMALIA: Mort! Com moren els nostres millors amics. (*Li agafa la mà amb dolcesa.*) Comte, no hi ha benaurança sota els astres.

MOOR: Ben cert, ben cert... I vós heu hagut de viure ja aquesta trista experiència? Si no teniu ni vint anys...

AMALIA: Doncs l'he viscuda. Tot viu per tornar a morir tristament. Només ens hi interessem, ho aconseguim per tornar-ho a perdre amb dolor.

MOOR: Vós, heu perdut ja alguna cosa?

AMALIA: Res. Tot. Res... Continuem, senyor comte?

MOOR: Tanta pressa teniu? De qui és aquell retrat d'allà, a mà dreta? Tinc la impressió que és la imatge de la desgràcia.

AMALIA: Aquest quadre de l'esquerra és el fill del comte, l'actual senyor... Veniu, veniu!

MOOR: Però, i aquell de la dreta?

AMALIA: No voleu anar al jardí?

MOOR: Però, i aquell de la dreta?... Plores, Amalia? (AMALIA *se'n va de pressa.*) M'estima, m'estima! Tot el seu ésser començava a sublevar-se i la traïen les llàgrimes que li queien galtes avall. M'estima! Oh, miserable, ho has merescut? No estic aquí dret com un condemnat davant el piló de l'execució? És aquest el sofà on, recolzat vora el seu coll, jo nedava en tota mena de delícies? Són aquests els salons de la meva casa pairal? (*Impressonat per la visió de la imatge del seu pare.*) Tu, tu... flames dels teus ulls... Maledicció, maledicció, reprovació!... On sóc? Nit davant els meus ulls... Ira de Déu, jo, jo l'he mort! (*Se'n va corrents. Entra FRANZ VON MOOR.*)

FRANZ, *profundament capficat*: Lluny de mí aquesta imatge! Fora, indigne covard! De què, de qui tens por? Durant les poques hores que el comte es passeja dins els murs del castell, em sento com si tingués constantment als talons un espia infernal. Em sembla que el conec! En el seu rostre colrat i salvatge hi ha una grandesa que sovint he vist i que em fa tremolar... Tampoc Amalia no hi és indiferent! No li llança de tant en tant unes mirades atrevides, de les quals normal-

ment és tan avara amb tothom? No he vist potser com ella li deixava anar dins la copa de vi un parell de llàgrimes furtives, que després ell s'ha empassat d'amagat meu amb tanta avidesa que semblava voler-se empassar la copa i tot? Sí, ho he vist a través del mirall amb aquests ulls. Vigila, Franz! Darrere tot plegat hi ha un monstre prenyat de mals averanyans. (*S'atura inquisitiu davant el retrat de KARL.*) El seu coll llarg com el d'un ànec... els seus ulls negres i flamejants... hum, hum!... Les seves celles espesses, fosques i ben marcades. (*Amb sobtada exaltació:*) Ets tu, oh infern maligne, qui fa néixer en mi aquest pressentiment? És Karl! Sí! Ara se'm tornen a fer presents tots els trets del seu rostre! És ell! Malgrat la seva disfressa!... És ell! Mort i condemnaió! (*Camina amunt i avall amb passos ràpids i violents.*) Per això he perdut tantes nits?... Per això he desplaçat les roques i aplanat els abismes?... Per això m'he tornat un rebel contra tots els instints de la humanitat, tot perquè finalment vingui aquest rodamón inconstant i em vagi desmuntant tot allò que he ordit amb tant d'artifici?... Calma! Ara, calma! El que em queda per fer és només un joc... No estic ja enfonsat fins a les orelles dins el pecat mortal? Ara seria una bestiesa nedar cap enrere quan la riba queda ja tan lluny... Ara ja no cal pensar en un retorn cap enrere... Endavant, doncs! Com un home! (*Fa sonar una campaneta.*) Que convoqui dintre seu l'esperit del seu pare, que jo, dels morts, me'n ric... Daniel, ei, Daniel! Què passa, és que també l'han fet girar contra mi? Té un aire tan misteriós.

Entra DANIEL.

DANIEL: Què maneu, senyor?

FRANZ: Res, vés-te'n, omple aquesta copa de vi, però de pressa!
(DANIEL se'n va.) Espera't, vell! Ja t'atraparé, clavaré els

meus ulls en els teus, tan fixament, que veuré empal·lidir la teva consciència a través de la màscara! I la mataré! És un matusser qui, deixant la seva obra a mig fer, l'abandona i es mira amb els braços plegats tot el que encara ha de venir. (*Entra DANIEL amb el vi.*) Posa-la aquí! Mira'm els ulls! Com et flauegen els genolls! Com tremoles! Confessa-ho, vell! Què has fet?

DANIEL: Res, bon senyor, tan cert com hi ha Déu i tinc una ànima immortal!

FRANZ: Beu-te aquest vi!... Què? Vacil·les? Au, vinga, parla! Què hi has tirat, al vi?

DANIEL: Que Déu m'ajudi... Jo?... Al vi?

FRANZ: Hi has posat una metzina. Si estàs blanc com la neu! Confessa, confessa! Qui te l'ha donat? El comte, oi? No és el comte qui te l'ha donat?

DANIEL: El comte? Déu meu, el comte no m'ha donat res.

FRANZ, *engrapant-lo amb força*: T'escanyaré fins que et tornis blau, vell mentider! Res? I què maquinàveu tots tres? Ell, tu i Amalia? I què murmuràveu sempre junts? Au, canta! Quins secrets, quins secrets t'ha confiat?

DANIEL: Ell? Déu sap que no m'ha confiat cap secret.

FRANZ: Encara ho negaràs? Quines intrigues heu tramat per desfer-vos de mi? Potser escanyar-me mentre dormo? O tallar-me el coll quan em fan la barba? O emmetzinar-me el vi o la xocolata? Parla! Parla!... O enviar-me a l'altre món amb un plat de sopa? Vinga, parla! Ho sé tot.

DANIEL: Que Déu m'abandoni a l'hora del perill, si no us dic res més que la veritat pura.

FRANZ: Aquesta vegada et perdono. Però no és cert que t'ha posat diners a la bossa? T'estrenyia la mà amb més força del que és costum... més o menys com se sol fer amb un vell conegut...

DANIEL: Mai, mai, senyor.

FRANZ: No t'ha dit, per exemple, que et coneix molt bé... i que tu també l'hauries de conèixer? Que algun dia et cauria la bena dels ulls... i que... Què hi dius? No t'ho ha dit, tot això?

DANIEL: Ni una sola paraula.

FRANZ: Que unes determinades circumstàncies el detenien... Que sovint cal posar-se una careta per enfrontar-se als enemics..., que es volia venjar, que es volia venjar de la manera més ferotge?

DANIEL: De tot això, ni una síl·laba.

FRANZ: Què dius? Absolutament res? Procura recordar-ho... Que ell coneixia molt bé el vell senyor... que el coneixia perfectament... Que l'estimava... amb un amor immens... com estima un fill.

DANIEL: Sí, recordo haver-li sentit dir alguna cosa semblant.

FRANZ, *de pressa*: T'ha dit si era el meu germà?

DANIEL, *sorprès*: Què dieu, amo?... No, no ho ha dit, això. Però quan la senyoreta l'acompanyava per la galeria de les pintures –jo em trobava justament traient la pols dels marcs– s'ha aturat davant el retrat del difunt senyor, com tocat per un llamp. La senyoreta ha assenyalat el retrat i ha dit: «Un home excel·lent!». «Sí, un home excel·lent!», ha contestat ell tot eixugant-se els ulls.

FRANZ: Escolta, Daniel! Saps que sempre he estat per a tu un bon senyor. T'he alimentat i vestit, i en tota mena de feines, he tingut en compte la feblesa de la teva edat.

DANIEL: El bon Déu us ho pagarà! I jo us he servit sempre amb honradesa.

FRANZ: Això és justament el que volia dir. En tota la teva vida, mai no m'has portat la contrària, perquè saps molt bé que em deus obediència en tot el que et mani.

DANIEL: En tot i de bon cor, si no va contra Déu i la meva consciència.

FRANZ: Això són bestieses! No te'n dones vergonya? Un vell com tu, creure en aquests contes de la vora del foc! Au, vinga, Daniel, ha estat una idea estúpida! Jo sóc l'amo. Serà a mi a qui castigaran Déu i la consciència, si és que hi ha un Déu i una consciència.

DANIEL, *ajuntant les mans*: Que el cel tingui pietat de nosaltres!

FRANZ: En nom de l'obediència que em deus... L'entens, aquesta paraula? En nom de l'obediència que em deus, t'ordeno que demà el comte no es trobi ja dins el món dels vius.

326 DANIEL: Déu del cel, ajudeu-me! Per què?

FRANZ: Per l'obediència cega que em deus! I m'hauràs de respondre.

DANIEL: Jo? Ajudeu-me, Santa Mare de Déu! Jo? Què he fet de mal, jo, un pobre vell?

FRANZ: No hi ha gaire temps per pensar-s'ho, el teu destí és a les meves mans. Vols acabar de consumir el que et queda de vida a la més fonda de les meves masmorres, on la fam t'obligarà a escurar els teus propis ossos i la set ardent a beure't els teus propis orins?... O bé t'estimes més menjar-te en pau el teu pa i tenir una vellesa tranquil·la?

DANIEL: Què dieu, senyor? Pau i tranquil·litat... i ser un assassí?

FRANZ: Contesta la meva pregunta!

DANIEL: Els meus cabells blancs, els meus cabells blancs!

FRANZ: Sí o no?

DANIEL: No! Que Déu tingui pietat de mi!

FRANZ, *a punt d'anar-se'n*: Molt bé, la necessitaràs.

DANIEL, *que el deté i s'agenolla als seus peus*: Pietat, senyor, pietat!

FRANZ: Sí o no?

DANIEL: Senyor, avui tinc setanta-un anys. He honorat el meu pare i la meva mare i, que jo sàpiga, en tota la meua vida

no he fet cap favor per diners; m'he mantingut fidel a la meva fe, i he servit honestament la vostra família durant quaranta anys. Ara espero un dia tranquil i feliç, ah, senyor, senyor! (*Se li abraça als genolls amb vehemència.*) I vós em voleu robar el meu últim consol a l'hora de la mort, voleu que el cuc de la consciència m'impedeixi resar la meva última oració, que em posi a dormir com un monstre als ulls de Déu i dels homes? No, no, digne i estimadíssim, estimadíssim senyor meu, no ho voleu això, no pot ser que ho vulgueu d'un home de setanta-un anys?

FRANZ: Sí o no? A què treu cap tanta xerrameca?

327

DANIEL: Des d'avui, us serviré amb més zel que mai; posaré els meus vells ossos al vostre servei com un jornal·ler: em llevaré més d'hora i em ficaré al llit més tard... Ah, i us vull incloure a les meves pregàries del matí i el vespre, i Déu no rebutjarà les pregàries d'un home vell.

FRANZ: Millor obeir que sacrificar-se. Has sentit dir mai que el botxí tremolés abans d'executar una sentència?

DANIEL: Sí, sí... però escanyar un innocent..., un...

FRANZ: És que potser t'haig de donar comptes de res? La destal del botxí, pot preguntar per què ha de caure aquí o allà? Però mira si sóc generós, que t'ofereixo una recompensa a canvi d'allò que em deus per vassallatge.

DANIEL: Però jo esperava continuar essent un bon cristià sense deixar de complir amb vós els meus deures de vassallatge.

FRANZ: No em repliquis! Mira, et dono tot un dia perquè hi reflexionis! Torna-hi a pensar! La felicitat o la desgràcia..., ho sents? Ho entens? La felicitat més gran o la màxima desgràcia! Sí et vull turmentar, puc fer meravelles.

DANIEL, *després de pensar-hi un moment*: Ja ho faré, demà ho faré. (*Se'n va.*)

FRANZ: La temptació és forta i és evident que aquest no ha nascut

per ser un màrtir de la seva fe... Bon profit, doncs, senyor comte! Tot sembla indicar que demà al vespre celebrareu el vostre àpat de condemnat! Tot depèn de la manera com es miren les coses, i és un boig el qui va contra els seus propis interessos. Al pare, que potser ha begut una ampolla de més, li ve una mena d'excitació, i d'això, en sortirà un home, i ben segur que aquest home era l'última cosa en què pensava durant tot aquest treball d'Hèrcules. Ara, jo també sento aquesta mateixa excitació... i el resultat serà la mort d'un home, i és segur que en això hi ha més intel·ligència i més intencionalitat que no hi va haver en l'acte d'engendrar-lo... L'existència de la major part dels homes, no depèn molt sovint de la xafogor d'un migdia de juliol, o de l'atractiva visió d'un llençol, o de la posició horitzontal d'una bellesa de cuina, o d'apagar un llum? Si la naixença de l'ésser humà és obra d'un rampell animal, d'un atzar, a qui se li acudiria pensar que la negació de la seva naixença té gaire més importància? Maleïda sigui l'estupidesa de les nostres dides i mainaderes, que ens corrompen la imaginació amb contes de por i ens fiquen al cervell, encara tendre, imatges horroroses de tribunals i càstigs, i així una involuntària esgarrifança recorre encara els membres de l'home dominat per una por glacial, obstaculitza les nostres decisions més atrevides, ferma la nostra raó naixent amb les cadenes de l'obscurantisme supersticiós... L'assassinat! És com si totes les fúries de l'infern voletgessin a l'entorn d'aquesta paraula... Però si la natura s'ha oblidat de fer un home més... si no s'ha lligat el cordó umbilical..., tota aquesta fantasmagoria ha desaparegut. Era alguna cosa i ja no és res. No és com si diguéssim: no era res i no serà res? I així no cal gastar ni una sola paraula per no res... L'home surt del llot, es rebolca una estona en el llot i produeix llot, i fermenta una vegada

i una altra en el llot, fins que a la fi s'encasta a les soles de les sabates del seu besnét. I aquí s'acaba la cançó... El cicle del llot del destí humà. Així doncs... bon viatge, germà! La consciència, aquesta moralista hipocondríaca i reumàtica, pot treure dels bordells dones plenes d'arrugues i turmentar vells usurers en el seu llit de mort... En mí, mai més no trobarà audiència. (*Se'n va.*)

Escena tercera

329

Una altra cambra del castell

El bandit MOOR apareix per una banda i DANIEL, per l'altra.

MOOR, *impacient*: On és la senyoreta?

DANIEL: Senyor, permeteu a un pobre home que us demani una cosa.

MOOR: Concedida. Què vols?

DANIEL: No gaire i tot. Tan poc i alhora tant... Permeteu-me que us besí la mà!

MOOR: No, bon vell, no ho facis! (*Labraça.*) Tu, a qui podria donar el nom de pare.

DANIEL: La vostra mà! La vostra mà! Us ho prego.

MOOR: No, no ho has de fer.

DANIEL: Ho haig de fer. (*Li agafa la mà, la mira de pressa i cau de genolls davant MOOR.*) Benvolgut Karl, estimadíssim...

MOOR, *que s'espanta, es domina i diu en to distant*: Amic, què dius? No t'entenc.

DANIEL: Sí, sí, ho podeu negar, dissimular-ho! Molt bé, molt bé! Però vós sereu sempre el meu jove senyor, tan bo i tan digne d'afecte!... Déu meu! Que un vell com jo encara tingui la joia... Ruc de mí, com és que des del primer

moment no us he... Déu del cel! Vós heu tornat i el vell senyor ja és sota terra, i vós torneu a ser aquí... i jo era com un ase cec, que no... (*Es dóna cops al cap.*)... que des del primer instant no us vaig... Pobre de mi! Qui s'ho podia imaginar!... Allò que he pregat a Déu amb tantes llàgrimes! Jesús! Aquí us tenim altra vegada, en carn i ossos, a la vella cambra!

MOOR: Què vol dir aquest llenguatge? Us ha agafat potser un atac de febre, o voleu assajar amb mi un paper de comèdia?

330

DANIEL: Au, au, que no està bé burlar-se així d'un vell servidor... Aquesta cicatriu! No us en recordeu?... Déu meu! Quina por em va fer passar... Jo sempre us havia estimat tant... i no sabeu quin mal em podíeu haver fet... jo us tenia assegut a la falda... no ho recordeu?... allà a la sala rodona... No és així, filllet? Potser ja ho heu oblidat... i també aquell relloige de cucut que tant us agradava d'escoltar... Penseu-hi, penseu-hi! El cucut es va trencar... estavellat... La vella Susel el va fer trossos mentre escombrava la sala... Sí, va anar així, i vós, i vós assegut a la meva falda vau cridar: arri, arri!, i jo vaig córrer a buscar-vos el cavall de juguina. Jesús Déu meu! Per què jo, ruc de mi, us havia de deixar sol? I quina suor d'angúnia em pujava per l'espina... quan allà fora sento els vostres crits... entro d'un salt, i la sang corria i vós jèieu a terra i us havíeu... Santa Mare de Déu!... Com si tingués glaç al clatell... Però són coses que poden passar amb les criatures quan els perds de vista un sol instant. Déu meu! Si se us hagués ficat a l'ull, però va ser la mà, encara que la drete. En tots els dies de la meva vida, em vaig dir, no deixaré que arribi a les mans de cap criatura un ganivet, o unes tisoires, o res que punxi..., em vaig dir... Sort que el senyor i la senyora havien sortit de viatge... Sí, sí, això

em serà una advertència per a tots els dies de la meua vida, em vaig dir... Ai, Senyor Déu meu! Hauria hagut d'abandonar el servei, si hagués... Que el Déu del cel us ho perdoni... dimoni de criatura... Però gràcies a Déu us van curar bé, i només us n'ha quedat aquesta cicatriu!

MOOR, *que durant tota l'estona ha estat lliurat a profundes reflexions*: No entenc ni una paraula de tot això que dius.

DANIEL: No, oi? Allò sí que eren bons temps! Quantes pastes, bescuits o ametllats us havia fet passar d'amagat, sempre vau ser el meu preferit. I no us recordeu d'allò que em vau dir allà baix a l'estable, quan us vaig fer pujar al cavall bai del vell senyor i us vaig deixar córrer pels prats? Daniel, em vau dir, espera que jo sigui un gran home. Daniel, tu seràs el meu administrador i aniràs en cotxe al meu costat... Sí, vaig respondre rient, i si Déu ens dona vida i salut i vós no us avergonyiu d'un home vell, vaig dir, us demanaria que em cedíssiu la caseta del poble que ja fa temps que és buida. Hi ficaria una vintena de bótes de vi i, a les meves velleses, hi faria de taverner... Sí, sí, rieu, rieu, jove senyor... Oi que, a vós, tot això us ha fugit del cap? Aquest vell, ja no el volen conèixer, i és tractat amb indiferència, com si fos un estrany... Però vós, senyor, sou el meu amo estimat... Potser sí que heu estat una mica massa disbauxat... no us ho prengueu malament!... És el que sol passar amb la sang jove... al final, tot pot acabar bé.

MOOR, *tirant-se-li al coll*: Sí, Daniel! No vull amagar-t'ho per més temps! Sóc el teu Karl, el Karl que havies perdut! Què fa la meua Amàlia?

DANIEL, *posant-se a plorar*: Que jo, un vell pecador, tingui encara el goig!... I el difunt senyor que va plorar inútilment... Ara, aquest cap blanc, aquests ossos ressecs, ja poden baixar a la tomba amb alegria! El meu amo i senyor és viu: l'han vist els meus ulls!

MOOR: I complirà allò que va prometre... Pren això, vell honrat, per les curses amb el cavall bai de l'estable. (*Li fa agafar una bossa plena.*) No m'he oblidat del vell Daniel.

DANIEL: Com? Què feu? És massa! Us heu equivocat.

MOOR: No, no m'he equivocat, Daniel! (*DANIEL se li vol llançar als peus.*) Aixeca't i digue'm què fa la meva Amalia.

DANIEL: És una gràcia de Déu, una gràcia de Déu! Ai, Senyor, la vostra Amalia no ho suportarà. Es morirà d'alegria!

MOOR: No m'ha oblidat?

DANIEL: Oblidar-vos? Quines coses de dir: oblidar-vos, a vós? Ah, havíeu de ser aquí, havíeu de veure com es comportava quan li va arribar la notícia que éreu mort. Així ho va fer córrer el senyor.

332

MOOR: Què dius? El meu germà...

DANIEL: Sí, el vostre germà, el meu senyor, el vostre germà... Us explicaré més coses en un altre moment, quan serà l'hora... I amb quina fermesa li parava els peus quan ell, cada dia de Déu, li feia proposicions i pretenia fer-la la seva esposa. Oh, hi haig d'anar, haig d'anar a donar-li la bona notícia.

MOOR: Atura't! Atura't! No ho ha de saber... no ho ha de saber ningú, tampoc el meu germà...

DANIEL: El vostre germà? No, no, de cap manera! Que no ho sàpiga! Ell no! Encara que potser ja sap més coses de les que hauria de saber... Oh, us dic que hi ha mala gent, mals germans, mals senyors... però jo no voldria, ni per tot l'or del meu senyor, ser un mal servent... El meu senyor us creia mort.

MOOR: Què remugues?

DANIEL, *en veu més baixa*: La veritat és que quan algú ressuscita d'una manera tan inesperada... El vostre germà era l'únic hereu del difunt senyor...

MOOR: Vell... què murmures entre dents, com si a la llengua

hi tinguessis un secret monstruós que no volgués sortir, però que hauria de sortir? Parla més clar!

DANIEL: Però prefereixo que la fam em faci escurar els meus propis ossos i la set em faci beure els meus propis orins, abans que guanyar-me el benestar amb un assassinat. (*Se'n va de pressa.*)

MOOR, *esclatant després d'una tremenda pausa*: Enganyat, enganyat! És com un llamp que em travessa l'ànima!... Intrigues canallesques! Cel i infern! No eres tu, pare! Assassí, bandit per culpa d'unes intrigues canallesques! Denigrat per ell! Les meves cartes falsificades, interceptades..., el seu cor ple d'amor... Oh, quin monstre d'estupidesa he estat... ple d'amor el seu cor patern... Només m'hauria costat caure als seus peus... No m'hauria costat sinó una sola llàgrima... Oh estúpid, estúpid, estúpid de mi! (*Es llança d'una revolada contra la paret.*) Hauria pogut ser feliç... Oh, infàmia, infàmia! D'una manera infame m'han arrabassat, m'han robat tot el goig de la meua vida. (*Corre enfurit d'una banda a l'altra.*) Assassí, bandit per culpa d'unes intrigues canallesques!... Ell no estava indignat contra mi! Al seu cor no hi havia ni la més mínima intenció de maleir-me... Oh, malvat! Malvat inconcebible, hipòcrita, execrable!

333

Entra KOSINSKY.

KOSINSKY: Ei, capità, on t'has ficat? Què passa? Veig que et vols quedar aquí encara més temps.

MOOR: Amunt! Ensella els cavalls! Abans que es pongui el sol hem de travessar la frontera!

KOSINSKY: Estàs de broma!

MOOR, *en to imperatiu*: De pressa, de pressa! Fora dubtes i deixar-ho estar tot. I que no et vegi ningú. (*KOSINSKY se'n va.*)

Fujo d'aquests murs. El més lleu retard podria fer esclatar la meva còlera, i ell és fill del meu pare... Germà, germà! Has fet de mi l'home més miserable d'aquest món. Jo mai no t'he ofès, no m'has tractat com un germà... Recull en pau els fruits del teu crim. La meva presència no amargarà més el teu plaer... Però és ben cert que no m'has tractat com un germà. Que la foscor apagui per sempre la meva existència i que la mort no la faci remoure!

Entra KOSINSKY.

334

KOSINSKY: Els cavalls són ensellats. Podeu muntar-los quan vulgueu.

MOOR: Calma't, calma't! Per què tantes presses! Me n'haig d'anar sense tornar-la a veure?

KOSINSKY: Si vols, desensello ara mateix; m'havies dit que m'afanyés.

MOOR: Una última vegada! Un últim adéu! Haig d'esgotar fins al fons el verí d'aquesta benaurança, i després... Espera, Kosinsky! Només deu minuts... allà darrere, al pati del castell... i després fugirem ben de pressa.

Escena quarta

Al jardí

AMALIA: «Plores, Amalia?»... I m'ho va dir amb una veu, amb una veu... Era com si el temps es rejuvenís... amb la seva veu clarejaven de nou les primaveres de l'amor de què vam gaudir! El rossinyol reofilava com abans... Com abans escampaven les flors el seu perfum... I jo, embriagada de delit, em repenjava al seu coll... Ah, cor fals i

deslleial! Com excusaràs el teu perjuri? No, no, lluny de la meva ànima, imatge animal! Jo no he trencat el meu jurament, oh tu, el meu únic estimat! Lluny de la meva ànima desitjos traïdors i infidels! Al cor on regna el meu Karl, no hi pot habitar cap fill de la terra... Però per què la meva ànima, una i altra vegada, contra la seva voluntat, es gira cap aquest estranger? No el veig íntimament lligat a la imatge del meu únic estimat? No és l'etern company del meu únic estimat? «Plores, Amàlia?» Ah... Vull fugir-ne... fugir-ne... Els meus ulls no han de veure mai més aquest estrany... (*El bandit MOOR obre la porta del jardí. AMÀLIA té un esglai.*) Escolta!... Escolta!... No ha grinyolat la porta? (*S'adona de la presència de KARL i s'alça.*) Ell?... On?... Com?... Estic com si m'hagués lligat a la terra i no puc fugir... Déu del cel, no em deixis!... No, tu no m'arrençaràs el meu Karl! Dins la meva ànima no hi ha lloc per a dues divinitats, i jo sóc una dona mortal! (*Es treu el retrat de KARL.*) Tu, Karl meu, sigues el meu geni protector contra aquest estranger, contra aquest pertorbador del meu amor! Mirar-te a tu, només a tu, contínuament... i prou mirades impies a aquest altre. (*Seu en silenci... amb els ulls clavats al retrat.*)

MOOR: Vós aquí, senyoreta?... I trista?... I una llàgrima en aquest retrat? (*AMÀLIA no li contesta.*) I qui és l'afortunat per qui els ulls d'un àngel es cobreixen de perles? Puc veure jo també el qui mereix una glòria tan alta?

AMÀLIA: No, sí, no!

MOOR, *fent-se enrere*: Ah... Se la mereix, ell, aquesta idolatria?

AMÀLIA: Si l'haguéssiu conegut!

MOOR: L'hauria envejat.

AMÀLIA: Adorat, voleu dir.

MOOR: Ah!

AMÀLIA: Oh, l'hauríeu estimat tant... Hi havia tantes coses...

tantes coses en les seves faccions... en els seus ulls... en el to de la seva veu... que s'assemblaven a vós... tantes coses que estimo... (MOOR *abaixa els ulls.*) Aquí on sou ara, s'hi va estar ell mil vegades... i amb ell la que, quan era al seu costat, s'oblidava del cel i la terra... Aquí els seus ulls recorrien la natura que resplendia al seu voltant... i semblava sentir aquesta mirada com el millor dels premis i tornar-se més bella amb la complaença d'ell, que era la seva obra mestra... Aquí, amb la seva música celestial, captivava els rossinyols... Aquí, vora aquest roser, collia roses, i les collia per a mi... Aquí, aquí recolzava el cap sobre el meu coll, la seva boca cremava en contacte amb la meua i les flors morien de bon grat sota els peus dels amants...

MOOR: Ell ja no hi és?

AMALIA: Navega per mars tempestuosos... L'amor d'Amalia navega amb ell... camina per deserts de sorra inexplorats... L'amor d'Amalia fa verdejar la sorra sota els seus peus i florir la mala herba... El migdia recrema el seu cap descobert, la neu del nord li glaça els peus, la calamarsa li cau galtes avall, i l'amor d'Amalia el bressa enmig de les tempestes... Mars i muntanyes i horitzons entre els amants... però les ànimes s'escapen de la presó polsosa i es troben al paradís de l'amor... Sembleu trist, senyor comte...

MOOR: Les paraules d'amor fan reviure també el meu amor.

AMALIA, *empal·lidint*: Què dieu? N'estimeu alguna altra?... Pobra de mi, què és el que acabo de dir?

MOOR: Em creia mort i es va mantenir fidel a aquell que suposava desaparegut... Va saber que jo era viu i em va oferir la corona d'una santa. Sap que camino errant per deserts i que em remoc dins la misèria, i el seu amor em segueix pels deserts i la misèria. Es diu Amalia, com vós, senyoreta.

AMALIA: Com envejo la vostra Amalia!

MOOR: Oh, és una noia malaurada. Estima un home que està perdut, i mai, mai no en tindrà cap recompensa.

AMALIA: No, el cel la recompensarà. No dieu que hi ha un món millor, on els tristos s'alegraran i els amants es reconeixeran?

MOOR: Sí, un món on cauen tots els vels i on l'amor es retrobarà amb espant; el seu nom és eternitat... La meva Amalia és una noia malaurada.

AMALIA: Malaurada, i l'estimeu?

MOOR: Malaurada, perquè m'estima! I si jo fos un assassí? I si el vostre estimat, senyoreta, hagués de pagar un crim per cada besada? Pobre Amalia! És una noia malaurada.

337

AMALIA, *amb un salt de joia*: Ah, fins a quin punt em sento una noia feliç! El meu únic amant és un reflex de la Divinitat, i la Divinitat és gràcia i misericòrdia! Ell no podia veure sofrir ni una mosca... La seva ànima és tan lluny de qualsevol pensament sagnant, com el migdia de la nit. (MOOR *s'aparta ràpidament per amagar-se rere un arbust, i mira la contrada fixament. AMALIA canta acompanyant-se amb el llaüt.*)

Oh, Hèctor, vols fugir de mi per sempre,
 quan el ferro homicida dels Èacides
 du a Patrocle un terrible sacrifici?
 Qui ensenyarà en endavant als teus fills
 de tirar llances i d'honorar els déus
 quan les aigües del Xantos et devorin?

MOOR, *prenent el llaüt en silenci i cantant*:

Vés-me a buscar la mortífera llança,
 muller estimada, i deixa que me'n vagi
 a la dansa salvatge de la guerra.

(*Llença el llaüt i fuig.*)

Escena cinquena

Un bosc proper. Nit
Al centre, una vella torre arruïnada

Els BANDITS, ajaguts per terra.

ELS BANDITS, *cantant*:

Beure, robar i esbatussar-se,
és així com ens distraiem,
i si demà ens han de penjar,
gaudim avui tant com puguem.

338

SPIEGELBERG:

Volem portar una vida lliure,
no privar-nos de cap plaer.
De nit, el bosc ens fa d'hostal.
Avancem entre el torb i el vent,
la lluna és el nostre sol
i Mercuri és el nostre home,
que coneix l'ofici prou bé.

RAZMANN:

Avui dinem a cal mossèn,
demà que pagui el masover.
Tota la resta la deixem
tranquil·lament en mans de Déu.

SCHWEIZER:

I després que amb suc de raïm
la gola ens hem ben remullat,
ens omplim de força i coratge
per pactar amb el negre company
que fa cremar el foc de l'infern.

SPIEGELBERG:

Els crits dels pares colpejats,

els planys d'angoixa de les mares,
 les tristes queixes de les núvies,
 quin goig per a la nostra orella!
 Quan sota la destral tremolen
 bramant com bous, caient com mosques,
 com tot això ens fa brillar els ulls
 i afalaga els nostres sentits!

TOTS:

I quan arribi la nostra hora
 (que s'ho endugui tot el botxí!),
 haurem tingut la nostra paga,
 amb les soles ben engreixades
 i un bon glopet, per fer camí,
 de l'exquisit fill de les vinyes,
 i vinga, amunt, tris-tras, tris-tras,
 com si ens poséssim a volar.

SCHWEIZER: Es fa de nit, i el capità encara no ha arribat!

RAZMANN: I ens va prometre que tornaria a les vuit en punt.

SCHWEIZER: Si li hagués passat alguna desgràcia! Companys, ho encendríem tot i no deixariem amb vida ni les criatures de pit.

SPIEGELBERG, *enduent-se* RAZMANN *a part*: Una paraula, Razmann.

SCHWARZ, *a* GRIMM: No hauríem de posar gent a l'aguait?

GRIMM: Tu deixa'l fer, el capità! Segur que ens durà un botí que ens farà avergonyir a tots.

SCHWEIZER: T'enganyes, per tots els diables! No se'n va anar com qui porta de cap alguna acció. Has oblidat el que ens va dir quan ens conduïa per aquest bruguerar? «Qui robi ni que sigui una pastanaga d'aquests camps, hi deixarà la pell, tan cert com em dic Moor»... No podem robar.

RAZMANN, *en veu baixa*, *a* SPIEGELBERG: On vols anar a parar?... Parla més clarament.

SPIEGELBERG: Pst! Pst! No sé quin concepte tenim tu i jo de la llibertat perquè ens deixem enganxar a un carro com un parell de bous i a sobre ens omplim la boca amb discursos sobre la independència... No m'agrada.

SCHWEIZER, a GRIMM: Quina en deu dur de cap, aquest al·lucinat?

RAZMANN, *en veu baixa*, a SPIEGELBERG: Parles del capità?

SPIEGELBERG: Pst! Calla, que té orelles pertot arreu... Capità, dius? Qui l'ha fet capità de tots nosaltres? No ha estat ell mateix qui ha usurpat aquest títol, que de dret em corresponia a mi? Com? Ens hem de jugar la vida... aguantar tots els canvis d'humor del destí, perquè al final, encara amb sort, puguem dir que som els servents d'un esclau?... Servents, quan podríem ser prínceps!... Per Déu, Razmann! No m'ha agradat mai, això.

SCHWEIZER, *als altres*: Sí... tu ets per a mi el veritable heroi que fóra capaç d'esclafar les granotes a cops de pedra... No més el soroll del nas quan es moca et faria arrencar a córrer.

SPIEGELBERG, a RAZMANN: Si... i ja fa anys que hi dono voltes; això ha de canviar. Razmann... si ets tal com jo t'he considerat sempre... Razmann! El trobeu a faltar, ja el doneu per mig perdut... Razmann, em fa la impressió que ha arribat l'hora del seu final... Què hi dius? No et pugem les sangs a la cara quan toca la campana de la llibertat? No tens prou coratge per entendre una insinuació audaç?

RAZMANN: Ah, Satanàs! En quin embolic vols ficar la meva ànima?

SPIEGELBERG: La tinc ben agafada?... Bé, segueix-me. He observat per on s'esquitllava... Vine! Dues pistoles poques vegades fallen... i després... Serem nosaltres els primers que escanyarem les criatures de pit. (*Vol endur-se'l.*)

SCHWEIZER, *enfurit, treu el seu punyal*: Ah, bèstia! Ara mateix

em recordes els boscos de Bohèmia! No vas ser tu el covard que es va posar a tremolar com una fulla quan van cridar: «Que ve l'enemic!»? Allò em va fer renegar amb tota l'ànima... Vés-te'n al diable, assassí! (*El mata d'una punyalada.*)

BANDITS, *amb gran agitació*: Que el mata, que el mata! Schweizer... Spiegelberg... Separeu-los...

SCHWEIZER, *llançant-li el punyal al damunt*: Ja ho tens!... Rebenta... Tranquils, companys! Continueu fent la vostra... Aquesta bèstia sempre ha mirat amb odi el capità, i no té ni una sola cicatriu a la pell... Ah, el malnat! Vol acabar amb la gent per l'esquena! Assassinar homes per l'esquena! Tanta suor ens ha baixat cara avall perquè després ens facin deixar aquest món com uns gossos covards? Bèstia! Hem acampat vora el foc i el fum per anar a parar al clot com rates?

341

GRIMM: Però per tots els diables, company... Què teníeu l'un contra l'altre? El capità es posarà furiós.

SCHWEIZER: Això, deixeu-m'ho per a mi... I tu, infame (*a RAZMANN*), tu eres el seu amic, sí! Aparta't de la meva vista... El Schuferle va fer igual que tu, i per això ara està penjat allà a Suïssa, tal com el capità li va pronosticar...

Se sent un tret.

SCHWARZ, *alçant-se*: Escolteu! Un tret de pistola! (*Se'n sent un altre.*) Ei! El capità!

GRIMM: Pacència! Ha de disparar per tercera vegada.

Se sent un tercer tret.

SCHWARZ: És ell! És ell! Tu, salva't, Schweizer... Deixa'ns contestar.

Disparen. Entren MOOR i KOSINSKY.

SCHWEIZER, *anant-los a l'encontre*: Benvingut, capità... He estat una mica imprudent d'ençà que ets fora. (*El conduceix vora el cadàver.*) Fes de jutge entre jo i aquest home... Volia assassinar-te per l'esquena.

BANDITS, *sorpresos*: Ell? Al capità?

MOOR, *mirant-lo pensatiu i després esclatant amb vehemència*: Oh dit incompreensible de la Nèmesi!... No era aquest qui em feia sentir el cant de les sirenes?... Consagra aquest punyal a la sinistra venjadora!... No has estat tu qui ha fet això, Schweizer.

SCHWEIZER: Déu sap que sí que ho he fet, i el diable sap que no és el pitjor que he fet en la meva vida. (*Se'n va disgustat.*)

MOOR, *reflexionant*: Ja ho entenc... Hi ha la mà del cel... ho entenc... les branques cauen del tronc... i arriba la meva tardor... Traieu-me això del davant! (*S'emporten el cadàver de SPIEGELBERG.*)

GRIMM: Capità, dóna'ns la consigna..., i les ordres per demà.

MOOR: «Hèrcules agonitzant» és avui la consigna... Aviat... aviat tot s'haurà consumat... Doneu-me aquest llaüt. D'ençà que he estat allà, m'he perdut a mi mateix... El meu llaüt, us dic... Vull recuperar les forces amb una cançó... deixeu-me.

BANDITS: És mitjanit, capità.

MOOR: Només eren les llàgrimes d'una funció de teatre... Vull escoltar el cant dels romans perquè el meu geni adormit es torni a despertar... El meu llaüt... Mitjanit, dieu?

SCHWARZ: Aviat ja haurà passat. La son pesa com plom damunt nostre. Fa tres dies que no hem aclucat els ulls.

MOOR: També baixa el son balsàmic sobre els ulls dels bergants? Per què, en canvi, fuig de mi? Mai no he estat un

covard ni un miserable... Poseu-vos a dormir... Demà, en fer-se de dia, seguirem el nostre camí.

BANDITS: Bona nit, capità. (*S'ajeu en per terra i es van adormint.*)

Silenci profund.

MOOR, *agafant el llaüt i cantant:*

BRUTUS

Oh, benvinguts, camps plens de pau.
Acolliu l'últim dels romans!
Des de Filipos, on rugia la batalla cruel,
em du la meva cursa aclaparada pel dolor.
Cassi, on ets? S'ha perdut Roma!
Estrangulat el meu exèrcit fraternal,
trobo refugi a les portes de la mort!
Per a Brutus el món ja no existeix!

CÈSAR

Qui, amb els passos de qui mai no ha estat vençut,
s'apropa descendint d'aquell pendís rocós?
Ah! Si els meus ulls no m'enganyen,
són aquestes les passes d'un romà.
Fill del Tíber... D'on et porta el teu viatge?
Encara hi és la ciutat dels set turons?
Sovint he plorat per aquesta òrfena
ara que sense un Cèsar ha de viure.

BRUTUS

Ah, tu, amb les teves vint-i-tres ferides!
Qui t'ha cridat, oh mort, a la llum?
Torna amb temor dins l'abisme de l'Orc,
tu que amb tant d'orgull plores! No cantis victòria!
Damunt l'altar de ferro de Filipos

fumeja l'última víctima sagnant de la llibertat;
Roma bleixa agonitzant sobre el baiard de Brutus,
Brutus va cap a Minos... Tu, torna arrossegant-te
a submergir-te a les teves onades!

CÈSAR

Oh, un cop mortal de l'espasa de Brutus!

Tu també... Brutus... tu?

Fill meu... Era el teu pare... fill... Tota la terra
hauria estat la teva herència! Vés-te'n...

Has arribat a ser el més gran dels romans,
perquè has enfonsat l'acer al cor del pare.

Vés, i udola davant aquells portals:

Brutus ha arribat a ser el més gran dels romans,
perquè ha enfonsat l'acer al cor del pare,

vés... ara ja saps què em retenia encara
a la ribera del Leteu...

Negre barquer, abandona la costa!

BRUTUS

Atura't, pare! Sota la capa del sol

no he conegut sinó un home

que igualés el gran Cèsar;

a aquest tu vas donar-li el nom de fill.

Només un Cèsar podia perdre Roma.

Només a Brutus Cèsar no gosava resistir-se.

Brutus no vol ser hereu de la tirania:

On viu un Brutus, ha de morir Cèsar.

Vés-te'n tu per l'esquerra i deixa que jo vagi per la dreta.

Deixa el llaüt i camina, pensarós, d'una banda a l'altra.

Qui era serà fiador?... Tot és tan fosc... Confusos laberints... Cap sortida... Cap estel que em guïi... Si tot s'aca-

bés amb l'últim sospir... Com un banal espectacle de titelles... Però, per què aquesta fam ardent de felicitat? Per què aquest ideal d'una perfecció inassolible, aquest treure a llum uns projectes irrealitzables? Si la simple pressió d'aquest miserable instrument (*s'acosta la pistola a la cara*) fa que siguin iguals el savi i el foll, el covard i el valent, el noble i el bergant? Si hi ha una harmonia tan divina en la naturalesa inanimada, per què hi ha d'haver aquesta dissonància en els éssers proveïts de raó?... No, no, hi ha alguna cosa més, perquè jo encara no he estat feliç. Creieu que tremolaré, ombres dels qui he assassinat? No, no tremolaré... Els vostres esporuguits gemecs de mort, la vostra negra faç d'estrangulats, les vostres ferides horriblement obertes, no són sinó les anelles d'una cadena infrangible del destí i depenen finalment dels meus dies de festa, dels canvis d'humor de les meves dides i els meus preceptors, del temperament del meu pare, de la sang de la meva mare... (*Amb un calfred d'horror*.) Per què el meu Peril·lus ha fet de mi un toro perquè la humanitat es rosteixi dins el meu ventre incandescent? (*Es posa la pistola a la templa*.) Temps i eternitat... encadenats l'un a l'altre per un únic moment! Clau horrible que tanca rere meu la presó de la vida i obre davant meu l'estatge de la nit eterna... digues... oh, digues... on... on em portaràs?... País estrany que mai cap nau no ha descobert... Mira la humanitat paralitzada per aquesta visió; la tensió de les coses finites cedeix i la imaginació, aquest mico entremaliat dels nostres sentits, es burla de la nostra credulitat amb fantasmes estranys... No, no, un home no ha d'ensopegar... Sigues com vulguis, més enllà innominat... si a mi em continua sent fidel aquest meu jo... sigues com vulguis, si jo m'emporto a l'altra banda a mi mateix... Les coses externes són només l'aparença que dona a l'home una mà de pintura... Jo sóc el meu cel i el meu infern.

Si em deixessis algun món qualsevol, reduït a cendres, desterrat de la teva vista, on el desert etern i la nit solitària fossin les meves úniques perspectives... poblaria aleshores l'erm silenciós amb les meves fantasies i tindria tota l'eternitat per analitzar la confusa imatge de la misèria universal... O potser, a través de renovades transformacions i nous escenaris de la misèria, em vols conduir pas a pas a la destrucció? No puc trencar els fils de la vida que m'han teixit el més enllà amb tanta facilitat com aquest? Pots reduir-me al no-res... però aquesta llibertat no me la pots prendre. (*Carrega la pistola. S'atura de sobte.*) I haig de morir per por d'una vida plena de turments? Haig de concedir a la misèria el triomf damunt meu?... No! Vull suportar-la. (*Llença la pistola.*) Que el dolor cedeixi davant el meu orgull! Vull arribar al final!

Es fa cada vegada més fosc.

HERMANN, *que arriba pel bosc*: Escolta! Escolta! L'òliba llança el seu udol sinistre!... Toquen les dotze allà baix al poble... Bé, bé, el crim dorm... En aquest lloc desolat no hi ha espies. (*S'acosta a la torre i truca.*) Puja, infeliç habitant de la torre! Tens el menjar a punt.

MOOR, *retrocedint en silenci*: Què significa això?

UNA VEU, *des de la torre*: Qui truca? Ei! Ets tu, Hermann, el meu corb?

HERMANN: Sí, sóc Hermann, el teu corb. Puja fins a la reixa i menja. (*Crits de mussols.*) Els teus companys de son tenen una terrible manera de cantar, vell... T'agrada?

LA VEU: Tenia molta gana. Gràcies a tu, missatger dels corbs, per dur aquest pa al desert! I com li va a la meva criatura estimada, Hermann?

HERMANN: Silenci! Escolta! Se sent un soroll com si algú ronqués! No sents res?

VEU: Com? Sents alguna cosa?

HERMANN: Sento udolar el vent entre les esclotxes de la torre... Una música nocturna per fer-te petar de dents i tornar-te les ungles blaves... escolta, altra vegada... És com si algú ronqués... Tens companyia, vell! Uh, uh, uh!

VEU: Veus alguna cosa?

HERMANN: Adéu... adéu... aquest lloc és macabre... torna al teu forat. Allà dalt hi ha el teu benefactor, el teu venjador..., maleït fill! (*Va a sortir.*)

MOOR, *avançant horroritzat*: Alto!

HERMANN, *cridant*: Pobre de mi!

MOOR: Alto, et dic!

HERMANN: Ai, ai, ai! Ara tot s'ha descobert!

MOOR: Atura't! Parla! Qui ets? Què hi fas aquí? Parla!

HERMANN: Pietat, oh pietat, poderós senyor... Escolteu-me una sola paraula abans de matar-me.

MOOR, *traient l'espasa*: Què m'has de dir?

HERMANN: M'ho heu prohibit amb pena de la vida, ja ho sé! No podia fer altra cosa... no l'havia de fer... per l'únic Déu que hi ha dalt del cel... El vostre pare, allí... em feia tanta pena! Mateu-me!

MOOR: Aquí hi ha un secret. Parla! Ho vull saber tot.

LA VEU, *des de la torre*: Ai, ai! Ets tu, Hermann, el qui sento parlar? Amb qui parles, Hermann?

MOOR: Hi ha algú més allà sota... Què passa aquí? (*Corre cap a la torre.*) Hi ha un presoner que els homes s'han tret de sobre... Vull trencar-li les cadenes... Parla'm, oh veu! On és la porta?

HERMANN: Tingueu compassió, senyor... no aneu més enllà... Per compassió, passeu de llarg! (*Li barra el pas.*)

MOOR: Tancat amb quatre voltes! Aparta't... Ha de sortir...

Vine per primer cop en ajut meu, ofici de lladre! (*Agafa unes palanquetes i obre la reixa. Del fons, en surt un vell descarnat com un esquelet.*)

EL VELL: Tingueu pietat d'un miserable! Pietat!

MOOR, *retrocedint amb horror*: És la veu del meu pare!

EL VELL MOOR: Oh, gràcies, Déu meu! Ha arribat l'hora de l'alliberament!

MOOR: Esperit del vell Moor! Què t'ha inquietat dins la teva tomba? Has arrossegat cap a l'altre món algun pecat que ara et barra les portes del paradís? Faré dir misses perquè l'esperit errant torni a la seva pàtria. Has enterrat sota terra l'or de les viudes i els orfes, i això et fa anar udolant d'una banda a l'altra en aquesta hora nocturna? Jo arrencaré el tresor subterrani de les urpes del drac encantat encara que escupi damunt meu milers de roges flamardes i em vulgui mossegar l'espasa amb les dents esmolades... o potser véns a contestar les meves preguntes sobre l'enigma de l'eternitat? Parla, parla! No sóc home a qui el terror faci empal·lidir.

EL VELL MOOR: No sóc un esperit. Toca'm; sóc viu... oh, una vida miserable i digna de llàstima!

MOOR: Què dius? No et van enterrar?

EL VELL MOOR: Em van enterrar... més ben dit: un gos mort jeu a la tomba dels meus pares... i jo, ja fa tres mesos que em consumeixo en aquestes tètriques voltes subterrànies, sense que em toqui ni un raig de sol ni m'arribi ni un alè d'aire tebi... on grallen corbs salvatges i els mussols udolen a mitjanit.

MOOR: Oh cel i terra! Qui ho ha fet, això?

EL VELL MOOR: No el maleeixis... Ho ha fet el meu fill Franz!

MOOR: Franz? Franz? Oh caos etern!

EL VELL MOOR: Si ets un home i tens un cor humà, oh salvador meu que no conec, escolta la queixa d'un pare i el dolor

que els seus fills li han causat... Fa tres mesos que gemo contra aquestes parets mudes, però només un eco buit ha escarnit els meus gemecs. Si ets, doncs, un home i tens un cor humà...

MOOR: Aquesta exhortació podria fer sortir dels seus caus les bèsties més salvatges!

EL VELL MOOR: Em trobava encara ajagut al llit, malalt. Amb prou feines havia recuperat una mica les forces després d'una greu malaltia, quan van portar a la meva presència un home que pretenia que el meu fill gran havia mort en una batalla. Em duïa una espasa tenyida amb la seva sang i el seu últim adéu, i em va dir que la meva maledicció l'havia arrossegat al combat, a la mort i a la desesperació.

MOOR, *girant-se-li d'esquena amb vehemència*: Tot s'ha aclarit!

EL VELL MOOR: Continua escoltant: en rebre la notícia vaig perdre el coneixement. Em devien creure mort, perquè quan vaig tornar en mí, era ja dins el taüt i embolicat amb el sudari, com un mort. Vaig esgarrapar la tapa del taüt. El van obrir. Era negra nit i vaig veure el meu fill Franz davant meu... «Què?», va cridar amb una veu espantosa, «vols viure eternament?» I la tapa del taüt es va tornar a tancar de cop. Aquestes paraules, que van sonar com un tro, em van privar dels sentits. Quan em vaig tornar a despertar, vaig sentir que alçaven el taüt i el transportaven durant mitja hora. Finalment el van obrir... Em trobava a l'entrada d'aquest soterrani; tenia el meu fill davant, i amb ell hi havia l'home que m'havia dut l'espasa ensangonada de Karl... Deu vegades me li vaig abraçar als genolls, vaig pregar i suplicar, i el vaig tornar a abraçar i vaig conjurar-lo... Els precés del seu pare no li van tocar el cor... «Avall, aquesta carronya!», va dir amb una veu de tro, «ja ha viscut prou», i em van llançar avall sense compassió, i el meu fill Franz va tancar la porta darrere meu.

MOOR: No pot ser, no pot ser! Us heu d'haver equivocat!

EL VELL MOOR: Em puc haver equivocat. Escolta'm, i no t'alteris! Vint hores em vaig passar allà dins sense que ningú pensés en la meva misèria. Tampoc cap ànima humana no havia trepitjat mai aquest lloc solitari, perquè corre la llegenda que s'hi sent el soroll de les cadenes que arrosseguen els fantasmes dels meus avantpassats per aquestes ruïnes i a mitjanit se sent la salmòdia dels seus fúnebres cants. Finalment vaig sentir que tornaven a obrir la porta, i aquest home em va dur pa i aigua i em va revelar que havia estat condemnat a morir de fam. Va dir que ell posava la seva vida en perill si es descobria que em duïa aliments. Així m'he mantingut miserablement tot aquest temps, però la gelor incessant, l'aire viciat dels meus excrements... el dolor sense límit... Les meves forces anaven cedint... El meu cos s'acabava; mil vegades, amb llàgrimes als ulls, vaig demanar la mort a Déu... però encara no deu ser plena la mesura del meu càstig... o potser és que m'espera encara alguna alegria perquè hagi pogut sobreviure tan miraculosament. Però el meu sofriment és just... El meu Karl! El meu Karl! I encara no tenia ni un cabell blanc.

MOOR: Ja n'hi ha prou. Amunt, soques! Amunt, trossos de gel! Dormilegues sense sentiments! Amunt! No us despeteu? (*Dispara un tret de pistola damunt els BANDITS que dormen.*)

ELS BANDITS, *despertant-se, amb sobresalt*: Ei, ei! Què passa?

MOOR: No us ha alterat el son, aquesta història? El mateix son etern s'hauria despertat! Mireu, mireu! Les lleis del món s'han convertit en un joc de daus, s'han trencat els lligams de la natura, s'ha desencadenat la vella discòrdia... El fill ha mort el seu pare!

ELS BANDITS: Què diu el capità?

MOOR: No, no l'ha mort! Aquesta paraula és massa suau!... El fill ha torturat, ha empalat, passat per la roda, escorxat mil vegades el seu pare! Les paraules em semblen massa humanes... Allò que fa envermellir el mateix pecat, que espanta el caníbal, que cap dimoni no ha ideat des dels orígens... El fill ho ha fet al seu propi pare... Oh, mireu, mireu! Ha caigut desmaiàt... Dins aquesta torre el fill, al seu propi pare... Fred... nuesa... fam... set... oh, sí, mireu, mireu! És el meu propi pare, us ho vull confessar.

ELS BANDITS, *avançant i envoltant el vell*: El teu pare? El teu pare?

SCHWEIZER, *apropant-s'hi amb respecte i agenollant-se-li al davant*: Pare del meu capità! Et beso els peus. Poso el meu punyal a les teves ordres.

MOOR: Venjança, venjança, venjança per a tu, oh anciana a qui han ofès i profanat de la manera més ferotge! Des d'ara trencu per sempre més els lligams fraternals. (*S'esquinça el vestit de dalt a baix.*) De cara al cel obert maleeixo cada gota de sang fraterna. Escolteu-me, lluna i estrelles! Escolta'm, cel de mitjanit, que has pogut veure des de dalt aquest crim vergonyós! Escolta'm, Déu tres vegades terrible, que imposes el teu govern per damunt de la lluna i et venges i condemnes per damunt dels astres i llances el teu foc a través de la nit! Aquí m'agenollo... aquí alço la mà en l'horror de la nit... i juro –i que la naturalesa m'escupi fora dels seus confins com una bèstia maligna si violo aquest jurament...–, juro no saludar mai més la llum del dia fins que la sang del parricida, escampada damunt aquesta pedra, fumegi cap al sol. (*S'alça.*)

ELS BANDITS: És una acció digna de Belial! I encara diuen que nosaltres som uns brètols! No, per tots els diables! Mai no hem arribat tan avall.

MOOR: Sí, i per tots els terribles sospirs d'aquells que han su-

cumbit sota els nostres punyals, d'aquells que les meves flamarades van devorar i va esclafar la torre del polvorí... que cap idea de crim o robatori no tingui cabuda dins els vostres cors abans que aquella sang maleïda no hagi tenyit de vermell els vostres vestits... Heu somiat mai, potser, que seríeu el braç de la suprema majestat? S'ha desfet el cabdell embolicat del nostre destí! Avui, avui un poder invisible ha ennoblit el nostre ofici! Pregueu davant aquell que us ha concedit aquesta elevadíssima missió, que us ha dut fins aquí, que us ha considerat dignes de ser els àngels terribles del seu tenebrós tribunal! Descobriu els vostres caps! Agenol·leu-vos a la pols i alceu-vos santificats!

S'agenollen.

SCHWEIZER: Mana'ns capità! Què hem de fer?

MOOR: Aixeca't, Schweizer! I toca aquests rínxols sagrats! (*El condueix al seu pare i li fa tocar un rínxol dels seus cabells.*) Recordes encara quan vas esberlar el cap d'aquell cavaller bohemí quan alçava el seu sabre damunt meu i jo havia caigut de genolls, esgotat i sense alè? Aquell dia et vaig prometre una recompensa digna d'un rei; fins ara no t'he pogut pagar mai aquest deute.

SCHWEIZER: M'ho vas prometre, és veritat, però deixa que pugui anomenar-te sempre el meu deutor.

MOOR: No, ara vull pagar. Schweizer, cap mortal no ha estat mai honorat com tu! Venja el meu pare!

SCHWEIZER *s'alça.*

SCHWEIZER: Oh gran capità! Avui, per primera vegada, m'has fet sentir orgullós!... Digue'm on, com i quan l'haig de matar.

MOOR: Els minuts són comptats, cal que vagis de pressa... Tria de la banda els qui et semblin més dignes i condueix-los directament al castell del gran senyor! Arrenca'l del llit, si dorm o hi jeu en braços de la luxúria; arrossega'l lluny de la taula del banquet, si està borratxo; aparta'l del crucifix, si prega agenollat al seu davant! Però et dic, i t'hi commino amb la màxima insistència, que no me'l portis mort! Arrencaré a trossos i donaré als voltors famèlics la carn d'aquell que li faci la més petita esgarrinxada o li toqui un sol cabell! El vull ben sencer, i si me'l portes viu i sencer, tindràs un milió de recompensa, que jo mateix robaré d'un rei amb perill de la vida, i tu podràs anar-te'n, lliure com l'aire... M'has entès? Doncs ja pots córrer!

SCHWEIZER: Prou, capità... Aquí tens la meva mà com a penyora de la meva paraula... O ens veuràs tornar tots dos, o cap. Àngels exterminadors de Schweizer, veniu! (*Se'n va amb una esquadra de BANDITS i HERMANN.*)

MOOR: Els altres disperseu-vos pel bosc... Jo em quedo.

ACTE CINQUÈ

Escena primera

355

Sala on donen moltes cambres. Negra nit

Apareix DANIEL amb un fanal i un farcell.

DANIEL: Adéu, estimada casa paterna! Molt de bo i agradable he viscut entre els teus murs, quan el difunt senyor encara era viu. Era el refugi dels orfes i l'asil dels desemparats, i aquest fill teu n'ha fet una cova d'assassins... Adéu, terra estimada! Quantes vegades t'ha escombrat el vell Daniel... Adéu, estimada estufa, al vell Daniel li costa separar-se de tu... Tot m'era tan familiar... Això et farà molt de mal, vell Elieser! Però que Déu, amb la seva gràcia, em preservi de l'engany i les astúcies del malvat!... Vaig arribar aquí amb les mans buides... i amb les mans buides me'n torno... però he salvat la meva ànima.

Quan va a sortir entra d'una revolada FRANZ, amb batí.

DANIEL: Que Déu m'ajudi! Senyor... (*Apaga el fanal.*)

FRANZ: Traït! M'han traït! Fantasmes vomitats de les tombes... El reialme dels morts, arrencat amb violència del

son etern, brama contra mi: criminal, criminal!... Qui hi ha?

DANIEL, *amb por*: Ajuda'm, santa Mare de Déu! Sou vós, amo meu, qui crida d'una manera tan espantosa sota aquestes voltes despertant amb esglai la gent que dorm?

FRANZ: La gent que dorm? Qui us ha dit que dormíssi? Vés-te'n, encén el llum. (*Se'n va DANIEL. Entra un altre CRIAT.*) No ha de dormir ningú en aquestes hores, em sents? Tothom ha d'estar alerta... amb les armes a punt... tots els fusells carregats... No els has vist passar com ombres flotant sota les arcades?

CRIAT: Qui, noble senyor?

FRANZ: Qui? Estúpid! Qui? Tan fredament, i amb tanta buidor, ets capaç de preguntar-me qui? No m'ha engrapat potser com una mena de vertigen... Qui? Tros d'ase... Em preguntes qui? Esperits i diables! És molt avançada la nit?

CRIAT: El guardià acaba d'anunciar les dues.

FRANZ: Què? Aquesta nit, ha de durar fins al dia del Judici? No has sentit cap tumult per aquests voltants? Cap crit de victòria? Cap soroll de cavalls al galop? On és Kar..., el comte, vull dir...?

CRIAT: No ho sé, senyor.

FRANZ: No ho saps? Tu també ets de la quadrilla? T'esclafaré el cor entre les costelles! Amb el teu maleït «no ho sé»! Fora! Vés a buscar el capellà!

CRIAT: Senyor!

FRANZ: Remugues? Vacil·les? (*El CRIAT se'n va corrents.*) Què? També una colla de captaires s'ha conjurat contra mi? Cel! Infern! Tot es conjura contra mi?

DANIEL, *entrant amb el llum*: Amo meu...

FRANZ: No, no tremolo! Només era un somni. Els morts no resusciten... Qui diu que tremolo i estic pàl·lid? Em sento tan lleuger i tan bé!

DANIEL: Esteu pàl·lid com un mort! La vostra veu és ofegada per la por.

FRANZ: Tinc febre. Quan vingui el capellà, digue-li que tinc febre. Demà vull que em sagnin. Digue-ho al capellà.

DANIEL: Oh, esteu greument malalt.

FRANZ: Sí, ho estic, ho estic! Això és tot... I la malaltia altera el cervell i provoca somnis estranys i demencials... Els somnis no signifiquen res... no és cert, Daniel? Els somnis vénen del ventre i no signifiquen res... Ara, justament acabo de tenir un somni ben divertit... (*Cau desmaiàt.*)

DANIEL: Jesús, Déu meu! Què és això? Georg, Konrad! Bastian! Martin! Doneu-me algun senyal de vida! (*El sacseja.*) Sant Josep i Maria Magdalena! Torneu a la raó! Diran que l'he mort, que Déu tingui pietat de mi!

FRANZ, *confusament*: Fora... fora! Per què em sacseges així, terrible esquelet?... Els morts no ressusciten...

DANIEL: Oh bondat divina! Ha perdut el seny.

FRANZ, *incorporant-se, esgotat*: On sóc?... Ets tu, Daniel? Què he dit? No en facis cas. Era mentida, fos el que fos... Vine, ajuda'm a aixecar-me!... Només ha estat un rodament de cap... perquè... perquè no he dormit prou.

DANIEL: Si almenys fos aquí el Johann! Vaig a demanar ajuda, a cridar els metges.

FRANZ: Queda't! Seu al costat meu en aquest sofà... així... Ets un home intel·ligent, un home bo. Deixa'm explicar-te una cosa!

DANIEL: No, ara no, una altra vegada. Ara us vull portar al llit; serà millor que descansu.

FRANZ: No, t'ho prego, deixa que t'ho expliqui i et pots riure de mi brutalment!... Mira'm, em semblava que havia fet un banquet digne d'un rei, i el meu cor se n'alegrava, i jo jeia embriagat a la gespa del jardí del castell, i de sobte... però t'ho repeteixo: et pots riure de mi...

DANIEL: De sobte?

FRANZ: De sobte un enorme tro em va ferir l'orella mig endormiscada; em vaig alçar trontollant; em va semblar com si veiés incendiar-se tot l'horitzó en flamarades ardents, i muntanyes i ciutats i boscos es fonien com cera dins un forn, i una torbonada udoladora escombrava el mar, el cel i la terra... i llavors va ressonar pertot, com si sortís de clarins de bronze: «Terra, torna els teus morts! Torna els teus morts, mar!» i els camps nus es van començar a esventrar i a vomitar cranis i costelles i mandíbules i cames que s'ajuntaven formant cossos humans i es llançaven com un torrent viu, sense límits. Llavors vaig alçar els ulls enlaire i em trobava al peu del Sinaí, entre llamps i trons, i aquell formiguer per sobre i per sota meu i allà dalt, al cim de la muntanya, sobre tres seients fumejants, tres homes la mirada dels quals evitaven les criatures.

DANIEL: Però si això és la viva imatge del Dia Final!

FRANZ: No és cert? És una imatge de follia! Llavors es va avançar un que semblava la nit estrellada i que tenia a la mà unes balances de ferro que sostenia entre Llevant i Ponent, i va dir: Apropieu-vos, fills d'Adam... Peso els pensaments al plat de la meva còlera i les obres amb el pes del meu furor!

DANIEL: Oh, que Déu tingui pietat de mi!

FRANZ: Tots s'estaven allí drets, blancs com la neu. I l'esperança bategava amb angoixa en tots els pits. I em va semblar que el meu nom era el primer que sentia, cridat des de les tempestes del cim, i se'm va glaçar fins el moll dels ossos, i em petaven les dents amb força. I les balances de seguida es van posar a sonar, les roques a retrunyir, i les hores passaven l'una darrere l'altra, vora el plat de l'esquerra de la balança, i l'una darrere l'altra hi llançaven un pecat mortal.

DANIEL: Oh, que Déu us perdoni!

FRANZ: No ho ha fet... Dins el plat de la balança, la càrrega creixia com una muntanya, mentre que l'altre, ple de la sang de la Redempció, encara es mantenia ben enlaire... Va arribar finalment un vell feixugament corbat pel dolor, amb el braç rosegat per una fam rabiosa. Tots els ulls es van apartar amb temor d'aquell home. Jo el coneixia; es va tallar un ble de la seva cabellera de plata, el va llançar dins el plat dels pecats i, mireu, va caure, va caure de sobte cap a l'abisme, i el plat de la Redempció va saltar pels aires!... I vaig sentir ressonar una veu entre la fumera de les roques: Perdó, perdó per al pecador de la terra i de l'abisme! Només tu ets condemnat! (*Pausa llarga.*) I ara, per què no rius?

DANIEL: Puc riure, si tot jo tremolo? Els somnis vénen de Déu.

FRANZ: No, no, no ho diguis, això! Digues que sóc un foll, un foll ridícul i sense solta. Fes-ho, estimat Daniel, t'ho demano, no dubtis a burlar-te de mi.

DANIEL: Els somnis vénen de Déu. Vaig a pregar per vós.

FRANZ: Et dic que menteixes... Vés-te'n de seguida, corre, vola, vés a veure si ve el capellà, digues que s'afanyi, que s'afanyi; però jo et dic que menteixes.

DANIEL, *tot sortint*: Que Déu tingui pietat de vós!

FRANZ: Saviesa del baix poble! Terror del baix poble!... Encara no s'ha aclarit si el passat ja és passat o si hi ha un ull que mira per damunt de les estrelles... Hum, hum! Qui m'ho ha ficat al cap, això? Hi ha algú que fa de venjador allà dalt, més enllà de les estrelles?... No, no! Sí, sí! Sento que ho xiuxiuegen al meu voltant: hi ha algú que fa de venjador allà dalt, més enllà de les estrelles! Aquesta mateixa nit aniré a enfrontar-me amb aquest venjador, més enllà de les estrelles! No, no, jo dic que no... Més enllà de les estrelles tot és desert, solitari, sord... Però, i si hi hagués

alguna cosa més? No, no, no és així! Ordeno que no ho sigui! Però, i si hi hagués res? Pobre de tu si tinguessis algun compte per pagar i l'haguessis de pagar aquesta mateixa nit! Per què sento aquest calfred que em penetra fins als ossos?... Morir! Per què em trasbalsa aquesta paraula? Passar comptes amb el venjador que hi ha més enllà de les estrelles... I si és just, els orfes, les viudes, els oprimits i torturats li faran arribar les seves queixes... I si és just... Per què m'han hagut de sofrir, per què tu has triomfat damunt d'ells?

360

Entra el pastor MOSER.

MOSER: M'heu fet venir a buscar, senyor? N'estic sorprès. És la primera vegada a la meua vida. Teniu la intenció d'escarnir la religió, o comenceu a tremolar davant d'ella?

FRANZ: Escarnir o tremolar, depèn del que em contestis... Escolta, Moser, et vull demostrar que tu ets un foll o bé creus que tot el món és foll, i em contestaràs, ho sents? Em contestaràs per la teua vida.

MOSER: Davant el vostre tribunal, crideu un Ésser superior. I aquest Ésser superior us contestarà algun dia.

FRANZ: Ho vull saber ara, ara mateix, per no cometre una vergonyosa ximpleria i, obligat per la necessitat, invocar els ídols del baix poble. Molt sovint, borratxo de vi de Borgonya, t'he dit amb una riallada sarcàstica: no hi ha Déu!... Ara parlo amb tu seriosament i et dic: no n'hi ha! Cal que em repliquis amb totes les armes que tinguis a l'abast, que jo me les trauré de sobre amb una bufada.

MOSER: Si amb la mateixa facilitat et poguessis treure de sobre el tro que caurà damunt la teua ànima orgullosa amb un pes de deu mil quintars! Aquest Déu omniscient, que tu,

foll i malvat com ets, destrueixes enmig de la seva creació, no necessita justificar-se per boca d'allò que només és pols. És igualment gran en les teves tiranies com en qualsevol somriure de la virtut triomfant.

FRANZ: Molt bo, mossèn, molt bo! Així m'agrades.

MOSER: Aquí represento un Senyor més gran i parlo amb un que és un cuc com jo i a qui no vull agradar. És cert que hauria de ser capaç de fer miracles si volgués arrencar la confessió de la teva obstinada perversitat... però si la teva convicció és tan sòlida, per què m'has fet cridar? Digues, per què, per què m'has fet cridar a mitjanit?

FRANZ: Perquè m'avorreixo i ja no trobo cap gust en el joc d'escacs. Vull procurar-me la distracció d'esbatussar-me amb els capellans. No castraràs el meu coratge amb terrors fantasmals. Sé molt bé que aquell a qui ha mancat alguna cosa en aquest món espera l'eternitat: però es veurà miserablement enganyat. Sempre he llegit que la nostra existència no és res més que la circulació de la sang, i que amb les últimes gotes de sang s'escolen també l'esperit i els pensaments. Si estan sotmesos a totes les febleses del cos, com no desapareixeran també quan aquest és destruït? Com no s'evaporaran quan aquest cos es podreix? Deixa que una sola gota d'aigua se't fiqui al cervell, i la teva vida farà una brusca aturada que et durà al llindar de la no existència, i si això dura gaire, és la mort. La sensació és la vibració d'algunes cordes, i el piano esclafat deixa de sonar. Si jo faig arrasar els meus set castells, si destrosso aquesta Venus, la simetria i la bellesa s'hauran acabat. Ja ho veieu! Això és la vostra ànima immortal.

MOSER: Això és la filosofia de la vostra desesperació. Però el vostre cor mateix, que durant tot aquest raonament batega amb por contra el vostre pit, delata les vostres men-

tides. Aquesta teranyina de sistemes s'esquinça amb una sola paraula: moriràs!... Us desafio, i això serà la meva prova: si a l'hora de la mort us manteniu ferm i ni en aquell moment abandoneu els vostres principis, haureu guanyat; però si en el moment de morir sentiu el més mínim esglai, desgraciat de vós! Us haureu enganyat.

FRANZ, *confús*: Si en morir sento el més mínim esglai?

MOSER: He vist molts altres miserables que han oposat fins ara a la veritat un orgull gegantí; però a l'hora de la mort tota il·lusió es dissipa. Seré a la vora del vostre llit, quan us moriu...; m'agradarà veure com traspassa un tirà... Estaré davant vostre i clavaré els meus ulls en els vostres quan el metge us agafi la mà glaçada i molla i ja senti amb prou feines el pols que es va perdent, i us digui amb aquell terrible encongiment d'espatlles: tota ajuda humana és inútil! Ah, llavors vigileu, vigileu que no feu la mateixa fi que Ricard d'Anglaterra o Neró.

FRANZ: No, no, no!

MOSER: També aquest «no» es tornarà aleshores un «sí» clamorós... Un tribunal interior, que mai no podríeu subornar amb raonaments escèptics, es despertarà en aquell moment i us jutjarà. Però serà un despertar com el de l'home enterrat viu dins el cementiri; serà una còlera com la del suïcida, que ja s'ha donat el cop mortal i se'n penedeix; serà un llamp que inflamarà de sobte la mitjanit de la vostra vida; serà un cop d'ull, i si encara us sentiu segur, haureu guanyat!

FRANZ, *caminant inquiet d'una banda a l'altra*: Xerrameca de capellans!

MOSER: Llavors, per primera vegada, les espases de l'eternitat us travessaran l'ànima i per primera vegada serà massa tard... La idea de Déu desvetlla un terrible veí que es diu jutge. Mireu, Moor, teniu a la punta dels dits la vida

de mil persones, i, d'aquestes mil, n'heu fet desgraciades nou-centes noranta-nou. Per ser un Neró només us falta l'Imperi romà, i només us falta un Perú per ser un Pízarro. Creieu potser que Déu permetrà que un sol home visqui dins el seu món com un dèspota i ho capgiri tot? Creieu potser que aquests nou-cents noranta-nou existeixen només per sucumbir, per ser ninots del vostre joc satànic? Oh, no ho creieu! Haureu de donar comptes de cada minut que els heu impedit de viure, de cada alegria que els heu enverinat, de cada perfeccionament que els heu privat d'assolir, i si sou capaç de donar-hi resposta, Moor, haureu guanyat!

FRANZ: Prou, ni una paraula més! Pretens que em sotmeti a les teves macabres obsessions?

MOSER: Mireu, el destí dels homes està sotmès a un bell i terrible equilibri. Si un dels plats de la balança baixa en aquesta vida, pujarà a l'altra, i si puja en aquesta vida, a l'altra caurà. I allò que aquí ha estat un sofriment temporal, allà serà un triomf etern; i allò que aquí haurà estat un triomf efímer, allà serà la desesperació eterna.

FRANZ, *llançant-se-li al damunt*: Que el tro et faci emmudir, esperit ple de falsedat! T'arrençaré la llengua maleïda d'aquesta boca!

MOSER: Tan poc heu trigat a sentir el pes de la veritat? Encara no he dit res de proves. Deixeu-me, doncs, que passi a les proves.

FRANZ: Calla i vés-te'n a l'infern amb les teves proves! L'ànima és destruïda, et dic, i contra això no tens resposta.

MOSER: Això supliquen entre gemecs les ànimes de l'abisme, però el Déu del cel mou el cap. Creieu que us podreu escapar del braç del venjador dins el buit imperi del no-res? Si aneu al cel, ell hi és! Si us endinseu a l'infern, hi torna a ser! Si dieu a la nit: ocultam, i a les tenebres: amagueu-

me!, les tenebres s'ompliran de llum al vostre voltant i la nit es tornarà dia al voltant dels condemnats... Però el vostre esperit immortal es regira contra aquestes paraules i s'imposa a aquestes idees cegues.

FRANZ: Però jo no vull ser immortal... Que ho sigui qui vulgui, no ho impediré. Vull obligar-lo a destruir-me, vull incitar la seva còlera perquè em destrueixi. Digue'm quin és el pecat més gran i què més el pugui irritar.

MOSER: Només en conec dos. Però els éssers humans no els cometen, ni tampoc els castiguen.

364 FRANZ: Quins són aquests dos pecats?

MOSER, *subratllant-ho*: L'un és el parricidi i l'altre el fratricidi... Per què empal·lidiu de sobte?

FRANZ: Què dius, vell? T'has aliat amb el cel o amb l'infern? Qui t'ho ha dit, això?

MOSER: Malaurat aquell que porti dins el cor el pes d'aquests dos pecats! Millor li fóra no haver nascut! Però estigieu tranquil, vós no teniu ni pare ni germà.

FRANZ: Ah... no en coneixes cap de més greu? Torna-hi a pensar... Mort, cel, eternitat, condemnaió, tot depèn de la paraula que surti de la teva boca... En coneixes cap de més greu?

MOSER: Cap de més greu.

FRANZ, *caient en una cadira*: Destrucció! Destrucció!

MOSER: Alegreu-vos, doncs! Alegreu-vos! Podeu dir que sou feliç! Malgrat totes les atrocitats que heu comès, encara sou un sant comparat amb un parricida. La maledicció que cau sobre vós és un cant d'amor comparada a la que cau damunt d'ell... El càstig...

FRANZ, *alçant-se d'un salt*: Vés-te'n mil vegades a la tomba, òliba sinistra! Qui t'ha dit que vinguessis? Vés-te'n, et dic, o et foradaré mil vegades!

MOSER: La xerrameca d'un capellà pot exasperar fins a tal punt

un filòsof? Esborreu, doncs, d'una bufada aquestes paraules!

Se'n va. FRANZ es regira a la cadira fent terribles moviments. Silenci profund. Entra un CRIAT.

CRIAT: Amalia ha fugit! El comte ha desaparegut de sobte.

Entra DANIEL esporuguit.

DANIEL: Senyor, un grup de cavallers impetuosos cavalca muntanya avall per la sendera cridant: «A l'assassí! A l'assassí!». Tot el poble està alarmat.

FRANZ: Vés i mana que toquin totes les campanes... Tothom cap a l'església... i que tothom s'agenolli a pregar per mi... que quedin lliures tots els presos... Vull retornar als pobres el doble i el triple de tot el que els he pres... Vull... au, vés... Crida el confessor perquè m'absolgui dels meus pecats... Encara no ets fora? *(El rebombori es fa més audible.)*

DANIEL: Que Déu perdoni els meus pecats! Com lliga, tot això? Sempre heu llençat ben lluny qualsevol oració i m'heu tirat pel cap més d'una Bíblia i més d'un devocionari, quan m'heu sorprès en oració.

FRANZ: Prou, no parlis més... Morir! Ho veus? Morir? És massa tard. *(Se sent vociferar SCHWEIZER.)* Ara resa, resa!

DANIEL: Sempre us ho he dit... Feu massa menyspreu de la pregària... però vigileu, vigileu! Quan l'home es veu en perill, quan l'aigua us arriba a l'ànima, donaríeu tots els tresors del món per un sospir cristià... Ho veieu? Tant que m'havíeu escarnit i esbroncat! I ara, aquí ho teniu! Ho veieu?

FRANZ, abraçant-lo impetuosament: Perdona'm, estimat Daniel, ets una perla, un tresor per a mi! Perdona'm! Et vestiré

de cap a peus... Resa, resa... Et deixaré com un nuvi...
et vull... però ara, resa... T'hi conjuro, t'ho demano de
genolls... Per tots els diab...! Resa!

Tumult als carrers. Cridòria i terrabastall.

SCHWEIZER, *des del carrer*: A l'assalt! Mateu, assassineu! Des-
truiu! Veig llum! Deu ser allà dins!

FRANZ, *caient de genolls*: Escolta la meva pregària, Déu del
cel!... És la primera vegada... i no tornarà a passar mai
més... Escolta'm, Déu del cel!

DANIEL: Oh Déu! Què feu! És una oració impia.

GENT, *al carrer*: Lladres! Assassins! Qui fa aquest aldarull en
plena nit!

SCHWEIZER, *sempre des del carrer*: Rebutja'ls, company!... És el
diabre, que ve a endur-se el vostre amo... On és Schwarz
amb la seva gent? Grimm, envolta el castell... I llança't
contra la muralla!

GRIMM: Porteu torxes enceses... Hi pujarem o ell baixarà...
Vull calar foc a les seves cambres!

FRANZ, *resant*: No he estat un assassí vulgar, Déu meu... No
m'he parat mai en petiteses, Senyor!

DANIEL: Que Déu tingui pietat de nosaltres. Les seves oracions
també es tornen pecats.

*Volen pedres i torxes enceses. Cauen els vidres a trossos. El castell
es crema.*

FRANZ: No puc resar... Aquí! Aquí! (*Es colpeja el pit i el front.*) Tot
és tan buit, tan sec... (*S'alça.*) No, no vull resar... El cel no
ha d'obtenir aquesta victòria, ni l'infern farà burla de mi...

DANIEL: Jesús, Maria... ajudeu-nos... salveu-nos... Tot el cas-
tell és en flames!

FRANZ: Té, pren aquesta espasa. De pressa. Clava-me-la per darrere fins al ventre, perquè aquests brètols no siguin a temps de burlar-se de mi.

El foc es va estenent.

DANIEL: Déu me'n guard! Déu me'n guard! No vull enviar ningú al cel abans d'hora, i encara menys a... (*S'escapa corrents.*)

FRANZ, *que el segueix fixament amb la mirada, després d'una pausa*: A l'infern anaves a dir?... Sí, realment, m'ensumo alguna cosa semblant... Són aquests els teus cants de joia? No us sento xiular, escurçons de l'abisme?... S'obren pas cap aquí... Es llancen contra les portes... Per què flaquejo així davant la punta d'aquesta espasa?... La porta esclata... cau... No em puc escapar... Ah, tingues pietat de mi! (*S'arrenca el cordó daurat del barret i s'escanya.*)

367

SCHWEIZER, *entrant amb els seus homes*: On ets assassí, canalla?... Heu vist com fugien?... Tan pocs amics té?... On s'ha amagat la bèstia?

GRIMM, *topant amb el cadàver*: Ei, què hi ha aquí terra? Porteu llum...

SCHWARZ: Ens ha passat al davant. Embeineu les espases; aquí el teniu. Escanyat com un gat.

SCHWEIZER: Mort? Què dius? Mort? Mort sense mi?... Us dic que és mentida! Vigileu que no se'n vagi d'un salt! (*El sacseja.*) Ei, tu! Encara tens un pare per matar!

GRIMM: No t'hi esforcis. És ben mort.

SCHWEIZER, *apartant-se'n*: Sí! No se n'alegra... És ben mort... torneu i digue-ho al meu capità: és ben mort. A mi no em tornarà a veure. (*Es dispara un tret al front.*)

Escena segona

L'escenari com a l'última escena de l'acte anterior

El VELL MOOR assegut en una pedra. El BANDIT MOOR, al seu davant. BANDITS escampats pel bosc.

EL BANDIT MOOR: Encara no ve? (*Colpeja amb el punyal una pedra i en fa saltar guspies.*)

368

EL VELL MOOR: Que el perdó sigui el seu càstig... i la meva venjança un amor redoblat...

EL BANDIT MOOR: No, pel furor que m'omple l'ànima. Això no ha de ser. No ho vull així. Cal que baixi a l'eternitat amb el pes d'aquesta gran infàmia. Per què, si no, l'havia de matar?

EL VELL MOOR, *esclatant en llàgrimes*: Oh, fill meu!

EL BANDIT MOOR: Com?... Plores per ell... al costat d'aquesta torre?

EL VELL MOOR: Pietat! Oh, pietat! (*Ajunta les mans amb vehemència.*) Ara... ara jutgen el meu fill!

EL BANDIT MOOR, *espantat*: Quin?

EL VELL MOOR: Ah! Què vol dir aquesta pregunta?

EL BANDIT MOOR: No res, no res!

EL VELL MOOR: Has vingut a burlar-te encara de la meva misèria?

EL BANDIT MOOR: Ah, consciència traïdora!... No feu cas de les meves paraules.

EL VELL MOOR: Sí, he turmentat un fill, i un fill m'havia de turmentar a mi, és el dit de Déu... Oh, Karl, Karl! Si voles al meu entorn amb el mantell de la pau, perdona'm! Perdona'm!

EL BANDIT MOOR, *ràpidament*: Us perdona. (*Consternat:*) Si és digne de dir-se fill vostre... us ha de perdonar.

EL VELL MOOR: Ah... era massa bo per a mi... Però jo li vull anar a l'encontre amb les meves llàgrimes, amb les meves nits d'insomni, amb els meus somnis torturadors... Vull abraçar-me als seus genolls... cridar... cridar ben fort: he pecat contra el cel i contra tu! No mereixo que em donis el nom de pare.

EL BANDIT MOOR, *molt emocionat*: I també l'estimàveu, el vostre altre fill?

EL VELL MOOR: Tu ho saps, oh cel! Per què m'he deixat ofuscar per les intrigues d'un fill pervers? Jo anava pel món com un pare venturós entre els altres pares. Al meu costat creixien els meus fills en la flor de l'esperança. Però... hora funesta!... el mal esperit es va ficar al cor del meu fill segon, jo em vaig refiar del serpent... He perdut els meus dos fills! (*Es tapa la cara.*)

EL BANDIT MOOR, *allunyant-se*: Perduts per sempre.

EL VELL MOOR: Oh, sento dintre meu, ben endins, allò que Amalia em va dir. L'esperit de la venjança parlava per boca seva: estendràs inútilment les teves mans moribundes buscant un fill; debades creuràs que agafes la càlida mà del teu Karl, que mai, mai més tornarà a estar vora el teu llit... (*El BANDIT MOOR li allarga la mà amb la cara girada cap a una altra banda.*) Si fossis la mà del meu Karl!... Però jeu lluny d'aquí dins una casa estreta on dorm el son de ferro, i no sentirà mai més la veu del meu dolor... Pobre de mi! Morir en braços d'un estrany... Ja sense cap fill... sense cap fill que em pugui aclucar els ulls...

EL BANDIT MOOR, *amb violenta agitació*: Ha de ser ara... ara... Deixeu-me! (*Als BANDITS:*) I amb tot... és que potser puc retornar-li el seu Karl? No, el seu Karl no l'hi puc retornar mai més... No, no ho vull fer!

EL VELL MOOR: Què dius, amic? Què és això que murmures?

EL BANDIT MOOR: El teu fill... sí, bon vell... (*Balbucejant:*) El teu fill... l'has perdut... eternament.

EL VELL MOOR: Eternament?

EL BANDIT MOOR, *mirant el cel amb la més terrible angoixa:* Oh, aquesta vegada tan sols... No deixis que la meva ànima flaquegi... mantén-me ferm només una vegada.

EL VELL MOOR: Eternament, has dit?

EL BANDIT MOOR: No preguntis més. Sí, t'he dit eternament.

EL VELL MOOR: Estranger! Estranger! Per què m'has tret de la torre?

370 EL BANDIT MOOR: I què si ara jo li arrenqués la benedicció..., si la hi prenguéis com un lladre i m'escapés amb aquest botí celestial... Diuen que la benedicció d'un pare mai no es perd.

EL VELL MOOR: També perdut el meu Franz?

EL BANDIT MOOR, *caient als seus peus:* Jo he trencat els fermalls de la teva torre... Dóna'm la teva benedicció.

EL VELL MOOR, *amb dolor:* I ets tu qui havies d'exterminar el fill, salvador del pare! Ja ho veus... la divinitat no es cansa de ser compassiva, i nosaltres, cucs miserables, anem a dormir amb la nostra rancúnia. (*Posa la mà sobre el cap del bandit.*) Sigues feliç en la mesura que siguis compassiu.

EL BANDIT MOOR, *que s'alça entondrit:* Oh..., on és la meva virilitat? Se m'afluïxen els músculs, el punyal em cau de les mans.

EL VELL MOOR: Quina gran satisfacció quan els germans viuen junts en bona harmonia, com la rosada que des de l'Hermon cau sobre les muntanyes de Sió... Aprèn a merèixer aquest gran plaer, jove, i els àngels del cel es banyaran dins el sol de la teva glòria. Que la teva saviesa sigui la saviesa dels cabells blancs, però que el teu cor... el teu cor sigui el cor de la infantesa innocent.

EL BANDIT MOOR: Oh, vull una primícia d'aquest plaer. Besa'm, ancià diví!

EL VELL MOOR, *que el besa*: Pensa que és el petó d'un pare; jo també vull pensar que beso el meu fill... També ets capaç de plorar?

EL BANDIT MOOR: He pensat que era el petó d'un pare... Pobre de mi, si ara el portessin.

Els companys de SCHWEIZER arriben adolorits i silenciosos, amb el cap baix i cobrint-se el rostre.

371

El BANDIT MOOR: Oh cel!

Retrocedeix amb por i prova d'amagar-se. Passen pel seu davant. Ell n'aparta la vista. Llarga pausa. Els altres s'aturen.

GRIMM, *en veu baixa*: Capità!

El BANDIT MOOR *no contesta i continua retrocedint.*

SCHWARZ: Estimat capità!

El BANDIT MOOR *retrocedeix encara més.*

GRIMM: Som innocents, capità!

EL BANDIT MOOR, *sense mirar-los*: Qui sou?

GRIMM: No ens mires? Som els teus fidels.

EL BANDIT MOOR: Pobre de vosaltres, si m'heu estat fidels!

GRIMM: L'últim adéu del teu servidor Schweizer... No tornarà mai més, el teu servidor Schweizer.

EL BANDIT MOOR, *amb agitació*: Així, no l'heu portat?

SCHWARZ: L'hem trobat mort.

EL BANDIT MOOR, *fent un salt d'alegria*: Gràcies, ordenador de

totes les coses!... Abraceu-me, fills meus... Ara la pietat serà la nostra consigna... Ara també això ha quedat superat... Ho he superat tot...

Nous BANDITS. AMALIA.

BANDITS: Visca! Visca! Una captura, una magnífica captura!

AMALIA, *amb els cabells deixats anar*: Ara crideu que s'han alçat els morts a la seva veu... El meu oncle és viu... en aquest bosc... On és? Karl! Oncle!... Ah! (*Es llança cap al vell.*)

EL VELL MOOR: Amalia! Filla meva! Amalia! (*La reté entre els seus braços.*)

EL BANDIT MOOR, *retrocedint d'un salt*: Qui em posa aquesta visió davant els ulls?

AMALIA, *que s'aparta del vell, es llança cap al bandit i l'abraça embadalida*: El tinc, oh astres del cel! El tinc!

EL BANDIT MOOR, *arrencant-la dels seus braços, als* BANDITS: Vosaltres, marxeu! L'esperit maligne m'ha traït!

AMALIA: Oh tu, el meu promès, el meu promès! La joia et fa delirar! Per què sóc tan insensible, tan freda enmig d'aquest vertigen de plaer?

EL VELL MOOR, *agafant forces*: Promès? Filla! Filla meva! El teu promès?

AMALIA: Seva per sempre! Per sempre, per sempre, per sempre meu! Oh potències celestials! Traieu-me aquest plaer mortal del damunt, perquè no sucumbeixi sota el seu pes!

EL BANDIT MOOR: Arrenqueu-la del meu coll! Mateu-la! Mateu-lo! A mi, a vosaltres! A tothom! Que el món sencer es precipiti a l'abisme! (*Va a sortir.*)

AMALIA: On? Què? Amor... Per sempre! La felicitat... infinita! I tu fuges?

EL BANDIT MOOR: Lluny! Lluny!... La més malaurada de les

núvies! Mira tu mateixa! Pregunta tu mateixa, escolta!...
El més infeliç dels pares! Deixeu-me fugir per sempre!

AMALIA: Sosteniu-me! Per l'amor de Déu, sosteniu-me! Veig caure la nit davant els meus ulls... Ell fuig.

EL BANDIT MOOR: Massa tard! És inútil! La teva maledicció, pare!... No em preguntis res més!... Jo sóc, jo he... la teva maledicció... la teva suposada maledicció! Qui m'ha atret cap aquí? (*Amb l'espasa desembeïnada, llançant-se contra els BANDITS:*) Qui de vosaltres m'ha atret cap aquí, criatures de l'abisme? Ara cal que moris, Amalia!... Has de morir, pare meu! Morir per causa meva, per tercera vegada!... Aquests que t'han salvat són bandits i assassins! El teu Karl és el seu capità.

373

El VELL exhala el seu últim sospir. AMALIA resta dreta, muda i rígida com una columna. Tota la banda en un silenci terrible.

EL BANDIT MOOR, *corrent cap a un roure*: Les ànimes d'aquells que vaig escanyar en plena embriaguesa de l'amor, els que vaig esclafar durant el son, que és sagrat, i les d'aquells... Ha, ha, ha! Sentiu la torre del polvorí esclatar i esfondrar-se sobre les dones que duen fills al món? Veieu les flames envoltant els bressols dels nadons? És la torxa que fa llum als nuvis, és la música de les noces... Oh, ell no oblida res, tot ho fa lligar... Per això, lluny de mi els plers de l'amor! Per això l'amor és per a mi un turment! Aquesta és la venjança!

AMALIA: És cert, Déu del cel, és així?... Què he fet, jo, pobre anyell innocent? Jo he estimat aquest home!

EL BANDIT MOOR: Això és més del que un home pot suportar. He sentit xiular la mort sobre el meu cap per més de mil boques de foc i no he retrocedit ni un pas davant seu. Haig d'aprendre ara a tremolar com una dona? A tremo-

lar davant una dona?... No, una dona no farà trontollar la meva virilitat... Sang, sang! Això no és altra cosa que un impuls femení... Haig de beure sang, i tot passarà. (*Va a fugir.*)

AMALIA, *caient en els seus braços*: Assassí! Diable! No et puc deixar, àngel!

EL BANDIT MOOR, *traient-se-la del damunt amb una empenta*: Aparta't de mi, serp traïdora! Vols fer burla d'un dement, però jo desafio la tirania del destí... Què, plores? Oh astres malignes! Fa com si plorés, com si plorés per la meva ànima. (AMALIA *se li tira al coll.*) Ah, què és això? No m'escup, no em rebutja... Amalia, ho has oblidat? Saps a qui abrades, Amalia?

AMALIA: Únic, inseparable!

EL BANDIT MOOR, *exaltant-se*: Em perdona, m'estima! Sóc pur com l'èter del cel! Ella m'estima! Llàgrimes d'agraïment per a tu, oh Déu de pietat! (*Cau de genolls i plora amb vehemència.*) Ha tornat la pau a la meva ànima, s'ha calmat el meu turment, l'infern ja no existeix... Oh, mira, mira, els fills de la llum s'abracen plorant al coll dels dimonis que ploren... (*S'alça, als BANDITS:*) Ploreu també vosaltres! Ploreu, ploreu, sou tan feliços! Oh Amalia, Amalia, Amalia! (*Li besa la boca i resten abraçats una estona en silenci.*)

UN BANDIT, *avançant, amb ràbia*: Atura't, traïdor! Deixa anar de seguida aquest braç... o et diré una paraula que penetrarà amb un so agut dins la teva orella i et farà cruixir les dents de por. (*Posa l'espasa entre els dos.*)

UN BANDIT VELL: Pensa en els boscos de Bohèmia! Ho sents, dubtes? Has de pensar en els boscos de Bohèmia! Infidel, on són els teus juraments? Tan aviat s'obliden les ferides? Quan nosaltres ens jugàvem per tu la felicitat, l'honor i la vida? Quan estàvem al teu costat com una muralla i rebíem com escuts els cops que anaven per la

teva vida?... No vas alçar aleshores la mà en un jurament de ferro? No vas jurar que mai no ens abandonaries, tal com nosaltres no t'havíem abandonat?... Infame i deslleial! I ara ens deixaràs pels plors d'una qualsevol?

BANDIT TERCER: Vergonya per a qui jura en fals! L'esperit de Roller, sacrificat, que tu vas invocar des del reialme dels morts com a testimoni, envermellirà davant la teva covardia i sortirà armat de la seva tomba per castigar-te.

ELS BANDITS, *esquinçant-se les vestidures tumultuosament*: Mira, mira! No reconeixes aquestes cicatrius? Ets nostre! Amb la sang del nostre cor t'hem comprat com un servent. Ets nostre, ni que l'arcàngel Miquel hagués de baixar a barallar-se a cops de puny amb Moloc!... En marxa al nostre costat! Un sacrifici en val un altre! Amalia és per a la banda!

375

EL BANDIT MOOR, *deixant caure la mà*: Tot s'ha acabat! Volia tornar enrere i anar a la casa del meu pare, però el Déu del cel ha parlat i ha dit que això no serà. (*Fredament*;) He estat un boig i un il·lús. Per què ho he volgut? Pot tornar enrere un gran pecador? Un gran pecador mai no pot tornar enrere. Fa temps que ho havia de saber... Calma, t'ho prego, tingues calma! Ja està bé així... Jo no he volgut quan Ell em buscava; i ara que jo el busco, és Ell qui no vol; hi ha res de més just?... No obris els ulls d'aquesta manera... ell no em necessita... No té l'abundància de totes les seves criatures? Pot prescindir perfectament d'una d'elles, que en aquest moment sóc jo. Veniu, companys!

AMALIA, *que el reté*: Atura't! Atura't! Un sol cop! Un cop mortal! Em torno a veure abandonada! Treu-te l'espasa i tingues compassió de mi!

EL BANDIT MOOR: La compassió s'ha perdut per sempre... No et mataré!

AMALIA, *abraçant-se-li als genolls*: Oh, per Déu i en nom de

tota la pietat del món! No vull més amor; ja sé que les nostres estrelles, allà dalt, són enemigues i fugen l'una de l'altra. La mort és el meu únic prec... Abandonada! Abandonada! Pots entendre aquesta paraula en tot el seu abast terrible? No ho puc suportar. No te n'adones? Cap dona no ho pot suportar! La mort és el meu únic prec! Mira com tremola la meva mà! No tinc valor per ferir-me. Em fa por la fulla lluent... I per a tu és tan fàcil, tan fàcil, tu ets un mestre de l'assassinat! Treu-te l'espasa i seré feliç!

376 EL BANDIT MOOR: Vols ser feliç tu sola? Vés-te'n, no vull matar una dona.

AMALIA: Ah, malfactor! Només pots matar els feliços, i vols deixar enrere els qui estan cansats de viure. (*S'arrossega cap als bandits.*) Doncs vosaltres, tingueu pietat, deixebles del botxí!... En els vostres ulls hi ha una compassió tan àvida de sang, que és un consol per al miserable... El vostre cap és un covard ple de jactància i vanitat.

EL BANDIT MOOR: Dona, què dius?

Els BANDITS es giren.

AMALIA: Ni un amic? Tampoc entre aquests no hi ha un sol amic? (*S'alça.*) Doncs que Dido m'ensenyi a morir! (*Va a sortir. Un bandit l'apunta amb l'arma.*)

EL BANDIT MOOR: Alto! Prova de fer-ho!... L'estimada de Moor ha de morir a mans de Moor! (*La mata.*)

ELS BANDITS: Capità, capità! Què fas? T'has tornat boig?

EL BANDIT MOOR, *esguardant fixament el cadàver*: L'he ferida de mort! Una última contracció, i tot haurà acabat... Ara, mireu! M'heu de demanar res més? Vosaltres m'heu sacrificat una vida, una vida que ja no era vostra, una vida plena d'horror i de vergonya... Jo us he sacri-

ficat un àngel. Mireu-ho bé! Ho veieu? Esteu contents, ara?

GRIMM: Has pagat el teu deute amb usura. Has fet allò que no hauria fet ningú pel seu honor. Ara, vine amb nosaltres.

EL BANDIT MOOR: Ets tu qui ho ha dit! No és cert que la vida d'una santa per la vida d'uns bergants és un canvi desigual?... Oh, us dic que si cadascun de vosaltres pugés al patíbul i es deixés arrencar un tros de carn rere l'altre amb tenalles roents, i aquesta tortura durés onze dies d'estiu seguits, tot això no compensaria aquestes llàgrimes. (*Amb una riallada amarga:*) Les cicatrius, els boscos de Bohèmia! Sí, sí! Tot això calia que ho paguéssiu.

377

SCHWARZ: Calma't, capità! Vine amb nosaltres, aquesta visió no és per a tu. Continua guiant-nos!

EL BANDIT MOOR: Alto! Una paraula més abans de continuar... Escolteu, perversos executors de les meves bàrbares resolucions... Des d'ara deixo de ser el vostre capità... Amb vergonya i horror abandono aquesta vara de comandament, bruta de sang, en nom de la qual us creïeu autoritzats a cometre tots els crims i a profanar la llum del cel amb obres de les tenebres... Aneu-vos-en en direccions contràries... Mai, mai més no farem res en comú.

BANDITS: Ah, covard! On són els projectes amb què t'omplies la boca? Eren com bombolles de sabó que han esclatat amb l'últim alè d'una dona?

EL BANDIT MOOR: Oh, insensat de mi, que em pensava poder millorar el món amb atrocitats, i mantenir les lleis amb la vulneració de les lleis. En deia venjança i justícia. Pretenia –oh Providència– esmolar les parts oscades de la teva espasa i reparar la teva parcialitat... però... oh vana puerilitat... ara em trobo al límit d'una vida horrorosa i reconec entre gemecs i cruiximent de dents que dos homes com jo esfondrariem tot l'edifici de l'ordre moral...

Perdó... perdó per a l'infant que se't volia anticipar... Només a tu correspon la venjança. No necessites la mà de l'home. És cert que ara ja no està a les meves mans recuperar el passat... Allò que s'ha perdut, resta perdut per sempre... Allò que jo he ensorrat, mai més no es redreçarà... Però em quedava encara una cosa perquè pogués reparar les lleis ofeses i restaurar l'ordre maltractat. Cal un sacrifici... un sacrifici que desplegui davant la humanitat sencera la seva invulnerable majestat... i aquesta víctima sóc jo mateix. Per la llei haig de morir.

378

BANDITS: Preneu-li l'espasa... es vol matar.

EL BANDIT MOOR: Imbècils! Condemnats a la ceguesa eterna! Creieu potser que un pecat mortal compensa altres pecats mortals? Creieu que l'harmonia del món hi guanyaria alguna cosa, amb aquesta impia dissonància? (*Amb menyspreu, els llença les armes als peus.*) Ell m'ha de tenir viu. Jo mateix vaig a posar-me en mans de la justícia.

BANDITS: Lligueu-lo! S'ha tornat boig!

EL BANDIT MOOR: No és que dubti que ella em pogués trobar en el seu moment, quan el Poder suprem així ho volgués. Però em podria sorprendre en el son, o enxampar-me en l'acció de fugir, o apoderar-se de mi per la violència i amb l'espasa; i aleshores em veuria privat del meu únic mèrit, el de morir per ella voluntàriament. Per què, com un lladre, haig de continuar amagant una vida que ja fa temps que m'ha estat presa per l'assemblea dels jutges celestials?

BANDITS: Deixeu-lo marxar. Té la mania de ser un gran home. Dóna la vida per guanyar-se una vana admiració.

EL BANDIT MOOR: Per això em podrien admirar. (*Després d'un moment de reflexió.*) Quan venia cap aquí, recordo que m'han parlat d'un pobre diable que fa de jornalier i té onze fills vius... Han ofert mil lluisos d'or a qui lliuri viu el gran bandit. Es pot ajudar aquest home. (*Se'n va.*)

Friedrich Schiller
MARIA ESTUARD

1800

Personatges¹

ISABEL, reina d'Anglaterra

MARIA ESTUARD, reina d'Escòcia, presonera a Anglaterra

ROBERT DUDLEY, comte de LEICESTER

GEORGE TALBOT, comte de SHREWSBURY

WILLIAM CECIL, baró de BURLEIGH, tresorer major

COMTE DE KENT

WILLIAM DAVISON, secretari d'Estat

AMIAS PAULET, cavaller, guardià de Maria

MORTIMER, el seu nebot

381

COMTE AUBESPINE, enviat de França

COMTE BELLIÈVRE, ambaixador extraordinari de França

OKELLY, amic de Mortimer

DRUGEON DRURY, segon guardià de Maria

MELVIL, superintendent de la casa de Maria

BURGOYN, el seu metge

HANNA KENNEDY, la seva dida

MARGARET KURL, la seva cambrera

SHERIFF del comtat

OFICIAL de la guarda de corps

CAVALLERS FRANCESOS i ANGELOSOS

GUÀRDIES

SERVIDORS de la cort de la reina d'Anglaterra

SERVENTS i SERVENTES de la reina d'Escòcia

1. Schiller tradueix els noms de fonts a l'alemany. Els hem restituit a l'anglès. Hem deixat el nom de Hanna, en lloc de Hannah, com a forma admissible. (N. del t.)

ACTE PRIMER

Al castell de Fotheringhay. Una cambra

383

Escena primera

HANNA KENNEDY, *dida de la reina d'Escòcia, té una discussió violenta amb PAULET, que és a punt d'obrir un armari. DRUGEON DRURY, ajudant seu, amb una palanqueta.*

KENNEDY:

Què feu, Sir? Quina nova gosadia!
Deixeu estar l'armari!

PAULET:

Aquestes joies,
d'on han sortit? Les han deixades caure
del pis de sobre i eren destinades
a subornar el jardiner... Maleït
fingiment de les dones! A pesar
del meu control i els escorcolls a fons,
encara joies i tresors ocults!
(S'inclina damunt l'armari.)

En aquest lloc hi deu haver més coses.

KENNEDY:

Enrere, agosarat, que aquí Milady
hi guarda els seus secrets.

PAULET: És el que busco
exactament. (*Treu uns escrits.*)

KENNEDY: Papers sense importància,
purs exercicis amb els quals escurça
les hores tristes del seu captiveri.

PAULET:
En hores d'oci treballa el Maligne.

KENNEDY:
Són textos en francès.

PAULET: Doncs pitjor encara!
La llengua dels qui odien els anglesos.

KENNEDY:
Són esborranys de cartes a la reina
d'Anglaterra.

PAULET: Jo les hi passaré.
(*Ha obert un departament secret i treu una diadema d'un
prestatge ocult.*)
Mira! Què brilla aquí? Una diadema
amb pedreria i els lliris de França!
(*La dona al seu acompanyant.*)
Guarda-la, Drury! Ajunta-la a la resta.

DRURY *se'n va.*

KENNEDY:
Quin greu abús ens esteu fent patir!

PAULET:
Mentre li quedí res, ens pot fer mal.
Tot és una arma entre les seves mans.

KENNEDY:
Sigueu benèvol, Sir. No ens prengueu l'últim
plaer d'aquesta vida. La infeliç
es recrea en la seva antiga glòria,
ja que ens heu confiscat tota la resta.

PAULET:

Que es troba en bones mans! Us asseguro
que tot serà retornat al seu temps!

KENNEDY:

Qui dirà, en veure aquestes parets nues
que aquí hi habita una reina? On veieu
el baldaquí damunt el seu seient?
I el peu, acostumat a coses flonges,
no ha de trepitjar un terra dur i groller?
Amb tosca llauna –que ni la més baixa
de les dames voldria– la serveixen.

385

PAULET:

Així servia ella el seu marit
a Sterlyn, mentre que amb el seu amant
buidava copes d'or.

KENNEDY:

Ens han privat
fins i tot d'un mirall.

PAULET:

Mentre contempli
la seva vana imatge, no perdrà
la gosadia i l'esperança.

KENNEDY:

Ens falten
llibres per ocupar-hi l'esperit.

PAULET:

Pot esmenar el seu cor llegint la Bíblia.

KENNEDY:

Fins el llaüt li han arrabassat.

PAULET:

Perquè hi cantava els amants.

KENNEDY:

Quin destí
per qui ha pujat tan mimada, i ja era
reina dins el bressol, per qui ha crescut
entre els nombrosos plaers de la cort
fastuosa dels Mèdici! Ja és prou

privar-la del poder. Cal envejar-li
els pobres oripells? Un gran trastorn
ensenya un noble cor a dominar-se.
Però dol abstenir-se dels petits
regals d'aquesta vida.

PAULET: Vanitats
per a un cor que ha d'entrar dins ell mateix
i penedir-se. Una vida de vici
només s'expia amb la contrició.

KENNEDY:
Si va pecar en la tendra juvenesa
que a Déu en doni comptes, i al seu cor.
No hi ha jutge a Anglaterra damunt d'ella.

PAULET:
On ha comès el crim serà jutjada.

KENNEDY:
Massa lligada ha estat per fer cap crim.

PAULET:
D'aquests lligams, n'ha sabut treure un braç
per allargar-lo cap al món, la torxa
de la guerra civil ha deixat caure
sobre el regne, i contra la nostra reina,
que Déu salví, ha armat bandes d'assassins.
Tancada entre aquests murs, no va incitar
el Malvat Parry i Babington a un acte
de regicidi? Que potser les reixes
de ferro van privar-la d'enganyar
el noble cor de Norfolk? Va rodar
sacrificat per ella el millor cap
d'aquestes illes sota la destal.
Va intimidar aquest llastimós exemple
els furiosos que per causa d'ella
pugnaven per llançar-se dins l'abisme?

Per ella s'amunteguen als patíbuls
 cada dia més víctimes mortals.
 I tot això no acabarà fins que ella,
 la més culpable, no serà immolada.
 Maleït sigui el dia en què les costes
 d'aquest país van rebre hospitalàries
 aquesta Helena.

KENNEDY: Heu dit que Anglaterra
 li va ser hospitalària? Oh, malaurada
 des del moment que va posar-hi els peus,
 que hi va venir suplicant, desterrada,
 a buscar ajut de qui li és parenta.
 Contra la seva dignitat reial
 i el dret de gents es veu empresonada,
 i en presó estreta, ha de passar entre plors
 els anys alegres de la joventut...
 I ara, després de viure tot allò
 que té d'amarg el captiveri, igual
 que un criminal qualsevol, és citada
 davant el tribunal, i amb ignomínia
 és acusada de mortals delictes,
 ella, una reina!

PAULET: Com una assassina
 va arribar bandejada pel seu poble,
 perdut el tron, que havia profanat
 amb fets abominables, conspirant
 contra la pau anglesa, per tornar
 als temps sagnants de Maria d'Espanya,
 per fer catòlica Anglaterra i vendre-la
 al francès. Per què havia de negar-se
 a firmar el Tracte d'Edimburg? Per què
 no va abdicar els seus drets sobre Anglaterra,
 i així s'hauria obert, d'un cop de ploma,

el camí per deixar aquesta presó?
 S'ha estimat més ser presonera, veure's
 maltractada, que no renunciar
 a la solemnitat buida d'un títol.
 Per què ho ha fet? Perquè s'ha refiat
 de les intrigues i les males arts
 del qui conspira, i maquinant desgràcies
 espera conquerir tota aquesta illa
 des de la seva presó.

KENNEDY: Us en burleu?

388

A la duresa hi afegiu l'escarni!
 Ella, tenir aquests somnis? Si s'està
 aquí enterrada en vida i no li arriba
 ni una veu de consol ni unes paraules
 d'amistat de la pàtria estimada!
 Ella, que l'únic rostre humà que ha vist
 en tant de temps ha estat la faç sinistra
 del carceller, i fa ben poc que ha rebut
 com a nou guarda el vostre tosc parent?
 Ara hi ha uns barrots nous que l'empresonen.

PAULET:

Cap reixa ens guarda de la seva astúcia.
 Com sé si aquests barrots no els llimaran,
 si el terra i les parets d'aquesta cambra,
 sòlids per fora, no són buits per dintre,
 perquè entrin traïdors, si jo m'adormo?
 Maleït càrrec, aquest de guardar
 la pèrfida que cova tants malastres.
 La por em fa perdre el son, corro de nits
 com una ànima en pena, a comprovar
 les baldes, i si els guardes són fidels.
 Tremolant veig venir cada matí
 que pot fer certs els meus temors, i espero

que, per sort, tot s'acabarà aviat.
Preferiria vigilar la colla
de damnats a les portes de l'infern,
que aquesta reina plena de conxorxes.

KENNEDY:

Ella s'acosta!

PAULET: El Sant Crist a la mà,
i dins el cor l'orgull i la lascívia.

Escena segona

389

Els mateixos. Entra MARIA, que es cobreix amb un vel i du un crucifix a la mà.

KENNEDY, corrent cap a ella:

Oh reina! Estem sota els seus peus. No cessen
la tirania i el rigor, ni passa
dia que no amuntegui nous dolors
i ultratges a una testa coronada.

MARIA:

Calma't, i digues què ha passat de nou.

KENNEDY:

Mira el teu escriptori, l'han forçat.
Els teus escrits, l'únic tresor salvat
amb tants esforços, i allò que et restava
dels joiells nupcials de França es troba
ara a les seves mans. No et queda res
de reial, tot ho han robat.

MARIA:

Domina't.

No és aquesta quincalla el que em fa reina.
Ens tracten amb baixesa, pro no ens poden
pas rebaixar. Anglaterra m'ha ensenyat

a acostumar-me a moltes coses. Puc
passar per alt aquestes altres. Sir,
heu pres per força allò que de bon grat
us hauria lliurat avui mateix.
Entre els escrits trobareu una carta
que va adreçada a la meva reial
germana d'Anglaterra. Prometeu-me
honestament que la fareu a mans
d'ella mateixa i no del pèrfid Burleigh.

PAULET:

390

Pensaré el que cal fer.

MARIA:

Us faré conèixer
el contingut, Sir. En aquesta carta
demano un gran favor: entrevistar-me
personalment amb ella, a qui els meus ulls
encara no han vist mai. He estat citada
davant un tribunal format per homes
en qui no reconec els meus iguals,
ni em fan sentir segura. Amb Isabel
som del mateix llinatge, el mateix sexe
i el mateix rang. A ella, a la germana,
a la reina i la dona, em puc obrir.

PAULET:

Sovint, Milady, heu confiat el vostre
destí i el vostre honor a gent menys digna
del vostre afecte.

MARIA:

Un altre favor
vull demanar: seria injust negar-me'l.
Dins la presó, fa molt de temps que em falten
el consol de l'Església i l'ajuda
dels sagraments. I la que m'ha robat
corona i llibertat, i m'amenaça
la vida, no em voldrà tancar les portes
del cel...

PAULET: Ho ha de saber el *dean* del poble...

MARIA, *que l'interromp amb decisió*:

Res de *deans*. Demano un sacerdot de la meva religió; exigeixo així mateix escrivents i notaris per dictar les darreres voluntats. L'angoixa, el llarg dolor del captiveri em roseguen la vida. Tinc els dies comptats, em temo, i ja em sembla que sóc com una moribunda.

PAULET: Això us fa bé,
us escau meditar sobre aquests temes.

391

MARIA:

Com saber si una mà, amb un cop sobtat, no abreujarà aquest llarg neguit? Voldria fer testament, i sobre allò que és meu prendre disposicions.

PAULET: En sou lliure.
La reina d'Anglaterra no vol fer-se rica amb la vostra presa.

MARIA: Heu allunyat
de mi els criats i les fidels cambreses.
On són? Què se n'ha fet? Em puc estar de tot servei, però haig de saber que no pateixen ni els priveu de res.

PAULET:
Ens ocupem dels vostres servidors.
(*Va a sortir.*)

MARIA:

Em deixeu, Sir? Torneu a abandonar-me sense descarregar-me el cor poruc i angoixat del turment de la incertesa? De la resta del món visc separada.

pel control rígid dels vostres espies.
 Cap nova no penetra entre aquests murs.
 Ha passat tot un mes, llarg i penós,
 des que em van assaltar en aquest castell
 quaranta comissaris, que han posat
 tanques de fusta amb una pressa indigna,
 i sense preparar-me, sense ajuda
 d'advocats, ara em veig davant els jutges
 d'un tribunal insòlit, acusada
 de fets gravíssims, ordits amb engany;
 jo, sorpresa i torbada, sense temps
 d'ordenar els meus records. Talment fantasmes,
 van aparèixer i van desaparèixer.
 Des de llavors, totes les boques callen
 i és debades que provo de llegir
 als vostres ulls si ha prevalgut la meva
 innocència i el zel dels meus amics
 o el mal consell dels qui em són enemics.
 Trenqueu aquest silenci; confieu-me
 de què haig de tenir por i què haig d'esperar.

PAULET, *després d'una pausa*:

Caldrà que passeu comptes amb el cel.

MARIA:

En ell confio, Sir, i en els meus jutges
 terrenals, de qui espero un procés recte.

PAULET:

El procés serà recte, no ho dubteu.

MARIA:

Ja ho han decidit tot?

PAULET:

Jo no ho sé pas.

MARIA:

M'han condemnat?

PAULET:

Jo no sé res, Milady.

MARIA:

Aquí actuen de pressa. Em sorprendrà el botxí com els jutges?

PAULET:

Penseu sempre que així pot ser, i el botxí us trobarà més serena que els jutges.

MARIA:

No em podrà sorprendre, Sir, allò que pot gosar de sentenciar un tribunal de Westminster guiat per l'odi de Burleigh i el zel de Hatton. Però sé molt bé que pot gosar de fer la reina d'Anglaterra.

393

PAULET:

Els sobirans anglesos no han de témer sinó el seu Parlament i la consciència. Davant el món, allò que dicti el dret, sense por ho executarà el poder.

Escena tercera

Els mateixos. MORTIMER, nebot de PAULET, entra i, sense fer cas de la reina, s'apropa a PAULET.

MORTIMER:

Oncle, us demanen.

(S'allunya tal com ha entrat. La reina ho veu amb disgust i s'adreça a PAULET, que és a punt de sortir.)

MARIA:

Sir, un prec encara.
Si alguna cosa m'heu de dir... De vós tot ho suportó. Honoro els vostres anys.
Pro l'orgull d'aquest noi, no el puc sofrir.
Eviteu-me les seves grolleries.

PAULET:

Allò que us el fa hostil, me'l fa estimable.
Perquè no és un cor feble, dels que es fonen
amb les llàgrimes falses d'una dona.
Ha viatjat, ve de París i Reims,
pro ve amb el cor fidel dels vells anglesos;
amb ell no us serviran les vostres arts.
(*Se'n va.*)

394

Escena quarta

MARIA, KENNEDY.

KENNEDY:

Això us pot dir a la cara, aquest groller?
Oh, és ben dur!²

MARIA, *perduda en les seves reflexions*:

Durant els dies de la nostra glòria,
ens hem escoltat massa els afalacs.
És just, doncs, bona Kennedy, que ara
sentim la veu feixuga dels retrets.

KENNEDY:

Com? Tan colpida i sense esma, Milady!
Vós que éreu tan alegre i que solíeu
consolar-me, i jo havia de renyar-vos
més per voluble que no pas per trista.

MARIA:

El reconec. És l'ombra sangonosa
del rei Darnley, que irat surt de la tomba

2. Vers més curt en l'original alemany. (N. del t.)

i no em darà la pau fins que no vessi
el calze de la meva malaurança.

KENNEDY:

Quins pensaments...

MARIA: Tu no ho recordes, Hanna...

Però jo tinc una fidel memòria.
Avui fa anys d'aquell dia funest,
i el cerebro amb dejuni i penitència.

KENNEDY:

Deixeu d'un cop en pau l'ombra nefanda.
Heu expiat el crim amb dures proves
i amb anys de penitència. L'Església,
que té la clau que lleva tota culpa,
i el cel us han absolt.

395

MARIA: La culpa absoluta
fa tant de temps, s'arbora amb la sang fresca
del seu sepulcre mal cobert. Ni el so
de la campana de missa, ni l'hòstia
en mans del sacerdot fan que se'n torni
a la tomba.

KENNEDY: No vau matar-lo vós!

Altres van fer-ho.

MARIA: Però jo ho sabia.

Vaig permetre que el crim es cometés,
el vaig atreure a la xarxa mortal
amb afalacs.

KENNEDY: La joventut rebaixa
la vostra culpa. Éreu d'edat tan tendra!

MARIA:

Massa tendra per fer pesar una culpa
tan gran damunt la meva vida jove!

KENNEDY:

Una ofensa sagnant us hi va empènyer,

així com l'arrogància de l'home
 que el vostre amor, com una mà divina,
 va treure de la fosca i que, a través
 del vostre llit de noces, va arribar
 al tron, i el vau afavorir amb la vostra
 persona exuberant i amb la corona.
 Com va poder oblidar després d'allò
 que la seva carrera fulgurant
 fou l'obra generosa de l'amor?
 I en canvi ho va oblidar, l'ésser indigne!
 Amb vils sospites i actituds grolleres,
 de la vostra tendresa va fer escarni,
 i es va fer repugnant als vostres ulls.
 Es va esvair l'encís que us encegava,
 amb enuig defugíeu l'abraçada
 infamant, per lliurar-lo al vilipendi.
 Però ell, va intentar recuperar-vos?
 Va demanar perdó? Se us va llançar
 als peus amb la promesa d'esmenar-se?
 Us va fer front, l'abominable! Ell, que era
 la vostra criatura, va voler
 jugar a ser rei. Davant els vostres ulls,
 va fer apunyalar Riccio, el bell cantor
 que us era favorit. Vau venjar amb sang
 un fet sagnant.

MARIA: I amb sang es venjarà
 també de mi. Tu que em dones consol,
 em sentencies.

KENNEDY: Quan vau tolerar
 el crim, no éreu en vós ni us pertanyíeu
 vós mateixa. Us va prendre la follia
 d'un amor cec, vau caure sota el jou
 d'un seductor temible, aquell infaust

Bothwell, que amb arrogància viril
regnava damunt vós, i amb filtres màgics
i arts infernals, que l'esperit confonen,
us va enardir.

MARIA: No hi havia altres arts
que el seu vigor i la meva feblesa.

KENNEDY:
Us dic que no. Els esperits malèfics
va cridar en ajut seu i va envoltar
el vostre clar esperit amb aquests llaços.
No vau fer cas de la veu de l'amiga
que us avisava, ni els vostres ulls veien
allò que us convenia. Aquella dolça
tímidesa us havia abandonat.
Les vostres galtes, que abans enrogia
la modèstia, ara les encenia
només el foc del desig. Vau deixar
caure el vel del misteri, fou el vici
audaç de l'home allò que va sotmetre
la vostra candidesa. Amb front altiu,
vau fer espectacle de la vostra infàmia.
Vau deixar que ell, l'assassí, rere el qual
ressonaven les malediccions
de tot el poble, traginés l'espasa
reial d'Escòcia en triomf davant vostre
pels carrers d'Edimburg. Vau posar setge
al Parlament amb les armes, i al temple
mateix de la justícia, ordenàveu
que els jutges absolguessin el culpable
d'assassinat amb una farsa impúdica.
I vau anar més lluny... Oh Déu!...

MARIA: Acaba!
Li vaig donar la mà davant l'altar!

KENNEDY:

Feu que sobre aquest fet caigui un silenci etern! És espantós i revoltant, digne d'una perduda. Però vós no sou una perduda. Us conec bé, sóc jo qui us va criar en la vostra infància. Sou de cor feble, pro obert al pudor. El vostre vici és tan sols la imprudència. Ho repeteixo, hi ha esperits malignes que quan troben una ànima indefensa, hi habiten a l'instant; que dins nosaltres provoquen el terror, i quan s'esmunyen cap a l'infern, deixen l'esgarrifança al pit ja maculat. Des d'aquest fet que us enfosqueix la vida, no heu comès cap altra iniquitat. Sóc testimoni d'aquest millorament. Tingueu coratge, i feu la pau amb vós mateixa. Us heu de penedir d'uns fets, però a Anglaterra no sou culpable de res. Ni Isabel ni el Parlament anglès poden jutjar-vos. És el poder allò que aquí us reté. Davant aquest tribunal envanit heu d'imposar el valor de la innocència.

MARIA:

Qui arriba?

KENNEDY: És el nebot. Podeu entrar.

Escena cinquena

Els mateixos. Entra MORTIMER amb tímidesa.

MORTIMER, *a la dida*:

Sortiu, i vigileu davant la porta.

Haig de parlar amb la reina.

MARIA, *amb fermesa*: Queda't, Hanna!

MORTIMER:

Milady, no temeu. M'heu de conèixer.

(Li lliura una targeta.)

MARIA, *que la mira i retrocedeix consternada*:

Ah!, què és això?

MORTIMER: Sortiu, senyora Kennedy,
procureu que el meu oncle no ens sorprengui!

MARIA, *a la dida, que vacil·la i mira la reina amb aire interrogatiu*:

Vés, vés, fes el que et diu.

Escena sisena

MORTIMER, MARIA.

MARIA: És del meu oncle,
el cardenal de Lorena, de França! *(Llegeix:)*
«Fieu-vos de Sir Mortimer, que us porta
aquesta lletra. Un amic més fidel
no el trobareu a Anglaterra».
(Mira MORTIMER amb sorpresa.)

És possible?

No és un miratge? Em creia abandonada
del món sencer, i trobo en vós un amic,

tan a prop meu, nebot del carceller,
i en qui jo veia el meu pitjor enemic.

MORTIMER, *llançant-se-li als peus*:

Perdoneu-me la màscara odiosa,
oh reina, que tant m'ha costat de dur!
Ella ha permès que m'apropés a vós
per brindar-vos ajuda i per salvar-vos.

MARIA:

Alceu-vos... Sir, em sorpreneu. Del fons
de la meva misèria, no puc
accedir tan de pressa a l'esperança.
Parleu, Sir, feu-me entendre aquesta joia
per tal que hi cregui.

MORTIMER, *alçant-se*:

El temps passa. Aviat
vindrà el meu oncle amb un home odiós.
Abans que us sobti el seu missatge horrible,
escolteu com el cel us vol salvar.

MARIA:

Serà un miracle del Totpoderós!

MORTIMER: Deixeu que us parli de mi.

MARIA:

Parleu, Sir.

MORTIMER:

Tenia vint anys, reina. Em van pujar
en uns deures estrictes, imbuït
d'un odi tenebrós contra el Papat,
quan un afany invencible em va empènyer
al Continent. Vaig deixar rere meu
els caus ombrívols on els puritans
prediquen, i també la meva pàtria.
Veloç vaig travessar França; buscava
febrosament la celebrada Itàlia.
Eren temps de gran festa per l'Església.
Els camins eren plens de pelegrins

i eren guarnides totes les imatges,
com si la humanitat s'encaminés
al Cel en romiatge. A mi mateix
se'm va emportar la massa dels creients
i a Roma em va fer entrar. Què vaig sentir,
oh reina, quan s'alçaven davant meu
l'esclat dels arcs de triomf, les columnes,
la majestat del colosseu que em feien
meravellar! Un alt geni constructor
em va fer entrar al seu món clar i portentós.
Mai no havia sentit l'impuls de l'art:
l'església que em va educar detesta
allò que excita els sentits, no tolera
cap imatge perquè tan sols adora
el mot que no té cos. Quan trepitjava
l'interior del temple, i descendia
la música del cel, i quan brollava
pròdigament aquell esplet d'imatges
de murs i sostres, se'm feia present
l'Altíssim, el Sublim, que apareixia
davant els meus sentits encativats,
quan jo mateix veia els éssers divins,
l'àngel que anunciava el Naixement,
la Santa Mare, el descens del colom,
la resplendent transfiguració...
veia el Sant Pare celebrant l'ofici
amb tot l'esclat i beneint els pobres.
Oh, de què valen els joiells i l'or
amb què s'adornen els reis de la terra!
Només a ell l'envolta el que és diví.
Sembla el regne del cel la seva casa,
car no són d'aquest món aquelles formes.

MARIA:

Oh, estalvieu-m'ho, no continueu!
No estengueu davant meu el fresc tapís
de la vida... Sóc pobra i presonera.

MORTIMER:

Jo també ho era, oh reina! I les cadenes
van saltar, i l'esperit es va sentir
lliure de cop per saludar el bell jorn
de la vida, vaig jurar odi al llibre
fosc i sever, per coronar amb flors fresques
el meu front, i ser alegre amb els alegres.
Molts nobles escocesos i un joíós
grup de francesos van unir-se a mi,
van presentar-me al vostre noble oncle,
el cardenal de Guisa... Quin gran home!
Tan segur, clar i viril! Com si fos fet
per governar els esperits! Un model
de reial clergue, un príncep de l'Església
com mai no n'he vist cap.

MARIA:

Heu vist el rostre
preuat de l'home excels que estimo tant,
que em va guiar en la tendra juvenesa?
Parleu-me d'ell. Encara pensa en mi?
La joia és seva, li somriu la vida,
i s'alça sobirà com una roca
de l'Església?

MORTIMER:

Aquell home excel·lent
va descendir a interpretar-me els grans dogmes
de la fe, a fondre els dubtes del meu cor.
Em va mostrar que la raó dels homes,
que tot ho furga, ens du sempre a l'error,
que li ha d'entrar pels ulls allò que el cor
ha de creure, que cal per a l'Església

una testa visible, i que l'essència
de tota veritat s'ha fundat sempre
en els concilis. Com van esvaïr-se
els folls deliris d'un cor infantil
davant la seva raó triomfant
i l'eloqüència del seu parlar!
Ell em va fer tornar al si de l'Església
i abjurar els meus errors dins les mans seves.

MARIA:

Sou, doncs, un dels milers a qui la força
celestial dels seus mots ha corporès
com el sublim Sermó de la Muntanya
i l'ha dut a la Salvació eterna!

403

MORTIMER:

Quan, poc després, els deures del seu càrrec
el van dur a França, va enviar-me a Reims.
La Companyia de Jesús hi educa
amb zel devot clergues per a l'Església
d'Anglaterra. Hi vaig veure el noble Morgan,
l'escocès, també el vostre fidel Lesley,
docte bisbe de Ross, que viuen dies
de trist exili allí, en terres de França.
Unit íntimament a homes tan dignes,
em vaig fortificar en la fe. I un dia,
a casa el bisbe, mirant al voltant,
m'hi va sorprendre el retrat d'una dona
d'un encís admirable i colpidor;
amb força es va ficar dins la meva ànima
i sense dominar ja els sentiments,
me la mirava, i el bisbe em va dir:
«És lògic que us commogui aquesta imatge.
La més gentil de les dones que viuen
és alhora la més infortunada.

Sofreix per causa de la nostra fe
i és al vostre país on la turmenten».

MARIA:

Home fidel! No, no ho he perdut tot,
si em resta un tal amic en la desgràcia.

MORTIMER:

Després em va descriure amb eloqüència
corpnedora com us martiritzen,
la set de sang dels vostres enemics,
i em va mostrar l'arbre genealògic,
tot fent-me veure el vostre origen, l'alta
nissaga dels Tudor; em va convèncer
que només vós teniu dret a regnar
aquí a Anglaterra, i no aquesta impostora,
filla d'un llit adúlter, que el seu pare
Enric va rebutjar com a bastarda.
No em vaig fiar d'aquest sol testimoni,
vaig demanar consell a molts juristes,
vaig consultar molts vells tractats d'heràldica
i els experts amb qui em vaig entrevistar
van confirmar-me que el que reclameu
és legal, i ara veig que el vostre dret
a Anglaterra esdevé el vostre delictes
i que és a vós a qui pertany el regne
on sense culpa us tenen presonera.

MARIA:

Oh dret infaust! Única font de tots
els meus dolors!

MORTIMER:

Llavors van informar-me
que se us havien endut del castell
de Talbot per lliurar-vos al meu oncle.
En aquest fet vaig creure reconèixer
la mà miraculosa i salvadora

del cel. Era un clar signe del destí
 que impulsava el meu braç a alliberar-vos.
 Hi ha l'acord dels amics, tinc el consell
 del cardenal, que em beneeix, i em fa
 aprendre l'art difícil de fingir.
 Ho planegem ben de pressa, i jo emprenc
 el retorn a la pàtria on, com sabeu,
 fa deu dies que vaig desembarcar. (*S'atura.*)
 I us vaig veure, oh reina! Vós mateixa,
 i no el vostre retrat! Oh, quin tresor
 que guarda aquest castell! No és un presidi,
 sinó l'empiri, més esplendorós
 que la cort de la reina d'Anglaterra.
 Feliç qui, amb vós, respira un mateix aire!
 Potser fa bé la qui us té tan reclosa!
 Tot el jovent anglès s'aixecaria,
 cap daga restaria dins la beina
 i la revolta, amb testa gegantina,
 recorreria aquesta illa pacífica,
 si els súbdits de Britània poguessin
 veure la seva reina!

MARIA: Feliç ella,
 si la veiessin amb els vostres ulls!

MORTIMER:
 Si veiessin, com jo, el vostre dolor
 i la dolcesa, i la noble fermesa
 amb què aguanteu un tracte tan indigne.
 És que potser no sortiu de les proves
 del sofriment com una reina? Us pren
 res de l'esclat de la vostra bellesa
 aquesta presó infame? Us falta tot
 el que adorna la vida, però en canvi
 sempre us envolten vida i llum. No poso

els peus a aquest llindar, que no se'm trenqui
 el cor davant el vostre sofriment,
 que no m'encisi el goig de contemplar-vos!
 I ara s'acosta el moment decisiu,
 creix el perill amb cada hora que passa.
 No haig d'esperar, no puc amagar més
 el fet terrible.

MARIA: Han dictat la sentència?
 Digueu-m'ho clarament. Ho puc sentir.

MORTIMER:
 Sí, l'han dictada. Els quaranta-dos jutges
 us declaren culpable, i tant els Lords
 com els Comuns, com la ciutat de Londres
 volen que s'executi amb tota urgència.
 Només la reina ho fa ajornar, i no pas
 perquè sigui clement i humanitària,
 sinó amb astúcia, perquè l'hi obliguin.

MARIA, *amb fermesa*:
 No em sorpreneu ni m'espanteu, Sir Mortimer.
 Fa molt de temps que estava preparada
 per a aquesta notícia. Conec
 prou els meus jutges. Després que he rebut
 aquests maltractaments, sé que no poden
 deixar-me en llibertat. Ja sé què busquen:
 volen ficar-me en una presó eterna,
 i colgar amb mi els meus drets i la venjança
 dins la nit d'un presidi.

MORTIMER: Reina, no...
 Oh, no! Amb això no quedaran tranquils.
 La tirania no vol fer les coses
 només a mitges. Mentre sigueu viva,
 viurà la por en la reina d'Anglaterra.
 No hi ha presó prou fonda per colgar-vos.

Només la vostra mort salva el seu tron.

MARIA:

Gosarà de posar un cap coronat
vilment sobre el piló del seu botxí?

MORTIMER:

Gosarà fer-ho; no ho dubteu.

MARIA:

Podria
llençar a la pols la seva majestat
i la de tots els reis obrant així?
No li fa por que el rei de França em vengí?

MORTIMER:

Amb França vol signar una pau per sempre
i donar al Duc d'Anjou la mà i el tron.

MARIA:

I el rei d'Espanya, no prendrà les armes?

MORTIMER:

Ella no tem ni tot un món armat
mentre es mantingui en pau amb el seu poble.

MARIA:

Donarà als súbdits aquest espectacle?

MORTIMER:

Milady, aquest país, als darrers temps,
ha vist baixar del tron al cadafal
més d'una reina. La mateixa mare
d'Isabel va seguir un camí semblant,
i Caterina Howard, i també
Lady Gray va dur un dia la corona.

MARIA, *després d'una pausa*:

No, Mortimer, us té encegat la por,
és el neguit del vostre cor fidel
el que fa néixer en vós falsos temors.
No és pas el cadafal allò que temo:
hi ha mitjans més subtils que té a l'abast

la reina d'Anglaterra per guanyar-se
la calma que els meus drets li van fer perdre.
Abans que per a mi es trobí un botxí,
preferirà que es llogui un criminal.
És això el que m'espanta, Sir! I mai
no em duc la copa als llavis que no em vingui
un calfred, perquè pot ser una penyora
de com m'estima la meva germana.

MORTIMER:

408

No serà obertament ni d'amagat
que atemptaran contra la vostra vida.
No tingueu por, que ho tenim tot a punt!
Dotze joves patricis del país
s'han aliat amb mi, i a primera hora
han combregat i han promès conduir-vos
amb braços fermes fora d'aquest castell.
El comte d'Aubespine, legat de França,
sap la conjura, hi dóna el seu suport.
El seu palau és on ens reunim.

MARIA:

Em feu tremolar, Sir... no pas de joia.
Se'm fica al cor un mal presentiment.
Què aneu a emprendre? Ho sabeu? No us espanten
els caps sagnants de Babington i Tichburn
clavats com a escarment al pont de Londres,
ni la perdició dels innombrables
que han sucumbit en tan audaç empresa
i m'han fet més feixugues les cadenes?
Jove infeliç i seduït, fugiu,
ara que hi sou a temps, si és que l'espia
Burleigh no coneix ja els vostres projectes
o dins vostre ha posat un traïdor.
Fugiu de pressa! A Maria Estuard
cap home afortunat l'ha defensada.

MORTIMER:

No em fan por els caps de Babington i Tichburn
 clavats com a escarment al pont de Londres,
 ni la perdició dels innombrables
 que han sucumbit en tan audaç empresa!
 També els ha fet guanyar una eterna glòria,
 i ja és prou joia morir per salvar-vos.

MARIA:

Són en va tant la força com l'astúcia:
 l'enemic és en guàrdia i té el poder.
 No solament Paulet i els seus esbirros,
 tot Anglaterra vigila les portes
 de la presó, i només el lliure arbitri
 d'Isabel pot obrir-les.

409

MORTIMER

No hi penseu!

MARIA:

Només hi ha un home viu que pugui obrir-les.

MORTIMER:

Digueu-me el nom...

MARIA:

És el comte de Leicester.³

MORTIMER, *retrocedint amb espant*:

Leicester, dieu? El més cruel de tots
 els vostres enemics, el favorit
 d'Isabel...!

MARIA:

Si algú em salva, ha de ser ell.
 Aneu-lo a veure. Parleu-hi amb franquesa,
 i com a prova que us hi envio jo,
 doneu-li aquest escrit. Hi ha un retrat meu.
*(Es treu un paper del pit. MORTIMER retrocedeix sense gosar
 prendre'l.)*

3. Pronunciat Lèister. Es compten, doncs, dues sil·labes, i no tres, dins l'esquema mètric decasil·làbic. (N. del t.)

Preneu-lo. Ja fa temps que el duc amb mi,
pro el control del vostre oncle és tan sever,
que no l'hi puc fer a mans. Us ha enviat
un àngel bo...

MORTIMER: Oh reina, heu d'aclarir-me
el misteri...

MARIA: Ho farà el comte de Leicester.
Si hi confieu, ell confiarà en vós.
Qui ve?

KENNEDY, *que entra precipitadament*:
És Sir Paulet amb un cortesà.

410

MORTIMER:
Lord Burleigh! Reina, conserveu la calma
i escolteu amb fermesa allò que us digui.
(*Se'n va per una porta lateral. KENNEDY el segueix.*)

Escena setena

MARIA, Lord BURLEIGH, *tresorer major d'Anglaterra, i el cavaller*
PAULET.

PAULET:
Desitjàveu certesa sobre el vostre
destí, i certesa us du Sa Senyoria
Milord de Burleigh. Rebeu-la submisa.

MARIA:
La dignitat que escau a la innocència
vull tenir.

BURLEIGH: Vinc de part del tribunal.

MARIA:
Lord Burleigh serà el portaveu sol·lícit
d'un tribunal a qui ell ha donat ànima.

PAULET:

Parleu com si sabéssiu la sentència.

MARIA:

Si la porta Lord Burleigh, la conec.

Parleu, senyor.

BURLEIGH: Us heu sotmès al judici
dels quaranta-dos jutges...

MARIA: Perdoneu-me,

Milord, que us talli ja de bon principi.

Heu dit que m'he sotmès a la sentència
dels quaranta-dos jutges? Ni pensar-hi!

No ho puc fer! No puc oblidar el meu rang,
ni l'honor del meu poble, del meu fill,
de tots els prínceps fins a aquest extrem.

Tot acusat, segons la llei anglesa,
serà jutjat per jutges del seu braç.

Qui era el meu igual en el judici?

Només els reis em són pars.

BURLEIGH: Heu sentit
els articles de l'acta acusatòria
i n'heu respost davant el tribunal.

MARIA:

Sí, m'he deixat induir per l'astúcia
d'aquest maleït Hatton, i tan sols
per l'honor meu i creient en la força
trionfant dels meus drets, he dat oïda
a aquells càrrecs i he demostrat com eren
mancats de fonament... I si ho he fet,
és per respecte a les dignes persones
dels lords, no pel seu càrrec, que rebutjo.

BURLEIGH:

Que ho accepteu o no és un formalisme
sense sentit, Milady, que no pot

frenar el curs de la llei. Respireu l'aire
d'Anglaterra, gaudiu de l'emparança
i el benefici de les seves lleis,
i esteu sotmesa, doncs, als seus poders.

MARIA:

Respiro l'aire d'una presó anglesa.
És això viure a Anglaterra i gaudir
del benefici de les lleis? Si a penes
les conec ni he acceptat de respectar-les.
No sóc pas ciutadana d'aquest regne,
sinó la sobirana d'un país
estranger.

412

BURLEIGH: I us penseu que el nom de reina
us dóna carta blanca per semblar
impunement una sagnant discòrdia
en una terra estranya? Com podran
viure segurs els estats, si l'espasa
justiciera de Temis no arriba
al coll culpable de l'hoste reial
com arriba a la testa del captaire?

MARIA:

No em vull sostreure pas a la justícia.
Són aquests jutges, el que jo refuso.

BURLEIGH:

Els jutges! Com, Milady? Són potser
uns miserables sortits del baix poble,
uns xerraires indignes, que escarneixen
la veritat i el dret, i han consentit
a ser instruments de la repressió?
No són els primers homes del país
prou lliures per ser honrats, per situar-se
molt per damunt de qualsevol suborn
i del temor als prínceps? No són ells

els qui governen un poble fidel
lliurement i amb justícia, i el nom
dels quals, només de dir-lo, fa emmudir
ràpidament qualsevol suspicàcia?
Qui els encapçala és el pastor del poble,
el pietós Primat de Canterbury,
el prudent Talbot, que guarda el segell
del regne, i Howard que en mana la flota.
Digueu-me: pot la reina d'Anglaterra
fer una altra cosa que triar els més nobles
de tot el regne i designar-los jutges
d'aquest reial litigi? I si algú pensa
que un d'ells es mou per odi partidista,
poden dictar quaranta homes electes
tots junts un veredicté amb passió?

413

MARIA, *després d'un silenci*:

Escolto amb estupor la violència
d'una boca que sempre ha estat funesta
per a mi. Com puc jo, dona ignorant,
rivalitzar amb un orador tan destre?
Si aquests lords fossin com vós em dieu,
jo hauria de callar i la meva causa
fóra perduda irremissiblement,
si em declaraven culpable. Pro els noms
que tant lloeu i que m'han d'esclafar
amb el seu pes, veig que fan uns papers
ben diferents en certs afers del regne.
He vist l'alta noblesa d'Anglaterra,
l'august senat del regne, afalagar
talment esclaus d'un serrall, els rampells
del sultà Enric VIII, el meu oncle avi.
He vist aquesta noble Cambra Alta,
tan subornable com la dels Comuns,

dictar i revocar lleis, desfer parelles
 i unir-les al dictat dels poderosos;
 avui desheretar filles de prínceps
 que han envilit amb el nom de bastardes,
 i demà coronar-les com a reines.
 Veig aquests dignes pars, tan inclinats
 a mudar de criteri, sota quatre
 governs mudar de fe quatre vegades...

BURLEIGH:

Vós, una estranya a les lleis d'Anglaterra,
 sou prou experta en les seves dissorts.

414

MARIA:

I aquests m'han de jutjar? Lord tresorer,
 si haig de ser justa amb vós, sigueu-ho amb mi.
 Diuen que us guia el bé d'aquest Estat
 i de la vostra reina; us consideren
 íntegre, vigilant, infatigable.
 Ho vull creure. No us mou l'interès propi,
 sinó el del sobirà i el del país.
 Justament per això podeu confondre
 l'interès de l'Estat amb la justícia.
 No dubto pas que hi hagi homes tan nobles
 com vós entre els meus jutges. Però es tracta
 de protestants que procuren pel bé
 d'Anglaterra. Són ells qui han de jutjar-me
 a mi, reina d'Escòcia i papista?
 L'anglès no pot ser just amb l'escocès,
 diu un antic proverbi. Per això
 hi ha el costum, des dels foscos temps dels avis,
 que cap anglès, davant el tribunal
 pugui testificar contra escocesos,
 ni un escocès pugui acusar els anglesos.
 Aquesta estranya llei va ser imposada

per la necessitat, i hi ha un sentit profund en els vells usos. Cal honrar-los. La natura ha posat aquests dos pobles ardents sobre un tauló dins l'oceà, mal repartits, perquè se'l disputessin. El curs estret del Tweed només separa uns esperits arrauxats, i la sang dels contendents sovint ha estat vessada sobre les seves ones, i es vigilan amenaçants des d'una i altra riba, amb l'espasa a la mà, fa milers d'anys. Cap enemic no ha assetjat Anglaterra sense demanar ajut als escocesos; ni hi ha guerra civil entre ciutats escoceses que no encengui un britànic, i no finirà l'odi fins el dia que un parlament fratern no els unifiqui i un sol ceptre regeixi tota l'illa.

415

BURLEIGH:

I és una Estuard qui ha de garantir aquesta sort al regne?

MARIA:

Per què hauria de negar-ho? Confesso que he nodrit l'esperança d'unir, lliures i alegres, dos estats nobles sota l'olivera. No esperava ser víctima de l'odi nacional; confiava apagar per sempre més la interminable enveja, el foc funest de la vella discòrdia, i així com Richmond, avi meu, va unir les dues roses després d'una guerra cruenta, jo he volgut que en pau s'unissin les corones d'Escòcia i Anglaterra.

BURLEIGH:

Seguíu un mal camí per assolir-ho:
encendre el regne i, enmig de les flames
de la guerra civil, ocupar el tron.

MARIA:

Juro per Déu que no he volgut això!
Quan ho hauria volgut? On són les proves?

BURLEIGH:

No vinc a discutir. La vostra causa
ja ha estat prou debatuda. Per quaranta
vots contra dos ha estat reconegut
que heu violat la llei de l'any passat
i heu caigut en delicte. Ara fa un any
es va aprovar: si hi ha un tumult al regne
en el nom i en favor d'una persona
qualsevol que reclami la corona,
la llei pot procedir contra el culpable
fins a la mort. I havent-se demostrat...

MARIA:

Milord de Burleigh, una llei dictada
clarament per a mi, feta per perdre'm,
no dubto gens que em pugui ser aplicada.
Ai de la pobra víctima, si fa
la llei qui després dicta la sentència!
Podeu negar-me, Sir, que aquesta llei
ha estat pensada per anorrear-me?

BURLEIGH:

Havia de servir-vos d'advertència,
i vós mateixa n'heu fet un parany.
Heu vist l'abisme obert als vostres peus,
i malgrat els lleials advertiments,
hi heu caigut, us heu aliat a Babington,
el traïdor i els seus companys de crim.

Tot ho heu anat sabent, i heu dirigit
els conjurats des d'aquesta presó.

MARIA:

Quan ho he fet? Que m'ensenyin documents!

BURLEIGH:

No fa gaire, davant el tribunal,
us els han presentat.

MARIA:

Només són còpies
fetes per mans estranyes, vull que em duguin
les proves que sóc jo qui va dictar-les
i que les vaig dictar com s'han llegit.

417

BURLEIGH:

Són les mateixes que va rebre Babington
i així ho va confessar abans de morir.

MARIA:

Per què no van portar-lo davant meu
quan era viu? Per què vau córrer tant?

BURLEIGH:

Els nostres secretaris Kurl i Nau
van reconèixer sota jurament
que són les cartes que vós vau dictar-los.

MARIA:

I el testimoni de dos criats meus
serveix per condemnar-me? Doneu crèdit
als qui han traït en mi la seva reina
i han trencat la fidelitat deguda
en declarar contra mi?

BURLEIGH:

Vós mateixa
vau jutjar sempre que l'escocès Kurl
era un home honorable i conscient.

MARIA:

Jo el veia així, pro la virtut d'un home
quan hi ha perill és quan es posa a prova.

La tortura devia acovardir-lo
fins al punt d'acceptar i confessar coses
que no sabia. Amb un fals testimoni,
creia salvar-se sense fer un gran mal
a mi, la seva reina.

BURLEIGH: Va jurar
lliurement.

MARIA: Però no en presència meva.
Sir, hi ha dos testimonis que són vius!
Que els portin davant meu i em repeteixin
a la cara el que van testificar!
Per què negar-me una gràcia, un dret
que no es refusa a un assassí? He sabut
per Talbot, que va ser el meu guardià,
que aquest mateix govern ha promulgat
un edicte que ordena confrontar
acusador i acusat: És així,
o ho he entès malament? Sempre, Sir Paulet,
us he considerat un home honest.
Demostreu-m'ho. Digueu-me en consciència:
és cert o no que hi ha una llei així
entre els anglesos?

PAULET: Sí, Milady, és cert.
No us puc negar la veritat.

MARIA: Milord,
sí tan estrictes sou en aplicar-me
la llei anglesa quan aquesta llei
va contra mí, per què passeu per alt
el mateix dret polític quan aquest
em pot afavorir? Parleu! Per què,
com la llei mana, no m'heu confrontat
amb Babington ni amb els meus secretaris,
encara vius tots dos?

BURLEIGH: Calma, Milady!
No es tracta sols del vostre acord amb Babington.

MARIA:
Aquest acord és l'únic que m'exposa
al rigor de la llei, i haig d'expiar-lo.
Milord, no us desvieu del que us demano.

BURLEIGH:
Tenim proves que us heu entrevistat
amb Mendoza, l'ambaixador d'Espanya...

MARIA, *amb fermesa*:
No us desvieu, Milord!

BURLEIGH: ... Que heu preparat
conjures per enderrocar l'Església
d'aquest país i heu incitat els reis
d'Europa a guerrear contra Anglaterra.

MARIA:
I si ho he fet? No ho he fet... Però encara
que ho hagués fet... Milord, sóc retinguda
contra el que dicta el dret de gents. No és
amb l'espasa que he entrat dins el país,
hi he vingut suplicant, tot refiant-me
del sagrat dret de l'hospitalitat.
Quan m'he llançat als braços d'una reina
que m'era consanguínia, m'he vist
sotmesa a violència, rebuda
amb cadenes, quan jo esperava auxili.
Digueu-me: És que la meva consciència
té algun lligam amb aquest regne? Tinc
deures amb Anglaterra? No faig més
que exercir un dret sagrat, si vull desfer-me
de les cadenes, si a la força oposo
la força, i si algo i moc tots els estats
d'aquesta part del món a favor meu.

Allò que és just i noble en una guerra
legítima, ho haig de poder exercir.
Només del crim, del fet sagnant i ocult,
m'aparten la consciència i l'orgull.
El crim fóra un estigma, un deshonor
per a mi. Un deshonor, sí!, però mai
objecte de judici i de condemna.
Perquè entre jo i Anglaterra no hi ha
un cas de dret, sinó de violència.

BURLEIGH, *amb to d'importància*:

420

No invoqueu el terrible dret del fort,
Milady! Això no ajuda els presoners.

MARIA:

Jo sóc la feble; ella, la forta... Bé!
Pot fer servir la força, pot matar-me,
sacrificar-me per estar segura:
al capdavall haurà de confessar
que exerceix el poder, no la justícia.
Que no manlevi l'espasa a la llei
per desfer-se de mi, a qui tan odia,
que no cobreixi amb un mantell sagrat
la força bruta d'un sagnant abús.
Aquesta farsa no enganyarà el món!
Em pot fer assassinar, no pas jutjar-me!
Que deixi d'ajuntar amb els fruits del crim
una santa aparença de virtut.
Allò que és, ha de gosar semblar-ho!
(*Se'n va.*)

Escena vuitena

BURLEIGH, PAULET.

BURLEIGH:

Ens planta cara i ens la plantarà,
Sir Paulet, fins al peu del cadafal.
Aquest cor orgullós no es deixa vèncer.
L'ha sorprès la sentència? Li heu vist
vessar una sola llàgrima? Mudar
de color? No ens ha demanat clemència.
Potser coneix els dubtes de la reina
i treu coratge de la nostra por.

421

PAULET:

Lord tresorer, aquesta vana arrogància
es fondrà si la priven dels motius.
S'han produït irregularitats
en el procés, si em permeteu de dir-ho.
Calia posar Babington i Tichburn
en vida davant d'ella i confrontar-la
amb els seus secretaris.

BURLEIGH:

No, Sir Paulet!

No ens hi podíem arriscar. El poder
que té damunt els cors és massa gran,
com ho és la força del seu plor de dona.
L'escrivent Kurl, davant la seva reina,
no hauria dit res que fes perillar
la vida d'ella... Temerós, s'hauria
retractat i ho hauria negat tot.

PAULET:

Els enemics d'Anglaterra ompliran
tot el món de rumors rancuniosos,
i el solemne aparat d'aquest procés
semblarà un sacrilegi temerari.

BURLEIGH:

Això fa inquietar la nostra reina.
Tant de bo que una dona que és la causa
de tants malastres hagués mort abans
de posar els peus en terra anglesa.

PAULET: Amén.

BURLEIGH:

Que se l'hagués endut la malaltia
dins la presó.

PAULET: Ens hauria estalviat
molts trastorns.

BURLEIGH: Però si per un atzar
natural desaparegués, nosaltres
fórem els assassins.

PAULET: Pot molt ben ser.
No podem impedir a la gent que pensin
allò que vulguin.

BURLEIGH: Però no podrien
provar-ho i no hi hauria gaire escàndol.

PAULET: L'escàndol rai! No em pot ferir el retret
sorollós sinó el just.

BURLEIGH: Ni la justícia
sagrada no s'escapa del retret.
L'opinió recolza els malaurats,
l'enveja persegueix sempre els feliços
que triomfen. L'espasa de la llei
amb què un home s'honora, es fa odiosa
a les mans d'una dona. El món no creu
en el dret d'una dona, quan n'és víctima
una altra dona. Tant se val que els jutges
obrin amb consciència. Ella té
el dret reial del perdó, i l'ha d'usar,

seria intolerable que deixés
seguir a la llei el seu curs inflexible.

PAULET:

Així doncs...

BURLEIGH: Així doncs, haurà de viure?

No! No pot viure! Mai! I justament
és això el que fa por a la nostra reina
i fa fugir el son del seu llit... Llegeixo
als seus ulls el combat de la seva ànima;
si amb la boca no gosa dir el que vol,
dins el seu esguard mut hi ha una pregunta
eloqüent: entre els meus criats no hi ha
qui m'estalviï l'opció avorrible
de viure tremolant sobre el meu tron
o bé lliurar a la destal del botxí
una reina que m'és parenta pròxima?

423

PAULET:

És la necessitat i no és possible
canviar-la.

BURLEIGH: Podria canviar,
segons la reina, si els criats que té
fossin més amatents.

PAULET: Més amatents?

BURLEIGH:

Capaços de dur a terme una ordre tàcita.

PAULET:

Una ordre tàcita?

BURLEIGH: Que en confiar-los
una serp verinosa, no guardessin
l'enemic al seu càrrec com si fos
una joia sagrada i preciosa.

PAULET:

No hi ha joia més alta que el bon nom,

la fama irreprotxable de la reina.

Mai no la guardarem prou.

BURLEIGH: Quan Milady
fou treta de la guàrdia de Shrewsbury
i lliurada a Sir Paulet, tothom creia...

PAULET:
Suposo, Sir, que creieu que l'encàrrec
més dur era confiat a unes mans pures.
Déu meu, no hauria acceptat aquest càrrec
de carceller, si no hagués pensat que era
destinat al millor baró del regne.
No em feu pensar que el dec a una altra cosa
que el meu bon nom.

BURLEIGH: Corre el rumor que ella
es decandeix, que està cada vegada
més malalta i s'extingirà en silenci,
i així es perdrà el seu record entre els homes.
I el vostre nom quedarà net.

PAULET: Pro no
la meva consciència.

BURLEIGH: En el cas
que no hi vulgueu prestar la vostra mà,
deixeu almenys que una mà estranya...

PAULET: Mai
no passarà el seu llinar un assassí
mentre els déus de la meva llar la guardin.
La seva vida per a mi és sagrada,
tant com la testa de la reina anglesa...
Vosaltres sou els jutges! Condemneu-la!
Feu que el fuster, amb la destal i la serra
vingui a alçar el cadafal quan sigui l'hora.
Només al sheriff i al botxí obriré
la porta del castell. Ella m'ha estat

confiada i podeu estar segurs
que la vigilaré perquè no pugui
rebre cap mal ni fer mal a ningú.

Surten.

ACTE SEGON

El Palau de Westminster

427

Escena primera

Es troben el comte de KENT i Sir WILLIAM DAVISON.

DAVISON:

Sou vós, Milord de Kent? Torneu del lloc
del torneig? És que s'ha acabat la festa?

KENT:

Com? No heu vingut a la noble contesa?

DAVISON:

La feina m'ho ha impedit.

KENT:

Us heu perdut

l'espectacle més bell que pot concebre
el bon gust i accomplir la cortesia.

Sabeu? Hi han presentat la casta torre
de la bellesa, i com és assaltada
pel desig, i lord mariscal i el jutge
suprem i el senescal la defensaven
amb deu campions més, i els cavallers
de França l'atacaven precedits

d'un herald, que exhortava els del castell
amb un bell madrigal, i des del mur
li responia el canceller, i llavors
hi entraven els canons que disparaven
rams de flors i perfums deliciosos.
Tot debades! L'assalt fou rebutjat
i el desig es va haver de retirar.

DAVISON:

Això, comte, pot ser un mal averany
per la petició de mà de França.

428

KENT:

No, que era una facècia! De fet
crec que el castell acabarà rendint-se.

DAVISON:

Vós ho creieu? Mai no he cregut que ho faci.

KENT:

Els apartats més difícils ja són
rectificats i França els ha aprovat.
Monsieur es conforma a celebrar el seu culte
privadament, i a honorar i protegir
en públic la religió del regne.
Si haguéssiu vist l'alegria del poble
quan s'ha escampat la nova! Perquè aquest
ha estat l'etern temor del país: que ella
pogués morir sense un hereu directe
i Anglaterra tornés a caure en mans
del Papa, si en el tron la succeís
aquesta Estuard.

DAVISON:

Podem prescindir
d'aquest temor. Ella anirà a la cambra
de noces, i l'Estuard anirà
cap a la mort.

KENT:

Aquí tenim la reina.

Escena segona

Els mateixos. ISABEL, conduïda per LEICESTER. El comte AUBESPINE, BELLIÈVRE, el comte SHREWSBURY, Lord BURLEIGH amb altres cavallers francesos i anglesos.

ISABEL, a AUBESPINE:

Comte, em sap greu que aquests nobles senyors,
a qui ha fet passar el mar un zel galant,
trobin a faltar en mi aquell esplendor
que hi ha a la cort de Saint Germain. No puc
organitzar unes festes tan magnífiques
com les de la reial mare de França.
Un poble honest i alegre, que s'aplega
per beneir-me al voltant de la meva
llitera cada cop que em mostro en públic,
és l'espectacle que puc oferir
amb cert orgull als ulls dels forasters.
L'esclat de les donzelles que floreixen
al jardí encisador de Caterina
m'eclipsaria a mi i els meus pocs mèrits.

AUBESPINE:

Una dama només mostra la cort
de Westminster a l'estranger sorprès...
però tots els encisos del bell sexe
es mostren aplegats en ella sola.

BELLIÈVRE:

Ens permetrà l'excelsa majestat
d'Anglaterra que ens acomiadem
per fer feliç a Monsieur, el nostre príncep,
amb el joïós missatge que ell anhela?
L'ardent impaciència del cor

no l'ha deixat restar a París, i espera
a Amiens la nova de la seva joia;
fins a Calais arriben els seus correus
per dur l'assentiment que sortirà
d'aquests llavis amb ales ben lleugeres
fins a la seva oïda embriagada.

ISABEL:

No insistiu més, comte de Bellièvre.
Us torno a dir que no és hora d'encendre
l'alegre torxa de les noces. Pesa
sobre Anglaterra un cel negre, i em sembla
que més m'escauen els crespons de dol
que no la pompa dels vestits de núvia.
Un cop molt dur amenaça de ferir
el meu cor i la meva pròpia casa.

BELLIÈVRE:

Ens basta, reina, la teva promesa,
que compliràs en dies més feliços.

ISABEL:

Els reis viuen esclaus del seu estat,
i no poden seguir el seu propi cor.
El meu desig fóra morir soltera;
la meva glòria, que damunt la llosa
del meu sepulcre hi diguéis: «Aquí jeu
la Reina Verge». Però no ho permeten
els meus súbdits, que avui ja es desficien
pel dia que jo falti. No els és prou
que ara el país visqui en prosperitat;
m'haig de sacrificar pel seu futur.
També la meva llibertat de verge,
el meu bé més preuat, haig d'immolar-lo
al meu poble, que em vol imposar un amo,
i això vol dir que en mi veu una dona

només, jo que em pensava que l'havia
 governat com un home i com un rei.
 Sé prou bé que no pot servir el seu Déu
 qui no segueix les lleis de la natura,
 i els qui m'han precedit en el govern
 foren lloats perquè van fer obrir els claustres
 i retornar als deures de la natura
 milers de víctimes d'un mal entès
 fervor religiós. Però una reina
 que no gasta els seus dies vanament
 en una inútil contemplació,
 que exerceix incansable i sense treva
 els deures més feixucs, ha de ser exclosa
 d'aquesta llei de la naturalesa,
 que fa sotmetre la meitat del gènere
 humà a l'altra meitat.

431

AUBESPINE: Tota virtut,
 oh reina, has enaltit des del teu tron.
 Ara només et queda oferir al sexe
 del qual ets l'honra, un exemple ben clar
 també dels deures que li són més propis.
 Ben cert que no hi ha al món cap home digne
 que li ofrenis la teva llibertat,
 però si per naixença i per noblesa,
 virtuts heroiques i atractiu viril,
 hi ha algun mortal digne de tal honor...

ISABEL:
 No dubto, ambaixador, que aquest enllaç
 amb un reial fill de França m'honora.
 Us ho confesso francament: si cal
 que sigui així, si no puc fer altra cosa
 que cedir a les demandes del meu poble,
 i es fan més fortes que jo, com em temo,

us dic que no conec cap altre príncep
d'Europa a qui cedís amb menys recança
el meu joiell més car, la llibertat.
Vull que la meva confessió us basti.

BELLIÈVRE:

No hi pot haver una esperança més bella,
pro el meu senyor vol més que una esperança.

ISABEL:

Què vol?

(Es treu del dit un anell i el mira reflexiva.)

432

És que pots ser no està una reina
molt per damunt de qualsevol burgesa?
El mateix signe indica tant un deure
com una servitud... L'anell ens casa
i és amb anells que es forma una cadena.
Portareu a Sa Altesa aquest obsequi.
No és encara un lligam, no m'encadena
a ell, pro es pot tornar un anell que em lligui.

BELLIÈVRE, *que s'agenolla per prendre l'anell:*

En nom seu, Majestat, de genolls rebo
aquest present i en senyal d'homenatge,
beso la mà de la meva princesa!

ISABEL, *al comte de LEICESTER, a qui ella ha mirat de fit a fit durant el darrer discurs:*

Permeteu-me, Milord!

(Li pren la cinta blava i la penja de l'espatlla de BELLIÈVRE.)

Poseu aquesta
cinta a Sa Altesa, com jo us l'he posada
a vós tot acollint-vos dins els deures
del meu orde: «Honni soit qui mal y pense».
Que s'acabi el recel entre els dos pobles
i que un lligam de confiança uneixi
les corones de França i Anglaterra!

AUBESPINE:

Avui, gran reina, és un dia de joia!
Que ho sigui per a tots! Que en tota l'illa
no hi hagi cap malaurat que se'n planyi!
Brilla la gràcia sobre el teu rostre.
Oh, que un reflex de la seva llum clara
caigui damunt una infeliç princesa
que tant de prop interessa a Anglaterra
com a França...

ISABEL: Prou, Comte! No mescleu
dos afers totalment incompatibles.
Si França em vol tenir com a aliada,
també haurà de fer seus els meus problemes
i no ser amiga dels meus enemics.

433

AUBESPINE:

Davant els vostres ulls, jo cometria
un fet indigne, si oblidés aquesta
infortunada, germana en la fe
i viuda del seu rei. L'honor mateix,
la humanitat vol...

ISABEL: En aquest sentit,
valoro els mots a favor d'ella. França
compleix un deure d'amistat; a mi,
permeteu-me que actui com a reina.
*(S'inclina davant els cavallers francesos,
que es retiren respectuosos amb la resta dels lords.)*

Escena tercera

ISABEL, LEICESTER, BURLEIGH, TALBOT. *La reina seu.*

BURLEIGH:

Oh reina gloriosa, avui corones
els desigs més fervents del nostre poble.
És ara quan gaudim dels dies pròspers
amb què ens regales, ara no hem de veure
tremolant un futur tempestuós.

434

Un sol neguit turmenta aquest país:
és una víctima el que tots reclamen,
cedeix també en això, i des d'aquest dia
serà segur el benestar d'Anglaterra.

ISABEL:

Parleu, Milord, què més vol el meu poble?

BURLEIGH:

Reclama el cap de l'Estuard. Si vols
assegurar al teu poble el preciós
do de la llibertat, la llum guanyada
amb tants esforços de la veritat,
ella no ha d'existir. Si no hem de témer
més per la teva valuosa vida,
cal acabar amb l'enemiga. Prou saps
que no pensen igual tots els britànics,
la idolatria de Roma té encara
molts adeptes secrets en aquesta illa.
Tots alimenten pensaments hostils,
el seu cor és fidel a aquesta Estuard
i s'han unit als germans lorenesos,
enemics implacables del teu nom.
Aquest partit frenètic t'ha jurat
una guerra ferotge d'extermini,

feta amb les armes falses de l'infern.
A Reims, la seu del bisbe cardenal,
hi ha l'arsenal on forgen els seus dards
i l'escola on s'ensenyà el regicidi.
Activament envien a aquesta illa
missions de fanàtics decidits
que adopten tota mena de disfresses,
i d'allí ha sortit ja el tercer assassí,
i constantment sorgeixen incansables
nous enemics ocults d'aquella cova.
I al castell de Fotheringhay es troba
qui atia aquesta guerra sense fi
i encén el regne amb l'atxa de l'amor.
En donar falagueres esperances
a tots, llança el jovent a una mort certa.
Alliberar-la és la consigna; fer-la
seure al teu tron és l'objectiu, perquè
aquesta estirp de Lorena no accepta
els drets sagrats que hi tens, només et veuen
com una usurpadora, coronada
per l'atzar! Foren ells qui van convèncer
aquesta nècia a titular-se reina
d'Anglaterra. No hi hagi pau amb ella
ni amb els seus! Has de donar el cop o rebre'l.
La seva vida és la teva mort.
La seva mort serà la teva vida.

ISABEL:

És trist, Milord, el càrrec que exerciu.
Conec l'impuls sincer del vostre zel,
sé que per vós parla la saviesa,
pro aquesta saviesa que vol sang
l'odio des del fons de la meua ànima.
Penseu-vos un consell més indulgent.

Vós, noble Lord de Shrewsbury, digueu-nos
què en penseu.

TALBOT: Justament has fet l'elogi
del zel que anima el noble pit de Burleigh,
pro en mi batega un cor no menys fidel,
bé que no brolli amb igual eloqüència
dels meus llavis. Que visquis molts anys, reina,
per ser el goig del teu poble i prolongar
la joia de la pau dins aquest regne.
Aquesta illa no havia vist uns dies
tan bells d'ençà que té els seus propis prínceps.
Que no pagui la seva benaurança
a un preu de glòria! O que els ulls de Talbot
almenys siguin tancats si és que això passa!

ISABEL:

Que Déu ens guardi d'ultratjar la glòria.

TALBOT:

Doncs hauràs de buscar un altre recurs
per salvar el regne. L'execució
de l'Estuard seria un mitjà injust.
No pots dictar sentència contra ella,
que no t'és súbdita.

ISABEL:

Així s'equivoquen
el meu Consell d'Estat, el Parlament,
totes les corts judicials del regne
que unànimes m'atorguen aquest dret?

TALBOT:

Un vot plural no és prova de justícia,
ni Anglaterra és el món, ni el Parlament
és l'assemblea de tots els humans.
L'Anglaterra d'avui no és la futura,
ni és ja la del passat. Així com muden
els afectes, així també l'onada

mudable del judici puja i baixa.
 No podràs dir que la necessitat
 t'hi força ni la pressió del poble.
 Així que vulguis, en cada moment
 pots provar que la teva voluntat
 és lliure. Intenta-ho! Dígues que et repugna
 la sang, i que tu vols veure salvada
 la vida de qui t'és germana. Mostra
 als qui et volen donar un altre consell,
 la veritable ira reial. Veuràs
 que la necessitat desapareix
 i allò que és just es torna injust. Ets tu
 qui ha de jutjar, tu i ningú més. No et pots
 recolzar en un jonc feble i oscil·lant.
 Deixa't guiar per la teva clemència.
 Déu no ha posat el rigor al cor tendre
 de la dona, i els fundadors del regne,
 quan també van deixar en mans d'una dona
 tot el pes del poder, van demostrar
 que el rigor no ha de ser en aquest país
 una virtut dels reis.

437

ISABEL: Un defensor
 ben calorós és el comte de Shrewsbury
 d'una enemiga meva i del meu regne.
 Prefereixo els consells de qui em vol bé.

TALBOT:
 No li han posat cap defensor. Ningú
 gosa parlar en favor seu, exposar-se
 a la teva ira. Permet doncs que un vell,
 ja vora de la tomba i que no es deixa
 seduir per mundanes esperances,
 protegeixi qui es veu abandonada.
 Que no diguin que al teu Consell d'Estat

Pro a ella, mísera, no la va salvar
 cap Déu. D'infant fou trasplantada a França,
 frívola cort d'irreflexius plaers,
 i allí, en l'embriaguesa de les festes,
 cap veu greu no li deia veritats.
 Era ofuscada per l'esclat dels vicis
 i enduta pel corrent de la disbauxa.
 Ha tingut el buit do de la bellesa,
 amb el qual ha eclipsat totes les dones,
 per la figura tant com per l'origen.

ISABEL:

439

Milord de Shrewsbury, torneu en vós!
 Penseu que celebrem un greu consell.
 Deuen ser uns atractius incomparables
 per enardir un ancià amb aquest foc.
 I vós, no hi dieu res, Milord de Leicester?
 Allò que el fa loquaç, a vós us frena?

LEICESTER:

M'emmudeix l'estupor, reina, quan veig
 els terrors amb què t'omplen les orelles,
 i les faules que pels carrers de Londres,
 espaordeixen el baix poble crèdul
 i afecten l'equilibri del Consell
 d'Estat i ocupen seriosament
 uns barons savis. M'omple d'estranyesa,
 ho confesso, que aquesta reina apàtrida
 d'Escòcia, que ni el seu petit tron
 no ha sabut conservar, que ha estat l'escarni
 dels seus propis vassalls i és el rebuig
 del seu país, esdevingui tot d'una
 el teu terror des de la seva cel·la.
 Què, en nom del cel, te l'ha fet tan terrible?
 Que pretenguí aquest regne? Que els de Guisa

no et reconeguim com a reina? Pot una oposició com la dels Guisa afeblir el dret que et dona la naixença i ha confirmat l'acord del Parlament? No ha estat potser tàcitament exclosa per la darrera voluntat d'Enric? I Anglaterra, que tan feliç gaudeix de la llum nova, ha de llançar-se en braços d'una papista? Es passarà de tu, la reina que idolatra, a l'assassina de Darnley? Aquests exaltats, què volen, quan ja en vida et turmenten amb l'hereva, i els falta temps per poder-te casar i salvar així l'Església i l'Estat? No estàs en plena joventut, mentre ella cada dia fa un pas cap al sepulcre? Déu meu, espero que et passejaràs molts anys damunt la seva tomba, sense que hakis necessitat llançar-la a dintre.

BURLEIGH:

Lord Leicester no ha pensat sempre com ara.

LEICESTER:

És cert que jo he votat la seva mort al Tribunal. Però al Consell d'Estat parlo d'altra manera. Aquí no es tracta d'allò que és just, sinó del que ens convé. És el moment de témer-la, quan França, el seu únic suport, l'ha abandonada, quan tu vols concedir al fill del seu rei la teva mà i se'ns obre l'esperança d'un nou reial llinatge a casa nostra? Per què matar-la, doncs, si ja és ben morta? El menyspreu és la veritable mort.

Evita que la llàstima la torni
a la vida. Aquest és el meu consell:
que continuï en vigor la sentència
sobre el seu cap. Que visqui, però sota
la destal del botxí, i quan s'alci un braç
armat en favor seu, que torni a caure.

ISABEL, *alçant-se*:

Us he escoltat, milords, i us agraeixo
el vostre zel. Amb l'ajuda de Déu,
que inspira els reis, examinaré els vostres
motius i en triaré el que em sembli just.

441

Escena quarta

Els mateixos. El cavaller PAULET, amb MORTIMER.

ISABEL:

Aquí ve Amias Paulet. Què ens porteu,
noble Sir?

PAULET:

Gloriosa Majestat,
el meu nebot, que ha tornat recentment
d'un llarg viatge, es ve a llançar als teus peus
per oferir-te els vots d'un home jove.
Accepta'l generosament i deixa
que creixi sota el sol del teu favor.

MORTIMER, *que es deixa caure sobre un genoll*:

Visquí molts anys la meva reial dama!
Que la glòria i la felicitat
li coronin el front!

ISABEL:

Alceu-vos, Sir,
benvingut a Anglaterra. Un llarg camí
deixeu enrere, heu viatjat per França

i Roma, i us heu detingut a Reims.
Digueu, què tramen els enemics nostres?

MORTIMER:

Déu els confongui, i faci tornar al pit
dels seus propis arquers els dards que llancen
contra la meva reina.

ISABEL: Heu pogut veure
Morgan i l'intrigant bisbe de Ross?

MORTIMER:

He conegut els bandejats d'Escòcia
que conspiren a Reims contra aquesta illa,
i m'he guanyat la seva confiança
per saber alguna cosa dels seus plans.

PAULET:

I ha dut cartes secretes i xifrades
per a la reina d'Escòcia, que ell
ens ha lliurat amb mà fidel.

ISABEL: Digueu-nos
quins són els seus projectes més recents.

MORTIMER:

Igual que un llamp els ha ferit el fet
que França els abandoni i que estableixi
una ferma aliança amb Anglaterra.
Ara han posat les seves esperances
en Espanya.

ISABEL: Així m'ho escriu Walsingham.

MORTIMER:

També una butlla, que del Vaticà
el Papa Sixte ha llançat contra tu,
va arribar a Reims quan jo ja me n'anava.
La du el primer vaixell cap a aquesta illa.

LEICESTER:

Armes així no espanten ja els anglesos.

BURLEIGH:

Pro són terribles en mans d'un fanàtic.

ISABEL, *mirant MORTIMER d'una manera penetrant:*

Us han culpat d'assistir a les escoles
de Reims i d'abjurar la vostra fe.

MORTIMER:

Ho he simulat, no ho nego. M'hi han dut
les ganes que tenia de servir-te!

ISABEL, *a PAULET, que li lliura uns papers:*

Què és això que heu tret?

PAULET:

És un escrit

443

que la reina d'Escòcia t'envia.

BURLEIGH, *que prova d'agafar la carta d'una revolada:*

Doneu-me'!

PAULET, *donant el paper a la reina:*

Perdoneu, lord tresorer!

Ella m'ha dit que posés a les mans
mateixes de la reina aquesta carta.

Em diu sempre que sóc enemic seu.

Pro sóc només enemic dels seus vicis.

La serviré de bon grat en allò

que sigui compatible amb els seus deures.

(La reina ha agafat la carta. Mentre la llegeix, MORTIMER i

LEICESTER canvien unes paraules d'amagat.)

BURLEIGH, *a PAULET:*

Què conté aquesta carta? Vanes queixes
que hauríem d'evitar al cor compassiu
de la reina.

PAULET:

No me n'ha amagat pas
el contingut. Sol·licita el favor
d'entrevistar-se amb la reina.

BURLEIGH, *ràpid:*

Això mai!

TALBOT:

Per què no? No suplica res injust.

BURLEIGH:

No mereix el favor de veure el rostre
reial qui ha maquinat l'assassinat
i ha tingut set de la sang de la reina.
Ni pot donar un consell tan fals i pèrfid
qui és lleial amb la seva sobirana.

TALBOT:

Si la reina li vol donar aquest goig,
detindreu vós l'impuls de la clemència?

BURLEIGH:

444

És condemnada! Sota la destrat
té ja la testa, i no és digne que vegi
Sa Majestat una testa lliurada
a la mort. No es podrà acomplir sentència,
si la reina l'ha vista, perquè aquesta
presència reial vol dir el perdó.

ISABEL, *després de llegir la carta, eixugant-se les llàgrimes:*

L'home, què és? I la joia terrena?
On ha arribat una reina que va
començar amb tan superbes esperances,
destinada a ocupar el tron més antic
de tot el món cristià, i que esperava
cenyir-se tres corones! Quin llenguatge
tan diferent del temps en què adoptava
les armes d'Anglaterra i es va fer
nomenar reina de les dues illes
britàniques per nobles llagoters.
Perdoneu-me, milords, el cor se'm trenca,
m'aclapara el dolor i l'ànima em sagna
quan veig tan fràgils les coses terrenes
i com passa el cruel destí dels homes
tan a la vora de la meva testa.

TALBOT:

Oh reina! Déu ha tocat el teu cor,

fes cas d'aquest impuls que ve del cel!
 Greument ella ha expiat una greu culpa,
 i és temps de posar fi a la dura prova!
 Dóna la mà a qui ha caigut tan avall!
 Com un àngel de llum, digna't baixar
 a la nit sepulcral del seu presidi.

BURLEIGH:

Sigues forta, oh gran reina! No permetis
 que et desvii un lloable sentiment
 d'humanitat. No et neguis tu mateixa
 la llibertat de fer allò que cal fer.
 No la pots perdonar, no pots salvar-la,
 ni carregar-te amb l'odiós retret
 d'haver gaudit amb un odi sarcàstic
 i cruel contemplant la teva víctima.

445

LEICESTER:

Lords, mantinguem-nos dins els nostres límits.
 La reina és prou prudent, no necessita
 cap consell per triar el partit més digne.
 L'entrevista de totes dues reines
 no interfereix la marxa del procés.
 Les lleis angleses, no la voluntat
 de la reina, han sentenciat Maria.
 Digne de la grandesa d'Isabel
 és seguir el noble impuls de la seva ànima,
 mentre la llei manté el seu ferm criteri.

ISABEL:

Sortiu, milords. Trobarem la manera
 d'acordar el que demana la clemència
 i el que ens imposa la necessitat.
 Retireu-vos!

*(Els lords es retiren. ISABEL crida MORTIMER quan aquest ja
 és a punt de sortir.)*

Sir Mortimer! Uns mots!

Escena cinquena

ISABEL, MORTIMER.

ISABEL, *després de mirar-lo uns moments amb un esguard inquietiu:*

Mostreu un gran valor i un rar domini
de vós mateix per l'edat que teniu.
Qui ha practicat tan d'hora l'art difícil
de simular, es fa adult abans de temps
i escurça els anys del seu aprenentatge.
El destí us crida a fer una gran carrera,
us ho predic, i jo mateixa puc
fer cert el meu oracle, per sort vostra.

MORTIMER:

Excelsa sobirana, tot allò
que sé i que sóc ho poso al teu servei.

ISABEL:

Heu conegut els nostres enemics
i el seu odi implacable contra mi.
No tenen fi els seus projectes sagnants.
Fins ara m'ha emparat l'Omnipotent,
pro em trontollarà sempre la corona
damunt la testa, mentre sigui viva
la qui és excusa del seu zel fanàtic
i alimenta les seves esperances.

MORTIMER:

Així que ho manis, deixarà de viure.

ISABEL:

Ah, Sir! Em creia veure ja la fi
i no sóc més que al principi. Volia
deixar actuar les lleis i mantenir
les mans netes de sang. Ha estat dictada

la sentència, i jo, què hi he guanyat?
Mortimer, ara cal executar-la
i sóc jo qui ha de fer-la executar.
Em toca fer l'acte odiós, ho admito,
sense poder salvar les aparences.
Això és el pitjor!

MORTIMER: No han d'importar-te
les aparences, quan la causa és justa.

ISABEL:

No coneixeu el món, Sir. Tothom jutja
allò que sembla i ningú allò que és.
No puc convèncer ningú dels meus drets;
haig d'intentar, doncs, que la meva part
en la mort d'ella sempre quedí en dubte.
Per fer uns actes que tenen dues cares,
l'únic que ens protegeix és la foscor.
El pas pitjor és el que reconeixem.
Sí no cedim, mai no haurem perdut res.

MORTIMER, *amb esguard penetrant*:

Doncs el millor seria...

ISABEL, *ràpida*:

Sí, ho seria!

Oh, el meu àngel bo parla per vós!
Proseguíu, acabeu, benvolgut Sir!
Vós no parleu en va, arribeu al fons,
no teniu res a veure amb el vostre oncle.

MORTIMER, *sorprès*:

Li has descobert a ell el teu desig?

ISABEL:

Lamento haver-ho fet.

MORTIMER:

Perdona el vell

cavaller. Els anys el fan escrupolós.
Un cop audaç com aquest requereix
el coratge atrevit d'un jove.

ISABEL, *ràpida*: Us puc...?

MORTIMER:
T'ofereixo la meva mà, i tu salva
el nom com puguis...

ISABEL: Sí, Sir! Que un matí
em desperteu amb aquesta notícia:
Maria Estuard, la gran enemiga,
ha mort aquesta nit.

MORTIMER: Compteu amb mi.

ISABEL:
448 Quan podré reposar amb un son tranquil?

MORTIMER:
La teva por es fondrà amb la lluna nova.

ISABEL:
Que tingueu sort, i no us sàpiga greu
si haig d'amagar sota els vel·ls de la nit
l'agraïment. El silenci és el déu
dels venturosos, i els lligams més íntims
i dolços són fundats en el misteri!
(*Se'n va.*)

Escena sisena

MORTIMER, *sol*.

MORTIMER:
Vés, reina falsa, hipòcrita! Com tu
has enganyat el món, t'enganyaré.
És just traïr-te! Una bona acció!
Tinc potser aspecte d'assassí? Has llegit
al meu front cap habilitat perversa?
Confia en el meu braç, retira el teu,

dóna al món l'aparença pietosa
 del perdó, mentre que en secret esperes
 la meua ajuda criminal... Així
 guanyem temps per alliberar-la! Sí,
 vols enlairar-me i de lluny em presentes
 un premi valuós. Si el premi fossis
 tu mateixa i els teus favors de dona,
 qui ets tu, mísera, i què pots donar?
 No em sedueix cap buit desig de glòria!
 Només amb ella té un encís la vida...
 En eterns cors de joia, la circumden
 déus de gràcia i el goig juvenívol.
 Té dins el pit l'alegria del cel...
 Tu no pots donar més que coses mortes!
 No has tingut mai l'únic plaer suprem
 que ens adorna la vida, quan un cor,
 encisat i encisant, es dóna a un cor
 amb dolç oblit, ni has tingut la corona
 de la dona! No has fet feliç cap home!
 Em cal esperar Leicester per donar-li
 la carta d'ella. Un odiós encàrrec!
 No m'agrada aquest cortesà! Jo puc
 salvar-la, jo tot sol, i així el perill,
 la glòria i el premi seran meus!
 (*Quan va a sortir, es topa amb PAULET.*)

Escena setena

MORTIMER, PAULET.

PAULET:

Què és el que et deia la reina?

MORTIMER: Res, Sir,
res que sigui important.

PAULET, *que l'observa amb un esguard seriós*:
Escolta, Mortimer!

És relliscós el terreny que trepitges.
Ens atreu el favor dels reis, i és àvida
d'honor la joventut. Pro tu no deixis
que l'ambició et perdi.

MORTIMER: No heu estat
vós mateix qui m'ha fet venir a la cort?

450 PAULET:
Lamento haver-ho fet. No és a la cort
on ha guanyat honors la nostra casa.
Mantén-te ferm, nebot, que pot costar-te
massa car el favor! I no fereixis
la teva consciència!

MORTIMER: Què us passa?
Què temeu?

PAULET: Si la reina t'ha promès
engrandir-te, no et fiïs dels seus mots.
Et negarà, quan l'hagis obeïda,
i per salvar el seu nom, venjarà el fet
sagnant que haurà ordenat ella mateixa.

MORTIMER:
El fet sagnant, dieu?

PAULET: Prou de fingir!
Sé el que la reina t'ha inspirat. Espera
que els teus anys joves, plens d'ambició,
siguin més complaents que no la meva
vellesa eixarreïda. Has acceptat?

MORTIMER:
Oncle!

PAULET: Si has acceptat, jo et maleixo
i et rebutjo!

Entra LEICESTER.

LEICESTER: Sir, concediu-me uns mots amb el vostre nebot. La nostra reina li és favorable i vol que la persona de Lady Estuard passi a càrrec seu sense restriccions. Compta amb la seva integritat.

PAULET: Hi compta? Doncs molt bé!

LEICESTER:
Què dieu, Sir?

451

PAULET: Que si la reina compta amb ell, jo compto amb mi mateix, Milord, i amb els meus ulls, que tindrè ben oberts.
(*Se'n va.*)

Escena vuitena

LEICESTER, MORTIMER.

LEICESTER, *estranyat*:
Què li passa?

MORTIMER: No ho sé, la inesperada confiança que em concedeix la reina...

LEICESTER, *que el mira inquisitiu*:
Mereixeu, Sir, que confiïn en vós?

MORTIMER, *responent-li amb la mateixa mirada*:
Això us pregunto jo, Milord de Leicester.

LEICESTER:
Teníeu un secret per confiar-me.

MORTIMER:
Abans, assegureu-me que puc fer-ho.

LEICESTER:

I qui em dóna seguretats de vós?
 No us ofengui la meva malfiança.
 Veig que, en aquesta cort, feu dues cares,
 i una d'elles per força ha de ser falsa,
 però l'autèntica, quina és?

MORTIMER:

A mi

em passa igual amb vós, comte de Leicester.

LEICESTER:

Qui ha de mostrar-se confiat primer?

452

MORTIMER:

El qui hi arrisca menys.

LEICESTER:

Així, sou vós!

MORTIMER:

No, que sou vós! El vostre testimoni,
 que és el d'un lord notable i poderós,
 em pot fer caure; el meu no té poder
 contra el rang i els favors de què gaudiu.

LEICESTER:

Aneu errat. Sobre les altres coses
 tinc poder; pro en aquest punt delicat
 m'haig de lliurar a la vostra bona fe
 i sóc l'home més feble de la cort.
 Un testimoni vil pot enfonsar-me.

MORTIMER:

Ja que el totpoderós comte de Leicester
 se m'ajup fins al punt de confessar-me
 tot això, potser puc tenir un concepte
 una mica més alt de mi mateix
 i donar-li un exemple de grandesa.

LEICESTER:

Confieu-vos primer, que jo us segueixo.

MORTIMER, *que treu la carta de pressa*:

Això, de part de la reina d'Escòcia.

LEICESTER, *que se sobresalta i agafa la carta precipitadament:*

Parleu baix, Sir! ... Què veig? Ah, el seu retrat!

(*El besa i el contempla amb muda admiració.*)

MORTIMER, *que l'observa atentament mentre llegeix:*

Ara confio en vós, Milord.

LEICESTER, *després d'haver recorregut amb rapidesa el text de la carta:*

Sir Mortimer,

sabeu el contingut d'aquesta carta?

MORTIMER:

No sé res.

LEICESTER: Ella no us l'ha confiat?

453

MORTIMER:

No m'ha confiat res. M'ha dit que vós m'aclarireu l'enigma. Per a mi, és un enigma que el comte de Leicester, el favorit d'Isabel, l'enemic declarat i un dels jutges de Maria, sigui l'home de qui la reina pot esperar ser salvada. Al capdavall deu ser així, perquè els vostres ulls expressen ben clarament el que sentiu per ella.

LEICESTER:

I ara vós, expliqueu-me aquest ardent interès que teniu pel seu destí i com us n'heu guanyat la confiança.

MORTIMER:

Milord, us ho puc dir amb poques paraules. A Roma, he abjurat la meva fe i m'he aliat amb els Guisa. Una carta de l'arquebisbe de Reims m'ha avalat amb la reina d'Escòcia.

LEICESTER:

Conec

el vostre canvi de fe, i és això el que m'havia fet confiar en vós.

Deu-me la mà. Perdoneu els meus dubtes.
La precaució que em cal és sempre poca,
perquè Burleigh i Walsingham m'odien.
Sé que m'espïen i em posen paranys,
vós podríeu ser un d'ells, un instrument
per atrapar-me.

MORTIMER: Quins passos tan curts
pot fer en aquesta cort un lord tan gran!
Us compadeixo, Comte!

LEICESTER: Amb alegria,
em llanço als braços d'un amic fidel,
i així puc acabar per fi amb la llarga
opressió. Us estranya que el meu cor
hagi mudat tan de pressa amb Maria.
De fet, no l'he odiada mai. Em feien
enemic seu només les circumstàncies.
Sabeu que em fou destinada fa anys,
abans que ella donés la mà a aquell Darnley,
quan encara l'esclat de la grandesa
l'envoltava. Vaig rebutjar amb fredor
aquella joia, i ara, a la presó,
vora les portes de la mort, la busco
amb perill de la vida.

MORTIMER: Una actitud
generosa.

LEICESTER: Després, l'estat de coses
ha canviat. L'ambició em va fer
insensible a la seva joventut
i a la bellesa. La mà de Maria
no era prou per a mi. Jo pretenia
la reina d'Anglaterra.

MORTIMER: És ben sabut
que us preferia a tots els altres homes.

LEICESTER:

Així ho semblava, Sir, i ara, després
de deu anys d'incansable galanteig,
d'opressió tremenda, el cor se m'obre!
M'haig de descarregar d'un llarg enuig...
Em consideren feliç... Si sabessin
quines cadenes són les que m'envegen...
Rere els deu anys amargs, sacrificats
a l'ídol de la seva vanitat,
després que m'he sotmès com un humil
esclau als seus capricis de sultana,
i he estat joguina dels rampells mesquins;
ara mimat per la seva tendresa,
ara allunyat amb un orgull esquerp,
torturat igualment pel seu favor
i el seu rigor, vigilat amb ulls d'Argos
com un pres per la seva gelosia,
interrogat com un infant, renyat
com un servent. No té prou mots la llengua
per a un infern semblant...

455

MORTIMER: Us planyo, Comte.

LEICESTER:

Vora la fita, se m'escapa el premi!
Ve un altre i s'endú el fruit d'un galanteig
tan car. Per un espòs jove i brillant
perdo uns drets adquirits de fa tant temps.
Haig de deixar l'escena on he brillat
tants anys. No solament la seva mà
sinó també els seus favors em pot prendre
el nouvingut. Perquè ella és una dona
i ell és amable.

MORTIMER: Un fill de Caterina,
que ha après les arts de l'adulació
en una bona escola.

LEICESTER: Així s'enfonsen
 les meves esperances. En aquest
 naufragi del meu goig, busco una post
 on agafar-me, i torno a adreçar els ulls
 a la primera i més bella esperança.
 La imatge de Maria, amb tot l'esclat
 del seu encís, va alçar-se davant meu.
 Bellesa i joventut, doncs, retornaven
 a conquerir els seus drets. Se'm va acabar
 la freda ambició... El cor comparava
 i veia quin tresor va deixar perdre.
 I ara, amb horror, la veig precipitada
 en l'infortuni, i és per culpa meva
 que hi ha caigut, i em reneix l'esperança
 de poder-la salvar i de posseir-la.
 He pogut, gràcies a una mà fidel,
 fer-li conèixer el canvi del meu cor,
 i la carta que heu dut ve a confirmar-me
 que ella em perdona i que accepta de ser
 la meva recompensa, si la salvo.

MORTIMER:
 Però vós no heu fet res per deslliurar-la,
 n'heu permès la condemna, i heu votat
 la seva mort! Ha calgut un miracle
 i que m'il·luminés la veritat,
 a mi, el nebot del seu escarceller,
 i que el cel des de Roma, al Vaticà,
 li preparés un salvador imprevist,
 altrament ella no hauria trobat
 el camí cap a vós.

LEICESTER: Prou n'he patit!
 Va ser llavors que, del castell de Talbot,
 va anar a Fotheringhay i fou sotmesa

a la severa guarda del vostre oncle.
No hi he tingut accés. Davant el món
em calia continuar acusant-la,
pro no penseu que hauria consentit
deixar-la anar a la mort! No, jo esperava
i espero encara d'impedir el pitjor
fins a trobar el mitjà d'alliberar-la.

MORTIMER:

El tenim, Leicester, la vostra sincera
confiança mereix resposta, i jo
vull deslliurar-la, per'xò sóc aquí.
Ja ho tenim tot a punt, i el vostre ajut
ens assegura l'èxit.

457

LEICESTER: Què dieu?

M'espanteu! Com? Voleu...?

MORTIMER: Amb violència,

li vull obrir la cel·la. Tinc companys
i ho tenim tot a punt.

LEICESTER: Ah, teniu còmplices

i confidents! Ai de mi! A quin projecte
agosarat voleu arrossegar-me!

I saben tots aquests el meu secret?

MORTIMER:

No temeu. Sense vós ho hem planejat
i sense vós ho compliríem, si ella
no insistís que és a vós a qui vol deure
la seva llibertat.

MORTIMER: Podeu donar-me
la certesa absoluta que el meu nom
no ha estat pronunciat en la conjura?

MORTIMER:

Us en podeu fiar... Pro com pot ser
que us faci dubtar tant una notícia

que us ajuda! Voleu salvar Maria,
 posseir-la, trobeu amics de sobte,
 us cau del cel el mitjà més idoni
 i us mostreu més perplex que entusiasta!

LEICESTER:

No hi val la força. És massa perillós.

MORTIMER:

També ho és el retard.

LEICESTER:

Us dic, Senyor,
 que no podem córrer el risc.

458

MORTIMER:

No pas vós,
 que la voleu posseir. Pro nosaltres
 que la volem salvar, no dubtem tant.

LEICESTER:

Sou massa ràpid, jove, en un afer
 tan arriscat i espinós.

MORTIMER:

I vós sou
 massa prudent en un afer d'honor.

LEICESTER:

Jo veig les xarxes que arreu ens envolten.

MORTIMER:

Jo tinc valor per estripar-les totes.

LEICESTER:

Aquest valor és foll i temerari.

MORTIMER:

I en aquest seny, Milord, no hi ha coratge.

LEICESTER:

Tant us deliu per acabar com Babington?

MORTIMER:

Vós, no voleu ser generós com Norfolk?

LEICESTER:

Norfolk no ha dut la núvia a l'altar.

MORTIMER:

Ha provat que era digne d'obrar així.

LEICESTER:

Si ens perdem, l'arrossegarem a ella.

MORTIMER:

Si ens fem enrere, no serà salvada.

LEICESTER:

Vós no penseu, no escolteu; amb un ímpetu
tan cec i violent destruïreu
allò que anava per tan bon camí.

MORTIMER:

Potser pel bon camí que li heu obert?
Què heu fet per deslliurar-la? Si jo fos
prou miserable per assassinar-la
com ho ha manat la reina i com ho espera
de mi en aquestes hores, què heu pensat,
digueu-me, per salvar la seva vida?

459

LEICESTER, *astorat*:

Us ha ordenat la reina un fet tan greu?

MORTIMER:

Amb mi, s'errava; com Maria amb vós.

LEICESTER:

I vós ho heu acceptat?

MORTIMER:

Perquè no compri
un altre braç, jo li he ofert el meu.

LEICESTER:

Heu fet bé. Això ens pot deixar el camp lliure.
Si ella es refia del vostre servei,
potser serà suspesa la sentència
i així guanyarem temps.

MORTIMER, *impacient*:

No, que el perdrem!

LEICESTER:

Si compta amb vós, la reina no tindrà
reserves per donar al món l'aparença
de pietat. Potser podré amb astúcia

convèncer-la que vegi l'enemiga
 i aquest acte la lligarà de mans.
 Té raó Burleigh. No pot ser acomplerta
 la sentència, si ella la va a veure.
 Sí, ho provaré, tot ho posaré en joc.

MORTIMER:

I què aconseguireu? Si veu que jo
 li he fallat, si Maria continua
 amb vida... , no serà tot com abans?
 No serà lliure mai. El menys cruel
 que pot passar-li és la presó perpètua.
 Heu d'acabar amb un acte agosarat,
 per què no l'empreneu ara mateix?
 En teniu el poder. Reunireu
 un exèrcit només que arreu els nobles
 dels nombrosos castells que posseïu!
 I Maria té molts amics ocults;
 les nobles cases dels Howard i els Percy,
 malgrat que els caps hagin caigut, són riques
 en herois que no fan més que esperar
 que un noble poderós els doni exemple!
 Prou simular! Actueu obertament!
 Defenseu com un cavaller la dona
 que estimeu, lluiteu noblement per ella.
 Podreu manar en la reina d'Anglaterra
 quan voldreu. Atraïeu-la a un dels castells.
 Sovint us hi ha seguit, i allí mostreu-li
 que sou home! Parleu-li com a amo!
 I reteniu-la fins que deixi lliure
 l'Estuard.

LEICESTER: M'espanteu i em sorpreneu!

On us porta el deliri? Coneixeu
 el país? No sabeu com és la cort?

Com el poder d'una dona ha lligat
els esperits? Busqueu l'ardor heroic
que potser abans agitava el país,
pro ara tot és fermat sota la clau
d'una dona, i s'han afluixat les molles
del coratge. Feu cas de mí, no obreu
imprudentment. Sortiu, que algú s'acosta.

MORTIMER:

Maria espera! Hí torno amb buits consols?

LEICESTER:

Porteu-li els vots del meu amor etern!

461

MORTIMER:

Porteu-los vós mateix! M'he ofert per ser
instrument de la seva llibertat,
no per ser missatger del vostre amor.
(*Se'n va.*)

Escena novena

ISABEL, LEICESTER.

ISABEL:

Qui ha sortit? He sentit parlar.

LEICESTER, *en sentir-la, es gira de pressa i amb un sobresalt:*

Era Mortimer.

ISABEL:

Què us passa, Lord? Tan torbat!

MORTIMER:

És de veure't.

Maí no t'havia vist tan atractiva.

Amb la teva bellesa, m'enlluernes.

Ai!

ISABEL: Per què gemegueu?

LEICESTER: No tinc motius
de queixa? En veure el teu encís, reneix
en mi el dolor sense nom per la pèrdua
que m'amenaça.

ISABEL: Què perdeu?

LEICESTER: Doncs perdo
el teu cor, tota tu, que ets tan amable.
No trigaràs a sentir-te feliç
als braços joves d'un espòs ardent,
que serà l'únic amo del teu cor.
462 Ell és de sang reial, i jo no ho sóc.
Pro desafió tot el món, si viu
ningú en aquesta terra que t'adori
tant com jo. El duc d'Anjou no t'ha vist mai.
Només pot estimar la teva glòria
i el teu fulgor, pro jo t'estimo a tu.
Ni que fossis la més pobra pastora
i jo el príncep més gran nascut al món,
fins a tu baixaria per posar
la corona als teus peus.

ISABEL: No em blasmeu, Dudley,
planyeu-me. No puc consultar el meu cor.
Ai! Ell hauria fet una altra tria.
I com envejo les dones que poden
enaltir allò que estimen. Jo no tinc
la joia de posar a l'home que vull
més que cap altre la meva corona.
A l'Estuard sí que li fou donat
de concedir la mà a qui preferia;
tot s'ho ha pogut permetre, ella ha buidat
fins a la fi la copa del plaer.

LEICESTER:
Ara buida la copa del dolor.

ISABEL:

No ha fet cas dels judicis de la gent,
 la vida li fou fàcil, mai no ha dut
 el jou al qual jo m'he hagut de sotmetre.
 Jo també hauria pogut aspirar
 a gaudir de la vida i els seus goigs,
 pro he triat els severs deures reials.
 I ella, en canvi, ha tingut tots els favors
 dels homes, perquè ha procurat només
 ser una dona, i avui joves i vells
 la pretenen. Així són tots els homes!
 Lascius, corren darrere els plaers frívols
 i menystenen allò que han d'honorar.
 No s'ha rejoenit el mateix Talbot
 quan ha parlat del seu encant?

LEICESTER:

Perdona'l.

Va ser el seu guardià, i astutament
 ella va seduir-lo amb afalacs.

ISABEL:

És, doncs, realment cert que és tan bonica?
 He hagut de sentir tant lloar el seu rostre,
 que voldria saber què hi ha d'autèntic.
 Els retrats afalaguen i menteixen
 les descripcions. Jo em fio tan sols
 dels meus ulls. És estrany el vostre esguard...

LEICESTER:

De pensament, t'he posat al costat
 de Maria. No amago que he esperat,
 sempre que fos ben en secret, de veure
 Maria davant teu! Llavors serà
 quan gaudiràs del teu triomf complet!
 Voldria veure com s'averonyeix
 quan amb els propis ulls –ja que l'enveja

té ulls penetrants— vegi fins a quin punt
és vençuda també per la noblesa
de la teva figura, i queda enrere
de tu infinitament en les més dignes
virtuts.

ISABEL: Ella és més jove.

LEICESTER: Que és més jove?

No ho sembla pas! Deu ser de tantes penes!
Potser ha envellit abans de temps. Allò
que faria el seu greuge més amarg
fóra veure't promesa. Ella ha perdut
la més bella esperança de la vida.
Et veuria avançar cap a la joia
com a muller del fill del rei francès;
ella que sempre ha fet valer amb orgull
el seu enllaç amb França, i ara encara
n'invoca el poderós recolzament.

ISABEL, *amb negligència*:

Em torturen perquè la vagi a veure.

LEICESTER, *amb decisió*:

Si ho vol com a favor, tu concedeix-li
com a càstig! Condueix-la al patíbul
i li faràs menys mal que si l'eclipses
amb el teu atractiu, i obrant així
l'assassines, igual que ella volia
assassinar-te a tu. Quan en tu vegi
la bellesa guardada per l'honor,
la glòria que dóna la virtut
sense màcula, que ella, amb el seu frívol
galanteig ha perdut, i tot això
realçat per l'esclat de la corona
i adornat ara amb un dolç prometatge,
li haurà sonat l'hora de la ruïna.

Sí, quan poso l'esguard en tu, m'adono
 que mai no havies estat tan armada
 com ara per fer vèncer la bellesa.
 A mi mateix m'has envoltat de llum
 com un ésser fulgent, quan has entrat
 dins l'estança fa poc. Si ara mateix
 tal com ets, et presentes davant d'ella,
 no trobaràs una hora més propícia.

ISABEL:

No, ara no... No, Leicester. Necesito
 reflexionar-ho abans, i amb Burleigh...

LEICESTER, *que l'interromp decidit*:

Burleigh!

Ell només pensa en l'interès del regne;
 però tu, com a dona, tens uns drets.

Un punt tan delicat et correspon
 a tu, no a l'estadista... La política
 també vol que la vegis i que et guanyis
 amb un fet generós tot el teu poble!
 Després et pots desfer com millor et sembli
 de l'odiada enemiga.

ISABEL:

No fóra

honest de veure la meva parenta
 caiguda en la penúria i l'oprobri.
 Diuen que res de reial no l'envolta.
 La visió de la seva misèria
 fóra un retret per a mi.

LEICESTER:

No et caldria

trepitjar el seu llindar. Fes el que et dic.
 Hi ha un atzar que ens ve a tomb. Avui serà
 la gran cacera, i el camí et durà
 fins a Fotheringhay. Allí, Maria
 pot sortir a passejar pel parc, i tu
 t'hi apropes com qui no ho té previst.

No ha de semblar que hi hagi res pensat.
I si et repugna adreçar-t'hi, no ho facis.

ISABEL:

Si em feu cometre una follia, Leicester,
la culpa serà vostra, no pas meva.
Avui no vull negar-vos cap desig,
perquè de tots els meus súbdits, sou vós
aquell a qui més mal he fet.
(*El mira amb tendresa.*) Encara
que fos un capritx vostre. Un gran afecte
es demostra pel fet que concedeix
lliurement fins i tot el que no aprova.

466

LEICESTER *es llança de genolls als peus d'ella. Cau el teló.*

ACTE TERCER

En un parc. Arbres en primer terme. Darrere, una àmplia vista

467

Escena primera

MARIA *arriba amb passos ràpids entre els arbres. La segueix*

HANNA KENNEDY, *a poc a poc.*

KENNEDY:

No correu tant! Sembla que tingueu ales!
Així no puc seguir-vos! Espereu!

MARIA:

Deixa'm gaudir la nova llibertat
i ser com un infant. Sigue-ho amb mi!
Damunt la verda catifa dels prats,
vull provar amb pas alat de fer camí.
M'ha obert les portes la fosca presó.
La trista tomba, m'ha deixat anar?
Deixa'm beure a grans glops assedegats
l'aire celestial, lliure i obert.

KENNEDY:

Oh, Milady estimada! S'ha engrandit
una mica només la vostra cel·la.

Si no veieu els murs que ara ens encerclen,
és que els amaga el fullam d'aquests arbres.

MARIA:

Com agracixo a aquests arbres amables
que m'amaguin els murs de la presó!
Vull somiar-me lliure i venturosa,
per què arrencar-me del meu dolç desvari?
No em cobreix l'ampla cúpula del cel?
Els esguards, lliures i sense entrebancs,
s'estenen per espais immensurables.
On s'alcen grises muntanyes de boira,
comencen les fronteres del meu regne,
van a buscar el llunyà oceà de França.
Núvols veloços! Eteris velers!
Qui se n'anés navegant amb vosaltres!
Saludeu el país on vaig ser jove!
Ara sóc presonera, encadenada,
i no tinc, ai, cap altre missatger!
Lliures, dins l'aire, feu la vostra cursa,
no sou súbdits d'aquesta pobra reina.

KENNEDY:

Milady, us veig fora de vós! La llarga
falta de llibertat us fa enfollir.

MARIA:

Allí amarra la barca un pescador!
Aquest pobre aparell em salvaria
i em duria a ciutats que em són amigues.
Poc guany en treu l'home necessitat.
Jo l'hi carregaria de tresors.
Podria fer una pesca com cap altra
i entre les xarxes trobar la fortuna,
si em prenguéss dins la barca per salvar-me.

KENNEDY:

Desigs perduts! No veieu que ens segueixen
els passos des de lluny els carcellers?
Una ordre fosca i cruel barra el pas
a tota criatura compassiva.

MARIA:

No, bona Hanna. Creu-me. No és debades
que m'han obert la porta de la cel·la.
Aquest petit favor és el presagi
d'una joia més gran. No m'equivoco.
El dec a la mà activa de l'amor.
Hi veig el poderós braç de Lord Leicester.
A poc a poc m'eixamplen la presó;
amb petits dons m'acostumen als grans,
fins que vegi per fi el rostre d'aquell
que em trencarà per sempre les cadenes.

469

KENNEDY:

No m'explico aquests fets contradictoris!
Encara ahir us anuncien la mort,
i avui, de sobte, tanta llibertat.
Diu que també treuen lligams a aquells
a qui espera la llibertat eterna.

MARIA:

No sents el corn de la caça? Sents com sona
el seu potent reclam per camps i boscos?
Ah, si en un brau corser pogués llançar-me
i ajuntar-me a l'alegre comitiva!
Encara més! Oh, la veu coneguda
plena de dolços i tristos records!
Sovint vaig escoltar-la amb alegria
pels bruguerars muntanyosos d'Escòcia
en retronir el tumult de la cacera.

Escena segona

Els mateixos, PAULET.

PAULET:

Què, Milady! He actuat bé per fi?
Mereixo ara el vostre agraïment?

MARIA:

Sir, és a vós a qui dec el favor?

470

PAULET:

Per què no ho ha de ser? He estat a la cort
i hi he lliurat la vostra carta.

MARIA:

És cert
que l'heu lliurat? Ho heu fet? La llibertat
que ara gaudeixo és fruit del meu escrit?

PAULET, *amb to d'importància:*

I no és l'únic! Cal que us prepareu
per a un de més gran.

MARIA:

Un de més gran?
Què voleu dir-me?

PAULET:

No heu sentit els corns?

MARIA, *que retrocedeix, amb un pressentiment:*

M'espanteu, Sir!

PAULET:

La reina ve de caça
per aquesta contrada.

MARIA:

Què dieu?

PAULET:

Ben aviat la tindreu davant vostre.

KENNEDY, *corrent cap a MARIA, que tremola i sembla que va a caure:*

Què teniu, estimada? Us torneu pàl·lida!

PAULET:

No he fet bé? No era aquest el vostre prec?
Hi accedeixen abans que no ho pensàveu.
Vós, que sempre heu estat de llengua fàcil,
trobeu els mots, és l'hora de parlar!

MARIA:

Per què no m'han preparat? Ara no,
no estic a punt, i allò que demanava
com a favor suprem, em sembla ara
horrorós i temible. Vine, Hanna,
acompanya'm a dins, que vull refer-me,
tornar en mi...

471

PAULET:

No, quedeu-vos i espereu-la.

Sí, sí, comprenc que us pugui inquietar
comparèixer davant el vostre jutge.

Escena tercera

Els mateixos i el comte de SHREWSBURY.

MARIA:

No és per això! Déu meu, no és aquest
el meu raonament... Ah, noble Shrewsbury,
veniu del cel! Un àngel us envia!
No la puc veure! Salveu-me, salveu-me
de veure un rostre que m'és odiós.

SHREWSBURY:⁴

Reina, torneu en vós i reuniu
tot el coratge. És l'hora decisiva.

4. A l'escena tercera de l'acte segon, Schiller el presenta amb el nom de Talbot.
(N. del t.)

MARIA:

Amb anhel ho esperava... Durant anys
m'hi he preparat... M'he dit i m'he gravat
a la memòria com la commouria.
I ho he oblidat, tot s'ha esborrat de sobte!
No viu en mi més que aquest sentiment
abrusador dels dolors que pateixo.
El meu cor es revolta contra ella
amb un odi sagnant. Fugen de mi
tots els bons pensaments, i les sinistres
fúries infernals, movent la testa
plena de serps, m'envolten.

472

SHREWSBURY:

Refreneu

l'esclat salvatge de la vostra sang.
Domineu l'amargor del cor! Respondre
amb odi a l'odi no dóna bons fruits.
Per més que, dintre vós, tot s'hi oposi,
heu d'obeir allò que aquesta hora us dicta.
Ella és la poderosa... Us humilia.

MARIA:

Davant seu! No podré...

SHREWSBURY:

Doncs heu de fer-ho!

Parleu-hi amb calma i respecte. Invoqueu-ne
la generositat. No us hi enfronteu
parlant dels vostres drets, que no n'és l'hora.

MARIA:

Ah, el que he invocat és la meva ruïna
i per desgràcia he estat escoltada!
Mai no ens havíem de veure, ella i jo!
No pot sortir-ne res de bo, no, mai!
Abans l'aigua i el foc s'estimarien
i es besarien el moltó i el tigre...
He estat massa ferida... Massa greu

ha estat la seva ofensa. Entre nosaltres,
mai no hi haurà conciliació!

SHREWSBURY:

Doncs l'heu de veure. He vist com l'afectava
la vostra carta. Els ulls se li amaraven
de llàgrimes. No, no és pas insensible.
Heu de tenir més confiança en ella.
Per això m'he avançat, per advertir-vos
i donar-vos coratge.

MARIA, *agafant-li la mà*: Ah, Talbot! Sempre
heu estat amic meu. Si hagués restat
sota la vostra benigna custòdia!

473

Que durament he estat tractada, Shrewsbury!

SHREWSBURY:

Ara oblideu-ho tot. Penseu només
a rebre-la submisa.

MARIA: Vindrà amb ella
també Burleigh, el meu àngel maligne?

SHREWSBURY:

Qui l'acompanya és el comte de Leicester.

MARIA:

Lord Leicester!

SHREWSBURY: No en temeu res. No és ell
qui us vol arruïnar. És obra seva
que la reina s'hagi avingut a veure-us.

MARIA:

Ah, bé prou que ho sabia!

SHREWSBURY:

Què dieu?

PAULET:

La reina ve!

Tots es retiren. Només queda MARIA, que es recolza en KENNEDY.

Escena quarta

Els mateixos. ISABEL, *el comte de* LEICESTER. *Seguici.*

ISABEL, *a* LEICESTER:

Quin nom té aquesta finca?

LEICESTER:

El castell de Fotheringhay.

ISABEL, *a* SHREWSBURY: Maneu

que el seguici de caça ens precedeixi
cap a Londres. El poble omple els carrers
amb massa entusiasme, buscarem
refugi en aquest parc assossegat.

(*TALBOT fa allunyar el seguici. Ella mira fixament MARIA
mentre continua parlant amb PAULET.*)

El bon poble m'estima massa. Els signes
del seu goig són immensos, idolàtrics.

Així s'honora un déu, no una persona.

MARIA, *que durant tota aquesta estona ha restat mig esvanida,
recolzada en la dida i ara s'incorpora i els seus ulls es topen
amb l'esguard fix d'ISABEL. Té un calfred i torna a refugiar-
se en els braços de la dida.*)

Oh Déu, no parla un cor des d'aquest rostre!

ISABEL:

Qui és aquesta lady?

(*Silenci general.*)

LEICESTER: Reina, et trobes
a Fotheringhay.

ISABEL: Qui m'ho ha fet, això?

Lord Leicester!

LEICESTER: Reina, havia de passar.

Si el cel t'hi ha guiat, deixa que vencin
la generositat i la clemència.

SHREWSBURY:

Digna't, reial senyora, adreçar els ulls
a la infeliç que s'evaneix en veure't.

(MARIA es refà i va a avançar cap a ISABEL, però s'atura amb
un estremiment a mig camí; les seves faccions expressen la
lluïta més violenta.)

ISABEL:

Com, milords? Qui m'havia anunciat
que trobaria una dona submisa?
Em trobo en canvi amb una dona altiva
a qui el dolor no ha doblegat.

475

MARIA:

Doncs, sigui!

Em vull sotmetre encara a aquest dolor.
Fora, orgull impotent d'un noble cor!
Vull oblidar qui sóc, com he sofert,
i caure als peus de la qui m'ha enfonsat
en aquesta vergonya.

(Es gira cap a la reina:) El cel, germana,
ho ha decidit per vós! La vostra testa
feliç, l'ha coronada la victòria,
adoro el mateix Déu que us ha enalzit!
(S'agenolla davant d'ella.)

Però ara, sigueu també magnànima.
No em deixeu aquí a terra, humiliada,
i, com a reina, amb la vostra mà dreta,
feu-me aixecar de tan fonda caiguda.

ISABEL, *retrocedint*:

Esteu al vostre lloc, Lady Maria!
I agraïda, haig de celebrar la gràcia
del meu Déu, que no ha consentit que em vegi
als vostres peus, com vós ho esteu als meus.

MARIA, *amb emoció creixent*:

Penseu com muden les coses humanes!

Viuen déus que castiguen l'arrogància!
 Temeu-los, honoreu-los, els terribles
 que em precipiten ara als vostres peus...
 Que el testimoni d'uns estranys us faci
 honrar-me i així honrar-vos vós mateixa.
 No profaneu, no envilaniu la sang
 dels vells Tudor que em corre per les venes
 com corre per les vostres. Déu del cel!
 No us mostreu aspra i tan inabastable
 com els esculls que el naufrag vol atènyer
 lluitant inútilment. Tot el que tinc,
 la meva vida, el meu destí, depèn
 dels meus mots, de la força del meu plany.
 Obriu-me el cor, que pugui tocar el vostre!
 Si m'adreceu aquest esguard glaçat,
 es tancarà el meu cor amb un calfred,
 es detindran les llàgrimes i un gèlid
 horror ofegarà en mi tota súplica.

ISABEL, *freda i amb severitat*:

Què m'heu de dir, Lady Estuard? Volíeu
 parlar amb mi. Oblido que sóc una reina,
 greument ofesa per complir aquest deure
 pietós de germana, i per donar-vos
 el consol de poder-me veure. Em guio
 per un impuls generós i m'exposo
 a una justa censura per haver-me
 rebaixat tant... Perquè sabeu molt bé
 que m'heu volgut fer assassinar.

MARIA:

Per on
 començaré? Com ordenar amb prudència
 les paraules perquè us toquin el cor
 sense danyar-lo! Oh, déu, dóna als meus mots
 prou força i treu-ne qualsevol espina

que podria ferir! Pro és impossible
que parli en favor meu sense acusar-vos
greument a vós, i no vull fer-ho. Amb mi,
no heu actuat d'una manera justa.
Perquè sóc una reina igual que vós
i m'heu tractat com una presonera.
Vaig venir a vós com una suplicant,
i vós, fent burla de les lleis sagrades
de l'hospitalitat i el dret de gents,
em tanqueu entre els murs d'una presó;
em preneu cruelment els meus amics
i els meus servents, em veig abandonada
a una indigna penúria i sotmesa
a un tribunal infamant. Però prou
de tot això! Caigui un etern oblit
sobre les crueltats que jo he sofert.
Diré que tot és obra del destí:
vós no hi teniu cap culpa, jo tampoc.
Un esperit pervers, des de l'abisme,
va pujar a encendre dins els nostres cors
l'odi que ens divideix des que érem joves.
Ha crescut amb nosaltres, i una gent
malvada n'ha atiat la trista flama.
Fanàtics furibunds han proveït
d'espases i punyals mans inexpertes.
El destí infaust que pesa sobre els reis
els porta a esquinçar el món a força d'odi
i un desacord pot desfermar les fúries.
Pro ara no hi ha estranys entre nosaltres.
(Se li apropa confiada i li parla amb to afectuós.)
Ara ens trobem l'una davant de l'altra.
Parleu, germana! Digueu quina falta
he comès, i així us en podré respondre.

Ah, tant de bo m'haguéssiu escoltat
 quan us volia veure amb tanta urgència!
 No hauríem arribat tan lluny, ni ara
 s'esdevindria en aquest lloc tan trist
 el nostre trist i malaurat encontre.

ISABEL:

La meva bona estrella em va guardar
 d'acollir un escurçó dins el meu pit.
 No al destí, sinó al vostre negre cor
 heu d'acusar, a l'ambició ferotge
 de la vostra nissaga. No hi havia
 encara enemistat entre nosaltres,
 quan el vostre oncle, el capellà arrogant
 i despòtic que estén la mà insolent
 a totes les corones, va enfrontar-se
 a mi i us va encegar perquè prenguéssiu
 el meu escut i el meu títol de reina,
 perquè lluitéssiu a mort contra mi.
 A qui no va somoure per combatre'm?
 Llengua dels clergues, espasa dels pobles,
 armes terribles de l'ardor fanàtic;
 aquí mateix, dins la pau del meu regne,
 va atiar el foc de la rebel·lió.
 Però Déu és amb mi, i l'orgullós clergue
 no s'ha imposat. El cop amenaçava
 la meva testa, però cau la vostra.

MARIA:

Estic en mans de Déu. No abusareu
 tan cruelment del poder.

ISABEL:

Qui me'n priva?

El vostre oncle ha donat a tots els reis
 un exemple de com es fa la pau
 amb l'enemic. Que em serveixi d'escola

la nit de sant Bartomeu! Què m'importen
 la consanguinitat i els drets dels pobles?
 L'Església em deslliga de tot deure,
 consagra el regicidi i el perjuri.
 Només practico allò que els vostres clergues
 ensenyen. Digueu, qui em respon de vós,
 sí, generosa, us desfaig els lligams?
 On puc guardar la vostra lleialtat
 que no en fugiu amb la clau de sant Pere?
 Només la força em fa sentir segura.
 No puc pactar amb la cria dels serpsents.

479

MARIA:

Oh, aquests tristos i foscos recels!
 M'heu mirat sempre com una enemiga
 i una estrangera. Si m'haguéssiu fet
 la vostra hereva, com em correspon,
 la gratitud i l'amor us haurien
 salvat una parenta i una amiga
 fidel en mi.

ISABEL:

És a fora, Lady Estuard,
 on teniu els amics. La vostra casa
 és el Papat, i us són germans els frares.
 Fer-vos hereva! Oh parany traïdor!
 Així podríeu seduir el meu poble
 en vida meva, i com l'astuta Armida,
 caçar en la xarxa dels vostres encisos
 la noble joventut del meu reialme,
 i fer girar els esguards al sol naixent,
 mentre que jo...

MARIA:

Podeu governar en pau!
 Renuncio a tot dret sobre aquest regne.
 Ai, el meu esperit ja no té ales
 ni m'atrau la grandesa. Vós teniu

el que volíeu, jo només sóc l'ombra
 de Maria. Aquest llarg i vergonyós
 captiveri m'ha fet perdre el coratge.
 M'heu dut al darrer extrem! M'heu destruït
 en la flor de la vida! Ara, germana,
 acabeu, i pronuncieu el mot
 que us ha portat aquí. Mai no creuré
 que hàgiu vingut a escarnir cruelment
 la vostra víctima. Pronuncieu
 el mot que espero. Digueu-me: «Sou lliure,
 Maria! Heu conegut el meu poder,
 honoreu ara la meva noblesa».
 Digueu-m'ho, i de la vostra mà rebré
 com un obsequi vida i llibertat.
 Un mot pot anul·lar el passat. L'espero.
 Oh, no me'l feu guarar massa! Ai de vós,
 si no ho acabeu tot amb aquest mot!
 Si no sortiu d'aquí com una dea
 gloriosa i benèfica, germana,
 ni per tota aquesta illa gran i rica,
 ni per tots els països que el mar volta
 voldria que em veiéssiu, com jo us veig.

ISABEL:

Ara, per fi, us reconeixeu vençuda?
 Ja no intrigueu? No hi ha cap criminal
 en camí? Ni cap nou aventurer
 per vós no intenta ja una trista gesta?
 Sí, s'ha acabat. Ja no em seduireu
 ningú més. El món té altres maldecaps.
 Ningú aspira a ser el vostre quart marit,
 perquè mateu els vostres pretendents
 com els marits.

MARIA: Ah, germana, germana!
 Oh Déu, doneu-me moderació!

ISABEL, *que la mira llargament amb un esguard d'orgullós menyspreu:*

Aquests, Lord Leicester, són els atractius
que cap home no mira impunement
i amb els quals no pot competir una dona!
A fe que aquesta fama ha estat guanyada
a un preu ben baix. Ser bella per a tots
no costa gaire, si et dones a tots.

MARIA:

Ja és massa!

ISABEL, *amb una rialla sarcàstica:*

Ara ensenyeu la vostra cara
veritable, fins ara era una màscara.

MARIA, *inflamada de còlera, però amb noble dignitat:*

Les meves faltes han estat humanes
i jo era jove. M'atreia el poder,
no ho he dissimulat. He desdenyat
amb franquesa reial tota aparença.
El món sap el pitjor de mi, i jo
puc dir que sóc millor que el meu renom.
Ai de vós, si la fama mai arrenca
el vel d'honor amb què cobriu hipòcrita
el foc salvatge d'uns plaers ocults.
No és honradesa allò que us ha llegat
la vostra mare. Sabem les virtuts
que van dur Anna Bolena al cadafal.

SHREWSBURY, *interposant-se entre les dues reines:*

Déu del cel! Aquí havíem d'arribar!
Així us mostreu moderada i submisa,
lady Maria?

MARIA: Moderació?

Tot el que pot sofrir un ésser humà,
jo ho he sofert. Lluny de mi, paciència

d'anyell; vés-te'n al cel, calma submisa.
Trenca per fi els lligams, surt de la cova,
ira prou continguda, tu que un dia
vas donar al basilisc l'esguard mortífer,
posa'm el dard verinós a la boca.

SHREWSBURY:

Oh, està fora de si! Heu de perdonar
la rabiosa, greument excitada!

ISABEL, *muda de còlera, llança a MARIA esguards furiosos.*

482

LEICESTER, *amb viva agitació, prova d'endur-se* ISABEL:

No facis cas del seu furor! Anem,
fugim, fugim d'aquest indret infaust!

MARIA:

Una bastarda ha profanat el tron
anglès, i el digne poble dels britànics
ha estat burlat per una estafadora.
Si el dret regnés, jauríeu davant meu
a la pols, perquè sóc la vostra reina.

ISABEL *se'n va de pressa. Els lords la segueixen en la més gran consternació.*

Escena cinquena

MARIA, KENNEDY.

KENNEDY:

Oh, què heu fet! Se n'ha anat tota enfurida!
Ara tot s'ha perdut. No hi ha esperança.

MARIA, *encara fora de si:*

Se'n va enfurida i du la mort al cor!

(*Es llança al coll de KENNEDY.*)

Oh, que bé em sento, Hanna? Ara, per fi,
després dels anys d'humiliació
i de dolor, aquest moment de venjança
i de triomf! Com una enorme pedra,
cau del meu cor. He clavat el punyal
al pit de l'enemiga.

KENNEDY: Oh, malaurada!
Heu enfollit, heu ferit una dona
implacable que té el llamp a la mà.
Ella és la reina i vós l'heu insultada
als ulls del seu amant.

483

MARIA: Sí, als ulls de Leicester
l'he rebaixada! Ell ha estat testimoni
del meu triomf! De com l'he feta caure
del cim! Veure'l a ell m'ha donat forces!

Escena sisena

Les mateixes. MORTIMER.

KENNEDY:
Ah, Sir, quin resultat...

MORTIMER: Ho he sentit tot.
(*Fa senyal a la dida perquè vagi a ocupar el seu lloc de vigi-
lància, i s'apropa. Tot en ell expressa un estat de violència i
apassionament.*)
L'has vençuda! L'has fet caure a la pols,
tu eres la reina, ella la criminal.
El teu coratge m'ha encisat, t'adoro.
Igual que una deessa gran i excelsa
te m'apareixes en aquest moment.

MARIA:

Vau anar a parlar amb Leicester! Vau donar-li el meu escrit, el meu present... Digueu-m'ho!

MORTIMER, *contemplant-la amb ulls ardents*:

Com t'envoltava de llum el furor noble i reial, i com transfigurava per a mi els teus encisos. Ets la dona més bella d'aquest món.

MARIA:

Sir, us demano que em calmeu el neguit. Què diu Milord? Què puc esperar?

MORTIMER:

D'ell? No és res més que un miserable covard! No espereu cap cosa d'ell, menyspreu-lo! Oblideu-lo!

MARIA:

Què dieu?

MORTIMER:

Ell, salvar-vos, posseir-vos? A vós? Que gosi! Li caldrà enfrontar-se a vida o mort amb mi!

MARIA:

No li heu donat la meva carta? Doncs tot s'ha perdut!

MORTIMER:

Estima massa la vida, el covard. Qui pretengui salvar-te i dir-te seva ha de poder abraçar la mort.

MARIA:

No vol fer res per mi?

MORTIMER:

Prou parlar d'ell! Què pot fer ell? Per què el necessitem? Jo sol et vull salvar!

MARIA:

Ah, què podeu fer vós!

MORTIMER:

No t'enganyis! És que no estàs igual

que sempre? Tal com t'ha deixat la reina
i s'ha girat la conversa, ho tenim
tot perdut, no hi val cap recurs de gràcia.
Ara cal actuar, que ho decideixi
l'audàcia, hem d'arriscar-ho tot.
Has de ser lliure aquesta nit.

MARIA: Dieu
que ha de ser aquesta nit? Com és possible?

MORTIMER:
Sentiu el que he resolt. He reunit
tots els companys dintre d'una capella
secreta, un capellà ens ha confessat
i perdonat les culpes que hem comès
i les que en endavant puguem cometre.
També hem rebut els últims sagraments
i estem a punt per al darrer viatge.

485

MARIA:
Oh, quins preparatius tan espantosos!

MORTIMER:
Aquesta nit entrarem al castell.
Tinc les claus. Matarem els guardians,
et traurem de la cambra per la força
i ha de morir a les nostres mans tothom
que se'ns posi al davant, perquè no quedi
ningú que pugui revelar aquest fet.

MARIA:
I Drury i Paulet, els meus carcellers?
Abans perdran fins a l'última gota...

MORTIMER:
Cauran primer sota la meva daga.

MARIA:
Què? El vostre oncle, el vostre segon pare?

MORTIMER:
Amb les pròpies mans el mataré.

MARIA:

Oh crim sagnant!

MORTIMER: M'han absolt de tot crim
per endavant. Puc fer el pitjor, i vull fer-ho.

MARIA:

És terrible, terrible!

MORTIMER: Ni que em calgui
apunyalar la reina. Ho he jurat
sobre l'Hòstia.

MARIA: Mortimer, prou sang
per causa meva!

MORTIMER: De la meva vida,
què se me'n dóna davant l'existència
de tu i del meu amor. Que tot allò
que lliga els móns es trenqui, que les aigües
d'un nou diluvi engoleixin tot ésser
vivent. Res no respecto. Abans de perdre't,
que tots els dies vagin a la fi.

MARIA, *retrocedint*:

Quin llenguatge, Déu meu! Com em mireu!
M'espanteu, Sir, em feu horror!

MORTIMER: La vida
és només un instant, com ho és la mort!
Que m'arrossequin a Tyburn, que esquincin
amb tenalles roents tots els meus membres
(*va cap a ella ple d'apassionament, amb els braços oberts*)
mentre t'abraci a tu, que amb tant de foc
estimo.

MARIA, *retrocedint*:

Enrere, foll!

MORTIMER: Contra aquest pit
i aquesta boca que respira amor...

MARIA:

Sir, per l'amor de Déu, deixeu-me entrar!

MORTIMER:

És un dement qui la felicitat
no reté amb abraçada indissoluble,
quan un Déu l'ha posada al seu abast.
Et vull salvar, ni que em costés mil vides;
et salvaré, així ho vull, i com hi ha Déu,
juro que també t'haig de posseir.

MARIA:

Oh, cap Déu ni cap àngel que em defensi!
Destí terrible! Amb quin furor em llances
de l'un a l'altre horror. Potser he nascut
només per desvetllar la teva còlera?
Amor i odi es conjuren contra mi?

487

MORTIMER:

Amb tant de foc com t'odien, t'estimo!
Volen decapitar-te! Amb la destrat
tallar aquest coll d'una blancor esplendent.
Consagra al déu de la vida i el goig,
allò que has d'immolar a l'odi sagnant.
Amb uns encisos que ja no són teus,
afavoreix el teu felíç amant.
Amb els bells rínxols, els cabells de seda,
ja lliurats al poder fosc de la mort,
envolta eternament el teu esclau!

MARIA:

Sir, quin llenguatge em feu sentir! Que us sigui
sagrat el meu dolor, ja que no ho és
la meva testa reial.

MORTIMER:

La corona
ha caigut del teu cap. No et queda res
de la terrena majestat. Comprova
si fas alçar un amic, un salvador,
en fer sonar el teu mot de sobirana.
T'ha quedat el teu rostre entenedridor

i la divina força de la teva
 bellesa excelsa, que em dóna coratge
 i em fa enfrontar amb la destrat del botxí.

MARIA:

Qui em salvarà de la seva follia?

MORTIMER:

Audaçment cal pagar un servei audaç!
 Per què el valent vessa la seva sang?
 La vida és el suprem bé de la vida!
 És foll qui la malgasta inútilment!
 Abans vull reposar en el teu pit càlid.
 (*L'estreny fortament entre els seus braços.*)

MARIA:

Em cal demanar auxili contra l'home
 que em vol salvar?

MORTIMER:

No et falten sentiments.
 No t'ha acusat el món d'un fred rigor.
 El dolç prec amorós et pot commoure.
 No vas fer feliç Riccio, el cantor?
 I aquell Bothwell, no va saber raptar-te?

MARIA:

Atrevit!

MORTIMER:

Fou tan sols el teu tirà!
 Et feia tremolar quan l'estimaves!
 Si només el terror et pot guanyar,
 per tots els déus infernals...!

MARIA:

Prou! Deixeu-me!
 Sou boig?

MORTIMER:

Jo també et puc fer tremolar!

KENNEDY, *que entra precipitadament*:

S'acosten, vénen. Tot de gent armada
 ocupen el jardí.

MORTIMER, *traient-se la daga, excitat:*

Jo et protegeixo.

MARIA:

Oh, Hanna, salva'm de les seves mans!
On puc trobar, pobra de mi, un refugi?
A quin sant m'encomano, si aquí hi ha
un violent i allí hi ha uns assassins?
(*Fuig cap a la casa, seguida de KENNEDY.*)

Escena setena

489

MORTIMER, PAULET i DRURY, *que entren precipitadament i fora de si. El seguici corre per l'escena.*

PAULET:

Barreu les portes. Aixequen els ponts.

MORTIMER:

Oncle, què passa?

PAULET:

On és l'assassina?

A dins amb ella, a la més fosca cel·la!

MORTIMER:

Què hi ha? Què és el que ha passat?

PAULET:

La reina!

Oh maleïdes mans! Fet diabòlic!

MORTIMER:

Quina reina?

PAULET:

La d'Anglaterra! Ha estat

assassinada en un camí de Londres!

(*Corre a ficar-se dins la casa.*)

Escena vuitena

MORTIMER. *De seguida*, OKELLY.

MORTIMER:

He enfollit? No ha passat algú cridant
que han mort la reina? No, no, que ho somio!
L'estat febrós presenta als meus sentits
com si fos cert i real el que m'omple
d'esglai els pensaments... Qui ve? És Okelly!
Ve espantat!

490

OKELLY, *entrant precipitadament*:

Fugiu, Mortimer, fugiu!

Ara tot s'ha perdut!

MORTIMER: Què s'ha perdut?

OKELLY:

No feu preguntes. Penseu a fugir
com més de pressa millor.

MORTIMER: Què ha passat?

OKELLY:

Ha estat Sauvage qui ha donat el cop!
L'insensat!

MORTIMER: És cert, doncs?

OKELLY: Ben cert, salveu-vos!

MORTIMER:

Ha estat assassinada. Ara Maria
pujarà al tron d'Anglaterra.

OKELLY: Qui ha dit
que ha estat assassinada?

MORTIMER: Vós mateix!

OKELLY:

És viva! I vós, i jo, i tots som morts!

MORTIMER:

És viva!

OKELLY: El cop ha fallat! El mantell
l'ha aturat. L'assassí ha estat desarmat
per Shrewsbury.

MORTIMER: Ella viu!

OKELLY: Viu per a perdre'ns!
Veni, que ja rodegen tot el parc!

MORTIMER:
Qui ha comès la follia?

OKELLY: El barnabita
de Toulon que va veure meditar
dins la capella, quan el monjo ens deia
l'anatema amb què el Papa maleïa
la reina. Ell va voler triar el camí
més curt i ràpid, per salvar amb un cop
agosarat l'Església de Déu
i guanyar la corona del martiri.
Només va confiar-ho al sacerdot,
i ho ha acomplert en un camí de Londres.

MORTIMER, *després d'un llarg silenci*:
Oh, malaurada! El teu destí és cruel
i implacable. Ara sí, ara cal que moris,
i el teu àngel mateix és qui et prepara
el parany.

OKELLY: On voleu fugir? Jo penso
refugiar-me entre els boscos del nord.

MORTIMER:
Aneu-hi, doncs! Que Déu us acompanyi!
Jo em quedo. Encara intentaré salvar-la,
i si no puc, cauré sobre el seu fèretre.

Se'n van per llocs diferents.

ACTE QUART

Avantcambra

493

Escena primera

El comte AUBESPINE, KENT i LEICESTER.

AUBESPINE:

Com es troba Sa Majestat? Milords,
estic encara dominat pel pànic.
Com ha estat? Com pot ser que això passés
enmig del poble més fidel?

LEICESTER: No ha estat
ningú del poble. Qui ho ha fet és súbdit
del vostre rei, és un francès.

AUBESPINE: Deu ser
un insensat!

KENT: No, comte, és un papista!

Escena segona

Els mateixos. BURLEIGH *ve parlant amb* DAVISON.

BURLEIGH:

Tot seguit cal que sigui estesa l'ordre
d'execució, i posar-li el segell!
Quan serà llesta, cal dur-la a la reina
perquè la firmi. Aneu! No perdem temps!

DAVISON:

Ho farem.
(*Se'n va.*)

AUBESPINE, *adreçant-se cap a* BURLEIGH:

El meu cor fidel, Milord,
comparteix la legítima alegria
d'aquesta illa. Sigui lloat el cel,
que ha protegit del cop mortal la testa
de la reina.

BURLEIGH: Que ho sigui el qui ha frustrat
la iniquitat dels nostres enemics.

AUBESPINE:

Que Déu castigui qui ha comès un fet
tan execrable!

BURLEIGH: A ell i al seu pervers
instigador.

AUBESPINE, *a* KENT:

Voldria Sa Excel·lència
lord mariscal fer-me d'introductor
davant Sa Majestat, perquè humilment
pugui posar als seus peus els bons desitjos
del meu rei i senyor...?

BURLEIGH: No us hi esforceu,
comte Aubespine.

AUBESPINE: Lord Burleigh, sé el que em toca.

BURLEIGH:

El que us toca és abandonar aquesta illa,
i ben de pressa.

AUBESPINE: Com? Què voleu dir?

BURLEIGH:

El caràcter sagrat del vostre càrrec
us guarda avui, però ja no demà.

AUBESPINE:

I quin és el meu crim?

BURLEIGH: Si us el digués,
ja no podria ser-vos perdonat.

AUBESPINE:

Crec, Milord, que els drets d'un ambaixador...

BURLEIGH:

No protegeixen l'alta traïció.

LEICESTER i KENT:

Ah! Que vol dir...

AUBESPINE: Penseu, Milord, que jo...?

BURLEIGH:

L'assassí duia un passaport signat
per vós a la butxaca.

KENT: Com pot ser?

AUBESPINE:

Curso molts passaports. No puc llegir
allò que els homes tenen dins el cor.

BURLEIGH:

El reu va confessar-se a casa vostra.

AUBESPINE:

És oberta a tothom.

BURLEIGH: Als enemics
d'Anglaterra també.

AUBESPINE: Que ho investiguin.

BURLEIGH:

Temeu-ho!

AUBESPINE: El meu monarca ha estat ofès
en la meva persona, i desfarà
l'aliança.

BURLEIGH: Ja l'ha desfet la reina.
Mai Anglaterra no s'unirà amb França.
Milord de Kent, us encarregareu
que el comte arribi segur vora mar.
El poble revoltat li ha envaït
el palau, on guardava un arsenal
d'armament, i el destrossaran si el troben.
Amagueu-lo fins que es calmin els ànims.
Sou responsable de la seva vida.

AUBESPINE:
496 Me n'aniré, abandono aquest país
perquè hi són trepitjats els drets dels pobles
i es juga amb els tractats, però el meu rei
us passarà un compte sagnant.

BURLEIGH: Que vingui
a cobrar-lo ell mateix!

KENT *i* AUBESPINE *se'n van*.

Escena tercera

LEICESTER *i* BURLEIGH.

LEICESTER: Sou vós qui trenca
l'aliança que tan activament
vau crear sense que us ho demanessin.
Anglaterra us ho agrairà ben poc,
us podíeu estalviar el treball.

BURLEIGH:
El fi era bo, però Déu s'hi ha negat.
Feliç qui no ha d'admetre res pitjor.

LEICESTER:

És conegut el rostre inescrutable
de Cecil quan rastreja crims d'Estat.
Ara és un bon moment per vós, Milord.
Un monstruós delicte ha estat comès
i els seus autors, els envolta el misteri.
Ara obriran la investigació,
sospesaran paraules i mirades
i fins els pensaments seran jutjats.
No hi ha ningú tan important com vós.
Sosteniu, com un Atlas de l'Estat,
tot Anglaterra.

497

BURLEIGH: En vós veig el meu mestre.
Amb la vostra oratòria heu tingut
un triomf com jo no l'he tingut mai
amb la meva.

LEICESTER: Què voleu dir, Milord?

BURLEIGH: Sou vós qui va saber atraure la reina
fins a Fotheringhay, a espatlles meves.

LEICESTER: A espatlles vostres? Quan us he amagat
els meus actes?

BURLEIGH: Vós, conduir la reina
a Fotheringhay? No, no heu estat vós
qui ha conduït la reina! Ha estat la reina
qui us ha fet el favor de conduir-vos-hi.

LEICESTER: Què voleu dir amb això?

BURLEIGH: Un paper ben noble
heu fet jugar a la reina! Quin magnífic
triomf heu preparat a la qui en vós
confiava!... Princesa generosa!

Que vergonyosament t'han escarnit!
 Com t'han venut sense cap mirament!
 Heus aquí la grandesa i la clemència
 que vau mostrar de sobte en el Consell.
 Per això ens vau fer veure en l'Estuard
 una rival tan feble i menyspreable
 que no mereix que ens hi taquem de sang!
 Un pla astut i subtil, pro per desgràcia
 tan esmolat que s'ha trencat la punta!

LEICESTER:

498

Seguiu-me, miserable! Em respondreu
 davant el tron de la reina.

BURLEIGH:

Hi seré,

i mireu que no us falli l'eloqüència!

(*Se'n va.*)

Escena quarta

LEICESTER, *sol.* Després, MORTIMER.

LEICESTER:

M'han descobert! M'ho han endevinat!
 Com m'ha seguit el rastre aquest canalla?
 Ai de mi, si té proves, si la reina
 s'assabenta que entre Maria i jo
 hi ha hagut alguna entesa! Oh Déu, em sento
 culpable davant d'ella! El meu consell,
 l'esforç per fer-la anar a Fotheringhay
 li semblaran pèrfids i deslleials!
 Se sentirà burlada cruelment,
 venuda a l'enemiga que detesta!
 Oh mai, mai no podria perdonar-m'ho!

Ara semblarà tot premeditat,
també l'amarg tombant de l'entrevista.
El triomf, la sarcàstica rialla
de la rival i fins i tot la mà
sagnant del criminal, aquest destí
funest i inesperat que s'hi barreja,
tot haurà estat armat per mi! No veig
salvació enlloc! Ah, qui s'acosta?

MORTIMER, *que entra en un estat de violenta agitació i mira al voltant amb temor:*

Comte de Leicester, sou vós? Ens trobem
ben sols?

499

LEICESTER: Fugiu, malaurat! Què busqueu?

MORTIMER:

Ens segueixen els passos; també els vostres.
Aneu amb compte!

LEICESTER: Fora! Fora!

MORTIMER:

Saben
que al palau d'Aubespine ens vam trobar
secretament.

LEICESTER: I això, a mi, què m'importa?

MORTIMER:

I que també va ser-hi el criminal.

LEICESTER:

És cosa vostra! Insolent, com goseu
barrejar-me en el vostre crim sagnant?
Defenseu-vos vosaltres d'aquests fets.

MORTIMER:

No em voleu escoltar?

LEICESTER, *amb violenta indignació:*

Aneu a l'infern!
Per què em seguïu com un mal esperit?
Lluny! Ja us conec. No tinc res en comú
amb assassins traïdors.

MORTIMER: No voleu
 escoltar-me. He vingut per advertir-vos
 que han descobert els vostres passos.

LEICESTER: Ah!

MORTIMER:
 Després del fet infaust, lord tresorer
 va anar a Fotheringhay per fer un sever
 escorcoll a la cambra de la reina.
 Hi han trobat...

LEICESTER: Què?

500 MORTIMER: Una carta començada
 de Maria per vós...

LEICESTER: Oh, malaurada!

MORTIMER:
 Us hi commina a complir la paraula,
 us promet novament la seva mà,
 us recorda el retrat...

LEICESTER: Damnació!

MORTIMER:
 Lord Burleigh té la carta.

LEICESTER: Estic perdut!
*(Es passeja d'una banda a l'altra amb desesperació, mentre
 MORTIMER parla.)*

MORTIMER:
 Aproveiteu el moment! Avanceu-vos-hi!
 Si us salveu vós, la salvareu a ella.
 Jureu, busqueu disculpes, eviteu
 el pitjor! Jo no puc fer-hi res més.
 S'han dispersat els companys, s'ha dissolt
 tota la nostra conjura. Aniré
 a Escòcia, a aplegar-hi nous amics.
 Us toca a vós! Proveu de demostrar
 què poden fer el prestigi i l'audàcia.

LEICESTER, *s'atura; després, amb una idea sobtada:*

Ho faré. (*Va cap a la porta, l'obre i crida:*)

Guàrdies!

(*A l'OFICIAL, que entra amb gent armada:*)

Aquí hi ha el culpable

d'un crim d'estat, deteniu-lo i guardeu-lo!

S'ha descobert una infame conjura,

jo mateix ho faré saber a la reina.

(*Se'n va.*)

MORTIMER, *queda paralitzat per la sorpresa; després es refà i llança a LEICESTER una mirada del més profund menyspreu:*

501

Ah, miserable... Però m'ho mereixo!

Per què m'he refiat d'aquest canalla?

Em passa per damunt i se serveix

de la meva caiguda per salvar-se.

Salva't, doncs, que jo no obriré la boca,

no vull lligar-te a la meva ruïna.

Ni per morir vull la teva aliança.

Per al malvat, la vida és l'únic bé.

(*A l'OFICIAL de la guàrdia, que s'apropa a agafar-lo:*)

Què vols, indigne esclau del despotisme?

Et menyspreo, jo sóc un home lliure!

(*Es treu un punyal.*)

OFICIAL:

Va armat! Arrabasseu-li aquest punyal!

(*Es llancen damunt d'ell, que es defensa.*)

MORTIMER:

I el meu cor, lliure, en el darrer moment,

s'obrirà i se'm desfermarà la llengua!

Damnació i ruïna damunt vostre,

que heu traït Déu i la reina legítima,

que tant us allunyeu de la Maria

terrena com de la celestial,

i us heu venut a una reina bastarda!

OFICIAL:

Heu sentit la blasfèmia? Agafeu-lo!

MORTIMER:

Estimada! No t'he pogut salvar,
però et vull donar exemple de coratge.
Prega per mi, Maria, santa meva,
i quan seràs al cel, crida'm amb tu!
(*Es clava el punyal i cau en braços dels guardes.*)

502

Escena cinquena

Cambra de la reina. ISABEL, amb una carta a la mà. BURLEIGH.

ISABEL:

Portar-me allí! Fer-me a mi aquesta burla!
El traïdor! Presentar-me en triomf
davant la seva amant! Oh, Burleigh, mai
una dona no ha estat tan enganyada!

BURLEIGH:

No puc entendre encara amb quin poder,
amb quines arts de màgia ha pogut
sorprenre així el seny de la meva reina.

ISABEL:

Oh, em moro de vergonya! Com devia
fer escarní de la meva bona fe!
Em creia rebaixar-la, i jo mateixa
he estat objecte de la seva mofa!

BURLEIGH:

Veus com eren lleials els meus consells?

ISABEL:

Amb prou duresa m'he vist castigada
per allunyar-me d'uns consells tan savis!

No creure el que ell em deia? Sospitar
un parany en els juraments d'amor?
En qui haig de confiar, si ell m'ha trait?
Ell, a qui he fet més gran que tots els grans,
a qui el meu cor ha tingut més a prop,
i a qui he permès actuar dins la cort
com el senyor, com el rei...

BURLEIGH: Mentrestant
et traïa amb aquesta falsa reina
d'Escòcia!

ISABEL: Doncs ella ha de pagar-ho
amb la sang! Està llesta la sentència?

503

BURLEIGH:
Llesta, tal com ho havies ordenat.

ISABEL:
Que mori! Que ell en vegi la caiguda
i que caigui després darrere d'ella!
L'he expulsat del meu cor. No és l'amor
allò que l'omple, sinó la venjança.
Ja que era tan amunt, que la caiguda
sigui igualment profunda i vergonyosa!
Que sigui un monument del meu rigor,
com fou senyal de la meva feblesa.
Que el duguin a la Torre, jo mateixa
nomenaré els seus jutges, i que pesi
tot el rigor de la llei damunt seu.

BURLEIGH:
Voldrà apropar-se a tu, justificar-se.

ISABEL:
Com pot justificar-se? No el delata
aquesta carta? Oh! El seu crim és clar
com el dia!

BURLEIGH: Pro tu ets bona i clement,
i el fet de veure'l, la seva presència
poderosa...

ISABEL: No el vull veure! Mai més!
Heu ordenat que no el deixin entrar
si es presenta?

BURLEIGH: Ho he fet.

PATGE, *entrant*: Milord de Leicester!

ISABEL:
L'infame! No el vull veure! Aneu-li a dir
que no el vull veure...

PATGE: Això no goso dir-ho
a Milord. No em creuria.

ISABEL: L'he enlairat
tant, que els criats, en la seva presència,
tremolen més que en la meva.

BURLEIGH, *al* PATGE: La reina
li prohibeix d'acostar-se.
(*El PATGE es retira vacil·lant.*)

ISABEL, *després d'una pausa*: Si fos
possible malgrat tot! Si ell es pogués
justificar! Digueu-me, no pot ser
que hagi estat una trampa de Maria
per fer-me rompre amb l'amic més fidel?
Oh, ella és prou malvada i traïdora!
Pot haver escrit la carta per sembrar
dins el meu cor un verinós recel
i llançar a la ruïna aquell que odia.

BURLEIGH:
Pro reina, pensa...

Escena sisena

Els mateixos. LEICESTER.

LEICESTER, *que obre la porta violentament i entra amb aire autori-*
tari: Vull veure qui és
aquest desvergonyit que m'impedeix
l'entrada dins la cambra de la reina.

ISABEL:

Ah, temerari!

LEICESTER: Rebutjar-me, a mi!

Si un Burleigh la pot veure, jo també!

BURLEIGH:

Sou molt audaç, Milord. Ficar-se aquí
sense permís.

LEICESTER:

I vós molt insolent,
Milord, de voler prendre la paraula!
Permís? No hi ha ningú en aquesta cort
de la boca del qual pugui Lord Leicester
rebre permisos o prohibicions.

(Mentre s'apropa amb humilitat a ISABEL:)

De la boca mateixa de la reina
ho vull...

ISABEL:

Fugiu del meu davant, innoble!

LEICESTER:

En aquests mots tan durs no reconec
la meva bona Isabel, sinó el lord
que m'és hostil. Em remeto a la meva
Isabel... Si l'has escoltat a ell,
jo exigeixo el mateix.

ISABEL:

Parleu, infame!

En negar-lo, augmenteu el vostre crim!

LEICESTER:

Abans feu que se'n vagi l'importú.
Sortiu, Milord! Allò que haig de tractar
amb la reina no vol cap testimoni.
Aneu-vos-en!

ISABEL: Quedeu-vos! Us ho mano!

LEICESTER:

Què hi ha de fer un tercer entre tu i jo?
Amb la meva adorada sobirana
és amb qui haig de parlar. Reclamo els drets
del lloc que ocupo... Són uns drets sagrats!
Insisteixo perquè Milord se'n vagi.

ISABEL:

Sí, sí, us escau aquest llenguatge altiu!

LEICESTER:

Sí que m'escau, perquè m'has atorgat
l'alt privilegi de la teva gràcia,
que em posa damunt d'ell i damunt tots!
El teu cor m'ha elevat a un rang tan noble.
I allò que m'ha donat l'amor, per Déu
que sabré defensar-ho a vida o mort!
Fes-lo sortir i veuràs que en pocs moments
m'entendré amb tu.

ISABEL:

Debades espereu
enganyar-me hàbilment amb frases buides.

LEICESTER:

Potser pot enganyar-te aquest xerraire,
però jo vull parlar al teu cor! Allò
que m'he atrevit a fer amb la confiança
del teu favor, no ho vull justificar
sinó davant el teu cor, i no admeto
cap altre tribunal que el teu afecte.

ISABEL:

Poca-vergonya! Justament això
és el primer que us condemna. Ensenyeu-li
la carta.

BURLEIGH: Heus-la aquí.

LEICESTER, *recorrent-la amb la vista sense perdre el domini d'ell mateix*: És de la mà
de l'Estuard.

ISABEL: Llegiu-la i emmudiu!

LEICESTER, *després de llegir, amb serenitat*:

Les aparences m'acusen, pro puc
esperar de no ser jutjat per elles!

507

ISABEL:

Podeu negar que heu tingut amb Maria
una entesa secreta, que heu rebut
un retrat i heu promès d'alliberar-la?

LEICESTER:

Sí jo em sentís culpable, fàcilment
desmentiria els mots d'una enemiga!
Pro la meva consciència és lliure,
reconec que ella ha escrit la veritat!

ISABEL:

Doncs, què, infeliç?

BURLEIGH:

Ell mateix es condemna!

ISABEL:

Lluny de mi! A la Torre..., traïdor!

LEICESTER:

No t'he traït. El meu error ha estat
mantenir-te els meus passos en secret;
pro el meu propòsit era honrat; ho he fet
per descobrir i esfondrar l'enemiga.

ISABEL:

Mísera excusa!

BURLEIGH: Com, Milord? Creieu...

LEICESTER:

He fet una jugada audaç, ho sé,
i dins aquesta cort, només el comte
de Leicester s'hi podia aventurar.
El món sap com odio l'Estuard.
Pel lloc que ocupo, per la confiança
amb què la reina m'honora, ningú
no pot dubtar del meu ànim fidel.
L'home que el teu favor ha distingit
sobre els altres, bé pot seguir tot sol
un camí audaç, quan vol complir el seu deure.

BURLEIGH:

Per què callar, si la causa era bona?

LEICESTER:

A vós us plau xerrar abans d'actuar,
Milord. Sou la campana que anuncia
els vostres fets. És la vostra manera.
La meva és actuar i després parlar.

BURLEIGH:

Parleu perquè us cal fer-ho!

LEICESTER, *mirant-lo de dalt a baix amb un esguard orgullós
i despectiu:* I vós, Milord,

us vanteu d'un fet gran i portentós,
d'haver salvat la vostra sobirana
i desemmascarat els traïdors.
Oh, vós tot ho sabeu, res no s'escapa
del vostre ull penetrant! Pobre xerraire!
Pro avui mateix, malgrat el vostre olfacte,
Maria fóra lliure, si no hagués
estat per mi.

BURLEIGH: Per vós...?

LEICESTER: Per mi, Milord.

Perquè la reina va confiar en Mortimer,
li va obrir el cor fins al punt de donar-li
una ordre sagnant contra l'Estuard,
quan el seu oncle, amb horror va eludir
un encàrrec així. Digueu... no és cert?
(*La reina i BURLEIGH es miren perplexos.*)

BURLEIGH:

Com ho heu pogut saber?

LEICESTER:

No ha anat així?

Doncs bé, on teníeu els vostres mil ulls
per no veure l'argúcia de Mortimer?
Era un papista ferotge, instrument
dels Guisa i criatura de Maria;
era un fanàtic audaç, decidit
a alliberar l'Estuard i a acabar
amb la reina...

509

ISABEL, *amb la més gran estupefacció*:

Aquest Mortimer?

LEICESTER:

Ell feia

que Maria tingués contacte amb mi,
i per aquest motiu el vaig conèixer.
Avui mateix havien d'arrencar-la
de la seva presó i fou ell mateix
qui me'n va revelar el moment precís.
Jo l'he fet detenir, i desesperat
en veure's fracassat i descobert,
ell mateix s'ha donat la mort.

ISABEL:

Oh, engany

incrèible... Aquest Mortimer!

BURLEIGH:

I és ara

que ha succeït, després que us he deixat?

LEICESTER:

Pel que fa a mi, lamento molt que ell s'hagi

donat aquesta fi. El seu testimoni,
 si ara fos viu, m'hauria deixat net
 del tot i alliberat de tota culpa.
 Per això el vaig lliurar a la mà del jutge.
 El rigor d'un judici en tota regla
 hauria acreditat i segellat
 davant tothom la meva innocència.

BURLEIGH:

Heu dit que s'ha matat. Ha estat ell sol
 o heu estat vós...?

510

LEICESTER: Quina indigna sospita!
 Sentim els guardes a qui l'he lliurat!
(Va a la porta i crida. Entra l'OFICIAL de la guàrdia.)
 Expliqueu a Sa Majestat la fi
 d'aquest Mortimer.

OFICIAL: Mentre feia guàrdia
 al vestíbul, Milord va obrir la porta
 de cop i em va ordenar que el cavaller
 quedés pres com a criminal d'Estat.
 Tot seguit el vam veure enfurismar-se,
 treure el punyal entre fortes injúries
 a la reina, i no vam poder impedir
 que es travessés el pit i caigués mort.

LEICESTER:

Bé. Podeu retirar-vos, Sir. La reina
 ja sap prou! *(L'OFICIAL es retira.)*

ISABEL: Oh, quin pou d'atrocitats!

LEICESTER:

Qui ha estat, doncs, el qui t'ha salvat? Ho ha fet
 Milord de Burleigh? Sabia el perill
 que t'envoltava? L'ha desviat ell?
 No, el teu àngel ha estat el fidel Leicester!

BURLEIGH:

Comte, us ve molt a tomb la fi de Mortimer!

ISABEL:

No sé pas què puc dir. Us crec i no us crec.
Penso que sou culpable i que no ho sou.
Oh, l'odiada que em fa tant de mal!

LEICESTER:

Ha de morir. Jo mateix voto ara
la seva mort. T'havia aconsellat
ajornar el compliment de la sentència
fins que un nou braç s'alcés per defensar-la.
Això és el que ha passat... i ara insisteixo
perquè sense ajornar-ho l'executis.

511

BURLEIGH:

Vós, aconsellar això?

LEICESTER:

Ni que em sublevi
arribar a aquests extrems, admeto i penso
que el benestar de la reina reclama
aquest sagnant sacrifici, i proposo
estendre l'ordre d'execució
ara mateix.

BURLEIGH:

Ja que veig que Milord
té un parer tan lleial i seriós,
proposo qui li sigui confiat
a ell l'acompliment de la sentència.

LEICESTER:

A mi?

BURLEIGH: A vós. No podeu fer res millor
per allunyar les sospites que pesen
encara sobre vós, que ser el qui faci
decapitar la dona a qui us acusen
d'haver estimat.

ISABEL, *mirant fixament* LEICESTER:
Un bon consell, Milord!
Que sigui així, i que quedi decretat.

LEICESTER:
El rang que tinc m'hauria d'eximir
d'una comesa tan trista, que sembla,
en tots sentits, més apta per a un Burleigh.
Qui viu tan pròxim a la seva reina
no ha d'acomplir un acte tan luctuós.
Pro per mostrar el meu zel i satisfer
la meva reina, renuncio als drets
que em confereix la meva dignitat
i accepto el deure odiós.

ISABEL: Que Lord Burleigh
el comparteixi amb vós.
(A BURLEIGH:) Feu el que calgui
perquè l'ordre es compleixi tot seguit.

BURLEIGH *se'n va. Hi ha tumult a l'exterior.*

Escena setena

Els mateixos i el comte de KENT.

ISABEL:
Què hi ha, Milord de Kent? Quin avalot
agita la ciutat? Què passa?

KENT: Reina,
és el poble, que assetja aquest palau
i reclama de veure't amb urgència.

ISABEL:
Què demana el meu poble?

KENT: Per tot Londres
 s'estén la por de veure amenaçada
 la teva vida, et ronden assassins
 que ha enviat contra tu el Papa de Roma.
 Els catòlics s'han conjurat per treure
 de la presó l'Estuard per la força
 i proclamar-la reina. Així ho suposa
 el poble enfurismat. Només si cau
 avui mateix la testa de Maria
 es calmarà.

ISABEL: Com? M'hi volen forçar?

513

KENT:
 Han decidit que no es retiraran
 abans que no hagi firmat la sentència.

Escena vuitena

Els mateixos. BURLEIGH i DAVISON amb un escrit.

ISABEL:
 Què porteu, Davison?

DAVISON, *que s'hi apropa amb aire greu:*

Has ordenat, reina...

ISABEL:
 Què és? (*Va a agafar l'escrit, però té una esgarrifança i es fa enrere.*) Oh, Déu meu!

BURLEIGH: Obeeix
 la veu del poble, que és la veu de Déu.

ISABEL, *indecisa i lluitant amb si mateixa:*
 Oh, milords! Qui em dirà si allò que escolto
 és realment la veu de tot el poble,
 la veu del món? Ah, quin horror em fa,

si dono oïda al desig de la massa,
que un dia es deixi sentir una altra veu
ben distinta, i que justament la que ara
m'empeny amb violència a aquest acte,
me'l recrimini quan l'hauré acomplert!

Escena novena

Els mateixos i el comte de SHREWSBURY.

514

SHREWSBURY, *entrant amb gran agitació:*

Volen que obris precipitadament,
oh reina, resisteix, tingues ferma!
(En veure DAVISON amb l'escrit:)
O ja ha passat? És així? Veig la mà
que sosté el full nefast. Feu que no arribi
ara als ulls de la reina.

ISABEL: Noble Shrewsbury!

M'hi veig forçada!

SHREWSBURY: Qui t'hi pot forçar?

Ets tu qui mana, i ara et cal mostrar
la teva majestat. Fes emmudir
les veus grolleres que han gosat forçar-te
la voluntat reial i governar-te
el judici. La por i un cec deliri
mou el teu poble, i tu mateixa estàs
fora de tu, estàs greument excitada.
Ets humana, i ara no pots dictar
sentència.

BURLEIGH: Fa temps que ha estat dictada.

Aquí no hem de jutjar, hem d'executar.

KENT, *que s'havia allunyat en arribar SHREWSBURY, i ara es torna a apropar:*

Creix l'aldarull. No podem contenir
més temps el poble.

ISABEL, *a SHREWSBURY:* Vegeu com m'instiguen!

SHREWSBURY:

Només vull un ajornament. Aquest
cop de ploma pot decidir la teva
joia i la teva pau. Durant molts anys
hi has pensat. Deixaràs que t'arrossegui
un moment borrascós? Només ens cal
un breu ajornament! Recapacita
i espera una hora més tranquil·la.

515

BURLEIGH: Espera,

dubta, retarda fins que el regne esclati
en flames, fins que l'enemiga arribi
a donar realment el cop mortal.
Tres vegades un déu te n'ha salvat;
avui t'ha anat de poc, esperar un nou
miracle fóra temptar Déu.

SHREWSBURY:

El Déu

que t'ha guardat amb mà miraculosa
quatre cops i que avui ha donat força
al feble braç d'un vell perquè pogués
deturar un foll, mereix que hi confiem!
No vull alçar la veu de la justícia
perquè no n'és el moment, ni tu pots
sentir-la enmig d'aquesta tempestat.
Però una cosa et dic: ara tremoles
davant aquesta Maria vivent,
però no t'ha d'espantar la vivent,
sinó la morta, la decapitada.
S'alçarà de la tomba i com deessa

de la discòrdia, com un espectre
venjatiu rondarà pel teu reialme,
i allunyarà de tu el cor del teu poble.
Com que la tem, el britànic l'odia,
però la venjarà quan no existeixi.
En aquesta infeliç, no veurà ja
una enemiga de la seva fe,
sinó la néta dels seus reis, la víctima
de l'odi i de la gelosia, i tu
no trigaràs a adonar-te del canvi!
Després del fet sagnant, recorre Londres,
mostrà't al poble que abans s'aplegava
joiós al teu voltant i podràs veure
un altre poble, una nova Anglaterra;
ja no t'envoltarà aquesta justícia
magnífica que t'ha fet guanyar els cors!
El terror, espantós acompanyant
de tota tirania, anirà sempre
davant teu, i els carrers quedaran buits
al teu pas. Haurà estat un acte extrem.
Quina testa es podrà sentir segura,
si cau aquesta, que és sagrada!

ISABEL: Ah, Shrewsbury!

Vós m'heu salvat la vida, heu allunyat
de mi el punyal de l'assassí. Per què
no li heu deixat seguir el seu curs? Així
hauríem acabat amb aquest plet
i jo, lliure de dubtes i de culpa,
jauria al meu silenciós sepulcre.
A fe que estic cansada de la vida
i del govern! Si ha de caure una reina
per tal que l'altra visqui –i reconec
que no hi ha altre camí– no puc ser jo

la qui cedeixi? Que triï el meu poble.
 Li retorno la seva majestat.
 Déu sap que no he buscat mai el meu bé,
 sinó el bé del meu poble, i si ell espera
 dies millors d'una reina més jove,
 d'aquesta seductora Estuard, jo
 deixo de grat el meu tron i retorno
 a la tranquil·la soledat de Woodstock,
 on, lluny de la buïdor dels grans del món,
 trobaré en mi mateixa la grandesa.
 No m'han fet per ser reina! Per ser rei
 s'ha de ser dur, i jo tinc el cor molt feble.
 He governat feliçment aquesta illa
 molts anys, perquè em bastava fer feliços
 els súbdits, pro ara tinc per primer cop
 un greu deure reial i em falten forces.

517

BURLEIGH:

Per Déu, quan sento uns mots tan poc reials
 en boca de la meva sobirana,
 fóra traïr el meu deure, el meu país,
 continuar en silenci. Dius que estimes
 el teu poble molt més que a tu mateixa,
 demostra-ho ara! No triïs la pau
 per a tu sola, ni lliuris el regne
 als temporals! Pensa en la nostra Església!
 Vols que regni de nou amb l'Estuard
 la vella superstició, que els frares
 tornin a governar? El nunci de Roma
 ha de tornar a clausurar-nos els temples
 i a destronar els nostres reis? T'encomano
 les ànimes de tots els teus vassalls.
 Segons com ara actuïs, pots salvar-les
 o perdre-les! No és hora de febleses;

el bé del poble és el deure suprem,
i si Shrewsbury t'ha salvat la vida,
jo salvaré Anglaterra, que és molt més!

ISABEL:

Deixeu-me sola amb mi mateixa! Els homes
no em donaran consell ni cap consol
en un afer tan greu. El vull sotmetre
al Suprem Jutge. Faré el que ell m'inspiri.
Sortiu, Milords!
(A DAVISON:) Vós, Sir, resteu a prop!

518

Els lords se'n van. Només SHREWSBURY resta uns instants davant la reina amb un esguard significatiu, després s'allunya lentament amb expressió de dolor profund.

Escena desena

ISABEL, *sola*.

ISABEL:

Oh, esclavitud de qui serveix el poble!
Servatge indigne! Que cansada estic
d'adular un ídol que el meu cor menysprea!
Quan em sentiré lliure en aquest tron?
Cal respectar l'opinió, buscar
l'elogi de la massa, haig de complaure
el poble baix a qui només agraden
els xarlatans! Oh, no pot dir-se rei
qui ha de complaure el món! Només pot ser-ho
aquell que pot obrar sense pretendre
l'aplaudiment de ningú. He exercit
tota la meva vida la justícia

i avorrit l'arbitrarietat, per veure'm
l·ligada ara de mans davant aquest
primer fet violent, inevitable!
L'exemple que he donat, ara em condemna!
Si fos com la tirànica Maria
d'Espanya, que em va precedir en el tron,
podria fer vessar una sang reial
sense censures! Però jo mateixa
he escollit lliurement d'obrar amb justícia!
L'omnipotent necessitat que força
també la lliure voluntat dels reis
em va imposar aquesta virtut. Voltada
d'enemics, em manté el favor del poble
sobre aquest tron tan disputat. I totes
les grans potències del Continent
em volen destruir. Inconciliable,
llança el Papa de Roma un anatema
sobre el meu cap. El francès em traeix
amb un fals bes fraternal, i una guerra
oberta i furiosa d'extermini
em preparen per mar els espanyols.
M'enfronto a tot un món, dona indefensa,
i haig d'encobrir amb les més altes virtuts
la poca solidesa dels meus drets,
aquesta taca amb què el meu mateix pare
va rebaixar el meu reial naixement.
No la puc esborrar. L'ha tret a llum
l'odi dels meus enemics que m'enfronta
a l'Estuard com a un etern fantasma
amenaçant. No, que el terror s'acabi!
Ha de caure el seu cap. Vull tenir pau.
Ella és la fúria de la meva vida,
un esperit torturador que el fat

m'ha destinat. Sempre que he concebut
un goig, una esperança, m'he topat
amb la serp infernal. M'ha pres l'amant,
m'ha robat el promès! Tots els meus mals
porten el nom de Maria Estuard.

Si ella és exclosa del món dels vivents,
jo seré lliure com l'aire dels cims.

(Silenci.)

Amb quin altiu sarcasme m'ha mirat,
com si em volgués fulminar amb la mirada!

Res no hi podrà! Jo tinc armes millors,
el seu cop és mortal, definitiu!

(Va cap a la taula amb passes ràpides i agafa la ploma.)

Una bastarda jo? Desgraciada!

Només ho sóc mentre vius i respires!

El dubte del meu naixement reial

serà esborrat, si jo t'esborro a tu.

Si el britànic no té altra elecció,

jo seré filla d'un enllaç legítim!

Signa amb traç ràpid i enèrgic. Després, deixa caure la ploma i es fa enrere amb expressió d'horror. Després d'una pausa, truca perquè hi vagi algú.

Escena onzena

ISABEL, DAVISON.

ISABEL:

On són els altres lords?

DAVISON:

Són a calmar
el poble esvalotat. Així que el comte

de Shrewsbury se'ls ha mostrat, tot d'una ha cessat el tumult. «És ell! És ell!», han cridat centenars de veus. «És ell qui va salvar la reina! Escolteu l'home més coratjós d'Anglaterra!» I llavors el noble Talbot ha retret al poble amb mots suaus la seva violenta coerció, ha parlat amb una força tan convincent que la gent s'ha calmat i en silenci ha deixat la plaça.

ISABEL: Oh poble mudable que tot vent pot fer girar!
 Ai d'aquell que es recolza en aquest jonc!
 Molt bé, Sir Davison, podeu sortir.
(Ell va cap a la porta.)
 I aquest paper... torneu-lo a prendre... El poso a les vostres mans.

521

DAVISON, *que fa un cop d'ull al paper i s'espanta:*
 Reina! És el teu nom!

Has decidit?

ISABEL: Havia de firmar.
 Ho he fet. Però un paper no decideix encara res. Un nom no mata.

DAVISON: Reina,
 el teu nom sota aquest escrit ho deixa tot decidit, mata, és un traç alat que fereix. Aquest full farà anar el sheriff i els comissaris a Fotheringhay amb tota urgència, a anunciar la mort a la reina d'Escòcia, i a fer-la executar així que neixi un nou dia. Aquí no hi ha retard. Així que el full deixi les meves mans, ella ha caigut.

ISABEL:

Sí, Déu posa un afer gran i important
a les vostres mans febles, Sir. Pregueu-li
que us ajudi amb la seva saviesa.
Me'n vaig i us abandono al vostre deure.
(*Va a sortir.*)

DAVISON, *se li posa al davant*:

No reina, abans has de notificar-me
la teva voluntat. Hi pot haver
cap altra saviesa que seguir
literalment allò que ordenes? Poses
aquesta ordre a les meves mans per tal
que veloçment la faci executar?

ISABEL:

Fareu allò que la vostra prudència...

DAVISON:

La meva? Déu me'n guard! L'obediència
és la meva prudència. Un servent
no pot decidir res en aquest cas.
L'error més lleu duria a un regicidi,
a un terrible trastorn. En un afer
tan greu, permet-me ser el teu instrument
cec, sense voluntat. Diques ben clar
què penses: Què cal fer amb aquesta ordre?

ISABEL:

Prou que el seu nom ho expressa.

DAVISON:

Així, desitges

que sigui executada tot seguit?

ISABEL, *que vacil·la*:

No dic això, i tremolo de pensar-ho.

DAVISON:

Doncs vols que la suspengui per un temps?

ISABEL, *ràpida*:

Va a càrrec vostre! Vós en responeu.

DAVISON:

Jo? Déu del cel! Parla, reina! Què vols?

ISABEL, *impacient*:

Vull que en aquest afer infortunat
no ens calgui pensar més, que finalment
em deixi en pau i per sempre.

DAVISON:

No et costa
més que un sol mot. Oh, parla, i decideix
què cal fer amb aquest full.

ISABEL:

Ja us ho he dit,
i no em turmenteu més.

DAVISON:

Que ja ho has dit?
Res no m'has dit. Oh, que la meva reina
es digni recordar-ho!

ISABEL, *picant el terra amb el peu*:

Insuportable!

DAVISON:

Sigues clement! Encara fa pocs mesos
que ocupo el càrrec! Ignoro el llenguatge
de la cort i dels reis; m'han educat
en uns costums senzills i humils, i et prego
que siguis pacient amb qui et serveix!
No estalviïs cap mot per instruir-me,
per deixar clars els meus deures.

(S'apropa a ella en actitud de súplica; ella se li gira d'esquena, i ell mostra desesperació; després parla amb to decidit.)

Té, torna

a prendre aquest paper! Torna'l a prendre!
Se'm torna foc entre les mans i em crema.
No em trïis per servir-te en un afer
tan terrible.

ISABEL:

Exerciu el vostre càrrec.
(Se'n va.)

Escena dotzena

DAVISON, *i immediatament* BURLEIGH.

DAVISON:

Se'n va! Em deixa confús i ple de dubtes
amb aquest full terrible... Què haig de fer?
Haig de guardar-lo? Li haig de donar curs?
(A BURLEIGH, *que entra*.)

Ah, sort que sou aquí, Milord! Sou vós
el qui va introduir-me en aquest càrrec!
Allibereu-me'n. El vaig acceptar
perquè ignorava els seus deures. Deixeu-me
tornar a l'obscuritat on vau trobar-me.
No serveixo per ocupar aquest lloc...

BURLEIGH:

Què us passa, Sir? Calmeu-vos! On teniu
la sentència? Us ha cridat la reina?

DAVISON:

M'ha deixat indignada. Aconselleu-me!
Salveu-me! Allibereu-me de l'angoixa
infernald'aquests dubtes. La sentència
la tinc jo, i és signada.

BURLEIGH: Ho és? Doneu-me-la!

DAVISON:

No puc!

BURLEIGH: Què?

DAVISON: No m'ha dit prou clarament
la seva voluntat.

BURLEIGH: Prou clarament?

L'ha signada. Doneu-me-la!

DAVISON:

Haig de fer-la
executar o no ho haig de fer? Déu meu!
Sé el que haig de fer?

BURLEIGH: Cal que l'executeu
ara mateix, de pressa. Esteu perdut,
si ho freneu.

DAVISON: Ho estaré si ho precipito.

BURLEIGH:
Sou foll! Esteu fora de vós! Doneu-me-la!
(*Li arrabassa l'escrit i se'n va de pressa.*)

DAVISON, *corrent darrere d'ell*:
Què feu, Sir? No em deixeu! Em voleu perdre!

ACTE CINQUÈ

L'escena representa la mateixa cambra del primer acte

527

Escena primera

HANNA KENNEDY, *de dol rigorós, amb els ulls plorosos i amb un dolor intens però contingut, s'ocupa a segellar paquets i cartes. Sovint el dolor l'obliga a interrompre la seva ocupació i a pregar en silenci. Entren PAULET i DRURY, també vestits de negre. Els segueixen molts criats que duen recipients de plata, miralls, pintures i altres objectes preciosos i van omplint amb ells el fons de la cambra. PAULET lliura a la dida un cofret de joies i un paper, i li indica amb un gest que es tracta d'una llista dels objectes que han anat portant. A la vista d'aquestes riqueses, es renova el dolor de la dida, que s'enfonsa en una profunda tristesa. Els altres van sortint en silenci. Entra MELVIL.*

KENNEDY, *va cap a ell, així que el veu:*

Melvil! Sou vós! Puc tornar-vos a veure!

MELVIL:

Sí, fidel Kennedy! Ens tornem a veure!

KENNEDY:

Després de llarga i dolorosa absència!

MELVIL:

Un trist i dolorós retrobament!

KENNEDY:

Oh, Déu! Veniu...?

MELVIL:

Per a l'últim i etern
adéu que haig de donar a la meva reina.

KENNEDY:

Fins a aquest dia de la seva mort
no li han concedit la tan volguda
presència dels seus. Oh estimat Sir!
No us preguntaré pas com us ha anat,
ni us diré quines penes hem sofert
d'ençà que us van separar de nosaltres.
Ah! Ja vindrà potser l'hora de fer-ho.
Oh, Melvil! Ens calia viure l'alba
d'un dia com aquest!

MELVIL:

No ens entendrim
l'un a l'altre! Jo, mentre tingui vida,
vull plorar; mai no animarà el meu rostre
un somriure! Ni mai tornaré a treure'm
aquesta roba negra! Serà etern
el meu dol! Però ara vull ser ferm.
Prometeu-me també de moderar-vos
en el dolor. I si els altres s'abandonen
a un desesper sense consol, nosaltres
precedim-la amb valent i noble gest,
servim-li de suport en el camí
de la mort.

KENNEDY:

Melvil! Us equivoqueu,
si creieu que la reina necessita
el nostre ajut per anar amb enteresa
cap a la mort! És ella la qui ens dóna
un exemple de noble captinença.

No tingueu por, que Maria Estuard
morirà com a reina i heroïna.

MELVIL:

Va rebre amb enteresa la notícia?
Diuen que no hi estava preparada.

KENNEDY:

No hi estava. Uns temors ben diferents
angoixaven Milady. No la mort
sinó el seu salvador era allò que feia
esgarrifar Maria. Ens van prometre
la llibertat. Mortimer va jurar
treure'ns d'aquí aquesta mateixa nit.
I entre la por i l'esperança, dubtosa
de si calia confiar l'honor
i la seva reial persona al jove
agosarat, esperava el matí.
Després hi ha un gran tumult dins el castell,
cops que ens espanten, molts cops de martell;
creiem sentir els nostres llibertadors.
És l'esperança, el dolç instint de viure
que s'alça poderós i irreprimible.
Llavors s'obre la porta... Entra Sir Paulet
i ens comunica que... els fusters aixequen
el patíbul als nostres peus.
(*Es gira, presa d'un dolor violent.*)

MELVIL:

Déu just!

Digueu-me, com ha suportat Maria
aquest terrible canvi?

KENNEDY, *després d'una pausa, durant la qual s'ha refet una mica:*

No ens desfem
a poc a poc de la vida! Tot d'una,
en un instant, s'ha de produir el pas
d'allò que és temporal al que és etern,

i en un moment així, Déu ha permès a Milady allunyar tota esperança terrenal i abraçar amb fe i amb un ànim ben decidit el cel. No ha donat signes de terror, ni cap queixa ha deshonrat la meva reina. Només en conèixer la traïció infame de Lord Leicester, i el trist destí del jove coratjós que s'ha sacrificat per ella, en veure el gran dolor d'aquest vell cavaller que perd amb ella l'última esperança, les llàgrimes li han vessat; no pas pel seu destí sinó pel sofriment dels altres.

MELVIL: I ara, on és? Porteu-me a veure-la.

KENNEDY:

Entre pregàries ha passat la resta de la nit, i ha pres comiat per carta dels amics més preuats. Ha redactat el testament amb la pròpia mà. Ara reposa un moment. L'últim son la reanimarà.

MELVIL: Qui l'acompanya?

KENNEDY:

Hí ha Burgoyne, el seu metge, i les serventes.

Escena segona

Els mateixos i MARGARET KURL.

KENNEDY:

Què hi ha, Mistress? S'ha despertat Milady?

KURL, *eixugant-se les llàgrimes:*

Ja s'ha vestit i ha preguntat per vós.

KENNEDY:

Ara hi vaig.

(A MELVIL, *que va a acompanyar-la:*)

No em seguiu. Abans que us vegi,
em caldrà preparar Milady!

(*Se'n va.*)

KURL:

Melvil!

El nostre antic majordom!

MELVIL:

Sí, sóc jo.

531

KURL:

Ja no necessitem cap majordom!
Melvil, veniu de Londres, no teniu
noves del meu marit?

MELVIL:

Diu que serà
alliberat tan bon punt...

KURL:

Tan bon punt
sigui morta Milady! Oh vil i infame
traïdor! Ell ha occit la nostra reina.
Diu que els seus mots l'han condemnada.

MELVIL:

És cert.

KURL:

Oh, maleïda sigui la seva ànima
fins a l'infern. Ha declarat en fals.

MELVIL:

Milady Kurl! Penseu el que dieu.

KURL:

Ho vull jurar davant el tribunal,
vull repetir-l'hi a la cara, i que el món
en vagi ple: ella mor innocent.

MELVIL:

Oh, Déu ho vulgui!

Escena tercera

Els mateixos i BURGOYN. *Després,* HANNA KENNEDY.

BURGOYN, *que veu* MELVIL:

Oh, Melvil!

MELVIL, *abraçant-lo:*

Burgoyn!

BURGOYN:

Ompliu un vas de vi per a Milady!

Afanyeu-vos!

532

MELVIL:

Com? No està bé la reina?

BURGOYN:

Se sent forta, l'enganya el seu coratge

heroïc, i creu que no li cal cap menja.

Però encara l'espera un dur combat

i els enemics no han de gloriejar-se

que l'ha fet tornar lívida la por

de la mort, quan cedeixi la natura

a la feblesa.

MELVIL, *a la dida, que entra:*

Em vol veure?

KENNEDY:

Aviat

serà aquí ella mateixa. Què mireu,

Sir, al vostre voltant? El vostre esguard

em pregunta: Què vol dir tanta pompa

en aquest lloc de mort? Sir, hem viscut

en la misèria, i amb la mort ve

l'abundància.

Escena quarta

Els mateixos. Dues noves cambreres de MARIA, també vestides de dol. En veure MELVIL, esclaten en llàgrimes.

MELVIL: Oh, quina visió!
Oh Gertrude, Rosamond! Com ens trobem!

CAMBRERA SEGONA:
Ens ha fet allunyar. Vol estar sola
amb Déu per darrer cop.

Entren dues criades més, també de dol, que mostren el seu dolor amb gest silencios.

533

Escena cinquena

Els mateixos i MARGARET KURL. Porta una copa d'or amb vi, i la deixa damunt la taula, mentre ella, pàl·lida i tremolosa, es recolza en un seient.

MELVIL: Què teniu, Mistress?
Què us ha espantat així?

KURL: Déu meu!

BURGOYN: Què us passa?

KURL:
Que ho hagi hagut de veure!

MELVIL: Retorneu
en vós! Digueu què ha passat.

KURL: Quan pujava
amb la copa de vi la gran escala
que va al saló de sota, veig que s'obre
una porta... i a dintre, veig... Oh, Déu!

MELVIL:

Què hi heu vist? Domineu-vos!

KURL:

Les parets

totes cobertes de negre, i un gran
 cadafal revestit de roba negra,
 que s'alçava del terra, i que tenia
 al mig un piló negre amb un coixí
 i a la vora hi brillava una destral
 ben esmolada; i la sala era plena
 de gent que s'apinyaven al voltant
 dels instruments de mort amb l'esguard àvid
 de sang, tot esperant la seva víctima.

LES CAMBRERES:

Déu s'apiadi de la nostra reina.

MELVIL:

Procureu dominar-vos, que ella arriba.

Escena sisena

Els mateixos. MARIA, amb un vestit blanc i solemne. Du al coll un agnus dei penjat d'un collaret de granisses i un rosari penjat de la cintura. Porta també un crucifix, i una diadema als cabells. El gran vel negre, el du tirat enrere. Quan entra, els presents s'aparten a banda i banda i expressen el més intens dolor. MELVIL ha caigut de genolls amb un moviment involuntari.

MARIA, que mira al voltant amb tranquil·la dignitat:

Per què ploreu? De què us queixeu? Hauríeu
 d'alegrar-vos amb mi, que finalment
 arribo al terme dels meus sofriments.
 Els lligams cauen, la presó se m'obre.
 Felix, l'ànima vola amb ales d'àngel

cap a l'eterna llibertat. Quan vaig
caure en poder d'una enemiga altiva,
i rebre un tracte indigno d'una reina
gran i lliure, era l'hora de plorar!
Benefactora i saludable, em ve
la mort, la greu amiga que cobreix
amb negres ales la meva vergonya.
L'últim destí ennobleix l'home caigut.
Sento de nou la corona a la testa
i el digne orgull m'omple l'ànima noble!
(Mentre avança uns quants passos més:)
Melvil aquí? No, així no, noble Sir!
Vull que us alceu, heu vingut al triomf,
no a l'agonia de la vostra reina.
Per a mi és una sort inesperada
que la meva memòria no quedi
del tot en mans dels nostres enemics,
que un partidari de la meva fe
i un amic pugui fer de testimoni
a l'hora de la meva mort. Digueu,
com us ha anat en un país hostil
i inhumà com aquest, d'ençà que van
arrencar-vos del meu costat? Sovint
el meu cor s'ha neguitejat per vós.

MELVIL:

No he sentit altre pes que el del dolor
per tu i aquest de no poder servir-te.

MARIA:

On és Didier, el meu vell tresorer?
Ben segur que ja fa molts anys que dorm
el son etern, perquè era un ancià.

MELVIL:

Déu no li ha concedit aquesta gràcia,
ha d'enterrar la teva joventut.

MARIA:

Ah, que abans de morir no hagi pogut
 tenir la joia de besar la testa
 estimada de qui m'és consaguini!
 Però em caldrà morir entre forasters,
 només veuré vessar les vostres llàgrimes!
 Melvil, els últims desigs per als meus,
 els diposito al vostre pit fidel.
 Beneeixo el més cristià dels reis,
 cunyat meu, i tota l'estirp reial
 de França. Beneeixo el cardenal
 que m'és oncle, i el meu noble cosí
 Enric de Guisa. Beneeixo el Papa,
 sant vicari de Crist, que també a mi
 m'ha beneït, i el monarca catòlic,
 que es va oferir noblement a salvar-me
 i venjar-me. Tots són al testament,
 i aquests presents del meu amor, encara
 que són tan pobres, no els menysprearan.
 (*Es gira als seus criats.*)

A vosaltres, us he recomanat
 al meu reial germà de França, el qual
 podrà donar-vos una nova pàtria.
 I si el meu darrer prec té algun valor,
 no us quedeu a Anglaterra, que els britànics
 no s'envaneixin amb el vostre mal,
 ni vegin a la pols els meus servents.
 Davant aquest Sant Crist, m'heu de prometre
 que deixareu aquest país funest
 així que jo no hi sigui.

MELVIL, *tocant el crucifix*: En nom de tots,
 t'ho juro.

MARIA: Allò que, pobra, espoliada,

encara m'han deixat, ho he repartit
 entre vosaltres, i espero que sigui
 respectada la meua voluntat.
 I el que duc per anar a la mort també
 us pertany. Permeteu que em posi encara
 adreços terrenals per pujar al cel.

(*A les serventes:*)

Alix, Gertrude i Rosamond, us deixo
 les perles i els vestits, perquè a vosaltres,
 la gent jove, us agrada de fer goig.
 Tu, Margaret, ets la qui tens més dret
 a la meua bondat, perquè a tu et deixo
 més malaurada que a totes les altres.
 Que no em vull venjar en tu de la flaqueza
 del teu home, ho veuràs pel meu llegat.
 A tu, Hanna fidel, no et sedueix
 el preu de l'or ni l'esclat de les pedres.
 El joiell més preuat és per a tu
 el meu record. Pren aquest mocador
 que he teixit per a tu amb les meves mans
 en hores de dolor, i entreteixit
 amb llàgrimes ardents. M'hi embenaràs
 els ulls quan serà l'hora. Aquest és l'últim
 servei que espero de la meua Hanna.

KENNEDY

Oh, Melvil, no ho suportó!

MARIA:

Veniu tots.

Veniu a rebre el meu últim adéu.

(*Allarga les mans i tots, l'un rere l'altre, cauen als seus peus
 i li besen les mans entre plors.*)

Us dic adéu, Alix i Margaret.

I a vós, Burgoyne, gràcies per servir-me...

I tu, Gertrude, tens una boca ardent.

Jo he estat molt odiada, pro també
 molt estimada; a tu, Gertrude, ara,
 que un noble cavaller et faci feliç...
 I tu, Berta, has triat la millor part:
 vols ser la casta núvia del cel.
 Cal que t'afanyis a acomplir el teu vot.
 Són enganyosos els béns terrenals.
 La teva reina te'n dóna l'exemple.
 I prou! Adéu! Adéu! Adéu per sempre!
 (*Es gira de pressa d'esquena i se'n van tots, menys MEL-*
VIL.)

538

Escena setena

MARIA, MELVIL.

MARIA:

He arreglat ja les coses temporals
 i espero deixar el món sense cap deute
 amb ningú. Però hi ha una cosa, Melvil,
 que priva la meva ànima oprimida
 d'alçar-se alegre i lliure.

MELVIL: Descobreix-me-la.

Alleugera el teu cor, i els teus neguits
 confia'ls a l'amic fidel.

MARIA: Em trobo

vora l'eternitat. Ben aviat
 m'hauré de presentar al Jutge Suprem,
 i no he pogut conciliar-me encara
 amb el Santíssim. M'han negat un clergue
 de la meva religió, i no vull
 rebre el Sant Sagrament de clergues falsos.

Vull morir dins la meva fe, que és l'única
que ens pot salvar.

MELVIL: Assossega el teu cor.
El cel té en compte el teu desig fervent
i pietós com si fos acomplert.
La tirania et pot lligar les mans,
pro el cor devot s'alça lliure vers Déu.
Els mots són morts, la fe et dóna la vida.

MARIA:
Melvil! El cor no es basta a si mateix.
Per guanyar els béns del cel, la fe demana
penyores terrenals. Per això Déu
es va fer home i, en un cos visible,
misteriosament va tancar els dons
invisibles del cel. La Santa Església
sublim ens fa d'escala cap al cel,
per'xò en diem universal, catòlica,
perquè la fe de tots ens fortifica
en la fe; allí on milers pregunen i adoren,
la brasa es torna flama, i l'esperit
puja al cel desplegant les seves ales.
Ah, feliços aquells que comparteixen
un prec joiós dins la casa del Pare!
És adornat l'altar, cremen els ciris,
sonen campanes, s'escampa l'encens.
El bisbe, dret, amb els blancs ornaments,
agafa el calze, el consagra i proclama
l'alt miracle de Crist fet carn i sang,
i un Déu present fa que es prosterní el poble
ple de fe. Ah, jo sola en sóc exclosa,
cap benedició del cel no baixa
a la meva presó.

MELVIL: Ell entra en tu.
 És a prop teu. Confia en Qui ho pot tot.
 En mans de qui té fe, la vara seca
 pot treure branques i El qui de la roca
 va fer brollar la font pot preparar-te
 l'altar dins la presó, i fer canviar
 aquesta copa, el terrenal beuratge,
 de sobte en un licor celestial.
(Agafa la copa que hi ha damunt la taula.)

540 MARIA: Us he entès, Melvil? Sí, sí que us he entès!
 Aquí no hi ha una església, cap clergue
 ni el sagrament, pro el nostre Salvador
 ens diu: «Quan dos s'apleguen en nom meu,
 jo hi sóc present». Què fa del sacerdot
 un nunci del Senyor? Tenir el cor pur
 i una conducta impecable. Per mi
 sou doncs un sacerdot, bé que no us hagin
 ordenat, sou un missatger de Déu
 que em du la pau. Vull confessar-me amb vós
 per darrer cop i, de la vostra boca,
 rebre l'anunci que seré salvada.

MELVIL: Si el teu cor t'hi empeny amb tanta força,
 oh reina, has de saber que Déu també
 pot fer un miracle per al teu consol.
 Has dit que aquí no hi ha cap sacerdot,
 ni Església, ni el cos de Crist. T'enganyes.
 Hi ha un sacerdot, i un Déu hi és present:
(En dir els darrers mots, es descobreix el cap i presenta a
 MARIA *una Hòstia en una patena d'or.)*
 Sóc sacerdot per escoltar la teva
 última confessió i per donar-te
 la pau en el camí cap a la mort.

He estat ungit i et porto aquesta Forma
que el Sant Pare mateix ha consagrat.

MARIA:

Així, al llindar de la mort, m'és donat
encara aquest favor celestial!
Talment un immortal que descendís
en un núvol daurat, així com l'àngel
va deslliurar de la presó l'apòstol
sense que els panys ni les dagues dels guàrdies
deturessin el seu pas poderós
entre portes barrades, i a la cel·la
va presentar-se resplendent, així
quan m'han fallat els salvadors humans,
em ve a sorprendre el missatger diví!
I vós, que vau servir-me, ara serviu
el Déu suprem, i en sou la veu sagrada!
Abans us prosternàveu davant meu
i ara jo ho faig davant vostre.
(*Cau agenollada davant d'ell.*)

MELVIL, *tot fent el senyal de la creu damunt d'ella:*

En el nom
del Pare, el Fill i de l'Esperit Sant,
Maria, has penetrat dins el teu cor?
Promets de confessar la veritat
al Déu que és veritat?

MARIA: Obro el meu cor
davant d'Ell i de tu.

MELVIL: De què t'acusa
la consciència d'ençà que amb Déu
et vas conciliar per darrer cop?

MARIA: El meu cor ha estat ple d'odi i d'enveja,
i dintre meu he covat la venjança.

Pecadora, he esperat perdó de Déu
i no he pogut perdonar una enemiga.

MELVIL:

Te'n penedeixes, tens el ferm propòsit
d'abandonar aquest món en pau amb Déu?

MARIA:

El tinc, i espero que Déu em perdoni.

MELVIL:

De quins altres pecats pots acusar-te?

MARIA:

542

No sols de l'odi, un amor pecador
m'ha dut a ofendre encara més l'Altíssim.
El meu cor fatu va ser atret per l'home
que infidel va deixar-me i enganyar-me!

MELVIL:

Te'n penedeixes, rebutja el teu cor
els falsos ídols per girar-se a Déu?

MARIA:

És la lluita més dura que he lliurat.
S'ha trencat l'últim lligam terrenal.

MELVIL:

De què més la consciència t'acusa?

MARIA:

Ah, un crim sagnant, confessat ja fa temps,
retorna a mi amb una terrible força
en aquest darrer instant de retre comptes,
i em tanca, negre, les portes del cel:
vaig fer assassinar el rei, el meu espòs,
vaig donar el cor i la mà al seductor,
i ho he expiat amb les penes canòniques,
però el cuc no s'adorm dins la meva ànima.

MELVIL:

T'acusa el cor d'algun altre pecat
que no hakis confessat o bé expiat?

MARIA:

Ara saps tot allò que em pesa al cor.

MELVIL:

Pensa que ets prop de Déu omniscient,
pensa en els càstigs que la Santa Església
reserva a una confessió incompleta.

És un pecat que du a la mort eterna,
perquè és pecar contra l'Esperit Sant.

MARIA:

Que la divina gràcia no em doni
el triomf en aquest darrer combat
si he callat res conscientment.

543

MELVIL:

Què dius?

Amagues al teu Déu el crim pel qual
et castiguen els homes? No em dius res
de la part que has tingut en la sagnant
traïció de Babington i Perry?
Per aquest crim reps la mort temporal.
Vols rebre, a més, per ell la mort eterna?

MARIA:

Estic a punt d'entrar a l'Eternitat;
en pocs moments seré davant el tron
del meu Jutge, però t'ho repeteixo:
no tinc res més per confessar-te.

MELVIL:

Pensa-hi.

El cor és enganyós. No has evitat
amb un astut doble sentit el mot
que et podria culpar, mentre la teva
voluntat abonava el crim? Pro sàpigues
que no hi ha ardit que escapi a l'ull de foc
que mira dintre teu!

MARIA:

He demanat

a tots els prínceps que m'alliberessin
d'aquests llaços indignes, pro la vida

de la meva enemiga, mai, ni amb fets
ni amb la intenció no l'he amenaçada!

MELVIL:

Així, han mentit els teus dos secretaris?

MARIA:

Així ho vaig dir. Que Déu jutgi els seus mots.

MELVIL:

Puges, doncs, al patíbul convençuda
que ets innocent?

MARIA:

Déu m'ha fet la mercè
d'expiar amb una mort immerescuda
els meus sagnants delictes d'altre temps.

MELVIL, *que la beneeix:*

Doncs vés, expia'ls amb la mort, i cau
davant l'altar, víctima resignada...
La sang pot redimir d'un crim de sang.
Vas faltar per flaqueza femenina,
pro l'esperit benaurat deixa enrere
tota feblesa mortal quan s'enlaira
transfigurat. Jo, pel poder que tinc
de fer i desfer, t'absolc dels teus pecats.
Que així es faci segons la teva fe.

(Li dona l'Hòstia.)

Rep el Cos que va ser immolat per tu!

*(Pren la copa que hi ha damunt la taula, la consagra amb
una pregària muda, i després la hi ofereix. Ella vacil·la a
prendre-la i la refusa amb la mà.)*

Rep la sang que per tu va ser vessada!

El Papa et concedeix aquest favor:
en l'hora de la mort, exercir el dret
suprem dels reis, el dret sacerdotal.

(Rep la copa.)

I així com ara el teu cos terrenal

s'uneix misteriosament amb Déu,
així mateix, al seu joiós reialme,
on ja no hi haurà llàgrimes ni culpa,
seràs un bell àngel de llum, unit
per sempre més amb la divinitat.

(Deixa la copa. En sentir sorolls a fora, es cobreix el cap i va cap a la porta; MARIA resta agenollada amb profunda devoció.)

MELVIL, *mentre torna a ella:*

T'espera encara un dur combat. Et sents
amb prou forces per vèncer qualsevol
sentiment d'odi o d'acritud?

MARIA: No temo
cap recaiguda. He consagrat a Déu
tant el meu odi com el meu amor.

MELVIL:

Molt bé: disposa't a rebre Lord Burleigh
i Lord Leicester, que acaben d'arribar.

Escena vuitena

Els mateixos. BURLEIGH, LEICESTER i PAULET. LEICESTER queda a distància, sense alçar els ulls. BURLEIGH, que observa el seu capteniment, s'interposa entre ell i la reina.

BURLEIGH:

Vinc, lady Estuard, a rebre les vostres
últimes ordres.

MARIA: Gràcies, Milord.

BURLEIGH:

La meva reina vol que no us neguem
res que sigui plausible.

MARIA: He fet constar
els meus últims desigs al testament.
L'he lliurat a Sir Paulet i us demano
que el compliu fidelment.

PAULET: Podeu fiar-vos-en.

MARIA: Prego que permeteu als meus servents
que se'n vagin a Escòcia o a França,
o allà on desitgin sense cap destorb.

BURLEIGH: Serà com vós voleu.

MARIA: Ja que el meu cos
no podrà reposar en terra sagrada,
autoritzeu que aquest fidel servent
dugui el meu cor a França, als meus parents.
Ah, sempre ha estat allí!

BURLEIGH: Així ho farem!
Teniu res més...?

MARIA: Porteu el meu salut
fraternal a la reina d'Anglaterra.
Digueu que li perdono de tot cor
la meva mort, i que em perdoni ella
la meva vehemència d'ahir.
Que Déu la guardi i que li concedeixi
un regnat venturós.

BURLEIGH: Digueu! Encara
no heu mudat de parer? Us negueu a rebre
l'auxili del dean?

MARIA: Estic en pau
amb el meu Déu. Sir Paulet, us he fet
molt de mal sense culpa, us he deixat
sense el suport de la vostra vellesa.
Espero que no em recordeu amb odi.

PAULET, *que li dóna la mà*:

Que Déu us acompanyi! Aneu en pau!

Escena novena

Els mateixos. HANNA KENNEDY i les altres serventes de la reina entren amb senyals d'espant; els segueix el sberiff amb una vara blanca a la mà. Darrere d'ell, a través de la porta, que ha quedat oberta, es veuen homes armats.

547

MARIA:

Què et passa, Hanna? Sí, ja ha arribat l'hora!

El sberiff ve per dur-nos a la mort.

Ens hem de separar! Adéu! Adéu!

(Les dones s'agafen a ella amb un dolor violent. A MEL-VIL:)

Benvolgut Sir, vós i la fidel Hanna,
acompanyeu-me en aquest últim pas.

Milord, no em refuseu aquest servei.

BURLEIGH:

No en tinc la facultat.

MARIA: Com? Què dieu?

Em negareu aquest petit favor?

Tingueu en compte el meu sexe. Qui pot

fer-me aquest últim servei? No pot ser

la voluntat de la meva germana

que sigui ofès en mi tot el meu sexe,

ní que em toquin les rudes mans dels homes.

BURLEIGH:

Cap dona no ha de pujar amb vós les grades
del patíbul. Els seus crits i gemecs...

MARIA:

No hi haurà crits ni gemecs! Puc respondre de l'enteresa de la meva Hanna!
 Sigueu clement, Milord! No em separeu en morir de la meva fidel dida i servidora; ella em va dur a la vida entre els seus braços, i ella ha de guiar-me amb dolça mà a la mort.

PAULET, a BURLEIGH: No us hi negueu.

BURLEIGH:

Ho concedeixo.

MARIA: Ja no em queda res en aquest món!

(Agafa el crucifix i el besa.)

Oh tu, Redemptor meu!

Així com a la creu vas obrir els braços, obre'ls ara també per acollir-me!

(Es gira per anar-se'n i, en aquest moment, veu el comte de LEICESTER, el qual, en veure-la avançar, té un ensurt i hi adreça els ulls. MARIA tremola davant d'ell i li flaquegen els genolls; està a punt de caure esvanida. El comte de LEICESTER l'agafa i la sosté en els seus braços. Ella el mira uns instants amb expressió greu i en silenci. Ell no li pot sostenir la mirada, i finalment ella parla:)

Veig que heu complert amb la vostra paraula.

Em vau prometre el vostre braç per treure'm d'aquest presidí, i ara me'l doneu.

(Ell queda com anorreat. Ella prossegueix amb veu més dolça.)

Sí, Leicester, perquè no tan sols havia de deure al vostre braç la llibertat; vós me l'havíeu de fer més preuada.

Amb la mà i amb l'amor que m'oferíeu,

podia emprendre amb goig la nova vida.
 Ara que estic a punt de deixar el món,
 d'esdevenir un esperit benaurat
 i no em tempten afectes terrenals,
 ara us puc confessar sense enrogir
 que la meva feblesa ha estat vençuda.
 Adéu, i si podeu, viviu feliç!
 Heu gosat de pretendre dues reïnes;
 un cor tendre i amant heu menyspreat,
 l'heu traït per guanyar-ne un d'orgullós.
 Agenol·leu-vos als peus d'Isabel,
 i que aquest premi no se us torni un càstig!
 Adéu! Res ja no em lliga a aquesta terra!

549

Surt precedida pel sberiff, amb MELVIL i la dida a cada costat. Els segueixen BURLEIGH i PAULET. La resta els segueixen amb la vista, plens de dolor, fins que han sortit. Després se'n van per les altres dues portes.

Escena desena

LEICESTER, *que es fa enrere i queda sol:*

I encara visc! Suporto encara viure!
 No cau el sostre damunt meu ni s'obre
 un abisme als meus peus per engolir
 l'ésser més miserable! Què he perdut!
 Quina perla he llançat! Quin goig del cel
 he apartat lluny de mi! Ella se'n va,
 esperit ple de llum, i em deixa a mi
 dins el fosc desesper del condemnat.
 On és el ferm designi amb què he vingut
 d'ofegar dintre meu la veu del cor,

de veure caure amb l'esguard impassible
la seva testa? No es desperta en veure-la
la vergonya adormida? Em lligarà
amb llaços amorosos en morir?

Ah, rèprobe! Ja no et pots deixar endur
per una dolça pietat de dona;
l'amor no es troba ja en el teu camí.

Amb cuirassa de ferro cobriràs
el teu pit, i el teu front serà una roca!
Per rebre tot el premi de la infàmia,
l'has d'afirmar i acomplir amb gosadia!
Pietat, calla! Ulls, torneu-vos de pedra!
La veuré caure, en seré testimoni.

*(Va amb pas decidit a la porta on ha sortit MARIA, però
s'atura a meitat de camí.)*

No, no! M'assalta un horror infernal!
No puc, no puc mirar l'acte espantós,
no la vull veure morir... Això, què era?
Ja són a baix. Sota els meus peus preparen
el fet terrible. Sento veus. Lluny! Fora
d'aquesta casa d'horror i de mort!

*(Va a fugir per una altra porta, però la troba tancada i torna
enrere.)*

Com? M'ha clavat un Déu en aquest terra?
Haig de sentir el que em fa horror de mirar?
Es la veu del dean... Ara l'exhorta!
Ella l'ha interromput... Prega en veu alta
i vigorosa... Silenci... Ara sento
gemecs i plors de dona... Li enretiren
la roba... Ara, escolteu! El tamboret
és desplaçat. Ara ella s'agenolla
sobre el coixí... i ara posa la testa...

(Després de pronunciar els últims mots amb una angoixa

creixent i de restar uns moments en suspens, es doblega en un moviment convuls i cau a terra sense sentit, alhora que arriba de baix una remor sorda de veus, que dura una estona.)

Escena onzena

La segona cambra de l'acte quart.

ISABEL:

551

(Apareix per una porta lateral. Els seus passos i la seva actitud denoten una forta inquietud.)

No hi ha ningú! Cap notícia encara!
No vol caure la nit? S'ha deturat
el sol en el seu curs? Em cal patir
gaire més el turment d'aquesta espera?
Ja està fet? No ho està? Les dues coses
em fan horror! No goso preguntar-ho!
No se'm presenten ni Leicester ni Burleigh,
a qui vaig nomenar perquè accomplissin
la sentència. Han fugit de Londres?
Així, està fet. Ja és llançada la fletxa,
vola, fereix, s'ha clavat. Ni per tot
el meu regne podria deturar-la!
Qui hi ha?

Escena dotzena

ISABEL, UN PATGE.

ISABEL: Tornes tot sol? On són els lords?

PATGE:

El tresorer major i Milord de Leicester...

ISABEL, *amb gran impaciència*:

On són?

PATGE: No són a Londres.

ISABEL: Doncs, on són?

PATGE:

Ningú no ha sabut dir-m'ho. Abans de l'alba, tots dos lords, ben de pressa i en secret, han desaparegut de la ciutat.

552 ISABEL, *esclatant violentament*:

Jo sóc la sobirana d'Anglaterra!

(*Va d'una banda a l'altra, molt agitada.*)

Vés a cridar... No, queda't... Ella és morta!

Ara per fi tinc lloc en aquest món.

Per què tremolo? Per què aquesta angoixa?

La tomba tapa el meu horror, qui pot dir que ho he fet? No em faltaran les llàgrimes per plorar la caiguda.

(*Al PATGE:*) Tu, què fas

encara aquí? Que el meu escrivent Davison

es presenti a l'instant. I fes que busquin

també el comte de Shrewsbury. Ah, ja arriba!

El PATGE se'n va.

Escena tretzena

ISABEL, *el comte de SHREWSBURY*

ISABEL:

Benvingut, noble Lord! Què m'heu de dir?

No deu ser poca cosa allò que us du
aquí tan tard.

SHREWSBURY: Oh, gran reina, el neguit
del meu cor per guardar la teva glòria,
m'ha dut avui a la Torre on es troben
presoners Kurl i Nau, els secretaris
de Maria; volia comprovar
un cop més si era cert el testimoni
que van donar. Consternat i confús,
l'alferes de la Torre es resisteix
a mostrar-me els captius. Amb amenaces,
aconsegueixo entrar: quin espectacle,
Déu meu! Amb els cabells esborrifats
i els ulls de foll, com presa de les fúries,
jeia l'escocec Kurl damunt la màrfega.
Així que l'infeliç em reconeix,
cau als meus peus, se m'abraça als genolls
cridant amb desesper, mentre es retorça
com un cuc. Em suplica i em conjura
perquè li digui el destí de la reina,
ja que el rumor d'una condemna a mort
s'ha filtrat dins les cel·les de la Torre.
Quan li he dit que sí, que és veritat,
tot afegint que pel seu testimoni
ella és morta, ha saltat fet una fúria
damunt el seu company, s'hi ha abrandat
amb la força tremenda del deliri
per escanyar-lo. Així que hem arrencat
l'infeliç de les seves mans frenètiques,
s'ha girat rabiós contra ell mateix,
amb els punys folls s'ha colpejat el pit,
s'ha donat al diable, ell i el seu còmplice.
Diu que les cartes funestes a Babington

que ell va jurar que eren certes, són falses;
 que va escriure altres mots que els que la reina
 li dictava, induït pel malvat Nau.
 Després ha corregut a la finestra,
 l'ha esbatanat i amb fúria salvatge,
 ha cridat al carrer, on tota la gent
 s'ha congregat, que ell era el secretari
 de Maria, el malvat que va acusar-la
 en fals, un maleït i un deslleial!

ISABEL:

554

No dieu vós mateix que era embogit?
 No proven res els mots d'un boig frenètic.

SHREWSBURY:

Pro la mateixa bogeria ho prova
 encara més. Oh reina! T'hi conjuro:
 no et precipitis, fes obrir una nova
 investigació.

ISABEL:

Així ho faré,
 perquè vós ho voleu, comte, no pas
 perquè cregui que els pars que l'han jutjada
 s'hagin precipitat en aquest cas.
 Per tranquil·litat vostra, que es reprengui
 la instrucció. Per sort, hi ha temps encara!
 Ni l'ombra d'un sol dubte ha de tacar
 el nostre honor reial.

Escena catorzena

Els mateixos, DAVISON.

ISABEL:

Sir, la sentència
 que vaig posar a les vostres mans... On és?

DAVISON:

La sentència?

ISABEL: La que vaig deixar
ahir al vostre resguard...

DAVISON: Al meu resguard?

ISABEL:

El poble em va assetjar perquè firmés.
Vaig haver d'obeir-lo i ho vaig fer.
M'hi vaig veure forçada, i vaig passar-vos
l'escrit perquè volia guanyar temps.
Ja sabeu què us vaig dir... Ara, doneu-me'!

555

SHREWSBURY:

Doneu-lo, Sir, han canviat les coses.
Cal tornar a obrir la investigació.

DAVISON:

Tornar-la a obrir? Oh, pietat divina!

ISABEL:

No cal que ho penseu tant. On és l'escrit?

DAVISON, *amb desesperació*:

Estic aclapat! Sóc home mort!

ISABEL, *interrompent-lo amb vivesa*:

Espero, Sir, que no heu...

DAVISON:

Estic perdut!

Ja no el tinc!

ISABEL:

Què dieu?

SHREWSBURY:

Oh, Déu del cel!

DAVISON:

Es troba en mans de Burleigh... des d'ahir.

ISABEL:

Ah, malaurat! Així m'heu obeït?

No us vaig manar estrictament que el guardéssiu?

DAVISON:

No, reina, tu no em vas donar aquesta ordre.

ISABEL:

Com goses contradir-me, miserable?
Quan et vaig dir que el donessis a Burleigh?

DAVISON:

No amb mots tan clars i precisos... però...

ISABEL:

T'has atrevit, indigne, a interpretar
els meus mots? A mesclar-hi el teu signifi-
catal criminal! Ai de tu si cap desgràcia
resulta d'aquest acte improcedent;
m'ho pagaràs amb la vida. Vegeu,
comte de Shrewsbury, el mal ús que fan
del meu nom.

SHREWSBURY: Veig... oh Déu!

ISABEL: Què m'heu de dir?

SHREWSBURY:

Si el cavaller s'ha permès aquest acte
per compte propi, i sense que ho sabessis,
caldrà que el jutgi el Tribunal dels Pars
perquè ha lliurat el teu nom a l'escarni
de tots els segles.

Escena final

Els mateixos, BURLEIGH, i després KENT.

BURLEIGH:

Que visqui molts anys
la meva reial dama, i tant de bo
que els enemics de la nostra illa acabin
tots com aquesta Estuard!

(SHREWSBURY es cobreix el rostre, DAVISON es retorça les
mans amb desesperació.)

ISABEL: Parleu, Sir!
És de mi que heu rebut l'ordre mortal?

BURLEIGH:
No, sobirana. L'he rebut de Davison.

ISABEL:
Us l'ha passada ell en el meu nom?

BURLEIGH:
No, ell no ho ha...

ISABEL: I vós l'heu executada
ràpidament i sense saber abans
la meva voluntat? El veredict
era just, el món no pot censurar-nos,
però vós no us havíeu d'avançar
a la clemència del nostre cor.
Per'xò us aparto de la meva vista!
(A DAVISON:)
Un tribunal més sever us espera
a vós, que heu transgredit el vostre deure,
i heu fet mal ús d'un document sagrat
que us era confiat. Que el condueixin
a la Torre. És la meva voluntat
que l'acusin de crim cabdal. I vós,
noble Talbot! Sou l'únic que he trobat
just entre els consellers, sigueu des d'ara
el meu guia i el meu amic.

SHREWSBURY: Oh, reina,
no bandegis els més fidels amics,
no empresonis els qui han obrat per tu
i ara callen per tu. I a mi, permet-me
tornar a les teves mans aquest segell
que fa dotze anys vas confiar-me.

ISABEL: No,
Shrewsbury, ara no m'abandoneu!
Ara...

SHREWSBURY: Perdona'm, ja sóc massa vell
i aquesta mà fidel és massa rígida
per segellar els teus nous actes.

ISABEL: Em vol
deixar l'home que m'ha salvat la vida?

SHREWSBURY:
He fet ben poca cosa. No he pogut
salvar de tu la part més noble. Viu
i regna feliçment! Ara ja és morta
l'enemiga. Des d'ara no et cal témer
ni respectar res més.

(*Se'n va.*)

ISABEL, *al comte de KENT, que entra:*

Que vingui el comte
de Leicester!

KENT: Milord m'ha donat l'encàrrec
que el disculpeu. Ha embarcat cap a França.

Ella es reprimeix i resta en una actitud ferma i calmada.

Cau el teló.

Heinrich von Kleist

Heinrich von Kleist
EL CÀNTIR TRENCAT

Comèdia
1803-1806

Personatges¹

WALTER, conseller de Justícia

ADAM, jutge

LLUM, escriptor

SENYORETA MARTA RULL

EVA, la seva filla

GUIU BASSIOL, un pagès

RUPERT, el seu fill

SENYORA BRÍGIDA

UN CRIAT, AGUTZIL, MINYONES, etc.

563

L'acció transcorre en un poble dels Països Baixos, prop d'Utrecht.

1. A partir de la necessitat de catalanitzar els dos noms principals, Adam i Eva, he procedit a la catalanització dels altres. Ho condiciona llur valor simbòlic o expressiu. He procurat, però, que fossin una simple traducció dels originals. Per a la correcta dicció dels versos, cal tenir en compte que Adam és sempre paraula aguda i que Huisum, el nom del poble, és sempre paraula plana. (N. del t.)

Sala del tribunal

Escena primera

ADAM, assegut, s'embena una cama. Entra l'escrivent LLUM.

LLUM:

Diabre, què em dieu, compare Adam!
Què us ha passat? Quin aspecte teniu?

ADAM:

Ja ho veieu. Qui té cames, ensopega.
Hi ha alguna pedra en aquest terra llis?
Doncs aquí he ensopegat, i és que tothom
porta a dintre la pedra que el fa caure.

LLUM:

No! Dieu que tothom porta la pedra...?

ADAM:

Sí, dintre seu...

LLUM:

Maleïda!

ADAM:

Què us passa?

LLUM:

Veniu d'un primer pare dissolut
que va pecar al principi de les coses,
i la seva caiguda el va fer cèlebre;
I vós, no heu...?

ADAM:

Què?

LLUM:

...caigut com ell?

ADAM:

Si jo...?

És clar! He caigut aquí, jo us ho he dit!

LLUM:

Heu caigut com un sac?

ADAM:

Sí, com un sac.

Devia fer una fila ben galdosa.

LLUM:

I això, quan ha passat?

ADAM:

Ara mateix,
al moment just que baixava del llit.
Tenia encara als llavis el meu càntic
matinal, i tan d'hora ja ensopego,
i abans que el curs del dia no comenci,
Nostre Senyor ja em deslloriga un peu.

LLUM:

I a més a més l'esquerre...

566

ADAM:

Com, l'esquerre?

LLUM:

Aquest que toca a terra.

ADAM:

Just.

LLUM:

Oh Déu!

El que ja ho té prou dur, si vol anar
pel camí del pecat...

ADAM:

Què? Dur? El meu peu?

LLUM:

És el peu contrafet, oi?

ADAM:

Contrafet!

Aquest peu és com l'altre: un peu ben ferm!

LLUM:

Permeteu! Sou injust amb el peu dret.
Si el dret no es pot vantar de ser tan ferm,
pot gosar anar per llocs més relliscosos.

ADAM:

Què dieu? On va l'un, l'altre el segueix.

LLUM:

I com us heu desllorigat la cara?

ADAM:

La cara?

LLUM:

Que potser no ho heu notat?

ADAM:

Em dieu mentider? Com la veieu?

LLUM:

Com la veig?

ADAM:

Sí, compare.

LLUM:

Horripilant!

ADAM:

Expliqueu-vos més clar.

LLUM:

Tota macada.

Fa por de veure. Falta un tros de galta!

Molt gros? No ho puc saber sense una bàscula.

567

ADAM:

Que el diable...!

LLUM, *que li porta un mirall*:

Teniu i comproveu-ho.

Una ovella que els gossos empaitessin
entre esbarzers no hi deixa tanta llana
com carn heu deixat vós, Déu sap per on!

ADAM:

Hm! Sí, és cert. No fa cap goig de veure.
El nas també s'ha consentit.

LLUM:

I l'ull.

ADAM:

L'ull no, compare.

LLUM:

Aquí, mireu, un cop.

De biaix, sangonós. Per Déu que sembla
el cop de tralla d'un lacai colèric.

ADAM:

És l'os del pòmul. Doncs, sabeu què us dic?
Que jo no he notat res.

LLUM:

Oh, sí, això

sol passar dins el foc de la baralla.

ADAM:

Què? Baralla?... Amb aquell maleït boc,
 m'he barallat, si de cas. Ara ho sé.
 Vaig perdre l'equilibri i com si anés
 borratxo, temptejant l'aire amb les mans,
 aferro els pantalons que havia estès
 mullats vora l'estufa ahir a la nit.
 M'hi agafo, enteneu?, ben convençut,
 totxo de mi, que aguantaran. S'esquincen
 els tirants..., i tirants, jo i pantalons
 anem de trompis, i vaig a topar
 de cap contra l'estufa justament
 a l'angle on aquell boc avança els morros.

LLUM, *rient*:

Molt bo!

ADAM: Redéu!

LLUM: La caiguda del pare
 Adam baixant del llit!ADAM: Per la meva ànima!
 Però què anava a dir? Hi ha novetats?LLUM: Que si hi ha novetats? A fe de Déu,
 ja no me'n recordava.

ADAM: Quines són?

LLUM: Prepareu-vos a rebre una visita
 inesperada d'Utrecht.

ADAM: Què dieu?

LLUM: Que us vindrà a veure el senyor conseller.

ADAM: Que vindrà, qui?

LLUM: El senyor conseller Walter,

que fa una inspecció a tots els jutjats
i avui mateix arriba.

ADAM: Avui? Sou boig?

LLUM:

Tan cert com sóc aquí. Ahir va passar
pel vilatge de Holla, a la frontera.
Va revisar el tribunal, i un pagès
va veure com venia cap a Huisum
després de canviar el tronc de cavalls.

ADAM:

I vindrà aquí, d'Utrecht, el conseller
a fer una inspecció, aquest bon home,
que esquila com tothom els propis xaï
i detesta les farses com aquestes,
ha de venir a empenyar?

569

LLUM: Si ha anat a Holla,
vindrà a Huisum. Obriu l'ull!

ADAM: Au, aneu!

LLUM:

Us ho dic jo.

ADAM: Deixeu-vos de romanços.

LLUM:

Però diantre, si el pagès l'ha vist!

ADAM:

Vés a saber el que ha vist, aquest lleganya.
Són tipus que confonen una cara
amb un clatell, si és un clatell pelat.
Aquest taujà prendrà per qui voldreu
el meu bastó, si li pengeu la capa,
el tricorni al damunt i a baix les botes.

LLUM:

Dubteu, dubteu, fins que, en nom del diable,
entrarà per la porta...

ADAM: Que entrarà?
Sense que abans ens faci arribar uns mots?

LLUM: Quin disbarat! Com si l'inspector fos
el conseller Wachholder, com abans!
L'inspector d'ara és el conseller Walter!

ADAM: Deixeu-me en pau! Aquest conseller Walter
ha jurat el seu càrrec i exerceix
com nosaltres d'acord amb els edictes
i els costums establerts.

570

LLUM: Jo us asseguro
que ahir el conseller Walter, quan ningú
no l'esperava, es va presentar a Holla;
va examinar les caixes i els registres
i va suspendre *ab officio* el jutge
i l'escrivent, no sé per què.

ADAM: Al diable!
És això el que us ha dit aquell pagès?

LLUM: Això i més coses.

ADAM: Què?

LLUM: Voleu saber-ho?
Doncs que de bon matí han buscat el jutge,
que havien arrestat a casa seva,
i l'han trobat al graner del darrere,
penjat en una biga.

ADAM: Què diu?

LLUM: Arriba gent, el despengen, li treuen
la corda, li fan fregues, el remullen,
i el fan tornar a la vida.

ADAM: Ah! El fan tornar?

LLUM:

Però després li han posat segells
a la casa, barrada i interdita,
com si ell ja fos difunt, i encara més:
ja tenen substituït per al seu càrrec.

ADAM:

Ah, veieu? Aquell sí que és un carronya...
I era una bona pell, a fe de Déu...
Hi podies passar bones estones...,
però un gos sense escrúpols, val a dir-ho.
Si avui el conseller ha passat per Holla,
li haurà anat malament, pobre diable.

571

LLUM:

I segons el pagès, només per culpa
de l'incident no ha arribat l'inspector.
Però al migdia serà aquí sens falta.

ADAM:

Al migdia! Compare, és el moment
de demostrar que em sou amic. Sabeu
que amb una mà es neteja l'altra mà.
Em consta que us fa goig arribar a jutge,
i a fe que ho mereixeu com qualsevol.
Però no és el moment. Avui deixeu
passar de llarg la copa davant vostre.

LLUM:

Jo arribar a jutge? Això penseu de mi?

ADAM:

Sou home de discursos ben travats.
Us heu mamat el vostre Ciceró
com el primer, a l'escola d'Amsterdam.
Pro per ara, ofegueu l'ambició,
sentiu?, que ja vindran altres afers
perquè pugueu lluir les vostres arts.

LLUM:

Calleu! Si som col·legues, vós i jo!

ADAM:

També, sabeu?, va callar el gran Demòstenes,
quan va ser l'hora. N'heu de prendre exemple.
I si jo no sóc rei de Macedònia,
puc ser agraït a la meva manera.

LLUM:

Deixeu estar les vostres suspicàcies.
És que jo mai...?

572

ADAM:

Mireu, jo, per part meva,
l'exemple d'aquell grec també el segueixo.
Fóra possible confegir un discurs
amb deposicions, rendes, impostos...,
pro qui pot embrancar-se amb tals períodes?

LLUM:

I doncs?

ADAM:

No pot retreure-m'ho ningú.
Que l'infern s'ho endugui tot plegat.
Sembla una farsa que ha nascut de nit
i defuig la importuna llum del dia.

LLUM:

Ho sé.

ADAM:

I a fe que no té cap motiu
un jutge, quan no ocupa el setial,
per ser greu com un ós.

LLUM:

Jo també ho dic.

ADAM:

Doncs aleshores, compare, seguïu-me,
que donarem un cop d'ull al registre
i endreçaré una miqueta les actes,
que ara semblen la torre de Babel.

Escena segona

Entra un CRIAT. Els mateixos. Després, dues MINYONES.

CRIAT:

Déu guardi el senyor jutge! El conseller
de Justícia Walter us saluda.
No trigarà a arribar.

ADAM: Oh cel clement!
Amb Holla, ja ha acabat?

CRIAT: Sí, ja és a Huisum.

573

Ei! Lisa! Greta!

LLUM: Calma, tinguem calma!

ADAM: Ai, compare!

LLUM: Envieu-li compliments.

CRIAT: I demà sortirem cap a Hussahe.

ADAM: I ara, què faig? O què deixo?
(*Pren la seva roba.*)

MINYONA 1a, *entrant*: Senyor...

LLUM: Vinga, ràpid, poseu's els pantalons!
Sou ximple?

MINYONA 2a, *entrant*: Senyor jutge...

LLUM: Aquí tenim
el gec.

ADAM: Qui és? L'inspector?

LLUM: És la minyona.

ADAM: Pitet, coll, toga!

MINYONA 1a: L'armilla primer.

ADAM:
Fora el gec! Cuita!

LLUM: El senyor conseller
serà molt benvingut. Aneu a dir-li
que aviat estarem a punt de rebre'l.

ADAM:
Al diable! Digueu que el jutge Adam
li demana disculpes.

LLUM: Sí, disculpes!

ADAM:
Disculpes... Que potser ja és en camí?

CRÍAT:
És a la fonda. Ha fet cridar el ferrer;
se li ha espatllat el cotxe.

ADAM: Bé, li envio
els meus respectes. El ferrer és un dropo.
Que em disculpi! Per poc no m'he trencat
coll i barres. Mireu quin espectacle!
Ja veieu comestic! I cada espant
em purga, estic malalt.

LLUM: Que heu enfollit?
El senyor conseller ens serà agradós.
Voleu...?

ADAM: Al botxí!

LLUM: Què?

ADAM: Que se m'emporti
Satanàs! Tinc el ventre ple de flames.

LLUM:
Doncs feu-li llum perquè se'n torni a casa.

ADAM:
Ei, Greta! Tu, sac d'ossos! Vine, Lisa!

MINYONES:

Som aquí. Què voleu?

ADAM: Au! Fora, us dic!
Formatges, embotits, pernils, ampolles,
traieu-m'ho del registre! Espavileu-vos!
Tu, no..., l'altra... tanoca! Sí, tu, tu!
Llamp de Déu, Greta! És Lisa la vaquera,
la qui ha d'anar al registre.

Se'n va la MINYONA 1a.

575

MINYONA 2a: Parleu clar!

ADAM: Llenguda! Toca el dos! Au! La perruca,
que és a la llibreria, vinga, porta-la!

Se'n va la MINYONA 2a.

LLUM, *al* CRIAT:

El senyor conseller, així ho espero,
ha arribat fins aquí sense entrebancs...

CRIAT:

Què diu? Hem bolcat a la clotada.

ADAM:

Pesta! El peu escorxat! Aquestes botes...!

LLUM:

Heu bolcat? Què diu? Verge Santíssima!
I no heu sofert cap dany?

CRIAT:

Res d'importància.
El senyor s'ha torçat la mà una mica
i la llança del cotxe s'ha partit.

ADAM:

Així s'hagués partit el coll!

LLUM: La mà
torçada! Oh Déu! Ha vingut el ferrer?

CRAT: Sí, per la llança.

LLUM: Què?

ADAM: Voleu dir el metge.

LLUM: Què?

CRAT: Per la llança, el metge?

ADAM: Per la mà!

576

CRAT: Adéu, senyors... Em sembla que aquests tipus
estan guillats!
(*Se'n va.*)

LLUM: Parlava del ferrer!

ADAM: Us heu traït, compare.

LLUM: Què dieu?

ADAM: Que esteu torbat.

LLUM: Jo? No!

Apareix la MINYONA 1a.

ADAM: Lisa, què portes?

MINYONA 1a: Són salsitxes de Brunswick, senyor jutge.

ADAM: I això són tutories.

LLUM: Jo, torbat!

ADAM: Torna-les al registre.

MINYONA 1a: Les salsitxes?

ADAM:

El paperam!

LLUM: Ha estat un malentès.

MINYONA 2a, *entrant*:

Senyor jutge, he buscat enmig dels llibres
i no hi és, la perruca...

ADAM: Per què no?

MINYONA 2a:

Doncs perquè anit...

ADAM: Què?

MINYONA 2a: A les onze tocases.

577

ADAM:

Parlaràs?

MINYONA 2a: Vau tornar sense perruca,
si ho recordeu...

ADAM: Sense perruca, jo?

MINYONA 2a:

Ben cert que sí, i aquí, la Lisa pot
donar-ne testimoni, i teniu l'altra
a casa el perruquer.

ADAM: Que jo...?

MINYONA 1a: Us ho juro,

vau tornar calb, senyor jutge, i parlàveu
d'una caiguda, després vau manar-me
encara que us rentés la sang del cap.

ADAM:

Desvergonyida!

MINYONA 1a: No he dit res de fals.

ADAM:

Calla! No hi ha ni un mot de veritat.

LLUM:

Ja és d'ahir, la ferida?

ADAM: No, d'avui.

Avui, ferit, i ahir sense perruca.
 La duia al cap ben empolvada i quan
 entrava a casa, inadvertidament,
 me la vaig treure amb el barret, paraula!
 No sé, aquesta, què deu haver rentat!
 Au, vés-te'n a l'infern, que és el teu lloc!
 Al registre!

Se'n va la MINYONA 1a.

578

Tu, Greta, corre a veure
 el sagristà; m'ha de deixar la seva;
 a la meva, la gata, aquest matí
 hi ha parit, la bacona! I l'ha deixada
 llardosa, sota el llit! Ara ho recordo.

LLUM:

La gata? Esteu...?

ADAM:

Tan cert com que sóc viu.
 Cinc cadells, grocs i negres, i un de blanc.
 Els negres els hauré d'ofegar al Vecht.
 Què puc fer-hi? Potsers en voldríeu un...

LLUM:

A la perruca, dieu?

ADAM:

Que el diable
 se m'emporti. Quan em ficava al llit,
 la vaig deixar penjada a una cadira.
 A la nit, toco la cadira, cau...

LLUM:

La pren la gata amb les dents...

ADAM:

A fe meva!

LLUM:

Se l'endú sota el llit per cadellar-hi.

ADAM:

Amb les dents? No...

- LLUM: Doncs com?
ADAM: La gata no!
LLUM: No? O potser vós...?
ADAM: Amb les dents? Doncs em [sembla...!
Jo mateix l'hi he enviat d'un cop de peu,
quan he vist...
LLUM: Bé, molt bé.
ADAM: Aquesta púrria,
es rebolquen, pareixen allà on sigui!
MINYONA 2a, *que somriu burleta*:
Me n'haig d'anar?
ADAM: Donaràs molts records
a la comare sagristana. Dignes-li
que avui mateix li farà retornar
íntacta la perruca... A ell no cal dir-li
res, ho entens?
MINYONA 2a: Ho farà tal com dieu.
(*Se'n va.*)

Escena tercera

ADAM i LLUM.

- ADAM:
No ensumo res de bo, compare Llum.
LLUM:
Per què?
ADAM: Tot em resulta complicat.
Avui, a més, no és dia d'audiència?
LLUM:
Sí, els pledejants s'esperen a la porta.

ADAM:

He somniat que un d'ells m'arrossegava
davant el setial del jutge, i jo,
jo mateix, ocupava aquella estrada,
i em feia crits, em blasmava, em culpava
i em condemnava jo mateix al ferro.

LLUM:

Com? Vós a vós mateix?

ADAM:

Pel meu honor.

Després tots dos, fosos en un, fugíem
i havíem de fer nit sota els avets.

580

LLUM:

I què? Penseu que aquest somni...?

ADAM:

Al diable!

Al marge d'aquest somni, contra mi
estan tramant una mala jugada!

LLUM:

Aquesta por ridícula! Impartiu,
segons les ordenances, la justícia
a cada part, davant el conseller,
i així el somni del jutge que es condemna
no es realitzarà de cap manera.

Escena quarta

Entra el conseller de Justícia WALTER. Els mateixos.

WALTER:

Déu vos guard, jutge Adam.

ADAM:

Ah, benvingut,

benvingut, senyoria, al nostre Huisum!

Déu just! Qui hauria, qui hauria gosat

d'imaginar una visita tan grata...
 Aquest matí, en tocar les vuit, cap somni
 no ens podia prometre un goig així.

WALTER:

Porto una certa pressa, ho sé, i m'hauria
 de donar per content, si en un viatge
 al servei de l'Estat, els qui m'hostatgen
 em dessin comiat tot saludant-me
 com un amic. Pel que fa a mi, us saludo
 de tot cor ja al moment de l'arribada.
 El Tribunal Suprem d'Utrecht desitja
 de millorar dins els Països Baixos
 l'administració de la Justícia,
 que sembla deficient en certs aspectes.
 Càstigs severos esperen als abusos.
 Amb tot, la missió del meu viatge
 no és encara la severitat.
 Haig d'observar tan sols, no castigar,
 i si no ho trobo tot com ha de ser,
 m'alegrarà que sigui tolerable.

581

ADAM:

Cal lloar una mentalitat tan noble.
 Vostra mercè sabrà trobar, no ho dubto,
 aquí i allí, motius per censurar
 els vells usos del Dret. Si entre nosaltres
 ja són vigents des de Carles Cinquè,
 què no fóra possible d'inventar?
 El món, diu el refrany, creix en talent;
 tothom, ja ho sé, llegeix el Puffendorf,
 però Huisum és una part petita
 del món, i li escau, ni més ni menys,
 que el seu bri del talent universal.
 Instruïu la Justícia a Huisum,

senyor, i abans que no ens haureu deixat
n'haureu quedat plenament satisfet;
pro si en aquest tribunal la trobéssiu
avui com espereu, fóra un miracle:
molt vagament sabem el que voleu.

WALTER:

Falten normes, és cert. O més ben dit,
n'hi ha massa. Caldria garbellar-les.

ADAM:

Amb un garbell ben ample. Molta brossa,
molta!

582

WALTER: És l'escrivent, aquell senyor?

LLUM:

L'escrivent Llum, per servir vostra gràcia,
i per pasqua farà nou anys que ocupo
el càrrec.

ADAM, *que porta una cadira*:

Asseieu-vos.

WALTER:

Oh, no cal.

ADAM:

Veniu de Holla, oi?

WALTER:

Són dues milles
de no res. Però qui us ho ha dit?

ADAM:

Qui?

El criat vostre...

LLUM:

Ho ha dit un pagès
que n'ha arribat no fa gaire.

WALTER:

Un pagès?

ADAM:

Sí, per servir-vos.

WALTER:

Allà m'ha passat
un incident força desagradable
que m'ha alterat el bon humor que sempre

ens ha d'acompanyar en la nostra feina.
N'esteu informats, oi?

ADAM: És veritat,
senyor, que el jutge Pfaul, en rebre l'ordre
d'arrest a casa seva, ha estat colpit
pel desesper i el neci s'ha penjat?

WALTER:
I ha convertit el dolent en pitjor.
El que semblava un simple desgavell
ara té l'aparença d'un desfalc,
que la llei, com sabeu, ja no perdona.
Quantes caixes teniu?

583

ADAM: Cinc, per servir-vos.

WALTER:
Com, cinc! Jo que em pensava... Caixes plenes?
Jo em creia que eren quatre.

ADAM: Perdoneu!
Hi ha les col·lectes per si surt de mare
el Rin.

WALTER: Què? Per si surt de mare el Rin?
Però si ara el Rin no surt de mare
i no cal fer col·lectes...! Escolteu:
avui és dia de judici, oi?

ADAM:
Avui?

WALTER: Què?

LLUM: El primer dia de setmana.

WALTER:
I la pila de gent que hi ha a l'entrada
deuen ser...

ADAM: Deuen ser.

LLUM: Sí, els pledejants
que ja van acudint.

WALTER: Perfectament.
Em plau la circumstància, senyors.
Feu-me el favor de deixar entrar la gent,
assistiré a la sessió i veuré
com feu les coses aquí al vostre Huisum.
La caixa i els registres, ja els veurem
després, quan quedi llest aquest afer.

ADAM:
Com vós maneü! Agutzil! Ei, Alfred!

584

Escena cinquena

Apareix la MINYONA 2a. Els mateixos.

MINYONA 2a:
Records de la senyora sagristana,
senyor jutge. Malgrat que us deixaria
amb molt de gust la perruca...

ADAM: Què? No?

MINYONA 2a:
Diu que avui hi ha sermó i que el sagristà
n'ha de dur una, i l'altra és inservible.
Avui mateix ha d'anar al perruquer.

ADAM:
Maleït!

MINYONA 2a: Pro quan torni el sagristà,
tot seguit us farà enviar la seva.

ADAM:
Pel meu honor, senyoria...

WALTER: Què passa?

ADAM:
Un maleït contratemp m'ha privat

de les dues perruques. I ara em quedo sense una altra que havien de deixar-me. Hauré de fer el judici calb.

WALTER: Calb?

ADAM: Sí,
per Déu, malgrat que sense la perruca veig minvat el meu crèdit com a jutge. I si encara ho provés a la masia? Potser el meu masover...

WALTER: Fora muralles?
No hi ha ningú aquí al poble que pogués...?

585

ADAM:
No, ben segur...

WALTER: Potser el predicador.

ADAM:
El predicador? Aquell...?

WALTER: O potser el mestre.

ADAM:
D'ençà que foren abolits els delmes i jo hi vaig ajudar des del meu càrrec, no puc comptar amb els serveis d'aquests dos.

WALTER:
Bé, senyor jutge, molt bé, i el judici? No esperareu que us creixin els cabells?

ADAM:
Sí em permetéssiu enviar algú al mas.

WALTER:
Que és molt lluny?

ADAM: No, només hi ha mitja horeta.

WALTER:
Mitja horeta, dieu? Si ja és passada l'hora de començar la sessió! Au, endavant! Avui encara penso arribar-me a Hussahe.

ADAM: Endavant, sí...

WALTER:
I empolveu-vos el cap, si us sembla! On
rediables heu perdut les perruques?
Sortiu-ne com pugueu! Tinc molta pressa.

ADAM:
Sí que...

L'AGUTZIL, *entrant*:
Senyor, es presenta l'agutzil!

ADAM:
Mentrestant, permeteu que us complimenti
amb un bon esmorzar: embotits de Brunswick
i un aiguardent de Danzig.

WALTER: Gràcies, no.

ADAM:
Amb confiança.

WALTER: Us dic que ja he menjat.
Aneu i aprofiteu el temps, que jo
prenc quatre notes en el meu llibret.

ADAM:
Com vós maneü... Ei, Greta!

WALTER: Jutge Adam,
veig que esteu malferit! És que heu caigut?

ADAM:
Quan m'aixecava del llit, he sofert
un veritable cop mortal. Mireu,
senyor, quina trompada. M'ha semblat
que el terra de la cambra era la tomba.

WALTER:
Quin greu que em sap... Espero que no tingui
consequències.

ADAM: No ho crec. Ni em farà nosa
per exercir el meu càrrec. Permeteu-me.

WALTER:

Feu, feu!

ADAM, a l'AGUTZIL:

Tu, crida els pledejants, en marxa!

ADAM, la MINYONA i l'AGUTZIL *se'n van*.

Escena sisena

Entren la senyora MARTA, EVA, GUIU i RUPERT. WALTER i LLUM, al fons.

587

SRA. MARTA:

Poca-vergonyes, que heu trencat el càntir!

Ja ho pagareu, ja!

GUIU: Estigueu tranquil·la,
senyora Marta! Aquí es decidirà.

SRA. MARTA:

Decidir-se? Mireu el set-ciències.

Decidir, què, sobre el meu càntir

partit? Aquí decidiran que el càntir

me'l quedaré partit. Per un judici

com aquest no en daria ni els bocins.

GUIU:

Si feu valer els vostres drets, ja us dic jo

que us el restabliré.

SRA. MARTA:

Restablir el càntir?

Si faig valer els meus drets? Vós, restablir-lo?

Establiu-lo allí on era, au, intenteu-ho!

Damunt de la postada! Restablir-lo!

El càntir, sense membres per alçar-se

ni seure ni ajaçar-se! Restablir-lo!

GUIU:

Ei, per què us empíeu? Què més puc fer?
Si un de nosaltres ha trencat el càntir,
se us indemnitzarà.

SRA. MARTA:

Indemnitzar-me!

Com si es tractés d'un dels meus bous! Penseu
que la Justícia és un terrisser?
Ni que vinguessin tots els diputats
amb davantals, i el possessin al forn,
no podrien fer res amb el meu càntir,
res més que indemnitzar-lo! Indemnitzar-lo!

588

RUPERT:

Deixeu-la, pare! Feu-me cas! La bruixa!
No és el càntir el corc que la rosega,
sinó l'estrip que s'ha fet a la boda
i que ella vol sargir si us plau per força.
Però jo em planto i dic: així em condemni,
si encara em caso amb aquesta bagassa.

SRA. MARTA:

Cretí bufat! Que vull sargir la boda?
La boda, no sargida, sinó intacta,
no paga ni un bocí d'aquest meu càntir,
i si veies la boda a la postada,
neta i lluent com ahir hi era el càntir,
l'agafaria amb les mans per la nansa
i xisclant te la petaria al cap.
Jo venir aquí a sargir-ne els trossos? Jo?

EVA:

Rupert!

RUPERT: Tu, fora!

EVA: Rupert, estimat!

RUPERT:

Lluny de la meva vista!

EVA: Jo et prometo...

RUPERT: La cràpula! No vull ni dir què és.

EVA: Deixa'm dir-te un sol mot en secret.

RUPERT: No!

EVA: Ara entraràs al regiment, Rupert, duràs el mosquetó i qui sap si mai tornaré a veure't en aquesta vida. Hi ha guerra, pensa-ho, guerra, i te n'hi vas: vols separar-te de mi amb aquest odi?

589

RUPERT: Odi, jo? Déu me'n guard. No, no ho vull pas. Que Déu et doni tot el benestar que li sobra. Però si torno sa, amb el cos com si hagués estat de bronze, i visc a Huisum fins als vuitanta anys, fins al dia que em mori et diré: meuca! I tu mateixa ho vols afirmar al jutge!

SRA. MARTA, a EVA: Vés-te'n tu! Què t'he dit? Has de permetre que t'insultin? El digne caporal de la cama de fusta, amb el bastó que portava a l'exèrcit, fa per tu, i no aquest brètol, que haurà d'oferir al bastó les espatlles. Hi ha d'haver compromís i esponsalles, i si hi hagués bateig, ho acceptaria, i ja no em sabrà greu anar a la tomba, si trepitjo la cresta a l'arrogància que s'ha girat contra el meu càntir.

EVA: Mare!

Prou càntir! Permeteu-me anar a ciutat
a buscar un artesà traçut que ajuntí
de nou i al vostre gust aquests bocins.
I si no ho pugués fer, preneu la meva
guardiola i compreu un altre càntir.
Per un càntir de fang, ni que vingués
del temps del rei Herodes, qui faria
tants estralls ni mouria tanta fressa?

SRA. MARTA:

590

Així ho veus i així parles. És que vols
que t'assenyalin, criatura, i fer
penitència a l'església aquest diumenge?
Hi havia el teu bon nom, en aquest càntir,
i amb ell s'ha fet bocins davant el món,
encara que per Déu, per tu i per mi
continuí sencer. El jutge serà
qui em farà d'artesà, el botxí i el cep
també, i les fuetades que es mereixen
aquests poca-vergonyes, la foguera,
si cal purificar la nostra honra
i esmaltar aquí de nou el nostre càntir.

Escena setena

Entra ADAM amb toga, però sense perruca. Els mateixos.

ADAM, *per a ell mateix*:

Ei, l'Eva, mira! I el galifardeu
del Rupert! Ei, què veig! Tota la tribu!
Vénen a mi a pledejar contra mi?

EVA:

Mare estimada! Segueix-me, t'ho prego!
Fugim d'aquesta sala d'infortunis!

ADAM:

Digueu, compare! Amb què vénen, aquests?

LLUM:

Què sé jo? Molt soroll per a no res.
Foteses! Diu que s'ha trencat un càntir.

ADAM:

Un càntir? Ah, vaja! Qui ha trencat el càntir?

LLUM:

Qui l'ha trencat?

ADAM:

Sí, compare.

LLUM:

Per Déu,
asseieu-vos, ja us ho explicaran.

591

ADAM, *d'amagat*:

Eva!

EVA, *també baix*:

Deixeu-me.

ADAM:

Un mot.

EVA:

No em digueu res.

ADAM:

Amb què em veniu?

EVA:

Deixeu-me en pau, us dic.

ADAM:

Eva, t'ho prego, això què significa?

EVA:

Sí no em... Us repeteixo que em deixeu.

ADAM, a LLUM:

A fe, compare, que no aguanto més.
Em fa mal la ferida a la canyella.
Porteu el cas, que jo me'n vaig al llit.

LLUM:

Al llit? Voleu...? Em sembla que sou boig!

ADAM:

Que els pengin. Haig de perbocar.

LLUM:

Ben cert

que em sembleu trastocat. Justament ara...
 Per mi... Digueu-ho al senyor conseller.
 Potser us ho permetrà. No sé què us passa.

ADAM, *altra vegada a EVA*:

Eva, t'ho prego, per totes les plagues...!
 Què és el que em porteu?

EVA: Ja us ho diran.

ADAM:

És només aquell càntir que la mare
 tragina el que jo...

592

EVA: Sí, el càntir trencat.

ADAM:

I res més?

EVA: Res.

ADAM: Res més? Segur que no?

EVA:

Jo us ho he dit, aneu, deixeu-me en pau.

ADAM:

Per Déu, sigues prudent, t'ho aconsello.

EVA:

Bergant!

ADAM: A l'atestat, en lletra gòtica
 figura el nom de Rupert Bassiol.
 El porto ja enllestit a la butxaca.
 No sents cruixir el paper? Eva, tu pots,
 pel meu honor, passar-lo a recollir
 d'aquí a un any, i tallar-te un vestit negre
 i un davantal de dol, quan s'anuncï
 que el Rupert l'ha petat allí a Batàvia
 de no sé quines febres escarlates
 o grogues o corruptes...

WALTER: Jutge Adam,
 no parreu amb les parts abans que s'obri
 la sessió. Seieu i interrogueu-les.

ADAM:

Què m'heu dit? Què disposa vostra gràcia?

WALTER:

Què dispo? Ho he dit prou clarament:
abans d'obrir el procés, no vull converses
equívocues i ocultes amb les parts.
Aquí teniu el lloc del vostre càrrec
i allò que espero és una vista pública.

ADAM, *a part*:

Maleït sigui! No puc decidir-m'hi.
Hi va haver un espetec, quan vaig anar-me'n.

593

LLUM, *espantant-lo*:

Senyor jutge, que sou...?

ADAM:

Pel meu honor,
jo no..., la vaig deixar penjada allí
curosament, i hauria estat ben ruc...

LLUM:

Què?

ADAM:

Què?

LLUM:

Us pregunto...

ADAM:

Pregunteu si jo...?

LLUM:

Us preguntava si sou sord. No havíeu
sentit sa senyoria que us cridava?

ADAM:

Creia... Qui em crida?

LLUM:

El senyor conseller.

ADAM, *a part*:

A l'infern! Només hi ha una alternativa
en aquest cas: o es vincla o petarà.
Ja hi sóc! Ja hi sóc! Ja hi sóc! Què disposeu,
senyor? Començar el procés?

WALTER:

Us trobo
força distret, què us passa?

ADAM: Perdoneu-me,
 senyor, és que una gallina de Guínea
 que vaig comprar a un mercader de l'Índia
 té la pipida, i per tal d'engreixar-la,
 demanava consell a la fadrina.
 Sóc un beneit en coses com aquesta
 i tracto l'aviram com els meus fills.

WALTER:
 Seieu, crideu les parts i interrogueu-les.
 Vós, escrivent, redacteu l'acta.

594 ADAM: Ordena
 la vostra gràcia que aquest procés
 el fem d'acord amb les formalitats
 o bé com és habitual a Huisum?

WALTER:
 D'acord amb les formalitats legals,
 com es fa a Huisum, no d'altra manera.

ADAM:
 Bé, bé, us sabré complaure, senyoria.
 Esteu a punt, escrivent?

LLUM: Per servir-vos.

ADAM:
 Segueix, doncs, el teu curs, justícia! Ara
 que avanci el querellant.

SRA. MARTA: Jo, senyor jutge.

ADAM:
 Qui sou vós?

SRA. MARTA: Qui...?

ADAM: Vós...

SRA. MARTA: Jo, qui...?

ADAM: Vós, qui sou?

Sí, el nom, l'estat, el domicili, etcètera.

SRA. MARTA:

Feu broma, senyor jutge?

ADAM: Broma, jo?
Senyora, represento la Justícia,
i la Justícia ha de saber qui sou.

LLUM, a mitja veu:
No feu preguntes rares.

SRA. MARTA: Els diumenges,
no fiqueu sempre el cap per la finestra
de casa meva quan aneu al mas?

WALTER:
La coneixeu?

ADAM: Viu a la cantonada,
si seguíu el camí entre les bardisses;
és llevadora i vídua d'un parcer,
una dona decent, de bona fama.

595

WALTER:
Si esteu tan ben informat, senyor jutge,
la pregunta que heu fet era supèrflua.
Que consti el nom a l'acta i afegiu-hi:
coneguda d'aquesta autoritat.

ADAM:
Doncs, això. No gasteu formalitats.
Feu-ho com ho ha manat sa senyoria.

WALTER:
Pregunteu ara el motiu de la queixa.

ADAM:
Que jo ara...?

WALTER: Sí, determinar el motiu.

ADAM:
Doncs, amb perdó, també és un càntir.

WALTER: Com?
També?

ADAM: Un simple càntir. Escriviu:
«un càntir», i afegiu-hi: «conegut
d'aquesta autoritat».

LLUM: Amb la primera
sospita en teniu prou per...?

ADAM: Si ho he dit,
anoteu-ho. Senyora, no és un càntir?

SRA. MARTA:
Sí, és aquest càntir.

ADAM: Ja ho veieu.

SRA. MARTA: Trencat.

ADAM:
Precisió inútil.

596 LLUM: Per favor!

ADAM:
I qui ha trencat el càntir? Aquest bergant?

SRA. MARTA:
Sí, ell, aquest bergant.

ADAM, *a part*: No em cal res més.

RUPERT:
Això no és veritat, senyor jutge.

ADAM, *a part*:
Amunt, tornes a viure, vell Adam!

RUPERT:
Ella ment per la gola.

ADAM: Calla, brètol!
Prou que aviat tindràs la teva gola
sota el grilló. Senyor escrivent, poseu
«un càntir», i el nom de qui l'ha trencat.
Ara ho esbrinarem tot de seguida.

WALTER:
Esteu forçant el procés, senyor jutge!

ADAM:
Com?

LLUM: Les formalitats...

ADAM: No! Us dic que no!
Sa senyoria no n'és partidari.

WALTER:

Si no sabeu com instruir el procés,
jutge Adam, no és pas aquest el lloc
d'ensenyar-vos-en. Si no sou capaç
de fer justícia d'altra manera,
retireu-vos; potser el vostre escrivent...

ADAM:

Permeteu-me! Jo ho faig com es fa a Huisum,
com ho ha manat la vostra senyoria.

WALTER:

Que jo...?

597

ADAM:

Pel meu honor!

WALTER:

Jo us he manat
de fer justícia d'acord amb les lleis,
i aquí a Huisum em sembla que les lleis
són com arreu dels Països Units.

ADAM:

Submisament us demano perdó!
Aquí a Huisum tenim estatuts propis,
amb el vostre permís; cal confessar
que no els tenim escrits, però els abona
la llarga tradició. Aquestes normes
les he seguit fins ara punt per punt.
Però també les vostres altres normes,
que potser sí que s'usen al reialme,
em són familiars. En voleu proves?
Doncs, maneu! Que d'una manera o altra
faré el judici.

WALTER:

No em fan gaire gràcia
aquests criteris, senyor jutge. Sigui.
Torneu a començar.

ADAM:

Estigueu al cas,
que en quedareu content, pel meu honor!
Senyora Marta Rull! Feu la demanda!

SRA. MARTA:

Ja ho sabeu, és a causa d'aquest càntir;
concediu-me, però, que abans de dir-vos
què ha passat amb el càntir, us el descrigui
com era abans.

ADAM: Bé, teniu la paraula.

SRA. MARTA:

Veieu el càntir, honorables senyors?
Veieu el càntir?

ADAM: I és clar que el veiem.

598

SRA. MARTA:

Res no veieu, amb permís, els bocins,
veieu! El càntir més bonic del món!
Partit en dos! Aquí on hi ha l'esvoranc,
hi figuraven totes les províncies
neerlandeses de Felip d'Espanya.
Aquí, de gala, l'emperador Carles
Cinquè, que encara se'n veuen les cames.
Aquí Felip rebia de genolls
la corona; tot ell ara és al fons;
queden les natges, que també han rebut.
Aquí, commoses, els ulls s'eixugaven
les dues ties, les reines de França
i d'Hongria, i aquí veiem com s'alça
la mà amb el mocador, i és com si encara
plorés per si mateixa. Aquí, al seguici,
es recolza en el sabre Filibert,
per qui va parar el cop l'emperador,
i ara li ha calgut caure, el miserable,
com Maximilià. Els sabres, partits.
Aquí, al bell mig, amb la mitra sagrada,
l'arquebisbe d'Arras podíeu veure,
però també se l'ha endut el diable;

només n'ha quedat l'ombra al paviment.
Aquí al voltant hi havia un fons de guàrdies
amb alabardes, apinyats, i amb piques;
aquí, cases, veieu? Les de la plaça
del Mercat de Brussel·les, observeu
aquí encara un badoc a la finestra:
ara no sé què mira.

ADAM: Estalvieu-nos,
senyora Marta, tanta trencadissa,
si no pertany al cas. Ni l'esvoranc
ni les províncies que hi figuraven
no ens interessen.

599

SRA. MARTA: Perdoneu! Com era
el càntir de bonic pertany al cas!
El va guanyar el calderer Xilderic
quan el d'Orange, amb els seus vagabunds
del mar, va caure sobre la ciutat de Briel.
Un espanyol se'l duïa, ple de vi,
a la boca, quan Xilderic l'abat
li pren el càntir, el buida i se l'endú.

ADAM:
És clar, un vagabund d'aigua...

SRA. MARTA: Poc després
l'heretà Timoteu, l'enterramorts,
tan sobri que hi va beure vi només
tres vegades, i encara batejat.
De primer, quan va prendre, als seixanta anys,
una jove muller; tres anys més tard,
quan ella feliçment el va fer pare.
I quan, després de dar-li quinze fills,
la dona va finir, hi va tornar a beure.

ADAM:
No està gens malament.

SRA. MARTA: Després, el càntir
 passà a Zaqueu, sastre de Tirlemont,
 que va explicar al meu difunt marit,
 de viva veu, el que ara us contaré.
 Tot fugint dels saquejadors francesos,
 llançà per la finestra el càntir, els mobles,
 ell mateix va saltar, i el poca-traça
 es trencà el coll, i el càntir de terrissa
 va caure dret i va quedar sencer.

ADAM:
 Al gra, senyora Marta Rull, al gra!

600

SRA. MARTA:
 I quan l'incendi del seixanta-sis,
 ja el tenia el meu home, que al cel sigui.

ADAM:
 Repei de dona! No acabareu mai?

SRA. MARTA:
 Si no deixeu que parli, senyor jutge,
 aquí hi estic de més, caldrà que busqui
 un tribunal que m'escolti.

WALTER: És aquí
 que heu de parlar, però no d'unes coses
 alienes al cas. Si ens aclariu
 com valoràveu el càntir, sabrem
 tot el que ens cal per emetre un judici.

SRA. MARTA:
 Allò que us cal per jutjar, no ho sé pas,
 ni ho examino, però sé una cosa:
 que si haig de formular la meva queixa,
 us haig de poder dir què n'és la causa.

WALTER:
 Bé, doncs, per acabar, què succeí
 amb el càntir? Què va passar a l'incendi

de l'any seixanta-sis? Podrem sentir-ho?
Què va passar amb el càntir?

SRA. MARTA: Què dieu?
Res no li va passar, senyors, creieu-me;
a l'any seixanta-sis, no res! El càntir
va quedar intacte, sencer entre les flames.
L'altre matí el vaig treure de les cendres
de la casa, polit i tan lluent
com si sortís del forn.

WALTER: Molt bé. Doncs ara
ja coneixem el càntir. Ara sabem
què ha passat i què no ha passat amb ell.
Què més ens podeu dir?

601

SRA. MARTA: Doncs que aquest càntir
que destrossat i tot mereix els llavis
d'una donzella, i fins i tot la boca
de la senyora del governador;
aquest càntir, senyors, jutges altíssims,
me l'ha trencat aquest poca-vergonya.

ADAM:
Qui?

SRA. MARTA:
Aquest, el Rupert.

RUPERT: Això és mentida,
senyor jutge.

ADAM: Tu, espera que et preguntin.
Ja arribarà el teu torn. Ho heu anotat
a l'acta?

LLUM: Oh, sí.

ADAM: Digna senyora Marta,
expliqueu-nos com han anat les coses.

SRA. MARTA:
Ahir a les onze...

ADAM: A quina hora?

SRA. MARTA: A les onze.

ADAM:
Del matí?

SRA. MARTA: No, perdoneu, de la nit.

Quan ja era al llit i apagava la llàntia,
m'espanten unes veus d'home, un tumult,
que ve de la llunyana alcova on dorm
la meva filla, com si ens envaís
l'enemic. Jo que sí, que corro escales
avall i em trobo que han forçat la porta
de la cambra, m'arriben forts insults,
i quan faig llum a l'entrada, què veig?
El càntir a trossos, escampat pel terra
de la cambra, un bocí a cada racó,
la noia amb les mans juntes, i aquest bèstia
allà al mig, com un foll, plantant-me cara.

ADAM:
Rellamps!

SRA. MARTA: Què?

ADAM: Què em dieu, senyora Marta?

SRA. MARTA:

I llavors fou com si la justa ràbia
em fes créixer deu braços, cadascun
amb urpes de voltor. Li dic què busca
tan a deshora, i per què amb tanta fúria
va trencant càntirs per la casa, i ell...
endevineu quina resposta em dóna,
aquest desvergonyit, aquest bergant!
Si no el veig a la roda, no podré
tornar-me a ficar al llit tranquil·la. Diu
que ha estat un altre qui ha fet caure el càntir
de la postada... Un altre! Què us en sembla?

Un que s'ha esquitllat fora de la cambra...
I llavors em cobreix d'insults la noia.

ADAM:

Excuses! I què més?

SRA. MARTA:

Quan sento això,
miro a veure què diu la noia, i veig
que està com un cadàver. Li dic: «Eva»,
li dic, i ella s'asseu. «Ha estat un altre?».
«Per Josep i Maria», crida ella,
«com podeu pensar això, mare?». «Doncs digues,
quí era?». «Qui podia ser», em contesta,
«si no era aquest?», i em jura que ha estat ell.

603

EVA:

Què us vaig jurar? Jo no vaig jurar res!

SRA. MARTA:

Eva!

EVA:

No! Diu mentida!

RUPERT:

Ja ho sentiu.

ADAM:

Gos maleït! Ara et toca callar!
Vols que et taponi els morros amb el puny?
Ja tindràs temps, ara no...

SRA. MARTA:

Dius que no has...?

EVA:

No, mare, és una falsedat. Mireu,
ho sento de debò i amb tota l'ànima,
pro ho haig de declarar públicament:
jo no vaig jurar res, res...

ADAM:

Criatures,

heu de ser raonables.

LLUM:

Que és estrany!

SRA. MARTA:

Eva, dius que no em vas assegurar...?
No vas parlar de Josep i Maria?

EVA:

No pas amb jurament! No vaig jurar!
Ara us ho juro! I ara sí que invoco
Jesús, Maria i Josep...

ADAM:

Ei, amigues!

Senyora Marta, què esteu fent? Per què
atemoriu la pobra criatura?
Si la xicota s'ho pot repensar,
sí es recorda tranquil·lament d'allò
que ha passat... Ei, dic: d'allò que ha passat,
com correspon, i no parla d'allò
que pot passar, doncs ja veureu que avui
dirà el mateix que ahir, ho jurí o no.
Deixem en pau la Sagrada Família.

604

WALTER:

No, senyor jutge, no! Per què donar
a les parts unes directrius ambigües?

SRA. MARTA:

Si té la barra de dir-me a la cara,
la barjaula indecent, que va ser un altre
i no el Rupert el qui..., per mi ja es pot...
no vull dir què, però us ho asseguro,
senyor jutge: sí no puc afirmar
què ho va jurar, puc jurar que ho va dir,
i també invoco Josep i Maria.

ADAM:

Sí ara la mossa també...

WALTER:

Senyor jutge!

ADAM:

Què dieu, senyoria? No és així,
Eva, cor meu?

SRA. MARTA:

Parla! No m'ho vas dir?

No em vas dir res de res, ahir a la nit?

EVA:

No nego que ho digués.

ADAM: Aquí ho teniu.

RUPERT:

La mala...!

ADAM: Preneu nota!

GUIU: Avergonyi-vos.

WALTER:

De la vostra conducta, jutge Adam,
no sé què haig de pensar. Si fóssiu vós
qui hagués trencat el càntir, no seríeu
més diligent a allunyar les sospites
de vós mateix per acusar aquest jove.
No feu constar res més, senyor escriptent,
que la confessió de la xicoteta
sobre els mots que va dir, no sobre el fet.
No és la noia, qui ara ha de parlar?

ADAM:

Sí no li toca el torn... Per la meua ànima
un home pot errar en aquestes coses;
qui haig d'interrogar ara, l'inculpat?
Pel meu honor, admeto els bons consells.

WALTER:

Sí que sou imparcial! Interrogueu
l'inculpat i acabeu d'un cop, si us plau.
Serà l'última causa que porteu.

ADAM:

L'última! Què? Ah, és clar! Sí, l'inculpat!
En què pensaves, vell jutge? Ah, aquesta
maleïda gallina de Guinea!
Així la pesta se l'hagués enduta!
No se me'n va del cap aquella pindola...
de pasta...

WALTER: Què? Una píndola, dieu?

ADAM:
Perdoneu-me, és la que haig de fer empassar
a la gallina. I si aquella carronya
no l'engloteix, no sé què passarà.

WALTER:
Compliu d'un cop el vostre deure, us dic!

ADAM:
Que avanci l'inculpat.

RUPERT: Jo, senyor jutge!
Sóc Rupert, fill de Guiu, pagès de Huisum.

ADAM:
Heu sentit el que acaba d'exposar
contra vós la senyora Marta Rull
davant el tribunal?

RUPERT: Sí, senyor jutge.

ADAM:
Us atreviu a al·legar res en contra?
Ho admeteu o teniu la gosadia
de desmentir-lo com un miserable
descregut?

RUPERT: Que si al·lego res en contra?
Sí, senyor jutge, amb el vostre permís:
que no hi ha un sol mot de veritat!

ADAM:
Ah, no? I sereu capaç de demostrar-ho?

RUPERT:
És clar que sí!

ADAM:
Digna senyora Marta,
no us preocupeu, que tot quedarà clar.

WALTER:
Què us interessa ara, senyor jutge,
de la senyora Marta?

ADAM: Què? Per Déu!

Jo, com a cristià...

WALTER, a RUPERT: Vós, exposeu-nos
tot allò que al·legueu en favor vostre.
Senyor escrivent, sabeu portar un procés?

ADAM:
Què dieu?

LLUM: Si jo...? Si la vostra gràcia...

ADAM:
Què bada, aquest? Què podeu al·legar?
Mireu quin ase, aquí dret com un enze.
Què podeu al·legar?

RUPERT: Jo, al·legar?

WALTER:
Vós, sí, vós, ara us toca explicar els fets.

RUPERT:
Déu meu, si em permetéssiu dir-hi un mot.

WALTER:
De fet, això ja és ben intolerable,
senyor jutge.

RUPERT: Devien ser les deu
tocades de la nit, una nit tèbia
de gener, com de maig, i jo que sí
que li dic al meu pare: «Pare, vull
anar una estona més a veure l'Eva».
Heu de saber que jo la pretenia;
una xicoteta ferma, jo l'he vista
treure's la feina dels dits a la sega,
fer volar el fenc com si res, i vaig dir-li:
«Em vols?», i ella em contesta: «tu, què piules?».
Però després va dir-me: «sí».

ADAM: Cenyiu-vos
a l'assumpte. «Què piules», ximpleries!
«Vaig dir-li: em vols?, i ella em contesta: sí».

RUPERT:

A fe meva, senyor...

WALTER: Continuau!

RUPERT:

Vaig dir: «Pare, escolteu, deixeu-me anar a parlar-hi una estona a la finestra». «Molt bé», diu ell, «vés-hi, pro queda't fora». «Per la meva ànima», dic, «us ho juro». «Au, vés», diu, «i que tornis a les onze».

ADAM:

608

Doncs au, vinga piular, i no acabeu mai. Ho explicareu d'un cop?

RUPERT: «Això», vaig dir-li,

«ho trobo enraonat», i prenc la gorra i me'n vaig; vull anar per la passera, però em cal tornar al poble, perquè veig el rierol crescut. «Malament», penso, «rellamps!». L'Eva ja ha tancat la porta de l'hort. Fins a les deu la deixa oberta, perquè ja sap que, si abans de les deu no hi he anat, és que ja no hi aniré.

ADAM:

Quins tractes indecents!

WALTER: Què més?

RUPERT: Què més?

Quan m'hi apropo pel camí dels tells, allí on les branques es fan més espesses i és tan fosc com la catedral d'Utrecht, sento de lluny que la porta de l'hort grinyola, i penso: mira, encara és l'Eva!, i adreço els ulls al lloc des d'on l'oïda ha rebut el missatge. Haig de renyar-los quan tornen cecs, i els adreço de nou

al mateix lloc, perquè s'hi fixin més,
 i els acuso d'indignes impostors,
 d'acusadors, de vils denunciants;
 per tercer cop els hi envio, i penso:
 com que ells només han complert el seu deure,
 s'arrencaran indignats del meu cap
 i es posaran al servei d'algú altre;
 és l'Eva, la conec pel pitet blanc,
 i amb ella hi ha algú més.

ADAM: Ah, sí? Algú més?

I qui, xerraire?

609

RUPERT: Qui? Per la meua ànima,
 vós m'ho pregunteu, doncs...

ADAM: Doncs què? Jo penso
 que no podeu dir gat, si no és al sac.

WALTER:
 Apa, continueu parlant! Deixeu-lo!
 Per què l'heu d'interrompre, senyor jutge?

RUPERT:
 No puc donar-ne fe. Era negra nit,
 i de nit tots els gats es veuen negres.
 Pro heu de saber que l'ataconador,
 l'Adelbert, no fa gaire llicenciat,
 temps ha que me la ronda, i la tardor
 passada, ja vaig dir-li: «Mira, Eva,
 que aquest brètol t'empaita, i no em fa goig;
 tu no ets un mos per a les seves dents,
 cal que l'hi diguis, o si no, a fe meva
 que surt volant del teu mas». I ella fa:
 «em sembla que vols gresca», i me li diu:
 «a l'altre no sé què, ni carn ni peix:
 i jo llenço el marrà per la finestra».

ADAM:

I aquest tipus, es diu Adelbert?

RUPERT:

Sí,

Adelbert.

ADAM:

Bé, ja és un nom. Ara tot s'aclarirà. Ho heu apuntat a l'acta, senyor escrivent?

LLUM:

Oh sí, amb tota la resta.

ADAM:

Rupert, fill meu, continueu.

610

RUPERT:

Com que eren

les onze quan enxampo la parella i jo sempre em retiro a les deu, penso: encara hi ets a temps, Rupert, encara no t'ha crescut la cornamenta. Toca't el front i mira que no hi broti res que s'assembli a una banya. I jo que sí, que sense fer soroll em fico a l'hort, m'amago rere un teix, sento murmuris, brometes, estrebades, senyor jutge, i jo que penso, a fe que em vénen ganes...

EVA:

Malvat! És una infàmia...!

SRA. MARTA:

Bergant!

Quan estarem a soles, em veuràs les dents! Espera, que encara no saps on em creixen els pèls! I ja ho sabràs!

RUPERT:

I passa un quartet d'hora més, i em dic: Què en sortirà? Potser toquen a noces? No ho he acabat de pensar, quan tots dos passen a dintre abans que per l'església.

EVA:

Mare, sortiu d'aquí, passi el que passi...

ADAM:

Tu calla, creu-me a mi! Mala negada et...!
T'ha dit ningú que parlis, bocamolla?
Espera que jo et doni la paraula!

WALTER:

Per Déu que és ben estrany...!

RUPERT:

I em ve tot d'una,
senyor jutge, em ve com un cop de sangs!
Aire! I em salta el botó del coll! Aire!
M'arrenco la gorgera i dic: vull aire!
I m'hi llanço, m'hi faig a cops, renego,
perquè trobo tancada a pany i clau
la porta de la meuca, i d'un patac
l'obro i em fico a dintre...

611

ADAM:

Cap de trons!

RUPERT:

Just quan salto de cop, rodola el càntir
de la postada i s'estavella al terra,
i zas! Un que ha saltat per la finestra:
en veig encara els faldons de la geca.

ADAM:

L'Adelbert?

RUPERT:

Qui sinó ell, senyor jutge?
La noia es planta, la tiro per terra,
em llanço a la finestra i trobo el tipus
penjat encara als pals de l'emparrat,
on el raïm s'enfila a la teulada,
i com que tinc el mànec a la mà
de quan he esbatanat la porta, endinyo
una bleva amb el ferro al miserable,
que encara tinc a l'abast, senyor jutge.

ADAM:

Ah, era un mànec?

- RUPERT: Què?
- ADAM: Que si era...
- RUPERT: El mànec
de la porta.
- ADAM: Per'xò!
- LLUM: És que us pensàveu
que era una daga?
- ADAM: Una daga, jo... com?
- RUPERT: Una daga!
- 612 LLUM: Són fàcils de confondre!
S'assemblen molt, un mànec i una daga!
- ADAM: Jo crec...
- LLUM: Sí, hi ha la tija, senyor jutge.
- ADAM: La tija?
- RUPERT: Però no va ser la tija,
sinó el pom, perquè jo agafava el mànec
del revés.
- ADAM: Del revés, el mànec, eh?
- LLUM: Vaja!
- RUPERT: I l'agafador tenia un tros
de plom rodó com el puny d'una daga.
- ADAM: Ah, com el puny...
- LLUM: Com el puny d'una daga!
Ja ho sabia que havia de tractar-se
d'una arma traïdora.
- WALTER: Aneu al gra,
senyors!
- ADAM: Tot això són criaturades,
senyor escrivent... Continueu!

RUPERT: El tipus
 cau a terra, i quan ja vaig a girar-m'hi
 d'esquena, veig que es mou en la foscor,
 i penso: encara ets viu? Pujo a l'ampit
 i em dispo a saltar i barrar-li el pas.
 Però, senyors, just quan prenc embranzida,
 em tira un bon grapat de grans de sorra...
 i el subjecte, la nit, el món, l'ampit
 on encara m'aguanto sembla caure
 tot plegat dins un sac, Déu em castigui...
 Sembla una pedregada que s'escampa
 volant contra els meus ulls.

613

ADAM: El maleït!
 I qui ho va fer?

RUPERT: L'Adelbert!

ADAM: El bergant!

RUPERT:
 Juro que si era ell...

ADAM: Doncs qui, si no?

RUPERT:
 Com si una pluja de pedra em fes caure
 dins una timba de deu braces, salto
 ara de la finestra dins la cambra,
 i em fa l'efecte que haig d'esbotzar el terra,
 però no em trenco el coll ni l'espina,
 ni els ronyons ni res més; aquell subjecte,
 però, no l'he atrapat. M'assec a terra
 i em frego els ulls. Llavors ella s'acosta
 i crida: «Ah, Déu del cel!», crida, «Rupert!
 Què t'ha passat?». Jo que sí que algo el peu
 i sort que no vaig veure on apuntava.

ADAM:
 Per culpa de la sorra?

RUPERT: Del grapat
de sorra!

ADAM: El maleït us va encertar!

RUPERT: Quan m'aixeco –per què m'haig d'embrutar
les mans pegant-la?–, l'esbronco i li dic:
«ets una meuca repugnant», i penso
que amb això en tindrà prou, però el dolor
em priva de parlar, perquè llavors
entra a la cambra la senyora Marta,
alça la llàntia i veig la noia allí,
tremolant davant meu, que feia pena;
ella, tan coratjosa sempre, i penso:
millor estar cec; m'arrencaria els ulls
perquè hi jugués a bales qui volgués.

EVA: Per un malvat així, no val la pena...

ADAM: A callar!

RUPERT: I ja coneixeu la resta.

ADAM: Com, la resta?

RUPERT: Entra la senyora Marta
traient foc pels queixals, i el veí Roc,
i el veí Eloí, les ties Lisa i Sus,
i minyones, criats, i gats i gossos,
un espectacle! I la mare pregunta
a la xicota qui ha trencat el càntir
i ella diu, ja ho sabeu, que ho he fet jo...
I a fe que no va tan descaminada.
Ella el duia a la font, jo l'he trencat,
i el sabater té un forat a la closca.

ADAM:

Què podeu objectar, senyora Marta,
a un discurs com aquest?

SRA. MARTA: Jo, a aquest discurs?

Doncs que, com una guilla amb una lloca,
s'ha esmunyit a escanyar la veritat.
Qui sigui just, agafarà una maça
per abatre aquest monstre de la nit.

ADAM:

Cal donar-ne una prova.

SRA. MARTA: Amb molt de gust.

615

Aquest serà el meu testimoni... Parla!

ADAM:

La filla? No, senyora!

WALTER: No? Per què?

ADAM:

De testimoni, senyor? No llegim
al codi, títol quart –o és el cinquè?–
que els càntirs o altres coses –què sé jo?–,
si els trenquen joves malfactors, no val
el que diguin les filles per les mares?

WALTER:

Al vostre cap, la ciència i l'error
estan tan ben pastats com en un pa,
i em doneu part dels dos en cada llesca.
No cal el testimoni de la mossa;
que declari, això sí, i després que digui
com i per qui pot testimoniar.

ADAM:

Sí, que declari. Bé, Títol sisè.
Pro no hem de creure res d'allò que digui.

WALTER:

Endavant, filla.

ADAM: Ei, Lisa! Permeteu-me!
Se m'ha assecat la gola. Greta, vine!

Escena vuitena

Apareix una MINYONA. Els mateixos.

ADAM:
Porta un vas d'aigua!

616 MINYONA: Tot seguit, senyor!
(*Se'n va.*)

ADAM:
Puc oferir-vos també...?

WALTER: Moltes gràcies.

ADAM:
Preferiu vi francès o del Mosela?

WALTER *fa una inclinació; la MINYONA porta aigua i se'n torna.*

Escena novena

WALTER, ADAM, SRA. MARTA, *etc.*, *sense la minyona.*

ADAM:
Si puc parlar amb franquesa, senyoria,
l'afer es presta ara a una avinença.

WALTER:
No ho veig clar, senyor jutge. Una avinença?
La gent de seny potser pot avenir-se;
pro com veieu possible una avinença,
si encara no heu desembullat els fets?
És això el que m'hauríeu d'explicar.

Digueu-me, com penseu engiponar-ho?
Heu rumiat ja un veredict?

ADAM: A fe
que si la llei em deixa a l'estacada,
haig de recórrer a la filosofia.
Dic que fou... l'Adelbert...

WALTER: Qui?

ADAM: O el Rupert.

WALTER: Qui?

ADAM: O el Rupert, el qui ha trencat el càntir.

617

WALTER: Qui ho ha fet, doncs? L'Adelbert o el Rupert?
Veig que, amb el vostre veredict, feu
com qui fica la mà en un sac de pèsols.

ADAM: Permeteu-me!

WALTER: Calleu, calleu, si us plau!

ADAM: Com vulgueu. A fe meva, no tindria
res d'estrany que ho haguessin fet tots dos.

WALTER: Si ho pregunteu, ho esbrinareu.

ADAM: D'acord,
però si aclariu res, jo sóc un brètol.
Vós, teniu l'acta a punt?

LLUM: Perfectament.

ADAM: Bé.

LLUM: I enceto un plec nou, amb moltes ganes
de saber allò que hi constarà.

ADAM: Un plec nou?
Molt bé.

WALTER: Pots parlar, filla.

ADAM: Parla, Eva,
 ho sents? Ja pots parlar, bona minyona!
 Digues a Déu, petita, a Déu i al món,
 ni que sigui una part de veritat.
 Pensa que estàs davant el tron de Déu
 i que el teu jutge no l'has d'afligir
 amb evasives ni xafarderies
 que no siguin al cas. Sé que tens seny.
 Un jutge, saps?, sempre és un jutge. Avui
 el necessita algú i demà algú altre.
 Que acuses l'Adelbert? Doncs serà just.
 Que cites el Rupert? També ho serà.
 Parla, parla, no sóc un home recte,
 si no ho aclarim tot com desitjaves.
 Pro si ens contes històries d'algú altre,
 si esmentes noms estúpids, de tercers,
 vés amb compte, no t'haig de dir res més.
 Aquí a Huisum, per Satanàs, ningú
 no et creurà, ni en tots els Països Baixos.
 D'una paret no en surt cap testimoni.
 Prou sabrà defensar-se l'Adelbert,
 i al teu Rupert se'l pot endur la pesta.

WALTER:
 Si deixéssiu estar els vostres discursos!
 Gasteu saliva sense to ni so!

ADAM:
 No els enteneu, senyor?

WALTER: Continueu,
 que des d'aquest seient ja heu parlat massa!

ADAM:
 Jo, senyoria, no he tingut estudis,
 no em faig entendre a un cavaller d'Utrecht,

però amb aquesta gent hi ha un altre tracte.
La noia sap què vull, què us hi jugueu?

SRA. MARTA:

Què vol dir, això? Parlaràs clar!

EVA:

Oh, mare!

SRA. MARTA:

T'aconsello...!

RUPERT:

Escolteu, senyora Marta,
costa de parlar clar quan la consciència
se'ns posa al coll com un punyal.

ADAM:

Calleu,

set-ciències! Ara, muts!

SRA. MARTA:

Qui era?

EVA:

Oh, Jesús!

SRA. MARTA:

Fava! Que no tens vergonya?
«Oh, Jesús!». Com si fos una barjaula.
Va ser el senyor Jesús?

ADAM:

Quin disbarat,
senyora Marta! Deixeu que s'expliqui
i no me l'espanteu... «Fava! Barjaula!».
No anem enlloc. Ja se'n recordarà.

RUPERT:

Sí, se'n recordarà.

ADAM:

Tu calla, droपो!

RUPERT:

De l'ataconador, es recordarà.

ADAM:

Per Satanàs! L'agutzil! Ei, Alfred!

RUPERT:

Bé, ja callo! Deixeu-ho estar, senyor!
Ja se li acudirà de dir el meu nom.

SRA. MARTA:

Escolta, aquí no em donis l'espectacle,

ho sents? Que ja n'he fet quaranta-nou
amb honor, i així haig d'arribar als cinquanta.
El dia tres de febrer faig els anys
i avui és dia u. Acabem: qui era?

ADAM:

A fe meva! Molt bé, senyora Marta!

SRA. MARTA:

Quan es moria el pare, em va dir: «Marta,
busca'm un home honrat per a la noia,
i si s'ha de tornar una qualsevol,
dóna a l'enterramorts una propina
i que em torni a posar de cara amunt,
perquè m'hauré regirat dins la tomba».

620

ADAM:

Vaja, no està malament.

SRA. MARTA:

Si no vols
honorar el pare i la mare d'acord
amb el quart manament, digues: «Jo vaig
obrir la porta a l'ataconador
o a un tercer home, pro no al meu promès».

RUPERT:

Em fa pena. Deixeu-lo estar, aquest càntir,
us ho suplico. Ja el portaré a Utrecht!
Voldria haver estat jo qui l'ha partit.

EVA:

Com pots ser tan innoble? Avergonyeix-te
de no saber dir: «Bé, he trencat el càntir!».
Avergonyeix-te, sí, ja que no pots
confiar en mi ni creure en els meus actes.
No et vaig donar la mà i et vaig dir: «sí»,
quan em vas preguntar: «Eva, que em vols?».
Creus que vals menys que l'ataconador?
Ni que em veiessis pel forat del pany

bevent amb l'Adelbert del mateix càntir,
haviés de pensar: «L'Eva és honorada,
tot quedarà resolt a favor d'ella,
si no en aquesta vida, a l'altra vida,
quan ressuscitem».

RUPERT: Per la meua ànima,
és massa enllà. Jo crec allò que toco.

EVA: Si hagués estat l'Adelbert, que em condemni
si no t'ho hagués confiat de seguida.
Per què fer-ho en presència de veïns,
de criats i minyones...? Si jo hagués
tingut motius per amagar-ho, digues,
per què, Rupert, digues, per què no hauria
de dir que vas ser tu? Per què no fer-ho?

621

RUPERT: Al diable! Ho pots dir, hi estic d'acord,
si pots estalviar-te la picota.

EVA: Oh, abominable! Ingrat! Mereixeries
que me l'estalviés! Mereixeries
que amb un sol mot jo recobrés l'honor
i tu et perdessis per sempre!

WALTER: Molt bé!
Volem aquest sol mot! No perdem temps!
No era, doncs, el Rupert?

EVA: No, senyoria,
ja que ell mateix ho vol negar... Per ell
ho vaig callar: aquest càntir de terrissa
no el va trencar el Rupert. Si ell us ho nega,
el podeu creure.

SRA. MARTA: Eva! No va ser ell?

EVA: No, mare, i si vaig dir-ho, era mentida.

SRA. MARTA:

Mira que et trecno els ossos!

(Deixa el càntir a terra.)

EVA:

Com vulgueu.

WALTER, *amenaçant*:

Senyora Marta!

ADAM:

Ei, agutzil, traieu-me

fora d'aquí aquesta mala pècora.

Per què calia que fos el Rupert?

Perquè éreu vós qui aguantava l'espelma?

La mossa, em sembla, ha de saber què diu.

Sóc un ximple, si no era l'Adelbert.

SRA. MARTA:

Era doncs l'Adelbert? Dígues, no l'era?

ADAM:

Parla, petita, no era l'Adelbert?

EVA:

Com podeu ser tan infame, tan vil?

Com podeu dir que l'Adelbert...

WALTER:

Minyona!

Què us permeteu? És aquest el respecte

que us cal tenir davant el jutge?

EVA:

Quin?

Aquest jutge? Ell mateix mereixeria

comparèixer davant un tribunal,

com a reu de pecat. Ell sí que sap

potser millor que ningú qui va ser.

(Es gira vers el jutge.)

Ahí, no vau enviar l'Adelbert

a la ciutat, a Utrecht, a l'oficina

d'allistament de reclutes, per dur-hi

un atestat? Com podeu sospitar-ne,

si vós sabeu molt bé que va anar a Utrecht?

ADAM:

Doncs al diable! Qui podia ser,
si no era l'Adelbert! Ni era el Rupert
ni l'Adelbert?... Tu, què fas?

RUPERT:

Senyor jutge,
per la meva ànima, permeteu que us digui
que la noia no deu haver mentit.
Perquè ahir vaig trobar-me l'Adelbert
que anava a Utrecht, devien ser les vuit
del matí, i si no va enxampar un cotxe,
segur que el tipus, camatort com és,
a la nit no podia haver tornat.
Així doncs, ha d'haver estat un tercer.

623

ADAM:

Tros d'ase! Camatort, dius? El veiéssiu
gastar les botes com el més lleuger!
Que em quedi paralític, si un llebrer
no s'ha de posar al trot per abastar-lo.

WALTER:

Que s'expliqui la noia.

ADAM:

Perdoneu,
però la noia poc us podrà dir.

WALTER:

Que poc em podrà dir? A mi? Per què?

ADAM:

És una bleda. Bona noia, sí,
pro bleda; una mocosa que enrogeix
quan veu de lluny uns bigotis! Són noies
que a les fosques ho aguanten tot, i ho neguen
davant del jutge quan es fa de dia.

WALTER:

Sou massa tolerant, massa benèvol,
en tot allò que afecta aquesta noia.

ADAM:

Si us haig de dir la veritat, senyor,
 el seu pare va ser un bon amic meu,
 i si avui us digneu ser complaent,
 no haurem de fer res més que complir el deure
 de deixar anar la seva filla.

WALTER:

Tinc

un gran desig, senyor jutge, d'anar
 fins al fons de l'assumpte. Filla meva,
 sense por, digues qui ha trencat el càntir.
 No hi ha ningú davant teu que no pugui
 perdonar el teu mal pas.

EVA:

Digne, estimat

i benigne senyor, heu de dispensar-me
 d'explicar-vos com van anar les coses.
 No malpenseu d'aquesta negativa.
 És el disegni insondable del cel
 el que em tanca la boca en aquest cas.
 Que Rupert no ha trencat el càntir, vull
 confirmar-ho, si així m'ho demaneu,
 davant l'altar amb un jurament solemne.
 Pro els fets d'ahir, en tots els altres detalls,
 són cosa que només m'afecta a mi,
 i la mare no em pot voler arrencar
 tota la troca per causa d'un fil
 que té a la mà i es barreja amb els altres.
 El càntir, no puc dir qui l'ha trencat.
 Tocaria uns secrets que no són meus
 únicament, i són estranys al càntir.
 Tard o d'hora els confessaré a la mare,
 però aquest tribunal no és el lloc
 perquè ella m'ho pregunti. No hi té dret.

ADAM:

És clar que no, pel meu honor. La noia
sap quines són les nostres competències.
El jurament que presti davant nostre
anul·larà la queixa de la mare,
i ningú no podrà objectar-hi res.

WALTER:

Què hi heu de dir, a la declaració,
senyora Marta?

SRA. MARTA:

Si no hi puc dir res
prou consistent, severíssim senyor,
és que el xoc m'ha paralytat la llengua.
Hi ha algun cas de persona extraviada
que, per salvar l'honor davant el món,
gosa de jurar en fals en un judici;
pro ser perjur davant l'altar de Déu
perquè et posin després a la picota,
el món ho veu avui per primer cop.
Si hagués estat un altre, i no el Rupert,
qui s'hagués esquitllat ahir a la cambra,
honorable senyor, si fos possible
res de semblant, m'enteneu?, no perdria
més temps aquí. La trauria de casa
i li diria: filla, el món és ample,
no hi pagaràs lloguer, i has heretat
també uns cabells prou llargs, el temps dirà
si un dia pots penjar-te'n.

WALTER:

Calma, calma,
senyora Marta.

SRA. MARTA:

Però com que puc
donar un tomb a les proves presentades
per ella, i ella em nega aquest servei,
i estic ben convençuda que fou ell

i ningú més qui va trencar-me el càntir,
 aquest afany de negar-ho em desvetlla
 una nova sospita vergonyosa.
 Aquesta nit amaga un altre crim
 a més de la destrossa del meu càntir.
 Senyor, haig de dir-vos que el Rupert pertany
 a la lleva que jurarà bandera
 a Utrecht d'aquí a pocs dies. Molts d'aquests
 fills de la pàtria volen desertar.
 Suposem que ahir vespre ell hagués dit:
 «Què et sembla, Eva? Vine. El món és gran,
 i tens les claus dels cofres i les arques»,
 i ella s'hagués resistit una mica.
 Llavors la resta, quan els vaig sorprendre,
 hauria anat com ha anat, i ara actuen
 ell per venjança i ella per amor.

RUPERT:

Harpia immunda! Quins mots es permet!
 «Dels cofres i les arques», diu?

WALTER:

Silenci!

EVA:

Ell, desertar?

WALTER:

No ens desviem del tema,
 que és aquest càntir. Proveu-me, proveu-me
 que és el Rupert qui l'ha trencat!

SRA. MARTA:

Molt bé.

Senyoria, primer vull demostrar-vos
 que el Rupert l'ha trencat, i tot seguit
 donaré un tomb per casa. Ja veureu
 com, per cada paraula que ella ha dit,
 presento un testimoni a favor meu.
 Ja els hauria portat, l'un rere l'altre,
 si hagués tingut ni la més lleu sospita

que ella no parlaria a favor meu.
 Si crideu ara la senyora Brígida,
 la tia del Rupert, en tindrè prou
 per poder discutir el punt principal.
 Perquè ella, a dos quarts d'onze, va trobar-lo
 a l'hort, abans que el càntir fos trencat
 –tingueu-ho en compte–, enraonant amb l'Eva.
 Deixo al vostre criteri, senyors jutges,
 fins a quin punt aquest sol testimoni
 parteix pel mig la faula que ha inventat.

RUPERT:

627

Qui dieu que...?

GUIU:

La Brígida?

RUPERT:

A mi? Amb l'Eva?

A l'hort?

SRA. MARTA:

Amb l'Eva, a l'hort! A dos quarts d'onze,
 abans que, com ell deia, allà a les onze
 forçés la porta com una ventada.
 Xerrava amb ella, entre manyac i dur,
 com per convèncer-la d'alguna cosa.

ADAM, *a part*:

Condemnat! El diable em tracta bé...

WALTER:

Feu venir aquesta dona.

RUPERT:

Per favor,
 senyors, no hi ha res cert! És impossible!

ADAM:

Espera, tu, canalla! Ei, agutzil!
 Sí, quan t'escapes, es peten els càntirs...
 Senyor escrivent, aneu, feu-nos venir
 la tia Brígida!

GUIU:

Tu, maleït

brètol! Què has fet? Encara et trencaré
tots els ossos.

RUPERT: Per què?

GUIU: Per quin motiu
em vas callar que a dos quarts d'onze estaves
rondant la mossa a l'hort? Per què ho callaves?

RUPERT:
Per què ho callava? Llamp de Déu! Perquè
no és cert, pare! I si la tia Brígida
així ho declara, ja podeu penjar-me,
i pels peus, si voleu.

628

GUIU: Però si ella
en dóna testimoni, tu... prepara't!
Tu i aquesta Eva, aquesta bona mossa,
per la manera com us conduïu
davant el tribunal, heu fet conxorxa.
Hi ha algun secret vergonyós que ella sap
i que no diu per mirament a algú.

RUPERT:
Un secret? Quin?

GUIU: Per què has fet l'equipatge?
Digues, per què vas fer-lo ahir a la nit?

RUPERT:
L'equipatge?

GUIU: Camises, pantalons,
roba de sota, sí! Vas fer un fardell
com per dur-lo a l'espatlla de viatge!

RUPERT:
Perquè em cal anar a Utrecht, al regiment!
Oh, llamp del cel! Penseu que jo...?

GUIU: A Utrecht?
Sí, a Utrecht! Quines presses per anar-hi!
Abans-d'ahir no sabies encara
si havies d'esperar cinc o sis dies.

WALTER:

Podeu dir res sobre l'assumpte, pare?

GUIU:

Senyor, encara no puc afirmar res.
Quan es va trencar el càntir, jo era a casa,
i no he vist que el meu fill hagi comès
cap altra acció, si us haig de confessar
la veritat, que el faci sospitos.

Ben convençut de la seva innocència,
després del daltabaix, m'he presentat
a desfer el compromís de matrimoni
i a reclamar la cadena de plata
i la medalla que ell va regalar
a la fadrina la tardor passada.

Si ara, davant els meus cabells blancs, surt
a la llum que hi ha fuga i traïdoria,
això, senyors, és tan nou per a mi
com ho és per a vosaltres. Que el dimoni
li trenqui el coll si és així.

WALTER:

Senyor jutge,

feu venir ara la senyora Brígida.

ADAM:

No us cansarà aquest procés, senyoria?
S'allarga massa. Encara no heu mirat
les caixes ni el registre... Quina hora és?

LLUM:

Dos quarts tocats.

ADAM:

D'onze?

LLUM:

Amb perdó, de dotze.

WALTER:

No hi fa res.

ADAM:

Qui ha embogit, el temps o vós?

(*Mira el rellotge.*)

No sóc un home honrat sí... Què ordeneu?

WALTER:

El meu parer és...

ADAM: Que hi posem fi? Molt bé!

WALTER:

No, el meu parer és continuar, si us plau!

ADAM:

També està bé..., si és el vostre parer...
Si no, pel meu honor, demà a les nou,
liquidaré l'afer al vostre gust.

WALTER:

Ja sabeu el que vull.

ADAM:

Com vós maneü.

Senyor escrivent, envieu l'agutzil
que citi al tribunal la tia Brígida.

WALTER:

I vós, per tal d'estalviar-me un temps
que per a mi té molt valor, preneu-vos
la causa amb una mica més de ganes.

LLUM *se'n va.*

Escena desena

Els mateixos, menys LLUM. Després, unes MINYONES.

ADAM, *que s'alça*:

Mentrestant, si us va bé, potser podríem
alçar-nos una estona...

WALTER:

Hm! Sí, d'acord.

Anava a dir...

ADAM:

Permeteu que les parts
també, mentre esperem la tia Brígida...?

WALTER:

Què? Les parts?

ADAM:

Sí, que surtin al vestíbul.

WALTER, *a part*:

El malèit!

(*En veu alta*.)

Sabeu què, senyor jutge?

Doneu-me un vas de vi mentre esperem.

ADAM:

Amb tot el cor! Ei, Greta! Em feu feliç,
senyor! Greta!

631

Apareix la MINYONA.

MINYONA:

Ja vinc.

ADAM:

Què us ve de gust?

Fora tothom! –Vi francès?– Al vestíbul!

–O vi del Rin?

WALTER:

Del nostre Rin.

ADAM:

Molt bé.

Ja us tornaré a cridar!

WALTER:

On voleu que vagin?

ADAM:

Au, Greta, el del racó! –Què preguntàveu?

Només aquí al vestíbul– Té, la clau!

WALTER:

Hm! Quedeu-vos.

ADAM:

A fora, us dic! –Au, Greta!

Ah, i la mantega fresca, i el formatge
de Limburg, i l'ànec de Pomerània
fumat...

WALTER:

Prou! Un moment! No us molesteu
tant, senyor jutge, us ho demano.

ADAM: Aneu
al diable, vosaltres! I tu, fes
el que et mano...

WALTER: Traieu fora la gent?

ADAM: Què dieu?

WALTER: Que si vós...

ADAM: Faig que es retirin,
amb el vostre permís, fins que es presenti
la tia Brígida. O potser voldríeu...?

632 WALTER: Hm, com us sembli. Però val la pena?
Creieu que trigarán tant a trobar-la
al poble?

ADAM: Avui és dia de fer llenya,
senyor, i la majoria de les dones
han anat als pinars a collir branques.
Podria ser que...

RUPERT: La tia és a casa.

WALTER: A casa? Doncs deixeu-ho...

RUPERT: Ara vindrà.

WALTER: Serà aquí tot seguit. Porteu-me el vi.

ADAM, *a part*:

Malcït!

WALTER: Endavant! Però no vull
menjar sinó una llesca de pa i sal.

ADAM, *a part*:

Si pogués enganxar la mossa a soles
uns quants segons!

(*En veu alta*;) I ara! Només pa i sal?

WALTER: Només.

ADAM: Almenys formatge de Limburg,
que us posa a punt la boca per al vi.

WALTER:
Un bocinet de formatge, i res més.

ADAM:
Vés-hi, doncs. I el domàs per parar taula.
Tot molt modest, però ofert amb el cor.

Se'n va la MINYONA.

Un vell conco com jo té l'avantatge
que pot gaudir quan vol amb un amic
d'allò que tants esforços i penúries
costa als qui cada dia han de partir-s'ho
amb dona i fills.

633

WALTER: Abans anava a dir-vos:
com us heu fet la ferida? És un trauc
ben lleig al cap, certament.

ADAM: He caigut.

WALTER:
Caigut? Ah, vaja! Quan? Ahir a la nit?

ADAM:
Aquest matí, a quarts de sis, perdoneu,
quan saltava del llit.

WALTER: Amb què heu topat?

ADAM:
Si haig de ser franc, amb mi mateix senyor;
amb el cap vaig anar a tocar l'estufa.
No m'ho explico, encara.

WALTER: Per darrere?

ADAM:
Com? Per darrere...?

WALTER: O per davant? Teniu
dos forats, l'un davant, l'altre darrere.

ADAM:
Pel davant i pel darrere! Greta!

Les dues MINYONES, amb el vi, etc. Paren taula i se'n tornen.

WALTER: Com?

ADAM:
Aquí primer i després aquí. Al cantell
de l'estufa amb el front, i de retop,
projectat per l'estufa, contra el terra,
on vaig topar de corcoll.
(*Serveix el vi.*) Si us agrada...

WALTER, *que pren el vas*:
Si tinguéssiu muller, sospitaria
de vós coses estranyes, senyor jutge.

ADAM:
Per què?

WALTER: Perquè, a fe meva, esteu tot ple
d'esgarrapades.

ADAM, *que riu*: No, gràcies a Déu,
no són ungles de dona.

WALTER: Ho crec. Un altre
avantatge de ser solter.

ADAM: Les branques
per fer els capolls els cucs de seda estaven
damunt l'estufa, assecant-se. Beguem!

Beuen.

WALTER:
I justament avui, d'una manera
tan estranya, us quedeu sense perruca!
Us hauria tapat aquestes nafres!

ADAM:

Sí, una desgràcia no ve mai sola!
Ara del tendre... Us puc...?

WALTER:

Un bocinet.
De Limburg?

ADAM:

Acabat de dur, senyor.

WALTER:

Digueu-me, com dimonis ha passat?

ADAM:

Què?

WALTER:

Que us hàgiu quedat sense perruca.

635

ADAM:

Mireu, ahir a la nit em vaig asseure
a llegir una acta sense haver trobat
les ulleres, i em vaig abocar tant
sobre els fulls, que la flama de l'espelma
va inflamar la perruca. Em va semblar
que queia foc del cel damunt la meua
testa de pecador: vull arrencar-me-la,
pro no he tocat la cinta del darrere,
quan ja s'encén com Sodoma i Gomorra,
i salvo a penes els tres pèls que em queden.

WALTER:

Quin greu! I teniu l'altra a la ciutat?

ADAM:

A casa el perruquer. I ara tornem
al nostre cas.

WALTER:

Ei, per què tanta pressa!

ADAM:

Doncs què? El temps vola. Un altre vas? Teniu.
(*Serveix.*)

WALTER:

L'Adelbert, si aquell tipus no ha mentit,
també ha tingut una mala caiguda.

ADAM:

Pel meu honor que sí.

WALTER:

Si aquest afer,
com em temo, no l'esbrinem aquí,
us serà fàcil descobrir el culpable
per les ferides, als carrers del poble.
(Beu.)

De Nierstein?

ADAM:

Què?

WALTER:

O d'Oppenheim?

636

ADAM:

De Nierstein.

Ah, vaja, hi enteneu, pel meu honor!

De Nierstein. Com si fos portat per mi.

WALTER:

Fa tres anys vaig tastar-ne del tonell.

ADAM *torna a servir.*

A quina alçada es troba la finestra
de casa vostra?... Vós, senyora Marta!

SRA. MARTA:

La finestra?

WALTER:

Sí, la del dormitori
de la xicota...

SRA. MARTA:

Doncs és una cambra
del primer pis; a sota hi ha un celler.
No són més de nou peus, pro ben mirat,
fa de molt mal saltar, perquè a dos peus
del mur puja una parra amb troncs nousos
per un reixat que ocupa tot el mur.
La finestra també en queda encerclada.
Un senglar, ben armat dels seus ullals,
tindria feina per obrir-s'hi pas.

ADAM:

No hi pot quedar penjat ningú.

(*Es posa vi.*)

WALTER: Ah, no?

(*Beu.*)

ADAM:

I ara!

WALTER, a RUPERT:

On vau colpir el pecador? Al cap?

ADAM:

Més vi?

637

WALTER: Deixeu-ho.

ADAM: El vas!

WALTER: És mig ple.

ADAM: L'omple.

WALTER:

Ho heu sentit?

ADAM: El que falta.

WALTER: Per favor!

ADAM:

El que fa tres, el nombre pitagòric.

(*Li omple el vas.*)

WALTER, *altra vegada a RUPERT:*

Quants cops vau donar al cap del pecador?

ADAM:

El primer, el Creador; el segon, el Caos;

el tercer, el Món. Tres vasos em van bé.

Amb el tercer, ens bevem gotes de sol,

i el firmament en cadascun dels altres.

WALTER:

Quants cops vau donar al cap del pecador?

Us ho pregunto a vós, Rupert!

ADAM:

A veure

sí ho sentirem, per fi! Quants cops va rebre
el pecador? Au, canta! Llamp del cel...
Ni ell mateix ja no sap... Ho has oblidat?

RUPERT:

Amb el pom de la porta?

ADAM:

Què sé jo...?

WALTER:

Quan vau picar-lo des de la finestra...

RUPERT:

Dos cops.

638

ADAM:

El brètol! Ho té ben present!

(*Beu.*)

WALTER:

Dos cops! Sabeu que amb dos cops com aquests
el podíeu matar?

RUPERT:

Sí l'hagués mort, ara el tindria. Em semblaria just
tenir-lo mort aquí al davant, podria
dir-vos que va ser ell, que no he mentit.

ADAM:

Sí, mort! Ja ho crec. Però em sembla que no...

(*Serveix vi.*)

WALTER:

I és cert que en la foscor no el vau conèixer?

RUPERT:

Ni mica! Com l'hauria conegut?

ADAM:

Per què no obries bé els ulls? A la vostra
salut!

RUPERT:

Els ulls oberts? Ja els hi tenia!

I me'ls va omplir de sorra Satanàs!

ADAM, *per a ell mateix*:

De sorra, sí! Per què els obries tant?

(A WALTER:)

Aquí, senyor, tenim el que ens agrada!
Brindem.

WALTER: Per tot allò que és bo i lleial!

Beuen.

ADAM:

I ara, si us plau, per acabar...

(*Serveix.*)

WALTER:

Sovint

639

passeu per casa la senyora Marta,
senyor jutge. Digueu, quines persones
hi entren i en surten, a més del Rupert?

ADAM:

Perdoneu-me, no hi passo tan sovint,
i no us puc dir qui entra i surt.

WALTER:

Què dieu?

No visiteu de tant en tant la vídua
del vostre amic difunt?

ADAM:

No, no, de fet,

rars vegades.

WALTER:

Vós, senyora Marta,

i el jutge Adam, no estàveu pas renyits?

Diu que ja no venia a parlar amb vos?

SRA. MARTA:

Hm! Renyits? No, senyor, això no. Jo crec
que encara es considera un bon amic.

Pro de veure sovint a casa meva

el senyor conveí, no puc vantar-me'n.

Fa nou setmanes que hi va posar els peus
per darrer cop, i encara de passada.

WALTER:

Què dieu?

SRA. MARTA: Què?

WALTER: Nou setmanes, ja fa?

SRA. MARTA:

Dijous en farà deu. Va demanar-me unes llavors de clavells i de prímules.

WALTER:

I els diumenges..., quan surt a la masia!

SRA. MARTA:

Sí, llavors... sol mirar per la finestra, ens diu bon dia a la noia i a mi, i continua caminant.

640

WALTER, *a part*:

Potser cometo amb aquest home...

(*Beu.*) Jo em pensava que el fet que la fadrina us ajudés de tant en tant a la vostra masia, us faria passar amb certa freqüència a donar-ne les gràcies a la mare.

ADAM:

Com, senyor?

WALTER:

No m'heu dit que la minyona us ajudava amb les vostres gallines malaltes? No dieu que us ha donat avui mateix un consell sobre això?

SRA. MARTA:

És així, senyoria. Abans-d'ahir va enviar a la xicota una gallina de Guinea, amb la mort ficada al cos. Fa un any que ja n'hi havia salvat una de la pipida, i aquesta també la salvarà. I ell no ha vingut encara a donar-li'n les gràcies.

WALTER, *confús*: Senyor jutge,
ompliu-me un vas, si us plau. Beguem-ne un altre.

ADAM:
Per servir-vos. Em feu feliç. Teniu.
(*Serveix.*)

WALTER:
A la vostra salut! El jutge Adam
ja us vindrà tard o d'hora.

SRA. MARTA: Ah, sí? Jo ho dubto.
Si pogués oferir al meu conveí
vi de Nierstein com el que ara beveu
i en tenia al celler de tant en tant
el meu difunt marit, sí que vindria;
però jo, pobra vídua, no tinc res
que el pugui atreure.

641

WALTER: No? Més val així.

Escena onzena

LLUM, SRA. BRÍGIDA *amb una perruca a la mà, apareixen les MI-
NYONES. Els mateixos.*

LLUM:
Passeu, senyora Brígida.

WALTER: És aquesta
la dona, escrivent Llum?

LLUM: Sí, senyoria,
és la senyora Brígida.

WALTER: Molt bé,
acabem doncs amb ella aquesta causa.
Noies, traieu tot això.

Les MINYONES s'enduen els vasos, etc.

ADAM, *mentrestant*: Escolta, Eva,
 si em presentes la píndola com l'has
 de presentar, aquest vespre us vindré a veure
 i ens menjarem unes carpes. La píndola
 li ha de passar sencera pel ganyot
 i, si no, que rebenti la gallina.

WALTER, *que veu la perruca*:
 Quina perruca porta la senyora
 Brígida?

LLUM: Senyoria?

WALTER: Aquesta dona
 du una perruca. De qui és?

LLUM: Hm!

WALTER: Què?

LLUM:
 Perdoneu...

WALTER: Puc saber-ho?

LLUM: Si voleu
 preguntar-ho a la dona per conducte
 del senyor jutge, sabrem de qui és
 la perruca i altres detalls del cas,
 no ho dubto gens.

WALTER: Tant me fa de qui és.
 Com l'ha tinguda? On l'ha trobat?

LLUM: La dona
 ha trobat la perruca a l'emparrat
 de casa la senyora Marta Rull,
 posada com un niu entre el brancatge
 tocant a la finestra de la cambra
 on dorm la noia.

SRA. MARTA: A l'emparrat de casa?

WALTER, *d'amagat*:

Jutge Adam, si heu de confiar-me res,
us prego, per l'honor del tribunal,
que m'ho digueu.

ADAM: A vós?

WALTER: M'heu de dir res?

ADAM: Pel meu honor!

(*Pren la perruca.*)

WALTER: És vostra la perruca?

ADAM: Sí que és meva, senyors! És la perruca
que vaig donar fa vuit dies al mosso
per dur-la a Utrecht, al mestre Mehl.

WALTER: A qui?
Què dieu?

LLUM: Al Rupert.

RUPERT: A mi?

ADAM: Bergant!

No te la vaig confiar fa vuit dies
perquè, si anaves a Utrecht, la duguessis
al perruquer per adobar-la?

RUPERT: Vós?

Sí, me la vau...

ADAM: Doncs per què no la portaves,
brètol? Per què, com t'havia manat,
no la vas dur al taller?

RUPERT: Per què? Redéu!
Llamp del cel! Sí que la vaig dur al taller.
I el mestre la va prendre.

ADAM: La vas dur?
Doncs què hi feia, penjada a l'emparat?
Canalla, espera't! No te'n sortiràs

tan fàcilment! Aquí hi ha una conxorxa,
un complot, què sé jo? Si ho permeteu,
interrogo la dona tot seguit.

WALTER:

La perruca, la vai...?

ADAM:

Dimarts passat,

senyor, quan aquest tipus va anar a Utrecht
amb els bous del seu pare, va venir
a l'oficina i em va dir: «Voleu
que us faci algun encàrrec a ciutat?».
«Fill meu», li dic, «si vols fer-me el favor,
port'am a reomplir aquesta perruca». No li vaig dir: «Guarda-la a casa teva
per disfressar-te i deixar-la penjada
a l'emparrat de la Marta».

SRA. BRÍGIDA:

Senyors,

amb permís, a mi em sembla que el Rupert
no ho devia ser pas. Perquè ahir vespre
jo anava al mas d'una parenta meva
que està de part, i vaig sentir la noia,
a l'hort, renyant algú amb veu sufocada
per la ràbia i la por. «Avergonyi-vos,
miserable! Què feu? Fora d'aquí,
que cridaré la mare!». Com si haguessin
vingut els espanyols. Jo crido: «Eva!»,
per damunt de la tanca, «Eva, què tens?
Què passa aquí?». I es fa un silenci: «Ei,
que no em contestes?». –«Tia, què voleu?»–
«Què tens?», pregunto, –«Què voleu que tingui?»–
«És el Rupert?» –«Eh? Sí, sí, és el Rupert,
vós feu la vostra via»– I jo en faig cas,
tot pensant: si m'estimes t'apunyego.

SRA. MARTA:

Què més?

RUPERT: Res més!

WALTER: Calleu! Deixeu que acabi.

SRA. BRÍGIDA:

Vet aquí que quan torno dels afores
devia ser mitjanit, en passar
pels tells que hi ha vora l'hort de la Marta,
s'esmuny pel costat meu un tipus, calb,
amb un peu de cavall, que deixa enrere
una fortor de pega, pèls i sofre.
Jo reso un parenostre i, espantada,
em giro i, mentre fuij, puc veure encara
lluïr la calba pel camí dels tells
com fosforeig de fusta mig podrida.

645

RUPERT:

Déu del cel!

SRA. MARTA: Que heu perdut l'enteniment?

RUPERT:

Voleu dir que el diable...?

LLUM:

Calma, calma!

SRA. BRÍGIDA:

Sé el que vaig veure i oloar, a fe meva.

WALTER, *impacient*:

No vull investigar si era el diable,
senyora; a ell no el podem acusar.
Sí ens parreu d'algú altre, bé; si no,
eviteu-nos tractar amb el pecador.

LLUM:

Deixeu-la que s'expliqui, senyoria.

WALTER:

Gent estúpida!

SRA. BRÍGIDA:

Bé, com ordeneu!

Pro el senyor escrivent Llum n'és testimoni.

WALTER:

Ell? Testimoni?

LLUM: Sí, fins a cert punt.

WALTER:
Ara ja em balla el cap...

LLUM: Doncs, paciència,
si us plau, no la tal·leu en el relat.
Que era el diable, no ho afirmaria;
però això de la calba, el peu equí
i els vapors al darrere, si no vaig
massa errat, té la seva exactitud.
Continueu!

646 SRA. BRÍGIDA: Avui, quan m'assabento
amb sorpresa de tot el que ha passat
a casa de la Marta Rull, i jo,
per seguir el rastre del destrossador
del càntir, que a la nit em vaig topar
vora la parra, investigo l'indret
on va saltar, trobo a la neu, senyors,
unes petjades... No diríeu mai
quines petjades..., a la neu...! La dreta,
ben neta i perfilada, té la forma
d'un peu humà normal. Però a l'esquerra,
boterut, barroerament marcat,
hi ha un monstruós, massís, peu de cavall.

WALTER:
Xerrameca dement i condemnable!

GUIU:
Dona, això no pot ser!

SRA. BRÍGIDA: Per la meva ànima!
Primer, vora la parra on va saltar,
hi ha un rotlle gran amb la neu remoguda
com si un garrí s'hi hagués rebolcat;
i des d'allí: peu d'home i de cavall,
peu d'home i de cavall, peu d'home
i de cavall, per l'hort i món enllà.

ADAM:

Maleït! És que el brètol s'ha permès,
disfressat de diable...?

RUPERT: Jo?

LLUM: Calleu!

SRA. BRÍGIDA:

Un caçador que va seguint el rastre
d'un teixó i pot trobar-lo no ha tingut
un triomf com el meu. «Escrivent Llum:»,
vaig dir quan el vaig veure que venia
de part vostra, «podeu estalviar-vos
la sessió, el qui ha trencat el càntir
no el jutgeu, perquè no estarà pitjor
als vostres calabossos que a l'infern.
Aquí, mireu la traça que ha deixat».

WALTER:

Ho heu confirmat vós mateix?

LLUM: Senyoria,

això del rastre és cert.

WALTER: Un peu equí?

LLUM:

Era un peu d'home, perdoneu, però
praeter propter com una peülla.

ADAM:

Senyora, a fe que el cas em sembla greu.
Hi ha molts escrits mordaços que no volen
admetre que hi ha un Déu; però el diable,
pel que jo sé, no ha estat negat encara
per cap ateu de forma categòrica.
El cas present em sembla que mereix
ser discutit a fons. Proposo, doncs,
que abans de prendre una decisió,
anem a l'Haia i consultem al sínode

sí tenim facultats per acceptar
que Belzebug és qui ha trencat el càntir.

WALTER:

Una proposta així ja l'esperava
de vós. Senyor escrivent, què hi podeu dir?

LLUM:

Senyoria, no us cal recórrer al sínode
per emetre un judici. Amb permís vostre,
acabeu el relat, senyora Brígida.
Aclarirem el cas, així ho espero,
per la connexió de tots els fets.

648

SRA. BRÍGIDA:

Llavors jo dic: «Senyor escrivent, seguim
aquest rastre i veurem on ha pogut
esfumar-se el diable». I ell em diu:
«una bona pensada, tia Brígida;
potser no ens caldrà fer gaire marrada,
si anem a casa el senyor jutge Adam».

WALTER:

I què en va resultar?

SRA. BRÍGIDA:

Primerament
vam trobar enllà de l'hort, enmig dels tells,
el lloc on el diable em va vestir
entre vapors de sofre, una rotllana
de passos com d'un gos que es fa a un costat
quan un gat se li enfronta esbufegant.

WALTER:

Què més?

SRA. BRÍGIDA: No gaire lluny d'allí ha deixat
un record del seu pas al peu d'un arbre,
que em fa espantar.

WALTER:

Un record? Què voleu dir?

SRA. BRÍGIDA:

Sí, no hi caieu?

ADAM, *a part*: Redeu, els meus budells!

LLUM:

Passem això per alt, senyora Brígida,
us ho demano, passem-ho per alt.

WALTER:

On us va portar el rastre, vull saber!

SRA. BRÍGIDA:

On? Cap a aquesta casa, pel camí
més curt, com el senyor escrivent us deia.

WALTER:

Cap aquí?

649

SRA. BRÍGIDA: Sí, des del camí dels tells
passant pel prat, per l'estany de les carpes,
pel caminet que travessa el fossar
i finalment a casa el jutge Adam,
com ja us he dit.

WALTER: A casa el jutge Adam?

ADAM:

A casa meva?

SRA. BRÍGIDA: A casa vostra, sí.

RUPERT:

El diable viu, doncs, aquí al jutjat?

SRA. BRÍGIDA:

A fe meva, no sé si viu aquí,
però aquí s'ha ficat, no dic mentida.
La pista ens du a la porta del darrere.

ADAM:

Deu haver travessat tota la casa...

SRA. BRÍGIDA:

Sí, travessat, també pot ser, perquè
al davant...

WALTER: Al davant, ha deixat rastre?

LLUM:

No, al davant no, senyoria, cap rastre.

SRA. BRÍGIDA:

Sí, que el camí també era trepitjat!

ADAM:

Trepitjat, travessat. Sóc un canalla.
Sabeu què us dic? Que ha vingut a embrollar-nos
les coses de la llei. No em sorprendria
que fes pudor el registre. Si els meus comptes
es troben, com no ho dubto, desmarxats,
pel meu honor que no responc de res.

WALTER:

Jo tampoc.
(*A part:*) Era el peu dret, o l'esquerre?
Un dels dos peus...
(*En veu alta:*) La vostra tabaquera,
senyor jutge, si us plau.

ADAM: La tabaquera?

WALTER:

La tabaquera, us dic, porteu-la, aquí!

ADAM a LLUM:

Teniu, passeu-la al senyor conseller.

WALTER:

Tanta molèstia? Només cal un pas!

ADAM:

Ja està resolt: Doneu-la a sa mercè.

WALTER:

És que tenia una cosa per dir-vos
a l'orella.

ADAM: Potser més endavant...

WALTER:

Bé.
(*Després que LLUM s'ha assegut:*)

Digueu-me, senyors, hi ha algú aquí al poble
que tingui els peus contrafets?

- LLUM: Hm! És cert
que aquí a Huisum hi ha algú...
- WALTER: Ah, sí? Qui és?
- LLUM: Si voleu preguntar-ho al senyor jutge...
- WALTER: Al senyor jutge Adam?
- ADAM: Jo no en sé res.
Sóc al jutjat de Huisum fa deu anys
i tot hi ha pujat recte, que jo sàpiga.
- WALTER a LLUM: Doncs a qui us referiu?
- SRA. MARTA: Traieu els peus!
Per què els heu d'amagar sota la taula,
com si fóssiu el qui ha deixat el rastre?
- WALTER: Qui? El senyor jutge Adam?
- ADAM: El rastre, jo?
Sóc el diable? És un peu de cavall,
això?
(*Ensenya el peu esquerre.*)
- WALTER: És un peu normal, pel meu honor.
(*D'amagat:*)
Poseu fi a la sessió ara mateix.
- ADAM: Si el diable tingué un peu així,
podria anar pels balls.
- SRA. MARTA: Jo també ho dic.
Com pot tenir el senyor jutge...?
- ADAM: És clar! Jo.
- WALTER: Us he dit que acabéssiu tot seguit.

SRA. BRÍGIDA:

L'únic escrúpol, senyors, jo diria
que em ve d'aquest solemne abillament.

ADAM:

Quin solemne...?

SRA. BRÍGIDA: Vull dir aquesta perruca!

On s'és vist un dimoni emperrucat?
Un parament així, vessant de greix,
com el que du un canonge en el capítol!

ADAM:

652

Poca cosa sabem aquí a la terra
sobre les modes de l'infern, senyora!
Diuen que, normalment, du els cabells propis;
però a la terra, n'estic convençut,
s'endossa la perruca per mesclar-se
entre la gent d'autoritat.

WALTER:

Infame!

Mereixeu ser expulsat de l'audiència
amb ignomínia i davant de tothom.
Només l'honor del tribunal us guarda.
Tanqueu la sessió.

ADAM:

Vull esperar...

WALTER:

Vós no heu d'esperar res. Deixeu el cas.

ADAM:

Creieu que ahir vaig perdre la perruca
a l'emparrat, jo, el jutge...?

WALTER:

Déu me'n guard!

La vostra va ser presa de les flames,
com Sodoma i Gomorra!

LLUM:

O bé, amb perdó,

senyoria, la gata hi va parir.

ADAM:

Senyors, les aparences em condemnen,

pro no us precipiteu, us ho suplico.
 Es tracta de la meva dignitat.
 Si la fadrina calla, no comprenc
 quin dret teniu per acusar-me. A Huisum
 ocupo el setial de jutge, i poso
 ara damunt la taula la perruca;
 i si algú afirma que em pertany, el cito
 davant el tribunal suprem d'Utrecht.

LLUM:

Hm... La perruca us escau com si hagués
 crescut directament al vostre crani.

(La hi posa.)

ADAM:

Calúmnia!

LLUM: No?

ADAM: Com a abric, em vindria
 encara massa gran a les espatlles.

Doncs al cap, no diguem!

(Es mira al mirall.)

RUPERT: Dimoni d'home!

WALTER:

Vós, a callar!

SRA. MARTA: Jutge reconsagrat!

WALTER:

Què? Ho voleu acabar, o ho acabo jo?

ADAM:

Què ordeneu?

RUPERT, a EVA: Parla, Eva, va ser ell?

WALTER:

Com gosa aquest llengut!

GUIU: Et dic que callis!

ADAM:

Espera't, bèstia! Ja t'enxamparé!

RUPERT:

Què dius, peu de cavall?

WALTER: Ei, agutzil!

GUIU:

Vols callar, tu!

RUPERT: Avui sí que seràs meu!

Avui no m'ompliràs els ulls de sorra!

WALTER:

Sereu prou hàbil, senyor jutge, per...?

ADAM:

654

Sí, senyoria, si m'ho permeteu,
dictaré ara la sentència.

WALTER: Feu-ho,

molt bé, dicteu-la.

ADAM: El cas és aclarit.

I el brètol del Rupert és el culpable.

WALTER:

També molt bé. Endavant.

ADAM: Que li engrillonin

el coll i, per la falta de respecte
comesa amb el seu jutge, vull que el tanquin
a la presó, entre reixes, per un temps
que ja decidiré més endavant.

EVA:

El Rupert?

RUPERT: Jo? A la presó?

EVA: Al grillet?

WALTER:

Estalvieu-vos el neguit, fills meus.

Ja heu acabat?

ADAM: Sí, i el càntir, a fe meva,

tant me fa que el restitueixi o no.

WALTER:

Molt bé. Es tanca la vista, i el Rupert
apel·larà a l'alt tribunal d'Utrecht.

RUPERT:

Que jo...?

WALTER:

Diable, sí! I fins aleshores...

EVA:

Fins aleshores, què?

RUPERT:

Anar a la presó?

EVA:

I engrillonar-lo? Vós també sou jutge?
Va ser el desvergonyit que seu allí...

655

WALTER:

Diable, calla, em sents? Fins aleshores
no li podran tocar ni un pèl.

EVA:

Rupert,
amunt! El jutge Adam va trencar el càntir!

RUPERT:

Ei, espera!

SRA. MARTA:

Ell?

SRA. BRÍGIDA:

Aquell?

EVA:

Sí, amunt, Rupert!
Ahir ell estava amb la teva promesa!
Au, llança-t'hi al damunt! Pega-li, si vols!

WALTER, *que s'alça*:

Prou!, qui causi desordres...

EVA:

Tant se val!
T'has guanyat ja el grilló! Vés-hi, Rupert!
Vés i arrenca'l a cops del tribunal!

ADAM:

Perdoneu-me, senyors.
(*Arrenca a córrer.*)

EVA:

Aquí!

RUPERT: Agafeu-lo!

EVA: De pressa!

ADAM: Què?

RUPERT: El maleït diable coix!

EVA: El tens?

RUPERT: Només la toga, llamp de Déu!

WALTER: Fora tothom! Ei, agutzil, veniu!

656 RUPERT, *donant cops a la toga*:

Ras! Té, una pinya! Ris-ras! Té, i una altra!

I encara una altra! A falta de l'esquena!

WALTER: Home desaforat! Poseu-hi ordre!

Si no us calmeu, faré executar amb vos
encara la condemna del grilló.

GUIU: No siguis cap calent! Posa't tranquil!

Escena dotzena

Els mateixos, menys ADAM. Avancen tots a primer terme de l'escena.

RUPERT: T'he ofès d'una manera vergonyosa,
oi, Eva? Llamp del cel! I ahir també!
Petita, tresor meu, la meva núvia!
M'ho podràs perdonar mai, mentre visquis?

EVA, *que es llança als peus del* CONSELLER: Si no ens ajudeu ara, estem perduts,
senyor!

WALTER: Per què?

RUPERT: Déu meu, què passa?

EVA:
Deslliureu el Rupert de ser enrolat!
Aquesta lleva –així m’ho va dir el jutge
Adam com un secret– se’n va a les Índies
Orientals, i d’allí, ja ho sabeu,
en torna un home de cada tres!

WALTER: Què?

A les Índies Orientals! Que ets boja?

EVA:

A Bantam, senyoria, no ho negueu!
Aquí teniu la carta amb les consignes
secretres que el govern ha publicat
no fa gaire, tocant a la milícia:
ja veieu que n’estic ben informada.

WALTER, *que pren la carta i la llegeix*:

Oh, quin engany tan pèrfid i inaudit!
La carta és falsa!

EVA: Falsa?

WALTER: Sí, tan cert
com que sóc viu! Digueu, escrivent Llum,
aquesta és l’ordre que heu rebut d’Utrecht?

LLUM:

Això, l’ordre? El bandarria! Un paperot
que ell ha escrit amb les seves pròpies mans!
Les tropes que han cridat són destinades
a la defensa del país: ningú
no ha pensat d’enviar-les a les Índies.

EVA:

Segur que no, senyors?

WALTER: Pel meu honor!

I en prova del que dic: jo afranquiria
el Rupert, si fos cert això que dius.

EVA, *que s'alça*:

Oh, cel! Com m'ha mentit aquest malvat!
 Perquè amb aquest desassossec terrible
 em turmentava el cor, i en plena nit,
 un dia va venir a fer-me acceptar
 un atestat per al Rupert, dient-me
 que era un certificat de malaltia
 fals que el podia eximir de l'exèrcit,
 així ho va assegurar i es va esmunyir,
 per redactar-lo, dins la meva cambra,
 tot exigint-me coses tan indignes
 que cap minyona no pot expressar-les.

658

SRA. BRÍGIDA:

El deshonorat i vil estafador!

RUPERT:

Deixa el peu de cavall, dolça estimada!
 Que si un cavall t'hagués trencat el càntir
 jo n'estaria tan gelós com ara.
 (*Es besen.*)

GUIU:

Dic el mateix! Beseu-vos, feu les paus
 i estimeu-vos que, si voleu, per pasqua
 serà la boda.

LLUM, *a la finestra*:

Ei, mireu com el jutge
 Adam, enmig dels solcs, com si fugís
 de la roda o la forca, va trotant
 pels sembrats.

WALTER: Què? És el jutge Adam?

LLUM:

Ho és!

DIVERSOS: Arriba al camí! Mireu, mireu
 com li branda a l'esquena la perruca!

WALTER:

Correu, senyor escriptent, feu-lo tornar!
Que per evitar un mal, no ho empitjori!
Evidentment, el suspenc del seu càrrec
i us encomano, fins a nova ordre,
que us ocupeu del poble, pro si trobo
bé les caixes, com espero, no vull
obligar-lo a deixar el seu lloc. Correu!
Feu-me el favor d'anar-li a dir que torni.

LLUM *se'n va.*

659

Escena final

Els mateixos, menys LLUM.

SRA. MARTA:

Digueu-me senyoria, on trobaré
el palau del govern a Utrecht?

WALTER:

Per què,

senyora Marta?

SRA. MARTA, *picada*: Hm! Per què? No ho sé pas!

No m'han de fer justícia pel càntir?

WALTER:

És clar! Perdó! A la plaça del Mercat,
hi ha sessió els dimarts i els divendres.

SRA. MARTA:

Doncs m'hi arribo la setmana entrant.

Se'n van tots.

Heinrich von Kleist
PENTESILEA

1808

Personatges

PENTESILEA, reina

PROTOE,

MEROE,

ASTÈRIA,

princeses de les amazones

LA SUMMA SACERDOTESSA DE DIANA

AQUIL·LES,

ODISSEU,

DIOMEDES,

ANTÍLOC,

reis del poble grec

GRECS I AMAZONES

663

Escena: camp de batalla vora Troia

Escena primera

ODISSEU i DIOMEDES *entren per un costat, ANTÍLOC per l'altre. Els segueixen les seves escortes.*

ANTÍLOC:

Salut, oh reis! Com va tot des de l'última vegada que ens vam veure prop de Troia?

ODISSEU:

No va bé, Antíloc. Veus en aquests camps els exèrcits de grecs i d'amazones enfrontar-se, talment dos llops colèrics: per Júpiter, sense saber per què! Si Apol·lo o Mart, enfurismats, no es fan amb les regnes, o aquell que mou els núvols no irromp tempestuós amb els seus llamps, cauran els obstinats avui mateix, les dents de l'un a la gorja de l'altre. Porta'm un casc amb aigua!

ANTÍLOC:

Oh déus! Què volen aquestes amazones de nosaltres?

ODISSEU:

Per consell de l'Atrida, vam partir amb tot l'estol dels mirmidons, Aquil·les i jo: sabíem que Pentèsilea s'havia alçat dins els boscos escites i manava un exèrcit d'amazones que es cobrien amb pells de serp; venien plenes d'afany guerrer, entre giragonses de les muntanyes, per alliberar Príam a Troia. Vora l'Escamandre vam sentir que Déifob, fill de Príam, sortia d'Ílion amb un exèrcit

per anar a saludar amistosament
 la reina que acudia en ajut seu.
 Cremem etapes per interposar-nos
 a la infame aliança d'aquests dos
 enemics nostres; la tropa camina
 serpentejant tota la nit, però
 amb la primera claredat de l'alba,
 quina sorpresa, quan veiem
 davant nostre, dins una extensa vall,
 contra els troians lluitar les amazones.
 Com un núvol partit per la tempesta,
 Pentesilea fa retrocedir
 davant seu les fileres dels troians
 com si volgués, enllà de l'Hel·lespont,
 foragitar-los de la faç del món.

ANTÍLOC:

Pels déus, és ben estrany!

ODISSEU:

Ens repleguem
 per resistir l'onada dels troians
 que entren rabents contra nosaltres, com
 si ens ataquessin. I ajuntem les llances
 formant un mur espès. Quan el priàmida
 ho veu, vacil·la. I nosaltres, després
 d'un breu consell, decidim saludar
 la reina de les amazones, i ella
 frena la seva cursa triomfal.
 Hi ha hagut mai un consell tan simple i bo?
 Atena, si l'haguéssim consultada,
 hauria pogut mai xiuxiuejar-nos
 res de més assenyat? Aquesta verge
 que es llança entre nosaltres, ben armada,
 com caiguda del cel, ha de triar
 i unir-se a una de les dues parts.

I hem de creure que vol ser amiga nostra,
ja que es mostra enemiga dels troians.

ANTÍLOC:

Doncs què, si no? Per l'Estigi! No pots
creure altra cosa.

ODISSEU:

Aquil·les i jo
ens trobem davant l'heroïna escita
al capdavant del seu estol de verges
en plena festa guerrera. Li oneja
el plomall sobre el casc, fa tremolar
els arreus d'or i porpra i, sota d'ella,
calciga el terra el seu cavall. Abstreta,
mira per uns instants la nostra tropa
amb buida expressió, com si estiguéssim
tallats en pedra davant seu; et juro
que el palmell de la meva mà és molt més
expressiu que el seu rostre: fins que els ulls
es claven en Aquil·les, i de sobte
un foc li baixa fins al coll, tenyint-li
tota la cara, com si al seu voltant
el món sencer esclatés en flamarades.
Amb un moviment brusc –i tot llançant-li
un esguard fosc– descavalca i pregunta,
mentre posa les brides del cavall
en mans d'una servent, què hi fem allí
amb una escorta tan brillant. Li dic
que és un gran goig per als argius topar
una enemiga del poble de Dàrdanos,
i quin odi s'ha encès contra els troians
fa temps al pit dels grecs; com fóra útil
tant per a ella com per a nosaltres
una aliança; hi afegeixo tot
el que em dicta el moment, però amb sorpresa

veig, tot fent el discurs, que no m'escolta.
 S'adreça amb una expressió atònita,
 com una noia de setze anys que torna
 dels jocs olímpics, de sobte, a una amiga
 que té al costat i crida: «Un home així,
 oh Proteo, no va trobar-lo mai
 la meva mare Otrere!». La companya
 calla confusa, i Aquil·les i jo
 ens mirem somrients. I ella, amb l'esguard
 embriagat, contempla novament
 l'esplèndida figura del d'Egina
 que se li acosta per fer-li saber,
 tímida, que encara em deu una resposta.
 I enrojolada d'ira o de vergonya,
 roja altre cop la mateixa cuirassa
 fins al cinyell, confusa, altiva, esquerpa,
 se'm gira i diu: «Jo sóc Pentesilea,
 la sobirana de les amazones,
 i la meva resposta la rebràs
 d'aquest buirac».

ANTÍLOC: Mot per mot va explicar-ho
 així el teu missatger, però entre els grecs
 no el va entendre ningú.

ODISSEU: Llavors nosaltres
 sense saber què pensar de l'escena,
 ens en tornem enfurits i confusos
 i veiem que els troians, endevinant
 de lluny, sarcàstics, la nostra ignomínia,
 s'apleguen en triomf. Amb la il·lusió
 que la sort els ajuda i que només
 un error reparable ha provocat
 les ires de la reina, decideixen
 oferir-li de nou la mà i el cor,

que ella refusa, a través d'un herald.
 Pro abans que el missatger que li envien
 s'hagi espolsat la pols de l'armadura,
 aquella dona centaure ja es llança
 a regna solta contra ells i nosaltres,
 contra grecs i troians, com un torrent
 que arrossegüés tant els uns com els altres.

ANTÍLOC:

És inaudít, oh Dànaos!

ODISSEU:

Comença
 ara un combat com mai no s'ha lliurat
 en aquest món des que regnen les Fúries.
 Pel que sé, en la natura hi ha tan sols
 una força i allò que s'hi oposa;
 res de tercers. Allò que apaga el foc
 no pot fer evaporar l'aigua bullent,
 i viceversa. Però aquí es presenta
 un enemic de totes dues forces
 i, quan irromp, el foc no sap si haurà
 de córrer vora l'aigua, ni sap l'aigua
 si haurà de pujar enlaire vora el foc.
 El troià es llança, envoltat d'amazones,
 rere l'escut d'un grec, el grec el salva
 de la verge que l'encalçava, i grecs
 i troians gairebé s'han d'aliar
 malgrat el rapte d'Helena i fer front
 plegats a l'enemic de tots dos.
 (*Un GREG li porta aigua.*) Gràcies!
 Estic assedegat!

DIOMEDES:

Des d'aquell dia,
 retruny sense parar en aquesta plana
 la batalla, amb fúria creixent,
 com el torb atrapat entre els cimals

boscosos. Quan ahir, amb els etolis,
 vaig anar a reforçar les nostres files,
 la tempesta esclatava amb llamps i trons
 com volent esberlar tot el llinatge
 dels grecs, amb ira, fins a les arrels.
 La flor i nata, Ariston, Astíanax,
 Menandre... , jeu dispersa pel cicló
 sobre el camp de batalla. Amb els seus cossos
 joves i bells adobaran la terra
 on creixerà el llorer per a l'audaç
 filla d'Ares, que ha fet més presoners
 que ulls ens ha deixat per enyorar-los,
 pobres!, o braços per alliberar-los.

670

ANTÍLOC:

Algú pot esbrinar què vol?

DIOMEDES:

Ningú,

és cert; sigui allà on sigui que llancem,
 a l'aguait, l'ham dels nostres pensaments.
 Sovint, en veure amb quina estranya ràbia
 busca, dins el tumult de la batalla,
 el fill de Tetis, em sembla que un odi
 personal contra ell li omple el pit.
 Ni la lloba segueix amb tanta fam
 pels boscos que la neu cobreix la presa
 que amb ull cruel ha elegit prèviament,
 com ella entre les files dels guerrers
 segueix Aquil·les. No fa gaire, quan
 tenia en poder seu la vida d'ell,
 la hi va atorgar de nou amb un somriure.
 Si no l'hagués salvat, seria a l'Orc.

ANTÍLOC:

Com? Si a ell... Qui? La reina?

DIOMEDES:

Ella mateixa!

Ahir al capvespre, quan van enfrontar-se
 Pentesilea i Aquil·les lluintant,
 Déifob s'interposa entre tots dos
 i, tot posant-se al costat de la verge,
 dóna un cop traïdor a la cuirassa
 del Pelida, i la fa cruixir tan fort
 que ressonen els cims tot al voltant.
 La reina perd el color i deixa caure
 els braços dos minuts: després sacseja
 amb fúria els rínxols que li envolten
 les galtes inílamades, s'incorpora
 damunt el llom del cavall i, talment
 com si del firmament tragués l'espasa,
 la clava al coll de l'intrús, que rodola
 als peus del fill de Tetis, el diví.
 I ell, el Pelida, en agraïment, vol
 fer-li el mateix, però ella s'ajup
 sobre el cavall de crinera onejant
 que mossega el fre d'or tot regirant-se,
 i esquiva el cop mortal, i deixa anar
 les regnes, i somriu, i ja ha fugit.

ANTÍLOC:

És ben estrany!

ODISSEU:

Tu, què ens portes de Troia?

ANTÍLOC:

M'ha enviat Agamèmnon, que et pregunta
 si en una avinentesa tan distinta,
 el seny no t'aconsella retirar-te.
 El que volem és batre els murs de Troia,
 no interceptar les tropes d'una reina
 lliure vers una fita que a nosaltres
 ens és indiferent. Si estàs segur

que ella no ve ajudada pels de Troia,
 cal que us llanceu de nou, al preu que sigui,
 tot seguit dins la fortalesa argiva.
 Si us persegueix, l'Atrida ja veurà,
 davant el propi exèrcit, què resol
 aquesta esfinx enigmàtica en veure
 els murs de Troia davant seu.

672 ODISSEU: Per Júpiter,
 crec el mateix! Penseu que al Laertiada
 li plau aquest combat sense sentit?
 Allunyeu el Pelida d'aquest lloc,
 perquè així com el gos de presa es llança
 desfermat i udolant als corns del cérvol
 i el caçador, alarmat, el vol atraure
 i el crida, però ell, acarnissant-se
 en el coll de la bèstia magnífica,
 salta agafat a ell per cims i valls
 tot allunyant-se en la nit de la selva,
 així obra Aquil·les, foll, d'ençà que al bosc
 de la guerra ha sorgit aquesta peça
 d'una tan rara espècie. Feriu-li
 la cuixa amb una fletxa i atureu-lo,
 perquè ha jurat no deixar mai de petja
 l'amazona fins que no l'arrabassi
 pels sedosos cabells del seu corser
 clapejat com un tigre. Prova, oh Antíloc,
 si et plau, què pot damunt d'ell l'oratòria
 quan el seu llavi escumeja.

DIOMEDES: Oh reis,
 provem de nou, amb calma, de posar,
 com un tascó, una mica de seny
 en el seu foll designi. Tu, Odisseu,
 ric en enginy, sabràs trobar l'esquerda

del seu escut. Si no cedeix, el prenc
amb dos etolis damunt les espatlles
i, com un tronc, deixarem l'insensat
al campament argiu.

ODISSEU: Seguiu-me!

ANTÍLOC: Com?

Qui s'acosta a nosaltres veloçment?

DIOMEDES:

És Adrast! Ve tot lívid i desfet!

673

Escena segona

Els mateixos. Apareix un CAPITÀ.

ODISSEU:

Què ens portes?

DIOMEDES: Quin missatge?

EL CAPITÀ: El més infaust

que mai hàgiu sentit!

DIOMEDES: Què?

ODISSEU: Parla!

EL CAPITÀ: Aquil·les

és en mans de les amazones. I ara,
per què no cauen sols els murs de Pèrgam?

DIOMEDES:

Déus de l'Olimp!

ODISSEU: Oh missatge funest!

On, i quan ha passat el fet terrible?

EL CAPITÀ:

Un nou assalt, com llamps ardents i trons,
d'aquestes filles de Mart, enfurides,
va fondre arreu els rengles dels valents

etolis, abocant-los com cascades
sobre nosaltres, mirmidons invictes.
Debades ens junyim per posar fre
a aquella fuga en tumult, que ens empeny
com salvatge riuada en remolí
fora del camp de batalla. I tan sols
aconsegüim d'afermar el peu a terra
quan som lluny del Pelida. I ell, voltat
de llances que l'apunten, es desprèn
de la nit del combat i, temorós,
baixa del cim d'un pujol. Li adrecem,
exultants, un salut de benvinguda.
Però el clam se'ns ofega dins el pit,
quan, de sobte, els cavalls de la quadriga
queden parats vora un abisme i miren
arborats, des dels núvols, l'horrorosa
fondària. Debades ell recorre
a l'art que tant domina i que es practica
tan freqüentment a l'istme de Corint:
aterrits, els corsers giren enrere
les testes entremig de fuetades,
i tot caient entre un embull d'arreus,
carro i cavalls enfonsats dins el caos,
el nostre fill dels déus queda atrapat
amb el vehicle com en un parany.

ANTÍLOC:

Oh, foll! Cap on l'empeny...?

EL CAPITÀ:

Es precipita

Automedont, el vigorós auriga,
àgil dins la barreja dels corsers:
ajuda la quadriga a incorporar-se.
Pro no ha desfet encara tots els nusos
que els estreben les potes, quan la reina

salta ja dins l'afrau amb un estol
d'amazones invictes i li barra
tot camí de sortida.

ANTÍLOC: Oh immortals!

EL CAPITÀ:

Frena, entre núvols de pols que l'envolten,
el curs veloç de la seva muntura,
i amb el rostre fulgent girat enlaire,
en un instant mesura tot el mur.
Fins el plomall del casc, com aterrit,
sembla tibar-li el crani cap enrere.
Llavors, tot d'una, deixa anar les regnes
i la veiem, com presa d'un vertigen,
oprimir-se amb les dues mans petites
el front que encercla un de vessall de rínxols.
Colpides per l'estranya visió,
s'agiten a l'entorn totes les verges;
amb gestos vius i insistents la conjuren:
l'una, que sembla ser-li més parenta,
la ceneix amb un braç, mentre que l'altra,
més decidida encara, pren les brides
del cavall. Volen impedir que avanci
amb violència. Però ella...

675

DIOMEDES: Com?

Gosa de fer-ho?

ANTÍLOC: No, parla!

EL CAPITÀ: Escolteu.

És en va tot intent de contenir-la.
Amb benigne poder fa que les dones
li obrin pas, i amb un trot nerviós
recorre l'espadat amunt i avall
i busca si no hi ha un estret vial
per fer pujar un desig que no té ales.

Després, com enfollida, la veiem
 enfilarse per les parets de roca;
 ara aquí, plena d'ardent avidesa,
 ara allà, amb una esperança insensata,
 per atrapar el botí que és dins la xarxa.
 Ara ho prova per les més lleus esquerdes
 que la pluja ha format dins el rocam.
 Veu que la timba li és inexpugnable,
 pro, com privada de seny, es fa enrere
 i, començant de nou, torna a grimpar,
 i es llança realment, infatigable,
 per viaranys que el peu del caminant
 defuig; es llança fins arran del marge
 més alt del cim, entorn de la capçada
 d'un om, i ja s'atura sobre un bloc
 de granit que no té més superfície
 que la que necessita un cabirol
 per sostenir-se; l'estimball que s'alça
 al voltant d'ella l'espanta, i no gosa
 de fer ni un pas endavant ni endarrere;
 el xiscle de les dones solca l'aire:
 cauen tot d'una cavall i amazona
 com si fos dins l'infern, entre el brogit
 del pedram que es desprèn, i s'estavellen
 al fons de tot de la paret rocosa,
 i ella no es trenca el coll ni n'aprèn res:
 simplement es refà i grimpa de nou.

ANTÍLOC:

És una hiena a qui el furor encega!

ODISSEU:

I Automedont?

EL CAPITÀ:

Finalment salta al carro
 que ha redreçat, així com els cavalls.

Hefest, en tant de temps, gairebé hauria forjat de nou tot el carro de bronze. Salta, doncs, al seu lloc i pren les brides, i se'ns treu als argius un pes de sobre. Però tot just ha fet girar els cavalls, quan ja han localitzat les amazones una sendera que, en suau pendent, les mena al cim, i omplen tota la vall de crits de joia. La reina, enfollida, que encara prova d'enfilar-se al rost, fa tornar enrere el cavall quan les sent; llança un ràpid esguard sendera enlaire, i com el lleopard que el cos estira fa que els seus peus segueixin els seus ulls. Ell, el Pelida, fuig amb els corsers tot fent-se enrere, però pels fondals se'm perd de vista aviat, i no sé què se n'ha fet.

677

ANTÍLOC: Està perdut!
 DIOMEDES: Amunt!
 Què fem, amics?
 ODISSEU: Oh reis, allò que el cor ens dicti! Rescatem-lo de la reina!
 Cal que lluitem per ell a vida o mort: després ja m'entendré jo amb els atrides.

Se'n van ODISSEU, DIOMEDES i ANTÍLOC.

Escena tercera

EL CAPITÀ i una tropa de guerrers grecs que han anat ocupant el pujol.

UN MIRMIDÓ, *mirant els encontorns*:

Mireu! No sobresurt damunt la cresta
d'aquell serral el cap armat d'un home?
Un plomall que fa ombra sobre un casc?
El bescoll que l'aguanta, vigorós?
Les espatlles i els braços envoltats
d'acer lluent? I tot el bust, mireu,
amics, fins al cinturó daurat
que li ceneix el cos?

EL CAPITÀ: Ah, qui deu ser?

678

EL MIRMIDÓ:

Qui? Oh argius, és que potser somio?
Es veuen ja les taques estelades
damunt les testes del tronc de cavalls.
Només les potes i els unglots s'amaguen
rere el cimbal. I ara, a l'horitzó,
s'alça ja tota la quadriga. Així
surt el sol, majestàtic, en un dia
serè de primavera!

ELS GRECS: Oh, quin triomf!

És Aquil·les diví, que mena el carro
ell mateix cap aquí! Està salvat!

EL CAPITÀ:

Glòria eterna a vosaltres, oh Olímpics!
Odisseu! Que algú corri a buscar els prínceps
de l'Argòlida!

(Un GREC que se'n va corrents.)

Ja és a prop, oh Dànaos?

EL MIRMIDÓ:

Mira!

EL CAPITÀ: Què passa?

EL MIRMIDÓ: Oh, perdo l'alè,
capità!

EL CAPITÀ: Parla!

EL MIRMIDÓ: Com damunt la gropa
dels seus cavalls estén el braç esquerre!
Com fa brandar la tralla damunt d'ells!
Com ells afollen, divinals, el terra,
excitats pel mateix soroll que fan!
Pels déus que amb el vapor dels seus narius
tibant les brides fan avançar el carro!
No corre més un cérvol perseguit!
La vista va a topar contra les rodes
que rabents formen un disc sense radis!

679

UN ETOLI: Pro al seu darrere...

EL CAPITÀ: Què?

EL MIRMIDÓ: Damunt el cim...

L'ETOLI:
Pols...

EL MIRMIDÓ: Pols creixent com núvols de tempesta.
I com el llamp que esclata...

L'ETOLI: Oh déus eterns!

EL MIRMIDÓ:
Pentesilea!

EL CAPITÀ: Qui?

L'ETOLI: Ella! La reina,
seguint de prop els passos del Pelida
amb tot l'estol de dones al darrere.

EL CAPITÀ:
Bruixa frenètica!

ELS GRECS, *cridant*: Ei! Cap aquí!
Cap aquí, fill dels déus! Cap a nosaltres!

L'ETOLI:
Mireu com ella, fogosa, amb les cuixes
s'aferra als lloms de la tigrada bèstia!
Com abocada damunt la crinera

beu anhelant els aires que l'atalen!
 Vola, com disparada per un arc:
 no són més ràpides les fletxes nòmides!
 La tropa queda enrere panteixant,
 talment gossos falders quan els avança
 el gos de presa amb tot el cos tibant!
 A penes pot seguir-la el seu plomall!

EL CAPITÀ:

S'apropa a ell?

UN TESSALI: Se li apropa.

680

EL MIRMIDÓ: Encara

no hi és a prop!

EL DÒLOP: Sí, sí que hi és, oh Dànaos!

A cada cop d'unglot, com afamada,
 s'empassa un tros del camí que separa
 el seu cavall del carro del Pelida!

EL MIRMIDÓ:

Per tots els déus que ens guarden! El cos d'ella
 té gairebé l'alçària del d'ell!
 I ella respira ja la pols que aixeca
 ell quan el vent li frena la fugida!
 L'àgil corser que ella cavalca torna
 a llançar-li els terrossos que ell remou
 contra els flancs amb les potes davanteres!

L'ETOLI:

I ara..., arrogant, frenètic, ell descriu
 encara un arc com si jugués! Mireu:
 l'amazona li agafa la corretja.
 Ho veus? Li talla el pas...

EL MIRMIDÓ: Ajuda, oh Zeus!

Ja vola al costat d'ell! I la seva ombra,
 com un gegant sota el sol del matí,
 ja el colpeix!

LETOLI: Pro tot d'una ell fa girar...

EL DÒLOP:

Tot el tronc de cavalls, el fa girar
cap a un costat!

LETOLI: Volant torna a nosaltres!

EL MIRMIDÓ:

Ah, l'astut. L'ha enganyada!

EL DÒLOP: Oh, com es llança
ara ella, indeturable, tot deixant
enrere el carro...

EL MIRMIDÓ: Frena, salta enlaire
i ensopega...

681

EL DÒLOP: Cau!

EL CAPITÀ: Què?

EL MIRMIDÓ: La reina cau!

I a cegues una verge al seu damunt...

EL DÒLOP:

I una altra...

EL MIRMIDÓ: I una més...

EL DÒLOP: I encara una altra...

EL CAPITÀ:

Ah, cauen, amics meus?

EL DÒLOP: Cauen...

EL MIRMIDÓ: Sí, cauen,

capità, com fonent-se en una farga,
amuntegant-se cavalls i amazones!

EL CAPITÀ:

Que es tornin cendra!

EL DÒLOP: I la pols és solcada

per un llambreig de cuirasses i d'armes:

l'ull no veu res, per més que s'hi esforci.

Hi ha una barreja confusa de verges

on s'entremesclen els cavalls. El caos

del qual va sorgir el món era més clar.

L'ETOLI:

Ara, però... s'alça un vent. Ja és de dia,
i una de les caigudes es redreça.

EL DÒLOP:

Ah, com es mou joiós tot el garbuix!
Com totes busquen les llances i els cascos
esbarriats per l'ample camp!

EL MIRMIDÓ:

Encara
hi ha tres cavalls i una verge que jeuen
com morts a terra.

682

EL CAPITÀ:

Es tracta de la reina?

L'ETOLI:

Vols dir Pentesilea?

EL MIRMIDÓ:

Si és la reina?
Ah, que em neguin els ulls fer aquest servei!
Ella és allí dempeus!

EL DÒLOP:

On?

EL CAPITÀ:

Parla ja!

EL MIRMIDÓ:

Allí, vora el Cronida, on va llançar-se;
a l'ombra d'aquell roure, i aferrada
al coll del seu cavall, la testa nua...
Veieu a terra el seu casc? Agafant-se
els rínxols suaument amb la mà dreta,
es neteja de sang i pols el front.

EL DÒLOP:

És ella, oh déus!

EL CAPITÀ:

La indomable!

L'ETOLI:

Una gata
que cau així, rebenta; ella no!

EL CAPITÀ:

I el Pelida?

EL DÒLOP:

El guarden tots els déus!

Ja és a tres trets de fletxa, o potser més!
 Amb prou feines l'abasten els ulls d'ella,
 i el pensament mateix que la fa moure
 queda aturat al seu pit panteixant!

EL MIRMIDÓ:

Victòria! Allí avança ara Odisseu!
 Tota la tropa dels grecs, a ple sol,
 sorgeix tot d'una de la nit del bosc!

EL CAPITÀ:

Odisseu? I al darrere Diomedes?
 Oh déus! I ella és encara gaire lluny?

683

EL DÒLOP:

A un tret escàs de pedra, capità!
 Vola el seu carro ja per les altures
 de l'Escamandre, on s'aplega l'exèrcit
 formant amb rapidesa, i ell ja corre
 rabent al llarg de les fileres?

VEUS, *de lluny*:

Visca!

EL DÒLOP:

Li criden els argius...

VEUS:

Salut a tu!

Aquil·les, fill dels déus! Salut, Pelida!
 Salut! Salut! Salut!

EL DÒLOP:

Frena la cursa!

Davant els prínceps argius congregats,
 frena la cursa! Odisseu se li acosta!
 Salta del carro ell, cobert de pols!
 Deixa els arreus! Es gira! Es treu el casc
 que li afeixuga la testa, i els reis
 s'apleguen tots al seu voltant! Els grecs,
 formiguejant a l'entorn, se l'enduen
 tot aclamant-lo. Mentre Automedont
 condueix els cavalls esbufegants

vora d'ell pas a pas! Tot el seguici
 jubilós se'ns apropa! Oh fill dels déus!
 Salut! Mireu, mireu-lo... Ja és aquí!

Escena quarta

AQUIL·LES, *seguit d'ODISSEU, DIOMEDES, ANTÍLOC i AUTOMEDONT,*
el qual va al costat amb la quadriga. L'exèrcit dels grecs.

684

ODISSEU:

De tot cor et saludo, heroi d'Egina!
 Tu que triomfes fins en la fugida!
 Per Júpiter! Si a les teves espatlles,
 pel poder del teu ànim sobre el d'ella,
 fas mossegar la pols a l'enemiga,
 què passarà, oh diví, si aconsegueixes
 d'enfrontar-t'hi algun dia cara a cara?

AQUIL·LES, *que sosté a la mà el casc i s'eixuga la suor del front*
mentre que, sense que ell en sembli conscient, dos GRECS li
agafen un braç, ferit, i li embenen:
 Què hi ha? Què passa?

ANTÍLOC:

Has sabut imposar-te
 en un combat on allò que comptava
 era la rapidesa, oh fill de Tetis,
 com mai la torbonada que es desferma
 brunzent per les planúries celestes
 no s'havia mostrat al món atònit!
 Per les Erínies! Jo m'escaparia
 fins dels penediments amb el teu àgil
 tronc de cavalls, si en creuar sondrollant
 feixugament el camí de la vida,
 hagués de carregar-me amb els pecats
 de tota la troiana fortalesa.

AQUIL·LES, *als dos GRECS que semblen incomodar-lo mentre es continuen ocupant de guarir-lo:*

Quins ximplés!

UN PRÍncep GREC: Qui?

AQUIL·LES: Què vol dir aquesta broma?

EL GREC PRIMER, *embenant-li el braç:*

Quiet! Estàs sagnant!

AQUIL·LES: I què?

EL GREC SEGON: No et moguis!

EL PRIMER:

Deixa que t'embenem.

685

EL SEGON: És un instant.

DIOMEDES:

Aquí es va dir de bon començament que jo, amb la retirada dels meus pobles, et vaig precipitar a aquesta fugida. Ocupat com estava, amb Odisseu, a escoltar Antíloc, que ens duia un missatge dels atrides, no vaig estar present al lloc dels fets. Però tot el que veig em convenç que la cursa magistral que has dut a terme obeeix a un disseny pres lliurement. Podríem preguntar-nos si, en clarejar, quan encara ens armàvem per al combat, tu no sabies ja amb quina roca s'estavellaria la reina, tan segurs eren els passos amb què, pels déus eternals, l'has conduïda a aquesta pedra.

ODISSEU: Pro ara, si no tens cap altra idea, heroi d'Egina, digna't d'acompanyar-nos al camp dels argius. Els fills d'Àtreu reclamen que hi tornem.

Simulant retirar-nos, tractarem
 d'atraure dins la vall de l'Escamandre
 la reina. Allí, Agamèmnon, per sorpresa,
 s'hi enfrontarà en un combat decisiu.
 Pel déu del tro! Serà allí o enlloc més
 on calmaràs l'ardor que, sense treva,
 et persegueix, talment un jove cérvol.
 T'hi acompanyen els meus millors vots.
 Perquè també em fa honor a mi, i l'odio
 a mort, la fúria que va rondant
 aquests camps, destorbant els nostres actes,
 i amb molt de gust veuria, t'ho confesso,
 la marca del teu cop de peu damunt
 la seva galta de color de rosa.

AQUIL·LES, *adreçant l'esguard als cavalls*:

Suen.

ANTÍLOC: Qui?

AUTOMEDONT, *tocant el coll dels cavalls amb la mà*:

Com plom fos.

AQUIL·LES: Bé, emporta-te'ls.

I així que l'aire els hagi refrescat
 els rentaràs amb vi el bust i les cuixes.

AUTOMEDONT:

Ja vénen amb els bots.

DIOMEDES: Aquí pots veure,
 oh magnífic, amb quin desavantatge
 lluitem. Tots els turons, fins on abasta
 l'ull més sagaç, són coberts per les turbes
 d'aquestes dones. No són més nombroses
 les llagostes que cauen aplegades
 damunt el blat en saó. Qui ha obtingut
 mai un triomf tan gran com desitjava?
 Hi ha algú, llevat de tu, que pugui dir

que ha vist tan sols la femella centaure?
 És en va que, amb daurades armadures,
 ens mostrem i, al fragor de les trompetes,
 li anunciem que té al davant uns prínceps:
 ella no surt de l'ombra en què s'amaga,
 i qui en vulguí sentir la veu de plata,
 ní que sigui de lluny, duta pel vent,
 ha de lliurar una dubtosa batalla
 sense glòria contra les disperses
 hordes que, talment gossos de l'infern,
 la guarden.

687

AQUIL·LES, *mirant al lluny.*

Hi és encara?

DIOMEDES:

Qui?

ANTÍLOC:

La reina?

EL CAPITÀ:

No es veu res!... Lloc! Aparteu els plomalls!

EL GREC, *que embena el braç d'AQUIL·LES:*

Alto! Un moment!

UN PRÍncep GREC:

Allà sí que veig...

DIOMEDES:

On?

EL PRÍncep GREC:

A prop del roure sota el qual va caure.

El plomall del seu casc torna a onejar

i sembla que refeta del tropell.

EL GREC PRIMER:

Ja està!

EL SEGON: Pots fer servir el braç com et semblí!

EL PRIMER:

Ara te'n pots anar.

Els GRECS li fan un últim nus i li deixen anar el braç.

ODISSEU: Has sentit, Pelida,
allò que et proposem?

AQUIL·LES: Què em proposeu?
No, res. Què era? Què voleu?

ODISSEU: Preguntes
què volem? És estrany... T'hem fet saber
les ordres dels atrides. Agamèmnon
vol que tornem al campament dels grecs.
Ens ha enviat Antíloc –aquí el tens–
amb l'acord del consell dels generals.
El pla de guerra és atraure la reina
fins a Troia, perquè entre els dos exèrcits,
forçada per les noves circumstàncies,
hagi de declarar de qui és amiga.
Després, triï el que triï, almenys sabrem
què fer. I espero del teu seny, Pelida,
que seguiràs un mandat tan prudent.
Perquè fóra insensat, pels déus olímpics,
quan la guerra amb urgència ens crida a Troia,
embrancar-nos aquí amb aquestes verges
sense saber què volen de nosaltres
ni si volen, de fet, alguna cosa.

AQUIL·LES, *tornant-se a posar el casc*:

Combateu com castrats, si així ho voleu;
jo em sento home, i a aquestes femelles
m'haig d'enfrontar, si no ho fa ningú més.
Que ara us quedeu més temps al voltant d'elles,
a l'ombra d'aquests pins, amb un desig
impotent, lluny del llit de la batalla
que a elles les bressola, tant me fa.
Per l'Estigi! Accepto que torneu
a Ílion. Sé el que de mi pretén
aquest ésser diví; prou mitjancers

emplomallats em fa arribar pels aires,
els quals aboquen a la meva oïda
els seus desigs, amb murmuris de mort.
Mai de la vida m'he mostrat esquivol
a cap bellesa d'ençà que la barba
apunta en el meu rostre. Ja sabeu,
amics, que a totes he cedit de grat;
i si fins ara m'he tancat a aquesta,
per Zeus, déu del tro, és només perquè
no he trobat cap indret entre els matolls
on la pugui abraçar sense destorb,
com ho anhela el seu cor, damunt coixins
ardents de ferro. En un mot, aneu-vos-en:
jo us seguiré al campament dels grecs.
No trigarà l'hora del pasturatge:
pro ni que hagués de pretendre-la mesos
sencers, o anys, no adreçaré aquell carro
a l'encontre dels meus amics, ho juro,
ni reveuré les muralles de Pèrgam
abans no l'hagi fet la meva núvia
i, coronat el seu front de ferides
mortals, no l'arrossegui pels cabells
carrers enllà. Seguiu-me!

689

UN GREC, *apareixent*: Oh, Pelida.

Pentesilea ve a tu!

AQUIL·LES: Jo també.

Ha tornat a muntar el seu cavall persa?

EL GREC:

No encara. Avança a peu, però la bèstia
camina piafant al costat seu.

AQUIL·LES:

Doncs doneu-me també un cavall, amics!
Seguiu-me, els meus indòmits mirmidons.

La tropa es posa en marxa.

ANTÍLOC:

Insensat!

ODISSEU: Ara, Antíloc, cal que provis
la teva eloqüència!

ANTÍLOC: Per la força
l'hem de...

DIOMEDES: Ja és fora!

ODISSEU: Maleïda sigui
aquesta guerra de les amazones!

690

Se'n van tots.

Escena cinquena

PENTESILEA, PROTOE, MEROE, ASTÈRIA i *seguiçis*.
L'exèrcit de les amazones.

LES AMAZONES:

Salut, oh vencedora! Has triomfat,
oh reina de la Festa de les Roses!

PENTESILEA:

No hi ha triomf! Ni Festa de les Roses!
Altra vegada la batalla em crida.
Aquest jove i altiu déu de la guerra
l'haig de domar. Companyes: deu mil sols
fonent-se en una esfera incandescent,
per a mi no tindrien l'esplendor
d'un triomf, un triomf meu damunt d'ell.

PROTOE:

Oh benvolguda, jo et conjuro...

PENTESILEA:

Deixa'm!

Ja has escoltat el que he resolt. Abans
 governaries el torrent llançat
 muntanya avall que el torb de la meva ànima.
 El vull veure a la pols, sota el meu peu,
 l'insolent que en aquesta gloriosa
 jornada de combat ha pertorbat
 com cap altre el meu bèl·lic entusiasme.
 És potser la terrible, la imbatuda,
 l'altiva reina de les amazones,
 la que veig reflectida a l'armadura
 de bronze del seu pit quan el meu peu
 s'apropa a ell? I jo, que duc a sobre
 l'anatema de tots els déus, quan fuig
 al meu davant l'exèrcit grec, no em sento
 impedida, ferida fins al fons,
 en veure aquest heroi únic? No sóc
 jo la vençuda, jo la dominada?
 On s'assenta, si no és en un sol pit,
 el sentiment que em rebat contra el terra?
 Vull llançar-me al tumult de la batalla
 on ell m'espera amb un somriure irònic
 i derrotar-lo o bé deixar de viure!

PROTOE:

Sí volguessis posar la teva testa,
 reina estimada, en aquest pit fidel!
 La caiguda que t'ha ferit amb fúria
 t'ha encès la sang, sublevat el sentit.
 Res no resolguis, t'ho supliquem totes,
 fins que no es torni a asserenar el teu ànim.
 Vine, reposa una mica a prop meu.

PENTESILEA:

Per què? Per quin motiu? Què ha succeït?
 Què dic? Què tinc?

PROTOE: Per un triomf que incita
 la teva ànima jove fugaçment
 vols reprendre ara el joc de les batalles?
 Perquè un desig no acomplert, no sé quin,
 se t'ha amagat al cor, vols rebutjar,
 com un infant sorrut, la benaurança
 que ha coronat tots els precés del teu poble?

PENTESILEA:
 Ah!, mireu! Maleït sigui aquest dia!
 Com s'alien avui amb el destí
 traïdor les amigues més preades
 per agreujar-me, per perjudicar-me!
 Quan la mà cobejosa gosa moure's
 per atrapar pels seus rínxols
 daurats la glòria que vora meu s'esquitlla,
 un malèfic poder se m'interposa
 i només hi ha porfídia al meu cor,
 només contradicció! Fora!

PROTOE, *per a ella mateixa*: Oh déus
 protegiu-la!

PENTESILEA: No penso sinó en mi?
 Només els meus desigs són els que em criden
 de nou a les batalles? No és el poble,
 no és la ruïna, l'audible aleteig
 que dins l'embriaguesa del triomf
 se li acosta de lluny? Què ens ha passat
 perquè vulguem reposar en plena tarda
 com després d'una feina ja acabada?
 Tenim davant, segada i en garberes,
 la collita abundosa que s'apila
 en graners que es remunten fins al cel;
 pro al seu damunt plana un núvol infaust
 i el llamp de la desfeta l'amenaça.

Aquest estol de joves, ja vençuts,
no podreu dur-los, coronats de flors,
enmig del so de címbals i clarins,
a les valls perfumades de la pàtria.
Ordint qualsevol pèrfida emboscada,
veig el Pelida llançar-se damunt
la nostra desfilada triomfant;
seguir-vos a vosaltres i a l'estol
de presoners fins als murs de Temísciros;
sí, dins el temple consagrat a Àrtemis
veig com desfà les cadenes de roses
que els enllacen els membres i carrega
els nostres amb lligams fosos en bronze.
Jo que, frenètica, ja fa sis dies
plens de suors que intento fer-lo caure,
l'haig de deixar de petja, tot sabent
que, ferit simplement per la ventada
d'un dels meus cops, caurà com una fruita
madura sota els cascs del meu cavall?
No, abans que no hagi acabat amb grandesa
allò que he començat tan brillantment...,
abans que totalment no hagi fet meva
la corona que envolta de murmuris
el meu front..., abans que no condueixi,
com he promès, fins al cim de la joia
entre cridòria, les filles de Mart,
que la seva piràmide s'enfonsi
amb esclat damunt meu i damunt d'elles:
maleït sigui el cor que, com el meu,
no se sap dominar!

PROTOE: Oh sobirana,
dins els teus ulls hi ha un foc del tot estrany,
del tot incompreensible, i es remouen

dins el meu pit ple de mals averanys
 idees tenebroses, com sorgides
 de la nit sense fi. L'estol que et fa
 aquesta estranya por s'ha dispersat
 davant teu com la pols quan bufa el vent;
 a penes es pot veure alguna llança.
 Aquil·les, quan tu has pres posicions,
 ha perdut tot contacte amb l'Escamandre.
 Prou d'excitar-lo, evita fins i tot
 el seu esguard. Per Júpiter, et juro
 que si fa un pas, serà per abastar
 el camp dels grecs. Jo cobriré la saga
 del teu exèrcit. Pels déus de l'Olimp,
 ni un sol captiu tornarà a arrabassar-te!
 Les armes d'ell, per molt lluny que n'arribi
 el reflex, no t'espantaran l'exèrcit,
 ni el trot llunyà dels seus cavalls podrà
 alterar la riulla de cap verge:
 te'n responc amb la vida!

PENTESILEA, *girant-se de sobte cap a* ASTÈRIA:

Pot passar

això, Astèria?

ASTÈRIA: Oh princesa!

PENTESILEA: Puc fer
 retornar el meu exèrcit à Temísciros
 com ho reclama Protoe?

ASTÈRIA: Perdona'm,
 si en el meu cas...

PENTESILEA: Parla sense cap por,
 sents?

PROTOE: Si volguessis consultar el consell
 de totes les princeses reunides,
 llavors...

PENTESILEA: Vull saber el que ella m'aconsella!

Quin canvi he fet en unes quantes hores?

(Pausa. Es concentra en ella mateixa.)

Puc fer tornar, oh Astèria, parla,
puc fer tornar l'exèrcit a la pàtria?

ASTÈRIA:

Si així ho desitges, oh princesa, deixa'm
confessar com em sobta l'espectacle
que s'ofereix als meus sentits incrèduls.

Del Caucas vaig partir amb les meves tribus
amb un jorn de retard; no vaig poder
seguir la marxa de les teves tropes
llançades amb l'empenta d'un torrent.

Ja saps que no he arribat en aquest lloc
fins a l'albada i disposada a tot,
i aquí em sorprèn, llançada per mil gorges
exultants la notícia: hem vençut.

Coberts els objectius, s'ha acabat ja
tota la guerra de les amazones.

Satisfeta de veure, t'ho asseguro,
tan fàcilment ateses les pregàries
del teu poble sense que jo hi fes falta,
torno a ordenar-ho tot per al retorn.

Em mou, però, la curiositat
de veure aquests captius que tant em lloen
com a botí del triomf, i el que veu
el meu esguard és un grapat d'esclaus
lívids i trèmuls, el rebuig dels grecs,
damunt escuts llençats mentre fugien,
i en fan la tria les teves guerrereres
exaltades. Però davant els murs
altius de Troia hi ha el gruix de les tropes
hel·lèniques; encara hi ha Agamèmnon

i Menelau, Àiax i Palamedes,
 i Diomedes, Ulisses, Antíloc
 gosen plantar-te cara ensuperbits,
 sí, i aquell jove fill de la nereida
 a qui havien de coronar de roses
 les teves mans, alça el front contra tu;
 vol posar el peu, i ho declara ben alt,
 damunt la teva nuca sobirana.
 I ara em preguntes, oh gran filla d'Ares,
 si el retorn triomfal pots celebrar?

696 PROTOE, *amb apassionament*:

La reina, oh pèrfida, ha vist als seus peus
 herois tan nobles, bells i coratjosos...

PENTESILEA:

Calla, t'odio! Astèria sent, com jo,
 que només un val la pena de vèncer
 i aquest un és encara a la palestra
 i em planta cara!

PROTOE: No deixis, oh reina,
 que t'encegui...

PENTESILEA: Eскурçó! Atura la llengua!
 No provoquis la teva reina! Fora!

PROTOE:

No provocho la meva reina! Abans
 que, en un moment així, fer-te costat
 covardament i amb afalacs hipòcrites,
 no veuria mai més la teva cara.
 No ets capaç, amb les flames que t'abrusen,
 de prosseguir la guerra de les verges,
 com no pot mesurar-se amb el venerable
 el lleó quan s'empassa la metzina
 que el pèrfid caçador li ha preparat.
 No serà Aquil·les qui, pels déus eterns,

et faràs teu amb aquest estat d'ànim:
 més aviat et prometo que abans
 no es ponguï el sol hauràs perdut els joves
 que amb uns esforços tan inestimables
 ens hem guanyat, i tot pel teu deliri.

PENTESILEA:

Tu, a qui has vençut? Digue-m'ho...

PROTOE:

A Licaont,

el jove príncep arcàdic. Em sembla
 que ja l'has vist.

PENTESILEA:

Ah, sí? Potser era aquell
 que dempeus, tremolós, amb el plomall
 partit vaig veure ahir quan els captius...

697

PROTOE:

Tremolós? Aguantava amb més fermesa
 que davant teu el Pelida! Ferit
 en combat pels meus dards, va rodolar
 als meus peus i me l'enduré orgullosa
 al nostre temple sant per celebrar-hi
 la Festa de les Roses; orgullosa
 com ningú.

PENTESILEA:

De debò? Et veig exaltada!

Molt bé! Ningú no te l'agafarà!
 Que treguin de l'estol de presoners
 l'arcàdic Licaont i que ens el portin!
 Te'l pots quedar, verge poc combativa,
 i fuig amb ell, que no el perdis, ben lluny
 de l'aldarull del combat; amagueu-vos
 enmig de saüquers de dolç perfum,
 al sot més apartat dins la muntanya,
 on et refili el seu cant sensual
 el rossinyol, i celebra amb luxúria
 la festa que no pot esperar més

el teu cor. Però aparta't dels meus ulls
 per sempre, bandejada de la nostra
 capital, que et consoli el teu amant
 i els seus besos, si tot ho has de perdre:
 la glòria, la pàtria, l'amor,
 la reina i l'amiga. Vés, deslliura'm
 de la teva presència odiosa.
 Vés-te'n, no vull saber res més de tu!

MEROE:

Reina...

698

UNA ALTRA PRINCESA, *del seu seguici*:

Quins mots has dit!

PENTESILEA:

Calleu, us mano!

Em venjaré de qui em preguí per ella!

UNA AMAZONA, *avançant-se*:

Aquil·les se t'apropa, oh sobirana!

PENTESILEA:

S'apropa... Amunt, oh verges, al combat!
 Allargueu-me el venable més segur,
 l'espasa més flamígera! Oh déus,
 heu d'atorgar-me el plaer d'aterrar
 contra la pols, als meus peus, en triomf,
 aquest jove anhelat tan ferventment!
 Ell sol! I us torno tota la mesura
 de benaurança que a la meva vida
 li sigui destinada. Tu, Astèria,
 conduiràs les tropes. Dóna feina
 als guerrers grecs i fes que res no em torbi
 en l'ardor del combat. Que ni una verge,
 sigui qui sigui, es llanci contra Aquil·les!
 Una fletxa esmolada mortalment
 a qui li toqui la testa –què dic?–,
 a qui gosi fregar un sol dels seus rínxols!

Només jo puc tombar aquest fill dels déus.
 I aquest ferro, companyes, l'ha d'atraure
 amb la més dolça de les abraçades
 (ja que és amb ferro que l'haig d'abraçar)
 contra el meu pit sense dolor. Obriu-vos,
 oh flors primaverals, perquè quan caigui,
 cap dels seus membres no sigui ferit.
 La meva sang no val tant com la seva.
 No vull tenir repòs fins que, dels aires,
 com un ocell de bells colors, no el faci
 precipitar-se damunt meu. Oh verges,
 quan amb les ales trencades, el vegi
 ajagut als meus peus, sense que perdi
 ni una partícula de pols purpúria,
 llavors ja poden descendir les ombres
 benaurades a celebrar el triomf,
 i el seguici joiós retornarà
 a la pàtria, i jo seré aleshores
 la reina de la Festa de les Roses!
 Ara veniu!

*(Quan va a sortir, veu PROTOE plorant i se li gira d'esquena
 amb inquietud. Després, de sobte, se li llança als braços.)*

Oh Protoe, germana
 del meu cor, vols seguir-me?

PROTOE, *amb la veu trencada*: Fins a l'Orc!
 No haig d'anar amb tu fins al regne dels morts?

PENTESILEA:

Tu, la millor entre tots els éssers! Vols
 venir amb mi? Combatem, vencem plegades,
 totes dues o cap, i és la consigna:
 roses al crani dels nostres herois
 o bé xíprers damunt els nostres cranis!

Se'n van totes.

Escena sisena

Apareix la SUMMA SACERDOTESSA de Diana acompanyada de les seves SACERDOTESSES. Les segueix un estol de NOIES amb cistells plens de roses al cap i els CAPTIUS, conduïts per AMAZONES armades.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Ara, estimades verges de les roses,
deixeu-me veure el fruit que de la vostra
campanya heu dut aquí, on brolla la font
entre les roques, solitària. Aquí,
sota l'ombra dels pins estem segures:
escampeu la collita davant meu.

700

UNA JOVE, *buidant el seu cistell*:

Mare santa, he collit aquestes roses!

UNA ALTRA, *fent el mateix*:

Jo en duc la falda plena!

UNA TERCERA:

Aquí, les meves!

UNA QUARTA:

I jo aquesta frondosa primavera!

Les altres van seguint.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Hi ha tantes flors com al cim de l'Himet!
Oh Diana, un dia de tants dons,
tan magnífic, mai no s'havia alçat
sobre el teu poble. Les mares em duen,
com les filles, ofrenes. I no sé,
enlluernada per l'esplendor doble,
a qui agrair-ho més. És tot això
el que heu collit, filles meves?

LA JOVE PRIMERA: Res més
no podíem trobar que això que veus.

LA SUMMA SACERDOTESSA:
S'hi han afanyat més les vostres mares.

LA JOVE SEGONA:
En aquests camps, santa sacerdotessa,
és més fàcil collir captius que roses.
Si atapeït per tots aquests turons
l'esplet de joves grecs només espera
la falç d'una animosa segadora,
són més escasses a les valls les roses,
i tan ben resguardades, t'ho asseguro,
que més val avançar entre dards i llances
que entre brancalls coberts d'espines. Mira'm
els dits, t'ho prego.

LA JOVE TERCERA: He gosat d'enfilat-me
a un sortint de la roca per collir-te
una única rosa. Entre el verd fosc
del calze relluïa encara pàl·lida,
era un capoll només, no obert encara
per a l'amor total. Pro jo l'agafo...
i ensopego i, de cop, caic rost avall
i em crec perduda en la nit de la mort;
però va ser la meva sort, perquè
allí floria un escampall de roses
com per poder celebrar deu victòries.

LA JOVE QUARTA:
Jo t'he collit, santa sacerdotessa,
una única rosa, només una,
però és aquesta, mira-la! Serveix
per coronar la testa d'un monarca;
més bella no la vol Pentesilea
per quan derrotí Aquil·les, fill dels déus.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Endavant, si Pentesilea el venç,
li pots lliurar aquesta rosa reial.
Guarda-la amb cura fins que ella retorni.

LA JOVE PRIMERA:

Més tard, quan novament, al so dels címbals,
marxi l'exèrcit de les amazones
cap al camp de batalla, ens hi unirem,
pro no tan sols, així ho has de prometre,
per celebrar el triomf de les mares
aplegant roses i teixint garlandes.
Mira aquest braç, ja fa brandar el venerable,
i la fona, xiulant, no em fallarà:
per mi també floreixen ja les roses
de futures garlandes, i amb coratge,
enmig del caos ja deu lluitar el jove
que el meu cos tens reclama.

702

LA SUMMA SACERDOTESSA: Ho creus així?

Molt bé, tu deus saber-ho... Les has vistes
ja aquestes roses? Quan hauran florit
la primavera vinent, buscaràs
el teu jove entremig de la contesa.
Ara, però, el cor joiós de les mares
ens crida a fer de pressa les garlandes!

LES NOIES, *totes alhora*:

A la tasca! Per on començarem?

LA JOVE PRIMERA, *a la segona*:

Vine aquí Glaucotoe!

LA TERCERA, *a la quarta*: I tu, Carmione!

S'asseuen per parelles.

LA JOVE PRIMERA:

Nosaltres trenarem les flors d'Ornítia,
que va fer caure Alcest, de l'alt plomall.

LA TERCERA:

I nosaltres, germana, trenarem
les de Pastènon, amb què lligarà
Ateneu, el qui porta una medusa
al seu escut.

LA SUMMA SACERDOTESSA, *a les AMAZONES armades:*

Bé, no aneu a distreure
els vostres hostes? Us veig apocades,
oh verges, com si jo hagués d'ensenyar-vos
el tràfec amorós! No gosareu
d'adreçar-los una paraula amable?
I esgotats com estan de la batalla,
no escoltareu els seus desigs ni allò
que els fa falta?

703

L'AMAZONA PRIMERA: Diuen que no els cal res,
oh venerable.

LA SEGONA: Ens miren amb enuig.

LA TERCERA:

En apropar-nos, s'aparten altius
i amb gest d'afront.

LA SUMMA SACERDOTESSA: Si us miren amb enuig,
per la nostra deessa, feu que us mirin
benèvols altre cop. Per què, si no,
els heu colpit en l'ardor del combat?
Consoleu-los dient què els passarà:
així no seran tan inexorables.

L'AMAZONA PRIMERA, *a un CAPTIU GREC:*

No vols, oh jove, reposar els teus membres
en tous tapissos? No vols que et prepari
un jaç de flors primaverals a l'ombra
d'aquell llorer, si tan cansat estàs?

LA SEGONA, *fent el mateix*:

No vols que el bàlsam més flairós de Pèrsia
el mescli amb l'aigua fresca d'una font
i t'hi refresqui els peus coberts de pols?

LA TERCERA:

No voldràs menysprear el suc de taronja
que t'ofereixo amb les pròpies mans...

LES TRES AMAZONES:

Parleu! En què us podem servir?

UN GREC:

En res!

704

L'AMAZONA PRIMERA:

Oh singulars estrangers! Què us angoixa?
Si dormen al buïrac les nostres fletxes,
què us pot atemorir del nostre aspecte?
És la pell de lleó el que us horroritza?
Parla tu, el del cinyell, què et fa basarda?

EL GREC, *després de mirar-la amb insistència*:

Digueu-nos! Per a qui són les garlandes?

L'AMAZONA PRIMERA:

Per a vosaltres! Per a qui, si no?

EL GREC:

Per a nosaltres? I ho dieu encara,
inhumanes! Ens adorneu amb flors
com bèsties que van al sacrifici?

L'AMAZONA PRIMERA:

Què us penseu? Us duren al temple d'Àrtemis,
als foscos alzinars on us esperen
plaers sense mesura.

EL GREC, *astorat, amb la veu sufocada, als altres* CAPTIUS:

S'ha fet mai
real un somni tan rar com aquest?

Escena setena

Els mateixos. Apareix una CAPITANA.

LA CAPITANA:

En aquest lloc, oh venerable et trobo!
L'exèrcit, mentrestant, a un tret de pedra,
s'apresta a una decisió sagnant!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

L'exèrcit? Impossible! On?

LA CAPITANA:

En aquelles
fondàries que llepa l'Escamandre.
Si vols escoltar el vent que ve dels cims,
podràs sentir el crit de tro de la reina,
brogit d'armes a punt, renills de bèsties,
trompetes, tubes, címbals i clarins,
tota la veu de ferro de la guerra.

705

UNA SACERDOTESSA:

Qui vol córrer a enfilar-se a aquell pujol?

LES JOVES:

Jo! Jo!

S'enfilen al pujol.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

La reina? Parla! És increïble...
Per què, si no s'ha apagat la batalla,
ha ordenat fer la Festa de les Roses?

LA CAPITANA:

La Festa, dius? A qui n'ha donat l'ordre?

LA SUMMA SACERDOTESSA:

A mi! A mi!

LA CAPITANA:

On? Quan?

LA SUMMA SACERDOTESSA: Fa pocs minuts.

M'estava a l'ombra d'aquell obelisc,
quan el Pelida, i ella al seu darrere,
han passat com el vent pel meu costat.
«On vas?» he preguntat, i ella, llançada,
m'ha cridat: «A la Festa de les Roses,
ja ho veus!», i ha passat rabent, i encara
ha dit exultant: «Fes que no faltin flors!».

LA SACERDOTESSA PRIMERA, a les NOIES:

Digueu-me! La veieu?

706

LA JOVE PRIMERA, al pujol: No veiem res,
res, ni un plomall no podem distingir.
Una foscor de núvols de tempesta
inunda l'ample camp, només s'albira
el confús munt compacte de guerrers
que es busquen a les feixes de la mort.

LA SACERDOTESSA SEGONA:

Deu ser que vol cobrir la retirada
de l'exèrcit.

LA PRIMERA: Jo també ho crec.

LA CAPITANA: Us dic

que es disposa a enfrontar-se amb el Pelida,
la reina, fresca com el cavall persa
que la sosté tot arborant-se en l'aire,
i, més ardent que mai, llança l'esguard
dels seus ulls, respirant lliure i joiosa,
com si dins l'aire dels primers combats
ara entrés el seu jove pít guerrer.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Per tots els déus, què pretén? Què li queda
encara per guanyar, si en tots els boscos
que ens envolten s'agiten a milers
els captius?

LA CAPITANA: Què li queda per guanyar?

LES JOVES, *des del pujol*:

Oh déus!

LA PRIMERA SACERDOTESSA:

Què passa? Ja es dissipa l'ombra?

LA JOVE PRIMERA:

Acosteu-vos! Veniu, oh venerables!

LA SEGONA SACERDOTESSA:

Parleu!

LA CAPITANA: Dius què li queda per guanyar?

LA JOVE PRIMERA:

Mireu! Mireu com per un clar entre els núvols,
amb una massa de llum, cau el sol
damunt la testa d'Aquil·les.

LA SUMMA SACERDOTESSA: De qui?

LA JOVE PRIMERA:

Del Pelida, t'he dit! De qui, si no?
Resplendent, s'alça damunt un pujol;
coberts d'acer el seu cavall i ell.
Ni el safir ni el crisòlit brillen tant!
Ufanosa, la terra al seu voltant,
embolcada en la nit de la tempesta,
no sembla sinó un fons, un marc obscur
perquè ressalti l'esplendor esclatant
d'Aquil·les, l'únic!

LA SUMMA SACERDOTESSA: A ell què li importa
el nostre poble? Escau a una reina,
a una filla d'Ares, saber el nom
del guerrer a qui combat?

(*A una AMAZONA:*) Corre, Arsinoe,
tot seguit davant d'ella, i en el nom
de la meva deessa li diràs
que el déu Mart ja ha triat les seves núvies:

pel furor de Diana, li exigeixo
que porti el déu coronat a la pàtria
i dins el temple tot seguit comenci
la sacrosanta Festa de les Roses!
(L'AMAZONA *se'n va.*)

S'ha vist mai un desvari com aquest?

LA SACERDOTESSA PRIMERA:

Filles, encara no veieu la reina?

LA JOVE PRIMERA, *al pujol*:

Sí, sí! Ja brilla tot el camp! És ella!

708

LA SACERDOTESSA PRIMERA:

On és?

LA JOVE: Ve encapçalant totes les verges!

Mireu com va saltant darrere Aquil·les,
plena d'ànim guerrer dins la daurada
armadura que brilla! És com si ella,
esperonada per la gelosia,
volgués en el seu curs avançar el sol
que besa el jove crani d'ell! Mireu!
Ni que volgués llançar-se cel amunt
per igualar-se amb el seu alt rival,
el cavall persa, esclau dels seus desitjos,
no solcaria els aires més lleuger!

LA SUMMA SACERDOTESSA, *a la* CAPITANA:

Entre les verges, no n'hi ha hagut cap
que l'advertís, que pogués aturar-la?

LA CAPITANA:

Tota la seva escorta de princeses
li ha tallat el pas: al mateix lloc,
Protoe ha fet també tot el possible.
Tot recurs oratori s'ha esgotat
per conduir-la de nou a Temísciros.
Pro sembla sorda a la veu del seny:

diu que la fletxa més emmetzinada
de l'Àmor ha ferit el seu cor jove.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Què dius?

LA JOVE PRIMERA, *al pujol*:

Ah, ja s'enfronten l'un a l'altre!
Oh déus, que aguantí ferm la vostra terra!
Justament ara, quan ho explico, xoquen
com dos astres!

LA SUMMA SACERDOTESSA, *a la CAPITANA*:

La reina, dius? Amiga,
no pot ser. Ella, ferida per la fletxa
de l'amor? On? I quan? Ella, la reina
amb el cinyell de diamants? La filla
de Mart, a qui li han tret fins una sina,
encertada pel dard enverinat?

LA CAPITANA:

Així ho afirma almenys la veu del poble
i Meroe també m'ho ha confiat.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

És horrorós!

Torna l'AMAZONA.

LA SACERDOTESSA PRIMERA:

I bé? Què ens portes? Parla!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Ho has pogut fer? Has parlat amb la reina?

L'AMAZONA:

Oh venerable! Massa tard! Perdona'm!
Envoltada per tot l'estol de dones
sorgint d'aquí i d'allà, no l'he trobada.
Sí que he parlat uns instants amb Protoe

i li he exposat la teva voluntat,
però m'ha replicat... uns mots, no sé
si els he entès bé entremig de l'aldarull.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Digues! Quins mots?

L'AMAZONA:

Ha aturat el cavall

i m'ha semblat que buscava la reina
amb els ulls plens de llàgrimes. I en dir-li
com t'indignava que per un sol home
prolongués, insensata, aquell combat,
m'ha respost: «Torna a la sacerdotessa
i digues-li que caigui de genolls
i pregui perquè aquesta presa única
caigui en la lluita. Si no, no hi haurà
qui ens salvi, ni a la reina ni a nosaltres».

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Oh, es precipita de cap als inferns!
No sucumbirà pas a l'enemic
amb qui s'enfronta, sinó a l'adversari
que du dins el seu pit. Em sembla veure
ja el vaixell adornat amb estendards,
que ens porta, encadenades, a l'Hèl·lade
entre burles, al llarg de l'Hel·lespont.

LA SACERDOTESSA PRIMERA:

Veig apropar-se ja el nostre infortuni.

Escena vuitena

Les mateixes. Apareix una COMANDANT *de les amazones.*

LA COMANDANT:

Sacerdotessa, fugi! Salva els captius!
Tot l'exèrcit dels grecs ens cau a sobre.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Déus de l'Olimp! Què ha passat?

LA SACERDOTESSA PRIMERA:

I la reina?

LA COMANDANT:

Ha caigut en la lluita. El nostre exèrcit
ha quedat dispersat.

LA SUMMA SACERDOTESSA: Oh, insensata!

Què has gosat dir?

LA SACERDOTESSA PRIMERA, *a les AMAZONES armades:*

Emporteu-vos els captius!

Els CAPTIUS són retirats.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Digues: on? Quan?

LA COMANDANT:

Deixa que t'anuncï
en pocs mots el més greu dels cataclismes!
Aquil·les i ella, amb les llances dreçades,
xoquen com dos llampecs que s'entrecreuen
sortint dels núvols; les llances, més febles
que els pits, s'estellen; el Pelida aguanta;
Pentesilea cau del seu cavall,
envoltada per l'ombra de la mort.
I quan, lliurada ara a la venjança,
es rebolca a la pols davant Aquil·les,
pensa tothom que anirà a parar a l'Orc.
Però allí s'alça ell, impenetrable,
lívid, talment una ombra fantasmal,
i crida: «Oh déus, amb quin esguard agònic
m'ha ferit!». Llavors salta del cavall;
i mentre, encara preses per l'horror,
les verges, seguint l'ordre de la reina,
no gosen de posar la mà a l'espasa,

ell, el lívid guerrer, s'apropa ardit,
s'inclina al seu damunt: «Pentesilea!»,
exclama tot prenent-la en els seus braços,
i maleint a crits l'acte comès,
vol tornar-la a la vida entre gemecs!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Ell... què? Ell mateix?

LA COMANDANT: «Enrere, abominable!»,

li crida amb veu de tro l'exèrcit nostre.

«Pagueu-li amb la mort», crida Protoe.

«Adreceu-li, si no retrocedeix,

la fletxa més segura!», i empenyent-lo

amb el cavall, li arrenca dels braços

la reina que, infeliç, ara es desperta.

Amb el pit esqueixat i panteixant,

i amb els cabells esbullats que li pengen,

la duen cap enrere, on es refà.

Però ell, aquest grec incomprendible,

com si un déu, dins el pit cobert de ferro,

li fongués en amor el cor, ens crida:

«Alto, amigues! Aquil·les us saluda

en so d'eterna pau!». Llença l'espasa

ben lluny, també l'escut; després s'arrenca

l'armadura del pit, i va seguint

—podríem aterrar-lo a cops de maça

o bé amb les mans, si ens fos permès ferir-lo—

Pentesilea amb pas impertorbable,

com si sabés, el boig, el temerari,

que la seva existència és sagrada

per a les nostres fletxes.

LA SUMMA SACERDOTESSA: Qui ha donat

aquesta ordre insensata?

LA COMANDANT: Ha estat la reina!

Qui, si no?

LA SUMMA SACERDOTESSA:

És horrorós!

LA SACERDOTESSA PRIMERA: Mireu, mireu!

Vacil·lant, sostinguda per Protoe
ella s'apropa, imatge del dolor!

LA SEGONA:

Oh déus eterns! Què veuen els meus ulls!

713

Escena novena

PENTESILEA, *conduïda per* PROTOE *i* MEROE; *seguidi d'*AMAZONES.

PENTESILEA, *amb veu feble*:

Atieu tots els gossos damunt seu!
Amb tions aflamats fuetegeu
els elefants contra ell! Investiu-lo
amb carros flanquejats de ganivetes
i segueu els seus membres ufanosos!

PROTOE:

Oh, estimada, et conjurem...

MEROE:

Escolta'ns!

PROTOE:

El Pelida et segueix a peu, escapa't,
si per a tu té cap valor la vida!

PENTESILEA:

Destrossar així aquest pit meu, oh Protoe!
No és com si jo volgués trepitjar amb ràbia
una lira només perquè murmura
al buf de l'aire nocturn el meu nom?
Podria fer ajupir l'ós als meus peus

i amoixar la pantera que vingué
vora meu amb aquest mateix impuls
que a mi em mou cap a ell.

MEROE: Així, no vols
escapar-te?

PROTOE: No vols fugir?

MEROE: No vols
salvar-te, doncs?

PROTOE: Allò que no té nom,
ha d'acomplir-se avui en aquest lloc?

714 PENTESILEA:
És culpa meva sí, al camp de batalla,
m'haig de guanyar els seus sentiments lluitant?
Què vull quan contra ell brando l'espasa?
Vull enfonsar-lo de cap a l'infern?
Allò que vull només, oh déus eterns,
és atraure'l damunt aquest pit meu!

PROTOE:
Delira...

LA SUMMA SACERDOTESSA:
Oh infeliç!

PROTOE: S'ha trastornat!

LA SUMMA SACERDOTESSA:
No pot pensar sinó en ell.

PROTOE: La caiguda
li ha fet perdre del tot la consciència.

PENTESILEA, *fent un esforç per dominar-se*:
Bé, com vulgueu. Sigui. Vull contenir-me.
Perquè així cal, vull dominar aquest cor,
i doblegar-me a la necessitat.
Teniu raó. Per què, com un infant,
en no poder complir un desig fugaç,
haig de trencar amb els meus déus? Marxem, doncs!

La joia, així ho confesso, em seduïa;
 però si no em cau dels núvols, tampoc
 no tinc per què prendre el cel a l'assalt.
 Ajudeu-me a fugir tan sols, doneu-me
 un cavall i us faré tornar a la pàtria.

PROTOE:

Oh sobirana, tres cops beneïts
 siguin uns mots tan dignes d'una reina!
 Vine, tot és a punt per a la fuga...

PENTESILEA, *en veure les garlandes de roses en mans de les verges,
 amb el rostre inflammat de sobte:*

715

Ah, mireu! Qui ha ordenat collir les roses?

LA JOVE PRIMERA:

Ho preguntes encara? No ho recordes?
 Qui, si no...?

PENTESILEA: Qui?

LA SUMMA SACERDOTESSA: Avui tocava celebrar
 la festa del triomf, que tant anhelen
 les teves verges! No va ser la teva
 boca qui ho va ordenar?

PENTESILEA: Maleït sigui
 aquest neguit infame; maleïda,
 enmig del sangonent tumult guerrer,
 la idea de fer orgies! Maleïts,
 dins el pit de les castes filles d'Ares,
 uns desigs que com gossos desfermats
 lladrant amb trompes de pulmons de bronze,
 ofusquen tots els crits dels generals!
 És meva la victòria perquè
 l'escarni de l'infern ja m'ofereixi
 aquest triomf? Lluny de la meva vista!
 (*Esquinça les garlandes.*)

LA JOVE PRIMERA:

Què fas, oh reina?

LA SEGONA: Aquesta primavera
no et brindarà res més per a la festa
en moltes milles a l'entorn.

PENTESILEA: Que tota
la primavera es marceixi! I que el món
on respirem es trenqui com la tija
d'una d'aquestes flors! Oh, si pogués,
tal com desfaig aquest trenat de roses,
desenllaçar tot l'entrellat dels astres!
Oh Afrodita!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Infeliç!

LA SACERDOTESSA PRIMERA: Està perduda!

LA SEGONA:

La seva ànima és presa de les Fúries!

UNA SACERDOTESSA, *al pujol*:

El Pelida, oh verges, se'ns apropa,
ja és a un tret de fletxa!

PROTOE: T'ho suplico
de genolls... salva't!

PENTESILEA: Ah, quina fatiga
mortal s'ha apoderat de la meva ànima!
(*S'asseu.*)

PROTOE:

Què fas? M'espantes!

PENTESILEA: Fugiu, si voleu.

PROTOE:

Vols...?

MEROE: Titubeges...?

PROTOE: Vols...?

PENTESILEA: Em vull quedar.

PROTOE:

Insensata!

PENTESILEA: No puc tenir-me dreta,
ja ho heu sentit. Haig de trencar-me els ossos?
Deixeu-me estar!

PROTOE: Oh la més dissortada
de les dones! S'acosta ja el Pelida,
no ho has sentit? El tens a un tret de fletxa.

PENTESILEA:

Deixeu que vingui, que posi el seu peu
acerat al meu coll. Ja m'està bé.
Per què han de distingir-se dues galtes
gemades com aquestes, per més temps,
del fang d'on procedeixen? Deixeu, doncs,
que m'arrossegui pels cabells, lligada
als seus cavalls, i que aquest cos, pletòric
de vida, abandonat a camp obert,
amb afront sigui ofert com a pastura
matinal als mastins, o al repulsiu
llinatge dels ocells. Millor ser pols
que ser una dona que no atrau.

PROTOE: Oh reina!

PENTESILEA, *arrencant-se els collars*:

Fora, quincalla immunda!

PROTOE: Oh déus eterns!

És aquesta la calma amb què fa poc
t'omplies tant la boca?

PENTESILEA:

I vosaltres,
oh plomes del meu casc, per què onegeu?
Jo us maleixo! Sou més indefenses
encara que les fletxes i les galtes!
Maleixo la mà que m'ha adornat
avui per al combat i els mots hipòcrites

que m'han dit que era per a la victòria.
 Com m'envoltaven de miralls, les pèrfides,
 per la dreta i l'esquerra, tot lloant
 la forma divinal dels membres gràcils
 que el bronze constrenyia... Que la pesta
 caigui damunt les vostres arts malèfiques!

GRECS, *fora de l'escena:*

Endavant, endavant! Confia en tu,
 Pelida! Uns passos més i serà teva!

LA SACERDOTESSA, *al pujol:*

718 Per Diana, oh reina! Estàs perduda,
 si no cedeixes!

PROTOE: Germana a qui estimo
 com a la meva vida! No voldràs
 fugir? No vols anar-te'n?

PENTESILEA *té llàgrimes als ulls. Es recolza contra un arbre.*

PROTOE, *que, commosa de sobte, s'asseu al costat d'ella:*

Bé, com vulguis.

Si no pots..., si no vols..., sigui! No ploris.
 Em quedo amb tu. Allò que no pot ser,
 i que s'escapa de les teves forces,
 allò que no pots fer, que els déus em guardin
 de demanar-t'ho. Aneu, verges, aneu:
 torneu a les campanyes de la pàtria.
 La reina i jo ens quedem.

LA SUMMA SACERDOTESSA: Oh, malaurada!
 Li fas costat encara?

MEROE: És impossible
 que s'escapi?

LA SUMMA SACERDOTESSA:
 Impossible, perquè res

de fora no l'aguanta, cap destí,
res més que el seu cor foll...

PROTOE: És el seu fat!

Et semblen irrompibles aquests ferros
que l'encadenen, no és així? Doncs mira:
pot ser que els trenqui, pro no trencarà
mai aquest sentiment de què fas burla.
Allò que l'omple, només ella ho sap,
i és un enigma allò que tot cor sent.
Va aspirar al bé suprem d'aquesta vida,
el va tocar, gairebé va agafar-lo;
però la mà li falla quan l'estén
per abastar-ne un altre. Vine, ara,
pots acomplir-lo damunt el meu pit.
Què et passa? Plores?

PENTESILEA: Oh dolor, dolor!

PROTOE:

On?

PENTESILEA:

Aquí.

PROTOE: Què puc fer-hi?

PENTESILEA: Res, res, res.

PROTOE:

Ara, domina't; tot s'haurà acomplert
ben aviat.

LA SUMMA SACERDOTESSA, *a mitja veu*:

Són boges totes dues!

PROTOE, *també a mitja veu*:

Calla, t'ho prego.

PENTESILEA: Si fugís..., si ho fes...

Digues, com dominar-me?

PROTOE: Anant a Farsos.

Hí trobaries, enviat per mi,

el teu exèrcit, ara dispersat.
 Reposaries, podries guarir-te,
 i amb la llum del nou dia, si volguessis
 reprendries la guerra de les verges.

PENTESILEA:

Si em fos possible...! Si ho aconseguís...!
 He arribat fins al límit de les forces
 humanes. M'he enfrontat amb l'impossible...
 Ho he jugat tot a una sola tirada
 i ja és llançat el dau que decideix...
 Ho haig d'acceptar..., acceptar que he perdut.

720

PROTOE:

No, no... cor meu! No ho crec. No has de tenir
 les teves forces en tan poc. No pensis
 tan malament del premi pel qual fas
 el teu joc, fins al punt de suposar
 que has fet tot el que cal per obtenir-lo.
 És potser aquest collar de perles blanques
 i vermelles que penja del teu coll
 l'únic tresor que tens per oferir?
 Quin munt de coses que ni t'imagines
 podem fer a Farsos per al teu propòsit!
 Però potser ara sí que és massa tard.

PENTESILEA:

Si m'hi afanyés!... Ah, com em fa embogir!
 On és el sol?

PROTOE:

Allí, just damunt teu!
 Abans de fer-se fosc hi arribaries.
 Sense saber-ho els grecs, concertaríem
 un pacte amb els troians, ens ficaríem
 en secret dins el port on hi ha les naus
 dels grecs i, en plena nit, a un senyal,
 els calaríem foc; assaltaríem

el campament; l'exèrcit, assetjat
 alhora per davant i per darrere,
 restaria dissolt, trencat, dispers,
 perseguit, pres, podríem coronar
 la testa dels captius a plaer nostre.
 Oh, com fóra feliç, si ho pogués viure!
 Cap repòs no voldria; al teu costat,
 lluitaria incansable sense témer
 l'ardor del sol, ni que tots els meus membres
 es consumissin, fins haver acomplert
 tots els desigs de la meva germana,
 fins que Aquil·les, després de tants afanys,
 caigués vençut finalment als teus peus.

721

PENTESILEA, *que no ha deixat de mirar el sol*:

Si amb ales desplegadas, sorolloses
 fendís els aires...

PROTOE: Com?

MEROE: Què ha dit?

PROTOE: Què veus,
 princesa?

MEROE: En què es fixen els teus ulls?

PROTOE:
 Parla, estimada!

PENTESILEA: Oh, és massa alt, ho sé,
 massa alt! Es mou en cercles flamejants,
 sempre allunyats, al voltant del meu pit
 ple d'anhel.

PROTOE: Dignes, reina, de qui parles?

PENTESILEA:
 Bé, bé. On ens cal anar?

(*Es concentra en ella mateixa i s'alça.*)

MEROE: T'has decidit?

PROTOE:

Et redreces per fi? Oh, princesa meva,
sigues com un gegant! No defalleixis,
ni que pesi tot l'Orc al teu damunt!
Alça't i aguanta com ho fa la volta
perquè cada carreu tendeix a caure!
Com una clau de volta, doncs, ofrena
la teva testa als raigs dels déus i crida:
feriu-me! Que de dalt a baix t'esberlin,
pro no flaquegis més, mentre un alè
mantingui ben travats dins el teu pit
pedra i morter. Vine, dóna'm la mà.

PENTESILEA:

Aquí o allà, on anem?

PROTOE:

Pots escollir
aquell rocam, que és més segur, o aquesta
vall de trànsit més còmode. Què tries?

PENTESILEA:

El rocam, per estar més a prop d'ell.
Seguiu-me!

PROTOE:

Oh reina meva, a prop de qui?

PENTESILEA:

Del vostre braç, amigues.

PROTOE:

Quan hauràs
pujat a aquell turó, estaràs segura.

MEROE:

Marxem!

PENTESILEA, *aturant-se de sobte, en passar per un pont:*

Abans escolta'm: una cosa
em queda per fer encara abans d'anar-me'n.

PROTOE:

Una cosa?

MEROE:

Què és?

PROTOE: Ah, malaurada!

PENTESILEA:

Sí, una cosa! I seria una insensata,
heu d'acceptar-ho així, si no explorés
tots els dominis d'allò que és possible.

PROTOE, *amb disgust*:

Millor que ara mateix ens ensorréssim!
Perquè no hi ha salvació.

PENTESILEA, *espantada*: Què passa?

Què tens? Què us he fet jo? Parleu, oh verges!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Penses...?

MEROE: Encara vols, en aquest lloc...?

PENTESILEA:

Res, res, no vull fer res que us enfurismi...
Faré que l'Ida es bolqui damunt l'Óssa
i amb calma em posaré nua al seu cim.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Que l'Ida es bolqui...

MEROE: ...damunt l'Óssa, dius?

PROTOE, *apartant-se'n*:

Protegiu-la, oh déus!

LA SUMMA SACERDOTESSA: Està perduda!

MEROE, *tímidament*:

Això és obra de gegants, oh reina!

PENTESILEA:

Sí, sí, ho és: en què els sóc inferior?

MEROE:

En què...?

PROTOE: Oh cel!

LA SUMMA SACERDOTESSA: Pro tot i suposar...

MEROE:

Suposant que acomplissis aquesta obra...

PROTOE:

Què faries en aquest cas?

PENTESILEA:

Estúpida!

Prenent-lo pels daurats cabells de flames,
l'abaixaria cap a mi.

PROTOE:

Qui?

PENTESILEA:

Hèlios,

just al moment que em passés per damunt!

Les PRINCESES es miren espantades, sense poder dir un mot.

724

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Arrossegueu-la lluny d'aquí a la força!

PENTESILEA:

Boja de mi! Ara el tinc als meus peus!

Pren-me!

(Va a llançar-se al riu. PROTOE i MEROE la deturen.)

PROTOE:

Oh, infeliç!

MEROE:

Cau sense vida,

talment un vestit buit als nostres braços.

LA SACERDOTESSA, *al pujol*:

S'apropa Aquil·les, no pot aturar-lo
tot l'estol de les verges, oh princeses!

UNA AMAZONA:

Oh déus, salveu d'aquest desvergonyit
la reina de les verges!

LA SUMMA SACERDOTESSA, *a les SACERDOTESSES*:

Lluny! Fugim!

El tumult del combat no és el lloc nostre.

La SUMMA SACERDOTESSA se'n va amb les SACERDOTESSES i les JOVES de les roses.

Escena desena

Les mateixes. Apareix un grup d'AMAZONES amb els arcs a les mans.

L'AMAZONA PRIMERA, *cridant cap a l'interior:*

Enrere, temerari!

LA SEGONA: No ens escolta!

LA TERCERA:

Oh princeses, si no el podem ferir,
res no deturarà el seu foll avanç!

LA SEGONA:

Què fer? Parla, Protoe!

PROTOE, *ocupada amb la reina:*

Dispareu
damunt d'ell deu mil fletxes!

MEROE, *al seguici:*

Porteu aigua!

PROTOE:

Però compte a ferir-lo mortalment!

MEROE:

Porteu un casc ple d'aigua, us dic!

UNA PRINCESA, *de l'escorta de la reina:* Aquí!

(Va al riu a buscar aigua i la porta.)

L'AMAZONA TERCERA, a PROTOE:

Calma! No temis!

LA PRIMERA:

Aquí, arreglereu-vos!

Llanceu-li els vostres trets arran de galtes!

Que li freguin els rínxols! Feu que senti

fugaçment la besada de la mort!

Es disposen a disparar els seus arcs.

Escena onzena

Les mateixes. AQUIL·LES, *sense casc, armadura ni armes, seguit per uns quants GRECS.*

AQUIL·LES:

A qui adreceu els vostres dards, oh verges?
No deu ser pas a aquest pit descobert?
Haig d'esquinçar-me la roba de seda,
perquè em veieu bategar el cor inerm?

726

L'AMAZONA PRIMERA:

Fes-ho, si vols!

LA SEGONA: De res no servirà!

LA TERCERA:

Dispareu ara, que té la mà alçada!

LA PRIMERA:

Que el dard li passi el cor i se l'endugui
com s'endú el vent la fulla.

DIVERSES AMAZONES: Dispareu!

Colpiu-lo!

(Disparen. Les fletxes passen per damunt del cap d'AQUIL·LES.)

AQUIL·LES: Prou! Prou! Amb els vostres ulls
m'encertareu millor. Pels déus olímpics,
no faig broma. Perquè em sento ferit
fins al més íntim. I en tots els sentits
caic desarmat als vostres peus menuts.

LA CINQUENA AMAZONA, *ferida per una llança que ve de fora de l'escenari:*

Oh déus clements!

(Cau.)

LA SISENA, *igual que l'anterior.*

Ai, ai de mi!

(Cau.)

LA SETENA: Oh Àrtemis!

(*Cau.*)

LA PRIMERA, *parlant alhora que* MEROE:

Oh foll!

MEROE, *ocupada amb la reina:*

Oh malaurada!

LA SEGONA, *parlant alhora que* PROTOE:

Diu que ve

desarmat?

PROTOE, *parlant alhora que* MEROE:

I ella aquí, inanimada!

727

L'AMAZONA TERCERA, *parlant alhora que* MEROE:

Mentrestant els seus homes ens abaten!

MEROE:

Mentrestant van caient arreu les verges!

Què hem de fer?

L'AMAZONA PRIMERA: Feu venir els carros de guerra
flanquejats de coltells.

LA SEGONA: Llanceu-li els gossos!

LA TERCERA:

Amb pedres, des del llom dels elefants,
enterreu-lo!

UNA PRINCESA DE LES AMAZONES, *abandonant sobtadament la rei-*
na: Endavant! Posaré a prova

el meu arc. (*Es despenja l'arc de l'espatlla i el tensa.*)

AQUIL·LES, *adreçant-se alternativament a diverses* AMAZONES:

No ho puc creure. El so argentí

tan dolç que té la vostra veu desment

els vostres mots. I no seràs pas tu,

la dels ulls blaus, qui llançarà els mastins

damunt meu, furiosa, ni tampoc

ho faràs tu, la dels sedosos rínxols.

Si ara, pels vostres mots precipitats,

m'assaltessin els gossos udolant
desfermats, millor fóra que els talléssiu
la carrera amb els vostres propis cossos
per protegir aquest cor que crema.

L'AMAZONA PRIMERA: Insolent!

LA SEGONA:
Sentiu com s'envaneix!

LA PRIMERA: Amb afalacs
pensa que ens pot...

LA TERCERA, *cridant a part la PRIMERA*:
Oterpe!

LA PRIMERA: Mireu, ara,
la que millor sap fer anar l'arc. Obriu,
oh dones, en silenci, el vostre cercle!

LA CINQUENA:
Què passa?

LA QUARTA: No preguntis! Ja ho veuràs!

LA VUITENA:
Té, aquesta fletxa!

LA PRINCESA DE LES AMAZONES, *posant una fletxa al seu arc*:
El vull ferir a la cuixa.

AQUIL·LES, *a un GREC, que ja té l'arc tensat al costat d'ell*:
Dispara!

LA PRINCESA DE LES AMAZONES:
Oh déus del cel!

(*Cau.*)

L'AMAZONA PRIMERA: Oh, sanguinari!

LA SEGONA:
Ella mateixa cau ferida!

LA TERCERA: Oh déus!
I se'ns apropa un nou estol de grecs!

Escena dotzena

DIOMEDES, *amb els etolis, apareix per l'altra banda de l'escena. Poc després ve també ODISSEU, per la banda d'AQUIL·LES, amb el seu exèrcit.*

DIOMEDES:

Aquí, els meus braus etolis! Endavant!
(*Els condueix a través del pont.*)

PROTOE:

Oh Àrtemis! Santa deessa! Salva'ns!
Estem perdudes!
(*Amb l'ajuda d'algunes AMAZONES, torna a conduir la reina a primer terme.*)

729

LES AMAZONES, *en confusió:*

Estem presonerres!
Voltades! Bloquejades! Que se salvi
qui pugui!

DIOMEDES, a PROTOE:

Ara, rendiu-vos!

MEROE, a les AMAZONES *en fuga:* Insensates!

Atureu-vos! Què feu? Mira, Protoe!

PROTOE, *sempre al costat de la reina:*

Au, corre! Persegueix-les! Després torna,
si pots, a alliberar-nos!

Les AMAZONES es dispersen. MEROE les segueix.

AQUIL·LES:

Ara, amunt!

On és que ella alça el cap altiva?

UN GREC:

Allí!

AQUIL·LES:

Vull donar a Diomedes deu corones.

DIOMEDES:

Us he dit que us rendiu!

PROTOE: Al vencedor

la lliuraré, no a tu! Tu, què pretens?

És al Pelida a qui ella pertany!

DIOMEDES:

Dispareu damunt d'elles!

UN ETOLI: Endavant!

AQUIL·LES, *fent retrocedir l'ETOLI*:

Convertiré en una ombra aquell que em toqui

la reina! És meva! Què hi busqueu, aquí?

Fora!

DIOMEDES: Teva? Pels arrissats cabells

de Zeus, déu del tro! Per quins motius?

Amb quin dret?

AQUIL·LES: Els tinc tots! Dóna-me-la!

PROTOE:

Aquí la tens! De la teva clemència

no temo res.

AQUIL·LES, *prenent la reina entre els seus braços*:

Res, res... (*A DIOMEDES*.)

Tu, ara, vés

i persegueix i abat les dones; jo

em quedaré un moment. Per amor meu,

vés-te'n! I no em repliquis. Si per ella

m'enfrontaria a l'Hades, doncs amb tu

encara més!

(*Posa la reina als peus d'un roure.*)

DIOMEDES: Sigui! Seguiu-me!

ODISSEU, *travessant l'escena amb les seves tropes*:

Aquil·les,

sort, molta sort! Vols que t'envii ràpid

la quadriga?

AQUIL·LES, *inclinat damunt la reina*:
No cal, deixa-ho.

ODISSEU: Com vulguis...
Seguiu-me, abans que es repleguin les dones.

ODISSEU i DIOMEDES, *amb l'exèrcit, se'n van per on han sortit les*
AMAZONES.

Escena tretzena

731

PENTESILEA, PROTOE i AQUIL·LES. *Seguici d'AMAZONES.*

AQUIL·LES, *obrint l'armadura de la reina*:
Ja no viu.

PROTOE: Tant de bo els seus ulls es tanquin
per sempre a aquesta llum desoladora!
Si alguna cosa temo, és que es desperti.

AQUIL·LES:
Oh, l'he ferida?

PROTOE: S'ha refet del cop
que li esquinçava el pit, amb violència;
l'hem conduïda aquí, tomballejant,
i ens disposàvem a escalar aquest cim.
Pro, fos per les ferides dels seus membres,
fos pel dolor que du clavat a l'ànima,
no ha pogut suportar caure vençuda
per tu; les cames ja no la servien
i se li doblegaven; dels seus llavis
lívids sortien mots sense sentit
quan ha caigut de nou en els meus braços.

AQUIL·LES:
S'ha mogut... No ho has vist?

PROTOE: Déus immortals!

No ha buidat tot el calze del dolor?

Oh mísera! Mireu!

AQUIL·LES: Respira encara.

PROTOE:

Pelida! Si saps res de pietat,
si es mou un sentiment dins el teu pit,
si tu no vols matar-la ni endinsar-la
del tot en la follia, tan sensible
com és, fes-me un favor.

732 AQUIL·LES: Parla, de pressa!

PROTOE:

Allunya't, oh magnífic, vés-te'n, vés-te'n!
Que no et tingui al davant quan es despertí.
Aparta-li les tropes que t'envolten
i abans que el sol s'alci de nou, llunyà,
entre els vapors dels cims, fes que ningú
pugui acostar-se-li ni saludar-la
amb aquests mots mortals: ets presonera
d'Aquil·les.

AQUIL·LES: Tant m'odia?

PROTOE: Oh, magnànim!

No preguntis. Si amb joia i de la mà
de l'esperança ella torna a la vida,
que el vencedor no sigui la primera
cosa que vegi, trista. Dins el pit
de les dones s'agiten tantes coses
que no s'han fet per a la llum del dia!
Si a la fi, ja que així ho vol el seu fat,
t'ha de rebre amb dolor com a captiva,
et conjuro que no li ho exigeixis
fins que el seu ànim no hi estigui prest.

AQUIL·LES:

El meu voler és tractar-la, t'ho haig de dir,
com ho vaig fer amb l'orgullós fill de Príam.

PROTOE:

Què dius, monstre?

AQUIL·LES:

Ella ho tem?

PROTOE:

Voldràs potser

acomplir amb ella allò que no té nom?

D'aquest cor jove, tan ornat d'encisos
com un infant de flors, oh ésser cruel,
vols fer-ne, amb ignomínia, un cadàver?

733

AQUIL·LES:

Digue-li que l'estimo.

PROTOE:

Com? Què has dit?

AQUIL·LES:

Com? Pel cel, com els homes a les dones;
amb castedat, pro amb el cor ple d'anhel,
amb innocència, pro amb el desig
de fer-la-hi perdre a ella. La vull fer
la meva reina.

PROTOE:

Pels déus! Repeteix-m'ho.

Vols?

AQUIL·LES: Puc quedar-me, ara?

PROTOE:

Oh, permet-me

que et besi els peus, ésser diví! Oh, ara,
si ja no fossis aquí, et buscaria
ni que fos fins a les columnes d'Hèrcules,
Pelida! Però, mira: ella obre els ulls.

AQUIL·LES:

Es mou!

PROTOE:

És l'hora! Homes, marxeu d'aquí!

I tu, amaga't darrere d'aquest roure!

AQUIL·LES:

Enrere, amics! Retireu-vos!

PROTOE, a AQUIL·LES, *que s'ha situat darrere el roure:*

Amaga't

millor, i no apareguis, t'hi conjuro,
fins que no et cridi. M'ho promets? No es pot
preveure allò que passa pel seu ànim.

AQUIL·LES:

Així ho farem.

PROTOE: I ara, estigues atent!

734

Escena catorzena

PENTESILEA, PROTOE, AQUIL·LES *i seguici d'AMAZONES.*

PROTOE:

Pentesilea! Oh tu, somiadora!
Per quins llunyans empiris vagareja
aletejant amb neguit la teva ànima
com si el seu propi cos no li agradés,
mentre la joia, com un príncep jove,
entra dins el teu pit i, estupefacta
de trobar buit el seu amable estatge,
torna a girar-se per adreçar al cel
novament els seus passos fugitius?
No vols lligar el teu hoste, oh insensata!
Vine, redreça't al meu pit.

PENTESILEA: On sóc?

PROTOE:

No coneixes la veu d'una germana?
Aquesta roca i aquesta passera
no et tornen al record tot el paisatge

florit? Mira les verges que t'envolten:
 com a les portes d'un món més bonic,
 són vora teu i criden: benvinguda!
 Sospires. Què t'angoixa?

PENTESILEA: Oh, Protoe!
 Quin somni més terrible que he tingut...
 I com és dolç, fins a fer-me plorar,
 sentir aquest cor turmentat bategant
 vora el teu cor fratern en despertar-me...
 Era com si, en l'impetuós tumult,
 m'hagués ferit la llança del Pelida:
 dins la cuirassa ressonant de bronze
 m'esfondro, i tot el terra ha retrunyit
 a la meva caiguda. I mentre fuig
 l'exèrcit aterrit, jo encara jec
 amb tots el membres com lligats amb sogues.
 Llavors ell baixa rabent del cavall
 i se m'acosta amb pas victoriós;
 amb els seus braços forts, m'alça del terra
 on he anat a parar, i se'm resisteix
 la meva daga, ell em té presonera,
 i entre riures sarcàstics sóc enduta
 cap a les seves tendes.

PROTOE: No, estimada!
 No hi cap la burla en el seu cor magnànim.
 Creu-me, ni que el teu somni s'acomplís,
 t'esperaria un moment de gaubança,
 i potser veuràs caure, en homenatge
 davant teu, a la pols, el fill dels déus.

PENTESILEA:
 Maleeix-me, si visc aquest ultratge!
 Maleeix-me, si mai accepto un home
 no conquerit dignament amb l'espasa.

PROTOE:

Reina, estigues tranquil·la.

PENTESILEA: Què? Tranquil·la?

PROTOE:

No reposes sobre el meu pit fidel?
 Sigui quin sigui el destí que t'espera,
 el sofrirem plegades: tingues calma!

PENTESILEA:

Estava tan tranquil·la com el mar
 dins una cala rocosa, oh Protoe.
 Cap sentiment no s'encrepava en mi.
 I aquests mots, «tingues calma», ara m'alteren
 de sobte com ho fa el vent amb les aigües
 dels oceans. Què fa tan necessari,
 aquí, de tenir calma? Us veig tan rares
 totes al meu voltant, tan trasbalsades,
 i llanceu els esguards a alguna cosa
 que tinc darrere meu, oh déus eterns!
 Com si a la meva esquena s'hi trobés
 un diable de rostre amenaçant.
 Ja t'ho he dit: ha estat només un somni,
 no un fet real... O potser sí? Ha passat
 realment? Parla! I Meroe, i Megaris,
 on són?

(Alça el cap i veu AQUIL·LES.)

Oh, quin horror! Veig rere meu
 el terrible! Pro tinc una mà lliure...

(Es treu la daga.)

PROTOE:

Oh malaurada!

PENTESILEA: Indigna, em privaràs...?

PROTOE:

Salva-la, Aquil·les!

PENTESILEA: Has perdut el seny?
Posarà el peu damunt la meva nuca!

PROTOE:
El peu, oh insensata...

PENTESILEA: Fora, et dic!

PROTOE:
Mira'l només, oh dona extraviada!
No veus que el tens darrere teu sense armes?

PENTESILEA:
Què? Com?

PROTOE: Sí, sí! Disposat, si ho demanes,
a deixar que el sotmetis amb garlandes.

PENTESILEA:
Què dius?

PROTOE: No em creu, Aquil·les. Parla tu!

PENTESILEA:
Se'm lliuraria com a presoner?

PROTOE:
Per què no? No és així?

AQUIL·LES, *que s'ha avançat*: I en el més bell
dels sentits, noble reina, disposat
d'ara endavant a viure encadenat
tota la vida a les teves mirades.

PENTESILEA *es tapa la cara amb les mans*.

PROTOE:
Doncs bé, ja ho sents per boca d'ell mateix.
Com tu, jeia a la pols quan vaig trobar-vos,
i mentre tu restaves esvanida,
ell va ser desarmat...

AQUIL·LES: Sí, desarmat,
i conduït als teus peus.
(*S'agenolla davant d'ella.*)

PENTESILEA: Així doncs,
 oh fresc encís de la vida, oh jove
 déu de galtes rosades, et saludo!
 I ara, cor meu, a fora aquesta sang
 que s'acumula dins les dues cambres
 d'aquest pit meu, com esperant-lo a ell.
 Oh missatgers alats del meu plaer,
 succs de la joventut, obriu-vos pas,
 correu-me per les venes, plens de goig
 i onegeu com un estendard vermell
 sobre el reialme de les meves galtes:
 el jove fill de la nereida és meu!
 (*S'alça.*)

738

PROTOE:

Oh reina meva, estimada, reporta't!

PENTESILEA, *avançant-se uns passos*:

Ara, endavant, verges victorioses,
 filles de Mart, a qui cobreix encara
 de cap a peus la pols de les batalles,
 agafeu de la mà aquest jove argiu
 que ha estat vençut. Aproveu-vos, donzelles,
 amb les cistelles de roses: on són
 doncs les corones per a tantes testes?
 Sortiu per mi a recórrer els camps, us dic,
 i feu que neixin sota el vostre alè
 als prats les roses que el bon temps em nega!
 A la tasca, serventes de Diana!
 Que per a mi s'obrin rabents les portes
 del vostre temple fulgent i aromat
 d'encens, com els portals del Paradís!
 Porteu-me abans el bou de banyes curtes,
 ben engreixat a l'altar i que l'abati
 lluent el ferro sense cap remor

damunt el lloc sagrat, perquè en ressoni
 l'edifici. Oh fornides servidores
 del temple, on sou? Netegeu-me de pressa,
 ben diligents, de l'enllosat de l'ara,
 la sang amb bàlsams perses, que brunzeixen
 al contacte amb les brases. Recolliu-vos
 els mantells onejants, ompliu els vostres
 calzes d'or! Soneu trompes, retrunyiu
 clarins, i que amb el goig, melodiós,
 tremoli tota la sòlida fàbrica
 del firmament! Oh, Protoe! Ajuda'm
 a exultar-me, a inundar-me de gaubança!
 Inventa, amiga, cor fratern, rumia
 com puc fer ara una festa més divina
 que aquelles que l'Olimp celebra amb joia
 i amb grandesa: la festa d'esposalles
 de les núvies fetes per la guerra,
 dels herois grecs i les filles de Mart!
 Oh, Meroe, on ets? I tu, Megaris?

739

PROTOE, *amb emoció continguda*:

Veig que joia i dolor són igualment
 danyosos per a tu. I tots dos et menen
 a la follia. Ja et veus a Temísciros,
 sí, ja t'hi veus, i si així t'arravates
 més enllà de tot límit, em veuré
 forçada a dir-te els mots que tornaran
 a enfrenar bruscament les teves ales.
 T'enganyes. Mira al teu voltant. On ets?
 On tens la gent? I les sacerdotesses?
 On són Megaris, Meroe, Astèria...?

PENTESILEA, *recolzant-se al pit de* PROTOE:

Deixa'm, Protoe! Deixa que aquest cor
 per uns instants dins aquest riu de goig,

com un infant que s'ha embrutat, s'enfonsi.
 Cada embat de les ones abrivades
 renta una taca del meu pit. I fugen
 les terribles Eumènides. Un hàlit
 al meu voltant, com si els déus em vetllessin,
 fa que vulgui mesclar-me en el seu cor.
 Mai no m'havia sentit tan madura
 per a la mort. Pro ara, sobretot,
 cal que em perdonis.

PROTOE: Oh reina!

740

PENTESILEA: Ho sé,

ho sé... I ara de la meva sang
 la millor part és teva. La dissort
 diuen que purifica l'ànim. Jo,
 jo no ho he cregut mai, oh estimada!
 A mi em subleva contra déus i homes
 amb una passió inconcebible.
 Quin estrany odi quan en cada rostre
 descobria senyals de joia; el nen
 que jugava a la falda de la mare
 el veia conjurat contra el meu dol.
 Ara, veuria amb goig tot el que em volta
 feliç i satisfet! Oh, amiga! L'home
 pot ser gran, un heroi, en el dolor,
 però és divinal quan és feliç!
 I ara anem al que cal. Que ben de pressa
 per al retorn l'exèrcit es prepari.
 Quan hauran reposat tropes i bèsties,
 caldrà partir amb la massa dels captius
 vers els camps de la pàtria. On és
 Licaont?

PROTOE: Qui?

PENTESILEA, *amb una barreja de tendresa i enuig*:

Encara preguntes qui?
Vull dir l'heroi esplèndid de l'Arcàdia
que et vas guanyar amb l'espasa. Què el reté?

PROTOE, *confusa*:

És als boscos encara, oh reina! Allà
on retenim la resta dels captius.
Concedeix-me que ell, segons la llei,
no se'm mostrí fins que serem a casa.

PENTESILEA:

Feu-lo venir! És als boscos encara!
Ha de ser als peus de la meva Protoe!
T'ho demano, estimada, fes que vingui.
Ets vora meu com la gebror de maig
que frena el goig de tota vida jove.

741

PROTOE, *a part*:

Infeliç! Endavant, aneu a fer
el que la reina us mana.
(*Fa un senyal a una AMAZONA, que se'n va.*)

PENTESILEA:

Qui em durà
ara les noies de les roses? Mira!
(*Veient roses per terra.*)
Hi ha flors! I quin perfum en aquest lloc!
(*Passant-se la mà pel front.*)
Ah, el meu malson!

(*A PROTOE:*) Ha estat aquí la summa
sacerdotessa de Diana?

PROTOE:

No,
que jo sàpiga, oh reina!

PENTESILEA:

Doncs d'on vénen
aquestes roses?

PROTOE, *de pressa*:

Han estat les noies
que han saquejat els camps qui n'han deixat
un cistell ple. D'això en dic un atzar

ben avinent. D'aquestes flors flairoses
ara en prendré unes quantes per teixir-te
la corona del teu Pelida. Ho faig?
(*S'asseu sota el roure.*)

PENTESILEA:

Com em commous, amiga! Ets tan bona!
Fes-ho! Jo et teixiré amb les de cent pètals
la corona per a Licaont! Vine.
(*Pren també unes quantes roses i s'asseu al costat de
PROTOE.*)

742

Música, dones! No estic gens tranquil·la.
Feu que esclatin els cants! Apaïvagueu-me.

UNA VERGE, *de la seva escorta:*

Què desitges?

UNA ALTRA: El cant triomfal?

PENTESILEA: L'himne.

LA VERGE:

Sí... Que enganyada està! Canteu! Toqueu!

COR DE VERGES, *amb música:*

Ares s'allunya!
Mireu com els seus cavalls blancs
baixen rabents i fumejant a l'Orc!
Les Eumènides obren, terrorífiques,
i tornen a tancar darrere d'ell les portes.

UNA VERGE:

Himeneu! On ets?
Encén la teva torxa i il·lumina'ns!
Himeneu! On ets?

COR:

Ares s'allunya! (*etc.*)

AQUIL·LES, *que s'acosta d'amagat a PROTOE durant el cant:*

Parla! Això, on em porta? Vull saber-ho!

PROTOE:

Un moment, oh magnànim, et suplico
que siguis pacient... i ja ho veuràs.

Mentre són teixides les corones, PENTESILEA bescanvia la seva amb la de PROTOE; s'abracen totes dues i contemplen les flors entrelaçades. Cessa la música. Retorna l'AMAZONA.

PENTESILEA:

M'has obeït?

L'AMAZONA: No trigarà a aparèixer
Licaont, jove príncep de l'Arcàdia.

743

Escena quinzena

PENTESILEA, PROTOE, AQUIL·LES, AMAZONES.

PENTESILEA:

I ara, dolç fill de la nereida, vine,
als meus peus, ben a prop, gosa de fer-ho!
És que potser et faig por? Et sóc odiosa
pel fet que t'he vençut? Parla! Tens por
de la qui t'ha tombat damunt la pols?

AQUIL·LES, *als seus peus*:

Com les flors a la llum del sol.

PENTESILEA:

Ben dit!

Molt ben dit! Mira'm, doncs, com el teu sol...
Diana, oh deessa meva, veig
que està ferit!

AQUIL·LES:

Només una rascada
al braç, ja ho veus.

PENTESILEA:

T'ho demano; no creguis

que he atemptat mai contra la teva vida.
És cert que amb gust t'ha ferit el meu braç;
pro en veure't caure, el meu pit ha envejat
la pols que t'ha rebut.

AQUIL·LES: Si és que m'estimes,
no en parlis més. Ja veus que se'm guareix.

PENTESILEA:
Així, em perdones?

AQUIL·LES: De tot cor.

PENTESILEA: Doncs ara
744 pots dir-me com l'Amor, l'infant alat,
s'ho fa per amarrar el lleó feréstec?

AQUIL·LES:
Penso que li amanyaga l'aspra testa
i així el calma.

PENTESILEA: Doncs tu, ara no et moguis
més que un petit colom a qui una noia
posa una cinta al coll. Perquè dins meu
els sentiments, oh jove, són com mans
i t'acaronen.

(*L'envolta de garlandes.*)

AQUIL·LES: Qui ets, dona estranya?

PENTESILEA:
T'he dit que no et moguessis! Ja ho sabràs.
Aquí... només aquesta lleu garlanda
al voltant del teu cap, i ara a la nuca...
i als teus braços, i mans... i fins als peus...
i al teu cap novament. Ja està. Què aspire?

AQUIL·LES:
La fragància dels teus dolços llavis.

PENTESILEA, *tot fent-se enrere*:
Són les roses que escampen tanta olor.
Res més!

AQUIL·LES: Les vull tastar a les seves tiges.

PENTESILEA:

Les colliràs, estimat, quan madurin.
(*Li posa encara una garlanda al cap i després el deixa anar.*)
Ja està fet, ara! Oh, mira, t'ho demano,
com li escau aquest esplet de roses!
Li brilla el rostre, fosc com la tempesta!
Ben cert que el dia jove, amiga meva,
quan les Hores el baixen dels pujols
escampant diamants sota els seus passos
no és tan dolç ni tan suau com ell.
Parla! No et sembla que els seus ulls fulguren?
Quan així el veig, és cert que gairebé
dubtaria que és ell.

745

PROTOE: Qui?

PENTESILEA: El Pelida!

Parla, no ets tu qui va abatre el més gran
dels Priàmides vora els murs de Troia?
Tu, realment, sí, tu amb aquestes mans
a terra el vas estenallar i el vas
arrossegar pels peus lligat a l'eix
del teu carro per la ciutat pairal?
Parla! Dignes! Què et mou així? Què tens?

AQUIL·LES:

Sóc jo.

PENTESILEA, *després de mirar-lo amb insistència*:

Ha dit que és ell.

PROTOE: És ell, oh reina.

Aquest adreç pot fer que el reconeguis.

PENTESILEA:

Quin adreç?

PROTOE: Mira, aquesta és la cuirassa
que Tetís, mare de déus, amb astúcia
li va obtenir d'Hefest, el déu del foc.

PENTESILEA:

A tu et saludo, doncs, amb aquest bes,
l'home més indomable! Ets meu! Sóc jo
a qui pertanys, jove déu de la guerra;
si algú dels meus ho vol saber, anomena'm.

AQUIL·LES:

Oh visió resplendent que davalles,
com si s'hagués obert el regne eteri,
cap a mi, indesxifrabl. Tu, qui ets?
Quin nom donar-te, si la pròpia ànima,
encisada, pregunta a qui pertany?

746

PENTESILEA:

Si t'ho pregunta, anomena els meus trets.
I sigui aquest el nom amb què m'invocis...
Ara et vull regalar aquest anell d'or
amb tots els signes que et donin fermaça,
i si els mostres, t'adreçaran a mi.
Però un anell es perd, els noms s'obliden;
si el meu nom se te'n va, si es perd l'anell,
trobaries de nou la meva imatge
dintre teu? Pots pensar-la amb els ulls closos?

AQUIL·LES:

Com si en un diamant fos entallada.

PENTESILEA:

Jo sóc la reina de les amazones.
Va ser engendrat per Mart el meu llinatge
i la meva gran mare va ser Otrere.
La meva gent em diu Pentesilea.

AQUIL·LES:

Pentesilea.

PENTESILEA: Sí, així t'ho he dit.

AQUIL·LES:

El meu cigne, en la mort, cantarà encara:
Pentesilea.

PENTESILEA: Vés, et deixo lliure.
 Posa el peu allà on vulguis dins el camp
 de les verges. Perquè una altra cadena
 que t'aferrí ben fort a mi, lleugera
 com les flors, però ferma com l'acer,
 penso encara posar-te entorn del cor.
 Pro abans que, baula rere baula, no hagi
 estat forjada al foc dels sentiments
 i ni el temps ni l'atzar puguin desfer-la,
 cal que tornis a mi com ho reclama
 el deure, a mi, jove amic! Jo atendre
 a tot allò que et calgui o que desitgis.
 Ho faràs? Digues!

747

AQUIL·LES: Com quan sent el poltre
 la flaire del pessebre on es nodreix.

PENTESILEA:
 Bé. Me'n refio. Emprendrem tot seguit
 el viatge a Temísciros. Des d'ara,
 el meu bagatge és tot teu. Alçaran
 tendes de porpra per a tu, i tampoc
 no faltaran als teus reials desitjos
 esclaus perquè et serveixin. Però ara,
 com que en aquest trajecte, ho has d'entendre,
 hi ha neguits que m'assalten, vull que encara
 et quedis amb la resta dels captius.
 I a Temísciros, fill de la nereida,
 em podré consagrar del tot a tu.

AQUIL·LES:
 Que sigui així.

PENTESILEA, a PROTOE:
 I tu, digues, on tens
 el teu príncep d'Arcàdia?

PROTOE: Princesa...

PENTESILEA:

Per les mans teves, Protoe estimada,
m'agradaria veure'l coronat.

PROTOE:

Ja vindrà, i no es perdrà aquesta corona,

PENTESILEA, *alçant-se*:

Ara... em criden afers de tota mena.
Vull marxar.

AQUIL·LES: Com?

PENTESILEA: Deixa que m'alci, amic.

748

AQUIL·LES:

Fuges? Em deixes abans de donar
la clau de tants misteris al meu pit
ple d'anhel, estimada?

PENTESILEA: A Temísciros,
amic meu.

AQUIL·LES: Aquí, reina.

PENTESILEA: A Temísciros,
sí, a Temísciros, amic, i deixa'm.

PROTOE, *retenint-la, amb inquietud*:

Com? Reina, on vols anar?

PENTESILEA, *amb estranyesa*: A passar revista
als meus estols... És estrany. Vull parlar
amb Meroe, amb Megaris... Per l'Estígia,
no tinc res més a fer aquí que xerrar?

PROTOE:

La tropa encara empaita els grecs que fugen.
Meroe és al davant, confia en ella.
Et cal repòs. Quan l'enemic s'haurà
retirat més enllà de l'Escamandre,
veuràs venir l'exèrcit en triomf.

PENTESILEA, *reflexionant*:

Ah, sí?... Aquí, en aquest camp? Segur?

PROTOE:

Segur.

Refia-te'n.

PENTESILEA, a AQUIL·LES:

Tu, ara, sigues breu.

AQUIL·LES:

Per què, igual que Atena, oh dona estranya,
al front del teu exèrcit, com caiguda
dels núvols, sense haver estat agredida,
dins la nostra contesa davant Troia
t'interposes? I què t'empeny, armada
de cap a peus en bronze, com les Fúries,
contra l'estirp dels grecs? Tu, que només
mostrant amb calma la teva bellesa,
oh estimada, veuries als teus peus
damunt la pols tota l'estirp dels homes?

749

PENTESILEA:

No m'han dotat, oh fill de la nereida,
d'aquestes arts de les dones, tan dolces!
No en una festa, com les del teu poble,
quan tot l'esclat dels joves s'hi aplega
competint en alegres exercicis,
puc triar jo el meu amant; ni amb el pom
de flors posades d'una o altra forma,
ni amb l'esguard vergonyós l'haig d'encisar:
ni al bosc poblat de cants de rossinyols
quan brilla l'alba, li puc dir, amb el cap
recolzat al seu pit, que és el meu home.
Al camp ensangonat l'haig de buscar,
el jove que el meu cor haurà triat,
i l'haig d'atenallar amb braços de ferro
aquell que acollirà el meu tendre pit.

AQUIL·LES:

I d'on prové aquesta llei tan contrària

—perdonà'm— a la dona i la natura,
tan estranya a la resta dels humans?

PENTESILEA:

Prové de l'urna d'allò que és sagrat,
oh jove: del cim dels temps que, mai
no trepitjat, el cel ha embolcat sempre
secretament en un vapor de núvols.
Així va decidir-ho el primer mot
de les mares, i ho vam acceptar, mudes
com tu ho has fet, oh fill de la nereida,
amb les paraules dels teus primers pares.

750

AQUIL·LES:

Parla més clar.

PENTESILEA:

Bé, doncs, escolta. On ara
regnen les amazones, s'hi estava,
sotmesa als déus, una tribu d'escites,
lliure i guerrera, com qualsevol poble
de la terra. I considerava seu
feia segles el Caucas, ric en fruits;
però als seus peus va aparèixer Vexoris,
rei dels etiòps, i va abatre els homes
aptes per a la lluita en poc de temps;
es va escampar per les valls i va occir
els vells i infants que va trobar a l'abast
del seu acer, i aquella estirp magnífica
es va extingir, i els bàrbars vencedors
van ocupar, insolents, les nostres llars,
dels nostres fèrtils conreus van nodrir-se,
i per fer vessar el vas del nostre oprobí,
van arrencar les dones de les tombes
dels marits per als seus llits infamants.

AQUIL·LES:

Oh reina, quin destí devastador
va donar vida al seu Estat de dones!

PENTESILEA:

Però amb ira s'espolsa del damunt
 l'ésser humà tot el que no suporta.
 Només tolera un dolor raonable.
 Nits senceres, callades i en secret,
 dins el temple de Mart, les nostres dones
 els graons foradaven amb les llàgrimes
 pregant per la salvació, i els llits
 profanats van omplir-se de punyals
 esmolats i lluent, forjats amb joies
 de metall a la flama de les llars:
 amb anells, amb cadenes, amb fermalls,
 per esperar les noces de Vexoris,
 el rei etiòp, amb Tanais, la reina,
 i besar amb ferro el pit dels convidats.
 I en arribar la festa nupcial,
 la reina va clavar el punyal al cor
 del vil espòs, i el nuvi va ser Mart,
 i tota la nissaga criminal
 va caure en una nit sota els coltells.

751

AQUIL·LES:

És comprensible aquest fet de les dones.

PENTESILEA:

I després va acordar el consell del poble:
 que com el vent a camp ras siguin lliures
 les dones que la gesta han acomplert.
 Sense servir mai més l'estirp dels homes,
 que s'implanti un Estat emancipat,
 un Estat de femelles on ja mai
 cap veu d'home, despòtica, s'imposi;
 que es doni amb dignitat les seves lleis,
 que ell tot sol s'obeeixi i es resguardi
 i que sigui Tanais la seva reina!

L'home que posí els ulls en aquest regne
 tot seguit i per sempre els ha de cloure.
 I si algun infant mascle neix encara
 del contacte forçós amb els tirans,
 seguirà els seus vils pares a l'infern.
 Ben aviat omplia el temple d'Ares
 tot el poble apinyat per coronar
 la gran Tanais com a mantenidora
 d'aquest règim. I justament quan ella,
 al moment més solemne, ja ascendia
 les grades de l'altar per prendre l'arc,
 el gran arc d'or del regne dels escites
 que els reis solien dur, de les mans plenes
 d'ornaments de la gran sacerdotessa,
 llavors es va sentir una veu que deia:
 «No servirà sinó d'escarni als homes
 un estat com aquest, i al primer assalt
 del bel·licós poble veí, caurà:
 perquè mai no podran dominar l'arc
 igual que els homes unes dones febles
 a qui limiten els seus pits turgents».
 Per uns instants, la reina va esperar
 en silenci l'efecte del discurs,
 però en veure que un gest de covardia
 creixia al seu entorn, es va arrencar
 el pit dret i va batejar les dones
 –tot defallint mentre ho feia– amb el nom
 d'amazones o dones sense pit!
 Tot seguit van posar-li la corona.

AQUIL·LES:

No li calien, per Zeus, els pits!
 Podia haver guiat un poble d'homes,
 i davant seu m'inclino amb tota l'ànima.

PENTESILEA:

El silenci, Pelida, va seguir
a aquesta acció, només el dring de l'arc
es va sentir quan queia de les mans
de la sacerdotessa, esgarrifada
i lívida com un cadàver. L'arc
gran i daurat del regne es va bolcar
i va dringar tres cops contra les grades
de marbre amb el retronys de les campanes,
i va quedar als seus peus, mut com la mort.

AQUIL·LES:

Goso esperar que no fes com la reina
l'Estat de les femelles!

753

PENTESILEA:

No, ben cert!

No vam obrar tan vivament com ella.

AQUIL·LES:

Com? Així ho van...? Impossible!

PENTESILEA:

Què dius?

AQUIL·LES:

És certa, doncs, la saga monstruosa?
Totes aquestes figures esplèndides
—glòria del seu sexe— que t'envolten,
ornades totes elles com altars
per prosternar-se amb amor davant seu,
han sofert una mutilació
tan inhumana i brutal?

PENTESILEA:

No ho sabies?

AQUIL·LES:

La seu dels joves sentiments d'amor,
per un delíri foll, bàrbarament...

PENTESILEA:

Calma't! Els he salvat al pit esquerre,
on són encara més propers al cor.
No en trobaràs a faltar cap... Ho espero.

AQUIL·LES:

Ben cert que un somni tingut a l'albada
em sembla més real que aquest moment.
Ara segueix!

PENTESILEA: Com?

AQUIL·LES: Em deus el final.

Perquè aquest arrogant poble de dones
sorgit sense l'ajut dels homes, com
ha perdurat sense l'ajut dels homes?
És que Deucalió, de tant en tant,
us ha llançat potser algun dels seus rocs?¹

754

PENTESILEA:

Quan després de fer els censos anuals,
la reina vol restituir a l'Estat
el que s'ha endut la mort, crida les dones
més ufanoses... (*S'atura de sobte i el mira.*)
Per què rius?

AQUIL·LES: Qui? Jo?

PENTESILEA:

Em sembla que somreies, estimat.

AQUIL·LES:

El teu encant m'ha distret. M'ha semblat
com si baixessis d'un altre planeta.

PENTESILEA, *després d'una pausa*:

Quan després de fer els censos anuals,
la reina vol restituir a l'Estat
el que s'ha endut la mort, crida les dones
més ufanoses de tots els confins
del seu regne a Temísciros, i al temple

1. Fill de Prometeu. Ell i la seva esposa van sobreviure a un diluvi provocat per Zeus i van restablir la raça humana llançant pedres que es transformaven en éssers humans. (N. del t.)

d'Àrtemis prega que els seus joves ventres
castament siguin fecundats per Mart.
El nom d'aquesta festa, celebrada
amb dolçor i calma, és Festa de les Verges
en Flor, i sempre esperem que, quan la capa
de neu s'ha fos, la primavera posi
el seu bes tendre al si de la natura.
La santa servidora de Diana,
després del prec, entra al temple de Mart
i, ajaguda a l'altar, transmet al déu
aquest desig de la sàvia mare
dels pobles. I si el déu vol escoltar-la
–i no ho fa sempre, perquè les muntanyes,
amb la neu, no han donat potser prou fruit–
ens assenyala, a través de la seva
sacerdotessa, un poble cast i esplèndid
que davant nostre el representarà.
Dit el nom d'aquest poble i on habita,
recorre un crit de joia camps i viles.
Les verges, com a núvies de Mart,
reben les armes de mans de les mares.
Fletxes i dagues, i damunt els membres
de totes, aprestat per mans actives
i jubiloses a l'entorn, se'ls posa
el parament de bronze de les noccs.
Es fixa el dia joiós del viatge
i, al so ronc de les trompes, tot l'estol
de les noies, remorejant, es llança
als cavalls, i en silenci i d'amagat,
com caminant sobre llana, recorre
l'esplendor de la nit, per valls i boscos,
fins al país llunyà dels elegits.
En arribar, hi reposem a les portes

dos dies més, les dones i les bèsties:
 com sements que s'escampen dels brancams
 i com enceses núvies del vent,
 escometem de sobte el bosc dels homes,
 i dels qui cauen, els més ben formats,
 els conduïm als nostres camps materns.
 Allí els servim, al temple de Diana,
 amb un seguit de rituals sagrats
 dels quals no m'és conegut sinó el nom:
 la Festa de les Roses, i ningú,
 sota pena de mort, pot apropar-s'hi
 més que les núvies, fins que la sement
 ha germinat dins nostre, i a tots ells
 els tractem com a reis, i els retornem
 a casa per la Festa de les Mares
 que han madurat, superbament fornits
 de rics abillaments. Aquesta festa
 no és la més alegre, certament,
 oh fill de la nereida. Es vessen llàgrimes
 i més d'un cor, presa d'un fosc turment,
 no comprèn que els primers mots de lloança
 cal adreçar-los a la gran Tanais.
 En què penses?

AQUIL·LES: Jo?

PENTESILEA: Sí.

AQUIL·LES, *desconcertat*: No hi ha paraules,
 estimada, per dir-t'ho. I també penses
 desfer-te així de mi?

PENTESILEA: No ho sé, estimat.
 No m'ho preguntis.

AQUIL·LES: A fe que és estrany!
 (*S'abisma en reflexions.*)

Però posa'm en clar una cosa més.

PENTESILEA:

Amb molt de gust, amic. Parla amb franquesa.

AQUIL·LES:

Com entendre que m'hagis perseguit
amb tant de zel precisament a mí,
com si ja em coneguessis...?

PENTESILEA:

Certament.

AQUIL·LES:

De què?

PENTESILEA: No et burlaràs d'aquesta folla?

AQUIL·LES, *somrient*:

Com tu, dic que no ho sé.

PENTESILEA:

Doncs ho sabràs:

havia vist ja vint-i-tres vegades
l'alegre Festa de les Roses, sempre
des de lluny, on enmig del bosc de roures
s'alça el temple, sentint l'esclat de joia,
quan em va triar Ares, en morir
la meva mare Otrere, com a núvia.
Perquè les nostres princeses reials
mai no es barregen pel seu propi impuls
a l'esplèndida Festa de les Verges.
El déu, si les desitja, dignament
les fa cridar per boca de la summa
sacerdotessa. Jo tenia, doncs,
als meus braços la mare agonitzant,
quan al palau, solemnement, van dur-me
el missatge de Mart, que m'ordenava
de partir cap a Troia per portar-lo
coronat cap aquí. Mai no s'havia
nomenat cap representant del déu
que fos tan ben acceptat per les núvies
com els pobles hel·lens que allí es batien.

Arreu es van sentir críts exultants
 i van sonar en tots els mercats grans himnes
 que celebraven les gestes heroiques:
 de la poma de Paris, del segrest
 d'Helena, dels Atrides conductors
 d'esquadres, de la lluita per Briseida,
 les naus cremades, la mort de Patrocle,
 i l'esplendor amb què, després de venjar-lo,
 tu celebraves el triomf; de tots
 els grans fets d'aquell temps. I jo, entre llàgrimes,
 afligida, només sentia a mitges
 allò que em duia el missatger, a l'hora
 en què Otrere es moria, i vaig cridar:
 «Deixa que em quedi, oh mare, fes valer
 avui per darrer cop el teu prestigi;
 digues a aquestes dones que se'n tornin».
 Pro ella, la digna reina, que em volia
 veure ja feia temps lluitant, perquè
 ningú heretava el tron si ella moria
 i una tribu veïna el cobejava,
 va dir: «Vés, dolça filla meva! Mart
 et crida! Has de coronar el fill de Peleu;
 sigues mare com jo, feliç i altiva».
 I dolçament em va estrènyer la mà
 i va morir.

PROTOE: I va ser ella, Otrere,
 qui et va dir el nom?

PENTESILEA: Sí, Protoe, ho va fer
 com una mare pot parlar a una filla
 en confiança.

AQUIL·LES: Per què no? Us ho priva
 la llei?

PENTESILEA: No és bo que una filla de Mart
es trïï l'adversari: ha de fer front
a aquell que el déu li presenta en la lluita.
Pro millor per a ella si l'esforç
la du davant el guerrer més esplèndid.
No és cert, Protoe?

PROTOE: Sí.

AQUIL·LES: Segueix.

PENTESILEA: El dol
va durar tot un mes. Vaig plorar molt
vora la tomba de la mare, amb por
de tocar la corona que, sense amo,
jeïa al costat, fins que el crit repetit
del poble que encerclava impacient
el palau, disposat a la campanya,
em va arrencar del tron amb violència.
Vaig comparèixer, presa d'una intensa
tristor, al temple de Mart; em van donar
l'arc de les amazones, ressonant;
era com si la mare anés amb mi;
en prendre'l, res no m'era més sagrat
que portar a terme el seu darrer desig.
I després d'escampar sobre el seu fèretre
les flors més oloroses, vaig partir
ara amb l'exèrcit de les amazones
cap a Troia, no tant per agradar
al gran déu que m'hi havia convocat
com a l'ombra d'Otrere.

AQUIL·LES: El dol per ella
et va paralitzar un quant temps les forces
que normalment ornem el teu pit jove.

PENTESILEA:
Jo l'estimava.

AQUIL·LES: I després?

PENTESILEA: A mesura
 que m'anava apropant a l'Escamandre
 i, en passar-hi rabent, totes les valls
 s'omplien d'ecos del combat per Troia,
 se'm fonia el dolor i dins meu s'alçava
 aquell gran món de la joiosa guerra.
 Vaig pensar: si els moments grans de la història
 tots junts es repetissin davant meu,
 si tot l'estol d'herois que els cants celebren
 em baixés dels estels, no en trobaria
 cap de millor per coronar-lo amb roses
 que el que la meva mare va triar-me:
 l'amable, impetuós, dolç i terrible
 vencedor d'Hèctor! Oh fill de Peleu!
 El meu sol pensament, en despertar-me,
 el meu somni constant has estat tu!
 El món, com una xarxa, es desplegava
 davant meu i, cosit a cada malla,
 hi havia, vast i gran, un dels teus fets,
 i en el meu cor, net i blanc com la seda,
 vaig estampar-los amb colors de flama.
 Et vaig veure, a les portes d'Ilion,
 abatre el fill de Príam fugitiu;
 com, enardit pel goig de la victòria,
 vas girar el rostre, mentre per la terra
 nua ell arrossegava el cap sagnant;
 com Príam va acudir a la teva tenda
 suplicant, i unes llàgrimes ardents
 vaig vessar tot pensant que un sentiment,
 oh implacable, et sacseja encara el pit
 dur com el marbre.

AQUIL·LES: Reina idolatrada!

PENTESILEA:

Però què va passar, amic, dintre meu
 quan et vaig veure cara a cara, quan
 te'm vas mostrar a la vall de l'Escamandre
 rodejat pels herois del teu exèrcit
 com un astre entre pàl·lides estrelles!
 Va ser com sí, tot d'una, el mateix Mart,
 déu de la guerra, amb els seus blancs corsers
 hagués baixat entre trons de l'Olimp
 per saludar la seva núvia! Quan
 te'n vas anar vaig restar enlluernada
 com quan cau, a la nit, un llamp als peus
 d'un caminant, o bé s'obren i es tanquen
 amb estrèpit les portes de l'Elisi
 esplendorós davant un esperit.
 De sobte vaig endevinar la causa
 del sentiment que dintre meu bullia:
 era atrapada pel déu de l'amor.
 I vaig resoldre una de dues coses:
 guanyar-te o sucumbir. I el que ara tinc
 és el més dolç. Què mires?

761

Se sent brogit d'armes en la llunyania.

PROTOE, *en secret*: Fill dels déus!

T'ho prego. Digue-li la veritat.

PENTESILEA, *alçant-se*:

S'acosten els argius! Dones! Dempeus!

AQUIL·LES, *retenint-la*:

Calma't, oh reina. Són captius.

PENTESILEA: Captius?

PROTOE, *en secret*, a AQUIL·LES:

Per l'Estigi! És Ulisses! Els teus homes
 retrocedeixen seguits per Meroe.

AQUIL·LES, *entre dents*:

Així es tornessin rocs!

PENTESILEA: Digueu! Què passa?

AQUIL·LES, *amb alegria forçada*:

Has d'infantar per mi el déu de la terra!

Prometeu s'alçarà del seu seient

per tal d'anunciar al gènere humà:

vet aquí un home tal com jo el volia!

No seré jo qui et seguirà a Temísciros,

sinó que jo et duré a la rica Ptíos,

perquè allí, quan la guerra del meu poble

s'hagi acabat, et portaré en triomf

i t'asseuré, feliç, al tron dels pares.

762

La remor continua.

PENTESILEA:

Què dius? No entenc ni una paraula!

LES DONES, *inquietes*:

Oh, déus!

PROTOE:

Oh fill de la nereida! Potser vols...?

PENTESILEA:

Què hi ha? Què passa?

AQUIL·LES:

Res, res, no t'espantis,

reina, ja ho veus, tenim poc temps, si escoltes

allò que tots els déus t'han imposat.

Sóc teu, és cert, pel poder de l'amor

i eternament portaré aquest lligam,

pro la sort de les armes t'ha fet meva.

Als meus peus, dona esplèndida, has caigut

quan ens hem enfrontat, no jo als teus peus.

PENTESILEA, *provant d'incorporar-se*:

Home cruel!

AQUIL·LES: T'ho suplico, estimada!
 Ni el mateix Zeus pot desfer allò que és fet.
 Domina't, doncs, i escolta sense moure't
 el missatger que, si no m'equivoco,
 se m'acosta amb alguna nova infausta.
 Com pots comprendre, no et du res a tu,
 perquè el teu fat és decidit per sempre;
 t'he capturat, i ni un gos de l'infern
 et guardaria amb tant de zel com jo.

PENTESILEA:

Jo, presonera teva?

763

PROTOE: És així, reina!

PENTESILEA, *alçant els braços*:

Oh eterns poders celestes! Us invoco!

Escena setzena

Els mateixos. Un CAPITÀ, el següent d'AQUIL·LES amb l'armadura d'aquest.

AQUIL·LES:

Què em portes?

CAPITÀ: Vés-te'n lluny d'aquí, Pelida!

La sort de les batalles, tan versàtil,
 atrau en aquest lloc les amazones
 de nou victorioses; ens ataquen
 i la consigna és: Pentesilea!

AQUIL·LES, *que s'alça i s'arrenca les garlandes*:

Porteu les armes! I també els cavalls!
 Rodaré amb el meu carro contra elles!

PENTESILEA, *amb els llavis tremolosos*:

No! Mira l'enfollit! És el mateix que...?

AQUIL·LES, *enfurit*:

Són gaire lluny d'aquí?

CAPITÀ:

Aquí, a la vall
pots veure'n ja la mitja lluna d'or.

AQUIL·LES, *armant-se*:

Endueu-vos-la!

UN GREC:

On?

AQUIL·LES:

Al camp dels grecs.
Us hi segueixo d'aquí a pocs moments.

EL GREC, a PENTESILEA:

Alça't!

PROTOE:

Oh reina meva!

PENTESILEA:

No m'envies,
oh Zeus, el teu llamp per destruir-me?

764

Escena dissetena

Els mateixos. ODISSEU i DIOMEDES amb l'exèrcit.

DIOMEDES, *travessant l'escena*:

Abandona aquest lloc, Aquil·les, vés-te'n!
L'únic camí que encara et queda obert
te'l bloquegen les dones. Fuig d'aquí!
(*Surt.*)

ODISSEU:

Vosaltres, grecs, endueu-vos la reina.

AQUIL·LES, *al* CAPITÀ:

Alexis, fes-me el favor d'ajudar-la.

EL GREC, *al* CAPITÀ:

No es mou.

AQUIL·LES, *als* GRECS *que el serveixen*:

Doneu-me l'escut! I la llança!

(Cridant, en veure que la reina es debat:)

Pentesilea!

PENTESILEA: Oh fill de la nereida!
No em vols seguir a Temísciros? No vols
seguir-me fins aquell temple que s'alça
damunt les copes llunyanes de roures?
Vine, que encara no t'ho he dit tot.

AQUIL·LES, *que, ja completament armat, s'acosta a ella i li allarga
la mà:*

A Ptíos, reina!

PENTESILEA: Oh, no! Cap a Temísciros!
Amic, cap a Temísciros on s'alça
entre roures el temple de Diana!
Ni que fos Ptíos la sagrada seu
dels benaurats, oh amic!, és a Temísciros
on cal anar, sí, sí, a Temísciros, on s'alça
entre roures el temple de Diana!

765

AQUIL·LES, *alçant-la:*

Cal que em perdonis, estimada, el temple
que vols te'l bastiré a la meva terra.

Escena divuitena

Els mateixos. MEROE, ASTÈRIA, *amb l'exèrcit de les* AMAZONES.

MEROE:

Tombeu-lo!

AQUIL·LES, *que deixa anar la reina i es gira a les* AMAZONES:
Cavalqueu vents de tempesta?

LES AMAZONES, *interposant-se entre* PENTESILEA *i* AQUIL·LES:
Allibereu-la!

AQUIL·LES: Per la meva destra,
us dic...

(*Vol arrossegar la reina amb ell.*)

PENTESILEA, *que intenta atraure'l cap a ella:*

Em seguiràs? No em vols seguir?

Les AMAZONES es disposen a disparar els seus arcs.

ODISSEU:

Escapa't, foll! Aquest no és el lloc
per plantar cara. Anem-nos-en. Seguiu-me.

766

Escena dinovena

Les AMAZONES, sense els GRECS. La SUMMA SACERDOTESSA de Diana i les seves SACERDOTESSES.

LES AMAZONES:

Triomf! Triomf! Triomf! Està salvada!

PENTESILEA, *després d'una pausa:*

Maleït sigui aquest triomf abjecte!

Maleïda la llengua que el celebra!

Maleït sigui l'aire que el difon!

No sóc jo qui ha caigut en poder seu
per l'atzar del combat, tal com ho vol
el més noble costum? Quan la nissaga
dels homes entre ells, no contra llops
ni tigres, fan la guerra, hi ha cap llei,
pregunto, que permeti alliberar
el presoner que s'ha rendit dels llaços
del vencedor? Oh fill de la nereïda!

LES AMAZONES:

Oh déus! Ho he sentit bé?

MEROE:

Oh venerable
sacerdotessa, apropa't, t'ho suplico.

ASTÈRIA:

S'enfureix perquè l'hem alliberada
de la vergonya de l'esclavitud!

LA SUMMA SACERDOTESA, *sorgint enmig de la confusió de les dones*:

Amb les teves paraules infamants,
reïna, haig de confessar que has coronat
d'una manera digna els fets d'avui.
I no perquè, contra el nostre costum,
al camp mateix t'has triat l'adversari;
ni perquè, en lloc de tombar-lo a la pols,
hi has sucumbit tu mateixa; tampoc
perquè, en paga, l'has coronat de roses,
sinó perquè, al damunt, blasmes el poble
que t'és fidel i et trenca les cadenes,
te li gires d'esquena i vora teu
crides qui t'ha vençut. Endavant, doncs,
gran filla de Tanais. Ara et demano
—ja que ha estat un descuit i no altra cosa—
que ens perdonis aquest triomf sobtat.
Ara em sap greu la sang que ens ha costat,
i els captius que hem perdut per causa teva
amb tot el cor voldria recobrar-los.
En nom del poble jo et declaro lliure;
ara pots dur els teus passos on et plagui,
ara pots córrer amb la roba onejant
darrere l'home que t'ha encadenat
i fer-li ofrena d'aquesta discòrdia
que havíem esborrat, perquè així ho vol,
segons tu, la sagrada llei de guerra!
Però a nosaltres ens has de permetre
que posem fi a la guerra i que emprenguem
el retorn a Temísciros; perquè,

almenys nosaltres, no podem pregar
als grecs que se'ns escapen d'aturar-se,
ni com tu, amb les garlandes a les mans,
suplicar-los que caiguin a la pols
davant nostre.

Pausa.

PENTESILEA, *trontollant*:

Protoe!

768

PROTOE: Oh cor fratern!

PENTESILEA:

Queda't amb mí, t'ho prego.

PROTOE:

M'hi tindràs
fins a la mort, ja ho saps. Per què tremoles?

PENTESILEA:

Res, no és res. De seguida em refaig.

PROTOE:

Un gran dolor t'ha colpit. Fes-hi front.

PENTESILEA:

Els hem perdut?

PROTOE:

Oh reina!

PENTESILEA:

Tot l'estol
esplendorós de joves que vam vèncer?
Per culpa meva?

PROTOE:

Calma't, pots guanyar-los
per a nosaltres en una altra guerra.

PENTESILEA, *recolzant-se-li al pit*:

Oh, mai!

PROTOE:

Reina, què dius?

PENTESILEA:

Oh, mai! Voldria
trobar refugi en la tenebra eterna!

Escena vintena

Les mateixes. Entra un HERALD.

MEROE:

Se t'apropa un herald, reina!

ASTÈRIA: Què vols?

PENTESILEA, *amb un dèbil accés de joia*:

Del Pelida? Què em tocarà sentir?

Ah, Protoe, fes-lo entornar.

ASTÈRIA: Què ens portes?

769

L'HERALD:

Reina, és Aquil·les, fill de la nereida,
coronat de canyissos, qui m'envia
i t'anuncia per la meva boca:
que si a tu et mou el deler d'emportar-te'l
com a captiu al teu país natal,
ell, per part seva, al seu país natal
té el deler de portar-te, i per això
et rept a un nou combat a vida o mort
a camp obert, i que sigui l'espasa
llengua de ferro del destí, davant
el rostre just dels déus, qui decideixi
entre tu i ell, quin dels dos es mereix,
d'acord amb la decisió sagrada,
besar la pols als peus del seu contrari.
T'arrisques a acceptar un xoc com aquest?

PENTESILEA, *amb una pal·lidesa creixent*:

Fes-te arrencar la llengua per un llamp,
malèit orador, abans de dir res!
Et sento amb tant de gust com sentiria
caure sens fi, estavellant-se a trossos,
ara aquí, ara allà, un bloc de sauló

que es desprèn amb brogit d'un espadat.

(A PROTOE:)

Repeteix-m'ho, paraula per paraula.

PROTOE, *tremolant*:

Crec que és el fill de Peleu qui l'envia
i et desafia a camp obert: refusa-ho
en pocs mots. Dignes: no.

PENTESILEA: M'és impossible.

PROTOE:

Què dius, reina?

770 PENTESILEA: El Pelida em desafia?

PROTOE:

Li dic que no tot seguit a aquest home
i el faig marxar?

PENTESILEA: El Pelida em desafia?

PROTOE:

A un nou combat, reina, ja t'ho he dit.

PENTESILEA:

Em sap més feble que ell per mesurar-me
amb ell a camp obert, i em desafia?

Aquest meu pit fidel, no el pot commoure,
si no el destrossa amb l'esmolada llança?

Dels mots que vaig murmurar-li a l'oïda
en va copsar només la melodia?

No pensa en aquell temple entre els brancatges?

La meva mà ha coronat una estàtua?

PROTOE:

Oblida l'insensible.

PENTESILEA, *amb el rostre inflammat*:

Ara sí

que tindrè forces per plantar-li cara.

Mossegarà la pols, ni que s'ajuntin

lapites i gegants per protegir-lo.

PROTOE:

Reina estimada!

MEROE: T'ho has pensat bé?

PENTESILEA, *interrompent-la*:

Tornareu a tenir tots els captius!

L'HERALD:

Així doncs, en combat...?

PENTESILEA: Vull fer-li front.

M'ha de trobar en presència dels déus.

També aquí baix vull convocar les Fúries!

771

Sona un tro.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Si els meus mots t'han ferit, Pentesilea,
no voldràs ara...?

PENTESILEA: Deixa'm, venerable.

No hauràs parlat en va.

MEROE: Oh sacerdotessa

honorable, utilitza el teu prestigi.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

No sents, reina, la fúria d'un déu?

PENTESILEA:

Que caiguin damunt meu tots els seus trons!

LA COMANDANT PRIMERA, *amb emoció*:

Princeses...

LA SEGONA: Impossible!

LA TERCERA: No pot ser!

PENTESILEA, *tremolant de fúria*:

Vine, Ananqué, conduint els teus gossos!

LA COMANDANT PRIMERA:

Ara ens trobem disperses, afeblides...

LA SEGONA:

Cansades!

PENTESILEA: Porta els elefants, Tirroe!

PROTOE:

Amb gossos i elefants el vols...?

PENTESILEA: Veniu,

carros amb dalles flamejants, a fer
la sega al camp de batalla, veniu
en rengleres de segadors terribles!
I vosaltres, que la llavor dels homes
trinxeu, desfent per sempre palla i gra,
esquadres de genets, feu-me costat!

A tu, pompa tremenda de la guerra,
a tu t'invoco, horrible i destructora!

772

Pren el gran arc de mans d'una AMAZONA. Apareixen AMAZONES amb canilles de gossos lligats. Després, elefants, torxes, carros amb dalles al costat, etc.

PROTOE:

Escolta'm, estimada!

PENTESILEA: Endavant, Tigris!

Et necessito, ara, amunt Leene!

I tu, Melampus, de pèl embullat!

Amunt, Acle, que encalces les guineus!

Amunt, Esfinx, i tu, Alector, que atrapes

el cérvol, i tu, Oxus, que trossegues

el senglar, i tu, Hircaó, a qui no espanta

el lleó...

Trona amb més força.

PROTOE: Oh déus, està fora de si!

LA COMANDANT PRIMERA:

S'ha tornat boja!

PENTESILEA, *que cau de genolls amb tots els signes de la demència, mentre els gossos deixen anar uns udols terribles:*

A tu, Ares terrible,
t'invoco, alt fundador del meu llinatge!
Oh..., fes que baixi el teu carro de bronze,
tu que esclafes muralles i portals,
déu d'extermini que dins els carrers
a rastelleres vas trinxant els homes,
oh..., fes que baixi el teu carro de bronze,
que m'hi pugui enfilat, prendre'n les regnes,
rodar pels camps i, com el llamp del núvol,
caure damunt la testa d'aquest grec!
(*S'alça.*)

LA COMANDANT PRIMERA:

Princeses...!

LA SEGONA: Atureu aquesta folla!

PROTOE:

Escolta'm, oh gran reina!

PENTESILEA, *tibant la corda de l'arc:*

Quin plaer!

Vull veure si el meu dard encara encerta.

(*Apuntant PROTOE.*)

PROTOE, *tirant-se a terra:*

Oh déus!

UNA SACERDOTESSA, *col·locant-se ràpidament rere la reina:*

Et crida Aquil·les!

SACERDOTESSA SEGONA, *fent el mateix:*

El Pelida!

SACERDOTESSA TERCERA:

El tens darrere teu!

PENTESILEA, *girant-se:* On?

SACERDOTESSA PRIMERA: No era ell?

PENTESILEA:

Encara no s'han congregat les Fúries.
Vine, Ananquè! Veniu totes les altres!
(*Se'n va amb tota la impedimenta de guerra, enmig d'una
forta tronada.*)

MEROE, fent alçar PROTOE:

És un monstre!

ASTÈRIA: Marxeu! Seguiu-la, dones!

LA SUMMA SACERDOTESSA, lívida:

Déus eterns! Què heu pensat de fer amb nosaltres?

774

Se'n van totes.

Escena vint-i-unena

AQUIL·LES, DIOMEDES. *Després ODISSEU i finalment l'HERALD.*

AQUIL·LES:

Diomedes, si et plau, no diguis res
al nostre moralista, el reganyós
Odisseu, del que a tu et vaig confiar.
Em repugna i em fa venir mareig
veure-li sempre aquest rictus als llavis.

DIOMEDES:

Has estat tu, Pelida, qui ha enviat
el missatge a la reina? És cert? Ho has fet?

AQUIL·LES:

T'ho diré, amic, però tu, no em contestis,
ho entens? Ni un mot. Aquesta dona estranya,
mig Fúria, mig Gràcia, m'estima.
I jo, a despit de les dones hel·lèniques,
també a ella, per l'Hades! Per l'Estígia!

DIOMEDES:

Què?

AQUIL·LES: Pro per un capritx que li és sagrat
vol que caigui en combat sota el seu glavi
abans que ella amb amor pugui abraçar-me.
I jo li he enviat...

DIOMEDES: Foll!

AQUIL·LES: No m'escolta!
Allò que, en tot el món, d'ençà que és viu
no han vist els seus ulls blaus, aquest es nega
a donar-hi cabuda al seu cervell.

775

DIOMEDES:

Vols...? Parla! Vols...?

AQUIL·LES: Em preguntes què vull?
Què vull que sigui tan desaforat?

DIOMEDES:

L'has reptada al combat només per fer-la...

AQUIL·LES:

Et dic, per Zeus que fa moure els núvols,
que ella no em farà res! Primer el seu braç
adreçarà contra el seu propi pit
en el combat cos a cos tot cridant
«Victòria!» quan la sang en vessi,
que no pas contra mi! Vull acatar
durant un mes la seva voluntat
en tot el que em reclami, un o dos mesos
tan sols, no per això s'esfondrarà
aquest vell istme vostre rosegat
pel mar! Després seré lliure de nou,
com ho he sabut pels seus mateixos llavis,
com cérvol entre els brucs; si ella em seguís,
per Júpiter, seria afortunat
de poder-la posar al tron dels meus pares.

Entra ODISSEU.

DIOMEDES:

Vine aquí, Ulisses, t'ho prego.

ODISSEU: Pelida!

Diu que has cridat la reina a camp obert?
Cansades com estan les nostres tropes,
vols arriscar-te a una gesta que abans
ja ha fracassat?

DIOMEDES: Res de gestes, amic,
ni combats, només vol que ella el capturi.

ODISSEU:
Què?

AQUIL·LES, *que li puja la sang a la cara*:
T'ho demano: fuig del meu davant!

ODISSEU:
Vol...?

DIOMEDES: Sí, ja ho sents! Estavellar-li el casc
lluïtant amb ull ferotge, i ple de ràbia,
fer entrexocar el seu escut contra el d'ella
fins que en saltin guspires, i en silenci
caure als seus peus petits com a vençut.

ODISSEU:
S'ha tornat boig aquest home, Pelida?
No l'has sentit...?

AQUIL·LES: Abandona aquest gest
dels teus llavis, Ulisses! M'enverina,
oh déus justiciers, i em sotragueja
de dalt a baix fins als mateixos punys.

ODISSEU, *enfurit*:
Pel Cocit, ple de flames! Vull saber
si és cert o no el que sento! Ara et demano,
fill de Tideu, que sota jurament

em vulguis confirmar si aclariré
això que vaig a preguntar-te: és cert
que ara vol ser capturat per la reina?

DIOMEDES:

Ja ho sents!

ODISSEU: I anar a Temísciros?

DIOMEDES: Exacte.

ODISSEU:

I la nostra querella per Helena
davant els murs de Troia, l'insensat,
com si es tractés d'un joc d'infants, la deixa
ara de banda, perquè se li mostra
un objecte que li és més atractiu?

777

DIOMEDES:

Per Júpiter, ho juro!

ODISSEU, *plegant-se els braços*:

No ho puc creure.

AQUIL·LES:

Parla dels murs de Troia...

ODISSEU: Què?

AQUIL·LES: Què deies?

ODISSEU:

Deies alguna cosa...

AQUIL·LES: Jo?

ODISSEU: Tu!

AQUIL·LES: Deia:

parla dels murs de Troia.

ODISSEU: Sí, d'això!

Com un possés, preguntava si tota
la lluita per Helena davant Troia,
l'has oblidada com un somni a l'alba.

AQUIL·LES, *apropant-se-li*:

Si les parets de Troia, Laertiada,

s'enfonsessin, m'entens?, i en el seu lloc
 es formés un estany d'aigües blavenques;
 si ombres grises de pescadors lliguessin
 sota la llum de la lluna les barques
 als penells de les torres; si al palau
 de Príam governés un lluç de riu
 i una parella de rates o llúdrigues
 al llit d'Helena s'abracés, això
 em fóra tan indiferent com tot
 el que dius.

778 ODISSEU: Per l'Estígia! El que dic
 és seriós!

AQUIL·LES: Per l'Estígia i l'Hades
 i pel pantà de Lerna i els dos mons,
 el de dalt i el de baix, jo no sóc menys
 seriós; veuré el temple de Diana!

ODISSEU, a DIOMEDES, *en veu baixa*:
 Diomedes, no el deixis ni un moment,
 si és que em vols ajudar...

DIOMEDES: Si jo...? Em sembla...
 Ajuda'm tu també! Fes-me costat.

Apareix l'HERALD.

AQUIL·LES:
 Ah! Accepta el combat? Què em dius? L'accepta?

L'HERALD:
 Sí, fill de la nereida, i ja s'acosta,
 però ve amb els seus gossos i elefants
 i amb un estol salvatge d'amazones
 a cavall: no sé pas què hi han de fer
 en una lluita cos a cos.

AQUIL·LES: Molt bé.

Això ho deu als costums del seu llinatge.
Seguiu-me, doncs! És astuta, pels déus!
Dius que ve amb gossos?

L'HERALD: Sí.

AQUIL·LES: I amb elefants?

L'HERALD: Sí, sí, fa por de veure-la, Pelida!
Si el que volgués fos atacar els atrides
al campament davant els murs de Troia,
no fóra més sinistre el seu seguici.

AQUIL·LES, *a part*:

Ben segur que amb la mà els dona pitança,
són bèsties tan manses com ho és ella.

Veniu!

(*Se'n va amb el seu seguici.*)

DIOMEDES: Oh foll!

ODISSEU: Escolteu, grecs! Lligueu-lo!

DIOMEDES:

Les amazones s'apropen... Fugim!

779

Escena vint-i-dosena

La SUMMA SACERDOTESSA, *lívida*. Altres SACERDOTESSES i AMAZONES.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Dones, porteu-me cordes!

LA SACERDOTESSA PRIMERA: Venerable!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Tireu-la a terra! Lligueu-la!

UNA AMAZONA: Hem de fer-ho
amb la reina?

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Amb la gossa, ho heu de fer!
No hi ha mà humana que pugui amansir-la.

LES AMAZONES:

Sembles fora de tu, oh santa mare!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Enfurida, ha fet caure a la pols
tres verges enviades per frenar-la;
a Meroe, que es va llançar als seus peus
tot conjurant-la amb els més dolços noms,
la va foragitar atiant-li els gossos.
Quan jo vaig apropar-me a la insensata,
es va ajupir i amb totes dues mans,
mirant-me plena d'odi, va arrencar
un roc de terra, i ja em veia perduda,
si no m'hagués ficat entre les tropes.

LA SACERDOTESSA PRIMERA:

És horrorós!

LA SEGONA: Oh dones, és terrible!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Ara avança enfurida entre els seus gossos
amb llavi escumejant i els diu «germanes»
entre udols, i, talment com una mènada
dansant pels camps amb el seu arc, fustiga
la gossada homicida que l'envolta
perquè atrapi, com ella diu, la peça
més preuada que ha trepitjat la terra.

LES AMAZONES:

Oh, com la castigueu, déus infernals!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Ràpid! Preneu la corda, filles d'Ares,
pareu-li trampes allí, a la cruïlla,
tapeu-les amb matolls per quan hi passi,

i així que hi quedi atrapat el seu peu,
reduïu-la com un gos rabiós;
caldrà lligar-la, endur-se-la a la pàtria
i veure què en podem salvar.

L'EXÈRCIT DE LES AMAZONES, *fora d'escena*:
Victòria!

Victòria! Victòria! Aquil·les cau!
L'heroi és presoner! La vencedora
coronarà de roses el seu cap!

Pausa.

781

LA SUMMA SACERDOTESSA, *amb la veu sufocada per l'alegria*:
Ho heu sentit bé?

SACERDOTESSES i AMAZONES:
Siguin lloats els déus.

LA SUMMA SACERDOTESSA:
No és un crit de joia això que sento?

LA SACERDOTESSA PRIMERA:
Era un crit de triomf, oh sacrosanta,
com mai no n'he sentit cap de semblant!

LA SUMMA SACERDOTESSA:
Qui me'n pot dir res més?

LA SACERDOTESSA SEGONA: Terpi! De pressa!
Dígues què veus damunt aquell turó.

UNA AMAZONA, *que ha pujat al turó, amb horror*:
Déus espantosos de l'infern! Sigueu-ne
testimonis! Què veuen els meus ulls!

LA SUMMA SACERDOTESSA:
Què hi ha? Sembla que vegi la medusa!

LES SACERDOTESSES:
Parla! Parla! Què veus?

L'AMAZONA: Pentesilea

jeu rebolcant-se amb els gossos frenètics
i arrenca els membres d'Aquil·les a trossos!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Horror! Horror!

TOTES: És espantós!

L'AMAZONA: I ara

s'acosta lívida com un cadàver

la que ens pot aclarir aquest greu enigma.

Escena vint-i-tresena

Les mateixes. Apareix MEROE.

MEROE:

Santes sacerdotesses de Diana,
i vosaltres, filles de Mart, sentiu-me:
sóc la Gorgona africana, i mirant-vos
us puc deixar convertides en pedres.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Parla, oh cruel! Què ha passat?

MEROE: Ja sabeu

que ella ha anat a trobar el jove estimat,
ella, de qui mai més podrem dir el nom...
Enmig del caos dels seus sentits joves,
amb el desig ardent de posseir-lo,
fornida amb tots els horrors de les armes.
Voltada d'elefants i udols de gossos,
s'hi acostava, duent l'arc a la mà:
la guerra que entre els ciutadans s'escampa,
quan amb el rostre horrible, xop de sang,
avança amb els seus passos terrorífics
brandant la torxa damunt ciutats pròsperes,

no és tan bàrbara ni abominable.
Aquil·les, com l'exèrcit ho assegura,
només la va reptar perquè en la lluita,
jove insensat, es volia rendir
a ella lliurement, ja que ell també,
oh déus omnipotents, se l'estimava,
entendrit per la seva joventut,
i la volia seguir fins al temple
de Diana. Així doncs, s'apropa a ella
ple de dolços pressentiments i deixa
els amics rere seu, pro quan la veu
que avança retrunyint amb tants horrors
contra ell que, confiat, va armat només
amb una llança per simple aparença,
vacil·la, gira el cap esvelt, escolta,
corre enrere amb espant, vacil·la i corre
com un cabirol jove que al fondal
sent de lluny el rugit del lleó bròfec.
Crida: «Odisseu!», amb la veu sufocada,
mira amb temor al seu voltant i crida:
«Diomedes!», i vol retrocedir
de nou cap als amics, però li barren
el pas, i alça la mà. S'ajup, s'amaga
l'infeliç sota un pi amb el fosc brancatge
penjant feixugament. La reina avança
mentrestant amb els seus gossos de presa
dominant amb l'esguard d'un caçador
bosc i muntanya, i quan ell, apartant
les branques, vol deixar-se anar als seus peus,
ella crida: «Ah, el banyam delata el cérvol!»,
i alhora tesa l'arc amb l'energia
d'una folla, fins que els extrems es besen,
l'aixeca, apunta, dispara, i la fletxa

travessa el coll d'Aquil·les, que es desploma:
 sona entre el poble un ronc crit de triomf,
 però ell, el més miser dels mortals,
 encara és viu; el dard li sobresurt
 un bon tros per la nuca; panteixant
 s'alça i cau altre cop i es torna a alçar;
 vol fugir, però ella crida: Tigris,
 a ell! A ell, Leene! A ell, Esfinx!
 Melampus, Dirque, Hircó! I es llança...
 es llança amb tota la gossada, oh Àrtemis,
 damunt d'ell i agafant-lo pel plomall,
 com una gossa entre gossos, el tomben
 aferrant-se un al pit, l'altre al clatell,
 i fan tremolar el terra amb la caiguda!
 Rebolcant-se en la porpra de la sang,
 ell li toca la tendra galta i diu:
 «Què fas, Pentesilea, esposa meva?
 És aquesta la Festa de les Roses
 que em vas prometre?». Fins una lleona
 famèlica que anés buscant la presa
 rugint ferotge en deserts camps nevats,
 se l'hauria escoltat. Ella, però,
 tot arrencant-li del cos l'armadura,
 clava les dents, les clava al seu pit blanc,
 rivalitzant ella i gossos: l'Esfinx
 i l'Oxus mossegant el costat dret
 i ella l'esquerre. Quan hi he arribat,
 li rajava la sang de mans i boca.

Pausa. Totes callen, plenes d'horror.

Dones, ja m'heu sentit; ara, parleu,
 doneu-me encara algun senyal de vida.

Pausa.

LA SACERDOTESSA PRIMERA, *plorant sobre el pit de la segona:*

Una verge com ella! Tan honesta,
oh Hèrmià! Tan hàbil amb les mans!
Amb tant d'encís quan dansava o cantava!
Plena de seny, i dignitat, i gràcia!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

No l'ha parida Otrere! Una Gorgona
dins el palau reial la va concebre!

LA SACERDOTESSA PRIMERA, *prosseguint:*

Semblava haver nascut del rossinyol
que habita vora el temple de Diana.
El brancatge del roure la bressava
i ella, en la nit callada, hi refilava,
cantava i refilava. El caminant
l'escoltava de lluny i se li omplia
el pit de dolços sentiments. Ni un cuc
clapejat que jugués sota el seu peu
no trepitjava. I el dard adreçat
contra el pit d'un senglar, ella el volia
fer tornar enrere, i veient els seus ulls
apagats per la mort, desfeta en plors
de recança, s'hi hauria agenollat.

MEROE:

Ara és allí, en silenci, la inclement,
vora el cos d'ell, que la canilla ensuma,
duent l'arc del triomf penjat al muscle,
i té els ulls fits, buits com un full en blanc,
en l'infinit, i calla. Amb els cabells
erigits, li diem: «què has fet?». I calla.
Li preguntem: «ens coneixes?». I calla.
I amb horror, he fugit cap a vosaltres.

Escena vint-i-quatrena

PENTESILEA. *El cadàver d'AQUIL·LES, cobert amb una roba vermella.* PROTOE *i altres* AMAZONES.

L'AMAZONA PRIMERA:

Mireu, dones, mireu! Ja se'ns apropa,
horripilant, coronada d'ortigues
teixides en un cèrcol d'arc ressec
en comptes de llover, i segueix el mort
amb l'arc solemnement penjat al muscle,
l'abominable, com si hagués vençut
un enemic mortal!

LA SACERDOTESSA SEGONA: Oh, aquestes mans...!

LA SACERDOTESSA PRIMERA:

Dones, gireu-li l'espatlla!

PROTOE, *recolzant-se al pit de la* SUMMA SACERDOTESSA:

Oh, mare!

LA SUMMA SACERDOTESSA, *amb horror*:

Per Diana, d'aquest fet execrable
no en tinc la culpa jo!

L'AMAZONA PRIMERA: Justament ara
ella es presenta a la sacerdotessa.

LA SEGONA:

Li fa un senyal, mireu!

LA SUMMA SACERDOTESSA: Enrere, monstre!

Habitant de l'infern! Enrere, et dic!

Agafeu aquest vel! Tapeu-li el rostre!

(S'arrenca el vel i el llança damunt la cara de la reina.)

L'AMAZONA PRIMERA:

És un cadàver vivent. No es belluga...!

LA SEGONA:

Li torna a fer el senyal...

LA TERCERA: L'hi fa de nou...

LA PRIMERA:

I esguarda els peus de la sacerdotessa.

LA SEGONA:

Mireu, mireu!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Què vols? Fora, t'he dit!

Vés amb els corbs, ombra! Lluny! I podreix-te!

Amb els teus ulls m'assassines la calma.

L'AMAZONA PRIMERA:

Ja l'han entesa...

787

LA SEGONA:

Ara està tranquil·la.

Era això el que volia: que deixessin

el cos als peus de la sacerdotessa

de Diana.

LA TERCERA:

Per què just als seus peus?

LA QUARTA:

Què pretén amb això?

LA SUMMA SACERDOTESSA: Què hi tinc a veure?

Què hi fa el cadàver davant meu? Que el colguin

infranquejables muntanyes, i amb ell

la simple idea del fet que has comès.

He estat jo qui de tu –quin nom donar-te,

oh ésser inhumà– ha exigit un crim

tan horrorós? Si una reprensió

feta amb veu amorosa us indueix

a uns fets tan horrorosos, que ens ensenyin

a ser tendres les Fúries!

L'AMAZONA PRIMERA:

Encara

té els ulls clavats en la sacerdotessa.

LA SEGONA:

Li mira el rostre...

LA TERCERA:

No n'aparta els ulls,

com si volgués travessar-la amb l'esguard.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Vés-te'n, Protoe, t'ho demano, vés-te'n,
no la puc veure més. Te l'has d'endur.

PROTOE, *plorant*:

Ai de mi!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Decideix-te!

PROTOE:

El crim comès
és massa monstruós. Deixeu-me en pau.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Vés a oferir-li ajut, treu-la d'aquí.

PROTOE:

No la vull veure més!

L'AMAZONA SEGONA:

Mireu com ara
contempla el dard esvelt.

LA PRIMERA:

I el fa girar.

LA TERCERA:

Com el mesura!

LA SACERDOTESSA PRIMERA:

Sembla que és la fletxa
amb què l'ha occit.

L'AMAZONA PRIMERA:

Sí, dones, així és.

LA SEGONA:

Com n'eixuga la sang, i en treu les taques
una a una.

LA TERCERA:

Què passa pel seu cap?

LA SEGONA:

I com n'asseca i n'arriba les plomes!
Que dolçament ho fa! Tot com cal fer-ho!
Mireu-la!

LA TERCERA:

En té el costum?

LA PRIMERA:

Ho feia sempre
ella mateixa?

LA SACERDOTESSA PRIMERA:

Sempre ha netejat
l'arc i les fletxes amb les seves mans.

LA SEGONA:

Oh sí, cal dir que això li era sagrat!

L'AMAZONA SEGONA:

I ara es despenja el buirac de l'espatlla
per tornar-hi la fletxa.

LA TERCERA:

Ja està llesta.

LA SEGONA:

Ja tot s'ha consumat.

789

LA SACERDOTESSA PRIMERA: Torna a obrir els ulls
al món de fora!

DIVERSES AMAZONES: Oh trista visió!

Desolada com el desert de sorra
on no creix l'herba! Jardins de delícies
arrasats per un riu de foc, cremats
dins el si de la terra i escopits
contra totes les roses del seu pit
foren més agradables que el seu rostre.

*Un calfred recorre tot el cos de PENTESILEA, que deixa caure
l'arc.*

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Oh monstre!

PROTOE, *amb espant*:

Ara, què passa?

L'AMAZONA PRIMERA:

L'arc li cau

de les mans!

LA SEGONA:

Oh, mireu com tentineja...

LA QUARTA:

Retruny, oscil·la i cau!

LA SEGONA: I encara a terra
té un darrer tremolor...

LA TERCERA: I mor com va néixer
de les mans de Tanais.

Pausa.

LA SUMMA SACERDOTESSA, *girant-se de sobte a* PENTESILEA:

Gran sobirana,

et demano perdó. Ara Diana,

la deessa, de tu està satisfeta.

Has tornat a aplacar la seva ira.

Tanais, gran fundadora d'aquest regne

de dones, ho confesso, no va dur

l'arc amb més dignitat que tu.

L'AMAZONA PRIMERA: No parla.

LA SEGONA:

Els ulls se li dilaten.

LA TERCERA: Alça el dit,
sagonós, oh, què vol?... Mireu, mireu!

LA SEGONA:

Més que un punyal m'esquinça el cor mirar-la!

LA PRIMERA:

S'eixuga ara una llàgrima.

LA SUMMA SACERDOTESSA, *recolzant-se al pit de* PROTOE:

Oh Diana!

Una llàgrima, sí!

LA SACERDOTESSA PRIMERA:

Oh venerable,

una llàgrima que dins tots els cors

penetrarà i les campanes d'alarma

de tots els sentiments farà que sonin,

i així, oh dolor!, farà sortir altres llàgrimes

de tots els ulls, fàcils de ser entendrits,
i juntes, formant llacs, lamentaran
aquest esfondrament de la seva ànima.

LA SUMMA SACERDOTESSA, *amb expressió amarga*:

Doncs ara, si Protoe no l'ajuda,
s'enfonsarà dins la seva misèria.

PROTOE, *que, amb l'expressió d'una gran lluita interna, s'acosta a*

PENTESILEA *i parla amb la veu interrompuda pel plor*:

Vols seure, oh reina? No vols reposar
sobre el meu pit fidel? Has lluitat molt
en aquest dia terrible, i també
molt has patit, molt, amb penes tan grans...
Vols reposar sobre el meu pit fidel?

791

PENTESILEA *mira al voltant, com buscant un lloc on asseure's*.

PROTOE:

Un lloc per seure! Ja veieu que ho vol!

(Les AMAZONES *apropen rodolant una gran pedra*. PENTESILEA, *guiada per la mà de* PROTOE, *s'hi asseu*. Després *s'hi asseu també* PROTOE.)

Oh cor germà, em coneixes?

(PENTESILEA *la mira i se li anima lleugerament el rostre*.)

Sóc Protoe,

que tant t'estima.

(PENTESILEA *li acaricia les galtes amb suavitat*.)

Oh tu, davant de qui

s'agenolla el meu cor, com em trasbalses!

(*Besa la mà de la reina*.)

Deus estar molt cansada! Ah, com se't veu

l'esforç que t'ha tocat de fer, estimada!

És ben cert que el triomf no sol ser fàcil

i deixa els seus senyals en el qui venç.

Però ara, què et sembla si et rentessis
cara i mans? Vols que et vagi a buscar aigua?
Oh reina benvolguda!

(PENTESILEA *es contempla tota ella i fa un gest d'assentiment.*)
Sí que en vol.

(*Fa un senyal a les AMAZONES. Van a buscar aigua.*)

Et farà bé. Et reconfortarà.

Després, en flonges i fresques catifes
reposaràs dels treballs d'aquest dia.

LA SACERDOTESSA PRIMERA:

792

Si la mulleu amb l'aigua, aneu amb compte
que ho recordarà tot.

LA SUMMA SACERDOTESSA: Oh, sí! És això
el que espero.

PROTOE: Ho esperes, venerable?
Doncs jo ho temo.

LA SUMMA SACERDOTESSA: Per què? I amb quin motiu?
Potser sí que és un risc, potser caldria
que el cadàver d'Aquil·les...

PENTESILEA *llança a la SACERDOTESSA un esguard llampeguejant.*

PROTOE: No, deixeu-lo!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

No, reina meva, no! Tot quedarà
com està.

PROTOE: Treu-te aquest llorer amb espines.

Sabem totes prou bé que has triomfat.

I allibera el teu coll... així, així!

Mira! És una ferida, i prou profunda...

Oh, pobra, per a tu ha estat força amarg...

Però amb tot, a la fi has vençut. Oh Àrtemis!

Dues AMAZONES porten una gran ribella de marbre, poc fonda, amb aigua.

PROTOE:

Poseu-la aquí. Ara, vols que t'humitegi les joves galtes? No t'espantaràs?

Què fas?

(PENTESILEA s'alça del seu seient, es deixa anar de genolls davant la ribella i es mulla la cara.)

Veig que ja estàs prou vigorosa.

Això et deu anar bé, reina...

PENTESILEA, mirant al seu entorn: Ah, Protoe!

(Torna a esbandir-se amb l'aigua.)

MEROE, amb alegria:

Parla!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Siguin lloats els déus!

PROTOE: Bé, bé!

MEROE:

Torna a la vida.

PROTOE: Magnífic! Enfonsa el cap ben bé dins l'aigua! Així! Així!

Torna-hi! Així! Com ho fa un cigne jove!

MEROE:

Oh criatura amable!

LA SACERDOTESSA PRIMERA: El cap menut, com li penja!

MEROE: Com en goteja l'aigua!

PROTOE:

Ja has acabat?

PENTESILEA: Oh, quina meravella.

PROTOE:

Ara, tornem plegades al seient.

De pressa, els vostres vels, sacerdotesses,
per eixugar-li els rínxols amarats!

El teu, Fania, així! Terpi! Ajudeu-me!

Cobrim-li bé la testa, així, així!

I ara, tornem a seure.

(Embolcalla la reina, la fa alçar i l'acompanya al seient tot estrenyent-la contra el seu pit.)

PENTESILEA: Com estic?

PROTOE:

Bé, així m'ho sembla..., no?

794

PENTESILEA, *en un murmuri*: Quina delícia!

PROTOE:

Oh germana, cor meu! Oh vida meva!

PENTESILEA:

Oh, digueu-m'ho! És que em trobo ja a l'Elisi?

Ets una de les nimfes sempre joves

que serveixen la nostra augusta reina

quan, enmig de tranquils rumors de fulles

dels alzinars, davalla a la caverna

crystal·lina? Has adoptat els trets

de l'estimada Protoe només

per alegrar-me?

PROTOE:

No, reina estimada,

no, no, sóc jo, sóc la teva Protoe,

que et sosté entre els seus braços, i és el món

encara això que veus, aquest món fràgil

que des de dalt només els déus esguarden.

PENTESILEA:

Ah, sí, molt bé. Està molt bé. No hi fa res.

PROTOE:

Què vols dir, sobirana?

PENTESILEA:

Estic contenta.

PROTOE:

No t'entendem. Explica't, estimada.

PENTESILEA:

El fet d'existir encara em fa feliç.
Deixeu-me reposar.

Pausa.

MEROE:

És estrany!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Quin canvi

miraculós!

795

MEROE:

Si amb traça la poguéssim
sondejar.

PROTOE:

Què t'ha produït l'error
de creure que ja havies davallat
al regne de les ombres?

PENTESILEA, *després d'una pausa, amb una mena d'èxtasi:*

Que feliç

que sóc, germana, sóc més que feliç!
Del tot madura ja per a la mort
em sento, oh Diana! No sé encara
ben bé què m'ha passat, però podria
morir-me ara amb la creença ferma
que en el combat m'he guanyat el Pelida.

PROTOE, *d'amagat, a la SUMMA SACERDOTESSA:*

Ràpid, traieu el cadàver!

PENTESILEA, *incorporant-se amb vivesa:*

Protoe!

Amb qui parles?

PROTOE, *en veure vacil·lar encara les dues portadores del cadàver:*

Traieu-lo, insensates!

PENTESILEA:

Així, és cert?

PROTOE: Cert? Què vols dir, estimada?
 Aquí! Totes ben juntes! Aplegueu-vos!
(Fa un signe a les AMAZONES perquè amaguin el cadàver amb els seus cossos. Les AMAZONES aixequen ja el cadàver.)

PENTESILEA, *que, alegre, manté les mans davant el rostre:*
 Déus immortals, no tinc cor de girar-m'hi!

PROTOE:
 Què penses fer, oh reina? Què et proposes?

PENTESILEA, *mirant a l'entorn:*
 Oh estimada, què amagues?

796 PROTOE: Res, per Zeus!

PENTESILEA, *amb impaciència creixent:*
 Santes sacerdotesses, aparteu-vos!

LA SUMMA SACERDOTESSA, *unint-se al grup compacte de les altres dones:*

Reina estimada!

PENTESILEA, *alçant-se:* Oh Diana, per què
 no haig de fer-ho? Oh deessa, ell ja va estar
 una vegada rere meu, seguint-me.

MEROE:
 Mireu, mireu! Com l'horror la domina!

PENTESILEA, *a les AMAZONES que porten el cadàver.*
 Atureu-vos! Què és el que porteu?
 Ho vull saber.
(S'obre pas entre les dones i aconseguix d'arribar davant el cadàver.)

PROTOE: Oh reina, no ho indaguïs!

PENTESILEA:
 És ell, oh verges, és ell?

UNA DE LES PORTADORES, *després que han deixat el cadàver a terra:*
 Qui vols dir?

PENTESILEA:
 No és pas impossible. Me n'adono.

A una oreneta puc paralyzar-li
les ales, sí, de manera que encara
puguin guarir-se; puc atreure el cérvol
al parc amb fletxes. Pro l'art de l'arquer
és traïdor i, quan un tret de mestre
encerta el cor del goig, sempre hi ha déus
insidiosos que ens guien la mà.
L'he encertat, doncs, de ple? Digueu-me, és ell?

PROTOE:

Oh, pels terribles poders de l'Olimp,
no preguntis...

797

PENTESILEA: Aparta't! Perquè encara
que la seva ferida, com la gola
de l'infern es badés al meu davant,
jo el vull veure!

(Alça la roba que cobreix el cos.)

Oh monstres, qui ho ha fet?

PROTOE:

Ho preguntes encara?

PENTESILEA: Ara, oh Àrtemis,
tot s'ha acabat per a la teva filla.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Mireu, s'esfondra!

PROTOE : Oh déus eterns, per què
no seguies el meu consell? Millor
per a tu hauria estat, desventurada,
errar per les tenebres de l'eclipsi
del teu seny ja per sempre, sempre, sempre,
que no pas veure un dia tan terrible!
Escolta'm, estimada!

LA SUMMA SACERDOTESSA: Oh reina meva!

MEROE:

Deu mil cors comparteixen el teu dol!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Domina't!

PENTESILEA: Ah, aquestes roses de sang!

I les ferides que el seu cap coronen!

Ah, aquests capolls vermells que, desprenent
la freda olor de la tomba, es decanten
per la festa dels cucs!

PROTOE, *amb tendresa*: I malgrat tot,
va ser l'amor el que va coronar-lo!

MEROE:

Pro ho va fer massa fort...

PROTOE: I amb les espines
de les roses, volent que fos per sempre!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Vés-te'n d'aquí!

PENTESILEA: Però jo vull saber
qui tan impiament ha estat capaç
de rivalitzar amb mi! Jo no us pregunto
qui ha occit l'ésser vivent. Pels déus augustos,
se'n pot anar, lliure com un ocell.
Qui m'ha matat el mort, això pregunto,
i tu, Protoe, m'ho has de contestar!

PROTOE:

Què vols dir, sobirana?

PENTESILEA: Entén-me bé.

No vull saber qui ha robat del seu pit
la flama prometeica, no, no ho vull,
perquè no ho vull, i és així com jo ho veig.
Li perdono el seu acte i que s'escapi.
Pro l'infame que, per al robatori,
ha defugit la porta oberta, entrant
amb fúria per totes les parets
blanques com l'alabastre en aquest temple;

el qui ha desfigurat així aquest jove,
fet a imatge dels déus, fins a l'extrem
que mort i podridura no es disputen
a qui dels dos pertany; qui l'ha malmès
perquè no el plori ni la pietat,
i l'amor immortal, com una meuca,
se n'hagi d'apartar i fins en la mort
li sigui infidel, aquest veurà
com sé venjar-me'n. Parla!

PROTOE, *a la* SUMMA SACERDOTESSA:

Qui podrà

799

respondre a aquesta folla!

PENTESILEA:

M'ho direu

finalment?

MEROE:

Si és que això t'ha de servir

per alleujar el teu dolor, sacrifica

qui vulguis per venjar-te. Aquí ens tens totes

i ens ofrenem a tu.

PENTESILEA:

Aneu molt amb compte,

sou capaces de dir que ho he fet jo.

LA SUMMA SACERDOTESSA, *tímidament*:

Qui més, oh malaurada, sinó tu...?

PENTESILEA:

Princesa dels inferns que dus els vels

de la llum... Goses dir-me...?

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Invoco Àrtemis!

Fes que ho confirmi tot l'estol que et volta.

La teva fletxa l'ha encertat de ple.

I pel cel! Si només hagués estat

la fletxa! Pro quan queia, t'has llançat

en el caos dels teus sentits ferotges,

amb tots els gossos damunt seu, clavant-li...

Oh, els meus llavis tremolen d'explicar

el que has fet! No preguntis! Vine, anem-nos-en.

PENTESILEA:

Ho vull sentir dels llavis de la meva
Protoe.

PROTOE: Oh reina, no em preguntis res.

PENTESILEA:

Què! He estat jo qui l'ha...? Jo i els meus gossos?
He estat jo, amb aquestes mans menudes...
i aquesta boca que l'amor omplia?
Ah, per a uns altres serveis van ser fetes!
Haurien alternat amb alegria,
la mà i la boca, la boca i la mà,
constantment ajudant-se l'una a l'altra.

PROTOE:

Oh reina!

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Jo t'hi conjuro, ai de tu...!

PENTESILEA:

No, no, escolteu-me, no em convencereu.
Ni que amb llampecs fos escrit en la nit
o m'ho cridés la veu del tro, jo encara
els cridaria a tots dos: és mentida!

MEROE:

Deixem-li aquesta fe com una roca.
No som nosaltres qui podrem commoure-la.

PENTESILEA:

Com és possible que no es defensés?

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Oh infeliç! T'estimava i se't volia
lliurar com a captiu, i per això
se't va acostar i va reptar-te al combat!
Venia amb el pit ple de dolça pau,
disposat a seguir-te al temple d'Àrtemis.
Però tu...

PENTESILEA: Va ser així?

LA SUMMA SACERDOTESSA: Tu vas ferir-lo.

PENTESILEA:

El vaig destrossar jo?

PROTOE: Oh reina meva!

PENTESILEA:

No va anar així?

MEROE: Oh cruel!

PENTESILEA: Va ser mortal,
el meu bes?

LA SACERDOTESSA PRIMERA:

Oh cel!

PENTESILEA: No? No el vaig besar?

El vaig destrossar doncs? Parleu!

LA SUMMA SACERDOTESSA: Ai, ai

de tu! Amaga't! Que una nit eterna
et cobreixi des d'ara!

PENTESILEA: Doncs així

va ser un error. Besades, mossegades,
són mots que rimen, i tot el qui estimi
de cor els pot confondre.

MEROE: Ajudeu-la,

oh déus, veniu!

PROTOE, *agafant* PENTESILEA:

Anem!

PENTESILEA: No, no, deixeu-me!

(Es desprèn de PROTOE i cau de genolls davant el cadàver.)

Oh tu, el més miser dels homes, perdona'm!

Em vaig confondre tan sols, per Diana,
perquè no sé governar els mots que em surten
dels llavis, però ara et dic ben clar
el que pensava fer-te: això, estimat,
això i res més.

(El besa.)

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Traieu-me-la d'aquí!

MEROE:

Què més pot fer-hi ja?

PENTESILEA:

Més d'una dona,
quan abraça l'amant, diu que l'estima
tant i tant, que d'amor se'l menjaria.
I tot seguit, quan s'ho pensa millor,
la folla!, li fan fàstic els seus mots.
Pro jo, estimat, no he procedit així.
Quan vaig córrer a penjar-me del teu coll,
vaig seguir mot per mot aquell propòsit;
no era potser tan folla com semblava.

MEROE:

Monstre dels monstres! Què acaba de dir?

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Agafeu-la! Traieu-la!

PROTOE:

Reina, vine!

PENTESILEA, *que deixa que la incorporin*:

Bé, bé. Aquí em teniu.

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Ens seguiràs?

PENTESILEA:

No, no a vosaltres...²
Aneu a Temísciros i sigueu felices,
sí podeu ser-ho...
Sobretot la meva Protoe...
Totes vosaltres...
I un mot en confiança, que no el senti
ningú: escampeu les cendres de Tanais.

2. Segueixen cinc versos en els quals Kleist trenca l'esquema decasil·làbic. (N. del t.)

PROTOE:

I tu, germana del meu cor?

PENTESILEA: Jo?

PROTOE: Tu!

PENTESILEA:

T'ho diré: jo, Protoe, renuncio
a la llei de les dones i segueixo
aquest jove.

PROTOE: Què dius?

LA SUMMA SACERDOTESSA: Desventurada!

PROTOE:

Vols...?

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Penses...?

PENTESILEA: Sí, ho penso!

MEROE: Oh cel!

PROTOE:

Germana, deixa'm dir-te una paraula...

(Prova de prendre-li el punyal.)

PENTESILEA:

Què hi ha? Què fas? Què em busques al cinyell?

Ah, sí. Espera, és que no t'entenia.

Aquí tens el punyal.

(Es treu el puny al del cinyell i el dóna a PROTOE.)

No vols les fletxes?

(Es treu el buirac de l'espalla.)

Aquí les tens, buido tot el buirac.

(Escampa totes les fletxes per terra, davant seu.)

D'una banda, seria ben plaent...

(Torna a prendre algunes fletxes.)

Va ser aquesta? O no? Potser aquesta altra?

Aquesta? Exacte... Però tant se val!

Té, pren-la! Pren totes les armes!

(Torna a aplegar el feix i el posa a les mans de PROTOE.)

PROTOE: Dóna'm.

PENTESILEA:

Perquè ara al fons del meu pit descendeixo
com a un avenc i, fred com el metall,
n'extrec un sentiment demolidor.
Aquest metall, al caliu del dolor,
el depuro i el faig dur com l'acer;
després l'impregno tot ell del verí
corrosiu del penediment i el poso
a l'enclusa de l'esperança eterna,
i així, agut i esmolat, se'm fa un punyal
i a aquest punyal ofreno ara el meu pit.
(*Cau morta.*)

PROTOE, *sostenint la reina*:

Es mor!

MEROE: És cert que el segueix!

PROTOE: Felic ella!

Perquè aquí no hi podria estar més temps.
(*Diposita el cos de PENTESILEA a terra.*)

LA SUMMA SACERDOTESSA:

Ah, déus, que fràgil és l'ésser humà!
Aquesta que aquí jeu, rompuda, alçava
encara fa ben poc la seva veu
remorejant al cim de la vida!

PROTOE:

Ha caigut perquè amb massa gallardia
i força va florir. L'alzina morta
aguanta ferma el temporal, però
aquest fa caure amb estrèpit la sana
perquè pot aferrar-se-li a la copa.

A portrait of Georg Büchner, a young man with dark, curly hair, wearing a dark coat over a white shirt and a dark cravat. The portrait is set against a dark, textured background. The name "Georg Büchner" is written in white text on the left side of the image.

Georg Büchner

Georg Büchner
WOYZECK

Obra pòstuma estrenada el 1903

Personatges

FRANZ WOYZECK

MARIE ZICKWOLF

CHRISTIAN, fill de tots dos, té més o menys un any

EL CAPITÀ

EL DOCTOR

EL PROFESSOR

EL TAMBOR MAJOR

UN SOTSOFICIAL

ANDRES

MARGRETH

EL FIRAIRE

UN VELL

INFANT QUE BALLA

EL JUEU, BROCANTER

L'HOSTALER

MENESTRAL PRIMER

MENESTRAL SEGON

KARL, UN IDIOTA

KÄTHE

L'ÀVIA

NENA PRIMERA

NENA SEGONA

UNA ALTRA NENA

PERSONA PRIMERA

PERSONA SEGONA

UIXER DEL TRIBUNAL

BARBER

METGE FORENSE

JUTGE

POLICIA

Soldats, estudiants, gent, noies i infants.

(1)

A camp obert. La ciutat en la llunyania

WOYZECK i ANDRES tallen vares entre el boscatge.

WOYZECK: Sí, Andres, veus la franja aquella que hi ha damunt l'herba? Doncs per allà rodola el cap quan ve la nit. Una vegada un el va agafar pensant-se que era un eriçó. Tres dies i tres nits, i ja me'l tens criant malves. (*Abaixant la veu.*) Andres, van ser els francmaçons, ara hi caic, els francmaçons, calla!

811

ANDRES, *canta*:

Un parell de llebres he vist
que l'herba verda s'han cruspit...

WOYZECK: Calla! Hi ha alguna cosa que es mou!

ANDRES:

Que l'herba verda s'han cruspit
i no n'han deixat ni un bri.

WOYZECK: Es mou darrere meu, sota meu. (*Picant de peus.*)

Buit! Ho sents? Tot és buit, aquí sota. Els francmaçons!

ANDRES: Tinc por.

WOYZECK: És un silenci tan estrany. Et vénen ganes de retenir l'alè. Andres!

ANDRES: Què?

WOYZECK: Dignes alguna cosa. (*Mirant fixament els encontorns.*)

Andres! Quina claror! Un foc recorre tot el cel i en baixa un terrabastall com de trompetes i trombons. Com va creixent i se'ns tira al damunt! Fugim. No miris enrere. (*Larrossega dins els matolls.*)

ANDRES, *després d'una pausa*: Woyzeck! Encara ho sents?

WOYZECK: Silenci, tot en silenci, com si el món s'hagués mort.

ANDRES: Ho sents? Allà dins ja toquen els tímbers. Hem de marxar.

(2)

MARIE (*amb el seu fill, a la finestra*), MARGRETH.

Passa la retreta, amb el tambor major al davant.

MARIE, *gronxolant la criatura en els seus braços*: Mira, menut!

Ram, ram pataplam! Ho sents? Ja s'acosten.

MARGRETH: Quin home! Com un roure!

MARIE: Fa tota la planta d'un lleó.

812

EL TAMBOR MAJOR *saluda*.

MARGRETH: Ep! Quins ulls més tendres, senyora veïna! Qui ho hauria dit, de vostè!

MARIE, *canta*:

Els soldats, els soldats
són uns tipus ben plantats.

MARGRETH: Veig que encara li brillen els ulls.

MARIE: I què? Vostè, els seus ulls, porti'ls a cal jueu i que els hi netegi. Potser encara li brillaran prou perquè se'ls pugui vendre al preu de dos botons.

MARGRETH: Però, què diu? Mira, qui parla! Senyora fadrina, jo sóc una persona decent, però vostè..., vostè és capaç de travessar amb els ulls set parells de pantalons de cuiró.

MARIE: Carronya! (*Tanca la finestra d'un cop*.) Vine, menut. No sé pas què vol, la gent. Sí, ja sé que no ets més que un pobre fill de puta, però ets l'alegria de la mare amb la teva cara de murri. Ram, pataplam! (*Canta*.)

Noia, com te'n vols sortir,
amb un nen i sense marit?
Per què t'hi has de capficar?

Més val passar la nit cantant.
Sigues feliç! Non-non, fillet,
que ningú no et donarà re.

Enganxa, Hansel, els sis cavalls blancs
i dona'ls pinso altra vegada.
No mengen civada
ni l'aigua s'empassen.
Un vi ben fresc ha de ser. Oh, eh!
Un vi ben fresc ha de ser!

Truquen a la finestra.

813

MARIE: Qui hi ha? Ets tu, Franz? Entra!

WOYZECK: No puc. Haig d'anar a formar.

MARIE: Què tens, Franz?

WOYZECK, *amb misteri*: Marie, altra vegada ha passat una cosa,
moltes coses... Marie, no diuen les Escriptures: «i veié
la fumera de la terra que pujava com la fumera d'un
forn»¹

MARIE: Però, home de Déu!

WOYZECK: M'ha anat seguint fins a les portes de la ciutat. Com
acabarà, tot això?

MARIE: Franz!

WOYZECK: Me n'haig d'anar. (*Se'n va.*)

MARIE: Quin home! Ben destarotat! Ni s'ha mirat el seu fill.
Acabarà perdent el senderi de tant pensar. I tu, menut,
què fas tan callat? Tens por? S'està fent tan fosc, que és
com si una es tornés cega. Normalment ens entra llum
del fanal. No ho suportó. M'esgarrifa. (*Se'n va.*)

1. Gènesi, 19, 28. Segons la *Biblia de Montserrat*, 1970. (N. del t.)

(3)

Barraques, llum, gent

UN VELL, UN INFANT *que balla*:

En aquest món res no dura:
que tots ens hem de morir
és la cosa més segura.

WOYZECK: Ei, hoplà! Pobre vell, pobre home! Pobra criatura!
Tan joveneta! Què, Marie, vols que t'hi porti? Un home
ha de pensar per poder menjar.² Quin món! Un món ben
bonic!

FIRAIRE, *davant una barraca*: Senyores i senyors, aquí podran veure el cavall astronòmic i aquests ocellets grocs de les Illes Canalles. Són els favorits de tots els potentats d'Europa i membres de totes les societats científiques. Ho endevinen tot de la gent, l'edat, els fills, les malalties que tenen; dispara la pistola, s'aguanta amb un sol peu. Tot és producte de l'educació; tenen una intel·ligència bestial o, més ben dit, una bestialitat del tot intel·ligent; aquest no és pas un individu que tingui l'estupidesa d'un animal com moltes persones, excepció feta del nostre respectable públic. La representació és a punt de començar. El *commencement* del *commencement* s'inicia ara mateix.

Senyores i senyors! Vegin aquí la criatura tal com Déu l'ha feta, res, res de res. Vegin ara la cultura, camina ben dret amb la seva levita i els seus pantalons, porta un sabre. Au, fes la reverència! Bon minyó! Tira un petonet! (*Toca la trompeta.*) El Michel és musical. Vegin els progressos de la civilització. Tot va endavant, tot progressa,

2. Frase mutilada a l'original.

un cavall, un mico, un d'aquests ocellets de les Canalles. El mico ja és un soldat, encara no és pas gaire, el graó més baix del gènere humà! Comencem la representació! De seguida comença el *commencement* del *commencement*.

WOYZECK: En tens ganes?

MARIE: Sí que en tinc... Hi deu haver coses boniques de veure. Quins guarniments que tu, aquest home. I la dona va amb pantalons.

El SOTSOFICIAL, el TAMBOR MAJOR.

815

SOTSOFICIAL: Ei, para. Que no la veus? Quin tros de dona!

TAMBOR MAJOR: Dimoni! Per procrear uns quants regiments de cuirassers i fer una bona cria de tambors majors.

SOTSOFICIAL: Tal com du el cap, diries que els cabells negres l'hi tibem cap enrere, com un pes, i aquests ulls negres...

TAMBOR MAJOR: Com si miressis el fons d'un pou o una xemeneia per dintre. Au, va, seguim-la.

MARIE: Quantes llums!

WOYZECK: Sí... un enorme gat negre amb ulls de foc. Ah, quina nit!

L'interior de la barraca.

FIRAIRE, *amb un cavall domesticat*: Mostra el teu talent! Mostra la teva bestial intel·ligència! Avergonyeix la societat humana! Senyors meus, aquest animal, aquí on el veuen, amb la cua que li penja i les seves quatre peülles, és membre de totes les societats acadèmiques, és catedràtic d'unes quantes universitats on els estudiants aprenen amb ell a cavalcar i a clavar-se cops de sabre. Això és simple enteniment! Però ara, pensa amb la doble *raison*! Què fas quan penses amb la doble *raison*? Entre els membres d'aques-

ta docta *société*, hi veus algun ase? (*El cavall sacseja el cap.*) Veuen ara la doble *raison*? Això és bestionomia.³ Sí, aquest no és pas un individu amb l'estupidesa d'una bèstia, és una persona! Un ésser humà, un ésser humà zoològic, i en canvi és realment una bèstia, una *bête*. (*El cavall es comporta d'una manera inconvenient.*) Així, fes avergonyir la *société*! Ja ho veuen, la bèstia bruta és encara naturalesa, naturalesa en estat pur i sense corrompre! Aprenguin d'ell! Consultin el metge, contenir-se és d'allò més perjudicial! S'ha dit sovint: home, sigues natural, ets fet de pols, de sorra, de fems. I vols ser més que pols, sorra, fems? Observin quina intel·ligència, sap calcular i, en canvi, no pot comptar amb els dits, per què? Només li falta poder-se expressar, explicar-se! És un ésser humà transformat! Digues a aquests senyors quina hora és. Qui de vostès, senyores i senyors, té un rellotge, un rellotge?

TAMBOR MAJOR:⁴ Un rellotge! (*Amb un gest majestuós i mesurat, es treu un rellotge de la butxaca.*) Tingui, senyor.

MARIE: Això ho haig de veure. (*S'enfila cap als llocs de davant.*
El TAMBOR MAJOR l'ajuda.)

3. En alemany *Viehsionomik* (amb el mot *Vieh*, equivalent a «bèstia») recorda fonèticament el mot *Phisiognomik*. (N. del t.)

4. En alguna altra versió, aquesta intervenció és atribuïda al sotsoficial. (N. del t.)

(4)

MARIE, *assegada amb el seu fill a la falda i amb un trosset de mirall a la mà.*

MARIE, *emmirallant-se:* Com brillen les pedres! Quines pedres són? Què ha dit, ell?... Tu dorm, menut! Tanca els ulls ben fort. (*El nen es tapa els ulls amb les mans.*) Més fort... Queda't així, ben quiet, o ell se t'emportarà. (*Canta:*)

Noia, tanca els porticons
ben tancats, que si no ho fas
un gitanet et durà
al seu país de gitanos
agafada de la mà.

817

(*Torna a emmirallar-se.*) Segur que és d'or. La gent com nosaltres només tenim un raconet en aquest món i un trosset de mirall, però jo tinc una boca tan vermella com les grans dames amb els seus miralls de cos sencer i els seus bonics cavallers que els besen la mà; jo sóc només una pobra dona qualsevol. (*El nen s'incorpora.*) Quiet, menut, tanca els ulls. Mira l'angelet de la son corrent per la paret! (*Fa reflexos amb el mirall.*) Au, tanca els ulls que, si no, ell t'hi clavarà els seus a dintre fins a deixar-te cec.

Entra WOYZECK i se li posa al darrere. Ella té un sobresalt i es tapa les orelles amb les mans.

WOYZECK: Què et passa?

MARIE: Re.

WOYZECK: Alguna cosa et brilla sota els dits.

MARIE: Una arracadeta; me l'he trobada.

WOYZECK: Jo no em trobo mai re de semblant. I dues de cop.

MARIE: Et penses que sóc una meuca?

WOYZECK: Bé, bé, Marie, està bé... Com dorm la criatura! Agafa'l per sota els bracets, que la cadira li fa mal. Mira com li brillen les gotes de suor al front. Tot són treballs sota el sol; suar fins i tot quan dorms. Som tan pobres, nosaltres! Té, Marie, et torno a donar diners: la paga i alguna cosa del meu capità.

MARIE: Déu t'ho pagui, Franz.

WOYZECK: Me n'haig d'anar. Aquest vespre, Marie. Adéu.

818

MARIE, *sola, després d'una pausa*: Sóc una mala persona. Seria capaç de clavar-me una ganivetada... Ah, quin món! Que se'n vagi tot al diable, home i dona.

(5)

El CAPITÀ, WOYZECK.

El CAPITÀ *en una cadira*. WOYZECK *l'afaita*.

CAPITÀ: A poc a poc, Woyzeck, a poc a poc; una cosa darrere l'altra. Em fas⁵ venir mareig. Què faré amb els deu minuts que haurem guanyat si acabes abans d'hora? Pensa-hi, Woyzeck, encara et queden de vida trenta anys ben bons, trenta anys!, que fan tres-cents seixanta mesos i una pila de dies, hores, minuts! Què en vols fer, de tota aquesta monstruosa quantitat de temps? Distribueix-te'l, Woyzeck.

WOYZECK: Sí, senyor capità.

CAPITÀ: El món em fa sentir una gran angoixa quan penso en

5. El tractament «*Er*» (pronom de tercera persona), usat per adreçar-se a persones de condició inferior, no té traducció possible. (N. del t.)

l'eternitat. Ocupacions, Woyzeck, cal buscar-se ocupacions!

Etern... vol dir etern, etern, te n'adones? Pro ara, de cop, l'etern deixa de ser-ho i és un instant, sí, un instant... Woyzeck, m'esgarrifa pensar que el món fa un gir complet sobre ell mateix en un sol dia. Quina manera de malgastar el temps! On anirem a parar? Woyzeck, ja no puc veure girar una roda de molí sense posar-me malencònic.

WOYZECK: Sí, senyor capità.

CAPITÀ: Woyzeck, et veig sempre tan atabalat. Un bon home no actua d'aquesta manera, un bon home que té la consciència tranquil·la... Au, digues alguna cosa, Woyzeck. Quin temps fa, avui?

819

WOYZECK: Dolent, senyor capità, dolent. Fa vent.

CAPITÀ: Ja ho noto, ja, que alguna cosa corre per aquí fora. Un vent com aquest em fa l'efecte d'un ratolí corrents. (*Maliciós:*) Em sembla que deu ser un vent sud i nord.

WOYZECK: Sí, senyor capità.

CAPITÀ: Ha! Ha! Ha! Sud-nord! Ha! Ha! Oh, que ets babau, abominablement babau! (*Entendrit:*) Woyzeck, ets un bon home, un bon home, sí..., però (*amb dignitat*) Woyzeck, tu no tens moral! La moral és quan un actua moralment, ho entens?

És una bona paraula. Tens un fill sense la benedicció de l'Església, com diu el reverend de la nostra guarnició; sense la benedicció de l'Església, no sóc jo qui ho diu.

WOYZECK: Senyor capità, el bon Déu no li tindrà en compte, a la pobra criatureta, que no li hagin cantat l'«amén» abans de fabricar-la. El Senyor va dir: «Deixeu que els infants vinguin a mi».⁶

6. Frase que coincideix als Evangelis de Marc, 10,14, i Lluç, 18, 16. La reproduïm de *La Bíblia de Montserrat*, 1970. (N. del t.)

CAPITÀ: Però, què dius? A què treu cap aquesta resposta tan curiosa? M'omples de confusió amb la teva resposta. Cites Nostre Senyor, i jo estic parlant de tu, i amb tu!

WOYZECK: Som pobres, nosaltres. Miri, senyor capità, diners, diners... Qui no té diners... La gent com jo no pot apostar per la moral en aquest món! Un també és fet de carn i sang. A la gent com nosaltres els toca ser desgraciats en aquest món i a l'altre. Em penso que, si anéssim al cel, hauríem d'ajudar a fabricar els trons.

CAPITÀ: Woyzeck, tu no tens virtut, no ets un home virtuós. Carn i sang? Quan m'ajec vora la finestra, quan ha plogut i segueixo amb la vista els saltirons d'aquelles mitges blanques pel carrer... Maleït siga, Woyzeck!... Llavors sento que em ve l'amor. Jo també sóc fet de carn i sang. Però, Woyzeck, la virtut, la virtut! Com passaria el temps, si no? Jo sempre em dic: ets un home virtuós (*emocionat*), una bona persona, una bona persona.

WOYZECK: Sí, senyor capità, la virtut! Jo encara no n'he tret l'aigua clara. Miri, nosaltres, la gent humil, no en tenim, de virtut, ens mana la naturalesa i prou. Però si jo fos un senyor i tingués un barret i un rellotge i una levita anglesa, i sabés parlar fi, doncs ja m'agradaria ser virtuós. Però jo sóc un pobre infeliç.

CAPITÀ: Molt bé, Woyzeck. Ets un bon home, un bon home. Però penses massa, i això consumeix, et veig sempre tan atabalat. M'ha deixat ben tocat, aquesta conversa. Au, vés-te'n i no corris així; baixa carrer avall a poc a poc.

(6)

En un carrer

MARIE, *el* TAMBOR MAJOR.

TAMBOR MAJOR: Marie!

MARIE, *amb una mirada expressiva*: Fes unes quantes passes...

Pèl al pit com un toro i una barba de lleó... No n'hi ha cap com tu... Em sento orgullosa entre totes les dones.

TAMBOR MAJOR: El diumenge, quan em passejo amb el meu gran plomall i els guants blancs, redéu, Marie! El príncep diu sempre: això sí que és tot un home.

MARIE, *burleta*: Au, va! (*Se li posa al davant.*) Quin home!

TAMBOR MAJOR: I tu també ets un tros de dona, a fe de Déu! Podríem dedicar-nos a la cria de tambors majors, eh, què et sembla? (*Labraça.*)

MARIE, *contrariada*: Deixa'm estar!

TAMBOR MAJOR: Bèstia salvatge!

MARIE, *amb violència*: Prova de tocar-me!

TAMBOR MAJOR: És el diable que em mira pels teus ulls?

MARIE: A mi sí que... Tant me fa tot.

821

(7)

Al carrer

MARIE, WOYZECK.

WOYZECK, *mirant-la fixament i bellugant el cap*: Hm! No veig re, no veig re. Oh, s'hauria de veure, s'hauria de poder agafar ben fort amb els punys.

MARIE, *intimidada*: Què et passa, Franz? Desvarieges, Franz.

WOYZECK: Un pecat tan gros i tan ample. En puja una bravada que faria fugir els angelets del cel. Tens la boca tan vermella, Marie! No t'hi han sortit butllofes?

Adéu, Marie, ets tan bonica com el pecat... Pot ser tan bonic el pecat mortal?

MARIE: Franz, la febre et fa delirar.

WOYZECK: Per tots els diables! No el tenies plantat aquí, eh, eh?

MARIE: Com que el dia és llarg i el món és vell, hi pot haver molts homes plantats en un lloc, l'un després de l'altre.

WOYZECK: Jo l'he vist.

MARIE: Es poden veure moltes coses si tens ulls a la cara i no ets cec i llueix el sol.

WOYZECK: Ja ho veuràs.

MARIE: Sí, bé, i què?

(8)

WOYZECK, *el* DOCTOR.

DOCTOR: Com pot ser, Woyzeck? Tu, un home de paraula.

WOYZECK: Què passa, doctor?

DOCTOR: Ho he vist, Woyzeck; has pixat al carrer, tu, pixant contra una paret, com un gos. I els dos *groschen* diaris, què? Woyzeck, això és dolent, el món s'està tornant dolent, molt dolent.

WOYZECK: Però, doctor, si t'hi força la naturalesa.

DOCTOR: T'hi força la naturalesa, t'hi força la naturalesa! La naturalesa! No he demostrat que el *musculus constrictor vesicae* està sotmès a la voluntat? La naturalesa! Woyzeck, l'home és lliure. En l'home, la individualitat es transfigura en llibertat. No poder contenir la pròpia orina! (*Bellu-*

ga el cap i es posa a deambular amb les mans al darrere.) Ja t'has menjat els pèsols, Woyzeck?... Hi haurà una revolució dins la ciència, jo la faré esclatar. Urea, 0,10, clorur amònic, hiperoxidul. Woyzeck, no has de tornar a pixar? Au, entra a provar-ho.

WOYZECK: No puc, doctor.

DOCTOR, *irritat*: Però sí que et pixes per les parets, oi? Ho tinc per escrit, tinc el contracte a la mà. Jo ho he vist, ho he vist amb aquests ulls. Justament acabava de treure el nas per la finestra per deixar entrar els raigs de sol i observar l'ester-nut. (*Avançant cap a WOYZECK amb decisió*.) No, Woyzeck, no m'enfado, enfadar-se no és sa, no és científic. Estic tranquil, molt tranquil, el meu pols té les seixanta pulsacions habituals i t'ho dic amb tota la sang freda! Ai d'aquell que s'enfada per causa d'un simple ésser humà, un ésser humà! Si almenys fos un *proteus anginus* el que et rebenta entre les mans! Però tu no havies de pixar-te a la paret...

823

WOYZECK: Miri, doctor, de vegades un té una mena de caràcter, com una mena d'estructura... Però la naturalesa és una altra cosa, sap? Amb la naturalesa passa que... (*Fa petar els dits*)... passa alguna cosa, com ho diria?... Per exemple...

DOCTOR: Woyzeck, ja tornes a filosofar.

WOYZECK, *confidencial*: Vostè, doctor, ha vist alguna cosa de la doble naturalesa? Quan el sol és al punt del migdia i sembla que el món esclata en flames, a mi m'ha parlat una veu terrible!

DOCTOR: Woyzeck, pateixes una *aberratio*.

WOYZECK, *es posa un dit damunt el nas*: Els fongs, doctor. Aquí, aquí està... S'ha adonat de les figures que formen els fongs quan creixen per terra? Qui pogués llegir-les.

DOCTOR: Woyzeck, tu tens una magnífica *aberratio mentalis partialis*, la segona *species*, perfectament caracteritzada.

Woyzeck, et donaré un augment. Segona *species*, idea fixa dins un estat general raonable. Ho fas tot com sempre? Afaites el teu capità?

WOYZECK: Sempre d'acord amb les indicacions, doctor. A la dona, li dono els diners per la casa.

DOCTOR: Continues de servei?

WOYZECK: Sí, doctor.

DOCTOR: Ets un *casus* interessant, subjecte Woyzeck, tindràs el teu augment. Porta't bé. A veure el pols! Sí.

824

(9)

Al carrer

El CAPITÀ. *el* DOCTOR.

CAPITÀ: Doctor, els cavalls em fan sentir una forta angoixa quan penso que les pobres bèsties han d'anar a peu. No corri d'aquesta manera. No faci rodar el bastó d'aquesta manera. Es llança rere la mort com un esperitat. Un home de bé, que té la consciència tranquil·la, no va tan de pressa. Un home de bé. (*Agafa el DOCTOR per la levita.*) Doctor, permeti'm de salvar una vida humana. Corre com una bala... Doctor,estic tan entristit, tinc com una mena d'efusivitat, no puc fer altra cosa que plorar quan veig el meu capot penjat a la paret... , allà penjat.

DOCTOR: Hm! Rebotit, adípós, coll gruixut, constitució apoplètica. Sí, capità, vostè pot fer una apoplexia *cerebralis*, però és possible que només l'afecti d'un costat, i llavors quedarà paralytitzat només d'aquest costat, o potser també, en el millor dels casos, se li pot paralytizar el cervell i quedar com un vegetal; aquestes vénen a ser, més o menys,

les seves perspectives per a les quatre setmanes vinents. D'altra banda, li puc assegurar que vostè constitueix un dels casos més interessants, i si Déu vol que la seva llengua quedi parcialment paralitzada, farem els experiments més immortals.

CAPITÀ: Doctor, no m'espanti, que hi ha qui s'ha mort d'un espant, d'un espant pur i simple... Ja veig la gent amb les llimones a les mans,⁷ però tothom dirà: era un bon home, un bon home... Redimoni! Està fet un bon clau de taüt, vostè!

DOCTOR, *posant-li el seu barret al davant*: Què és això, capità? Això és un cap buit.

CAPITÀ, *fent-hi un plec al mig*: I què és aquest plec, doctor? El cap d'un ximple que ha plegat de pensar.

DOCTOR: Que li vagi bé, honorable instructor de rucs.

CAPITÀ: Igualment li dic, estimat clau de taüt.

Passa WOYZECK corrent.

CAPITÀ: Ei, Woyzeck! Què et fa passar pel meu davant com si t'empaitessin? Atura't, Woyzeck, que vas corrent pel món com una navalla d'afaitar oberta, i un s'hi pot tallar; corres com si haguessis d'afaitar un regiment de cosacs i t'haguessin de penjar d'aquí a un quart d'hora per l'últim pèl... Però parlant de barbes llargues..., què és el que et volia dir? Woyzeck... les barbes llargues...

DOCTOR: Una barba llarga sota el mentó, ja Plini va dir-ne alguna cosa. Als soldats se'ls ha de treure aquest costum que, que...

7. Segons el costum d'algunes regions, els assistents a un funeral i el mateix difunt duïen llimones a les mans. (N. del t.)

CAPITÀ, *continuant*: Això de dur barbes llargues, eh? Com és, Woyzeck, que encara no t'has trobat cap pèl de barba a la sopa? M'entens el que et vull dir? Un pèl d'home, de la barba d'un sapador, d'un sotsofical, d'un... d'un tambor major? Eh, Woyzeck? Però tu tens una dona honorada. No tothom pot dir el mateix.

WOYZECK: Sí, senyor! Què vol dir, senyor capità?

CAPITÀ: Mireu l'home, quina cara hi posa! No es pot dir que es trobi al setè cel.⁸ Bé... bé, no cal que sigui a la sopa, però si t'afanyes a girar la cantonada potser encara podràs trobar-lo sobre un parell de llavis, Woyzeck, jo he sentit l'amor un cop més, Woyzeck. Però, què et passa? Estàs blanc com la calç.

WOYZECK: Senyor capità, jo sóc un pobre diable, i no tinc res més en aquest món, senyor capità, si està fent broma...

CAPITÀ: Broma? Que jo faig broma? Amb tu?

DOCTOR: El pols. Woyzeck, el pols, breu, dur, arítmic, desigual.

WOYZECK: Senyor capità, la terra crema com un infern, però jo estic fred com el glaç, com el glaç; l'infern és fred, què s'hi juga? Impossible. No, no! És impossible.

CAPITÀ: Que potser vols que t'afusellin, que t'engeguin un parell de bales al cap? M'apunyales amb els ulls, a mí, que només vull el teu bé, perquè ets un bon home, Woyzeck, un bon home.

DOCTOR: Músculs facials rígids, tensos, de vegades convulsos, actitud d'una tensa rigidesa.

WOYZECK: Me'n vaig. Poden passar moltes coses. L'ésser humà! Poden passar moltes coses. Tenim un bon temps, senyor capità. Miri que bonic, aquest cel, d'un gris tan compac-

8. Frase mutilada. (N. del t.)

te. A un li vénen ganes de clavar-hi un clau i penjar-se, només per culpa del guionet de no-res que separa un sí d'un no, un sí... i un no. Senyor capità, sí, no? Té la culpa el no del sí o el sí del no? Haig de pensar-hi. (*Se'n va amb passos llargs, primer lents i després cada vegada més ràpids.*)

DOCTOR, *corrent-li al darrere*: Fenomen, Woyzeck, augment.

CAPITÀ: Em fa venir mareig, aquesta gent. Quina velocitat! El llargarut va fent gambades, corre com l'ombra d'una pota d'aranya, i el rabassut li va trotant al darrere. El llarg és el llamp i el menut el tro. He, he! Com s'empaiten! Això no m'agrada. Un bon home és agraït i estima la pròpia vida, un bon home no necessita tenir coratge! Un cràpula té coratge! Si jo he anat a la guerra ha estat per refermar-me en el meu amor a la vida. D'això a tenir coratge...⁹ Però ves quines coses de pensar... grotesc, grotesc!

827

(10)

El cos de guàrdia

WOYZECK, ANDRES.

ANDRES, *canta*:

L'hostalera té una minyona
que dia i nit s'està al jardí.
Al seu jardí s'està...

WOYZECK: Andres!

ANDRES: Què?

9. Frase mutilada. (N. del t.)

WOYZECK: Bon temps.

ANDRES: Diumenge amb un bon sol i música a les portes de la ciutat. No fa gaire han passat les dones, hi ha un gran bullici i tot va bé.

WOYZECK, *inquiet*: El ball, Andres, estan ballant.

ANDRES: Al «Cavall blanc» i a «L'estrella».

WOYZECK: Ball, ball.

ANDRES: Sí, ja ho sé.

Al seu jardí s'està
esperant que toquin les dotze
que és quan arriben els solda...ats.

828

WOYZECK: Andres, no tinc calma ni repòs.

ANDRES: Boig!

WOYZECK: Me n'haig d'anar. Tot em dóna voltes davant els ulls.
Quines mans més calentes que tenen. Andres, maleït siga!

ANDRES: Què vols?

WOYZECK: Haig de marxar.

ANDRES: Amb aquesta perduda.

WOYZECK: Haig de sortir fora, aquí dins fa tanta calor!

(11)

Hostal

Finestres obertes. Ball. Bancs davant la casa. MENESTRALS.

MENESTRAL PRIMER:

Porto posada una camisa
que no sé pas de qui és.
L'ànima em put a aiguardent.

MENESTRAL SEGON: Germà, vols que, per amistat, et faci un fo-

rat a la naturalesa? Redéu, vull fer un forat a la naturalesa. Jo també els tinc ben posats, saps? Et vull matar totes les puces que tens al cos.

MENESTRAL PRIMER: La meva ànima, la meva ànima put a aguardent... Fins i tot el diner s'acaba podrint. Nomoblidis! Mira que és bonic aquest món. Germà, em posaria a plorar fins a omplir una cisterna. M'agradaria que els nostres nassos fossin ampolles que poguéssim buidar-nos l'un a l'altre coll avall.

WOYZECK *va a situar-se vora la finestra.* MARIE *i el* TAMBOR MAJOR *passen ballant sense veure'l.*

829

ELS ALTRES, *a cor*:

Un caçador del Palatinat
passa pel bosc dalt de cavall,
halí, halò,
que bonic és anar a caçar
per les verdes praderies.
La caça és la meva alegria.

MARIE, *mentre passa ballant*: Més, més! Més, més!

WOYZECK, *ofegant-se*: Més, més! (*S'aixeca bruscament i es deixa caure de nou al banc.*) Més, més! (*Picant de mans:*) Balleu! Giravolteu! Per què Déu no apaga el sol d'una bufada i que tothom es rebolqui en la luxúria, mascle i femella, home i bèstia? Feu-s'ho a la llum del dia, feu-s'ho damunt la meva mà, com els mosquits... La femella..., la femella va calenta, calenta!... Més, més... (*Es redreça d'un salt.*) Aquest malparit! Com la magreja..., la refrega contra el seu cos. La té com...¹⁰

10. Frase incompleta a l'original. (N. del t.)

MENESTRAL PRIMER, *posant-se a predicar damunt la taula*: Malgrat tot, quan un caminant que s'aguanta recolzat contra el corrent del temps, o bé quan la saviesa divina es pregunta ella mateixa: Per què existeix l'home? Per què existeix l'home? En veritat us dic: de què viuria el camperol, el sabater, el boter, el metge, si Déu no hagués creat l'home? De què viuria el sastre, si Déu no hagués inculcat a l'home el sentiment del pudor; de què, el soldat, si no l'hagués proveït de la necessitat de matar-se amb els altres? Per això, no ho dubteu, sí, sí, és bonic i graciós, però tot allò que és terrenal és vanitat, fins i tot el diner s'acaba podrint... I per acabar, estimats oients, anem a pixar fent una creu perquè es morí un jueu.

(12)

A camp obert

WOYZECK: Més, més! Més, més! Silenci. Música... (*Estirant-se amb el cos ben enganxat a terra.*) Ei, què, què dieu? Més alt, més alt, apunyala, apunyala la mala pècora de la Marie! Apunyala, apunyala la mala pècora! Ho faig? Ho haig de fer? Encara ho sento, sí, aquí... També m'ho diu el vent? Ho sento sempre, sempre, vés-hi, apunyala-la i mata-la, mata-la.

(13)

De nit

ANDRES i WOYZECK *al mateix lliç.*

WOYZECK, *sacsejant* ANDRES: Andres! Andres! No puc dormir. Quan tanco els ulls, tot continua giravoltant i sento els violins, més, més, i després sento veus que surten de la paret, no ho sents?

ANDRES: Sí... deixa'ls que ballin! Que Déu ens guardi, amén.
(*Es torna a adormir.*)

WOYZECK: Alguna cosa em tiba entre els ulls, com un ganivet.

ANDRES: Has de beure aiguardent amb pólvora a dintre. Això talla la febre.

(H1, 8)¹¹

Pati de la caserna

WOYZECK: No has sentit res?

ANDRES: Ha passat amb un company.

WOYZECK: Ha dit alguna cosa?

ANDRES: Com ho saps? Com t'ho diria... bé... ha rigut i després ha dit: un bon tros de dona! Quines cuixes..., i tot tan compacte i tan tebi...

WOYZECK, *amb molta fredor*: Ah, ha dit això? Què era el que he somiat aquesta nit? No era un ganivet? Quins somnis més ximpls de tenir.

ANDRES: On vas, ara?

WOYZECK: A buscar vi pel capità... Però, Andres, era una noia com n'hi ha poques.

ANDRES: «Era»? Per què «era»?

WOYZECK: Per res. Adéu.

11. Escena extreta dels materials complementaris de l'edició alemanya i inclosa en aquest lloc en altres edicions. N'indico el manuscrit de procedència en lloc de numerar-la correlativament amb les altres. (N. del t.)

(14)

Hostal

El TAMBOR MAJOR, WOYZECK, GENT.

TAMBOR MAJOR: Sóc tot un home! (*Es colpeja el pit.*) Un home, dic. Algú vol alguna cosa? Qui no s'entrompi com un déu, que no es fiqui amb mi. Li enfonsaré el nas dins el cul a trompades. Li... (*A WOYZECK:*) Ei, tu, desgraciat, beu, un home ha de beure. Voldria que el món fos tot d'aiguardent, d'aiguardent.

832

WOYZECK *xiula*.

TAMBOR MAJOR: Ei, tu, vols que et tregui la llengua del ganyot i te l'enrotlli per tot el cos? (*Lluiten. WOYZECK perd.*) Vols que et deixi amb l'alè més fluix que el pet d'una vella, eh? Ho vols?

WOYZECK, *esgotat i tremolós, s'asseu al banc.*

TAMBOR MAJOR: I ara que xiuli fins que es torni blau! Ha!
La meva vida és el licor,
el licor em dóna valor!

UN: Aquest ja ha cobrat.

UN ALTRE: Li surt sang.

WOYZECK: Cada cosa al seu temps.

(15)

WOYZECK, *el* JUEU.

WOYZECK: La pistola és massa cara.

JUEU: Què, la comreu o no la comreu?

WOYZECK: Quant val el ganivet?

JUEU: Ben recte i ben sencer. Que potser us hi voleu tallar el coll, eh, què hi dieu? Us el donaria a tan bon preu com a qualsevol altre, la mort us sortirà barata, però no de franc. Què, us decidiu? Tindreu una mort econòmica.

WOYZECK: Pot fer alguna cosa més que tallar pa.

JUEU: Dos *groschen*.

WOYZECK: Aquí van! (*Se'n va.*)

JUEU: Aquí van! Com si no fossin res. I són diners comptants i sonants. El gos!

833

(16)

MARIE, *el* NEN, *l'*IDIOTA.

MARIE, *fullejant la Bíblia*: «...ni es va trobar engany a la seva boca».¹² Senyor, Senyor! No em miris. (*Continua fullejant.*) «...i els fariseus li van portar una dona sorpresa en adulteri i posant-la al mig, li diuen: Mestre, aquesta dona ha estat sorpresa en flagrant delictes d'adulteri»... Però Jesús va dir: «Jo tampoc no et condemno; vés, d'ara endavant no pequis més». (*Ajuntant les mans:*) Senyor,

12. Aquesta citació és de la Primera epístola de Pere, 2, 22. Després cita l'Evangeli de Joan, 8, 3-11, i de Lluc, 7, 37-38. (De *La Bíblia de Montserrat*, 1970) (N. del t.)

Senyor! No puc. Senyor, fes almenys que pugui resar! (*El NEN s'estreny contra ella.*) Aquesta criatura em fa sentir una punxada al cor. (*A KARL, l'idiota, que jeu als seus peus.*) Fora! Aquest s'està torrant al sol!

L'IDIOTA, *mig ajagut, s'explica contes servint-se dels dits:* Aquest de la corona d'or és el senyor rei. Demà me n'enduré el fill de la reina. El botifarró diu: vine aquí, llonganissa.¹³ (*Agafa el NEN i calla.*)

MARIE: El Franz no ha vingut, ni ahir ni avui, i quina calor que fa aquí! (*Obre la finestra.*) «I ella, caient als seus peus, es va posar a plorar i li mullava els peus amb les seves llàgrimes, i els hi eixugava amb els cabells i els va besar i va ungir-los amb el perfum.» (*Es dona cops al pit.*) Tot és mort! Oh Redemptor, Senyor Déu meu, voldria ungir els teus peus.

834

(17)

Caserna

ANDRES, WOYZECK, *remenant les seves coses.*

WOYZECK: Aquesta samarreta, Andres, no forma part de l'uniforme. La pots aprofitar, Andres. La creu és per a la meva germana, i també l'anell; i encara tinc un sant amb dos cors, i ben daurats. Era dins la Bíblia de la meva mare, i diu això:

Que el dolor sigui tot el guany meu
i el servei que li faig a Déu.

13. Del conte *Blutwurst*, dels germans Grimm. (N. del t.)

Vermell de sang com el teu cos,
Senyor, sigui sempre el meu cor.
La meva mare ja només nota que fa sol quan li toca la mà.
No hi fa res.

ANDRES, *amb la mirada fixa, va dient a tot que sí.*

WOYZECK, *traient un paper:* Friedrich Johann Franz Woyzeck, fuseller jurat del segon regiment, segon batalló, quarta companyia, nascut el dia de l'Anunciació de Maria, avui, dia 20 de juliol, faig trenta anys, set mesos i dotze dies.

835

FRANZ: Has d'anar a l'hospital. Infeliç... has de beure aiguardent amb pólvora, que et matarà la febre.

WOYZECK: Sí, Andres, quan el fuster clava les fustes de la caixa, ningú sap qui jaurà a dintre.

(H 3, 1)¹⁴

El pati del professor

A baix, ESTUDIANTS. El PROFESSOR, a la finestra d'una mansarda.

14. Aquesta escena, l'hem extreta dels manuscrits de l'edició alemanya, d'acord amb el que fan altres edicions. La numeració correspon al manuscrit. S'ha comentat que els personatges del Professor i el Doctor són un sol personatge i que Büchner va canviar inadvertidament la denominació. El canvi figura a l'edició alemanya que utilitzem. En altres versions, el personatge s'unifica com a Doctor o com a Professor. D'altra banda, l'única intervenció del Professor en tota l'obra és el discurs inicial d'aquesta escena i el joc amb el gat no queda clar: no se sap si el Professor el tira o no per la finestra –no hi ha cap acotació que ho indiqui– ni com passa a les mans de Woyzeck al costat del Doctor, que li agafa tot seguit de les mans. (N. del t.)

PROFESSOR: Senyors meus, sóc aquí dalt a la teulada com David quan va veure Betsabé, però només veig els polissons del pensionat de senyoretas posats a assecar al jardí. Ens trobem amb la importantíssima qüestió de la relació del subjecte amb l'objecte. Si prenem tan sols una de les coses en què es manifesta l'autoafirmació orgànica d'allò que és diví a un dels nivells més elevats, i investiguem les relacions que té amb l'espai, amb la terra, amb el sistema planetari, senyors, si llenço aquest gat per la finestra, com es comportarà aquesta entitat respecte al *centrum gravitationis* i al propi instint? Ei, Woyzeck! (*Vociferant:*) Woyzeck!

WOYZECK: Professor, mossega.

PROFESSOR: Quin element! Agafa la bèstia amb tanta delicadesa com si fos la meva àvia.

WOYZECK: Doctor, tinc tremolors.

DOCTOR, *molt satisfet*: Molt bé, Woyzeck, molt bé. (*Es frega les mans. Agafa el gat.*) Què veig, senyors? Una nova espècie del poll de la llebre, una bonica espècie, substancialment diferent, *enfoncé...* el senyor doctor... (*es treu una lupa*) *Ricinus*, senyors... (*El gat s'escapa.*) Senyors, aquest animal no té cap mena d'instint científic. *Ricinus!* Endavant, portin-me els més bonics exemplars, deixin-me veure els seus colls de pell. Aquí, Senyors, poden veure en canvi un cas diferent, vegin aquest home; ja fa tres mesos que no menja altra cosa que pèsols, observin els efectes, notin com el pols és irregular, i mirin els ulls que fa.

WOYZECK: Tot se'm fa fosc, doctor. (*S'asseu.*)

DOCTOR: Coratge! Woyzeck, uns quants dies més i haurem acabat; palpin, senyors, palpin. (*Li toquen les temples, el pols i el pit.*) A propòsit, Woyzeck, mou una mica les orelles per a aquests senyors. Els volia ensenyar com ho fa. Hi ha dos músculs en funcionament. Au, vinga, fes-ho!

WOYZECK: Ah, doctor!

DOCTOR: Animal. Hauré de ser jo qui et faci moure les orelles?
Vols fer com el gat? Ho veuen, senyors? Són els passos intermedis cap a l'ase, sovint també com a conseqüència de l'educació femenina i de la llengua materna. Quants cabells t'ha arrencat ja la teva mare com a record, amb aquella tendresa? Ja fa uns quants dies que et claregen força, sí, són els pèsols, senyors.

(18)

837

MARIE *amb unes quantes NENES davant la porta de casa.*

NENES:

Com brilla el sol per la Candelera
i com va madurant el gra.
Caminant de dues en dues,
elles avancen camins enllà.
Els pífans van darrere,
els violins van davant.
Porten mitges vermelles...

NENA PRIMERA: No m'agrada.

NENA SEGONA: Doncs quina vols?

NENA¹⁵: La que has començat abans.

NENA: No puc.

NENA: Per què?

NENA: Perquè no.

NENA: Però, per què no?

NENA: Has de cantar.

15. A partir d'aquí, l'autor no especifica si parla la NENA PRIMERA o la SEGONA.
(N. del t.)

NENA: Marieta, canta tu.

MARIE: Veniu, menudes.

Roda, roda la garlanda,
el rei Herodes...

Un conte, àvia.

838 ÀVIA: Una vegada hi havia un pobre infant que no tenia pare ni mare. Tothom era mort i en aquest món no quedava ningú. Tothom era mort, i ell caminava i plorava dia i nit. I com que a la terra no hi quedava ningú, va voler anar al cel i la lluna se'l mirava molt gentil, i quan per fi va arribar a la lluna, era un tros de fusta podrida, i després va anar cap al sol, i quan va arribar al sol, era un gira-sol pansit, i quan després va anar a les estrelles, eren uns mosquitets daurats allà clavats, talment com els clava el capsigrany a les espines dels arços, i quan va voler tornar a la terra, la terra era un bol girat del revés i ell estava ben sol, i aleshores es va asseure a plorar i encara seu allà tot sol.

WOYZECK: Marie!

MARIE, *amb espant*: Què passa?

WOYZECK: Anem, Marie, que ja és hora.

MARIE: On?

WOYZECK: Què sé jo!

(19)

MARIE i WOYZECK.

MARIE: O sigui que allà baix hi ha la ciutat. Quina foscor!

WOYZECK: T'has de quedar una estona més. Vine, seu.

MARIE: Però me n'haig d'anar.

WOYZECK: No et llagaràs pas els peus caminant.

MARIE: Però ara, què tens?

WOYZECK: Saps quant fa que estem junts, Marie?

MARIE: Per la Pasqua Granada farà dos anys.

WOYZECK: I saps quant ha de durar, encara?

MARIE: Me n'haig d'anar. Ja cau la rosada de la nit.

WOYZECK: Tens fred, Marie, i en canvi estàs calenta. Quins lla-vis més ardents! (ardents, ardent alè de puta, i jo, en canvi, donaria el cel per besar-los una vegada més).¹⁶ Quan un està fred, ja no té fred. No serà la rosada de la nit el que et refredarà.

MARIE: Què dius?

WOYZECK: Re.

839

Silenci.

MARIE: Que vermella que s'alça la lluna.

WOYZECK: Com un ganivet brut de sang.

MARIE: Què et proposes? Franz, et veig tan pàl·lid! No, Franz. Per l'amor de Déu, no! Aux...! Auxili!

WOYZECK: Té, té i té! Et moriràs d'una vegada? Així! Així! Encara batega. Encara no? Encara no? (*Li clava una altra ganivetada.*) Ets morta? Morta! Morta!

Arriba gent. Se'n va corrents.

16. Frase incompleta a l'original. (N. del t.)

(20)

Arriba gent.

PERSONA PRIMERA: Alto!

PERSONA SEGONA: Ho sents? Calla! Per allà!

PERSONA PRIMERA: Uuuuh! Allà! Què és aquest soroll?

PERSONA SEGONA: És l'aigua, que ens crida. Ja fa temps que no s'ha ofegat ningú. Fugim, que no és bo escoltar-la.

PERSONA PRIMERA: Uuuuh! Altra vegada. Com si algú s'estigués morint.

PERSONA SEGONA: Quina angúnia, aquests vapors. Tot gris, i boira per tot arreu, i aquest brunzir d'escarabats com de campanes esquerdades. Marxem!

PERSONA PRIMERA: No, sona massa clar, massa fort. Cap aquí dalt. Vine.

840

(21)

L'hostal

WOYZECK: A ballar tot déu, més, més... A suar i a fer pudor, que ell, al final, se us endurà a tots! (*Canta:*)

L'hostalera té una minyona

que dia i nit s'està al jardí.

Al seu jardí s'està,

esperant que toquin les dotze

que és quan arriben els soldats.

(*Balla.*) Som-hi, Käthe! Vine a seure! Tinc calor! Calor!

(*Es treu la guerrera.*) Les coses van així, el diable se n'em-

porta una i deixa anar l'altra. Käthe, estàs calenta. Per

què ho estàs, Käthe? Tu també et tornaràs ben freda. Si-

gues prudent. No saps cantar?

KÄTHE, *canta*:

Allà a Suàbia no hi vull anar
ni vull posar-me vestit llarg.
Vestits llargs i sabates altes
no són propis d'una criada.

WOYZECK: No, res de sabates! També sense sabates te'n pots anar a l'infern.

KÄTHE:

Això, tresor meu, no és gaire gentil,
Ja et pots guardar els tàlers i anar sol al llit.

WOYZECK: Sí, tens raó! No voldria tacar-me de sang.

KÄTHE: Però què tens a la mà?

WOYZECK: Jo? Jo?

KÄTHE: És vermell de sang!

La gent els envolta.

WOYZECK: Sang? Sang?

HOSTALER: Uuh! Sang!

WOYZECK: Em sembla que m'he tallat aquí, a la mà dreta.

HOSTALER: Però com pot ser que us arribi fins al colze?

WOYZECK: Perquè me l'he eixugada.

HOSTALER: El colze dret amb la mà dreta? Sou prou hàbil.

L'IDIOTA: I allavors el gegant va dir: fa pudor, fa pudor, fa pudor de carn humana. Puaf! Ja fa pudor.

WOYZECK: Dimonis, què volem? Què us importa, a vosaltres? Feu-me lloc! O el primer que... Dimonis! Us penseu que he matat algú? Sóc un assassí? Què badeu? Mireu-ho vosaltres mateixos! Deixeu-me passar! (*Fuig corrents.*)

(22)

NENES

NENA PRIMERA: Anem, Margarideta!

NENA SEGONA: Què passa?

NENA PRIMERA: Que no ho saps? Ja se n'ha anat tothom. Hi ha una dona ajaguda allà terra.

NENA SEGONA: On?

NENA PRIMERA: A l'esquerra, allà al clot que hi ha dins el bosquet, vora la creu vermella.

842

NENA SEGONA: Anem-hi, potser encara en veurem alguna cosa. Si no, se l'enduran.

(23)

WOYZECK, *sol*.

WOYZECK: El ganivet? On és el ganivet? El vaig deixar aquí. Em delatarà! Més a prop, encara més a prop! Quina mena de lloc és aquest? Què és el que sento? Es mou alguna cosa. Silenci. Aquí a prop. Marie? Ah, Marie! Silenci. Tot en silenci. Per què estàs tan pàl·lida, Marie? Per què dus un cordó vermell al coll? De qui l'has tret, aquest collaret? Te l'has guanyat amb el teu pecat? Ell et va tornar negra, ben negra! Jo, ara, t'he blanquejat. Per què pengen així els teus cabells negres, tan esbarriats? És que avui no t'has fet les trenes? Aquí, a terra hi ha alguna cosa! Fred, mullat, mut. Fugir d'aquest lloc. El ganivet, el ganivet, el tinc? Sí! gent... Allà. (*Se'n va corrents.*)

(24)

WOYZECK *vora un estany.*

WOYZECK: Sí, sí, avall! (*Llença el ganivet a l'aigua.*) S'enfonsa a les aigües fosques, com una pedra! La lluna és com un ganivet brut de sang! És que tot el món ho ha d'esbombar? No, ha quedat massa a prop i si algú es banya... (*Es fica a l'estany i llença el ganivet més lluny.*) Així... Però a l'estiu, quan s'hi fiquin per buscar petxines, bah..., ja s'haurà rovellat. Qui el reconeixerà? Hauria hagut de trencar-lo! Encara duc sang? M'hauré de rentar. Aquí hi ha una taca i aquí una altra.

843

(25)

UIXER *del tribunal*, BARBER, METGE, JUTGE.

UIXER: Un bon assassinat, un veritable assassinat, un bonic assassinat, tan bonic que ja no es pot demanar més. Feia molt de temps que no en teníem cap d'igual.

(H 3, 2)¹⁷

KARL, *l'IDIOTA*, *el NEN*, WOYZECK.

KARL, *amb el NEN a la falda*: Ha caigut a l'aigua, ha caigut a l'aigua, no, ha caigut a l'aigua.

17. Aquí, segons consta a l'edició alemanya que utilitzem, es dona la possibilitat d'afegir aquest últim text. (N. del t.)

WOYZECK: Nen, Christian.

KARL, *mirant-lo fixament*: Ha caigut a l'aigua.

WOYZECK, *vol acariciar el NEN, que es gira, se n'aparta i crida*:
Senyor Déu meu!

KARL: Ha caigut a l'aigua.

WOYZECK: Christian, *menut, et regalaré un cavallet, arri, arri.*
(*El NEN es debat. A KARL:*) Compra-li un cavallet al nen.

KARL *el mira fixament.*

844 WOYZECK: Arri, arri, tatanet!

KARL, *molt content*: Arri, arri, tatanet! Arri, arri, tatanet! (*Se'n va corrents amb el NEN.*)

«La meua col·laboració com a traductor de teatre alemany per a les col·leccions de l'Institut del Teatre ha estat freqüent i abundant, tant per a la Col·lecció Popular de Teatre Clàssic Universal com per a la Biblioteca Teatral, que inclou autors contemporanis. Aquesta tasca ha transcorregut en paral·lel amb la meua feina com a professor de l'Institut, que va concloure l'any 2000. És per això que, amb la direcció de l'Institut i amb els responsables de les seves publicacions, vam acordar l'edició d'aquest volum, que conté set peces del teatre clàssic alemany que cobreixen un període que va del 1763 (*Minna von Barnhelm*, de Lessing) al 1837 (data de la mort de Büchner, als 23 anys).

»Aquesta publicació ens ha semblat oportuna per oferir a la gent de teatre i als lectors en general unes peces representatives del teatre europeu i universal reunides en un sol volum.»

Feliu Formosa

TEATRE CLÀSSIC ALEMANY és una mostra significativa de l'aportació fonamental de Feliu Formosa a la difusió del teatre en llengua alemanya a Catalunya.

La Il·lustració hi és representada amb la comèdia *Minna von Barnhelm*, de Lessing; *Els bandits*, melodrama furiosament antiestamental del jove Schiller, i *Clavijo*, una mostra de «tragèdia civil», gènere impulsat pels il·lustrats alemanys com a alternativa a la tragèdia classicista francesa. Del període clàssic, F. Formosa ens ofereix tres textos en vers que tradueix amb una fidelitat exquisida: *Maria*

Estuard, d'un Schiller madur compromès amb un programa de regeneració estètica, moral i política, conegut després com a període clàssic de Weimar, i dues obres de Heinrich von Kleist, el noble prussià inscrit en el corrent liberal radical, *Pentesilea* i *El càntir trencat*.

El recorregut per la Il·lustració i el període clàssic acaba en *Woyzeck*, de G. Büchner, que fuetreja els mites de la Il·lustració i anticipa un corrent materialista que culminarà en el teatre naturalista del final del s. XIX i, finalment, en el teatre èpic de Brecht.

9 788498 034295